నమో తస్స భగవతో అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స

ఖుద్దకనికాయే

నేత్తివిభావినీ

గన్థారమ్భకథా

యజితబ్బం యజిత్వాన, నమితబ్బం నమామహం;
యజనాద్యానుభావేన, అన్తరాయే జహం సదా.

యేన యా రచితా నేత్తి, యేన సా అనుమోదితా;
యేహి సంవణ్ణనా కతా, తేసానుభావనిస్సితో.

కిఞ్చి కిఞ్చి సరిత్వాన, లీనాలీనానుసన్ధ్యాదిం;
కరిస్సం జినసుత్తానం, హితం నేత్తివిభావనం.

అప్పమేయ్యగుణో **మహాధమ్మరాజ**వ్హయో భవే;
అచ్ఛరియో అబ్భుతో యో, బోధిసమ్భారపూరణో.

నానారట్ఠిస్సరిస్సరో, సేట్ఠో సాసనపగ్గహో;
పాసంసరాజపాసంసో, నరాచిన్తేయ్యచిన్తకో.

చిన్తితకారకో రాజా, సిరట్ఠిమాలపాలకో;
అజేయ్యజేయ్యకో మహాచేత్యాదికారకో సదా.

అస్సామచ్చేన బ్యత్తేన, జినచక్కహితత్థినా;
అనన్తసుతినామేన, సక్కచ్చం అభియాచితో.

కామం సంవణ్ణనా కతా, థేరాసభేహి గమ్భీరా;
గమ్భీరత్తా తు జానితుం, జినపుత్తేహి దుక్కరా.

తస్మా యాచితానురూపేన, కరిస్సం సాదరం సుణ;
సిస్ససిక్ఖనయానుగం, యోత్తం నేత్తివిభావనన్తి.

౧. సఙ్గహవారఅత్థవిభావనా

తత్థ యస్స సిక్ఖత్తయసఙ్గహస్స నవఙ్గస్స సత్థుసాసనవరస్స అత్థసంవణ్ణనం యం నేత్తిప్పకరణం కాతుకామో, తస్స నేత్తిప్పకరణస్స నిస్సయం విసయభూతం సంవణ్ణేతబ్బసహితం, సంవణ్ణేతబ్బం ఏవ వా సలోకపాలేన తిలోకేన సదా పూజేతబ్బస్స చేవ నమస్సితబ్బస్స చ నరుత్తమస్స సత్థునో సాసనవరం విదూహేవ ఞాతబ్బం. ఏతం సాసనవరం తావ దస్సేన్తో తంజనకేన, తంవిజానకవిదూహి చ నియమేతుం, రతనత్తయగుణపరిదీపనఞ్చ కాతుం –

"యం లోకో పూజయతే, సలోకపాలో సదా నమస్సతి చ;
తస్సేత సాసనవరం, విదూహి ఞేయ్యం నరవరస్సా"తి. – పఠమగాథమాహ;

ఇమాయ హి పఠమగాథాయ **''ఏతం సాసనవరం ఞేయ్య''**న్తి ఏత్తకమేవ ఏకన్తతో కరణవిసేసభావేన అధిప్పేతం. ఏతేనేవ విసేసకరణేన ఏకన్తాధిప్పేతనేత్తివిసయసాసనవరస్స దస్సితత్తా. ఏకన్తాధిప్పేతసాసనవరమేవ నేత్తిసంవణ్ణనాయ సంవణ్ణేతబ్బత్తా విసయం తేనేవ వక్ఖతి **అట్ఠకథాచరియో** –

"ఏతం ఇదాని అమ్హేహి విభజితబ్బహారనయపట్ఠానవిచారణవిసయభూతం సాసనం ఆదికల్యాణతాదిగుణసమ్పత్తియా వరం అగ్గం ఉత్తమం నిపుణఞాణగోచరతాయ పణ్డితవేదనీయమేవా"తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ సఙ్గహవారవణ్ణనా) చ,

"ఏతం తివిధమ్పి 'సాసనవర'న్తి పదేన సఙ్గణ్హిత్వా తత్థ యం పఠమం, తం ఇతరేసం అధిగమూపాయోతి సబ్బసాసనమూలభూతం, అత్తనో పకరణస్స చ విసయభూతం పరియత్తిసాసనమేవా"తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ సఙ్గహవారవణ్ణనా) చ,

"ఇదాని యం వుత్తం 'సాసనవరం విదూహి ఞేయ్య'న్తి, తత్థ నేత్తిసంవణ్ణనాయ విసయభూతం పరియత్తిధమ్మమేవ పకారన్తరేన నియమేత్వా దస్సేతు"న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ సఙ్గహవారవణ్ణనా) చ.

తత్థ పరియత్తిసాసనస్సాపి మూలం హోతీతి వుత్తం **''సబ్బసాసనమూలభూత''**న్తి. ఏతేన కమ్మసాధనేనపి అధిప్పేతత్థే సిద్ధే నానావిధసాధకవచనం నానావాదానం అనోకాసకరణత్థాయ కతం. స్వాక్ఖాతతాదిధమ్మగుణా పన సాసనస్స విసేసదేసకనరవరసద్దేన వా పరిదీపకత్థభావేన వా దీపితా అవినాభావతో. సాసనవరస్స పన జనకసమ్బన్ధాపేక్ఖత్తా **''నరవరస్సా''**తి వుత్తం. తేన చ అగ్గపుగ్గలో సాసనవరజనకో వాచకత్థసమ్బన్ధభావేన వుత్తో. అనఞ్ఞసాధారణమహాకరుణాసబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణాదిగుణవిసేసా పన జనకసమ్బన్ధభూతస్స నరస్స విసేసకేనవరసద్దేన వా పరిదీపకత్థభావేన వా దీపితో.

కిం ను సో సాసనవరజనకో నరవరో పరమత్థోవ, ఉదాహు పూజనీయో చేవ నమస్సనీయో చాతి వుత్తం **''యం లోకో…పే.… నమస్సతి చా''**తి, తేన సాసనవరజనకో నరవరో పరమత్థోవ న హోతి, అథ ఖో సలోకపాలేన లోకేన సదా సబ్బకాలేసు పూజనీయో చేవ నమస్సనీయో చాతి విసేసితో థోమితోతి.

ఏత్థ చ పూజననమస్సనచేతనావాచకేన వా పూజననమస్సనసద్దేన ఫలూపచారత్థో పుఞ్ఞమహత్తసఙ్ఖాతో పూజనీయభావో చేవ ఆసవక్ఖయఞాణపదట్ఠానసబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణాదిగుణసఙ్ఖాతో నమస్సనీయభావో చ దీపకత్థభావేన

పరిగ్గహేత్వా దీపితో. తేనాహ **అట్ఠకథాచరియో** "భగవతో సదేవకస్స లోకస్స పూజనీయవన్దనీయభావో, అగ్గపుగ్గలభావో చ వుచ్చమానో గుణవిసిట్ఠతం దీపేతీ"తిఆది (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ సఙ్గహవారవణ్ణనా).

తాదిసస్స నరవరస్స తాదిసం సాసనవరం కిం యేన కేనచి విఞ్ఞేయ్యన్తి వుత్తం "**విదూహీ**"తి. తేన తిపిటకధరా అరియభూతా పణ్డితా వాచకత్థభావేన గహితా, సుప్పటిపన్నతాదిసఙ్ఘగుణా పన వన్దధాతువచనేన వా దీపకత్థభావేన వా దీపితాతి. ఏవం పరిగ్గహేత్వా దీపితే రతనత్తయగుణే సన్ధాయ "ఏవం పఠమగాథాయ సాతిసయం రతనత్తయగుణపరిదీపనం కత్వా"తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ సఙ్గహవారవణ్ణనా) వక్ఖతి, న గాథాయ నిరవసేసత్థే. తత్థ **ఏవ**న్తి ఏవం సాసనవరదస్సనభూతాయ పఠమగాథాయాతి అత్థోవ దట్ఠబ్బో. అపరే పనాచరియా "ఇమాయ పఠమగాథాయ ఏకన్తతో అధిప్పేతానాధిప్పేతవచనాని చేవ వాచకత్థదీపకత్థవిసేసాని చ సుట్ఠు అవిచారేత్వా 'ఏవం పఠమగాథాయ సాతిసయం రతనత్తయగుణపరిదీపనం కత్వా'తి వచనచ్ఛాయం నిస్సాయ సాతిసయం రతనత్తయగుణపరిదీపనం కాతుం 'యం లోకోత్యాదిమాహా'తి చ సాతిసయరతనత్తయగుణే దస్సేన్తో 'యం లోకోత్యాదిమాహా'తి" చ వదన్తి. తేసం వాదో అమ్హాకం నక్ఖమతి. కారణం పన మయా హేట్ఠా వుత్తానుసారేన ఞాతబ్బన్తి అయం పదానుక్కమానురూపానుసన్ధ్యత్థో.

అథ వా ఏకం సమయం జమ్బువనసణ్డే నిసీదిత్వా సిస్సానం హితం చిన్తేన్తో, అత్తనో అభినీహారసమ్పత్తిం పస్సన్తో, సమ్మాసమ్బుద్ధేన పసంసితో, మహాకచ్చాయనో సత్థారా అనుమోదితం సాసనాయత్తం నవఙ్గసత్థవణ్ణనం సోళసహారాదిఅనేకత్థవిధం నేత్తిప్పకరణం ఆరభన్తో, "**యం లోకో**"త్యాదిమాహ. యది ఏవం యథావుత్తప్పకారం నేత్తిప్పకరణభూతం సోళసహారాత్యాదికం ఆరభితబ్బం, తం అనారభిత్వా కస్మా నేత్తిప్పకరణతో బహిభూతం "యం లోకో"త్యాదికం ఆరభితబ్బం, సేయ్యథాపి అమ్బం పుట్ఠో లబుజం బ్యాకరేయ్య, లబుజం పుట్ఠో అమ్బం బ్యాకరేయ్య, ఏవమేవ నేత్తిప్పకరణమారభన్తో అఞ్ఞం ఆరభతీతి? తథాపి యస్స యథావుత్తస్స సాసనవరస్స అత్థసంవణ్ణనం యం నేత్తిప్పకరణం కాతుకామో యస్స నేత్తిప్పకరణస్స విసయభూతం సంవణ్ణేతబ్బసహితం, సంవణ్ణేతబ్బం ఏవ వా తం సాసనవరం తావ దస్సేన్తో తంజనకేన, తంవిజానకవిదూహి చ నియమేతుం, రతనత్తయగుణపరిదీపనఞ్చ కాతుం "**యం లోకో**"త్యాదిమాహ. అయం లీనన్తరచోదనాసహితో అనుసన్ధ్యత్థో.

"యం లోకో పూజయతే, సలోకపాలో సదా నమస్సతి చ;
తస్సేత సాసనవరం, విదూహి ఞేయ్యం నరవరస్సా"తి. –

నిగ్గహితలోపం కత్వా రచితా గాథా అరియాసామఞ్ఞలక్ఖణేన సమ్పన్నా. కథం? పుబ్బడ్ఢే తింస మత్తా, అపరడ్ఢే సత్తవీస మత్తా. సమ్పిణ్డితా సత్తపఞ్ఞాస మత్తావ భవన్తి. అక్ఖరానం పన ఇమిస్సం గాథాయం సత్తతింస. తేసు గరుక్ఖరా వీసతి, లహుక్ఖరా సత్తరస భవన్తి. "తస్సేతం సాసనవర"న్తి పన సానునాసికం విరుజ్ఝతి.

తత్థ నిద్దేసత్థో అట్ఠకథానుసారేన విజానితబ్బో. **సలోకపాలో** సబ్బో సత్తలోకో సక్కచ్చం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణాదిఅనేకగుణానుస్సరణేన వా పూజేతబ్బపూజనేన వా పటిపత్తిపూజనేన వా **సదా** సబ్బకాలేసు సక్కచ్చం **యం** నరవరం **పూజయతే** చేవ **నమస్సతి చ, తస్స** పూజేతబ్బస్స చేవ నమస్సితబ్బస్స చ సత్థునో **నరవరస్స** తిలోకగ్గస్స మయా సంవణ్ణేతబ్బసహితం, సంవణ్ణేతబ్బం ఏవ వా **విదూహేవ ఞేయ్యం** ఞాతబ్బం. నిపుణఞాణగోచరం **ఏతం** మయా బుద్ధియం ఠపితం **సాసనవరం** మయా ఆరభితబ్బస్స నేత్తిప్పకరణస్స విసయన్తి పఠమం జానితబ్బం దస్సేత్వా తస్స

అత్థసంవణ్ణనాభూతం నేత్తిప్పకరణం అహం ఆరభిస్సామి, తం తుమ్హే సాధవో సుణాథ మనసి కరోథాతి సముదాయయోజనా, అవయవయోజనాపి కాతబ్బా.

కథం? "**సలోకపాలో లోకో**"తి విసేసనవిసేసితబ్బభావేన యోజనా. లోకపాలో వజ్జేత్వా అవసేసో లోకో చ న హోతి, అథ ఖో లోకపాలసహితో లోకోతి విసేసేతి. "**లోకో పూజయతే చేవ నమస్సతి చా**"తి కత్తుకారకఆఖ్యాతకిరియాభావేన యోజనా "యో కరోతి, స కత్తా"తి వుత్తత్తా. యో లోకో కారకో, సో కత్తా హోతు. యో లోకో పూజయతే చేవ నమస్సతి చ, కథం సో కత్తాతి? "యో కరోతి, స కత్తా"తి సుత్తస్స "యో కరోతి కిరియం నిప్ఫాదేతి, సో కిరియానిప్ఫాదకో కత్తా"తి అత్థసమ్భవతో సయనభుఞ్జనాదిసబ్బకిరియానిప్ఫాదకో కత్తాయేవ హోతి. అయఞ్చ లోకో పూజననమస్సనకిరియానిప్ఫాదకోయేవాతి. కథం అయం లోకో కిరియానిప్ఫాదకోతి? "**లోకో**"తి సత్తపఞ్ఞత్తియా పరమత్థతో అవిజ్జమానాయపి పఞ్ఞాపేతబ్బో సన్తానే పవత్తమానో హదయవత్థునిస్సితో చిత్తుప్పాదో గహేతబ్బో, సో యథారహం హేతాధిపతిసహజాతాదిపచ్చయేన పచ్చయో నిప్ఫాదకో భవే. ఏవం లోకస్స కత్తుకారకభావో విజానితబ్బోతి పచ్చయపచ్చయుప్పన్నభావేన యోజనా. ఏస నయో తీసు పిటకేసుపి ఏవరూపేసు ఠానేసు.

"**యం నరవరం పూజయతే చేవ నమస్సతి చా**"తి కమ్మకారకఆఖ్యాతకిరియాభావేన యోజనా "యం కరోతి, తం కమ్మ"న్తి వుత్తత్తా. యం కాతబ్బం, తం కమ్మం హోతు. యం పూజయతి చేవ నమస్సతి చ, కథం తం కమ్మన్తి? "యం కరోతి, తం కమ్మ"న్తి సుత్తస్స "యం కరోతి కిరియాయ సమ్బుజ్ఝతి, కిరియాయ సమ్బుజ్ఝితబ్బం కమ్మ"న్తి అత్థసమ్భవతో కరణవాచకవచనీయాదిసబ్బకిరియాయ సమ్బుజ్ఝితబ్బం కమ్మం హోత్వేవ. అయఞ్చ నరవరో పూజననమస్సనకిరియాయ వాచకవచనీయభావేన సమ్బుజ్ఝితబ్బోయేవాతి. కథం అయం నరవరో వచనీయోతి? పూజననమస్సనచేతనాయ ఆరమ్మణకరణవసేన నరవరో వచనీయో, చేతనా వాచకా, ఏవం వాచకవచితబ్బభావో హోత్వేవ. "**యం నరవర**"న్తి పఞ్ఞత్తియా పరమత్థతో అవిజ్జమానాయపి పఞ్ఞాపేతబ్బో సన్తానవసేన పవత్తమానో లోకియలోకుత్తరగుణసహితో ఖన్ధపఞ్చకో వుత్తో, సో ఆరమ్మణపచ్చయేన పచ్చయో, చేతనా పచ్చయుప్పన్నాతి పచ్చయపచ్చయుప్పన్నభావేన యోజనా. ఏస నయో తీసు పిటకేసు ఏవరూపేసు ఠానేసు.

"**తస్స నరవరస్సా**"తి విసేసనవిసేసితబ్బభావేన యోజనా. నరవరో నామ నిమన్తితబ్బాదికో న హోతి, అథ ఖో పూజేతబ్బో నమస్సితబ్బో ఏవాతి విసేసేతి. తస్స పూజేతబ్బస్స చేవ నమస్సితబ్బస్స చ నరవరస్స సాసనవరన్తి జఞ్ఞజనకభావేన యోజనా. సాసనవరం నామ పచ్చేకబుద్ధసావకబుద్ధరాజరాజాదీనం సాసనవరం న హోతి, పూజేతబ్బస్స చేవ నమస్సితబ్బస్స చ నరవరస్స తిలోకస్సేవ సాసనవరన్తి నియమేతి.

"**విదూహి ఞేయ్య**"న్తి కత్తుకారకకితకిరియాభావేన యోజనా. కత్తుభావో హేట్ఠా వుత్తోవ. "**విదూహీ**"తి సత్తపఞ్ఞత్తియా పరమత్థతో అవిజ్జమానాయపి పఞ్ఞాపేతబ్బో సన్తానే పవత్తమానో సాసనవరే సమ్మోహద్ధంసకఞాణసహితో హదయవత్థునిస్సితో చిత్తుప్పాదో వుత్తో, సో యథారహం హేతాధిపతిసహజాతాదిపచ్చయేన పచ్చయో నిప్ఫాదకో భవే. ఞా-ఇతిధాతుయా అత్థభూతం ఞాణం పచ్చయుప్పన్నం నిప్ఫాదేయ్యం భవే, ఏవం పచ్చయపచ్చయుప్పన్నభావేన యోజనా.

“**ఞేయ్యం సాసనవర**”న్తి విసేసనవిసేస్యభావేన యోజనా. సాసనవరం నామ న యేన కేనచి ఞేయ్యం, అథ ఖో విదూహేవ సణ్హసుఖుమఞాణేన ఞేయ్యం సాసనవరన్తి విసేసేతి.

“**ఏతం సాసనవర**”న్తి విసేసనవిసేస్యభావేన యోజనా. సాసనవరం నామ మయా బుద్ధియం అట్ఠపితం అప్పవత్తేతబ్బం హోతి, మయా ఇదాని నేత్తిప్పకరణస్స విసయభావేన బుద్ధియం విపరివత్తమానం ఠపేతబ్బం పవత్తేతబ్బం సాసనవరన్తి విసేసేతి. ఏతం సాసనవరం నేత్తిప్పకరణస్స విసయన్తి యోజనా కాతబ్బా. తేనాహ “ఏతం ఇదాని అమ్హేహి విభజితబ్బహారనయపట్ఠానవిచారణవిసయభూతం సాసన”న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ సఙ్గహవారవణ్ణనా). ఇచ్చేవం నేత్తియా పఠమగాథాయ సఙ్ఖేపేన యోజనత్థో సమత్తో.

తత్థ **య**న్తి అనియమనరవరస్స సత్థునో వాచకం పయోగవన్తసబ్బనామం. అనియమో చ పూజననమస్సనకిరియాయ అనియమితత్తా వుత్తో, న నరవరతో అఞ్ఞసత్తస్స సమ్భవతోతి. ఏస నయో సేసానియతేసుపి తీసు పిటకేసు. లోకియన్తి ఏత్థ పుఞ్ఞాపుఞ్ఞాని, తబ్బిపాకో చాతి **లోకో**.ఏత్థ సత్తనికాయే పుఞ్ఞాపుఞ్ఞాని లోకియన్తి పవత్తన్తి, తబ్బిపాకో చ లోకియతి పవత్తతి, ఇతి సత్తనికాయస్స పుఞ్ఞాపుఞ్ఞానం, తబ్బిపాకస్స చ పవత్తనస్స ఆధారభావతో “ఏత్థా”తిపదేన నిద్దిట్ఠో సత్తనికాయో **లోకో**నామ. **పూజయతే**తి విగ్గహవిరహితం ఆఖ్యాతపదం, సక్కచ్చం పూజనం కరోతి.

లోకం పాలేన్తీతి **లోకపాలా,** పుఞ్ఞాపుఞ్ఞానఞ్చేవ తబ్బిపాకస్స చ పవత్తనాధారత్తా లోకా చ. కే తే? చత్తారో మహారాజానో, ఇన్దయమవరుణకువేరా వా, ఖత్తియచతుమహారాజసక్కసుయామసన్తుసితసునిమ్మితపరనిమ్మితవసవత్తిమహాబ్రహ్మాదయో వా. పాలనఞ్చేత్థ ఇస్సరియాధిపచ్చేన తంతంసత్తలోకస్స అఞ్ఞమఞ్ఞవిహేసననివారణాదిఆణాపవత్తాపనయసపరివారట్ఠానన్తరాదినియ్యాదనా, సహ లోకపాలేహి యో వత్తతీతి **సలోకపాలో**. అథ వా యే హిరోత్తప్పా లోకం పాలేన్తి, ఇతి పాలనతో తే హిరోత్తప్పా **లోకపాలా**. తేనాహ భగవా “ద్వేమే, భిక్ఖవే, సుక్కా ధమ్మా లోకం పాలేన్తీ”తి (అ॰ ని॰ ౨.౯; ఇతివు॰ ౪౨). లోకపాలేహి హిరోత్తప్పేహి సమన్నాగతో లోకో **సలోకపాలో** నామ. హిరోత్తప్పసమ్పన్నో హి సప్పురిసో లోకో సక్కచ్చం సదా సబ్బకాలేసు పూజయతి చేవ నమస్సతి చ పాపహిరిజిగుచ్ఛనతో, ధమ్మచ్ఛన్దవన్తతాయ చ.

అఞ్ఞో పన పూజేన్తా నమస్సన్తాపి కదాచియేవ పూజేన్తి నమస్సన్తి, న సబ్బదాతి. **సదా**తి పూజననమస్సనకాలవాచకవిగ్గహవిరహితం వికప్పనామం, సబ్బనామం వా. **నమస్సతీ**తి విగ్గహవిరహితం ఆఖ్యాతపదం, సక్కచ్చం నమస్సనం కరోతి. **తస్సేతా**తి ఏత్థ **తస్సా**తి నియమవాచకం పయోగవన్తసబ్బనామం విగ్గహవిరహితమేవ. నియమో చ పూజననమస్సనకిరియాయ విసేసితో. తస్మా తస్స పూజననమస్సనకిరియాయ నియమితబ్బస్స పూజేతబ్బస్స నమస్సితబ్బస్స నరవరస్సాతి అత్థో యుత్తోవ. సేసనియమేసు అఞ్ఞేసుపి ఏసేవ నయో. **ఏత**న్తి ఆచరియేన విభజితబ్బహారనయపట్ఠానవిచారణవిసయభూతస్స సాసనవరపరామసనం పయోగవన్తసబ్బనామం విగ్గహవిరహితం.

సాసతి ఏతేనాతి **సాసనం,** ఏతేన నవవిధసుత్తన్తేన, నవవిధసుత్తన్తసహితేన వా వరేన సబ్బేన సమత్థే వేనేయ్యే దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికపరమత్థేహి తివిధయానముఖేన యథారహం సత్తే సాసతి అనుసాసతి వినేతి. ఇతి సాసనానుసాసనకిరియానుసారేన వేనేయ్యసత్తానం జాననపటిపజ్జనాధిగమస్స కారణకరణత్తా “ఏతేనా”తి పదేన నిద్దిట్ఠం నవవిధసుత్తన్తం, నవవిధసుత్తన్తసహితం వా వరం సబ్బం **సాసనం** నామ. నవవిధసుత్తన్తదేసనాయ హి వేనేయ్యానం

జాననం పురిమజాననేన పచ్ఛిమజాననం, జాననేన పటిపజ్జనేన పచ్ఛిమపటిపజ్జనేన అధిగమో, పురిమాధిగమేన పచ్ఛిమాధిగమో హోతి. తేన వుత్తం "సద్ధా సీలం సుతం చాగో పఞ్ఞా సద్ధాయ సీలస్స సుతస్స చాగస్స పఞ్ఞాయా"తి (పట్ఠా. ౧.౧.౪౨౩) చ "పఠమస్స ఝానస్స పరికమ్మం పఠమస్స ఝానస్స"త్యాది (పట్ఠా. ౧.౧.౪౨౩) చ. **సాస**ధాతుయా దేసనాసద్దో చ తంజనకో దేసనాఞాణసమ్పయుత్తచిత్తుప్పాదో చ ముఖ్యత్థో, తంఉపనిస్సయపచ్చయా వేనేయ్యానం అత్థజాననపటిపజ్జనఅధిగమనాది కారణూపచారత్థో, "ఏతేనా"తి పదేన వుత్తాయ సాసనభూతాయ నామపఞ్ఞత్తియా కరణసత్తిసఙ్ఖాతా ఉపనిస్సయపచ్చయసత్తి ఫలూపచారత్థో. ఇతి-సద్దోపి తమేవ నామపఞ్ఞత్తియా ఉపనిస్సయపచ్చయసత్తిం హేతుభావేన పరామసతి, తస్సా సత్తియా ఆధారభూతా నామపఞ్ఞత్తి యు-పచ్చయత్థో. ఏసేవ నయో తీసు పిటకేసు ఏవరూపేసు ఠానేసు.

ఏకన్తనియ్యానట్ఠేన, అనఞ్ఞసాధారణగుణతాయ చ ఉత్తమట్ఠేన **వరం** ఉత్తమం, పరియత్తిసాసనమ్హి ఫలనియ్యాదనతో, మగ్గనియ్యానహేతుభావతో చ నియ్యానట్ఠేన, సావకాదీహి అజనియత్తా అసాధారణట్ఠేన చ ఉత్తమట్ఠేన **వరం,** వరితబ్బన్తి వా **వరం**. యథావుత్తస్స సాసనస్స పణ్డితేహి అభిపత్థితసమిద్ధిహేతుతాయ వరితబ్బత్తా పత్థేతబ్బత్తా **సాసనవరం** నామ, యథావుత్తట్ఠేన వా సాసనఞ్చ తం వరఞ్చాతి **సాసనవరం. చ**-సద్దేన సత్తిభేదం, **తం**-సద్దేన అత్థాభేదం దేస్సేతి.

విదన్తీతి **విదూ**. యే పణ్డితా యథాసభావతో కమ్మకమ్మఫలాని, కుసలాదిభేదే చ ధమ్మే విదన్తి, ఇతి విదనతో తే పణ్డితా **విదూ** నామ, తేహి. ఞాతబ్బన్తి **ఞేయ్యం**. ఞా-ధాతుయా నిప్ఫరియాయతో ఆరమ్మణికం ఞాణం వుత్తం, ఠానూపచారతో సాసనవరస్స ఆరమ్మణపచ్చయభావో దస్సితో, ఇతి-సద్దేన ఆరమ్మణపచ్చయభావో పరామసితో. తస్స ఇతి-సద్దేన పరామసితబ్బస్స ఆరమ్మణపచ్చయభావస్స ఆధారం సాసనవరం ణ్య-పచ్చయత్థోతి దట్ఠబ్బం. ఞాణం అరహతీతి వా **ఞేయ్యం,** విదూనం ఞాణం జాననం ఆరమ్మణభావేన అరహతీతి అత్థో. ఇమస్మిం నయే తద్ధితపదం దట్ఠబ్బం.

నరతి నేతీతి **నరో**. యో పురిసో అత్తానం ఇత్థీనం ఉచ్చట్ఠానం నరతి నేతి, ఇతి నరనతో నయనతో సో పురిసో **నరో** నామ. సో హి పుత్తభూతోపి మాతుయా పితుట్ఠానే తిట్ఠతి, కనిట్ఠభాతుభూతోపి జేట్ఠభగినీనం పితుట్ఠానే తిట్ఠతి. అథ వా నరితబ్బో నేతబ్బోతి **నరో**. సో హి జాతకాలతో పట్ఠాయ యావ అత్తనో సభావేన అత్తానం ధారేతుం సమత్థో న హోతి, తావ పరేహి నేతబ్బో, న తథా అఞ్ఞో తిరచ్ఛానాదికోతి. ఏత్థ పన సత్థువిసయతాయ నరతి వేనేయ్యసత్తేతి **నరో**తి అత్థో అధిప్పేతో. సత్థా హి సత్తే అపాయాదితో సుగతిం వా మగ్గఫలనిబ్బానం వా నేతీతి. సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణాదిఅనేకగుణసమన్నాగతత్తా **వరో** ఉత్తమో, వరితబ్బో పత్థేతబ్బోతి వా **వరో,** తిలోకగ్గో. పకతియా ఉచ్చట్ఠానట్ఠో **నరో** గుణుత్తమేన సమన్నాగతో **వరో,** నరో చ సో వరో చాతి **నరవరో**. చ-త-సద్దానం అత్థభేదో వుత్తోవ, విసేసనపరపదసమాసోయం. యేన వుత్తం "అగ్గపుగ్గలస్సాతి అత్థో"తి (నేత్తి. అట్ఠ. సఙ్గహవారవణ్ణనా). అఞ్ఞే పన "నరానం, నరేసు వా వరోతి నరవరో"తి వదన్తి, తం వచనం "అగ్గపుగ్గలస్సాతి అత్థో"తి (నేత్తి. అట్ఠ. సఙ్గహవారవణ్ణనా) అట్ఠకథావచనేన విరుజ్ఝతి మఞ్ఞే. తస్స నరవరస్సాతి. ఇచ్చేవం నేత్తిప్పకరణస్స ఆదిగాథాయ సమాసేన చ వచనత్థో సమత్తో.

సరూపత్థో యోజనత్థవచనత్థానుసారేన విజానితబ్బో. తథాపి విసుం సుట్ఠు జాననత్థాయ పున వత్తబ్బో. "**య**"న్తి పదస్స అనఞ్ఞసాధారణసబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణాదిఅనేకగుణసమ్పన్నో సలోకపాలేన లోకేన పూజేతబ్బో చేవ నమస్సితబ్బో చ సాసనవరదేసకో తిలోకగ్గో సరూపత్థో. "**లోకో**"తి పదస్స యథావుత్తలోకపాలసహితో సద్ధాచాగాదిసమ్పన్నో సబ్బసత్తలోకో

సరూపత్థో. లోకసద్దో ఏకవచనయుత్తోపి జాతిసద్దత్తా నిరవసేసతో సత్తే సఙ్గణ్హాతి యథా "మహాజనో"తి. కామఞ్చేత్థ లోకసద్దో "లోకవిదూ"త్యాదీసు సఙ్ఖారభాజనేసుపి పవత్తో, పూజననమస్సనకిరియాసాధనత్తా పన సత్తలోకేవ వాచకభావేన పవత్తోతి. తేనాహ "పూజనకిరియాయోగ్యభూతతావసేనా"తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ సఙ్గహవారవణ్ణనా).

పూజయతేతి ఏత్థ పూజనకిరియాయ ముఖ్యతో పూజనసఙ్ఖాతో పూజేన్తానం చిత్తుప్పాదో సరూపత్థో, ఫలూపచారేన తంచిత్తుప్పాదస్స ఆరమ్మణపకతూపనిస్సయభూతా వుత్తప్పకారా సబ్బే బుద్ధగుణా సరూపత్థా. **తే**-విభత్తిపచ్చయస్స పూజనకిరియాసాధకో వుత్తప్పకారో లోకో చ సరూపత్థో, ఏవం సతి అత్థభేదాభావతో ద్వీసు వాచకేసు ఏకోవ వాచకో వత్తబ్బో, కస్మా ఏకస్మిం అత్థే ద్వే వాచకా వుత్తాతి? నాయం దోసో ద్విన్నం వాచకానం సామఞ్ఞవిసేసవాచకత్తా. లోకసద్దో హి పూజనకిరియాసాధకో, అఞ్ఞకిరియాసాధకో చ వదతీతి సామఞ్ఞవాచకో చ హోతి. పూజయతే-సద్దో లోకపూజనఇత్థిపూజనపురిసపూజనతిరచ్ఛానపూజనాదికిరియాసాధకఞ్చ వదతీతి సామఞ్ఞవాచకో . తస్మా పూజయతే-సద్దో లోకసద్దస్స సరూపత్థో, పూజనకిరియాసాధకో చ న అఞ్ఞకిరియాసాధకోతి నియమేతి. లోకసద్దో చ పూజయతేసద్దస్స సరూపత్థో పూజనకిరియాసాధకో. లోకో పన పూజనకిరియాసాధకో ఇత్థిపురిసతిరచ్ఛానాదికోతి నియమేతి. తీసు పిటకేసు అఞ్ఞేసుపి ఏవరూపేసు ఠానేసు ఏసేవ నయో.

"**సలోకపాలో**"తి పదస్స యథావుత్తసేట్ఠలోకపాలసహగతో, పూజననమస్సనకిరియాసాధకో చ సత్తనికాయో సరూపత్థో. "**సదా**"తి పదస్స రత్తిదివసకాలో అతీతభగవతో ధరమానకాలో తతో పరకాలో అభినీహారతో యావ సాసనన్తరధానా కాలో తతో పరకాలో సరూపత్థో. సో పన అనాగతబుద్ధుప్పజ్జనకాలో అతీతసమ్మాసమ్బుద్ధే ఇదాని పూజయన్తి నమస్సన్తి వియ పూజయిస్సతి చేవ నమస్సిస్సతి చ. **నమస్సతీ**తి ఏత్థ నమస్సనకిరియాయ ముఖ్యతో నమస్సనసఙ్ఖాతో చిత్తుప్పాదో సరూపత్థో, ఫలూపచారేన తంచిత్తుప్పాదస్స ఆరమ్మణపకతూపనిస్సయభూతా వుత్తప్పకారా సబ్బే బుద్ధగుణా సరూపత్థో. **తి**-విభత్తిపచ్చయస్స నమస్సనకిరియాసాధకో యథావుత్తసత్తనికాయో లోకో చ సరూపత్థో, అత్థభేదాభావేపి ద్విన్నం వాచకానం పవత్తభావో హేట్ఠా వుత్తోవ. "**చా**"తి పదస్స ఇధేకచ్చో పూజేన్తోపి న నమస్సతి, నమస్సన్తోపి న పూజేతి చ, అయం పన సత్తనికాయో లోకో పూజయతి చేవ నమస్సతి చాతి సముచ్చయత్థో సరూపత్థో.

తస్సాతి ఏత్థ తం-సద్దస్స సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణాదిఅనేకగుణసమన్నాగతో పూజేతబ్బో నమస్సితబ్బో తిలోకగ్గో సత్థా సరూపత్థో, ఛట్ఠీవిభత్తియా జనకస్స నరవరస్స జఞ్ఞేన సాసనవరేన సమ్బన్ధో పధానసరూపత్థో, జఞ్ఞసాసనవరస్స జనకేన నరవరేన సమ్బన్ధో అపధానసరూపత్థో. తీసు పిటకేసు ఏవరూపేసు అఞ్ఞేసుపి ఏసేవ నయో.

"**ఏత**"న్తి పదస్స ఆచరియేన విభజితబ్బహారనయపట్ఠానవిచారణవిసయభూతం సాసనం సరూపత్థో. "**సాసనవర**"న్తి పదస్సాపి తమేవ సరూపత్థో, ఏతం సాసనవరం పరియత్తిపటిపత్తిపటివేధభేదేన తివిధమ్పి పరియత్తిసాసనమేవ సబ్బసాసనమూలభూతత్తా, నేత్తిప్పకరణస్స విసయభూతత్తా చ విసేసతో అధిప్పేతం తస్స మూలభూతభావతో వినయసంవణ్ణనాదీసు బహూపకారేన దస్సితోతి అమ్హేహి న వత్తబ్బో. వదన్తోపి అఞ్ఞం రచితబ్బం రచితుం అసమత్థోవ హుత్వా వదతీతి గహితబ్బో వదేయ్య.

తం పన పరియత్తిసాసనం విముత్తిరసవసేన ఏకవిధం, ధమ్మవినయవసేన దువిధం, వినయపిటకసుత్తన్తపిటకఅభిధమ్మపిటకవసేన తివిధం , ఆణాదేసనావోహారదేసనాపరమత్థదేసనావసేన తివిధం,

యథాపరాధసాసనాయథానులోమసాసనాయథాధమ్మసాసనాభేదేనపి తివిధం, సంవరాసంవరకథాదిట్ఠివినివేఠనకథానామరూపపరిచ్ఛేదకథాభేదేనపి తివిధం. ఏత్థ చ దేసనా దేసకాధీనా, సాసనం సాసితబ్బాయత్తం, కథా కథేతబ్బత్థాపేక్ఖాతి విసేసో. దీఘనికాయో, మజ్ఝిమనికాయో, సంయుత్తనికాయో, అఙ్గుత్తరనికాయో, ఖుద్దకనికాయోతి నికాయభేదేన పన పఞ్చవిధం; సుత్తగేయ్యవేయ్యాకరణగాథాఉదానఇతివుత్తకజాతకఅబ్భుతధమ్మవేదల్లభేదేన పన నవవిధం; ధమ్మక్ఖన్ధభేదేన పన చతురాసీతిధమ్మక్ఖన్ధసహస్సవిధం; "సంకిలేసభాగియవాసనాభాగియనిబ్బేధభాగియఅసేక్ఖభాగియాతి అమిస్సాని చత్తారి; సంకిలేసభాగియవాసనాభాగియసంకిలేసభాగియనిబ్బేధ భాగియసంకిలేసభాగియఅసేక్ఖభాగియవాసనాభాగియనిబ్బేధభాగియాతి మిస్సకదుకాని చత్తారి; సంకిలేసభాగియవాసనాభాగియఅసేక్ఖభాగియసంకిలేసభాగియవాసనా భాగియనిబ్బేధభాగియాతి మిస్సకతికాని ద్వే; తణ్హాసంకిలేసదిట్ఠిసంకిలేసదుచ్చరితసంకిలేసతణ్హావోదానభాగియదిట్ఠివ- ఉదానభాగియదుచ్చరితవోదానభాగియాతిఛా"తి (నేత్తి॰ ౮౯) సోళసన్నం సుత్తానం భేదేన సోళసవిధం; "లోకియలోకుత్తరలోకియలోకుత్తరసత్తాధిట్ఠానధమ్మాధిట్ఠానసత్తధమ్మాధిట్ఠానఞాణఞేయ్య- ఞాణఞేయ్యదస్సనభావనాదస్సనభావనాసకవచనపరవచనసకవచనపరవచన విస్సజ్జనీయఅవిస్సజ్జనీయవిస్సజ్జనీయఅవిస్సజ్జనీయకమ్మవిపాకకమ్మవిపాకకుసల అకుసలకుసలాకుసలఅనుఞ్ఞాతపటిక్ఖిత్తఅనుఞ్ఞాతపటిక్ఖిత్తథవస్స భేదేన అట్ఠవీసతివిధ"న్తి (నేత్తి॰ ౧౧౨) ఏవమాదిబహువిధం పరియత్తిసాసనం నేత్తిప్పకరణస్స విసేసతో విసయం. తస్స విసయభావే సతి పటిపత్తిపటివేధసఙ్ఖాతం సాసనద్వయమ్పి తమ్మూలకత్తా విసయం హోతి పరియాయతోతి దట్ఠబ్బం.

"**విదూహీ**"తి పదస్స యథావుత్తసాసనవరస్స సపరసన్తానపవత్తనపవత్తాపనాదివసేన విజాననసమత్థో సణ్హసుఖుమఞాణాదిగుణసమ్పన్నో కల్యాణపుథుజ్జనసోతాపన్నాదికో పుగ్గలో సరూపత్థో. "**ఞేయ్య**"న్తి పదస్స తాదిసేహి విదూహి సణ్హసుఖుమఞాణాదినా విజానితబ్బం సాసనవరం సరూపత్థో. "**నరవరస్సా**"తి పదస్స ఏకవిధాదిభేదస్స సాసనవరస్స జనకో అనేకగుణసమ్పన్నో తిలోకగ్గో సరూపత్థో. ఇచ్చేవం నేత్తియా ఆదిగాథాయ సరూపత్థో సఙ్ఖేపేన విజానితబ్బో.

ఏవం తస్సా అనుసన్ధ్యాదీనం జానితబ్బభావే సతిపి అజానన్తో వియ పుచ్ఛిత్వా దోసం ఆరోపేత్వా పరిహారవసేనాపి గమ్భీరాధిప్పాయస్స అనాకులస్స విసేసజాననం భవిస్సతి. తస్మా పుచ్ఛిత్వా దోసం రోపేత్వా పరిహారవసేన గమ్భీరాధిప్పాయం సమ్పిణ్డేత్వా కథయిస్సం. అమ్హాకాచరియ కిమత్థం "యం లోకో"త్యాదిమాహ? నేత్తిప్పకరణం కాతుం. ఏవం సతి నేత్తిప్పకరణభూతం "సోళసహారా నేత్తి"త్యాదికం ఏవ వత్తబ్బం, కస్మా తం అవత్వా తతో నేత్తిప్పకరణతో అఞ్ఞం "యం లోకో పూజయతే"త్యాదిమాహ. సేయ్యథాపి సముద్దం గచ్ఛన్తో హిమవన్తం గచ్ఛతి, హిమవన్తం గచ్ఛన్తో సముద్దం గచ్ఛతి, ఏవమేవ నేత్తిప్పకరణం కరోన్తో సాసనవరదస్సనం కరోతీతి? సచ్చం, తథాపి యస్స సంవణ్ణనం నేత్తిప్పకరణం కాతుకామో తం సాసనవరం పఠమం దస్సేతుం "యం లోకో"త్యాదిమాహ. ఏవం సతి "ఏతం సాసనవర"న్తి ఏత్తకమేవ వత్తబ్బం, కస్మా "యం లోకో"త్యాది వుత్తన్తి? తం సాసనవరం జనకేన నరవరేన నియమేత్వా థోమేతుం వుత్తం. తథాపి "తస్స నరవరస్సా"తి ఏత్తకమేవ వత్తబ్బం, కస్మా "యం లోకో"త్యాది వుత్తన్తి? తం జనకం నరవరం లోకపాలేన లోకసేట్ఠేన సద్ధిం సబ్బేన లోకేన పూజనీయనమస్సనీయభావేన థోమేతుం "యం లోకో"త్యాది వుత్తం. పూజేన్తాపి వన్దిత్వా పూజేన్తి,

తస్మా “పూజయతే”తి ఏత్తకమేవ వత్తబ్బన్తి? తథాపి కేచి కేసఞ్చి పూజాసక్కారాదీని కరోన్తాపి తేసం అపాకటగుణతాయ నమక్కారం న కరోన్తి. ఏవం భగవతో యథాభూతఅబ్భుగ్గతసద్దతాయ పన భగవన్తం పూజేత్వాపి వన్దతియేవాతి దస్సేతుం “నమస్సతి చా”తి వుత్తం. పూజేన్తో, నమస్సన్తో చ న కదాచియేవ, అథ ఖో సబ్బకాలన్తి దస్సేతుం “సదా”తి వుత్తం. తాదిసస్స నరవరస్స తాదిసం సాసనవరం సణ్హసుఖుమఞాణసమ్పన్నేహి విదూహేవ సుఖుమఞాణేనేవ ఞేయ్యన్తి సాసనవరం థోమేతుం “విదూహి ఞేయ్య”న్తి వుత్తం.

ఏత్థ చ “పూజయతే, నమస్సతీ”తి ఏతేహి పూజననమస్సనకిరియాయ హేతుభూతా సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణాదయో అనేకే లోకియలోకుత్తరగుణా పకాసితా హోన్తి తే గుణే ఆగమ్మ సబ్బలోకస్స పూజననమస్సనచేతనాయ పవత్తనతో. తేసు హి కిఞ్చి సరూపతో, కిఞ్చి అనుమానతో సారిపుత్తత్థేరాదయో అనుస్సరన్తి, పూజేన్తి, నమస్సన్తి. తేన వుత్తం “అనుస్సరేథ సమ్బుద్ధ”న్తి (సం. ని. ౧.౨౪౯). ఏకదేసగుణాపి పూజారహా నమస్సనారహా, కస్మా సబ్బేపి గుణా పకాసితాతి? సబ్బగుణదస్సనేన బోధిసమ్భారసమ్భరణమహాకరుణాయోగసఞ్జాతహేతుఞాణపహాన-ఆనుభావరూపకాయసమ్పత్తిసఞ్జాతఫలహితజ్ఝాసయిన్ద్రియ- పాకకాలాగమనదేసనాఞాణసఞ్జాతసత్తు- పకారసమ్పదావసేన థోమనా దస్సితా. తేన అత్తహితపటిపత్తి, పరహితపటిపత్తి చ నిరుపక్కిలేసూపగమనాపగమనఞ్చ లోకసమఞ్ఞానుపపవత్తి, తదనతిధావనఞ్చ చరణసమ్పత్తి, విజ్జాసమ్పత్తి చ అత్తాధిపతితా, ధమ్మాధిపతితా చ లోకనాథఅత్తనాథతా చ పుబ్బకారికతఞ్ఞుతా చ అపరన్తపతా, అనత్తన్తపతా చ బుద్ధకరణధమ్మబుద్ధభావసిద్ధి చ పరతారణఅత్తతారణఞ్చ సత్తానుగ్గహచిత్తతా, ధమ్మవిరత్తచిత్తతా చ పకాసితా భవన్తి. తేన సబ్బప్పకారేన అనుత్తరదక్ఖిణేయ్యతాఉత్తమపూజనీయనమస్సనీయభావపూజననమస్సనకిరియాయ చ ఖేత్తఙ్గతభావం పకాసేతి. తేన పూజనకనమస్సనకానం యథిచ్ఛితబ్బపయోజనసమ్పత్తి పకాసితాతి సబ్బగుణా పకాసితాతి.

ఆదికల్యాణతాదిగుణసమ్పత్తియా **వరం** అగ్గం ఉత్తమం, నిపుణఞాణగోచరతాయ పణ్డితవేదనీయఞ్చ, తస్మా “వరం ఞేయ్య”న్తి వచనేహి స్వాక్ఖాతతాదయో సబ్బే ధమ్మగుణా పకాసితా. అరియసచ్చపటివేధేన సముగ్ఘాతకిలేససమ్మోహాయేవ పరమత్థతో పణ్డితా బాల్యాదిసమతిక్కమనతో, తస్మా భావితలోకుత్తరమగ్గా, సచ్ఛికతసామఞ్ఞఫలా చ పుగ్గలా విసేసతో “విదూ”తి వుచ్చన్తి. తే హి యథావుత్తసాసనవరం అవిపరీతతో ఞాతుం, నేతుఞ్చ సపరసన్తానే సక్కుణన్తి. తస్మా యే సుప్పటిపన్నతాదయో అనేకేహి సుత్తపదేహి సంవణ్ణితా, తే అరియసఙ్ఘగుణాపి నిరవసేసతో “విదూహీ”తి పదేన పకాసితాతి. ఏవం నేత్తియా పఠమగాథాయ “ఏతం సాసనవర”న్తి పదేన సాసనత్తయం సఙ్గహేత్వా తత్థ ఇతరేసం ద్విన్నం అధిగమూపాయభావతో సబ్బసాసనమూలభూతస్స, అత్తనో నేత్తిప్పకరణస్స చ విసయభూతస్స పరియత్తిసాసనవరస్స దస్సనముఖేన సబ్బే రతనత్తయగుణాపి థోమనావసేన నయతోవ పకాసితా హోన్తి. నయతో హి దస్సితా సబ్బే గుణా నిరవసేసా గహితా భవన్తి, న సరూపతో. తేనాహ భగవన్తం ఠపేత్వా పఞ్ఞవన్తానం అగ్గభూతో ధమ్మసేనాపతిసారిపుత్తత్థేరోపి బుద్ధగుణపరిచ్ఛేదనమనుయుత్తో “అపిచ మే ధమ్మన్వయో విదితో”తి (దీ. ని. ౨.౧౪౬) భగవతాపి –

> “ఏవం అచిన్తియా బుద్ధా, బుద్ధధమ్మా అచిన్తియా;
> అచిన్తియే పసన్నానం, విపాకో హోతి అచిన్తియో”తి. (అప. థేర ౧.౧.౮౨; నేత్తి. ౯౩) –

గాథా వుత్తా. తత్థ **బుద్ధధమ్మా**తి బుద్ధగుణా. అమ్హాకం పన యావజీవం రతనత్తయగుణపరిదీపనే అతిఉస్సాహన్తానమ్పి సరూపతో నీహరిత్వా దస్సేతుం అసమత్థభావో పగేవ పణ్డితేహి వేదితబ్బోతి.

ఇచ్చేవం –

"యం లోకో పూజయతే, సలోకపాలో సదా నమస్సతి చ;
తస్సేత సాసనవరం, విదూహి ఞేయ్యం నరవరస్సా"తి. –

నిగ్గహితలోపవసేన వుత్తాయ గాథాయ సఙ్ఖేపేన కథితో అనుసన్ధ్యాదికో సమత్తోతి.

"యం లోకో పూజయతే, స లోకపాలో సదా నమస్సతి చ;
తం తస్స సాసనవరం, విదూహి ఞేయ్యం నరవరస్సా"తి. –

గాథం అపరే పఠన్తి. తస్సాపి అనుసన్ధ్యత్థో వుత్తనయోవ. యోజనత్థో పన విసేసో. తత్థ హి సలోకపాలో లోకో యస్స సత్థునో నరవరస్స **యం సాసనవరం** సంవణ్ణేతబ్బసహితం, సంవణ్ణేతబ్బం ఏవ వా పూజయతే చేవ నమస్సతి చ, **తస్స** లోకపాలస్స సత్థునో **తం** పూజేతబ్బం, నమస్సితబ్బఞ్చ విదూహేవ విఞ్ఞాతబ్బం, ఏతం సాసనవరం నేత్తిప్పకరణస్స విసయన్తి గహేతబ్బన్తి యోజనా. యోజనాకారోపి హేట్ఠా వుత్తనయోవ.

విగ్గహత్థోపి విసేసో. ఇమస్మిఞ్హి నయే లోకం పాలేన్తీతి **లోకపాలా,** యథావుత్తచతుమహారాజాదయో. తేహి లోకపాలేహి సహితం సబ్బలోకం పాలేతి లోకగ్గనాయకత్తాతి **లోకపాలో**తి భగవాపి లోకపాలసద్దేన వుత్తో. సో హి "**తస్సా**"తి ఏత్థ **తం**-సద్దేన పరామసీయతి, తస్మా తస్స లోకపాలస్స సత్థునో నరవరస్సాతి అత్థో గహితో. యది ఏవం లోకపాలో గుణీభూతో అపధానో పధానభూతం లోకం విసేసేత్వా వినివత్తో, కథం తం-సద్దేన పరామసీయతీతి? లోకవిసేసకో సమానోపి సాసనవరాపేక్ఖతాయ జనకసామిభావేన సమ్బన్ధివిసేసభూతత్తా పధానభూతో వియ పరామసీయతీతి. భగవా సాసనవరస్స సామిభావేన గహితో. కథం సాసనవరస్స సామీ భగవా సాసనవరం పూజయతీతి? న చాయం విరోధో. బుద్ధా హి భగవన్తో ధమ్మగరునో, తే సబ్బకాలం ధమ్మమపచయమానావ విహరన్తీతి. బుద్ధానఞ్హి ధమ్మగరుధమ్మాపచయమానభావో "యంనూనాహం…పే.… తమేవ ధమ్మం సక్కత్వా గరుం కత్వా మానేత్వా పూజేత్వా ఉపనిస్సాయ విహరేయ్య"న్తి (అ. ని. ౪.౨౧) వుత్తో, తస్మా లోకపాలో భగవా సాసనవరం పూజయతీతి దట్ఠబ్బో. ఏవం సతి లోకపాలో భగవా సాసనవరం పూజయతీతి అత్థో యుత్తో హోతు, కథం లోకపాలో భగవా సాసనవరం నమస్సతీతి యుత్తోతి? యుత్తోవ "నమస్సతీ"తి పదస్స గరుకరణేన తన్నిన్నపోణపబ్భారోతి అత్థస్సాపి లబ్భనతో. భగవా హి ధమ్మగరుతాయ సబ్బకాలం ధమ్మనిన్నపోణపబ్భారభావేన విహరతీతి. వుత్తఞ్హేతం "యేన సుదం నిచ్చకప్పం విహరామీ"తిఆది. సేసమేత్థ హేట్ఠా వుత్తనయేన వా సంవణ్ణనాసు వుత్తనయేన వా ఞాతబ్బన్తి అమ్హేహి న విత్థారీయతి.

ఏవం పఠమగాథాయ "సాసనవర"న్తి పదేన తివిధమ్పి సాసనం సఙ్గణ్హిత్వా తత్థ పరియత్తిసాసనమేవ అత్తనో నేత్తిప్పకరణస్స విసయం నియమేత్వా దస్సేన్తో "**ద్వాదస పదాని**"త్యాదిమాహ. అథ వా పఠమగాథాయ రతనత్తయథోమనేన సహ నేత్తిప్పకరణతావిసయం సాసనవరం ఆచరియేన దస్సితం, "తస్స సాసనవరం కిం సబ్బంయేవ నేత్తిప్పకరణస్స విసయం, ఉదాహు పరియత్తిసాసనమేవా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా పరియత్తిసాసనభూతం సుత్తమేవాతి దస్సేన్తో

‘‘**ద్వాదస పదాని సుత్త**’’న్తిఆదిమాహ. తత్థ “సాసనవర”న్తి సామఞ్ఞేన వుత్తమ్పి పరియత్తిసుత్తమేవ సాసనవరన్తి గహేతబ్బన్తి అత్థో. “తం పన కతివిధ”న్తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**ద్వాదస పదానీ**’’తి వుత్తం, సఙ్ఖేపతో పభేదేన ద్వాదసవిధన్తి అత్థో. పభేదతో ద్వాదసవిధమ్పి బ్యఞ్జనపదఅత్థపదతో పన దువిధమేవాతి దస్సేతుం ‘‘**తం సబ్బం బ్యఞ్జనఞ్చ అత్థో చా**’’తి వుత్తం. “తస్మిం ద్వయే ఏకమేవ సరూపతో నేత్తిప్పకరణస్స విసయన్తి విఞ్ఞేయ్యం, ఉదాహు ఉభయ”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ఉభయన్తి దస్సేతుం ‘‘**తం విఞ్ఞేయ్యం ఉభయ**’’న్తి వుత్తం. వచనవచనీయభావేన సమ్బన్ధే యస్మిం బ్యఞ్జనే, అత్థే చ “సుత్త”న్తి వోహారో పవత్తో, తం ఉభయం సరూపతో నేత్తిప్పకరణస్స విసయన్తి విఞ్ఞేయ్యన్తి అత్థో. “కిన్తి విఞ్ఞేయ్య”న్తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**కో అత్థో, బ్యఞ్జనం కతమ**’’న్తి వుత్తం. ఇదం వుత్తం హోతి – ఛబ్యఞ్జనపదఛఅత్థపదభేదేన ద్వాదసవిధం బ్యఞ్జనపదఅత్థపదవసేన దువిధం సబ్బపరియత్తిసఙ్ఖాతం సుత్తం మమ నేత్తిప్పకరణస్స విసయం సాసనవరన్తి ఞాతబ్బం. సరూపతో పుచ్ఛిత్వా అత్థపదం, బ్యఞ్జనపదఞ్చ సరూపతో ఞాతబ్బన్తి.

ఏవం పఠమగాథాయ “సాసనవర”న్తి వుత్తస్స సుత్తస్స పరియత్తిభావఞ్చేవ అత్థపదబ్యఞ్జనపదభావేన వేదితబ్బత్తఞ్చ దస్సేత్వా ఇదాని తస్స సుత్తస్స పవిచయూపాయం నేత్తిప్పకరణం పదత్థవిభాగేన దస్సేతుం ‘‘**సోళసహారా**’’త్యాదిమాహ. అథ వా దుతియగాథాయ నేత్తిప్పకరణస్స విసయం సాసనవరం నియమేత్వా దస్సితం, “నేత్తి నామ కతమా, కతివిధా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా నేత్తినామ ఏత్తికాతి సఙ్ఖేపతో దస్సేతుం ‘‘**సోళసహారా**’’త్యాదిమాహ. తత్థ తస్స సాసనస్స సుత్తస్స అత్థపరియేట్ఠి నేత్తిసంవణ్ణనా మయా మహాకచ్చాయనేన నిద్దిట్ఠా **నేత్తి** నామ సోళసహారసముదాయా పఞ్చనయసముదాయా అట్ఠారసమూలపదసముదాయాతి విజానితబ్బాతి.

తే హారాదయో కేనట్ఠేన **నేత్తి** నామ? వేనేయ్యసత్తే అరియధమ్మం నేతీతి నేత్తీతి ఏవమాది అత్థో సంవణ్ణనాసు (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ గన్థారమ్భకథా) వుత్తోవ. ఇమాయ తతియగాథాయపి “మహాకచ్చానేన నిద్దిట్ఠా”తి పాఠో సున్దరో. “మహాకచ్చాయనేన నిద్దిట్ఠా”తి వా పాఠో, న సున్దరో. లక్ఖణఞ్హి మయా హేట్ఠా వుత్తన్తి. “సోళసహారాదిసముదాయా నేత్తీ”తి వుత్తా, తే హారా సుత్తస్స బ్యఞ్జనవిచయో వా హోన్తి, అత్థవిచయో వా, నయా చ బ్యఞ్జనవిచయో వా హోన్తి, అత్థవిచయో వాతి విచారణాయం సతి “ఇమే ఇమస్స విచయో”తి నియమేత్వా దస్సేతుం ‘‘**హారా బ్యఞ్జనవిచయో**’’తిఆదిమాహ. తత్థ హారా సుత్తస్స బ్యఞ్జనవిచయో హోన్తి, న అత్థవిచయో సోళసహారానం మూలపదనిద్ధారణం వజ్జేత్వా బ్యఞ్జనముఖేనేవ సంవణ్ణనాభావతో. తయో పన నయా సుత్తస్స అత్థవిచయో హోన్తి, తిణ్ణం నయానం మూలపదసఙ్ఖాతఅవిజ్జాదిసభావధమ్మనిద్ధారణముఖేనేవ సుత్తస్స అత్థసంవణ్ణనాభావతోతి.

“తం ఉభయం సుత్తే సంవణ్ణనాభావేన కేనచి కత్థచియేవ యోజేతబ్బం, ఉదాహు సబ్బథా సబ్బత్థ యోజిత”న్తి పుచ్ఛితబ్బభావతో తం ఉభయం సబ్బత్థ సుత్తేసు సబ్బథా యోజితన్తి దస్సేతుం ‘‘**ఉభయం పరిగ్గహీత**’’న్తి వుత్తం. హారా చేవ నయా చ ఉభయం సుత్తస్స అత్థనిద్ధారణవసేన పరితో సమన్తతో గహితం సబ్బథా సుత్తేసు యోజితన్తి.

“హారాదిసముదాయభూతం నేత్తిసఙ్ఖాతం సుత్తం కథం సంవణ్ణేతబ్బం సుత్తం సంవణ్ణేతీ”తి వత్తబ్బభావతో వుత్తం ‘‘**వుచ్చతి సుత్తం యథాసుత్త**’’న్తి. నేత్తిసఙ్ఖాతం సంవణ్ణనాసుత్తం సంవణ్ణేతబ్బసుత్తానురూపం యథా యేన యేన దేసనాహారేన వా అఞ్ఞేన వా సంవణ్ణేతబ్బం, తేన తేన **వుచ్చతి** సంవణ్ణేతీతి అత్థో. అథ వా “నేత్తిసఙ్ఖాతం సుత్తం కిత్తకం సంవణ్ణేతబ్బం సుత్తం సంవణ్ణేతీ”తి వత్తబ్బభావతో వుత్తం ‘‘**వుచ్చతి సుత్తం యథాసుత్త**’’న్తి. తత్థ **యథాసుత్తం** యం యం

సుత్తం భగవతా వుత్తం, తం తం సబ్బం సుత్తం నేత్తిసఙ్ఖాతం సుత్తం **వుచ్చతి** వదతి అస్సాదాదీనవదస్సనవసేన సంవణ్ణేతీతి. తేన వుత్తం "నేత్తినయేన హి సంవణ్ణేతుం అసక్కుణేయ్యం నామ సుత్తం నత్థీ"తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ సఙ్గహవారవణ్ణనా).

"యం యం భగవతా దేసితం సుత్తం నేత్తిసంవణ్ణనాయ సంవణ్ణితం, సా సంవణ్ణేతబ్బా దేసనా చ విఞ్ఞేయ్యా, ఉదాహు దేసితబ్బఞ్చా"తి వత్తబ్బభావతో **''యా చేవ దేసనా''**త్యాదిమాహ. యా చేవ దేసనా పాళి సంవణ్ణితా, సా చ, తాయ దేసనాయ దేసితం యం ధమ్మజాతం, తఞ్చ ఉభయం విముత్తాయతనదేసనాసీసేన పరిచయం కరోన్తేహి ఏకన్తేన విఞ్ఞేయ్యం ఉభయస్సేవ అనుపాదిసేసపరినిబ్బానపరియోసానానం సమ్పత్తీనం హేతుభావతో. "తస్స ఉభయస్స విజాననే సాధేతబ్బే సాధేతబ్బస్స విజాననస్స హేతుభూతా కతమా అనుపుబ్బీ"తి పుచ్ఛితబ్బభావతో వుత్తం **''తత్రా''**త్యాది. తత్థ **తత్ర** విజాననే సాధేతబ్బే సుత్తాదినవఙ్గస్స సాసనస్స అత్థపరియేసనా అత్థవిచారణా హారనయానం **అయం అనుపుబ్బీ** విజాననస్స సాధేతబ్బస్స హేతుభూతా అనుపుబ్బీ నామాతి అత్థో. అథ వా తస్స ఉభయస్స విజాననే సాధేతబ్బే సుత్తాదినవఙ్గస్స సాసనస్స అత్థపరియేసనాయ అత్థవిచారణాయ అయం అనుపుబ్బీ విజాననస్స సాధేతబ్బస్స హేతుభూతా అనుపుబ్బీ నామాతి. అథ వా వక్ఖమానాయ హారనయానుపుబ్బియా నవవిధసుత్తన్తపరియేసనా విజాననస్స హేతుభూతాతి వేదితబ్బా. తేనాకారేనేవ **అట్ఠకథాయం** తిధా వుత్తాతి.

సఙ్గహవారస్స అత్థవిభావనా నిట్ఠితా.

౨. ఉద్దేసవారఅత్థవిభావనా

౧. ఏవం సఙ్గహవారేన సఙ్ఖేపతో దస్సితే హారాదయో ఇదాని విభాగేన దస్సేతుం **''తత్థ కతమే సోళస హారా''**తిఆదిదేసనా ఆరద్ధా . అథ వా సోళసహారాదిసముదాయో నేత్తి నామ మయా మహాకచ్చానేన నిద్దిట్ఠాతి వుత్తా, ''కతమే తే సోళస హారా''తి పుచ్ఛితబ్బత్తా వుత్తం **''తత్థ సోళస హారా''**త్యాది. తత్థ **తత్థా**తి తేసు సోళసహారాదీసు. దేసనా హారో, విచయో హారో...పే.... సమారోపనో హారోతి ఇమే సోళస హారాతి దట్ఠబ్బా.

తత్థ సబ్బసాధారణత్తా హారపదస్స వచనత్థో పఠమం వత్తబ్బో. కేనట్ఠేన హారాతి? హరీయన్తి ఏతేహీతి **హారా**. ఏతేహి సంవణ్ణనావిసేసేహి సంవణ్ణియేసు సుత్తగేయ్యాదీసు అఞ్ఞాణసంసయవిపల్లాసా హరీయన్తి, ఇతి అఞ్ఞాణాదిహరణకారణత్తా ''ఏతేహీ''తి పదేన నిద్దిట్ఠా సంవణ్ణనావిసేసా **హారా** నామ, హర-ధాతుయా ఆచరియస్స వచీభేదసద్దో, తంసముట్ఠాపకో చిత్తుప్పాదో చ ముఖ్యత్థో, వేనేయ్యానం సంవణ్ణేతబ్బసుత్తస్స అత్థజాననాదిఞాణసమ్పయుత్తచిత్తుప్పాదో కారణూపచారత్థో, తస్స ఉపనిస్సయపచ్చయభూతానం సంవణ్ణనావిసేసానం ఉపనిస్సయపచ్చయసత్తి ఫలూపచారత్థో, ఇతి-సద్దేన సా ఉపనిస్సయపచ్చయసత్తియేవ పరామసీయతి. తంసత్తిసమ్పన్నా సంవణ్ణనావిసేసా ణ-పచ్చయత్థా హోన్తి. ఏస నయో ఏవరూపేసు ఠానేసుపి. విత్థారో **అట్ఠకథాయం** (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౧) వుత్తో ఏవ.

అసాధారణతో పన దేసీయతి ఏతాయాతి **దేసనా**. ఏతాయ సంవణ్ణనాయ సంవణ్ణేతబ్బసుత్తత్థో దేసీయతి సంవణ్ణీయతి సంవణ్ణనానుసారేన ఞాపీయతి, ఇతి ఞాపనకారణత్తా ''ఏతాయా''తి పదేన నిద్దిట్ఠా విసేససంవణ్ణనా **దేసనా** నామ, న పాళిదేసనా, పాళిదేసనాయ సంవణ్ణేతబ్బసంవణ్ణనాభావేన సహచరణతో వా దేసనా. కిఞ్చాపి అఞ్ఞే హారా దేసనాపాళిసఙ్ఖాతస్స సుత్తస్స అత్థసంవణ్ణనాభావతో దేసనాయ సహచారినో హోన్తి, అయం పన హారో యేభుయ్యేన యథారుతవసేనేవ విఞ్ఞాయమానత్తా పాళిదేసనాయ సహ చరతీతి వత్తబ్బతం అరహతి, న తథా పరే. న హి అస్సాదాదీనవనిస్సరణాదిసన్దస్సనలక్ఖణరహితా పాళిదేసనా అత్థి, అయఞ్చ హారో అస్సాదాదిసన్దస్సనలక్ఖణోతి.

విచియన్తి ఏతేనాతి **విచయో**. ఏతేన సంవణ్ణనావిసేసేన సుత్తే పదపఞ్హాదయో విచియన్తి, ఇతి విచారణకారణత్తా సో సంవణ్ణనావిసేసో **విచయో** నామ. కత్వత్థాధికరణత్థాపి లబ్భన్తి. సంవణ్ణేతబ్బసుత్తేన పదపఞ్హాదివిచయనలక్ఖణో సంవణ్ణనావిసేసో **విచయో హారో**.

యుత్తాయుత్తి విచారీయతి ఏతాయాతి **యుత్తి**. ఏతాయ విసేససంవణ్ణనాయ సబ్బేసం హారానం భూమిగోచరానం యుత్తాయుత్తి విచారీయతి, ఇతి విచారణకారణత్తా ''ఏతాయా''తి పదేన నిద్దిట్ఠా విసేససంవణ్ణనా **యుత్తి** నామ. ఇధ ఉత్తరపదలోపో దట్ఠబ్బో, యుత్తియా విచారణా, విచారణీయభావేన సహచరణతో వా యుత్తి. సబ్బహారానం భూమిగోచరానం యుత్తాయుత్తివిచారణలక్ఖణో సంవణ్ణనావిసేసో **యుత్తి హారో**.

పదతి పవత్తేతి ఫలం ఏతేనాతి **పదం,** కారణం. ఠన్తి తిట్ఠన్తి ఏత్థ ఫలాని తదాయత్తవుత్తితాయాతి **ఠానం,** కారణం. పదఞ్చ తం ఠానఞ్చాతి **పదట్ఠానం,** ఆసన్నకారణం. సుత్తే ఆగతధమ్మానం పదట్ఠానం విచారీయతి ఏతాయాతి **పదట్ఠానా,** విసేససంవణ్ణనా, విచారణలోపోవ, సుత్తే ఆగతధమ్మానం పదట్ఠానానం, తేసఞ్చ పదట్ఠానానం విచారణలక్ఖణో సంవణ్ణనావిసేసో **పదట్ఠానో హారో**.

సుత్తే అవుత్తాపి సమానలక్ఖణా ధమ్మా లక్ఖీయన్తి ఏతేన సంవణ్ణనావిసేసేనాతి **లక్ఖణో**, సుత్తే వుత్తేన ధమ్మేన సమానలక్ఖణానం ధమ్మానం అవుత్తానమ్పి నిద్ధారణలక్ఖణో సంవణ్ణనావిసేసో **లక్ఖణో హారో**.

సుత్తే దస్సియమానా నిబ్బచనాదయో చత్తారోపి వియూహీయన్తి విభాగేన సమ్పిణ్డీయన్తి ఏత్థ, ఏతేన వాతి **బ్యూహో**, చతున్నం నిబ్బచనాదీనం బ్యూహో **చతుబ్యూహో**. నిబ్బచనాధిప్పాయబ్యఞ్జనానఞ్చేవ దేసనానిదానస్స చ పుబ్బాపరేన సద్ధిం సన్దస్సనలక్ఖణో సంవణ్ణనావిసేసో **చతుబ్యూహో హారో**.

దేసనాయ గహితధమ్మేన సభాగా, విసభాగా చ ధమ్మా ఆవట్టీయన్తి ఏత్థ, ఏతేన వాతి **ఆవట్టో**, దేసనాయ గహితధమ్మానం సభాగవిసభాగధమ్మవసేన ఆవట్టనలక్ఖణో సంవణ్ణనావిసేసో **ఆవట్టో హారో**.

అసాధారణాసాధారణానం సంకిలేసధమ్మే, వోదానధమ్మే చ సాధారణాసాధారణతో, పదట్ఠానతో, భూమితో చ విభజనలక్ఖణో సంవణ్ణనావిసేసో **విభత్తి హారో**.

సుత్తే నిద్దిట్ఠా ధమ్మా పటిపక్ఖవసేన పరివత్తీయన్తి ఇమినా, ఏత్థ వాతి **పరివత్తో**, సుత్తే నిద్దిట్ఠానం ధమ్మానం పటిపక్ఖతో పరివత్తనలక్ఖణో సంవణ్ణనావిసేసో **పరివత్తనో హారో**.

సుత్తే వుత్తస్స ఏకస్సేవ అత్థస్స వాచకం వివిధం వచనం ఏత్థ సంవణ్ణనావిసేసేతి వివచనం, వివచనమేవ **వేవచనం**, సుత్తే వుత్తే ఏకస్మిం అత్థే అనేకపరియాయసద్దయోజనాలక్ఖణో సంవణ్ణనావిసేసో **వేవచనో హారో**.

సుత్తే వుత్తా అత్థా పకారేహి ఞాపీయన్తి ఇమినా, ఏత్థ వాతి **పఞ్ఞత్తి**, ఏకేకస్స ధమ్మస్స అనేకాహి పఞ్ఞత్తీహి పఞ్ఞాపేతబ్బాకారలక్ఖణో సంవణ్ణనావిసేసో **పఞ్ఞత్తి హారో**.

సుత్తాగతా ధమ్మా పటిచ్చసముప్పాదాదీసు ఓతరీయన్తి అనుప్పవేసీయన్తి ఏత్థ, ఏతేన వాతి **ఓతరణో**, పటిచ్చసముప్పాదాదిముఖేహి సుత్తత్థస్స ఓతరణలక్ఖణో సంవణ్ణనావిసేసో **ఓతరణో హారో**.

సుత్తే పదపదత్థపఞ్హారమ్భా సోధీయన్తి సమాధీయన్తి ఏత్థ, ఏతేన వాతి **సోధనో**, సుత్తే పదపదత్థపఞ్హారమ్భానం సోధనలక్ఖణో సంవణ్ణనావిసేసో **సోధనో హారో**.

సామఞ్ఞవిసేసభూతా ధమ్మా వినా వికప్పేన అధిట్ఠీయన్తి అనుప్పవత్తీయన్తి ఏత్థ, ఏతేన వాతి **అధిట్ఠానో**, సుత్తాగతానం ధమ్మానం అవికప్పనవసేన సామఞ్ఞవిసేసనిద్ధారణలక్ఖణో సంవణ్ణనావిసేసో **అధిట్ఠానో హారో**.

యో హేతు చేవ పచ్చయో చ ఫలం పరికరోతి అభిసఙ్ఖరోతి, ఇతి సో హేతు చేవ పచ్చయో చ **పరిక్ఖారో**, యో సంవణ్ణనావిసేసో తం పరిక్ఖారం హేతుఞ్చేవ పచ్చయఞ్చ ఆచిక్ఖతి, ఇతి సో సంవణ్ణనావిసేసో **పరిక్ఖారో** నామ. సుత్తే ఆగతధమ్మానం పరిక్ఖారసఙ్ఖాతే హేతుపచ్చయే నిద్ధారేత్వా సంవణ్ణనాలక్ఖణో సంవణ్ణనావిసేసో **పరిక్ఖారో హారో**.

సుత్తే ఆగతధమ్మా పదట్ఠానాదిముఖేన సమారోపీయన్తి ఏత్థ, ఏతేన వాతి **సమారోపనో**, సుత్తే ఆగతధమ్మానం పదట్ఠానవేవచనభావపహానసమారోపనవిచారణలక్ఖణో సంవణ్ణనావిసేసో **సమారోపనో హారో**. భావసాధనవసేనాపి సబ్బత్థ వచనత్థో వత్తబ్బోతి తస్సాపి వసేన యోజేతబ్బన్తి. సేసం సంవణ్ణనానుసారేన ఞాతబ్బన్తి.

“తత్థ కతమే సోళస హారా దేసనా”త్యాదినా హారసరూపం వుత్తం, కిమత్థం “తస్సానుగీతి”త్యాది వుత్తన్తి? అనుగీతిగాథాయ సుఖగ్గహణత్థం పున **“తస్సానుగీతి దేసనా విచయో యుత్తి”**త్యాది వుత్తం. తత్థ **తస్సా**తి హారుద్దేసస్స. **అనుగీతీ**తి అను పచ్ఛా గాయనగాథా. **పఞ్చదసో**తి పఞ్చదసమో. **సోళసో**తి సోళసమో. **అత్థతో అసంకిణ్ణా**తి దేసనాదిపదత్థతో లక్ఖణత్థతో సఙ్కరతో రహితా. తేన వుత్తం **అట్ఠకథాయం** “సో చ నేసం అసఙ్కరో లక్ఖణనిద్దేసే సుపాకటో హోతీ”తి. సేసం సంవణ్ణనానుసారేన ఞాతబ్బన్తి. “కేచి హారా కేహిచి హారేహి సంకిణ్ణా వియ దిస్సన్తి, కస్మా అసంకిణ్ణాతి ఞాతబ్బా”న్తి వత్తబ్బత్తా వుత్తం **“ఏతేసఞ్చేవా”**తిఆది. తత్థ **ఏతేసఞ్చేవ భవతీ**తి ఏతేసం సోళసన్నం హారానం యథా యేనాకారేన అసఙ్కరో హోతి, తథా అసఙ్కరాకారేన భవతి. అయతి పవత్తతి నయవిభత్తీతి **అయా,** విత్థారేన అయాతి **విత్థారతయా,** త-కారో మిస్సకదోసాపగమత్థాయ ఆగతో, నయవిభత్తివిసేసవచనం. నయేన ఞాయేన విభత్తి **నయవిభత్తి,** న పఞ్చనయవిభత్తాహారానం విత్థారేన పవత్తా ఞాయవిభత్తి తథా అసఙ్కరాకారేన భవతి తస్మిం అసంకిణ్ణాతి ఞాతబ్బాతి అధిప్పాయో.

౨. సోళస హారా సరూపతో వుత్తా, అప్పేహి చ విఞ్ఞాతా, “కతమే పఞ్చ నయా”తి వత్తబ్బభావతో తథా పుచ్ఛిత్వా సరూపతో ఉద్దిసితుం **“తత్థ కతమే పఞ్చ నయా”**త్యాది వుత్తం. **అట్ఠకథాయం** పన “ఏవం హారే ఉద్దిసిత్వా ఇదాని నయే ఉద్దిసితుం ‘తత్థ కతమే’తిఆది వుత్త”న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౨) వుత్తం. “తత్థ నయన్తి సంకిలేసే, వోదానే చ విభాగతో ఞాపేన్తీతి **నయా,** నీయన్తి వా తాని ఏత్థ, ఏతేహి వాతి **నయా**”తిఆదినా (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౨) **అట్ఠకథాయం** విత్థారేన వచనత్థో వుత్తో. **నీ**-ధాతుయా నన్దియావట్టాదినయానుసారేన సంకిలేసే, వోదానే చ ఆలమ్బిత్వా పవత్తో ఞాణసమ్పయుత్తచిత్తుప్పాదో ముఖ్యత్థో, నన్దియావట్టాదినయానం ఉపనిస్సయపచ్చయసత్తి ఫలూపచారతో గహితా, ఇతి-సద్దో తం ఫలూపచారతో గహితసత్తిం పరామసి, తంసత్తిసహితా నన్దియావట్టాదినయా అ-పచ్చయత్థా.

తణ్హాఅవిజ్జాహి సంకిలేసపక్ఖస్స సుత్తస్స, సమథవిపస్సనాహి వోదానపక్ఖస్స సుత్తస్స చతుసచ్చయోజనముఖేన నయనలక్ఖణో సంవణ్ణనావిసేసో **నన్దియావట్టో నయో**. తత్థ **చతుసచ్చ**న్తి తణ్హా చ అవిజ్జా చ భవమూలత్తా సముదయసచ్చం, అవసేసా తేభూమకా ధమ్మా దుక్ఖసచ్చం, సమథవిపస్సనా మగ్గసచ్చం, తేన పత్తబ్బా అసఙ్ఖతధాతు నిరోధసచ్చన్తి.

తీహి అవయవేహి లోభాదీహి సంకిలేసపక్ఖే, తీహి అవయవేహి అలోభాదీహి చ వోదానపక్ఖే పుక్ఖలో సోభనోతి **తిపుక్ఖలో,** అకుసలమూలేహి సంకిలేసపక్ఖస్స, కుసలమూలేహి వోదానపక్ఖస్స సుత్తత్థస్స చతుసచ్చయోజనముఖేన నయనలక్ఖణో సంవణ్ణనావిసేసో **తిపుక్ఖలో**.

సీహస్స భగవతో విక్కీళితం ఏత్థ నయేతి **సీహవిక్కీళితో,** సుభసఞ్ఞాదీహి విపల్లాసేహి సకలసంకిలేసపక్ఖస్స, సద్ధిన్ద్రియాదీహి వోదానపక్ఖస్స సుత్తత్థస్స చతుసచ్చయోజనముఖేన నయనలక్ఖణో సంవణ్ణనావిసేసో **సీహవిక్కీళితనయో**.

అత్థనయత్తయదిసాభావేన కుసలాదిధమ్మానం ఆలోచనం **దిసాలోచనం**. తస్స తస్స అత్థనయస్స యోజనత్థం కతేసు సుత్తస్స అత్థవిస్సజ్జనేసు యే వోదానాదయో, సంకిలేసికా చ తస్స తస్స నయస్స దిసాభూతా ధమ్మా సుత్తతో నిద్ధారేత్వా కథితా, తేసం యథావుత్తధమ్మానం చిత్తేనేవ “అయం పఠమా దిసా, అయం దుతియా దిసా”తిఆదినా ఆలోచనం **దిసాలోచనం**.

తథా ఆలోచితానం ధమ్మానం అత్థనయత్తయయోజనే సమానయనతో అజ్ఝనో వియాతి **అజ్ఝనో**, తస్స తస్స నయస్స దిసాభూతానం కుసలాదిధమ్మానం సమానయనం **అజ్ఝనో నయో**.

లఞ్జేతీతి **లఞ్జకో**. యో నయో సుత్తత్థం లఞ్జేతి పకాసేతి, ఇతి లఞ్జనతో పకాసనతో సో నయో లఞ్జకో నామ, నయో చ సో లఞ్జకో చాతి **నయలఞ్జకో**. నయలఞ్జకో పఠమో నన్దియావట్టో నామ, నయలఞ్జకో దుతియో తిపుక్ఖలో నామ, నయలఞ్జకో తతియో సీహవిక్కీళితో నామాతి యోజేతబ్బో.

ఉగ్గతానం విసేసేన ఉగ్గతోతి **ఉత్తమో**, తం ఉత్తమం. **గతాతి** ఞాతా, మతాతి అత్థో. "మతా"తి వా పాఠో. సేసమేత్థ వుత్తనయానుసారేనపి సంవణ్ణనానుసారేనపి జానితబ్బన్తి.

యథావుత్తనయవిసేససంవణ్ణనాయ టీకాయం –

> "సమూహాదిం ఉపాదాయ లోకసఙ్కేతసిద్ధా వోహారమత్తతా **సమ్ముతిసభావో**, పథవీఫస్సాదీనం కక్ఖళఫుసనాదిలక్ఖణం **పరమత్థసభావో**. అయఞ్హేత్థ సఙ్ఖేపో – యస్మిం భిన్నే, ఇతరాపోహే వా చిత్తేన కతే న తథా బుద్ధి, ఇదం **సమ్ముతిసచ్చం** యథా ఘటే, ససమ్భారజలే చ, తబ్బిపరియాయేన **పరమత్థసచ్చ**"న్తి –

వచనే ఘటకథలఆపజలకద్దమాదిసఙ్ఖాతం సమూహాదిం ఉపాదాయ లోకస్స పుబ్బే ఘటకథలఆపజలకద్దమాదిసఙ్కేతసిద్ధా ఘటకథలఆపజలకద్దమాదివోహారమత్తతా **సమ్ముతిసభావో** సఙ్కేతవసేన అవితథత్తా. పథవీఆదీనం కక్ఖళాదిలక్ఖణం, ఫస్సాదీనం ఫుసనాదిలక్ఖణం **పరమత్థసభావో**. "యది ఏవం ఘటాదికే అభిన్నే వా ఆపాదికే వా అనురూపేన ఊనభావేన అప్పవత్తమానే వా సతి సమ్ముతిభావో హోతు, భిన్నే వా ఊనే వా కథం సమ్ముతిభావో భవేయ్య, పథవీఫస్సాదీనమ్పి భిజ్జమానత్తా, కక్ఖళఫుసనాదీనఞ్చ పథవీఫస్సాదీహి అనఞ్ఞత్తా కథం పరమత్థసభావో భవేయ్య, కతమేన సఙ్ఖేపేన అత్థేన సమ్ముతిసభావో, పరమత్థసభావో చ అమ్హేహి జానితబ్బో"తి వత్తబ్బభావతో **"అయఞ్హేత్థ సఙ్ఖేపో"**తిఆదిమాహ. తత్థ **ఏత్థాతి** ఏతేసు సమ్ముతిసభావపరమత్థసభావేసు **అయం** నయో వుచ్చమానో **సఙ్ఖేపో** అత్థో దట్ఠబ్బో.

యస్మిం ఘటాదికే భిన్నే సతి తతో ఘటాదితో ఇతరో కథలాదిభావో చిత్తేన పుబ్బే కతేన యథా యేన కథలాదివోహారేన భవతి, యస్మిం ఆపాదికే సమ్భారజలాదికే ఊనభావేన పవత్తమానే సతి వా తతో ఆపాదితో ఇతరో కద్దమాదిభావో చిత్తేన పుబ్బే కతేన యథా యేన కద్దమాదివోహారేన భవతి, తథా తేన వోహారేన బుద్ధి కథలాదిసభావజాననం కద్దమాదిసభావజాననం భవతి, ఇదం అభిన్నే ఘటాదికం వా భిన్నే కథలాదికం వా అనూనే ఆపాదికం వా ఊనే కద్దమాదికం వా సబ్బం సమ్ముతిసచ్చం హోత్వేవ. "కద్దమస్మిం భిన్నే, కద్దమస్మిం ఊనే వా సతి ఇతరో సమ్ముతిసభావో"తి పుచ్ఛితబ్బభావతో **"ఘటే, సమ్భారజలే చా"**తి వుత్తం.

సమ్ముతిసచ్చసభావో తుమ్హేహి వుత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, "కతమో పరమత్థసచ్చసభావో"తి వత్తబ్బభావతో **"తబ్బిపరియాయేన పరమత్థసచ్చ"**న్తి వుత్తం. పథవీఆదీనం కక్ఖళాదిలక్ఖణతో ఇతరస్స ఫుసనాదిలక్ఖణస్స అసమ్భవతో, ఫస్సాదీనఞ్చ ఫుసనాదిలక్ఖణతో ఇతరస్స కక్ఖళాదిలక్ఖణస్స అసమ్భవతో పథవీఫస్సాదీనం లక్ఖళఫుసనాదిలక్ఖణం పరమత్థసచ్చం హోత్వేవాతి ఇమస్మిం సఙ్ఖేపత్థే గహితే కోచి విరోధో నత్థీతి అధిప్పాయోతి.

౩. పఞ్చ నయా సరూపతో ఆచరియేన ఉద్దిట్ఠా, అమ్హేహి చ విఞ్ఞాతా, "యాని పదాని అట్ఠారస మూలపదాని ఉద్దిట్ఠాని, కతమాని తానీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా తాని సరూపతో దస్సేతుం **''తత్థ కతమాని అట్ఠారస మూలపదాని''**త్యాదిమాహ. **అట్ఠకథాయం** పన "ఏవం నయేపి ఉద్దిసిత్వా ఇదాని మూలపదాని ఉద్దిసితుం 'తత్థ కతమానీ'తిఆది ఆరద్ధ"న్తి వుత్తం. తత్థ కుసలాని నవ పదాని, అకుసలాని నవ పదాని అట్ఠారస మూలపదానీతి దట్ఠబ్బానీతి యోజనా. మూలన్తి పతిట్ఠహన్తి ఏతేహి నయా, పతిట్ఠానవిభాగా చాతి **మూలాని,** పదన్తి పతిట్ఠహన్తి ఏత్థ నయా, పట్ఠానవిభాగా, అధిగమా చాతి **పదాని,** వుత్తప్పకారట్ఠేన మూలాని చ తాని పదాని చాతి **మూలపదాని**. కుచ్ఛితే పాపధమ్మే సలయన్తీతి **కుసలాని,** కుసే రాగాదయో లునన్తీతి **కుసలాని,** కుసా వియ లునన్తీతి **కుసలాని,** కుసేన ఞాణేన లాతబ్బాని పవత్తేతబ్బానీతి **కుసలాని**. కుసలానం పటిపక్ఖానీతి **అకుసలాని** అ-సద్దో చేత్థ పటిపక్ఖత్థోతి.

నవ పదాని కుసలాని, నవ పదాని అకుసలానీతి గణనపరిచ్ఛేదతో, జాతిభేదతో చ ఉద్దిట్ఠాని, "కతమాని తానీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా నవ పదాని అకుసలాని పచ్చాసత్తిన్యాయేన సరూపతో దస్సేతుం **''కతమాని నవ పదాని అకుసలానీ''**తిఆది వుత్తం. **అట్ఠకథాయం** పన –

> "ఏవం గణనపరిచ్ఛేదతో, జాతిభేదతో చ మూలపదాని దస్సేత్వా ఇదాని సరూపతో దస్సేన్తో సంకిలేసపక్ఖంయేవ పఠమం ఉద్దిసతి 'తణ్హా'తిఆదినా"తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౩) –

వుత్తం. తత్థ రూపాదికే ఖన్ధే తసతి పరితసతీతి **తణ్హా**. అవిన్దియం కాయదుచ్చరితాదిం విన్దతీతి **అవిజ్జా** , విన్దియం కాయసుచరితాదిం న విన్దతీతి **అవిజ్జా,** విజ్జాయ పటిపక్ఖాతి వా **అవిజ్జా**. లుబ్భన్తి తేనాతి **లోభో,** లుబ్భతీతి వా **లోభో,** లుబ్భనం వా **లోభో. దోసమోహేసు**పి ఏసేవ నయో. అసుభే రూపక్ఖన్ధాదికే "సుభ"న్తి పవత్తా సఞ్ఞా **సుభసఞ్ఞా**. దుక్ఖదుక్ఖాదికే "సుఖ"న్తి పవత్తా సఞ్ఞా **సుఖసఞ్ఞా**. అనిచ్చే సఙ్ఖారధమ్మే "నిచ్చ"న్తి పవత్తా సఞ్ఞా **నిచ్చసఞ్ఞా**. అనత్తసభావేసు చక్ఖాదీసు ఖన్ధేసు "అత్తా"తి పవత్తా సఞ్ఞా **అత్తసఞ్ఞా. యత్థా**తి యేసు పదేసు సబ్బో అకుసలపక్ఖో సఙ్గహం సమోసరణం గచ్ఛతి, తాని పదాని అకుసలానీతి యోజనా. **సఙ్గహం** గణనం. **సమోసరణం** సమారోపనం.

పచ్చనీకధమ్మే ఉద్ధచ్చాదికే నీవరణే సమేతి వూపసమేతి తదఙ్గవిక్ఖమ్భనవసేనాతి **సమథో**. సఙ్ఖారే అనిచ్చాదీహి వివిధేహి ఆకారేహి పస్సతీతి **విపస్సనా**. లోభస్స పటిపక్ఖో **అలోభో**. దోసస్స పటిపక్ఖో **అదోసో**. మోహస్స పటిపక్ఖో **అమోహో**. ఏత్థాపి **అ**-సద్దో పటిపక్ఖత్థో, న అభావత్థాదికోతి అధిప్పాయో. అసుభే రూపక్ఖన్ధాదికే, చక్ఖాదిమ్హి వా "అసుభ"న్తి పవత్తా సఞ్ఞాపధానచిత్తుప్పాదా **అసుభసఞ్ఞా,** విసేసతో కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానం . దుక్ఖదుక్ఖతాదీసు "దుక్ఖ"న్తి పవత్తా సఞ్ఞాపధానచిత్తుప్పాదా **దుక్ఖసఞ్ఞా,** విసేసతో వేదనానుపస్సనాసతిపట్ఠానం. అనిచ్చే ఖన్ధాదికే విపరిణామధమ్మే "అనిచ్చ"న్తి పవత్తా సఞ్ఞాపధానచిత్తుప్పాదా **అనిచ్చసఞ్ఞా,** విసేసతో చిత్తానుపస్సనాసతిపట్ఠానం. అనత్తసభావే ఖన్ధే, చక్ఖాదిమ్హి వా "అనత్తా"తి పవత్తా సఞ్ఞాపధానచిత్తుప్పాదా **అనత్తసఞ్ఞా,** విసేసతో ధమ్మానుపస్సనాసతిపధానం. పఞ్ఞాసతిసీసేన హి పవత్తా అయం దేసనా. తేన వుత్తం భగవతా "కత్థఞ్చ, భిక్ఖవే, సతిబలం దట్ఠబ్బం? చతూసు సతిపట్ఠానేసు, ఏత్థ సతిబలం దట్ఠబ్బ"న్తి. **యత్థా**తి యేసు పదేసు సబ్బో కుసలపక్ఖో సఙ్గహం సమోసరణం గచ్ఛతి, తాని పదాని కుసలానీతి యోజనా.

ఉద్దానన్తి ఉద్ధం దానం రక్ఖణం ఉద్దానం, సఙ్గహవచనన్తి అత్థో. ఉద్దానే అవుత్తే సతి హేట్ఠా వుత్తస్స అత్థస్స విప్పకిణ్ణభావో దిన్నో వియ భవేయ్య, తస్మా విప్పకిణ్ణభావస్స నివారణత్థం ఉద్దానన్తి అధిప్పాయో. **చతురో చ విపల్లాసా**తి

సుభసుఖనిచ్చఅత్తసఞ్ఞా. కిలేసా భవన్తి ఏత్థ నవపదేసూతి **భూమీ**, కిలేసానం భూమీతి **కిలేసభూమీ**, కిలేసపవత్తనట్ఠానాని నవ పదానీతి వుత్తం హోతి.

చతురో సతిపట్ఠానాతి అసుభదుక్ఖఅనిచ్చఅనత్తసఞ్ఞా. **ఇన్ద్రియభూమీ**తి సద్ధాదీనం విముత్తిపరిపాచనిన్ద్రియానం భూమీ పవత్తనట్ఠానాని సమోసరణట్ఠానాని.

నవహి కుసలపదేహి కుసలపక్ఖా **యుజ్జన్తి** యోజీయన్తి, **నవహి** అకుసలపదేహి అకుసలపక్ఖా **యుజ్జన్తి** యోజీయన్తి. నవహి కుసలపదేహి సహ కుసలపక్ఖా **యుజ్జన్తి** యుజ్జన్తా భవన్తి, నవహి అకుసలపదేహి సహ అకుసలపక్ఖా **యుజ్జన్తి** యుజ్జన్తా భవన్తీతి ఉద్దేసవారే వుత్తావసేసో సంవణ్ణనానుసారేన విజానితబ్బో.

ఇతి సత్తిబలానురూపా రచితా

ఉద్దేసవారస్స అత్థవిభావనా నిట్ఠితా.

౩. నిద్దేసవారఅత్థవిభావనా

సోళసహారనిద్దేసవిభావనా

౪. హారాదీసు సముదాయస్స నేత్తిప్పకరణస్స ఉద్దేసో ఉద్దిట్ఠో, అమ్హేహి చ ఞాతో, “కతమో నిద్దేసో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ఉద్దిట్ఠే హారాదయో నిద్దిసితుం **“తత్థ సఙ్ఖేపతో నేత్తీ”**తిఆది ఆరద్ధం. **అట్ఠకథాయం** పన “ఏవం ఉద్దిట్ఠే హారాదయో నిద్దిసితుం ‘తత్థ సఙ్ఖేపతో’తిఆది ఆరద్ధ”న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౪) వుత్తం. తత్థ **తత్థా**తి తస్మిం “తత్థ కతమే సోళస హారా? దేసనా విచయో”తిఆదిఉద్దేసపాఠే. **సఙ్ఖేపతో**తి సమాసతో. **నేత్తీ**తి నేత్తిప్పకరణం. **కిత్తితా**తి కథితా, ఇదాని నిద్దేసతో కథేస్సామీతి వుత్తం హోతి.

“అస్సాదాదీనవతా, నిస్సరణమ్పి చ ఫలం ఉపాయో చ.

ఆణత్తీ చ భగవతో, యోగీనం దేసనాహారో”తి. –

గాథాయం యేన సంవణ్ణనావిసేసేన సుత్తే ఆగతా అస్సాదోపి **ఆదీనవతా** ఆదీనవోపి నిస్సరణమ్పి ఫలమ్పి ఉపాయోపి **యోగీనం** అత్థాయ భగవతో ఆణత్తిపి ఇమే ధమ్మా దస్సితా సంవణ్ణితా సంవణ్ణనావసేన ఞాపితా, సో సంవణ్ణనావిసేసో **దేసనాహారో** నామాతి అత్థయోజనా.

వచనత్థాదయో **అట్ఠకథాయం** విత్థారతో వుత్తావ, తస్మా కిఞ్చిమత్తమేవ కథేస్సామి. అస్సాదీయతేతి **అస్సాదో,** కో సో? సుఖం, సోమనస్సం, ఇట్ఠారమ్మణభూతా పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా చ. అస్సాదేతి ఏతాయాతి వా **అస్సాదో,** కో సో? తణ్హా, విపల్లాసా చ. విపల్లాసవసేన హి ఏకచ్చే సత్తా అనిట్ఠమ్పి ఆరమ్మణం ఇట్ఠాకారేన అస్సాదేన్తి.

ఆభుసం కమ్మేన దీనం దుక్ఖాది హుత్వా వాతి పవత్తతీతి **ఆదీనవో,** దుక్ఖాది. అథ వా అతివియ ఆదీనం కపణం హుత్వా వాతి పవత్తతీతి **ఆదీనవో,** కపణమనుస్సో, తథాభావా చ తేభూమకా ధమ్మా అనిచ్చతాదియోగతో.

నిస్సరతి ఏతేనాతి **నిస్సరణం,** అరియమగ్గో. నిస్సరతీతి వా **నిస్సరణం,** నిబ్బానం. **పి**-సద్దో సమ్పిణ్డనత్థో. నిస్సరణభేదో **అట్ఠకథాయం** (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౪ హారసఙ్ఖేప) బహుధా వుత్తోవ.

ఫలతి పవత్తతీతి **ఫలం,** దేసనాయ ఫలం. యదిపి దేసనా ఫలనిప్ఫాదికా న హోతి, తథాపి భగవతో ధమ్మదేసనం సుత్వా పుఞ్ఞసమ్భారా సమ్భవన్తి, పుఞ్ఞసమ్భారహేతుతో ఫలం పవత్తం, తస్మా దేసనాయ ఫలం నామాతి. కతమం తం? దేవమనుస్సేసు ఆయువణ్ణసుఖబలయసపరివారఅధిపతేయ్యఉపధిసమ్పత్తిచక్కవత్తిసిరిదేవరజ్జ-సిరిచతుసమ్పత్తిచక్కసీలసమాధిసమ్పదా విజ్జాభిఞ్ఞా పటిసమ్భిదా సావకబోధిపచ్చేకబోధిసమ్మాసమ్బోధియో.

పచ్చయసామగ్గిం ఉపగన్త్వా అయతి పవత్తతి ఫలం ఏతేనాతి **ఉపాయో,** కో సో? అరియమగ్గస్స పుబ్బభాగపటిపదా. పురిమా పటిపదా హి పచ్ఛిమాయ పటిపదాయ అధిగమూపాయో, పరమ్పరాయ మగ్గనిబ్బానాధిగమస్స చ ఉపాయో.

కేచి “మగ్గోపి ఉపాయో”తి వదన్తి, తేసం మతేన నిబ్బానమేవ నిస్సరణన్తి వుత్తం సియా. “తే పహాయ తరే ఓఘన్తి ఇదం నిస్సరణ”న్తి (నేత్తి. ౫) పన అరియమగ్గస్స నిస్సరణభావం వక్ఖతి, తస్మా కేసఞ్చి వాదో న గహేతబ్బో.

ఆణత్తీతి ఆణారహస్స భగవతో వేనేయ్యానం హితసిద్ధియా “ఏవం సమ్మాపటిపత్తిం పటిపజ్జాహి, మిచ్చాపటిపత్తిం మా పటిపజ్జాహీ”తి విధానం ఆణాపనం ఆణత్తి నామ.

యుఞ్జన్తి పయుఞ్జన్తి చతుసచ్చకమ్మట్ఠానభావనాసూతి **యోగినో,** వేనేయ్యా, తేసం యోగీనం అత్థాయాతి వచనసేసం నీహరిత్వా యోజనా కాతబ్బా. సుత్తే ఆగతానం సబ్బేసం అస్సాదాదీనం ఏకదేసాగతానమ్పి నీహరిత్వా సబ్బేసం విభజనసంవణ్ణనావిసేసో దేసనాహారోతి నిద్దేసతో గహేతబ్బో, సో చ విభజనాకారో దేసనాహారవిభఙ్గే (నేత్తి. ౫) ఆగమిస్సతీతి ఇధ న దస్సితోతి.

దేసనాహారనిద్దేసో నిద్దిట్ఠో, అమ్హేహి చ ఞాతో, “కతమో విచయహారనిద్దేసో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా –

“యం పుచ్ఛితఞ్చ విస్సజ్జితఞ్చ, సుత్తస్స యా చ అనుగీతి.

సుత్తస్స యో పవిచయో, హారో విచయోతి నిద్దిట్ఠో”’తి. –

గాథా వుత్తా. తత్థ సుత్తస్స **యం పుచ్ఛితఞ్చ** యా పుచ్ఛా విచయమానా చ సుత్తస్స **యం విస్సజ్జితఞ్చ** యా విస్సజ్జనా విచయమానా చ సుత్తస్స **యో** పదాదివిచయో, అస్సాదాదివిచయో చ అత్థి, తే వుత్తప్పకారా విచయమానా పుచ్ఛాదయో యేన సంవణ్ణనావిసేసేన విచియన్తి, సో సంవణ్ణనావిసేసో విచయో హారోతి నిద్దిట్ఠోతి అత్థయోజనా కాతబ్బా.

పుచ్ఛీయతే **పుచ్ఛితం**. విస్సజ్జీయతే **విస్సజ్జిత**న్తి భావసాధనత్థో దట్ఠబ్బో, న కమ్మసాధనత్థో. తేన వుత్తం **టీకాయం** “భావత్థే తోతి ఆహ – ‘విస్సజ్జితన్తి విస్సజ్జనా’”తి.

‘‘**సుత్తస్సా**’’తి నియమితత్తా సంవణ్ణనావసేన అట్ఠకథాయం ఆగతం న గహేతబ్బన్తి దట్ఠబ్బం. సో విచయో హారో **అట్ఠకథాయం (నేత్తి. అట్ఠ. ౪ హారసఙ్ఖేప)** వుత్తోవ. కథం? –

“అయం పుచ్ఛా అదిట్ఠజోతనా దిట్ఠసంసన్దనా విమతిచ్ఛేదనా అనుమతిపుచ్ఛా కథేతుకమ్యతాపుచ్ఛా సత్తాధిట్ఠానా ధమ్మాధిట్ఠానా ఏకాధిట్ఠానా అనేకాధిట్ఠానా సమ్ముతివిసయా పరమత్థవిసయా అతీతవిసయా అనాగతవిసయా పచ్చుప్పన్నవిసయా”తిఆదినా **పుచ్ఛావిచయో** వేదితబ్బో. “ఇదం విస్సజ్జనం ఏకంసబ్యాకరణం విభజ్జబ్యాకరణం పటిపుచ్ఛాబ్యాకరణం ఠపనం సావసేసం నిరవసేసం సఉత్తరం నిరుత్తరం లోకియం లోకుత్తర”న్తిఆదినా **విస్సజ్జనవిచయో**.

“అయం పుచ్ఛా ఇమినా సమేతి, ఏతేన న సమేతీ”తి పుచ్ఛితత్థం ఆనేత్వా, విచయో పుబ్బేనాపరం సంసన్దిత్వా చ విచయో **పుబ్బాపరవిచయో**. “అయం అనుగీతి వుత్తత్థసఙ్గహా అవుత్తత్థసఙ్గహా తదుభయత్థసఙ్గహా కుసలత్థసఙ్గహా అకుసలత్థసఙ్గహా”తిఆదినా **అనుగీతివిచయో**. అస్సాదాదీసు సుఖవేదనాయ “ఇట్ఠారమ్మణానుభవనలక్ఖణా”తిఆదినా, తణ్హాయ “ఆరమ్మణగ్గహణలక్ఖణా”తిఆదినా, విపల్లాసానం

“విపరీతగ్గహణలక్ఖణా”తిఆదినా, అవసిట్ఠానం తేభూమకధమ్మానం “యథాసకలక్ఖణా”తిఆదినా సబ్బేసఞ్చ ద్వావీసతియా తికేసు, ద్వాచత్తాలీసాధికే చ దుకసతే లబ్భమానపదవసేన తంతంఅస్సాదత్థవిసేసనిద్ధారణం **అస్సాదవిచయో**.

దుక్ఖవేదనాయ “అనిట్ఠానుభవనలక్ఖణా”తిఆదినా, దుక్ఖసచ్చానం “పటిసన్ధిలక్ఖణా”తిఆదినా, అనిచ్చతాదీనం ఆదిఅన్తవన్తతాయ అనిచ్చన్తికతాయ చ “అనిచ్చా”తిఆదినా సబ్బేసఞ్చ లోకియధమ్మానం సంకిలేసభాగియహానభాగియతాదివసేన ఆదీనవవుత్తియా ఓకారనిద్ధారణేన **ఆదీనవవిచయో**. నిస్సరణపదే అరియమగ్గస్స ఆగమనతో కాయానుపస్సనాదిపుబ్బభాగపటిపదావిభాగవిసేసనిద్ధారణవసేన, నిబ్బానస్స యథావుత్తపరియాయవిభాగవిసేసనిద్ధారణవసేనాతి ఏవం **నిస్సరణవిచయో**. **ఫలా**దీనం తంతంసుత్తదేసనాయ సాధేతబ్బఫలస్స తదుపాయస్స తత్థ తత్థ సుత్తవిధివచనస్స చ విభాగనిద్ధారణవసేన **విచయో** వేదితబ్బో. ఏవం పదపుచ్ఛావిస్సజ్జనపుచ్ఛాపుబ్బాపరానుగీతీనం, అస్సాదాదీనఞ్చ విసేసనిద్ధారణవసేనేవ విచయలక్ఖణో “విచయో హారో”తి వేదితబ్బోతి –

ఏవం వుత్తోవ.

విస్సజ్జనవిసేసో పన **టీకాయం** వుత్తో. కథం? –

“చక్ఖు అనిచ్చ”న్తి పుట్ఠే “ఆమ, చక్ఖు అనిచ్చమేవా”తి ఏకన్తతో విస్సజ్జనం **ఏకంసబ్యాకరణం,** “అఞ్ఞిన్ద్రియం భావేతబ్బం, సచ్ఛికాతబ్బఞ్చా”తి పుట్ఠే “మగ్గపరియాపన్నం భావేతబ్బం, ఫలపరియాపన్నం సచ్ఛికాతబ్బ”న్తి విభజిత్వా విస్సజ్జనం **విభజ్జబ్యాకరణం,** “అఞ్ఞిన్ద్రియం కుసల”న్తి పుట్ఠే “కిం అనవజ్జట్ఠో కుసలత్థో, ఉదాహు సుఖవిపాకట్ఠో”తి పటిపుచ్ఛిత్వా విస్సజ్జనం **పటిపుచ్ఛాబ్యాకరణం,** “సస్సతో అత్తా, అసస్సతో వా”తి వుత్తే “అబ్యాకతమేత”న్తిఆదినా అవిస్సజ్జనం **ఠపనం,** “కిం పనేతే ‘కుసలా’తి వా ‘ధమ్మా’తి వా ఏకత్థా, ఉదాహు నానత్థా”తి ఇదం పుచ్ఛనం **సావసేసం**. విస్సజ్జనస్స పన సావసేసతో వేనేయ్యజ్ఝాసయవసేన దేసనాయం వేదితబ్బా. అపాటిహీరకం **సఉత్తరం** సప్పాటిహీరకం **నిరుత్తరం,** సేసం విచయహారనిద్దేసే సువిఞ్ఞేయ్యమేవాతి –

వుత్తోవ. సంవణ్ణనాసు వుత్తో అత్థో అనాకులో పాకటో యతిపోతేహి విఞ్ఞాతో, సో సబ్బత్థ అమ్హేహి న విభత్తోతి దట్ఠబ్బో.

విచయహారనిద్దేసో నిద్దిట్ఠో, అమ్హేహి చ ఞాతో, “కతమో యుత్తిహారనిద్దేసో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా –

3సబ్బేసం హారానం, యా భూమీ యో చ గోచరో తేసం.

యుత్తాయుత్తపరిక్ఖా, హారో యుత్తీతి నిద్దిట్ఠో”తి. –

గాథా వుత్తా. తత్థ **సబ్బేసం** సోళసన్నం హారానం **యా భూమి** పవత్తనట్ఠానభూతం బ్యఞ్జనం, **యో గోచరో** సుత్తత్థో చ అత్థి, **తేసం** భూమిసఙ్ఖాతబ్యఞ్జనగోచరసఙ్ఖాతసుత్తత్థానం **యా యుత్తాయుత్తపరిక్ఖా** యుత్తాయుత్తీనం విచారణా సంవణ్ణనా కతా, సో యుత్తిఅయుత్తిపరిక్ఖావిచారణసఙ్ఖాతో సంవణ్ణనావిసేసో “యుత్తి హారో”తి నిద్దిట్ఠోతి అత్థయోజనా.

తేసం హారానం భూమిభూతస్స సుత్తే ఆగతస్స బ్యఞ్జనస్స యుత్తిభావో దువిధో సభావనిరుత్తిభావో, అధిప్పేతత్థవాచకభావో చ. గోచరభూతస్స పన సుత్తే ఆగతస్స యుత్తిభావో సుత్తవినయధమ్మతాహి అవిలోమనం. అయుత్తిభావో వుత్తవిపరియాయేన గహేతబ్బో.

యుత్తిహారనిద్దేసో నిద్దిట్ఠో, అఞ్ఞేహి చ ఞాతో, "కతమో పదట్ఠానహారనిద్దేసో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా –

"ధమ్మం దేసేతి జినో, తస్స చ ధమ్మస్స యం పదట్ఠానం.

ఇతి యావ సబ్బధమ్మా, ఏసో హారో పదట్ఠానో"తి. –

గాథా వుత్తా. తత్థ **ధమ్మన్తి** యం కిఞ్చి కుసలాదిధమ్మం సుత్తే జినో దేసేతి, **తస్స** సుత్తే జినేన దేసితస్స కుసలాదిధమ్మస్స యఞ్చ పదట్ఠానం నిద్ధారేతబ్బం, తం తం పదట్ఠానఞ్చాతి ఏవం వుత్తనయేన **యావ** యత్తకా సబ్బే ధమ్మా సుత్తే జినేన దేసితా, తత్తకానం సబ్బేసం ధమ్మానం యఞ్చ పదట్ఠానం నిద్ధారేతబ్బం, తస్స చ పదట్ఠానస్స యఞ్చ పదట్ఠానం నిద్ధారేతబ్బం, తం తం పదట్ఠానఞ్చ, ఇతి ఏవం వుత్తనయేన **యావ** యత్తకా **సబ్బే** పదట్ఠానధమ్మా నిద్ధారేతబ్బావ, తత్తకాని సబ్బాని ధమ్మపదట్ఠానాని యథానురూపం నిద్ధారేత్వా యేన సంవణ్ణనావిసేసేన కథితాని, ఏసో సంవణ్ణనావిసేసో "పదట్ఠానో హారో"తి నిద్దిట్ఠోతి అత్థయోజనా.

సుత్తే దేసితకుసలధమ్మస్స యోనిసోమనసికారసద్ధమ్మస్సవనసప్పురిసూపనిస్సయాది పదట్ఠానం, సుత్తే దేసితఅకుసలధమ్మస్స అయోనిసోమనసికారఅసద్ధమ్మస్సవనఅసప్పురిసూపనిస్సయాది పదట్ఠానం, అబ్యాకతస్స ధమ్మస్స యథారహం కుసలాకుసలాబ్యాకతా పదట్ఠానన్తిఆదినా నిద్ధారేతబ్బన్తి.

పదట్ఠానహారనిద్దేసో నిద్దిట్ఠో, అఞ్ఞేహి చ ఞాతో, "కతమో లక్ఖణహారనిద్దేసో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా –

"వుత్తమ్హి ఏకధమ్మే, యే ధమ్మా ఏకలక్ఖణా కేచి.

వుత్తా భవన్తి సబ్బే, సో హారో లక్ఖణో నామా"తి. –

గాథా వుత్తా. తత్థ **ఏకధమ్మే** సుత్తే భగవతా వుత్తమ్హి, అట్ఠకథాయం నిద్ధారితే వా సతి తేన ధమ్మేన యే కేచి **ధమ్మా** ఏకలక్ఖణా భవన్తి, సబ్బే తే ధమ్మా సుత్తే సరూపతో అవుత్తాపి సమానలక్ఖణతాయ సంవణ్ణేతబ్బభావేన ఆనేత్వా యేన సంవణ్ణనావిసేసేన వుత్తా భవన్తి, సో సంవణ్ణనావిసేసో "లక్ఖణో నామ హారో"తి నిద్దిట్ఠోతి అత్థయోజనా.

ఏకం సమానం లక్ఖణం ఏతేసన్తి **ఏకలక్ఖణా,** సమానలక్ఖణా, సహచారితాయ వా సమానకిచ్చతాయ వా సమానహేతుతాయ వా సమానఫలతాయ వా సమానారమ్మణతాయ వా అవుత్తాపి నిద్ధారితాతి. కథం ? – "నానత్తకాయానానత్తసఞ్ఞినో (దీ. ని. ౩.౩౪౧, ౩౫౨, ౩౫౯; అ. ని. ౯.౨౪), నానత్తసఞ్ఞానం అమనసికారా"తిఆదీసు **సహచారితాయ** సఞ్ఞాయ సహగతా ధమ్మా నిద్ధారితా. "దదం మిత్తాని గన్థతీ"తిఆదీసు (సం. ని. ౧.౨౪౬; సు. ని. ౧౮౯) **సమానకిచ్చతా,** పియవచనఅత్థచరియా సమానత్థతాపి నిద్ధారితా, "ఫస్సపచ్చయా వేదనా"తిఆదీసు (మ. ని. ౩.౧౨౬;

సం॰ ని॰ ౨.౧; మహావ॰ ౧; విభ॰ ౨౨౫; ఉదా॰ ౧; నేత్తి॰ ౨౪) **సమానహేతుతాయ** సఙ్ఖారాదయోపి నిద్ధారితా, “అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా”తిఆదీసు (మ॰ ని॰ ౩.౧౨౬; సం॰ ని॰ ౨.౧; మహావ॰ ౧; విభ॰ ౨౨౫; ఉదా॰ ౧; నేత్తి॰ ౨౪) **సమానఫలతాయ** తణ్హుపాదానాదయోపి నిద్ధారితా, “రూపం అస్సాదేతి అభినన్దతి, తం ఆరబ్భ రాగో ఉప్పజ్జతీ”తిఆదీసు (పట్ఠా॰ ౧.౧.౪౨౪) **సమానారమ్మణతాయ** తంసమ్పయుత్తా వేదనాదయోపి నిద్ధారితా, నిద్ధారేత్వా వత్తబ్బాతి అత్థోతి. విత్థారో **విభఙ్గవారే** (నేత్తి॰ ౨౩) ఆగమిస్సతి.

లక్ఖణో హారో నిద్దిట్ఠో, అమ్హేహి చ ఞాతో, “కతమో చతుబ్యూహో హారో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా –

౬. “నేరుత్తమధిప్పాయో , బ్యఞ్జనమథ దేసనానిదానఞ్చ;
పుబ్బాపరానుసన్ధీ, ఏసో హారో చతుబ్యూహో”తి. –

గాథా వుత్తా. తత్థ **నేరుత్తం** సుత్తపదనిబ్బచనఞ్చ బుద్ధానం తస్స తస్స సుత్తస్స దేసకానం, సావకానం వా **అధిప్పాయో** చ అత్థబ్యఞ్జనేన బ్యఞ్జనముఖేన **దేసనానిదానఞ్చ** పుబ్బాపరేన అనుసన్ధి చ ఏతే నిరుత్తాదయో యేన సంవణ్ణనావిసేసేన విభావీయన్తి, ఏసో సంవణ్ణనావిసేసో “చతుబ్యూహో హారో”తి నిద్దిట్ఠో. దేసనాపవత్తినిమిత్తం దేసకస్స అజ్ఝాసయాది **దేసనానిదానం** నామ. చతుబ్యూహహారస్స బహువిసయత్తా **విభఙ్గే** (నేత్తి॰ ౨౫ ఆదయో) లక్ఖణసమ్పత్తిం కత్వా కథయిస్సామ.

చతుబ్యూహహారనిద్దేసో నిద్దిట్ఠో, అమ్హేహి చ ఞాతో, “కతమో ఆవట్టహారనిద్దేసో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా –

౭. “ఏకమ్హి పదట్ఠానే, పరియేసతి సేసకం పదట్ఠానం;
ఆవట్టతి పటిపక్ఖే, ఆవట్టో నామ సో హారో”తి. –

గాథా వుత్తా. తత్థ పరక్కమధాతుఆదీనం **పదట్ఠానే ఏకమ్హి** ఆరమ్భధాతుఆదికే దేసనారుళ్హే సతి విసభాగతాయ వా సేసకం పదట్ఠానం పరియేసతి , దేసనాయ సరూపతో అగ్గహణేన వా సేసకం పదట్ఠానం పరియేసతి, యేన సంవణ్ణనావిసేసేన పరియేసిత్వా యోజేన్తో దేసనం పమాదాదీనం పదట్ఠానభూతే కోసజ్జాదికే **పటిపక్ఖే ఆవట్టతి** ఆవట్టాపేతి, సో సంవణ్ణనావిసేసో “ఆవట్టో హారో నామా”తి నిద్దిట్ఠోతి అత్థయోజనా.

“**పటిపక్ఖే**”తి ఇదం నిదస్సనమత్తం, సేసేపి సభాగే ఆవట్టనతో. న హి ఆరమ్భధాతుఆదికే దేసనారుళ్హే సతి తప్పటిపక్ఖే కోసజ్జాదికేయేవ దేసనం ఆవట్టేతి, అథ ఖో అవసేసవీరియారమ్భాదికేపి దేసనం ఆవట్టేతీతి.

ఆవట్టహారనిద్దేసో నిద్దిట్ఠో, అమ్హేహి చ ఞాతో, “కతమో విభత్తిహారనిద్దేసో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా –

“ధమ్మఞ్చ పదట్ఠానం, భూమిఞ్చ విభజతే అయం హారో.
సాధారణే అసాధారణే చ నేయ్యో విభత్తీ”తి. –

గాథా వుత్తా. తత్థ కుసలాదివసేన అనేకవిధం సభావ**ధమ్మఞ్చ** దానసీలాది**పదట్ఠానఞ్చ** "దస్సనభూమి భావనాభూమీ"తి ఏవమాదికం **భూమిఞ్చ** సాధారణే చ అసాధారణే చ యేన సంవణ్ణనావిసేసేన విభజతే, సో సంవణ్ణనావిసేసో "విభత్తి హారో"తి నేయ్యోతి అత్థయోజనా.

"ఇమస్మిం సుత్తే వుత్తా కుసలా వాసనాభాగియా, ఇమస్మిం సుత్తే వుత్తా కుసలా నిబ్బేధభాగియా"త్యాదినా, "ఇమస్మిం సుత్తే వుత్తా అకుసలా కిలేసభాగియా"త్యాదినా ధమ్మఞ్చ, "ఇదం సీలం ఇమస్స మహగ్గతవిసేసస్స పదట్ఠానం, ఇదం సీలం ఇదం ఝానం ఇమస్స లోకుత్తరస్స పదట్ఠాన"న్త్యాదినా పదట్ఠానఞ్చ, "దస్సనపహాతబ్బస్స పుథుజ్జనో భూమి, భావనాపహాతబ్బస్స సోతాపన్నాదయో భూమి"త్యాదినా భూమిఞ్చ, "కామరాగబ్యాపాదా పుథుజ్జనసోతాపన్నానం సాధారణా"త్యాదినా సాధారణే చ, "కామరాగబ్యాపాదా అనాగామిఅరహన్తానం అసాధారణా"త్యాదినా అసాధారణే చ యేన విభజతి, సో విభత్తి హారో నామాతిఆదినా (నేత్తి॰ ౩౩-౩౪) విత్థారేత్వా విభజనాకారో గహేతబ్బో.

విభత్తిహారనిద్దేసో నిద్దిట్ఠో, అమ్హేహి చ ఞాతో, "కతమో పరివత్తనహారనిద్దేసో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా –

"కుసలాకుసలే ధమ్మే, నిద్దిట్ఠే భావితే పహీనే చ.

పరివత్తతి పటిపక్ఖే, హారో పరివత్తనో నామా"తి. –

గాథా వుత్తా. తత్థ సుత్తే **భావితే** భావితబ్బే **కుసలే** అనవజ్జధమ్మే **నిద్దిట్ఠే** కథితే, సంవణ్ణితే వా **పహీనే** పహాతబ్బే **అకుసలే** సావజ్జధమ్మే **నిద్దిట్ఠే** కథితే, సంవణ్ణితే వా తేసం ధమ్మానం **పటిపక్ఖే** విపరీతధమ్మే యేన సంవణ్ణనావిసేసేన **పరివత్తతి** పరివత్తేతి, సో సంవణ్ణనావిసేసో "పరివత్తనో హారో నామా"తి వేదితబ్బోతి అత్థయోజనా.

"సమ్మాదిట్ఠిస్స పురిసపుగ్గలస్స మిచ్ఛాదిట్ఠి నిజ్జిణ్ణా భవతీ"తిఆదినా చ "యస్స వా పాణాతిపాతా పటివిరతస్స పాణాతిపాతో పహీనో"తిఆదినా చ "భుఞ్జితబ్బా కామా ...పే.... కామేహి వేరమణీ తేసం అధమ్మో"తిఆదినా చ పటిపక్ఖే పరివత్తనభావం **విభఙ్గవారే** (నేత్తి॰ ౩౭ ఆదయో) వక్ఖతీతి న విత్థారితా.

పరివత్తనహారనిద్దేసో నిద్దిట్ఠో, అమ్హేహి చ ఞాతో, "కతమో వేవచనహారనిద్దేసో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా –

"వేవచనాని బహూని తు, సుత్తే వుత్తాని ఏకధమ్మస్స.

యో జానాతి సుత్తవిదూ, వేవచనో నామ సో హారో"తి. –

గాథా వుత్తా. తత్థ **ఏకధమ్మస్స** పదత్థస్స సుత్తే **వుత్తాని తు** వుత్తాని ఏవ, **బహూని తు** బహూని ఏవ వేవచనాని యేన సంవణ్ణనావిసేసేన యో సుత్తవిదూ జానాతి, జానిత్వా ఏకస్మింయేవ పదత్థే యోజేతి, తస్స సుత్తవిదునో సో సంవణ్ణనావిసేసో "వేవచనో నామ హారో"తి నిద్దిట్ఠోతి అత్థయోజనా.

ఏత్థ చ యో సో-సద్దా అసమానత్థా చ హోన్తీతి "యో సుత్తవిదూ"తి వత్వా "సో సంవణ్ణనావిసేసో"తి వుత్తన్తి. "**భగవా**"తి పదస్స ఏకస్మింయేవ అత్థే భగవతి "అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో విజ్జాచరణసమ్పన్నో సుగతో లోకవిదూ అనుత్తరో

పురిసదమ్మసారథి సత్థా దేవమనుస్సానం బుద్ధో భగవా, ఫలనిప్ఫత్తిగతో వేసారజ్జప్పత్తో అధిగతపటిసమ్భిదో చతుయోగవిప్పహీనో అగతిగమనవీతివత్తో ఉద్ధటసల్లో నిరుళ్హవణో మద్దితకణ్టకో నిబ్బాపితపరియుట్ఠానో బన్ధనాతీతో గన్థవినివేఠనో అజ్ఝాసయవీతివత్తో భిన్నన్ధకారో చక్ఖుమా లోకధమ్మసమతిక్కన్తో అనురోధవిరోధవిప్పయుత్తో ఇట్ఠానిట్ఠేసు ధమ్మేసు అసఙ్ఖేపగతో బన్ధనాతివత్తో ఠపితసఙ్గామో అభిక్కన్తతరో ఉక్కాధరో ఆలోకకరో పజ్జోతకరో తమోనుదో రణఞ్జహో అపరిమాణవణ్ణో అప్పమేయ్యవణ్ణో అసఙ్ఖేయ్యవణ్ణో ఆభఙ్కరో పభఙ్కరో ధమ్మోభాసపజ్జోతకరో”తి (నేత్తి॰ ౩౮) ఏవమాదీని బహూని వేవచనాని యోజితాని. విత్థారో **విభఙ్గవారే** (నేత్తి॰ ౩౭ ఆదయో) ఆగమిస్సతి.

వేవచనహారనిద్దేసో నిద్దిట్ఠో, అమ్హేహి చ ఞాతో, “కతమో పఞ్ఞత్తిహారనిద్దేసో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా –

“ఏకం భగవా ధమ్మం, పఞ్ఞత్తీహి వివిధాహి దేసేతి.

సో ఆకారో ఞేయ్యో, పఞ్ఞత్తీ నామ సో హారో”తి. –

గాథా వుత్తా. తత్థ భగవా **ఏకం** ఖన్ధాదిధమ్మం **వివిధాహి** నిక్ఖేపప్పభవపఞ్ఞత్తాదీహి పఞ్ఞత్తీహి యేన పఞ్ఞాపేతబ్బాకారేన దేసేతి, సో పఞ్ఞాపేతబ్బాకారో యేన సంవణ్ణనావిసేసేన విభావితో, సో సంవణ్ణనావిసేసో “పఞ్ఞత్తి హారో నామా”తి ఞేయ్యోతి అత్థయోజనా.

తత్థ **వివిధాహి పఞ్ఞత్తీహి** నిక్ఖేపపఞ్ఞత్తిపభవపఞ్ఞత్తిపరిఞ్ఞాపఞ్ఞత్తిపహానపఞ్ఞత్తి-భావనాపఞ్ఞత్తిసచ్ఛికిరియాపఞ్ఞత్తినిరోధపఞ్ఞత్తినిబ్బిదాపఞ్ఞత్తీతి ఏవమాదిపఞ్ఞత్తీహి ఏకపదత్థస్సేవ పఞ్ఞాపేతబ్బాకారవిభావనాలక్ఖణో సంవణ్ణనావిసేసో పఞ్ఞత్తి హారో నామాతి.

తత్థ “ఇదం దుక్ఖ”న్తి అయం పఞ్ఞత్తి పఞ్చన్నం ఖన్ధానం, ఛన్నం ధాతూనం, అట్ఠారసన్నం ధాతూనం, ద్వాదసన్నం ఆయతనానం, దసన్నం ఇన్ద్రియానం **నిక్ఖేపపఞ్ఞత్తి**.

“కబళీకారే చే, భిక్ఖవే, ఆహారే అత్థి రాగో, అత్థి నన్దీ, అత్థి తణ్హా, పతిట్ఠితం తత్థ విఞ్ఞాణం విరుళ్హం. యత్థ పతిట్ఠితం విఞ్ఞాణం విరుళ్హం, అత్థి తత్థ నామరూపస్స అవక్కన్తి. యత్థ అత్థి నామరూపస్స అవక్కన్తి, అత్థి తత్థ సఙ్ఖారానం వుద్ధీ”తి (సం॰ ని॰ ౨.౬౪; కథా॰ ౨౯౬) ఏవమాది **పభవపఞ్ఞత్తి** దుక్ఖస్స చ సముదయస్స చాతి.

“కబళీకారే చే, భిక్ఖవే, ఆహారే నత్థి రాగో, నత్థి నన్దీ, నత్థి తణ్హా”తి (సం॰ ని॰ ౨.౬౪; కథా॰ ౨౯౬) ఏవమాది **పరిఞ్ఞాపఞ్ఞత్తి** దుక్ఖస్స, “**పహానపఞ్ఞత్తి** సముదయస్స, **భావనాపఞ్ఞత్తి** మగ్గస్స, **సచ్ఛికిరియాపఞ్ఞత్తి** నిరోధస్సా”తి చ “నిక్ఖేపపఞ్ఞత్తి సుతమయియా పఞ్ఞాయ, సచ్ఛికిరియాపఞ్ఞత్తి అనఞ్ఞాతఞ్ఞస్సామీతిన్ద్రియస్స, పవత్తనాపఞ్ఞత్తి ధమ్మచక్కస్సా”తి ఏవమాదివిత్థారో **విభఙ్గే** (నేత్తి॰ ౩౯ ఆదయో) ఆగమిస్సతీతి.

పఞ్ఞత్తిహారనిద్దేసో నిద్దిట్ఠో, అమ్హేహి చ ఞాతో, “కతమో ఓతరణహారనిద్దేసో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా –

“యో చ పటిచ్చుప్పాదో, ఇన్ద్రియఖన్ధా చ ధాతుఆయతనా.

ఏతేహి ఓతరతి యో, ఓతరణో నామ సో హారో''తి. –

గాథా వుత్తా. తత్థ యో పటిచ్చసముప్పాదో చ యే ఇన్ద్రియఖన్ధా చ యాని ధాతుఆయతనాని చ యేన సంవణ్ణనావిసేసేన నిద్ధారితాని, ఏతేహి పటిచ్చసముప్పాదాదిన్ద్రియఖన్ధధాతాయతనేహి, సుత్తే ఆగతపదత్థముఖేన నిద్ధారియమానేహి చ యో సంవణ్ణనావిసేసో **ఓతరతి** ఓగాహతి పటిచ్చసముప్పాదాదికే తత్థ వాచకవసేన, తత్థ ఞాపకవసేన వా అనుపవిసతి, సో సంవణ్ణనావిసేసో ఓతరణో హారో నామాతి అత్థయోజనా.

తత్థ **ఇన్ద్రియఖన్ధాతి** ఇన్ద్రియాని చ ఖన్ధా చాతి ఇన్ద్రియఖన్ధా. **ధాతుఆయతనాతి** ధాతుయో చ ఆయతనాని చ ధాతుఆయతనా. కథం ఓతరణో? ''ఉద్ధం అధో సబ్బధి విప్పముత్తో''తిఆది (నేత్తి. ౪౨) పాఠో.

ఉద్ధన్తి రూపధాతు చ అరూపధాతు చ. **అధోతి** కామధాతు. **సబ్బధి విప్పముత్తోతి** తేధాతుకే అయం అసేక్ఖావిముత్తి. తానియేవ అసేక్ఖాని పఞ్చిన్ద్రియాని, అయం ఇన్ద్రియేహి ఓతరణా.

తానియేవ అసేక్ఖాని పఞ్చిన్ద్రియాని విజ్జా, విజ్జుప్పాదా అవిజ్జానిరోధో...పే.... దుక్ఖక్ఖన్ధస్స నిరోధో హోతి, అయం పటిచ్చసముప్పాదేహి ఓతరణా.

తానియేవ అసేక్ఖాని పఞ్చిన్ద్రియాని తీహి ఖన్ధేహి సఙ్గహితాని సీలక్ఖన్ధేన సమాధిక్ఖన్ధేన పఞ్ఞాక్ఖన్ధేన, అయం ఖన్ధేహి ఓతరణా.

తానియేవ అసేక్ఖాని పఞ్చిన్ద్రియాని సఙ్ఖారపరియాపన్నాని యే సఙ్ఖారా అనాసవా, నో చ భవఙ్గా, తే సఙ్ఖారా ధమ్మధాతుసఙ్గహితా, అయం ధాతూహి ఓతరణా.

సా ధమ్మధాతు ధమ్మాయతనపరియాపన్నా, యం ఆయతనం అనాసవం, నో చ భవఙ్గం, అయం ఆయతనేహి ఓతరణాతి ఏవమాదీహి **విభఙ్గే** (నేత్తి. ౪౨ ఆదయో) ఆగమిస్సతీతి.

ఓతరణహారనిద్దేసో నిద్దిట్ఠో, అమ్హేహి చ ఞాతో, ''కతమో సోధనహారనిద్దేసో''తి పుచ్ఛితబ్బత్తా –

''విస్సజ్జితమ్హి పఞ్హే, గాథాయం పుచ్ఛితా యమారబ్భ.

సుద్ధాసుద్ధపరిక్ఖా, హారో సో సోధనో నామా''తి. –

గాథా వుత్తా. తత్థ తిస్సం **గాథాయం** ఆరుళ్హే **పఞ్హే** ఞాతుమిచ్ఛితే అత్థే భగవతా విస్సజ్జనగాథాయం విస్సజ్జితమ్హి **యం** సుత్తత్థం **ఆరబ్భ** అధికిచ్చ సా గాథా **పుచ్ఛితా** పుచ్ఛనత్థాయ ఠపితా, తస్స సుత్తత్థస్స యేన సంవణ్ణనావిసేసేన **సుద్ధాసుద్ధపరిక్ఖా** విచారణా భవే, సో సంవణ్ణనావిసేసో సోధనో హారో నామాతి అత్థయోజనా.

కథం? ''అవిజ్జాయ నివుతో లోకో''తి పదం సోధితం, ఆరమ్భో న సోధితో. ''వివిచ్ఛా పమాదా నప్పకాసతీ''తి పదం సోధితం, ఆరమ్భో న సోధితో. ''జప్పాభిలేపనం బ్రూమీ''తి పదం సోధితం, ఆరమ్భో న సోధితో. ''దుక్ఖమస్స మహబ్భయ''న్తి

పదఞ్చ సోధితం, ఆరమ్భో చ సోధితోతి. ఏవం పదాదీనం సోధితాసోధితభావవిచారో హారో సోధనో నామ. విత్థారతో పన **విభఙ్గే** (నేత్తి॰ ౪౩ ఆదయో) ఆగమిస్సతీతి.

సోధనహారనిద్దేసో నిద్దిట్ఠో, అప్పోహి చ ఞాతో, "కతమో అధిట్ఠానహారనిద్దేసో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా –

౧౪. ఏకత్తతాయ ధమ్మా, యేపి చ వేమత్తతాయ నిద్దిట్ఠా.

తే న వికప్పయితబ్బా, ఏసో హారో అధిట్ఠానో"తి. –

గాథా వుత్తా. తత్థ **యే** దుక్ఖసచ్చాదయో **ధమ్మా ఏకత్తతాయ** సామఞ్ఞేనపి చ **వేమత్తతాయ** విసేసేనపి నిద్దిట్ఠా, యేన సంవణ్ణనావిసేసేన నిద్దిట్ఠా దుక్ఖసచ్చాదయో ధమ్మా **న వికప్పయితబ్బా** సామఞ్ఞవిసేసకప్పనాయ వోహారభావేన అనవట్ఠానతో, కాలదిసావిసేసాదీనం వియ అపేక్ఖాసిద్ధితో చ, ఏసో సంవణ్ణనావిసేసో అధిట్ఠానో హారోతి అత్థయోజనా.

తత్థ **ఏకత్తతాయాతి** ఏకస్స సమానస్స భావో **ఏకత్తం,** ఏకత్తమేవ **ఏకత్తతా,** తాయ. **ఏక**సద్దో చేత్థ సమానత్థవాచకో, న సఙ్ఖ్యావాచకోతి. **వేమత్తతాయాతి** విసిట్ఠా మత్తా **విమత్తా,** విమత్తా ఏవ **వేమత్తం,** వేమత్తస్స భావో **వేమత్తతా,** తాయ. యథా హి "అజ్జ స్వే"తి వుచ్చమానా కాలవిసేసా అనవట్ఠితా భవన్తి, "పురిమా దిసా, పచ్ఛిమా దిసా"తి వుచ్చమానా దిసావిసేసా, ఏవం సామఞ్ఞవిసేసా చ అత్థస్స సభావాతి. తథా హి "ఇదం దుక్ఖ"న్తి వుచ్చమానం జాతిఆదిం అపేక్ఖాయ సామఞ్ఞం సమానమ్పి సచ్చాపేక్ఖాయ విసేసో హోతి. ఏస నయో సముదయసచ్చాదీసుపీతి. "దుక్ఖ"న్తి ఏకత్తతా. "జాతి దుక్ఖా, జరా దుక్ఖా, మరణం దుక్ఖ"న్తి ఏవమాది వేమత్తతా. "దుక్ఖసముదయో"తి ఏకత్తతా, "తణ్హా పోనోభవికా నన్దీరాగసహగతా"తి ఏవమాది వేమత్తతాతి ఏవమాది విత్థారో **విభఙ్గే** (నేత్తి॰ ౪౬ ఆదయో) ఆగమిస్సతీతి.

అధిట్ఠానహారనిద్దేసో నిద్దిట్ఠో, అప్పోహి చ ఞాతో, "కతమో పరిక్ఖారహారనిద్దేసో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా –

౧౫. యే ధమ్మా యం ధమ్మం, జనయన్తిప్పచ్చయా పరమ్పరతో.

హేతుమవకడ్ఢయిత్వా, ఏసో హారో పరిక్ఖారో"తి. –

గాథా వుత్తా. తత్థ అవిజ్జాదికా **యే** పచ్చయ**ధమ్మా** సఙ్ఖారాదికం **యం** ఫల**ధమ్మం పచ్చయా** సహజాతపచ్చయేన **పరమ్పరతో** పరమ్పరపచ్చయభావేన జనయన్తి, తస్స సఙ్ఖారాదిఫలస్స పచ్చయం పరిక్ఖారభూతం పురిముప్పన్నం అవిజ్జాదికం అసాధారణం జనకం **హేతుం,** అయోనిసోమనసికారాదికం సాధారణం పచ్చయ**హేతుఞ్చ అవకడ్ఢయిత్వా** సుత్తతో నిద్ధారేత్వా యో సంవణ్ణనావిసేసో పరిక్ఖారసంవణ్ణనాభావేన పవత్తో, ఏసో సంవణ్ణనావిసేసో పరిక్ఖారో హారో నామాతి అత్థయోజనా. అవిజ్జాదయో హి అవిజ్జాదీనం అసాధారణహేతూ భవన్తి, అయోనిసోమనసికారాదయో సాధారణపచ్చయా. తేనాహ – "అసాధారణలక్ఖణో హేతు, సాధారణలక్ఖణో పచ్చయో"తి, "అవిజ్జా అవిజ్జాయ హేతు, అయోనిసోమనసికారో పచ్చయో"తిఆదికం (నేత్తి॰ ౪౯) విభఙ్గవచనఞ్చ.

పరిక్ఖారహారనిద్దేసో నిద్దిట్ఠో, అప్పోహి చ ఞాతో, "కతమో సమారోపనహారనిద్దేసో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా –

ఇకు ధమ్మా యంమూలా, యే చేకత్థా పకాసితా మునినా.

తే సమారోపయితబ్బా, ఏస సమారోపనో హారో"తి. –

గాథా వుత్తా. తత్థ **యే** సీలాదయో **ధమ్మా యంమూలా** యేసం సమాధిఆదీనం మూలా, తే సీలాదయో ధమ్మా తేసం సమాధిఆదీనం పదట్ఠానభావేన సంవణ్ణనావిసేసేన సమారోపయితబ్బా, యే చ రాగవిరాగచేతోవిముత్తిసేక్ఖఫలకామధాతుసమతిక్కమనాదిసద్దా అనాగామిఫలత్థతాయ **ఏకత్థా** సమానత్థాతి బుద్ధ**మునినా** పకాసితా, తే రాగ...పే.... తిక్కమనాదిసద్దా అఞ్ఞమఞ్ఞవేవచనభావేన సమారోపయితబ్బా, ఏసో సంవణ్ణనావిసేసో సమారోపనో హారో నామాతి అత్థయోజనా.

ఏత్థ చ సీలాదిక్ఖన్ధత్తయస్స పరియాయన్తరవిభావనాపారిపూరీ కథితా, భావనాపారిపూరీ చ పహాతబ్బస్స పహానేన హోతీతి భావనాసమారోపనపహానసమారోపనాపి దస్సితాతి చతుబ్బిధో సమారోపనో పదట్ఠానసమారోపనో, వేవచనసమారోపనో, భావనాసమారోపనో, పహానసమారోపనోతి.

తత్థ కాయికసుచరితం, వాచసికసుచరితఞ్చ సీలక్ఖన్ధో, మనోసుచరితే అనభిజ్ఝా, అబ్యాపాదో చ సమాధిక్ఖన్ధో, సమ్మాదిట్ఠి పఞ్ఞాక్ఖన్ధో. సీలక్ఖన్ధో సమాధిక్ఖన్ధస్స పదట్ఠానం, సమాధిక్ఖన్ధో పఞ్ఞాక్ఖన్ధస్స పదట్ఠానం. సీలక్ఖన్ధో, సమాధిక్ఖన్ధో చ సమథస్స పదట్ఠానం, పఞ్ఞాక్ఖన్ధో విపస్సనాయ పదట్ఠానం. సమథో రాగవిరాగచేతోవిముత్తియా పదట్ఠానం, విపస్సనా అవిజ్జావిరాగపఞ్ఞావిముత్తియా పదట్ఠానన్తి ఏవమాది **పదట్ఠానసమారోపనో**. రాగవిరాగా చేతోవిముత్తి సేక్ఖఫలం, అవిజ్జావిరాగా పఞ్ఞావిముత్తి అసేక్ఖఫలం, ఇదం వేవచనం. రాగవిరాగా చేతోవిముత్తి అనాగామిఫలం, అవిజ్జావిరాగా పఞ్ఞావిముత్తి అగ్గఫలం అరహత్తం, ఇదం వేవచనం. రాగవిరాగా చేతోవిముత్తి కామధాతుసమతిక్కమనం, అవిజ్జావిరాగా చేతోవిముత్తి తేధాతుసమతిక్కమనం, ఇదం వేవచనం. పఞ్ఞిన్ద్రియం, పఞ్ఞాబలం, అధిపఞ్ఞాసిక్ఖా, పఞ్ఞాక్ఖన్ధోతి ఏవమాది వేవచనన్తి ఏవమాది **వేవచనసమారోపనో**. కాయే కాయానుపస్సినో విహరతో చత్తారో సతిపట్ఠానా భావనాపారిపూరిం గచ్ఛన్తి, చతూసు సతిపట్ఠానేసు భావియమానేసు చత్తారో సమ్మప్పధానా భావనాపారిపూరిం గచ్ఛన్తి, చతూసు సమ్మప్పధానేసు భావియమానేసు చత్తారో ఇద్ధిపాదా భావనాపారిపూరిం గచ్ఛన్తీతి ఏవమాది **భావనాసమారోపనో**. కాయే కాయానుపస్సీ విహరన్తో అసుభే "సుభ"న్తి విపల్లాసం పజహతి, కబళీకారో చస్స ఆహారో పరిఞ్ఞం గచ్ఛతి, కాముపాదానేన చ అనుపాదానో భవతి, కామయోగేన చ విసంయుత్తో భవతి, అభిజ్ఝాకాయగన్థేన చ విప్పయుజ్జతి, కామాసవేన చ అనాసవో భవతి, కామోఘఞ్చ ఉత్తిణ్ణో భవతి, రాగసల్లేన చ విసల్లో భవతి, రూపూపికా చస్స విఞ్ఞాణట్ఠితి పరిఞ్ఞం గచ్ఛతి , రూపధాతుయం చస్స రాగో పహీనో భవతి, న చ ఛన్దాగతిం గచ్ఛతి, వేదనాసూతి ఏవమాది **పహానసమారోపనో**తి ఏవమాది సమారోపనో హారో నియుత్తోతి.

ఇతి సత్తిబలానురూపా రచితా.

సోళసహారనిద్దేసవిభావనా నిట్ఠితా.

నయనిద్దేసవిభావనా

౧౭. హారనిద్దేసా నిద్దిట్ఠా, అమ్హేహి చ ఞాతా, “కతమే నయనిద్దేసా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **“తణ్హఞ్చా”**తిఆది వుత్తం. అథ వా ఏవం ఉద్దేసక్కమేనేవ హారే నిద్దిసిత్వా ఇదాని నయే నిద్దిసితుం **“తణ్హఞ్చా”**తిఆది వుత్తం. తత్థ యో సంవణ్ణనావిసేసో సుత్తే ఆగతం **తణ్హఞ్చ అవిజ్జఞ్చ** అత్థతో నిద్ధారణవసేన గహితం తణ్హఞ్చ అవిజ్జఞ్చ సంకిలేసపక్ఖం నేతి, సుత్తే ఆగతేన సమథేన, సుత్తే ఆగతాయ విపస్సనాయ అత్థతో నిద్ధారణవసేన వా గహితేన సమథేన, గహితాయ విపస్సనాయ వోదానపక్ఖం నేతి, నయన్తో చ సచ్చేహి యోజేత్వా నేతి, అయం సంవణ్ణనావిసేసో సో నన్దియావట్టో నయో నామాతి అత్థయోజనా.

ఏత్థ చ అత్థనయస్స భూమి, సంవణ్ణనా చ గాథాయం “నయో”తి వుత్తా, తస్మా “సంవణ్ణనావిసేసో”తి వుత్తం. న హి అత్థనయో సంవణ్ణనా, చతుసచ్చపటివేధస్స అనురూపో పుబ్బభాగే అనుగాహణనయో అత్థనయోవ. తస్స పన అత్థనయస్స యా సంవణ్ణనా ఉగ్ఘటితఞ్ఞూఆదీనం వసేన తణ్హాదిముఖేన నయభూమిరచనా పవత్తా, తస్స సంవణ్ణనావ నయవోహారో కతోతి విత్థారతో **హారసమ్పాతే** (నేత్తి. ౭౮-౭౯) ఆగమిస్సతి.

నన్దియావట్టనయనిద్దేసో నిద్దిట్ఠో, అమ్హేహి చ ఞాతో, “కతమో తిపుక్ఖలనయనిద్దేసో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా –

“యో అకుసలే సమూలేహి, నేతి కుసలే చ కుసలమూలేహి.

భూతం తథం అవితథం, తిపుక్ఖలం తం నయం ఆహూ”తి. –

గాథా వుత్తా. తత్థ **యో** సంవణ్ణనావిసేసో అకుసలే **సమూలేహి** అత్తనో అకుసలస్స తీహి లోభాదీహి మూలేహి సంకిలేసపక్ఖం నేతి, కుసలే చ **కుసలమూలేహి** తీహి అలోభాదీహి వోదానపక్ఖం నేతి, నయన్తో చ **భూతం** కుసలాకుసలం నేతి, న అభూతం మాయామరీచిఆదయో వియ, **తథం** కుసలాకుసలం నేతి, న ఘటాదయో వియ సమ్ముతిసచ్చమత్తం, **అవితథం** కుసలాకుసలం నేతి, న వితథం. కుసలాకుసలానం సభావతో విజ్జమానత్తా **భూతా** పరమత్థసచ్చత్తా **తథా**, అకుసలస్స ఇట్ఠవిపాకతాభావతో, కుసలస్స చ అనిట్ఠవిపాకతాభావతో విపాకే సతి అవిసంవాదకత్తా **అవితథా** భవన్తి, కుసలాకుసలా హి ఏతేసం తిణ్ణం “భూతం, తథం, అవితథ”న్తి పదానం కుసలాకుసలవిసేసనతా దట్ఠబ్బా.

అథ వా అకుసలమూలేహి అకుసలాని, కుసలమూలేహి చ కుసలాని నయన్తో అయం నయో భూతం తథం అవితథం నేతి చత్తారి సచ్చాని నిద్ధారేత్వా యోజేతి. దుక్ఖాదీని హి బాధకాదిభావతో అఞ్ఞథాభావాభావేన **భూతాని,** సచ్చసభావత్తా **తథాని,** అవిసంవాదనతో **అవితథాని**. వుత్తఞ్హేతం భగవతా – “చత్తారిమాని, భిక్ఖవే, తథాని అవితథాని అనఞ్ఞథానీ”తి సం. ని. ౫.౧౦౯౦; పటి. మ. ౨.౮). అకుసలాదిసుత్తత్థస్స చతుసచ్చయోజనముఖేన నయనలక్ఖణం తం సంవణ్ణనావిసేసం తిపుక్ఖలం నయన్తి ఆహూతి అత్థయోజనా.

తత్థ తీహి హేతూహి పుక్ఖలో సోభనోతి **తిపుక్ఖలో** అకుసలాదికో అత్థనయో సంవణ్ణనావిసేసోతి ఠానూపచారతో తిపుక్ఖలనయో నామాతి. విత్థారో పన **హారసమ్పాతే** (నేత్తి. ౮౭-౮౮) ఆగమిస్సతి.

తిపుక్ఖలనయనిద్దేసో నిద్దిట్ఠో, అమ్హేహి చ ఞాతో, “కతమో సీహవిక్కీళితనయనిద్దేసో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా –

“యో నేతి విపల్లాసేహి, కిలేసే ఇన్ద్రియేహి సద్ధమ్మే.

ఏతం నయం నయవిదూ, సీహవిక్కీళితం ఆహూ”తి. –

గాథా వుత్తా. తత్థ **యో** సంవణ్ణనావిసేసో సుత్తే వుత్తేహి విపల్లాసేహి కిలేసే సంకిలేసపక్ఖం నేతి, సుత్తే వుత్తేహి ఇన్ద్రియేహి సద్ధమ్మే వోదానపక్ఖం నేతి, **ఏతం** సంవణ్ణనావిసేసం **నయవిదూ** సద్ధమ్మనయకోవిదా, అత్థనయకుసలా ఏవ వా సీహవిక్కీళితం నయన్తి ఆహూతి అత్థయోజనా.

తత్థ **విపల్లాసేహీ**తి అసుభే సుభం, దుక్ఖే సుఖం, అనిచ్చే నిచ్చం, అనత్తని అత్తాతి చతూహి విపల్లాసేహి. **ఇన్ద్రియేహీ**తి సద్ధాదీహి ఇన్ద్రియేహి. **సద్ధమ్మే**తి పటిపత్తిపటివేధసద్ధమ్మే. సేసమేత్థ వుత్తనయమేవ. విత్థారో పన **హారసమ్పాతే** (నేత్తి. ౮౬-౮౭) ఆగమిస్సతీతి.

సీహవిక్కీళితనయనిద్దేసో నిద్దిట్ఠో, అమ్హేహి చ ఞాతో, “కతమో దిసాలోచననయనిద్దేసో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా –

“వేయ్యాకరణేసు హి యే, కుసలాకుసలా తహిం తహిం వుత్తా.

మనసా వోలోకయతే, తం ఖు దిసాలోచనం ఆహూ”తి. –

గాథా వుత్తా. “సీహలోచనం ఆహూ”తి పాఠో లిఖితో, సో పన న థేరస్స పాఠోతి దట్ఠబ్బో భిన్నలక్ఖణత్తా. తత్థ తహిం తహిం వేయ్యాకరణేసు **యే కుసలాకుసలా** నయస్స దిసాభూతా ధమ్మా వుత్తా, తే కుసలాకుసలే నయస్స దిసాభూతధమ్మే అబహి అబ్భన్తరం చిత్తే ఏవ యం ఓలోకనం కరోతి, **తం** ఓలోకనం **ఖు** ఓలోకనం **ఏవ** దిసాలోచనన్తి ఆహూతి అత్థయోజనా.

తత్థ **వేయ్యాకరణేసూ**తి తస్స తస్స అత్థనయస్స యోజనత్థం కతేసు సుత్తస్స అత్థవిస్సజ్జనేసు. **కుసలా**తి వోదానియా. **అకుసలా**తి సంకిలేసికా. **వుత్తా**తి సుత్తతో నిద్ధారేత్వా కథితా. **ఓలోకయతే**తి తే కుసలాదిధమ్మే చిత్తేనేవ “అయం పఠమా దిసా, అయం దుతియా దిసా”తిఆదినా తస్స తస్స నయస్స దిసాభావేన ఉపపరిక్ఖతి, విచారేతీతి అత్థో. **ఖూ**తి అవధారణత్థే నిపాతో, తేన దిసాలోచననయో కోచి అత్థవిసేసో న హోతీతి దస్సేతీతి.

౨౧. దిసాలోచననయనిద్దేసో నిద్దిట్ఠో. అమ్హేహి చ ఞాతో. “కతమో అఙ్కుసనయనిద్దేసో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా “**ఓలోకేత్వా**”తిఆదిగాథా వుత్తా. తత్థ తంతంనయదిసాభూతే సబ్బే **కుసలాకుసలే** దిసాలోచనేన ఓలోకేత్వా **ఉక్ఖిపియ** సుత్తతో ఉద్ధరిత్వా **యం సమానేతి** యం సమానయనం కరోతి, అయం సమానయనసఙ్ఖాతో నయో అఙ్కుసో నయో నామాతి అత్థయోజనా.

ఏత్థ చ **అఙ్కుసో** నామ హత్థినం ఇచ్ఛితట్ఠానం ఆనయనకారణభూతో వజిరాదిమయో తిక్ఖగ్గో ఉజువఙ్కభూతో దబ్బసమ్భారవిసేసో, అయమ్పి నయో అఙ్కుసో వియాతి అత్థేన **అఙ్కుసో**. ఏతేన హి నయేన ఇచ్ఛితం సుత్తత్థం నయతీతి. ముఖ్యతో పన అఙ్కే విజ్ఝనట్ఠానే ఉద్ధటో అసతి అన్తో పవిసతీతి **అఙ్కుసో**. అఙ్కసద్దూపపదఉపుబ్బఅసధాతు అపచ్చయోతి. అయమ్పి నయో కోచిపి అత్థవిసేసో న హోతీతి.

సోళస హారనిద్దేసా చేవ పఞ్చ నయనిద్దేసా చ ఆచరియేన నిద్దిట్ఠా. అమ్హేహి చ ఞాతా, “సంవణ్ణేతబ్బసుత్తే కిం సోళస హారా పఠమం యోజేతబ్బా, ఉదాహు నయా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా –

‘‘సోళస హారా పఠమం, దిసాలోచనతో దిసా విలోకేత్వా.

సఙ్ఖిపియ అఙ్కుసేన హి, నయేహి తిహి నిద్దిసే సుత్త’’న్తి. –

గాథమాహ. **అట్ఠకథాయం** పన ‘‘ఏవం హారే, నయే చ నిద్దిసిత్వా ఇదాని **నేసం** యోజనక్కమం దస్సేన్తో ‘సోళస హారా పఠమ’న్తిఆదిమాహా’’తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౨౨) వుత్తం. తత్థ సోళస హారా బ్యఞ్జనపరియేట్ఠిభావతో సంవణ్ణేతబ్బసుత్తే సంవణ్ణనాభావేన పఠమం యోజేతబ్బా, యోజేన్తేన నిద్దిట్ఠా హారానుక్కమేనేవ యోజేతబ్బా, న ఉప్పటిపాటియా. హారసంవణ్ణనానుక్కమేన సంవణ్ణేతబ్బం పఠమం సంవణ్ణేత్వా పచ్ఛా దిసాలోచనేన ఓలోకేత్వా అఙ్కుసనయేన నేత్వా తీహి అత్థనయేహి నిద్దిసేతి అధిప్పాయో.

ఇతి సత్తిబలానురూపా రచితా

నయనిద్దేసవిభావనా నిట్ఠితా.

ద్వాదసపదవిభావనా

నేత్తివిసయం సాసనవరసఙ్ఖాతం సంవణ్ణేతబ్బసుత్తం యేసం బ్యఞ్జనపదానం, అత్థపదానఞ్చ వసేన ‘‘ద్వాదస పదాని సుత్త’’న్తి సఙ్గహవారే వుత్తం, ‘‘కతమాని తానీ’’తి పుచ్ఛితబ్బత్తా సరూపతో నిద్దిసితుం –

‘‘అక్ఖరం పదం బ్యఞ్జనం, నిరుత్తి తథేవ నిద్దేసో.

ఆకారఛట్ఠవచనం, ఏత్తావ బ్యఞ్జనం సబ్బం.

సఙ్కాసనా పకాసనా, వివరణా విభజనుత్తానీకమ్మపఞ్ఞత్తి.

ఏతేహి ఛహి పదేహి, అత్థో కమ్మఞ్చ నిద్దిట్ఠ’’న్తి. –

గాథాద్వయం వుత్తం. **అట్ఠకథాయం** పన ‘‘ఇదాని యేసం బ్యఞ్జనపదానం, అత్థపదానఞ్చ వసేన ‘ద్వాదస పదాని ‘సుత్త’న్తి వుత్తం, తాని పదాని నిద్దిసితుం ‘అక్ఖరపద’న్తిఆదిమాహా’’తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౨౩) వుత్తం.

తత్థ కేనట్ఠేన అక్ఖరన్తి? అక్ఖరట్ఠేన అసఞ్చరణట్ఠేన. అకారాదివణ్ణో హి అకారాదితో ఇకారాదిపరియాయం నక్ఖరతి, న సఞ్చరతి, న సఙ్కమతి. తేనాహ **అట్ఠకథాయం** ‘‘అపరియోసితే పదే వణ్ణో అక్ఖరం పరియాయవసేన అక్ఖరణతో అసఞ్చరణతో’’తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౨౩). **అపరియోసితే పదే**తి చ విభత్యన్తభావం అప్పత్తే ద్వితిచతుక్ఖరవన్తేసు పదేసు ఏకద్వితిక్ఖరమత్తేయేవ **అక్ఖరం** నామ, పరియోసితే **పదం**యేవ, న అక్ఖరన్తి అధిప్పాయో. పదం పన పవేసనతో అత్థవసేన పరియాయం సఞ్చరన్తం వియ హోతి, న ఏవం అకారాదివణ్ణో అవేవచనత్తా. ‘‘మా ఏవం మఞ్ఞసీ’’తిఆదీసు వా ఏకక్ఖరపదా **మా**-కారాది **అక్ఖరం** నామ, విభత్యన్తం పదం పన **పద**మేవ హోతి.

పఞ్ఞతి అత్థో ఏతేనాతి **పదం**. తం నామాఖ్యాతోపసగ్గనిపాతప్పభేదేన చతుబ్బిధం. తత్థ దబ్బపధానం "ఫస్సో వేదనా చిత్త"న్తి ఏవమాదికం **నామపదం**. తత్థ హి దబ్బమావిభూతరూపం, కిరియా అనావిభూతరూపా. కిరియాపధానం "ఫుసతి వేదయతి విజానాతీ"తి ఏవమాదికం **ఆఖ్యాతపదం** నామ. తత్థ హి ఫుసనాదికిరియా ఆవిభూతరూపా, దబ్బమనావిభూతరూపం. కిరియావిసేసబోధహేతుభూతం ప-ఉప-ఇతిఏవమాదికం **ఉపసగ్గపదం** నామ. "చిరప్పవాసిం (ధ॰ ప॰ ౨౧౯) ఉపవుత్థ"న్తి (అ॰ ని॰ ౩.౭౧; సు॰ ని॰ ౪౦౩) ఏవమాదీసు హి ప-ఉపాదిసద్దా వసనాదికిరియాయ వియోగాదివిసిట్ఠతం దీపేన్తి. వచనత్థో పన నామపదఆఖ్యాతపదద్వయం ఉపగన్త్వా తస్స పదద్వయస్స అత్థం సజ్జన్తీతి **ఉపసగ్గాతి** దట్ఠబ్బో. కిరియాయ చేవ దబ్బస్స చ సరూపవిసేసపకాసనహేతుభూతం "ఏవం, ఇతీ"తి ఏవమాదికం **నిపాతపదం** అస్సపి సంవణ్ణనాయపి ఇచ్ఛితత్తా, అక్ఖరేన పన కథం గహితోతి చే? అక్ఖరేహి సుయ్యమానేహి సుణన్తానం విసేసవిధానస్స కతత్తా పదపరియోసానే పదత్థసమ్పటిపత్తి హోతి. తస్మా అక్ఖరేనపి అత్థాకారో గహితోవాతి వేదితబ్బో. తేన వుత్తం – "అక్ఖరేహి సఙ్కాసేతి, పదేహి పకాసేతి, అక్ఖరేహి చ పదేహి చ ఉగ్ఘటేతీ"తి (నేత్తి॰ ౯) చ.

వివరణా విత్థారణా. విభజనా చ ఉత్తానీకమ్మఞ్చ పఞ్ఞత్తి చ **విభజనుత్తానీకమ్మపఞ్ఞత్తీ**తి సమాహారే అయం ద్వన్దసమాసో. తత్థ విభాగకరణం **విభజనం** నామ. బ్యఞ్జనాకారేహి యో అత్థాకారో నిద్దిసియమానో, సో అత్థాకారో వివరణవిభజనాతి ద్వీహి అత్థపదేహి నిద్దిసితో. పాకటకరణం **ఉత్తానీకమ్మం** నామ. పకారేహి ఞాపనం **పఞ్ఞత్తి**. నిరుత్తినిద్దేససఙ్ఖాతేహి బ్యఞ్జనపదేహి పకాసియమానో యో అత్థాకారో అత్థి, సో అత్థాకారో ఉత్తానీకమ్మపఞ్ఞత్తీహి పటినిద్దిసితో. ఏతేహి సఙ్కాసనాదీహి ఛహి అత్థపదేహి **అత్థో** సుత్తత్థో గహితో, **కమ్మఞ్చ** ఉగ్ఘటనాదికమ్మఞ్చ నిద్దిట్ఠన్తి అత్థో. యేన సుత్తత్థేన ఉగ్ఘటితఞ్ఞూనో చిత్తసన్తానస్స సమ్బోధనకిరియాసఙ్ఖాతస్స ఉగ్ఘటనకమ్మస్స నిబ్బత్తి భవే, సో సుత్తత్థో సఙ్కాసనాపకాసనాకారో హోతి. యేన సుత్తత్థేన విపఞ్చితఞ్ఞూనో చిత్తసన్తానస్స బోధనకిరియాసఙ్ఖాతస్స విపఞ్చనకమ్మస్స నిబ్బత్తి, సో సుత్తత్థో వివరణావిభజనాకారో హోతి. యేన సుత్తత్థేన నేయ్యస్స చిత్తసన్తానస్స పటిబోధనకిరియాసఙ్ఖాతస్స నయకమ్మస్స నిబ్బత్తి, సో సుత్తత్థో ఉత్తానీకమ్మపఞ్ఞత్తాకారో హోతీతి దట్ఠబ్బో. తేనాహ **అట్ఠకథాచరియో** "సుత్తత్థేన హి దేసనాయ పవత్తియమానేన ఉగ్ఘటితఞ్ఞూఆదివేనేయ్యానం చిత్తసన్తానస్స పటిబోధనకిరియానిబ్బత్తి, సో చ సుత్తత్థో సఙ్కాసనాదిఆకారో"తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౨౪).

"యథావుత్తేహి తీహి అత్థనయేహి చేవ ఛహి అత్థపదేహి **చ** అయుత్తోపి అత్థో కిం కోచి అత్థి, ఉదాహు సబ్బో అత్థో యుత్తో ఏవా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా –

"**తీణి** చ నయా అనూనా, అత్థస్స చ ఛప్పదాని గణితాని.

నవహి పదేహి భగవతో, వచనస్సత్థో సమాయుత్తో"తి. –

గాథమాహ. తత్థ **తీణీ**తి లిఙ్గవిపల్లాసనిద్దేసో, తయోతి పన పకతిలిఙ్గనిద్దేసో వత్తబ్బో. గణితా అనూనా తయో అత్థస్స నయా చ గణితాని అనూనాని ఛ అత్థస్స పదాని చ నిద్దిట్ఠాని, నిద్దిట్ఠేహి చ అత్థపదేహి భగవతో వచనస్స సబ్బో అత్థో **సమాయుత్తో**వ అయుత్తో కోచి అత్థో నత్థీతి యోజనా కాతబ్బా. **అత్థస్సా**తి సుత్తత్థస్స. **నయాతి** నేత్తిఅత్థనయా. **పదానీ**తి నేత్తిఅత్థపదాని.

౨౬. యే హారాదయో నిద్దిట్ఠా, తే హారాదయో సమ్పిణ్డేత్వా నేత్తిప్పకరణస్స పదత్థే సుఖగ్గహణత్థం గణనవసేన పరిచ్ఛిన్దిత్వా దస్సేన్తో "**అత్థస్సా**"తిఆదిమాహ. తత్థ **అత్థస్స** సమూహస్స అవయవభూతాని నవభేదాని అత్థపదాని సుత్తబ్యఞ్జనస్స అత్థస్స పరియేట్ఠిసఙ్ఖాతాయ సంవణ్ణనాయ గణనతో చతువీసతి బ్యఞ్జనపదాని హోన్తి, అత్థపదబ్యఞ్జనపదభూతం ఉభయం సఙ్ఖేపయతో సమ్పిణ్డయతో **తేత్తింసా** తేత్తింసవిధా **ఏత్తికా** తేత్తింసవిధావ నేత్తీతి యోజనా.

తత్థ **నవప్పదానీ**తి తయో అత్థనయా, ఛ అత్థపదాని చ. **చతుబ్బీసా**తి సోళస హారా, ఛ బ్యఞ్జనపదాని, ద్వే దిసాలోచననయఅఙ్కుసనయా చాతి ఏవం తేత్తింసవిధా చ నేత్తి నామ, ఇతో వినిముత్తో అఞ్ఞో కోచి నేత్తిపదత్థో నత్థీతి అత్థో దట్ఠబ్బో.

"ఏవం తేత్తింసపదత్థాయ నేత్తియా హారనయానం కతమో దేసనాహారవిచయహారో"తిఆది దేసనాక్కమేనేవ సిద్ధో, ఏవం సిద్ధే సతిపి "సోళస హారా పఠమ"న్తి ఆరమ్భో "సబ్బేపిమే హారా చేవ నయా చ ఇమినా దస్సితక్కమేనేవ సంవణ్ణేతబ్బేసు సుత్తేసు సంవణ్ణనావసేన యోజేతబ్బా, న ఉప్పటిపాటియా"తి ఇమమత్థం దీపేతి. దీపనవచనసవనానుసారేన ఞాపేతి, తస్మా ఏవం కమో దస్సితో, అస్సాదాదీనవనిస్సరణాని ధమ్మదేసనాయ నిస్సయాని, ఫలఞ్చ ధమ్మదేసనాయ ఫలం, ఉపాయో చ ధమ్మదేసనాయ ఉపాయో, ఆణత్తి చ ధమ్మదేసనాయ సరీరం. దేసనాహారస్స తాసం అస్సాదాదీనవనిస్సరణఫలుపాయాణత్తీనం విభావనసభావత్తా.

నిద్ధారణేన వినాపి పకతియా సబ్బసంవణ్ణేతబ్బసుత్తేసు అనరూపాతి సువిఞ్ఞేయ్యత్తా, సంవణ్ణనావిసేసానం విచయహారాదీనం నిస్సయభావతో చ పఠమం దేసనాహారో దస్సితో.

పదపుచ్ఛావిస్సజ్జనాపుచ్ఛాపదానుగీతీహి సద్ధిం దేసనాహారపదత్థానం అస్సాదాదీనం పవిచయభావతో దేసనాహారానన్తరం విచయో హారో.

విచయహారేన పవిచితానం అత్థానం యుత్తాయుత్తివిచారణభావతో విచయహారానన్తరం యుత్తి హారో.

పదట్ఠానహారస్స యుత్తాయుత్తానంయేవ అత్థానం ఉపపత్తిఅనురూపం కారణపరమ్పరాయ నిద్ధారణత్తా యుత్తిహారానన్తరం పదట్ఠానహారో.

యుత్తాయుత్తానం కారణపరమ్పరాయ పరిగ్గహితసభావానంయేవ చ ధమ్మానం అవుత్తానమ్పి సమానలక్ఖణతాయ గహణలక్ఖణత్తాయ పదట్ఠానహారానన్తరం లక్ఖణహారో.

లక్ఖణహారేన అత్థతో సుత్తన్తరతో నిద్ధారితానమ్పి ధమ్మానం నిబ్బచనాదీని వత్తబ్బాని, న సుత్తే సరూపతో ఆగతధమ్మానంయేవాతి దస్సనత్థం లక్ఖణహారానన్తరం చతుబ్యూహో హారో. ఏవఞ్హి నిరవసేసతో అత్థావబోధో హోతి.

చతుబ్యూహేన హారేన వుత్తేహి నిబ్బచనాధిప్పాయనిదానేహి సద్ధిం సుత్తే పదత్థానం సుత్తన్తరసంసన్దనసఙ్ఖాతే పుబ్బాపరవిచారే దస్సితే తేసం సుత్తపదత్థానం సభాగవిసభాగధమ్మన్తరావట్టనం సుఖేన సక్కా దస్సేతున్తి చతుబ్యూహహారానన్తరం ఆవట్టో హారో. సుత్తన్తరసంసన్దనస్స హి సభాగవిసభాగధమ్మన్తరావట్టనయస్స ఉపాయభావతో

“ఆరమ్భథ నిక్కమథా”తిఆదిగాథాయ (సం॰ ని॰ ౧.౧౮౫; నేత్తి॰ ౨౯; పేటకో॰ ౩౮) ఆరమ్భనిక్కమనబుద్ధసాసనయోగధునసేహి వీరియసమాధిపఞ్ఞిన్ద్రియాని నిద్ధారేత్వా తేసు ఆరమ్భనిక్కమనబుద్ధసాసనయోగధునసేసు అననుయోగస్స మూలం పమాదోతి సుత్తన్తరే దస్సితో పమాదో ఆవట్టితోతి.

ఆవట్టేన హారేన సభాగవిసభాగధమ్మావట్టనేన పయోజితే సాధారణాసాధారణవసేన సంకిలేసవోదానధమ్మానం పదట్ఠానతో చేవ భూమితో చ విభాగో సక్కా సుఖేన యోజేతున్తి ఆవట్టహారానన్తరం విభత్తి హారో.

విభత్తిహారేన సంకిలేసవోదానధమ్మానం విభాగే కతే సంవణ్ణేతబ్బసుత్తే ఆగతా ధమ్మా అకసిరేన పటిపక్ఖతో పరివత్తేతుం సక్కాతి విభత్తిహారానన్తరం పరివత్తనహారో. విభత్తిహారేన హి “సమ్మాదిట్ఠిస్స పురిసపుగ్గలస్స మిచ్ఛాదిట్ఠి నిజ్జిణ్ణా హోతీ”తి (నేత్తి॰ ౩౪) పటివిభత్తసభావే ఏవ ధమ్మే పరివత్తనహారవిభఙ్గే ఉదాహరీయిస్సతి.

పరివత్తనహారేన పటిపక్ఖతో పరివత్తితాపి ధమ్మా పరియాయవచనేహి బోధేతబ్బా, న సంవణ్ణేతబ్బసుత్తే ఆగతధమ్మాయేవాతి దస్సనత్థం పరివత్తనహారానన్తరం వేవచనహారో.

వేవచనహారేన పరియాయతో పకాసితానం ధమ్మానం పభేదతో పఞ్ఞత్తివసేన విభజనం సుఖేన సక్కా ఞాతున్తి వేవచనహారానన్తరం పఞ్ఞత్తి హారో.

పఞ్ఞత్తిహారేన పభవపరిఞ్ఞాదిపఞ్ఞత్తివిభాగముఖేన పటిచ్చసముప్పాదసచ్చాదిధమ్మవిభాగే కతే సుత్తే ఆగతధమ్మానం పటిచ్చసముప్పాదాదిముఖేన అవతరణం సక్కా దస్సేతున్తి పఞ్ఞత్తిహారానన్తరం ఓతరణో హారో.

ఓతరణేన హారేన ధాతాయతనాదీసు ఓతారితానం సంవణ్ణేతబ్బసుత్తే పదత్థానం పుచ్ఛారమ్భసోధనం సక్కా సుఖేన సమ్పాదేతున్తి ఓతరణహారానన్తరం సోధనో హారో.

సోధనేన హారేన సంవణ్ణేతబ్బసుత్తే పదపదత్థేసు విసోధితేసు తత్థ తత్థ ఏకత్తతాయ వా వేమత్తతాయ వా లబ్భమానసామఞ్ఞవిసేసభావో సుకరో హోతీతి దస్సేతుం సోధనహారానన్తరం అధిట్ఠానో హారో.

సామఞ్ఞవిసేసభూతేసు సాధారణాసాధారణేసు ధమ్మేసు అధిట్ఠానేన హారేన పవేదితేసు పరిక్ఖారసఙ్ఖాతస్స సాధారణాసాధారణరూపస్స పచ్చయహేతురాసిస్స పభేదో సువిఞ్ఞేయ్యోతి అధిట్ఠానహారానన్తరం పరిక్ఖారో హారో.

అసాధారణే, సాధారణే చ కారణే పరిక్ఖారేన హారేన దస్సితే తస్స అత్తనో ఫలేసు కారణాకారో, తేసం హేతుఫలానం పభేదతో దేసనాకారో, భావేతబ్బపహాతబ్బధమ్మానం భావనాపహానాని చ నిద్ధారేత్వా వుచ్చమానాని సమ్మా సంవణ్ణేతబ్బసుత్తస్స అత్థం తథత్తావబోధాయ సంవత్తన్తీతి పరిక్ఖారహారానన్తరం సమారోపనో హారో దస్సితో హోతి. ఇదం హారానం దస్సనానుక్కమకారణం దట్ఠబ్బం.

ఉద్దేసో ఉగ్ఘటితఞ్ఞునో ఉపకారాయ సంవత్తతి యథా, ఏవం నన్దియావట్టనయో ఉగ్ఘటితఞ్ఞునో ఉపకారాయ సంవత్తతి, తస్మా పఠమం నన్దియావట్టనయో దస్సితో. నిద్దేసో విపఞ్చితఞ్ఞునో ఉపకారాయ సంవత్తతి యథా, ఏవం తిపుక్ఖలనయో విపఞ్చితఞ్ఞునో ఉపకారాయ సంవత్తతి, తస్మా నన్దియావట్టనయానన్తరం తిపుక్ఖలనయో. పటినిద్దేసో నేయ్యస్స ఉపకారాయ

సంవత్తతి యథా, ఏవం సీహవిక్కీళితనయో నేయ్యస్స ఉపకారాయ సంవత్తతి . తస్మా తిపుక్ఖలానన్తరం సీహవిక్కీళితనయో దస్సితోతి తిణ్ణం అత్థనయానం దస్సనానుక్కమో వేదితబ్బో. అత్థనయానం దిసాభూతాయ భూమియా ఆలోకేత్వా తేసం తస్సా దిసాయ భూమియా సమానయనం హోతి. న హి సక్కా అనోలోకేత్వా సమానేతున్తి దిసాలోచననయం దస్సేత్వా అఙ్కుసనయో దస్సితో. పోత్థకారుళ్హావఛేకా సబ్బాసు దిసాసు హత్థిగమనట్ఠానం ఓలోకేత్వా అఙ్కుసేన ఇచ్ఛితట్ఠానం సమానయన్తి. కేచి అచ్ఛేకా అనోలోకేత్వా వినయన్తి. తేసం నయనమత్తమేవ, న సమానయనం. ఏవమేవ పణ్డితా సుత్తత్థం వణ్ణేన్తా మనసావ ఓలోకేత్వావ నయా నేతబ్బాతి దట్ఠబ్బా.

సముట్ఠానసంవణ్ణనా అధిప్పాయసంవణ్ణనా పదత్థసంవణ్ణనా విధిఅనువాదసంవణ్ణనా నిగమనసంవణ్ణనాతి వా, పయోజనసంవణ్ణనా పిణ్డత్థసంవణ్ణనా అనుసన్ధిసంవణ్ణనా చోదనాసంవణ్ణనా పరిహారసంవణ్ణనాతి వా, ఉపోగ్ఘాటసంవణ్ణనా పదవిగ్గహసంవణ్ణనా పదత్థచాలనసంవణ్ణనా పచ్చుపట్ఠానసంవణ్ణనాతి వా, తథా ఏకనాళికాకథా చతురస్సకథా నిసిన్నవత్తికాకథాతి వా ఆగతా.

తత్థ **సముట్ఠానం** నిదానమేవ. **విధిఅనువాదో** విసేసవచనమేవ. **ఉపోగ్ఘాటో** నిదానమేవ. **చాలనా** చోదనాయేవ. **పచ్చుపట్ఠానం** పరిహారోవ.

పాళిం వత్వా ఏకేకపదస్స అత్థకథనసఙ్ఖాతా సంవణ్ణనా **ఏకనాళికాకథా** నామ.

పటిపక్ఖం దస్సేత్వా పటిపక్ఖస్స ఉపమం దస్సేత్వా సపక్ఖం దస్సేత్వా సపక్ఖస్స ఉపమం దస్సేత్వా కథనసఙ్ఖాతా సంవణ్ణనా **చతురస్సకథా** నామ.

విసభాగధమ్మవసేనేవ పరియోసానం గన్త్వా పున సభాగధమ్మవసేనేవ పరియోసానగమనసఙ్ఖాతా సంవణ్ణనా **నిసిన్నవత్తికాకథా** నామ.

తా సబ్బా సంవణ్ణనాయోపి దేసనాహారాదీసు నేత్తిసంవణ్ణనాసు అన్తోగధాయేవ. తేనాహ "యత్తకా హి సుత్తస్స సంవణ్ణనావిసేసా, సబ్బే తే నేత్తిఉపదేసాయత్తా"తి. ఏవం ఏత్తావతా ఏతపరమతా దట్ఠబ్బా .

హేతుఫలభూమిఉపనిసాసభాగవిసభాగలక్ఖణనయాదయో పన **అట్ఠకథాయం** (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ४ ద్వాదసపద) విత్థారతో వుత్తాతి న విత్థారయిస్సామీతి.

ఇతి సత్తిబలానురూపా రచితా

నిద్దేసవారఅత్థవిభావనా నిట్ఠితా.

౪. పటినిద్దేసవారఅత్థవిభావనా

౧. దేసనాహారవిభఙ్గవిభావనా

౫. ఏవం హారాదయో సరూపతో ఆచరియేన ఉద్దేసతో ఉద్దిట్ఠా, నిద్దేసతో చ నిద్దిట్ఠా, అమ్హేహి చ ఞాతా, అథ కస్మా పున "తత్థ కతమో దేసనాహారో"తిఆదికో ఆరద్ధోతి చే? వేనేయ్యానం తివిధత్తా. వేనేయ్యా హి అతితిక్ఖపఞ్ఞో నాతితిక్ఖపఞ్ఞో మన్దపఞ్ఞోతి తివిధా హోన్తి. తేసఞ్హి అతితిక్ఖపఞ్ఞస్సానురూపం హారాదయో ఉద్దేసతో ఉద్దిట్ఠా, నాతితిక్ఖపఞ్ఞస్స అనురూపం నిద్దేసతో నిద్దిట్ఠా, ఇదాని మన్దపఞ్ఞస్సానురూపం హారాదయో విభజిత్వా దస్సేతుం **''తత్థ కతమో దేసనాహారో''**తిఆదికో విభఙ్గవారో ఆరద్ధో. **అట్ఠకథాయం** పన "**ఏవం హారాదయో**సుఖగ్గహణత్థం గాథాబన్ధవసేన సరూపతో నిద్దిసిత్వా ఇదాని తేసు హారే తావ పటినిద్దేసవసేన విభజితుం 'తత్థ కతమో దేసనాహారో'తిఆది ఆరద్ధ"న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౫) వుత్తం.

తత్థ యే హారాదయో ఉద్దేసనిద్దేసేసు నిద్దిట్ఠా, తత్థ హారాదీసు కతమో దేసనాహారోతి చే? యా "అస్సాదాదీనవతా"తిఆదిగాథా (నేత్తి॰ ౪) వుత్తా, సా అయం గాథా నిద్దేసవసేన దేసనాహారో నామ, తస్స "అస్సాదాదీనవతా"తిఆది (నేత్తి॰ ౪) నిద్దేసస్స ఇదాని మయా వుచ్చమానో "అయం దేసనాహారో కిం దేసయతీ"తిఆదికో విత్థారసంవణ్ణనావిసేసో దేసనాహారవిభఙ్గో నామాతి యోజనా. "అయం దేసనాహారో కిం దేసయతీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా పుచ్ఛం ఠపేత్వా "ఇమం దేసయతీ"తి నియమేత్వా దస్సేతుం **''అయం దేసనాహారో కిం దేసయతి? అస్సాదం ఆదీనవ''**న్తిఆది వుత్తం. తత్థ అయం దేసనాహారో కిం దేసయతీతి చే ? **అస్సాదం దేసయతి** సంవణ్ణేతి విత్థారేతి, **ఆదీనవం దేసయతి**...పే॰... విత్థారేతి, **నిస్సరణం దేసయతి**...పే॰... విత్థారేతి, **ఫలం దేసయతి**...పే॰... విత్థారేతి, **ఉపాయం దేసయతి**...పే॰... విత్థారేతి, **ఆణత్తిం దేసయతి** సంవణ్ణేతి విత్థారేతీతి యోజనా.

ఏత్థ చ "అయం దేసనాహారో"తి సద్దో పుబ్బాపరాపేక్ఖోతి దట్ఠబ్బో. "'అస్సాదాదీనవతా'తిఆదిగాథాయం (నేత్తి॰ ౪) దస్సితా ఇమే అస్సాదాదయో కత్థ సంవణ్ణేతబ్బే పాళిధమ్మే ఆగతా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''ధమ్మం వో, భిక్ఖవే, దేసేస్సామీ''**తిఆది వుత్తం. "'అస్సాదాదీనవతా'తిఆదిగాథాయం (నేత్తి॰ ౪) దస్సితా ఇమే అస్సాదాదయో కత్థ సంవణ్ణేతబ్బే పాళిధమ్మే ఆగతా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "ధమ్మం వో, భిక్ఖవే, దేసేస్సామి ఆదికల్యాణం మజ్ఝేకల్యాణం పరియోసానకల్యాణం సాత్థం సబ్యఞ్జనం కేవలపరిపుణ్ణం పరిసుద్ధం బ్రహ్మచరియం పకాసేస్సామీ"తి పటిఞ్ఞాతబ్బే పాళిధమ్మే సంవణ్ణేతబ్బే యే అస్సాదాదయో ఆగతా, తే అయం దేసనాహారో దేసయతీతి అధిప్పాయో.

తత్థ ధమ్మసద్దో పరియత్తిసచ్చసమాధిపఞ్ఞాపకతిపుఞ్ఞాపత్తిఞేయ్యాదీసు బహూసు అత్థేసు పవత్తో, తథాపి ఇధ పరియత్తిధమ్మేయేవ పవత్తోతి దట్ఠబ్బో. అత్థుద్దేసో పన **అట్ఠకథాయం** (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౫) వుత్తో, తస్మా ఇధ మయా న వుత్తో. **వో**-కారోపి ఉపయోగకరణపదపూరణసమ్పదానత్థేసు దిస్సతి చ, తథాపి ఇధ సమ్పదానత్థేవాతి దట్ఠబ్బో. భిక్ఖన్తి యాచన్తి సీలక్ఖన్ధాదయో, పచ్చయే వా కాయవిఞ్ఞత్తియాతి **భిక్ఖూ,** సంసారే భయం ఇక్ఖన్తి పచ్చవేక్ఖన్తీతి వా **భిక్ఖూ. భిక్ఖవేతి** తే భిక్ఖూ ఆలపతి, కిమత్థాయాతి అత్తనో ముఖాభిముఖం కత్వా ధమ్మస్సవనే అతిఉస్సాహనే నియోజేతుం ఆలపతీతి వేదితబ్బో.

ధమ్మం దేసేస్సామీతి నాహం ఇస్సరతాయ తుమ్హే అఞ్ఞం కిఞ్చి కారేయ్యామి, ధమ్మంయేవ దేసేస్సామి, దేసేన్తో చ న అఞ్ఞేసం ధమ్మం సుత్వా సుతమయఞాణానుసారేన దేసేస్సామి, అనావరణఞాణేన సబ్బఞేయ్యధమ్మేసు పచ్చక్ఖకారితాయ ఇదాని మయాయేవ పవత్తియమానం ధమ్మం అహం దేసేస్సామీతి పటిజానాతి. ఆదిమ్హి కల్యాణం **ఆదికల్యాణం,** ఆది కల్యాణమేతస్సాతి వా **ఆదికల్యాణం.** సేసేసుపి ఏసేవ నయో. ఆదికల్యాణాదయో చేత్థ అత్థకల్యాణాదివసేన వుత్తాతి దట్ఠబ్బా. తేనాహ – "సీలేన ఆదికల్యాణం, సమాధినా మజ్ఝేకల్యాణం, పఞ్ఞాయ పరియోసానకల్యాణం. బుద్ధసుబుద్ధతాయ వా ఆదికల్యాణం, ధమ్మసుధమ్మతాయ మజ్ఝేకల్యాణం, సఙ్ఘసుప్పటిపత్తియా పరియోసానకల్యాణం. అథ వా ఉగ్ఘటితఞ్ఞువినయనేన ఆదికల్యాణం, విపఞ్చితఞ్ఞువినయనేన మజ్ఝేకల్యాణం, నేయ్యపుగ్గలవినయనేన పరియోసానకల్యాణం. అయమేవత్థో ఇధాధిప్పేతో"తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౩).

అరీయతి ఞాయతీతి **అత్థో,** అర-ధాతుయా నిప్ఫరియాయతో ఞాణప్పధానో ఆరమ్మణికచిత్తుప్పాదో అత్థో, ఠానూపచారతో అత్థస్స ఞాతబ్బస్స ఆరమ్మణపచ్చయసత్తి అత్థో, ఇతి-సద్దేన సాయేవ సత్తి పరామసీయతి, ఆరమ్మణపచ్చయసత్తిసహితో ఆరమ్మణపచ్చయసఙ్ఖాతో ఞాతబ్బో అత్థో త-పచ్చయస్స అత్థోతి ధాతుపచ్చయానం అత్థవిసేసో దట్ఠబ్బో. అసతి భవతీతి వా **అత్థో,** సహ అత్థేన యో ధమ్మో వత్తతీతి సో ధమ్మో **సాత్థో,** అత్థేన సమన్నాగతో వా ధమ్మో **సాత్థో,** సఙ్కాసనాదిఛఅత్థపదసమాయోగతో వా **సాత్థో.** అయమేవత్థో ఇధాధిప్పేతో నేత్తివిసయత్తా. సమ్పన్నం బ్యఞ్జనం యస్స ధమ్మస్సాతి **సబ్యఞ్జనో.** సిథిలధనితదీఘరస్సగరులహుసమ్బన్ధవవత్థితవిముత్తనిగ్గహితసమ్పన్నత్తా , అకారన్తాదిఇత్థిలిఙ్గాదిఏకవచనాదిసమ్పన్నత్తా, పమాదలేఖాదిరహితత్తా చ అవయవో సమ్పన్నో తంసమూహత్తా ధమ్మో **సమ్పన్నబ్యఞ్జనో** నామ, అక్ఖరాదిఛబ్యఞ్జనపదసమాయోగా వా **సబ్యఞ్జనో.** అయమేవత్థో ఇధాధిప్పేతో. ఇమస్మిం అయం ఊనో, నో నేతబ్బో పక్ఖిపితబ్బోతి ఉపనేతబ్బాభావతో **కేవలపరిపుణ్ణో,** సీలక్ఖన్ధసమాధిక్ఖన్ధపఞ్ఞాక్ఖన్ధ-విముత్తిక్ఖన్ధవిముత్తిఞాణదస్సనక్ఖన్ధపారిపూరియా వా **కేవలపరిపుణ్ణో.** ఇధాయం అతిరేకో, నో అపనేతబ్బోతి వత్వా అపనేతబ్బాభావతో **పరిసుద్ధో,** చతురోఘనిత్థరణత్థాయ, లోకామిసనిరపేక్ఖతాయ పవత్తియమానత్తా వా **పరిసుద్ధో.** సేట్ఠత్తా **బ్రహ్మచరియం,** బ్రహ్మానం వా సేట్ఠానం అరియానం చరియం **బ్రహ్మచరియం,** పబ్బజ్జబ్రహ్మచరియమగ్గబ్రహ్మచరియసాసనబ్రహ్మచరియాదీసు సాసనబ్రహ్మచరియం పకాసయిస్సామి, పరిదీపయిస్సామీతి అత్థో.

"ధమ్మం వో, భిక్ఖవే, దేసేస్సామి…పే.… పకాసేస్సామీ"తి పటిఞ్ఞాతబ్బే పాళిధమ్మే ఆగతే అస్సాదాదయో దేసనాహారో దేసయతి సంవణ్ణేతి విత్థారేతీతి ఆచరియేన సామఞ్ఞవసేనేవ వుత్తం, తస్మా దేసనాహారో ఇధ పాళియం ఆగతం ఇమం అస్సాదం దేసయతి, ఇధ పాళియం ఆగతం ఇమం ఆదీనవం దేసయతీతిఆది విసేసో న విఞ్ఞాతబ్బో, "కథం విఞ్ఞాతబ్బో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "ఇధ పాళియం ఆగతో అయం అస్సాదో, ఇధ పాళియం ఆగతో అయం ఆదీనవో"తి విసేసం నియమేత్వా ఉపలక్ఖణనయేన దస్సేతుం **''తత్థ కతమో అస్సాదో? కామం కామయమానస్స''**తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **తత్థా**తి తస్సం "అస్సాదాదీనవతా"తిఆదిగాథాయం నిద్దిట్ఠేసు విసయవిసయిభేదేసు అస్సాదేసు కతమో అస్సాదో తత్థ తేసు పాళిధమ్మేసు కత్థ పాళియం ఆగతోతి పుచ్ఛిత్వా –

"కామం కామయమానస్స, తస్స చేతం సమిజ్ఝతి;
అద్ధా పీతిమనో హోతి, లద్ధా మచ్చో యదిచ్ఛతీ"తి. (సు॰ ని॰ ౭౭౨; మహాని॰ ౧) –

ఇధ పాళిగాథాయం యో విసయభూతో అస్సాదో ఆగతో, సో అయం అస్సాదేతబ్బో అస్సాదో దేసనాహారస్స విసయోతి. **అట్ఠకథాయం** పన –

> ‘‘ఏవం భగవతా దేసితో, పకాసితో చ సాసనధమ్మో యేసం అస్సాదాదీనం దస్సనవసేన పవత్తో, తే అస్సాదాదయో దేసనాహారస్స విసయభూతా యత్థ యత్థ పాళే సవిసేసం వుత్తా, తతో తతో నిద్ధారేత్వా ఉదాహరణవసేన ఇధానేత్వా దస్సేతుం ‘తత్థ కతమో అస్సాదో’తిఆది ఆరద్ధ’’న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౫) వుత్తం.

తత్థ అస్సాదీయతేతి **అస్సాదో,** అస్సాదేతబ్బో వత్థుకామో. కామీయతేతి **కామో,** వత్థుకామో చ. తం కామయతీతి **కామయమానో,** సత్తో. తస్స పీతియా యుత్తం మనో ఏతస్సాతి **పీతిమనో**. మనతి జానాతీతిఆదివచనత్థేన **మచ్చో**. కామం కామితబ్బం వత్థు కామయమానస్స తస్స సత్తస్స ఏతం కామితబ్బం వత్థు సచే సమిజ్ఝతి, ఏవం సతి సో సత్తో అద్ధా పీతిమనో హోతి. యో మచ్చో యం వత్థుం ఇచ్ఛతి, తం వత్థుం సో మచ్చో లద్ధా అద్ధా పీతిమనో హోతీతి గాథాయత్థో దట్ఠబ్బో.

‘‘కామం …పే॰… పీతిమనో హోతీ’’తి ఏత్తకమేవ అవత్వా ‘‘లద్ధా మచ్చో యదిచ్ఛతీ’’తి వుత్తత్తా లోభనీయం వత్థుంయేవ లద్ధా పీతిమనో న హోతి, అథ ఖో పత్థేతబ్బం పూజేతబ్బన్తి సబ్బం లద్ధా మచ్చో పీతిమనో చ హోతీతి అతిరేకత్థో దట్ఠబ్బో.

విసయభూతో అస్సాదేతబ్బో అస్సాదో ఇధ పాళియం గాథాయం ఆగతోతి ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, ‘‘దుక్ఖదోమనస్సాదిభేదేసు ఆదీనవేసు కతమో ఆదీనవో కత్థ పాళిధమ్మే ఆగతో’’తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తత్థ కతమో ఆదీనవో? తస్స చే కామయానస్సా**’’తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **తత్థాతి** తస్సం ‘‘అస్సాదాదీనవతా’’తిఆదిగాథాయం నిద్దిట్ఠేసు దుక్ఖదోమనస్సాదీసు ఆదీనవేసు కతమో ఆదీనవో తత్థ తేసు పాళిధమ్మేసు కత్థ పాళియం ఆగతోతి పుచ్ఛిత్వా –

> ‘‘తస్స చే కామయానస్స, ఛన్దజాతస్స జన్తునో;
> తే కామా పరిహాయన్తి, సల్లవిద్ధోవ రుప్పతీ’’తి. (సు॰ ని॰ ౭౭౩; మహాని॰ ౨) –

ఇధ పాళిగాథాయం యో దోమనస్ససఙ్ఖాతో ఆదీనవో ఆగతో, సో అయం దోమనస్ససఙ్ఖాతో ఆదీనవో దేసనాహారస్స విసయోతి.

గాథాయం పన కామయతి ఇచ్ఛతీతి **కామయానో**. అథ వా యాయతి గచ్ఛతీతి **యానో**, కామేన యానో **కామయానో,** తస్స. ఛన్దో జాతో యస్స సో **ఛన్దజాతో,** తస్స. విజ్ఝీయతేతి **విద్ధో** , సల్లతి పవిసతీతి **సల్లో,** సల్లేన విద్ధో **సల్లవిద్ధో**. కామం కామయానస్స ఛన్దజాతస్స జన్తునో యే కామా లభితబ్బా, తే కామా కేనచి అన్తరాయేన యదా పరిహాయన్తి, తదా సో జన్తు రుప్పతి. కీదిసోవ రుప్పతి? అయోమయసల్లవిద్ధో మిగో రుప్పతి ఇవ, పరిహీనకామో జన్తు రుప్పతీతి దట్ఠబ్బో. ఏత్థ చ ‘‘రుప్పతీ’’తివచనేన దోమనస్సుప్పత్తి దస్సితాతి దట్ఠబ్బా.

దోమనస్సభూతో ఆదీనవో ఇధ పాళియం ఆగతోతి ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, ‘‘మగ్గనిబ్బానవసేన దువిధేసు నిస్సరణేసు కతమం నిస్సరణం కత్థ పాళియం ఆగత’’న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తత్థ కతమం నిస్సరణం? యో కామే**

పరివజ్జేతీ''తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **తత్థాతి** తస్సం "అస్సాదాదీనవతా"తిఆదిగాథాయం నిద్దిట్ఠేసు మగ్గనిబ్బానవసేన దువిధేసు నిస్సరణేసు కతమం నిస్సరణం తత్థ తేసు పాళిధమ్మేసు కత్థ పాళిధమ్మే ఆగతన్తి పుచ్ఛిత్వా –

"యో కామే పరివజ్జేతి, సప్పస్సేవ పదా సిరో;

సోమం విసత్తికం లోకే, సతో సమతివత్తతీ"తి. (సు॰ ని॰ ౭౭౪; మహాని॰ ౩) –

ఇధ పాళిగాథాయం యం సమతివత్తనకరణం మగ్గసఙ్ఖాతం నిస్సరణం ఆగతం, తం ఇదం మగ్గసఙ్ఖాతం సమతివత్తనకరణం నిస్సరణం దేసనాహారస్స విసయన్తి.

గాథాయం **యోతి** ఝానలాభీ వా అరియో వా. **కామేతి** వుత్తప్పకారో వత్థుకామో. తేసు పవత్తఛన్దరాగస్స విక్ఖమ్భనేన వా సముచ్ఛిన్దనేన వా పరివజ్జేతి. కిం పరివజ్జేతి ఇవ వజ్జేతి? సప్పస్స **సిరో** సిరం చక్ఖుమా పురిసో దిస్వా **పదా** పాదేన పరివజ్జేతి ఇవ, ఏవం పరివజ్జేతి. **సతో** సతిసమ్పన్నో **సో** పుగ్గలో లోకే రూపాదీసు **విసత్తికం ఇమం** తణ్హం యేన మగ్గేన **సమతివత్తతి** సం సుట్ఠు అతిక్కమిత్వా వత్తతి, ఇదం మగ్గసఙ్ఖాతం సమతివత్తనకరణం ఏకదేసం నిస్సరణం నామాతి యోజేతబ్బం. "పాదా"తి వత్తబ్బే ఆకారస్స రస్సం కత్వా "పదా"తి వుత్తం. **పాదాతి** చ పాదేన యథా "అమోహభావా అమోహభావేనా"తి. తేన వుత్తం "అత్తనో పాదేనా"తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౧౫).

ఏకదేసో విసయసఙ్ఖాతో అస్సాదో ఇధ పాళియం ఆగతోతి ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, "ఏకదేసో విసయిసఙ్ఖాతో అస్సాదో కత్థ పాళియం ఆగతో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''తత్థ కతమో అస్సాదో? ఖేత్తం వత్థు''**న్తిఆది ఆరద్ధం. అథ వా "తత్థ కతమో అస్సాదో? ఖేత్తం వత్థు"న్తిఆది కస్మా ఏవం ఆరద్ధం, నను "తత్థ కతమో అస్సాదో? కామం కామయమానస్సా"తిఆదినా అస్సాదో విభత్తో? సచ్చం, అస్సాదో పన దువిధో విసయవిసయివసేన, తస్మిం విసయసఙ్ఖాతో అస్సాదో పుబ్బే విభత్తో, ఇదాని విసయిసఙ్ఖాతం అస్సాదం విభజితుం **''తత్థ కతమో అస్సాదో? ఖేత్తం వత్థు''**న్తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **తత్థాతి** తస్సం "అస్సాదాదీనవతా"తిఆదిగాథాయం నిద్దిట్ఠేసు విసయవిసయిభేదేసు అస్సాదేసు కతమో అస్సాదో తత్థ తేసు పాళిధమ్మేసు కత్థ పాళియం ఆగతోతి పుచ్ఛిత్వా –

"ఖేత్తం వత్థుం హిరఞ్ఞం వా, గవాస్సం దాసపోరిసం;

థియో బన్ధూ పుథూ కామే, యో నరో అనుగిజ్ఝతీ"తి. (సు॰ ని॰ ౭౭౫; మహాని॰ ౪) –

ఇధ పాళిగాథాయం యో అనుగిజ్ఝనసఙ్ఖాతో అస్సాదో ఆగతో, సో అయం అనుగిజ్ఝనసఙ్ఖాతో విసయిఅస్సాదో దేసనాహారస్స విసయోతి.

గాథాయం **ఖేత్తన్తి** ఖిపీయన్తి బీజాని ఏత్థ ఠానేతి ఖేత్తం. ఖిపన్తానం జనానం ఖిపనకిరియా ఖిప-ధాతుయా ముఖ్యత్థో, ఖిపనకిరియాజనకో చిత్తుప్పాదో ఫలూపచారత్థో, తస్స చిత్తుప్పాదస్స ఉపనిస్సయపచ్చయభూతస్స కేదారస్స విరుళ్హాపనసత్తి ఫలూపచారత్థో, ఇతి-సద్దేన సా విరుళ్హాపనసత్తియేవ పరామసీయతి, తస్సా సత్తియా పతిట్ఠం కేదారసఙ్ఖాతం ఠానం త-పచ్చయత్థో. ఏస నయో తీసు పిటకేసు ఏవరూపేసు చ వచనత్థేసు యథారహం నీహరిత్వా గహేతబ్బో. వపన్తి పతిట్ఠహన్తి ఏత్థాతి **వత్థు**. అపరణ్ణాదీనం పతిట్ఠహనం వప-ధాతుయా ముఖ్యత్థో, ఠానస్స పతిట్ఠాపనసత్తి ఫలూపచారత్థో,

ఇతి-సద్దేన సా పతిట్ఠాపనసత్తి పరామసీయతి. తస్సా సత్తియా పతిట్ఠట్ఠానం త-పచ్చయత్థో. **ఖేత్తం** పన పుబ్బణ్ణవిరూహనట్ఠానం, **వత్థు** అపరణ్ణవిరూహనట్ఠానం.

హినోతి పవత్తతి పీతిసోమనస్సన్తి **హి,** కిం తం? పీతిసోమనస్సం, రాతి పవత్తేతి జాతరూపన్తి **రం,** కిం **తం?** జాతరూపం, హిం రన్తి **హిరం,** దుతియాతప్పురిససమాసో. ఞాపేతి తోసేతీతి **ఞం,** కిం **తం?** జాతరూపం. హిరం హుత్వా **ఞం హిరఞ్ఞం,** పవత్తమానం పీతిసోమనస్సం పవత్తేత్వా జనే విసేసేన తోసేతీతి అత్థో గహేతబ్బో. **వా**-సద్దో వుత్తావుత్తత్థసముచ్చయత్థో. గచ్ఛన్తి విసేసేనాతి **గావో,** రత్తిన్దివం అసన్తి భక్ఖన్తి విసేసేనాతి **అస్సా,** గావో చ అస్సా చ **గవాస్సం**. దాతబ్బం పరమం దేన్తీతి **దా,** అసన్తి భక్ఖన్తీతి **అసా,** దత్వా అసా **దాసా** , సామికానం దాతబ్బం పరమం దత్వా పచ్ఛా అసన్తి భక్ఖన్తీతి అత్థో. సామికేహి వా దిన్నం అసన్తి భక్ఖన్తీతి **దాసా,** దుక్ఖేన కసిరేన అసన్తి పవత్తన్తీతి వా **దాసా**,. మాతాపితూనం హదయం పురేన్తీతి **పురిసా,** పురం హితం వా ఇసన్తి గవేసన్తీతి **పురిసా**. బుద్ధపచ్చేకబుద్ధచక్కవత్తిభావం పురేతి కమ్మన్తి **పురం,** కిం తం? బలవకమ్మం, పురం ఇసన్తి సీలేనాతి వా **పురిసా**. పురిసా ఏవ హి సమ్మాసమ్బుద్ధపచ్చేకబుద్ధచక్కవత్తిభావం గచ్ఛన్తి. "పురి ఉచ్చట్ఠానే సేన్తీతి వా **పురిసా**. పురిసా హి మాతూనం పితుట్ఠానే ఠితా"తి ఇమే వచనత్థా వుత్తప్పకారా యుత్తాయేవ అత్థసమ్భవతో. దాసా చ పురిసా చ **దాసపోరిసం,** మజ్ఝే వుద్ధి. ఏత్థ చ దాసగ్గహణేన దాసీపి గహితా. దాసా దుక్కటజనా, పురిసా సుఖితజనాతి విసేసో దట్ఠబ్బో. థన్తి పతిట్ఠహన్తి ఏత్థ మాతుగామే పుత్తధీతాతి **థియో. నర**సద్దస్స విగ్గహత్థో హేట్ఠా వుత్తోవ.

ఏకదేసో దోమనస్ససఙ్ఖాతో ఆదీనవో ఇధ పాళిగాథాయం ఆగతోతి ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, "దుక్ఖసఙ్ఖాతో ఆదీనవో కత్థ పాళియం ఆగతో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"తత్థ కతమో ఆదీనవో? అబలా నం బలీయన్తీ"**తిఆది ఆరద్ధం. అథ వా "తత్థ కతమో ఆదీనవో? అబలా నం బలీయన్తీ"తిఆది కస్మా ఏవం ఆరద్ధం, నను "తత్థ కతమో ఆదీనవో? తస్స చే కామయానస్సా"తిఆదినా ఆదీనవో విభత్తోతి? సచ్చం, ఆదీనవో పన బహువిధో దుక్ఖదోమనస్సాదివసేన, తస్మిం బహువిధే ఆదీనవే ఏకదేసో దోమనస్ససఙ్ఖాతో ఆదీనవో పుబ్బే విభత్తో, ఇదాని దుక్ఖసఙ్ఖాతం ఆదీనవం విభజితుం **"తత్థ కతమో ఆదీనవో? అబలా నం బలీయన్తీ"**తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **తత్థాతి** తస్సం "అస్సాదాదీనవతా"తిఆదిగాథాయం నిద్దిట్ఠేసు దుక్ఖదోమనస్సాదీసు ఆదీనవేసు కతమో ఆదీనవో తత్థ తేసు పాళిధమ్మేసు కత్థ పాళిధమ్మే ఆగతోతి పుచ్ఛిత్వా –

"అబలా నం బలీయన్తి, మద్దన్తేనం పరిస్సయా;

తతో నం దుక్ఖమన్వేతి, నావం భిన్నమివోదక"న్తి. (సు॰ ని॰ ౭౭౬; మహాని॰ ౧) –

ఇధ పాళిగాథాయం యో దుక్ఖసఙ్ఖాతో ఏకదేసో ఆదీనవో ఆగతో, సో అయం దుక్ఖసఙ్ఖాతో ఏకదేసో ఆదీనవో దేసనాహారస్స విసయోతి.

గాథాయం నత్థి బలం ఏతేసం కిలేసానన్తి **అబలా**. కస్మా కిలేసా అబలా హోన్తీతి? కుసలేహి పహాతబ్బత్తా. **నరన్తి** ఖేత్తాదికామే అనుగిజ్ఝన్తం నరం, సద్ధాబలాదివిరహతో వా అబలం తం నరం **బలీయన్తి** అభిభవన్తి. కిఞ్చాపి కిలేసా కుసలేహి పహాతబ్బత్తా అబలా హోన్తి, తథాపి కామమనుగిజ్ఝన్తం సద్ధాబలాదివిరహితం అభిభవితుం సమత్థా భవన్తి. **మద్దన్తేనం పరిస్సయాతి** కామగిద్ధం కామే పరియేసన్తం, కామం రక్ఖన్తఞ్చ ఏనం నరం పరి సమన్తతో పరిపీళేత్వా అయన్తి పవత్తన్తీతి

పరిస్సయా, సీహబ్యగ్ఘాదయో చేవ కాయదుచ్చరితాదయో చ మద్దన్తి. **తతో** తేహి పరిస్సయేహి అభిభూతం **నం** నరం జాతిఆదిదుక్ఖం **అన్వేతి** అనుగచ్ఛతి. కిమివ అన్వేతి? ఉదకం భిన్ననావం అన్వేతి ఇవ, ఏవం అన్వేతీతి అత్థో.

ఏకదేసం మగ్గసఙ్ఖాతం నిస్సరణం ఇధ పాళిగాథాయం ఆగతన్తి ఆచరియేన విభత్తం, అమ్హేహి చ విఞ్ఞాతం, "నిబ్బానసఙ్ఖాతం ఏకదేసం నిస్సరణం కత్థ పాళిధమ్మే ఆగత"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''తత్థ కతమం నిస్సరణం? తస్మా జన్తు సదా సతో''**తిఆది ఆరద్ధం. అథ వా "తత్థ కతమం నిస్సరణం? తస్మా జన్తు సదా సతో"తిఆది కస్మా ఏవం ఆరద్ధం, నను "తత్థ కతమం నిస్సరణం? యో కామే పరివజ్జేతీ"తిఆదినా నిస్సరణం విభత్తన్తి? సచ్చం, నిస్సరణం పన దువిధం మగ్గనిబ్బానవసేన, తత్థ దువిధే నిస్సరణే మగ్గసఙ్ఖాతం నిస్సరణం పుబ్బే విభత్తం, ఇదాని నిబ్బానసఙ్ఖాతం నిస్సరణం విభజితుం **''తత్థ కతమం నిస్సరణం? తస్మా జన్తు సదా సతో''**తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **తత్థా**తి తస్సం "అస్సాదాదీనవతా"తిఆదిగాథాయం నిద్దిట్ఠేసు మగ్గనిబ్బానేసు నిస్సరణేసు ఏకదేసం నిబ్బానసఙ్ఖాతం నిస్సరణం తత్థ తేసు పాళిధమ్మేసు కత్థ పాళిధమ్మే ఆగతన్తి పుచ్ఛిత్వా –

"తస్మా జన్తు సదా సతో, కామాని పరివజ్జయే;
తే పహాయ తరే ఓఘం, నావం సిత్వావ పారగూ"తి. –

ఇధ పాళిగాథాయం యం నిబ్బానసఙ్ఖాతం నిస్సరణం ఆగతం, ఇదం నిస్సరణం దేసనాహారస్స విసయన్తి.

గాథాయం **తస్మా**తి యస్మా కామగిద్ధం నరం దుక్ఖం అన్వేతి, తస్మా జన్తు **సదా** సబ్బకాలే పుబ్బరత్తాపరరత్తే జాగరియానుయోగేన **సతో** సతిసమ్పన్నో హుత్వా **కామాని** కిలేసకామే విక్ఖమ్భనవసేన వా సముచ్ఛేదవసేన వా **పరివజ్జయే** పరిజహేయ్య. **తే** కామే అరియమగ్గేన పహాయ చతుబ్బిధం **ఓఘం** తరేయ్య తరితుం సక్కుణేయ్య. కో తరతి ఇవ తరేయ్య? నావాసామికో నావం యం పవిసన్తం ఉదకం **సిత్వా** బహి సిఞ్చిత్వా లహుకాయ నావాయ అప్పకసిరేన తరిత్వా **పారగూ** పారం గచ్ఛతి ఇవ, ఏవం అత్తని పవత్తం కిలేసూదకం సిఞ్చిత్వా అరియమగ్గేన నీహరిత్వా లహుకేన అత్తభావేన అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా నిబ్బానేన పారం నిబ్బానం సన్తిం గచ్ఛేయ్యాతి అత్థో. ఇదం నిబ్బానం కస్మా నిస్సరణం హోతి? సబ్బసఙ్ఖతనిస్సరణతో **నిస్సరణం** నామ.

ఇదం నిస్సరణం ఇధ పాళిధమ్మే ఆగతన్తి ఆచరియేన విభత్తం, అమ్హేహి చ విఞ్ఞాతం, "కతమం ఫలం కత్థ పాళిధమ్మే ఆగత"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''తత్థ కతమం ఫలం? ధమ్మో హవే రక్ఖతి ధమ్మచారి''**న్తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **తత్థా**తి తస్సం "అస్సాదాదీనవతా"తిఆదిగాథాయం నిద్దిట్ఠేసు రక్ఖననిప్ఫాదనమచ్చుతరణాదీసు ఫలేసు కతమం ఫలం తత్థ తేసు పాళిధమ్మేసు కత్థ పాళిధమ్మే ఆగతన్తి పుచ్ఛిత్వా –

"ధమ్మో హవే రక్ఖతి ధమ్మచారిం, ఛత్తం మహన్తం యథ వస్సకాలే;
ఏసానిసంసో ధమ్మే సుచిణ్ణే, న దుగ్గతిం గచ్ఛతి ధమ్మచారీ"తి. (సు॰ ని॰ ౧౦౨, ౧౦౩) –

ఇధ పాళిగాథాయం యం అనత్థేహి ధమ్మస్స రక్ఖనఫలం ఆగతం, రక్ఖావహనస్స అబ్భుదయస్స యఞ్చ నిప్ఫాదనం ఫలం ఆగతం, ఇదం రక్ఖననిప్ఫాదనం ఫలం దేసనాహారస్స విసయన్తి.

గాథాయం **ధమ్మో**తి యేన పుగ్గలేన యో దానాదిప్పభేదో పుఞ్ఞధమ్మో నిబ్బత్తితో, సో ధమ్మో. **ధమ్మచారిం** ధమ్మనిబ్బత్తకం తం పుగ్గలం అనత్థేహి **రక్ఖతి**. కిమివ? **వస్సకాలే** దేవే వస్సన్తే సతి మహన్తం కుసలేన ధారేతబ్బం ఛత్తం ధారేన్తం కుసలం తం జనం వస్సతేమనతో రక్ఖతి యథా, ఏవం రక్ఖితబ్బో ధమ్మోపి అత్తసమ్మాపణిధానేన అప్పమత్తో హుత్వా సుట్ఠు ధమ్మం రక్ఖన్తంయేవ రక్ఖతి, తాదిసో ధమ్మచారీయేవ దుగ్గతిం న గచ్ఛతి. ఏసో ఆనిసంసో **సుచిణ్ణే** సుచిణ్ణస్స **ధమ్మే** ధమ్మస్స ఆనిసంసోతి అత్థో.

ఏకదేసం ఫలం ఇధ పాళిధమ్మే ఆగతన్తి ఆచరియేన విభత్తం, అమ్హేహి చ ఞాతం, “కతమో ఉపాయో కత్థ పాళియం ఆగతో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **“తత్థ కతమో ఉపాయో? సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా”**తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **తత్థా**తి తస్సం “అస్సాదాదీనవతా”తిఆదిగాథాయం నిద్దిట్ఠేసు విపస్సనాపుబ్బఙ్గమనిబ్బిదాదీసు ఉపాయేసు కతమో ఉపాయో తత్థ తేసు పాళిధమ్మేసు కత్థ పాళిధమ్మే ఆగతోతి పుచ్ఛిత్వా –

> “సబ్బే సఙ్ఖారా ‘అనిచ్చా’తి…పే.…;
>
> సబ్బే ధమ్మా ‘అనత్తా’తి, యదా పఞ్ఞాయ పస్సతీ”తి. (ధ. ప. ౨౭౭-౨౭౯) –

ఇధ పాళిగాథాసు యో విపస్సనాపుబ్బఙ్గమనిబ్బిదాఞాణసఙ్ఖాతో విసుద్ధియా అధిగమహేతుభావతో మగ్గో ఆగతో, అయం ఉపాయో దేసనాహారస్స విసయోతి.

గాథాసు **సబ్బే** నిరవసేసా కమ్మచిత్తోతుఆహారేహి సఙ్ఖరితా సఙ్ఖత**సఙ్ఖారా** హుత్వా అభావట్ఠేన **అనిచ్చా** ఇతి యదా పఞ్ఞాయ పస్సతి, అథ అనిచ్చే దుక్ఖసభావే నిబ్బిన్దతి, ఏసో విపస్సనాపుబ్బఙ్గమో నిబ్బిన్దనఞాణసఙ్ఖాతో ధమ్మో విసుద్ధియా మగ్గోతి. “సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా”తిఆదీసు సఙ్ఖారానం సఙ్ఖతధమ్మభావో పచ్చయాకారవిభఙ్గట్ఠకథాయం (విభ. అట్ఠ. ౨౨౬ సఙ్ఖారపదనిద్దేస) వుత్తోవ, తం విభఙ్గట్ఠకథం అనోలోకేత్వా ఏకచ్చే ఆచరియా “విపస్సనాఞాణారమ్మణత్తా తేభూమకధమ్మాయేవా”తి వదన్తి, ఏవం సతి మగ్గఫలధమ్మానం నిచ్చాదిభావో భవేయ్య, తస్మా విభఙ్గట్ఠకథానురూపోవ అత్థో దట్ఠబ్బో. **దుక్ఖా**తి దుక్ఖదుక్ఖవిపరిణామదుక్ఖసఙ్ఖారదుక్ఖభావేన దుక్ఖా. **అనత్తా**తి నిచ్చసారసుఖసారఅత్తసారరహితత్తా అసారకట్ఠేన అనత్తా, అవసవత్తనట్ఠేన వా అనత్తా.

ఏకదేసో ఉపాయో ఇధ పాళిధమ్మే ఆగతోతి ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, “కతమా ఆణత్తి కత్థ పాళిధమ్మే ఆగతా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **“తత్థ కతమా ఆణత్తి? చక్ఖుమా విసమానీవా”**తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **తత్థా**తి తస్సం “అస్సాదాదీనవతా”తిఆదిగాథాయం నిద్దిట్ఠాసు పాపదుచ్చరితపరివజ్జనాణత్తికల్యాణసుచరితచరణాణత్తిఆదీసు కతమాణత్తి తత్థ తేసు పాళిధమ్మేసు కత్థ పాళిధమ్మే ఆగతాతి పుచ్ఛిత్వా –

> “చక్ఖుమా విసమానీవ, విజ్జమానే పరక్కమే;
>
> పణ్డితో జీవలోకస్మిం, పాపాని పరివజ్జయే”తి. (ఉదా. ४३) –

ఇధ పాళిధమ్మే యా పాపదుచ్చరితపరివజ్జనాణత్తి ఆగతా, అయం పాపదుచ్చరితపరివజ్జనాణత్తి దేసనాహారస్స విసయాతి.

గాథాయం **చక్ఖుమా** పురిసో విజ్జమానే పరక్కమే ఆవహితం సరీరం ఆవహన్తోవ హుత్వా **విసమాని** భూమిప్పదేసాని వా విసమే హత్థిఆదయో వా పరివజ్జేతి ఇవ, ఏవం జీవలోకస్మిం పణ్డితో **పాపాని** లామకాని దుచ్చరితాని పరివజ్జేతి. ఆణత్తి నామ ఆణారహస్స ధమ్మరాజస్స భగవతో ఆణా, సా బహువిధా, తస్మా “కరేయ్య కల్యాణ”న్తిఆదిగాథాయం సుచరితచరణా ఆణత్తి.

“ఉపేథ సరణం బుద్ధం, ధమ్మం సఙ్ఘఞ్చ తాదినం;

సమాదియథ సీలాని, తం వో అత్థాయ హేహితీ”తి. (థేరీగా. ౨౪౯-౨౫౦, ౨౮౯-౨౯౦) –

ఆదీసు గాథాసు సరణగమనాణత్తిసీలసమాదానాణత్తిఆది ఆగతాతి.

“సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖస్సూ”తిఆది కస్మా ఏవం ఆరద్ధం, నను “తత్థ కతమం ఫలం? ధమ్మో హవే”తిఆదినా, “తత్థ కతమో ఉపాయో? సబ్బే సఙ్ఖారా”తిఆదినా, “తత్థ కతమా ఆణత్తి? చక్ఖుమా”తిఆదినా చ ఫలూపాయాణత్తియో విభత్తాతి? సచ్చం, విసుం విసుం పన సుత్తేసు ఆగతా ఫలూపాయాణత్తియో విభత్తా, ఇదాని ఏకతో ఆగతా ఫలూపాయాణత్తియో విభజితుం ‘‘**సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖస్సూ**’’తిఆది ఆరద్ధం.

తత్థ **సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖస్సూ**తి సబ్బస్మిమ్పి సఙ్ఖారలోకం అత్తతో సుఞ్ఞోతి అవసవత్తితాసల్లక్ఖణవసేన వా తుచ్ఛభావసమనుపస్సనవసేన వా పస్సాతి ఇదం భగవతో వచనం విధానభావతో **ఆణత్తి** నామ. నిచ్చసారసుఖసారఅత్తసారాదిరహితత్తా ‘‘**మోఘరాజా**’’తి ఆలపతి, సద్ధాసీలసుతచాగాదిరహితత్తా వా **మోఘో**.

‘‘**సదా సతో**’’తి పుగ్గలవసేన వుత్తాయ సతియా సుఞ్ఞతాదస్సనస్స సమ్పజానహేతుభావతో సతియేవ **ఉపాయో**, న సతిమాతి ఏత్థ సతీతి అధిప్పాయో.

అత్తానుదిట్ఠిం ఊహచ్చాతి ఏత్థ అత్తానుదిట్ఠి నామ “రూపం అత్తా, రూపవా అత్తా, రూపస్మిం అత్తా, అత్తని రూప”న్తిఆదిప్పకారా వీసతివత్థుకా దిట్ఠి. మగ్గేన **ఊహచ్చ** సముచ్ఛిన్దిత్వా **ఏవం** వుత్తవిధినా **మచ్చుతరో** మచ్చునో విసయాతిక్కన్తో **సియా** భవేయ్య. ఏత్థ యం మచ్చువిసయం తరణం అతిక్కమనం, తస్స అతిక్కమనస్స యఞ్చ పుబ్బభాగపటిపదాసమ్పజ్జనం, **ఇదం** భగవతో దేసనాయ **ఫలం** దేసనాహారస్స విసయన్తి అధిప్పాయో. పుబ్బే విసుం విసుం ఫలూపాయాణత్తియో విభత్తాపి –

“సుఞ్ఞతో లోకం అవేక్ఖస్సు, మోఘరాజ సదా సతో;

అత్తానుదిట్ఠిం ఊహచ్చ, ఏవం మచ్చుతరో సియా”తి. (సు. ని. ౧౧౨౫; మహాని. ౧౮౬; చూళని. పిఙ్గియమాణవపుచ్ఛా ౧౪౪, మోఘరాజమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౮౮) –

ఏకగాథాయం పున ఏకతో విభజనతో ఫలాదీసు ఏకతో దస్సితేసు సబ్బత్థ సుత్తేసు వా సబ్బత్థ గాథాసు వా ఫలాదయో దస్సేతబ్బా అస్సాదాదయో వియ కత్థచి నిద్ధారేత్వాతి విసేసో విజానితబ్బో. తేనాహ అట్ఠకథాచరియో “యథా పన…పే.… ఏకతో ఉదాహరణం కతన్తి దట్ఠబ్బ”న్తి (నేత్తి. అట్ఠ. ౫).

౬. దేసనాహారస్స విసయభూతా అస్సాదాదయో “ఇధ పాళిధమ్మే అయం అస్సాదో ఆగతో, ఇధ పాళిధమ్మే అయం ఆదీనవో ఆగతో”తిఆదినా విసేసతో నిదస్సనవసేన సరూపతో ఆచరియేన విభత్తా, తే అస్సాదాదయో తిణ్ణం ఉగ్ఘటితఞ్ఞూఆదీనం పుగ్గలానం సామఞ్ఞతో భగవా కిం ను ఖో దేసేతి, ఉదాహు ఏకస్స పుగ్గలస్స యథాలాభం కిం ను దేసేతీతి అనుయోగస్స సమ్భవతో ఇమస్స పుగ్గలస్స ఇమం దేసేతి, ఇమస్స పుగ్గలస్స ఇమం దేసేతీతి పుగ్గలభేదేన అస్సాదాదయో విభజిత్వా దస్సేతుం “**తత్థ భగవా ఉగ్ఘటితఞ్ఞుస్స**”తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **తత్థా**తి తేసు అస్సాదాదీసు. నిస్సరణం ఉగ్ఘటితఞ్ఞుస్స పుగ్గలస్స భగవా దేసేతి, ఆదీనవఞ్చ నిస్సరణఞ్చ ఇమే ద్వే విపఞ్చితఞ్ఞుస్స పుగ్గలస్స భగవా దేసేతి, అస్సాదఞ్చ ఆదీనవఞ్చ నిస్సరణఞ్చ ఇమే తయో నేయ్యస్స పుగ్గలస్స భగవా దేసేతీతి యోజనత్థో దట్ఠబ్బో.

అట్ఠకథాయం పన “ఏవం అస్సాదాదయో ఉదాహరణవసేన సరూపతో దస్సేత్వా ఇదాని తత్థ పుగ్గలవిభాగేన దేసనావిభాగం దస్సేతుం ‘తత్థ భగవా’తిఆది వుత్త”న్తి వుత్తం.

తత్థ **ఉగ్ఘటితఞ్ఞుస్సా**తి ఉగ్ఘటీయతే పటివిజ్ఝీయతే, ఠపీయతే వా సప్పభేదో విత్థారో అత్థోతి **ఉగ్ఘటితో**, జానాతీతి **ఞూ**, ఉగ్ఘటితం అత్థం ఞూ **ఉగ్ఘటితఞ్ఞూ**, ఉద్దేసమత్తేనేవ సప్పభేదం సవిత్థారం పటివిజ్ఝితబ్బం అత్థం పటివిజ్ఝతీతి అత్థో. యో పుగ్గలో ఉద్దేసేనేవ ఉద్దిట్ఠమత్తేనేవ అత్థం ఞత్వా అత్థసిద్ధిప్పత్తో హోతి, సో ఉగ్ఘటితఞ్ఞూ నామ.

విపఞ్చీయతే విత్థరీయతే అత్థోతి **విపఞ్చితో**, తం జానాతీతి **విపఞ్చితఞ్ఞూ**. యో పుగ్గలో నిద్దేసేన నిద్దిట్ఠమత్తమేవ అత్థం ఞత్వా అత్థసిద్ధిప్పత్తో, సో విపఞ్చితఞ్ఞూ నామ.

పటినిద్దేసేన అత్థో నేతబ్బో పాపేతబ్బోతి **నేయ్యో**. యో పుగ్గలో పటినిద్దేసేన వా పటిలోమేన వా విభత్తం ఏవ అత్థం ఞత్వా అత్థసిద్ధిప్పత్తో, సో నేయ్యో నామ. నిస్సరణదేసనాయేవ ఉగ్ఘటితఞ్ఞుస్స పటివేధాభిసమయో సిద్ధో హోతి, ఆదీనవదేసనాయ చేవ నిస్సరణదేసనాయ చ విపఞ్చితఞ్ఞుస్స పటివేధాభిసమయో సిద్ధో హోతి, అస్సాదదేసనాయ చ ఆదీనవదేసనాయ చ నిస్సరణదేసనాయ చ నేయ్యస్స పటివేధాభిసమయో సిద్ధో హోతీతి అధిప్పాయో ఇధ గహేతబ్బో.

పదపరమో పనేత్థ పటివేధాభిసమయభజనాభావతో న గహితో. తస్మిఞ్చ అగ్గహితే అస్సాదో, ఆదీనవో, నిస్సరణం, అస్సాదాదీనవా, అస్సాదనిస్సరణాని, ఆదీనవనిస్సరణాని, అస్సాదాదీనవనిస్సరణాని చాతి సత్తసు పట్ఠాననయేసు తతియఛట్ఠసత్తమావ గహితా, అవసేసా చత్తారో నయా న గహితా. వేనేయ్యవినయనాభావతో హి గహణాగహణం దట్ఠబ్బం. వేనేయ్యవినయఞ్చ వేనేయ్యానం సన్తానే అరియమగ్గస్సుప్పాదనం, న సాసనవినయనమత్తం, అరియమగ్గుప్పాదనఞ్చ యథావుత్తేహి ఏవ తీహి పదట్ఠాననయేహి సిజ్ఝతీతి ఇతరే నయా ఇధ న వుత్తా.

యస్మా పన **పేటకే** (పేటకో. ౨౩) –

“తత్థ కతమో అస్సాదో చ ఆదీనవో చ?
‘యాని కరోతి పురిసో, తాని పస్సతి అత్తని;
కల్యాణకారీ కల్యాణం, పాపకారీ చ పాపక’న్తి.

“తత్థ యం కల్యాణకారీ కల్యాణం పచ్చనుభోతి, అయం అస్సాదో. యం పాపకారీ పాపం పచ్చనుభోతి, అయం ఆదీనవో.

“అట్ఠిమే, భిక్ఖవే, లోకధమ్మా. కతమే అట్ఠ? ‘లాభో’తిఆది (అ॰ ని॰ ౮.౬). తత్థ లాభో యసో సుఖం పసంసా, అయం అస్సాదో. అలాభో అయసో దుక్ఖం నిన్దా, అయం ఆదీనవో.

“తత్థ కతమో అస్సాదో చ నిస్సరణఞ్చ?

‘సుఖో విపాకో పుఞ్ఞానం, అధిప్పాయో చ ఇజ్ఝతి;
ఖిప్పఞ్చ పరమం సన్తిం, నిబ్బానమధిగచ్ఛతీ’తి. –

అయం అస్సాదో చ నిస్సరణఞ్చ.

“ద్వత్తింసిమాని, భిక్ఖవే, మహాపురిసస్స మహాపురిసలక్ఖణాని, యేహి సమన్నాగతస్స మహాపురిసస్స ద్వేయేవ గతియో భవన్తి…పే॰… వివటచ్ఛదోతి సబ్బం లక్ఖణసుత్తం (దీ॰ ని॰ ౩.౧౯౯) అయం అస్సాదో చ నిస్సరణఞ్చ.

“తత్థ కతమో ఆదీనవో చ నిస్సరణఞ్చ?

‘భారా హవే పఞ్చక్ఖన్ధా, భారహారో చ పుగ్గలో;
భారాదానం దుఖం లోకే, భారనిక్ఖేపనం సుఖం.

‘నిక్ఖిపిత్వా గరుం భారం, అఞ్ఞం భారం అనాదియ;
సమూలం తణ్హమబ్బుయ్హ, నిచ్ఛాతో పరినిబ్బుతో’తి. (సం॰ ని॰ ౩.౨౨) –

అయం ఆదీనవో చ నిస్సరణఞ్చ.

“తత్థ కతమో అస్సాదో చ ఆదీనవో చ నిస్సరణఞ్చ?

‘కామా హి చిత్రా మధురా మనోరమా, విరూపరూపేన మథేన్తి చిత్తం;
తస్మా అహం పబ్బజితోమ్హి రాజ, అపణ్ణకం సామఞ్ఞమేవ సేయ్యో’తి. (మ॰ ని॰ ౨.౩౦౭; థేరగా॰ ౭౮౭; పేటకో॰ ౨౩) –

అయం అస్సాదో చ ఆదీనవో చ నిస్సరణఞ్చా”తి వుత్తం, తస్మా తేపి నయా ఇధ నిద్ధారేత్వా వేదితబ్బా. ఫలాదీసుపి అయం నయో లబ్భతియేవ.

యస్మా **పేటకే** (సం॰ ని॰ ౧.౨౩, ౧౯౨; పేటకో॰ ౨౨; మి॰ ప॰ ౨.౧.౯) – “తత్థ కతమం ఫలఞ్చ ఉపాయో చ? ‘సీలే పతిట్ఠాయ నరో సపఞ్ఞో’తి గాథా, ఇదం ఫలఞ్చ ఉపాయో చ.

“తత్థ కతమం ఫలఞ్చ ఆణత్తి చ?

‘సచే భాయథ దుక్ఖస్స, సచే వో దుక్ఖమప్పియం;

మాకత్థ పాపకం కమ్మం, ఆవి వా యది వా రహో’తి. (ఉదా॰ ౪౪) –

ఇదం ఫలఞ్చ ఆణత్తి చ.

“తత్థ కతమో ఉపాయో చ ఆణత్తి చ?

‘కుమ్భూపమం కాయమిమం విదిత్వా, నగరూపమం చిత్తమిదం ఠపేత్వా;

యోధేథ మారం పఞ్ఞావుధేన, జితఞ్చ రక్ఖే అనివేసనో సియా’తి. (ధ॰ ప॰ ౪౦) –

అయం ఉపాయో చ ఆణత్తి చా”తి వుత్తం, తస్మా ఏవం ఫలాదీనం దుక్ఖవసేనాపి ఉదాహరణం వేదితబ్బం.

“ఉగ్ఘటితఞ్ఞూఆదీనం తిణ్ణం పుగ్గలానం ఇమస్స పుగ్గలస్స ఇమం దేసేతి, ఇమస్స పుగ్గలస్స ఇమం దేసేతీ”తి యేహి పుగ్గలేహి అస్సాదాదయో యథారహం ఆచరియేన విభత్తా, తే పుగ్గలా యాహి పటిపదాహి భిన్నా, తా పటిపదా కిత్తికా భవన్తి, తాహి భిన్నా పుగ్గలా చ కిత్తికాతి విచారణాయ సమ్భవతో తా పటిపదా, తే చ పుగ్గలా ఏత్తకాతి గణనతో దస్సేతుం **“తత్థ చతస్సో పటిపదా”**తిఆది ఆరద్ధం.

తత్థ **తత్థా**తి తేసు ఉగ్ఘటితఞ్ఞూఆదీసు పుగ్గలేసు. యే పుగ్గలా యాహి పటిపదాహి భిన్నా, తా పటిపదా చతస్సో భవన్తి, తే చ పుగ్గలా చత్తారోతి యోజనా కాతబ్బా. కతమా చతస్సో? దుక్ఖాపటిపదా దన్ధాభిఞ్ఞా, దుక్ఖాపటిపదా ఖిప్పాభిఞ్ఞా, సుఖాపటిపదా దన్ధాభిఞ్ఞా, సుఖాపటిపదా ఖిప్పాభిఞ్ఞా చాతి చతస్సో. కతమే చత్తారో? తణ్హాచరితో మన్దో పుగ్గలో, తణ్హాచరితో ఉదత్తో పుగ్గలో, దిట్ఠిచరితో మన్దో పుగ్గలో, దిట్ఠిచరితో ఉదత్తో పుగ్గలో చాతి చత్తారో.

పటిపదాభిఞ్ఞాహి కతో విభాగోపి పటిపదాహి కతో విభాగో నామ హోతి అవినాభావతోతి మనసి కత్వా “చతస్సో పటిపదాభిఞ్ఞా”తి అవత్వా “చతస్సో పటిపదా”తి వుత్తా. తా పనేతా సమథవసేనాపి భిన్నా, విపస్సనావసేనాపి భిన్నా. కథం సమథవసేన? పథవీకసిణాదీసు సబ్బపఠమం “పథవీ పథవీ”తిఆదినా పవత్తమనసికారతో పట్ఠాయ యావ ఝానస్స ఉపచారం ఉప్పజ్జతి, తావ పవత్తా పఞ్ఞా సమథభావనా “పటిపదా”తి వుచ్చతి. ఉపచారతో పన పట్ఠాయ యావ అప్పనా, తావ పవత్తా పఞ్ఞా “అభిఞ్ఞా”తి వుచ్చతి హేట్ఠిమపఞ్ఞాతో అధిగతపఞ్ఞాభావతో.

సా చ పటిపదా కస్సచి దుక్ఖా కిచ్ఛా హోతి నీవరణాదిపచ్చనీకధమ్మసముదాచారగ్గహణతాయ, కస్సచి తదభావతో సుఖా అకిచ్ఛా హోతి, అభిఞ్ఞాపి కస్సచి దన్ధా అసీఘప్పవత్తి హోతి అవిసదఞాణతాయ, కస్సచి ఖిప్పా సీఘప్పవత్తి హోతి విసదఞాణతాయాతి.

కథం విపస్సనావసేన? యో రూపారూపముఖేన విపస్సనం అభినివిసన్తో చత్తారి మహాభూతాని పరిగ్గహేత్వా ఉపాదారూపం పరిగ్గణ్హాతి, అరూపం పరిగ్గణ్హాతి, రూపారూపం పన పరిగ్గణ్హన్తో దుక్ఖేన కసిరేన కిలమన్తో పరిగ్గహేతుం సక్కోతి, తస్స **దుక్ఖాపటిపదా** నామ హోతి. పరిగ్గహితరూపారూపస్స విపస్సనాపరివాసే మగ్గపాతుభావదన్ధతాయ **దన్ధాభిఞ్ఞా**

నామ హోతి. తబ్బిపరియాయేన ఇతరా ద్వే హోన్తి. విపస్సనావసేన పన భిన్నాయేవ పటిపదాభిఞ్ఞాయో ఇధ దట్ఠబ్బా అభిసమయాధికారత్తా, **అట్ఠకథాయం** పన "ఏవం యేసం పుగ్గలానం వసేన దేసనావిభాగో దస్సితో, తే పుగ్గలే పటిపదావిభాగేన విభజిత్వా దస్సేతుం 'చతస్సో పటిపదా'తిఆది వుత్త"న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౬) వుత్తం. యోజనానయో వుత్తనయానుసారేనేవ వేదితబ్బో.

చతూహి పటిపదాభిఞ్ఞాహి చత్తారో పుగ్గలా సబ్బేవ అనియమతో వట్టదుక్ఖతో కిం ను ఖో నియ్యన్తి, ఉదాహు "ఇమాయ పటిపదాభిఞ్ఞాయ అయం పుగ్గలో నియ్యాతి, ఇమాయ పటిపదాభిఞ్ఞాయ అయం పుగ్గలో నియ్యాతీ"తి నియమతో చ నియ్యాతీతి విచారణాయ సమ్భవతో "అయం పుగ్గలో ఇమేహి నిస్సయేహి ఉపనిస్సయపచ్చయం లభిత్వా ఇమాయ పటిపదాభిఞ్ఞాయ వట్టదుక్ఖతో నియ్యాతీ"తి నియమేత్వా దస్సేతుం **"తణ్హాచరితో మన్దో"**తిఆది వుత్తం.

తత్థ తణ్హాచరితో మన్దో పుగ్గలో సతిపట్ఠానేహి **నిస్సయేహి** ఉపనిస్సయపచ్చయం లభిత్వా **సతిన్ద్రియేన** సతిన్ద్రియాధికేన అరియమగ్గేన దుక్ఖాపటిపదాదన్ధాభిఞ్ఞాయ వట్టదుక్ఖతో నియ్యాతి, తణ్హాచరితో ఉదత్తో పుగ్గలో ఝానేహి **నిస్సయేహి** ఉపనిస్సయపచ్చయం లభిత్వా **సమాధిన్ద్రియేన** సమాధిన్ద్రియాధికేన అరియమగ్గేన దుక్ఖాపటిపదాఖిప్పాభిఞ్ఞాయ వట్టదుక్ఖతో నియ్యాతి , దిట్ఠిచరితో మన్దో పుగ్గలో సమ్మప్పధానేహి **నిస్సయేహి** ఉపనిస్సయపచ్చయం లభిత్వా **వీరియిన్ద్రియేన** వీరియిన్ద్రియాధికేన అరియమగ్గేన సుఖాపటిపదాదన్ధాభిఞ్ఞాయ వట్టదుక్ఖతో నియ్యాతి, దిట్ఠిచరితో ఉదత్తో పుగ్గలో సచ్చేహి **నిస్సయేహి** ఉపనిస్సయపచ్చయం లభిత్వా **పఞ్ఞిన్ద్రియేన** పఞ్ఞిన్ద్రియాధికేన అరియమగ్గేన సుఖాపటిపదాఖిప్పాభిఞ్ఞాయ వట్టదుక్ఖతో నియ్యాతీతి యోజనా కాతబ్బా. **అట్ఠకథాయం** పన –

> "చత్తారో పుగ్గలాతి యథావుత్తపటిపదావిభాగేనేవ చత్తారో పటిపన్నకపుగ్గలా, తం పన పటిపదావిభాగం సద్ధిం హేతుపాయఫలేహి దస్సేతుం 'తణ్హాచరితో'తిఆది వుత్త"న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౬) –

వుత్తం. తత్థ **తణ్హాచరితో**తి తణ్హాయ నిబ్బత్తితం చరితం ఏతస్స పుగ్గలస్సాతి తణ్హాచరితో. **మన్దో**తి మన్దియాయ అవిజ్జాయ సమన్నాగతోతి మన్దో, మోహాధికపుగ్గలో. **ఉదత్తో**తి ఉదలత్తో, ఉళారపఞ్ఞోతి అత్థో. ఉళారం ఫలం దేతీతి **ఉదో,** కో సో? పవిచయో, అత్తని నిబ్బత్తోతి **అత్తో,** ఉదో అత్తో యస్స పుగ్గలస్సాతి **ఉదత్తో**తి వచనత్థో కాతబ్బో.

పఠమాయ పటిపదాయ హేతు నామ తణ్హాచరితతా, మన్దపఞ్ఞతా చ, ఉపాయో సతిన్ద్రియం, సబ్బాసమ్పి ఫలం నియ్యానమేవ. దుతియాయ పటిపదాయ హేతు నామ తణ్హాచరితతా, ఉదత్తపఞ్ఞతా చ, ఉపాయో వీరియిన్ద్రియం. తతియాయ పటిపదాయ హేతు నామ దిట్ఠిచరితతా, మన్దపఞ్ఞతా చ, ఉపాయో సమాధిన్ద్రియం. చతుత్థియా పటిపదాయ హేతు నామ దిట్ఠిచరితతా, ఉదత్తపఞ్ఞతా చ, ఉపాయో పఞ్ఞిన్ద్రియన్తి హేతుపాయఫలాని దట్ఠబ్బాని.

ఏత్థ చ దిట్ఠిచరితో ఉదత్తో పుగ్గలో ఉగ్ఘటితఞ్ఞూ నామ, దిట్ఠిచరితో మన్దో చేవ తణ్హాచరితో ఉదత్తో చ విపఞ్చితఞ్ఞూ నామ, తణ్హాచరితో మన్దో పుగ్గలో నేయ్యో నామ, తస్మా "తత్థ భగవా ఉగ్ఘటితఞ్ఞుస్స పుగ్గలస్స నిస్సరణం దేసయతీ"తిఆదినా నయేన ఉగ్ఘటితఞ్ఞూఆదివేనేయ్యత్తయస్స భేదదస్సనేన నిస్సరణం దేసయతి, "ఆదీనవఞ్చ నిస్సరణఞ్చ దేసయతి, అస్సాదఞ్చ ఆదీనవఞ్చ నిస్సరణఞ్చ దేసయతీ"తి దేసనావిభాగో దస్సితో. "తత్థ చతస్సో పటిపదా"తిఆదినా

పటిపదాభేదదస్సనేన “తణ్హాచరితో మన్దో పుగ్గలో, తణ్హాచరితో ఉదత్తో పుగ్గలో, దిట్ఠిచరితో మన్దో పుగ్గలో, దిట్ఠిచరితో ఉదత్తో పుగ్గలో”తి చతుధా భిన్నం తణ్హాచరితమన్దాదికం పుగ్గలచతుక్కం దస్సితన్తి దట్ఠబ్బం.

ఇదాని చతూహి పటిపదాభిఞ్ఞాహి చతుధా భిన్నం తణ్హాచరితమన్దచతుక్కం అత్థనయయోజనాయ దుతియాయ విసయం కత్వా దస్సేతుం **''ఉభో తణ్హాచరితా''**తిఆది వుత్తం. తత్థ తణ్హాయ సమాధిపటిపక్ఖత్తా తణ్హాచరితా మన్దఉదత్తా ఉభో పుగ్గలా సమథపుబ్బఙ్గమాయ విపస్సనాయ ఉపనిస్సయం లభిత్వా రాగవిరాగాయ మగ్గపఞ్ఞాయ నియ్యన్తి చేతోవిముత్తియా సేక్ఖఫలభావాయ. సమ్మాదిట్ఠిసహితేనేవ సమ్మాసమాధినా నియ్యానం భవతి, న సమ్మాసమాధినా ఏవ, తస్మా దిట్ఠిచరితా మన్దఉదత్తా ఉభో పుగ్గలా విపస్సనాపుబ్బఙ్గమేన సమథేన అవిజ్జావిరాగాయ మగ్గపఞ్ఞాయ నియ్యన్తి పఞ్ఞావిముత్తియా అసేక్ఖఫలభావాయాతి చత్తారోపి పుగ్గలా దువిధాయేవ భవన్తీతి వుత్తం హోతి.

రాగవిరాగాయాతి రఞ్జతీతి **రాగో,** నో విరజ్జతి ఏతాయాతి **విరాగా,** రాగస్స విరాగా **రాగవిరాగా,** తాయ రాగవిరాగాయ. **చేతో**తి చిత్తప్పభేదేన చ సమాధి వుచ్చతి యథా “చిత్తం పఞ్ఞఞ్చ భావయ”న్తి (సం. ని. ౧.౨౩, ౧౯౨; మి. ప. ౨.౧.౯.). పటిప్పస్సద్ధివసేన పటిపక్ఖతో విముచ్చతీతి **విముత్తి,** చేతసా చిత్తేన సమాధినా విముచ్చతీతి **చేతోవిముత్తి,** చేతో ఏవ వా విముత్తి **చేతోవిముత్తి,** అనాగామిఫలసమాధి. అనాగామిపుగ్గలో హి సమాధిస్మిం పరిపూరకారితాయ చేతోవిముత్తియా నియ్యాతి. **అవిజ్జావిరాగాయా**తి అవిన్దియం కాయదుచ్చరితాదిం విన్దతీతి **అవిజ్జా,** విన్దియం వా కాయసుచరితాదిం న విన్దతీతి **అవిజ్జా** నిరుత్తినయేన. విరజ్జతి ఏతాయాతి **విరాగా,** అవిజ్జాయ విరాగా **అవిజ్జావిరాగా,** తాయ అవిజ్జావిరాగాయ. పకారేహి జానాతీతి **పఞ్ఞా,** విముచ్చతీతి **విముత్తి,** పఞ్ఞాయ విముచ్చతీతి **పఞ్ఞావిముత్తి,** పఞ్ఞా **ఏవ** వా విముత్తి **పఞ్ఞావిముత్తి,** అరహత్తఫలపఞ్ఞా, తాయ పఞ్ఞావిముత్తియా.

“తేసు కతమే పుగ్గలా కేన అత్థనయేన హాతబ్బా”తి వత్తబ్బతో **''తత్థ యే సమథపుబ్బఙ్గమాహీ''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థా**తి తేసు “ఉభో తణ్హాచరితా”తిఆదినా విభత్తేసు పుగ్గలేసు యే ఉభో తణ్హాచరితా మన్దఉదత్తా పుగ్గలా సమథ…పే.… నియ్యన్తి, తే ఉభో తణ్హాచరితా మన్దఉదత్తా పుగ్గలా నన్దియావట్టేన నయేన **హాతబ్బా** గమేతబ్బా నేతబ్బా. యే ఉభో దిట్ఠిచరితా మన్దఉదత్తా పుగ్గలా విపస్సనా…పే.… సమథేన నియ్యన్తి, తే ఉభో దిట్ఠిచరితా మన్దఉదత్తా పుగ్గలా సీహవిక్కీళితేన నయేన **హాతబ్బా** గమేతబ్బా నేతబ్బాతి అత్థో.

౭. “తత్థ చతస్సో పటిపదా”తిఆదినా దేసనాహారేన దుక్ఖాపటిపదాభేదేన తణ్హాచరితమన్దాదిభేదో పుగ్గలో విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, “తస్స విభత్తానన్తరం స్వాయం దేసనాహారో కత్థ సంవణ్ణేతబ్బే ధమ్మే కేనచి ఆకారేన సమ్భవతీ”తి పుచ్ఛితబ్బభావతో **''స్వాయం హారో కత్థ సమ్భవతీ''**తిఆదిమాహ. నవమక్ఖణసమ్పన్నస్స సత్థా యం ధమ్మం దేసేతి, తస్మిం సంవణ్ణేతబ్బే ధమ్మే యా పీమంసాదికా సుతమయాదికా తిస్సో పఞ్ఞా విభత్తా, తాహి పఞ్ఞాహి యే ఉగ్ఘటితఞ్ఞూఆదయో తయో పుగ్గలా విభత్తా, ఇతి విభత్తాకారేన అయం దేసనాహారో సత్థారా దేసేతబ్బే ధమ్మే సమ్భవతీతి దట్ఠబ్బో.

తత్థ **స్వాయం హారో**తి దేసనాహారేన పటిపదావిభాగేన వేనేయ్యపుగ్గలవిభాగో దస్సితో, సో అయం దేసనాహారో. **కత్థ సమ్భవతీ**తి కత్థ సంవణ్ణేతబ్బే ధమ్మే సంవణ్ణనాభావేన సమ్భవతీతి. **యస్సా**తి యో సో వేనేయ్యో పచ్చన్తజాదీహి అట్ఠహి అక్ఖణేహి విముత్తో, సవనధారణాదీహి చ సమ్పత్తీహి సమన్నాగతో, తస్స వేనేయ్యస్స. **సత్థా**తి సదేవకం లోకం సాసతి

అనుసాసతీతి సత్థా. **ధమ్మన్తి** దేసితం సంవణ్ణేతబ్బం ధమ్మం. **దేసయతీతి** సఙ్ఖేపనయవిత్థారనయేహి భాసతి. **అఞ్ఞతరోతి** భగవతో సావకేసు ఏవం ధమ్మం దేసేతుం సమత్థో సావకో. **గరుట్ఠానియోతి** గారవస్స ఠానభూతేహి సీలసుతచాగాదిగుణవిసేసేహి యుత్తో మానితో సద్ధహితబ్బవచనో. **సబ్రహ్మచారీతి** సమం, సహ వా బ్రహ్మం సత్థుసాసనం చరతి పటిపజ్జతీతి సబ్రహ్మచారీ. **సద్ధం లభతి** "యో సత్థా ధమ్మం దేసేతి, సో సత్థా సమ్మాసమ్బుద్ధో హోతీ"తి సత్థరి, "స్వాక్ఖాతో వతాయం ధమ్మో సాత్థో సబ్యఞ్జనో ఏకన్తపరిపుణ్ణో ఏకన్తపరిసుద్ధో అత్థావహో హితావహో సుఖావహో ఝానమగ్గఫలనిబ్బత్తకో, అఙ్గేహి చ సద్ధహితబ్బో"తి దేసితే ధమ్మే చ అచలసద్ధం లభతి, సద్దహనం అత్తనో సన్తానే పునప్పునం ఉప్పాదేతి. తథా "యో సావకో ధమ్మం దేసేతి, సో సావకో సఙ్ఖేపతో వా విత్థారతో వా ధమ్మం దేసేతుం సమత్థో వత గరుట్ఠానియో సబ్రహ్మచారీ మానితో సద్ధహితబ్బవచనో"తి దేసకే సావకే చ "తాదిసేన సావకేన దేసితో యో ధమ్మో, సో ధమ్మో సాత్థో సబ్యఞ్జనో ఏకన్తపరిపుణ్ణో ఏకన్తపరిసుద్ధో అత్థావహో హితావహో సుఖావహో ఝానమగ్గఫలనిబ్బత్తకో, అఙ్గేహి చ సద్ధహితబ్బో"తి సావకేన దేసితధమ్మే చ సద్ధం సద్దహనం అత్తనో సన్తానే పునప్పునం ఉప్పాదేతీతి అత్థో.

తత్థాతి తస్మిం సద్ధహితబ్బే సత్థారా దేసితధమ్మే చేవ సావకేన దేసితధమ్మే చ సద్దహన్తస్స వేనేయ్యస్స యా వీమంసా, వీమంసన్తస్స యా ఉస్సాహనా, ఉస్సహన్తస్స యా తులనా, తులయన్తస్స యా ఉపపరిక్ఖా, సా అయం వీమంసాదికా పఞ్ఞా సద్ధానుసారేన పవత్తనతో **సుతమయీ పఞ్ఞా** నామ. తత్థ వీమంసనం **విమంసా,** పాళియా, పాళిఅత్థస్స చ వీమంసా. వీమంసతీతి వా **వీమంసా,** పదం పదన్తరేన, పదత్థం పదత్థన్తరేన విచారణకా పఞ్ఞా. యథా చేత్థ, ఏవం ఉస్సాహనాదీసుపి భావసాధనకత్తుసాధనాని కాతబ్బాని. **ఉస్సాహనా** చ ఉస్సాహేన ఉపత్థమ్భికా ధమ్మస్స ధారణపరిచయసాధికా పఞ్ఞా చ, న వీరియం, ఏత్థ చ యా సుతమత్తేయేవ పవత్తా, వీమంసాదిభావం అప్పత్తా నివత్తా, సా సుతమయీ పఞ్ఞా న హోతి. యా చ సుత్వా వీమంసిత్వా ఉస్సాహనాదిభావం అప్పత్తా నివత్తా, యా చ సుత్వా వీమంసిత్వా ఉస్సహిత్వా తులనాదిభావం అప్పత్తా నివత్తా, యా చ సుత్వా వీమంసిత్వా ఉస్సహిత్వా తులయిత్వా ఉపపరిక్ఖనభావం అప్పత్తా నివత్తా, సాపి పఞ్ఞా న సుతమయీ పఞ్ఞా హోతీతి దట్ఠబ్బా. యా పన సుత్వా సద్దహన్తస్స వీమంసా, వీమంసన్తస్స ఉస్సాహనా, ఉస్సహన్తస్స తులనా, తులయన్తస్స ఉపపరిక్ఖా హోతి, అయం **సుతమయీ పఞ్ఞా** నామ హోతీతి దట్ఠబ్బా.

సుతమయీ పఞ్ఞా ఆచరియేన విభత్తా, అఙ్గేహి చ ఞాతా, "కతమా చిన్తామయీ పఞ్ఞా"తి వత్తబ్బభావతో సుతమయియా పఞ్ఞాయ విభజనానన్తరం చిన్తామయిం పఞ్ఞం విభజితుం **''తథా సుతేన నిస్సయేనా''**తిఆదిమాహ. తత్థ **సుతన్తి** సుయ్యతే పరియత్తిధమ్మోతి **సుతో,** సవనం పరియత్తిధమ్మస్సాతి వా **సుతం,** దువిధమ్పి సుతం. **నిస్సయేన** ఉపనిస్సాయాతి అత్థో. ఇత్థమ్భూతలక్ఖణే చేతం "సుతేన నిస్సయేనా"తి కరణవచనం. ఏత్థ పన "ఇదం పాణాతిపాతాదివిరమనం సీలనట్ఠేన సీలం, అయం ఏకగ్గతా సమాదహనట్ఠేన సమాధి , ఇమాని భూతుపాదాని రుప్పనట్ఠేన రూపాని, ఇమే ఫస్సాదయో నమనట్ఠేన నామాని, ఇమే రూపాదయో పఞ్చ ధమ్మా రాసట్ఠేన ఖన్ధా"తి తేసం తేసం ధమ్మానం పీళనాదిసభావస్స వీమంసనాభూతా పఞ్ఞా **వీమంసా** నామ. తేసంయేవ సీలసమాధిఆదీనం సీలతి పతిట్ఠహతి ఏత్థాతి **సీలన్తి**ఆదివచనత్థం పుచ్ఛిత్వా సభాగలక్ఖణరసపచ్చుపట్ఠానపదట్ఠానానం తులేత్వా వియ గహణపఞ్ఞా **తులనం** నామ. తేసంయేవ సీలసమాధిఆదీనం ధమ్మానం సభావలక్ఖణం అవిజహిత్వా అనిచ్చతాదుక్ఖతాదినమనరుప్పనాదిసప్పచ్చయసఙ్ఖతాదిఆకారే వితక్కేత్వా ఉపపరిక్ఖణపఞ్ఞా ఏవ **ఉపపరిక్ఖా** నామాతి

విసేసతో దట్ఠబ్బో. సుతధమ్మస్స ధారణపరిచయవసేన పవత్తనతో సుతమయీ పఞ్ఞా ఉస్సాహనా జాతా వియ న చిన్తామయీ పఞ్ఞా చిన్తితస్స ధారణపరిచయవసేన అప్పవత్తనతోతి “ఉస్సాహనా”తి న వుత్తం.

సుతమయీ పఞ్ఞా చేవ చిన్తామయీ పఞ్ఞా చ ఆచరియేన విభత్తా, అమ్హేహి చ ఞాతా, “కతమా భావనామయీ పఞ్ఞా”తి వత్తబ్బభావతో కారణభూతానం ద్విన్నం సుతమయిచిన్తామయిపఞ్ఞానం దస్సనానన్తరం ఫలభూతం భావనామయిం పఞ్ఞం విభజన్తో “**ఇమాహి ద్వీహి**”తిఆదిమాహ. తత్థ **ఇమాహి ద్వీహి పఞ్ఞాహీతి** సుతమయిచిన్తామయిపఞ్ఞాహి కారణభూతాహి. సుతమయిపఞ్ఞాయ వా చిన్తామయిపఞ్ఞాయ వా ఉభయత్థ వా ఠితోయేవ యోగావచరో విపస్సనం ఆరభతీతి. **మనసికారసమ్పయుత్తస్సాతి** రూపారూపేసు పరిగ్గహాదివసేన సఙ్ఖారేసు అనిచ్చతాదివసేన మనసికారేన సమ్మా పకారేహి యుత్తప్పయుత్తస్స. దిట్ఠివిసుద్ధికఙ్ఖావితరణవిసుద్ధిమగ్గామగ్గఞాణదస్సనవిసుద్ధి- పటిపదాఞాణదస్సనవిసుద్ధిసమ్పాదనేన విపస్సనం ఉస్సుక్కన్తస్స యోగావచరస్స సన్తానే ఞాణదస్సనవిసుద్ధిసఙ్ఖాతం **యం అరియమగ్గఞాణం** నిబ్బానారమ్మణ**దస్సనభూమియం వా భావనాభూమియం వా ఉప్పజ్జతి,** అయం **భావనామయీ పఞ్ఞాతి** అత్థో దట్ఠబ్బో. యదిపి పఠమమగ్గఞాణం పఠమం నిబ్బానదస్సనతో “**దస్సన**”న్తి వుత్తం, భావనావసేన పన పవత్తనతో “**భావనామయీ పఞ్ఞా**”తి వేదితబ్బం. **దస్సనభూమీతి** పఠమమగ్గఫలాని, సేసాని “భావనాభూమీ”తి వుచ్చన్తి.

౮. అమ్హాకాచరియ తుమ్హేహి “యస్స సత్థా వా”తిఆదినా సుతమయిపఞ్ఞాదికా విభత్తా, ఏవం సతి సుతేన వినా చిన్తామయీ పఞ్ఞా నామ న భవేయ్య, మహాబోధిసత్తానం పన సుతేన వినా చిన్తామయీ పఞ్ఞా హోత్వేవాతి చోదనం మనసి కత్వా తస్మిం సఙ్గహేత్వా పకారన్తరేన విభజితుం “**పరతోఘోసా**”తిఆదిమాహ.

తత్థ **పరతోఘోసాతి** పరతో పవత్తో దేసనాఘోసో పచ్చయో ఏతిస్సాతి పరతోఘోసా. **పచ్చత్తసముట్ఠితాతి** పతి విసుం అత్తనియేవ సముట్ఠితా. **యోనిసోమనసికారాతి** తేసం తేసం చిన్తేతబ్బానం రూపాదీనం ధమ్మానం రుప్పనమనాదిసభావపరిగ్గణ్హనాదినా ఉపాయేన పవత్తమనసికారా చిన్తామయీ పఞ్ఞా నామ, ఇమినా సావకాపి సామఞ్ఞతో గహితా, తథాపి ఉగ్ఘటితఞ్ఞూఆదీనంయేవ వుత్తత్తా సావకా ఇధ గహితా, తస్మా పురిమనయో యుత్తతరో. **పరతోతి** ధమ్మదేసకతో పవత్తేన ధమ్మదేసనాఘోసేన హేతునా యం ఞాణం ఉప్పజ్జతి, పచ్చత్తసముట్ఠితేన, యోనిసోమనసికారేన చ హేతునా యం ఞాణం ఉప్పజ్జతి, **అయం** భావనావసేన పవత్తనతో **భావనామయీ పఞ్ఞా** నామ, ఇమినా సావకాపి సామఞ్ఞతో గహితా, తథాపి ఉగ్ఘటితఞ్ఞూఆదీనంయేవ వుత్తత్తా సావకా ఇధ గహితా, తస్మా పురిమనయో యుత్తతరో. **పరతోతి** ధమ్మదేసకతో పవత్తేన ధమ్మదేసనాఘోసేన హేతునా యం ఞాణం ఉప్పజ్జతి, పచ్చత్తసముట్ఠితేన, యోనిసోమనసికారేన చ హేతునా యం ఞాణం ఉప్పజ్జతి, అయం భావనావసేన పవత్తనతో భావనామయీ పఞ్ఞా నామాతి విభజిత్వా పణ్డితేహి ఞేయ్యాతి విత్థారేన గమ్భీరత్థం ఞాతుం ఇచ్ఛన్తేహి “ఏవం పటిపదావిభాగేనా”తిఆదినా (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౯) అట్ఠకథావచనేన జానితబ్బో.

సుతమయిపఞ్ఞాదికా తిస్సో పఞ్ఞా ఆచరియేన నానానయేహి విభత్తా, అమ్హేహి చ ఞాతా, “తాసు యస్స ఏకా వా ద్వే వా పఞ్ఞా అత్థి, సో పుగ్గలో కోనామో, యస్స ఏకాపి నత్థి, సో పుగ్గలో కోనామో”తి పుచ్ఛితబ్బభావతో యస్స అయం పఞ్ఞా, ఇమా వా అత్థి, సో పుగ్గలో ఇత్థన్నామో, యస్స నత్థి, సో పుగ్గలో ఇత్థన్నామోతి పటిపదాపఞ్ఞాప్పభేదేన పుగ్గలం విభజితుం “**యస్స ఇమా**”తిఆది వుత్తం.

తత్థ **యస్స** అతితిక్ఖపఞ్ఞస్స సుతమయా పఞ్ఞా చేవ చిన్తామయా పఞ్ఞా చ ఇమా ద్వే పఞ్ఞా అత్థి, అయం అతితిక్ఖపఞ్ఞో ఉద్దేసమత్తేనేవ జాననతో **ఉగ్ఘటితఞ్ఞూ** నామ. **యస్స** నాతితిక్ఖపఞ్ఞస్స ఉద్దేసనిద్దేసేహి సుతమయా పఞ్ఞా అత్థి, చిన్తామయా పఞ్ఞా నత్థి, అయం నాతితిక్ఖపఞ్ఞో ఉద్దేసనిద్దేసేహి జాననతో **విపఞ్చితఞ్ఞూ** నామ. **యస్స** మన్దపఞ్ఞస్స ఉద్దేసనిద్దేసేహి నేవ సుతమయా పఞ్ఞా అత్థి, న చిన్తామయా పఞ్ఞా చ, అయం మన్దపఞ్ఞో ఉద్దేసనిద్దేసపటినిద్దేసేహి జాననతో నిరవసేసవిత్థారదేసనాయ నేతబ్బతో **నేయ్యో** నామాతి. **అట్ఠకథాయం** పన "ఇదాని యదత్థం ఇమా పఞ్ఞా ఉద్ధటా, తమేవ వేనేయ్యపుగ్గలవిభాగం యోజేత్వా దస్సేతుం 'యస్సా'తిఆది వుత్త"న్తిఆది (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౮) వుత్తం.

౯. "తత్థ భగవా ఉగ్ఘటితఞ్ఞుస్సా"తిఆదినా దేసనం విభావేతి, "తత్థ చతస్సో పటిపదా"తిఆదినా పటిపదావిభాగేహి, "స్వాయం హారో"తిఆదినా ఞాణవిభాగేహి చ దేసనాభాజనం వేనేయ్యత్తయం ఆచరియేన విభత్తం, అమ్హేహి చ ఞాతం, "యాయ దేసనాపాళియా దేసనాహారం యోజేతుం పుబ్బే 'ధమ్మం వో, భిక్ఖవే, దేసేస్సామీ'తిఆదినా దేసనాహారస్స విసయభావేన యా పాళిదేసనా నిక్ఖిత్తా, సా పాళిదేసనా దేసనాహారేన నిద్ధారితేసు అస్సాదాదీసు అత్థేసు కిమత్థం దేసయతీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "ఇమం అత్థం దేసయతీ"తి నియమేత్వా దస్సేతుం **"సాయం ధమ్మదేసనా"**తిఆది ఆరద్ధం.

తత్థ **సాయం ధమ్మదేసనాతి** యా ధమ్మదేసనా ఆదికల్యాణాదికా పుబ్బే దేసనాహారస్స విసయభావేన నిక్ఖిత్తా, సాయం ధమ్మదేసనా అస్సాదాదీసు కిమత్థం దేసయతీతి కథేతుకామతాయ పుచ్ఛతి, పుచ్ఛిత్వా "చత్తారి సచ్చాని దేసయతీ"తి విస్సజ్జేతి, తాని సరూపతో దస్సేతుం **"దుక్ఖం సముదయం నిరోధం మగ్గ"**న్తి వుత్తం. పవత్తిపవత్తకనివత్తినివత్తనుపాయభావేన అవిపరీతభావతో **"సచ్చానీ"**తి వుత్తాని.

యస్సం దేసనాయం సచ్చాని దేసనాహారేన నిద్ధారితాని, సా దేసనా చత్తారి సచ్చాని దేసయతీతి యుత్తం హోతు. యస్సం దేసనాయం అస్సాదాదయో నిద్ధారితా, సా దేసనా చత్తారి సచ్చాని దేసయతీతి న సక్కా వత్తుం. హేట్ఠా చ అస్సాదాదయో నిద్ధారితా, తస్మా "అస్సాదాదయో"తిపి వత్తబ్బన్తి చోదనం మనసి కత్వా **"ఆదీనవో ఫలఞ్చ దుక్ఖ"**న్తిఆది వుత్తం. దేసనాహారేన సంవణ్ణనానయేన దేసనాయం నిద్ధారితో ఆదీనవో చేవ ఫలఞ్చ దుక్ఖసచ్చం హోతి, అస్సాదో సముదయసచ్చం, నిస్సరణం నిరోధసచ్చం, ఉపాయో చేవ ఆణత్తి చ మగ్గసచ్చం హోతి, తస్మా "చత్తారి సచ్చాని దేసయతీ"తి వత్తబ్బమేవాతి.

తణ్హావజ్జా తేభూమకధమ్మా దుక్ఖం, తే చ అనిచ్చాదీహి పీళితత్తా **ఆదీనవాయేవ. ఫలన్తి** దేసనాయ ఫలం లోకియం, న లోకుత్తరం, తస్మా దుక్ఖన్తి వత్తబ్బమేవ. **అస్సాదోతి** తణ్హాస్సాదస్స గహితత్తా **"అస్సాదో సముదయో"తి చ వత్తబ్బం. అస్సాదేకదేసో దుక్ఖమేవ**, అస్సాదేకదేసో దుక్ఖఞ్చేవ సముదయో చ. సహ విపస్సనాయ అరియమగ్గో చ భగవతో ఆణత్తి చ దేసనాయ ఫలాధిగమస్స ఉపాయభావతో **"ఉపాయో, ఆణత్తి చ మగ్గో"**తి వుత్తం, నిస్సరణేకదేసోపి మగ్గోతి దట్ఠబ్బో. "ఇమాని చత్తారి సచ్చాని యా దేసనా విసేసతో దేసయతి, కతమా సా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా విసేసం నియమేత్వా దస్సేతుం **"ఇమాని చత్తారి సచ్చాని ఇదం ధమ్మచక్క"**న్తి వుత్తం. **ఇదం** వుచ్చమానం ధమ్మచక్కం ఇమాని చత్తారి సచ్చాని విసేసతో దేసయతీతి యోజనా కాతబ్బా.

"యా దేసనా ఇమాని చత్తారి సచ్చాని విసేసతో దేసయతి, తస్సా దేసనాయ ధమ్మచక్కభావం కిం భగవా ఆహా"తి వత్తబ్బభావతో **"యథాహ భగవా"**తిఆది వుత్తం. తత్థ "జాతిపి దుక్ఖా"తిఆదివచనతో (మహావ॰ ౧౪) తణ్హావజ్జం జాతిఆదికం

తేభూమకధమ్మజాతం దుక్ఖస్స అధిట్ఠానభావేన, దుక్ఖదుక్ఖాదిభావేన చ "**దుక్ఖ**"న్తి వుత్తం. **మేతి** మయా పవత్తితన్తి యోజనా. **భిక్ఖవేతి** సవనే ఉస్సాహం జనేతుం ఆలపతి. **బారాణసియన్తి** బారాణసీనగరస్స అవిదూరే. **ఇసిపతనేతి** సీలక్ఖన్ధాదీనం ఇసనతో గవేసనతో "**ఇసీ**"తి వోహరితానం పచ్చేకబుద్ధానం పతనట్ఠానే. **మిగదాయేతి** మిగానం అభయదానట్ఠానే కారితే అస్సమేవ.

అనుత్తరన్తి ఉత్తరితరాభావేన అనుత్తరం అనతిసయం. **ధమ్మచక్కన్తి** సతిపట్ఠానాదికే సభావధారణాదినా అత్థేన ధమ్మో చేవ పవత్తనట్ఠేన చక్కఞ్చాతి ధమ్మచక్కం. **అప్పటివత్తియన్తి** అప్పటిసేధనీయం. కస్మా? జనకస్స భగవతో ధమ్మిస్సరత్తా సమ్మాసమ్బుద్ధత్తా, జఞ్ఞస్స చ అనుత్తరత్తా కోణ్డఞ్ఞాదీనఞ్చేవ అట్ఠారసబ్రహ్మకోటియా చ చతుసచ్చపటివేధసాధనతో చ. "కేన అప్పటివత్తియ"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "**సమణేన వా**"తిఆదిమాహ. తత్థ **సమణేనాతి** పబ్బజ్జమత్తూపగతేన . **బ్రాహ్మణేనాతి** జాతిబ్రాహ్మణేన. పరమత్థానఞ్హి సమణబ్రాహ్మణానం పటిసేధనే చిత్తుప్పాదానుప్పజ్జనమ్పి నత్థి. **దేవేనాతి** ఛకామావచరదేవేన. **బ్రహ్మునాతి** రూపబ్రహ్మే గహితా. "సమణేన వా ...పే.... బ్రహ్మునా"తి ఏత్తకమేవ అవత్వా "**కేనచీ**"తి వుత్తవచనేన అవసేసఖత్తియగహపతిపరిసజనా సఙ్గహితా. తస్మా ఖత్తియబ్రాహ్మణగహపతిసమణచాతుమహారాజికతావతింసమారబ్రహ్మపరిసా అట్ఠవిధాపి పటిసేధేతుం అసమత్థాయేవాతి వేదితబ్బా. **లోకస్మిన్తి** సత్తసమూహే ధమ్మచక్కాధారే.

"ద్వాదస పదాని సుత్త"న్తి గాథానురూపం ధమ్మచక్కసుత్తే పదాని విభజన్తో "**తత్థ అపరిమాణా**"తిఆదిమాహ. తత్థ **తత్థాతి** ధమ్మచక్కదేసనాయం (సం॰ ని॰ ౫.౧౦౮౧; మహావ॰ ౧౩ ఆదయో; పటి॰ మ॰ ౨.౩౦). "అపరిమాణా అక్ఖరా అపరిమాణా పదా"తి అవత్వా "అపరిమాణా పదా అపరిమాణా అక్ఖరా"తి ఉప్పటిపాటివచనేహి యేభుయ్యేన పదసఙ్గహితానీతి దస్సేతి. **పదా, అక్ఖరా, బ్యఞ్జనాతి** చ లిఙ్గవిపల్లాసానీతి దట్ఠబ్బాని. **ఏతస్సేవ అత్థస్సాతి** వత్తబ్బాకారస్స చతుసచ్చసఙ్ఖాతస్స అత్థస్సేవ **సఙ్కాసనా పకాసనా** పకాసనాకారో పఞ్ఞత్తాకారోతి ఆకారవన్తఆకారసమ్బన్ధే సామివచనం. **సఙ్కాసనాకారోతి** చ సఙ్కాసనీయస్స అత్థస్స ఆకారో. ఏస నయో సేసేసుపి. **ఇతిపీతి** ఇతి ఇమినా పకారేనపి, ఇమినా పకారేనపి **ఇదం** జాతిఆదికం దుక్ఖం అరియసచ్చన్తి వేదితబ్బం.

అయన్తి కామతణ్హాదిభేదా అయం తణ్హా. **దుక్ఖసముదయోతి** దుక్ఖనిబ్బత్తనస్స హేతుభావతో దుక్ఖసముదయో. **అయన్తి** సబ్బసఙ్ఖతతో నిస్సటా అయం అసఙ్ఖతా ధాతు. **దుక్ఖనిరోధోతి** జాతిఆదిప్పభేదస్స దుక్ఖస్స అనుప్పాదననిరోధపచ్చయత్తా దుక్ఖనిరోధో. **అయన్తి** సమ్మాదిట్ఠాదికో అట్ఠఙ్గికో అరియో మగ్గో. దుక్ఖనిరోధభూతం నిబ్బానం ఆరమ్మణకరణవసేన గతత్తా, దుక్ఖనిరోధప్పత్తియా పటిపదాభావతో చ **దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదా**. సేసం వుత్తనయమేవ.

"తత్థ అపరిమాణా"తిఆదినా బ్యఞ్జనపదఅత్థపదాని విభజిత్వా తేసం అఞ్ఞమఞ్ఞం విసయివిసయభావేన సమ్బన్ధభావం దస్సేతుం "**తత్థ భగవా అక్ఖరేహి సఙ్కాసేతీ**"తిఆది వుత్తం. అథ వా భగవా కిం సామఞ్ఞేహి అక్ఖరాదీహి సఙ్కాసేతి వా పకాసేతి వా, ఉదాహు యథారహం సఙ్కాసేతి పకాసేతీతిఆదివిచారణాయ సమ్భవతో విసయవిసయిభావేన సమ్బన్ధభావం నియమేత్వా దస్సేతుం "**తత్థ భగవా అక్ఖరేహి సఙ్కాసేతీ**"తిఆది వుత్తం. తత్థ "అక్ఖరేహి సఙ్కాసేతీ"తి కస్మా ఏవం వుత్తం, నను "దుక్ఖసచ్చ"న్తిఆదీసు పదేనేవ దుక్ఖసచ్చత్థత్తాదికో సఙ్కాసితబ్బోతి? సచ్చం, పదావయవస్స పన అక్ఖరస్స గహణముఖేనేవ అక్ఖరసముదాయస్సపి పదస్స గహణం హోతి, పదే గహితే చ దుక్ఖసచ్చత్థాదికావబోధో హోత్యేవ, ఏవం సతి పదేనేవ సిజ్ఝనతో అక్ఖరో విసుం న గహేతబ్బోతి? న, దుక్ఖసచ్చత్థాదికావబోధస్స విసేసుప్పత్తిభావతో. **దు**-ఇతి అక్ఖరేన హి

అనేకుపద్దవాధిట్ఠానభావేన కుచ్ఛితత్థో గహితో, **ఖ**-ఇతి అక్ఖరేన ధువసుభసుఖత్తభావవిరహేన తుచ్ఛత్థోతి ఏవమాదికావబోధస్స విసేసుప్పత్తి భవతి. తేన వుత్తం "పదత్థగహణస్స విసేసాధానం జాయతీ"తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౯). పదపరియోసానే వాక్యపరియోసానాభావతో అక్ఖరేహి సంఖిత్తేన దీపియమానో అత్థో పదేహి పకాసితోవాతి వుత్తం "**పదేహి పకాసేతీ**"తి. వాక్యపరియోసానే పన సఙ్కాసితో పకాసితో అత్థో వివరితో వివటో కతోవాతి వుత్తం. "**బ్యఞ్జనేహి వివరతీ**"తి. పకారేహి చ వాక్యభేదే కతే సో అత్థో విభత్తో నామాతి వుత్తం "**ఆకారేహి విభజతీ**"తి. వాక్యావయవానం పదానం పచ్చేకం నిబ్బచనవిభాగే కతే సో అత్థో పాకటో కతోవాతి వుత్తం "**నిరుత్తీహి ఉత్తానీకరోతీ**"తి. కతనిబ్బచనేహి వాక్యావయవేహి విత్థారవసేన నిరవసేసతో దేసితేహి వేనేయ్యసత్తానం చిత్తే పరిసమన్తతో తోసనం హోతి, పఞ్ఞాతేజనఞ్చాతి ఆహ "**నిద్దేసేహి పఞ్ఞపేతీ**"తి.

"భగవా అక్ఖరేహి సఙ్కాసేతీ"తిఆదీసు "భగవా ఏవా"తి వా "అక్ఖరేహి ఏవా"తి వా అవధారణే యోజితే "సావకో న సఙ్కాసేతి, పదాదీహి న సఙ్కాసేతీ"తి అత్థో భవేయ్య, సావకో చ సఙ్కాసేతి, పదాదీహి చ సఙ్కాసేతి. కత్థ అవధారణం యోజేతబ్బన్తి చే? "భగవా అక్ఖరేహి సఙ్కాసేతియేవా"తి అవధారణం యోజేతబ్బం. ఏవఞ్హి సతి సావకేన సఙ్కాసితో వా పదాదీహి సఙ్కాసితో వా అత్థో సఙ్గహితో హోతి. అత్థపదానఞ్చ అక్ఖరాదినానావిసయతా సిద్ధా హోతి. తేన ఏకానుసన్ధికే సుత్తే ఛళేవ అత్థపదాని నిద్ధారేతబ్బాని, అనేకానుసన్ధికే సుత్తే అనుసన్ధిభేదేన విసుం విసుం ఛ ఛ అత్థపదాని నిద్ధారేతబ్బాని.

"ఛసు బ్యఞ్జనపదేసు కతమేన బ్యఞ్జనపదేన కతమం కిచ్చం సాధేతీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "ఇమినా ఇదం కిచ్చం, ఇమినా ఇదం కిచ్చం సాధేతీ"తి నియమేత్వా దస్సేతుం "**తత్థ భగవా అక్ఖరేహి చ పదేహి చ ఉగ్ఘటేతీ**"తిఆదిమాహ. తత్థ **తత్థాతి** అక్ఖరాదీసు బ్యఞ్జనపదేసు. **ఉగ్ఘటేతీతి** ఉగ్ఘటనకిచ్చం సాధేతీతి అత్థో. కిఞ్చాపి దేసనావ ఉగ్ఘటనకిచ్చం సాధేతి, భగవా పన దేసనాజనకత్తా ఉగ్ఘటనకిచ్చం సాధేతీతి వుచ్చతి. సేసేసుపి ఏవమత్థో దట్ఠబ్బో.

"ఉగ్ఘటనకిచ్చసాధికా దేసనాయేవ కిం విపఞ్చనవిత్థారణకిచ్చసాధికా దేసనాజనకత్తా, ఉదాహు విసుం విసుం కిచ్చసాధికా అఞ్ఞా"తి పుచ్ఛితబ్బభావతో విసుం విసుం కిచ్చసాధికా అఞ్ఞా దేసనాతి నియమేత్వా దస్సేతుం "**తత్థ ఉగ్ఘటనా ఆదీ**"తిఆదిమాహ. అథ వా "కతమా ఉగ్ఘటనా, కతమా విపఞ్చనా, కతమా విత్థారణా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా వుత్తం "**తత్థ ఉగ్ఘటనా ఆదీ**"తిఆది. తత్థ **తత్థాతి** ఉగ్ఘటనాదికిచ్చసాధికాసు దేసనాసు. **ఉగ్ఘటనాతి** ఉగ్ఘటనకిచ్చసాధికా దేసనా ఆదిదేసనా హోతి. **విపఞ్చనాతి** విపఞ్చనకిచ్చసాధికా దేసనా మజ్ఝేదేసనా హోతి. **విత్థారణాతి** విత్థారణకిచ్చసాధికా దేసనా పరియోసానదేసనా హోతీతి అత్థో దట్ఠబ్బో.

"ఉగ్ఘటియన్తో ఉద్దిసియమానో పరియత్తిఅత్థభూతో ధమ్మవినయో కతమం పుగ్గలం వినేతి, విపఞ్చియన్తో నిద్దిసియమానో పరియత్తిఅత్థభూతో ధమ్మవినయో కతమం పుగ్గలం వినేతి, విత్థారియన్తో పటినిద్దిసియమానో పరియత్తిఅత్థభూతో ధమ్మవినయో కతమం పుగ్గలం వినేతీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "**సోయం ధమ్మవినయో**"తిఆదిమాహ. **అట్ఠకథాయం** పన "ఏవం 'అక్ఖరేహి సఙ్కాసేతీ'తిఆదీనం ఛన్నం బ్యఞ్జనపదానం బ్యాపారం దస్సేత్వా ఇదాని అత్థపదానం బ్యాపారం దస్సేతుం 'సోయం ధమ్మవినయో'తిఆది వుత్త"న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౯) వుత్తం.

తత్థ **ఉగ్ఘటియన్తో** ఉద్దిసియమానో ఉద్దేసపరియత్తిఅత్థభూతో సో అయం **ధమ్మవినయో** ఉగ్ఘటితఞ్ఞుపుగ్గలం వినేతి, **తేన** ఉగ్ఘటితఞ్ఞునో పుగ్గలస్స వినయనేన **నం** ఉగ్ఘటియన్తం ఉద్దిసియమానం ఉద్దేసపరియత్తిఅత్థభూతం వినయం "ఆదికల్యాణో"తి

ఆహు. **విపఞ్చియన్తో** నిద్దిసియమానో నిద్దేసపరియత్తిఅత్థభూతో సో అయం **ధమ్మవినయో** విపఞ్చితఞ్ఞుపుగ్గలం వినేతి, **తేన** విపఞ్చితఞ్ఞుపుగ్గలస్స వినయనేన **నం** విపఞ్చియన్తం నిద్దిసియమానం నిద్దేసపరియత్తిఅత్థభూతం వినయం "మజ్ఝేకల్యాణో"తి ఆహు. **విత్థారియన్తో** పటినిద్దిసియమానో పటినిద్దేసపరియత్తిఅత్థభూతో సో అయం **ధమ్మవినయో** నేయ్యం పుగ్గలం **వినేతి** వినయనం జనేతి, **తేన** నేయ్యస్స పుగ్గలస్స వినయనేన **నం** విత్థారియన్తం పటినిద్దిసియమానం పటినిద్దేసపరియత్తిఅత్థభూతం వినయం "పరియోసానకల్యాణో"తి ఆహూతి యోజనత్థోతి దట్ఠబ్బో.

అథ వా "అక్ఖరేహి సఙ్కాసేతీ"తిఆదినా ఛన్నం పదానం బ్యాపారో దస్సితో, ఏవం సతి అత్థో నిబ్యాపారో సియా, అత్థో చ నిప్పరియాయతో సబ్యాపారోయేవాతి చోదనం మనసి కత్వా ఆహ **"సోయం ధమ్మవినయో"**తిఆది. ఏతేన అత్థోయేవ ముఖ్యతో వేనేయ్యత్తయస్స వినయనకిచ్చం సాధేతి, అత్థవాచకో పన సద్దో రానూపచారతో వేనేయ్యత్తయస్స వినయనకిచ్చం సాధేతీతి దస్సేతి. పదపరమస్స పన సచ్చప్పటివేధస్స పతిట్ఠానాభావతో సో ఇధ న వుత్తో. సేక్ఖగ్గహణేన వా కల్యాణపుథుజ్జనస్స వియ నేయ్యగ్గహణేన పదపరమస్స పుగ్గలస్సాపి గహణం దట్ఠబ్బం . **అక్ఖరేహీ**తిఆదీసు కరణత్థే కరణవచనం, న హేత్వత్థే. అక్ఖరాదీనఞ్హి ఉగ్ఘటనాదీని పయోజనానియేవ హోన్తి, న ఉగ్ఘటనాదీనం అక్ఖరాదీని పయోజనానీతి "అన్నేన వసతీ"తిఆదీసు వియ న హేతుఅత్థో గహేతబ్బో. తత్థ హి అన్నేన హేతునా వసతి, వసనేన హేతునా అన్నం లద్ధన్తి వసనకిరియాయ ఫలం వసనకిరియాయ హేతుభావేన గహితం. "అజ్ఝేసనేన వసతీ"తిఆదీసుపి ఏసేవ నయో. తేనాహ "యదత్థా చ కిరియా, సో హేతూ"తి (నేత్తి. అట్ఠ. ౯). తత్థ **యదత్థా**తి సో అన్నాదికో అత్థో యస్సా వసనాదికిరియాయాతి యదత్థా, వసనాదికిరియా, సో అన్నాదికో అత్థో తస్సా వసనాదికిరియాయ హేతూతి అత్థో వేదితబ్బో.

౧౦. "తత్థ అపరిమాణా పదా"తిఆదినా "ధమ్మం వో భిక్ఖవే దేసేస్సామీ"తి ఉద్దిట్ఠాయ పాళియా ద్వాదసపదసమ్పత్తిసఙ్ఖాతం తివిధకల్యాణతం దస్సేత్వా ఇదాని ఛఅత్థపదఛబ్యఞ్జనపదభేదేన సమ్పత్తిసఙ్ఖాతం అత్థపదబ్యఞ్జనపదకల్యాణతం దస్సేన్తో **"తత్థ ఛప్పదాని అత్థో"**తిఆదిమాహ. అథ వా "ద్వాదస పదాని సుత్త"న్తి వుత్తానురూపం "తత్థ అపరిమాణా"తిఆదినా "ధమ్మం వో భిక్ఖవే దేసేస్సామీ"తి ఉద్దిట్ఠాయ పాళియా ద్వాదసపదతా దస్సేత్వా "ఆదికల్యాణం మజ్ఝేకల్యాణం పరియోసానకల్యాణ"న్తి వుత్తానురూపం "తత్థ భగవా అక్ఖరేహి చా"తిఆదినా తస్సా పాళియా తివిధకల్యాణతా దస్సితా, దస్సేత్వా ఇదాని "సాత్థం సబ్యఞ్జనం కేవలపరిపుణ్ణం పరిసుద్ధ"న్తి వుత్తానురూపం తస్సా పాళియా ఛఅత్థపదబ్యఞ్జనపదసమ్పన్నతం దస్సేతుం **"తత్థ ఛప్పదాని అత్థో"**తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థా**తి తిస్సం దేసనాహారవిసయసఙ్ఖాతాయం పాళియం ఛప్పదాని అత్థో. కతమాని ఛప్పదాని? సఙ్కాసనా, పకాసనా, వివరణా, విభజనా, ఉత్తానీకమ్మం, పఞ్ఞత్తి ఇమాని ఛప్పదాని. అత్థో యస్స అత్థి తస్మా **సాత్థం. తత్థా**తి తిస్సం దేసనాహారవిసయసఙ్ఖాతాయం పాళియం ఛప్పదాని బ్యఞ్జనం. కతమాని ఛప్పదాని? అక్ఖరం, పదం, బ్యఞ్జనం, ఆకారో, నిరుత్తి, నిద్దేసో ఇమాని ఛప్పదాని. బ్యఞ్జనం యస్స అత్థీతి **సబ్యఞ్జన**న్తి యోజనా కాతబ్బా. **తేనా**తి తస్సా పాళియా తివిధకల్యాణఛఅత్థపదసమ్పన్నఛబ్యఞ్జనపదసమ్పన్నట్ఠేన, "ధమ్మం వో, భిక్ఖవే...పే.... సుద్ధ"న్తి భగవా ఆహాతి అత్థో.

కేవలసద్దస్స సకలాదిఅత్థవాచకత్తా అధిప్పేతత్థం నియమేత్వా దస్సేతుం **"కేవలన్తి లోకుత్తరం న మిస్సం లోకియేహి ధమ్మేహీ"**తి వుత్తం. **పరిపుణ్ణ**న్తి అధిప్పేతత్థే ఏకోపి అత్థో ఊనో నత్థి, వాచకసద్దేసుపి అనత్థకో ఏకోపి సద్దో అధికో నత్థీతి పరిపుణ్ణం అనూనం అనతిరేకం. **పరిసుద్ధ**న్తి సద్దదోసఅత్థదోసాదివిరహతో వా పరిసుద్ధం, రాగాదిమలవిరహతో వా పరియోదాతానం ఉత్తరిమనుస్సధమ్మవిసేసానం ఉపట్ఠితట్ఠానత్తా పరిసుద్ధం పరియోదాతం. నిగ్గతం మలం ఏతస్స

ధమ్మస్సాతి **నిమ్మలం**. సద్దదోసాదివిరహాతో వా రాగాదివిరహాతో వా సబ్బమలేహి అపగతం పరి సమన్తతో ఓదాతన్తి **పరియోదాతం. ఉపట్ఠిత**న్తి ఉపతిట్ఠన్తి ఏత్థ సబ్బవిసేసాతి ఉపట్ఠితం యథా "పదక్కన్త"న్తి. **పదక్కన్తం** పదక్కన్తట్ఠానం. విసిసన్తి మనుస్సధమ్మేహీతి **విసేసా,** సబ్బే విసేసా **సబ్బవిసేసా,** సబ్బతో వా విసేసాతి **సబ్బవిసేసా,** ఉత్తరిమనుస్సధమ్మా. తేసం సబ్బవిసేసానం ఉపట్ఠితన్తి యోజనా. **ఇద**న్తి సిక్ఖత్తయసఙ్గహం సాసనబ్రహ్మచరియం. తథాగతస్స సమ్మాసమ్బుద్ధస్స పదన్తి **తథాగతపదం. పద**న్తి చ పటిపత్తిగమనేన వా దేసనాగమనేన వా కిలేసగ్గహణం. ఓత్థరిత్వా గమనట్ఠానం ఇతిపి **వుచ్చతి** పవుచ్చతి, తథాగతేన గోచరాసేవనేన వా భావనాసేవనేన వా **నిసేవితం** భజితం ఇతిపి వుచ్చతి, తథాగతస్స మహావజిరఞాణసబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణదన్తేహి **ఆరఞ్జితం** ఆరఞ్జితట్ఠానం ఇతిపి వుచ్చతి, **అతో** తథాగతపదాదిభావేన వత్తబ్బభావతో **ఏతం** సాసనబ్రహ్మచరియం ఇతి పఞ్ఞాయతి. **బ్రహ్మచరియ**న్తి బ్రహ్మునో సబ్బసత్తుత్తమస్స భగవతో చరియం, బ్రహ్మం వా సబ్బసేట్ఠం చరియం **బ్రహ్మచరియం. పఞ్ఞాయతీ**తి యథావుత్తేహి పకారేహి ఞాయతీతి అత్థో వేదితబ్బో.

"ఇమస్స సిక్ఖత్తయస్స సఙ్గహస్స సాసనస్స పరిపుణ్ణభావపరిసుద్ధభావసఙ్ఖాతం తథాగతపదభావం!తథాగతపదభావం, తథాగతనిసేవితభావం, తథాగతఆరఞ్జితభావం, తేహి పకారేహి ఞాపితభావం కథం మయం నిక్కఙ్ఖా జానిస్సామా"తి వత్తబ్బతో **''తేనాహ భగవా''**తిఆది వుత్తం, తబ్భావదీపకేన భగవతా వుత్తేన వచనేన తుమ్హేహి నిక్కఙ్ఖేహి జానితబ్బోతి వుత్తం హోతి.

యది భగవా అక్ఖరేహి చ పదేహి చ ఉగ్ఘటేతి, బ్యఞ్జనేహి చ ఆకారేహి చ విపఞ్చయతి, నిరుత్తీహి చ నిద్దేసేహి చ విత్థారేతి, ఏవం సతి ఆచరియేన రచితేన దేసనాహారేన పయోజనం న భవతి, దేసనాహారేన న వినా భగవతో దేసనాయమేవ అత్థసిజ్ఝనతోతి చోదనం మనసి కత్వా **''కేసం అయం ధమ్మదేసనా''**తి పుచ్ఛిత్వా **''యోగీన''**న్తి ఆహ. తత్థ **యోగీన**న్తి యుఞ్జన్తి చతుసచ్చకమ్మట్ఠానభావనాయన్తి **యోగినో,** తేసం యోగీనం. తేన మయా రచితేన దేసనాహారేన సంవణ్ణితా అయం వుత్తప్పకారా భగవతో దేసనా ఉగ్ఘటనాదికిచ్చం సాధేతీతి దేసనాహారో యోగీనం సాత్థకోయేవాతి దట్ఠబ్బో. "దేసనాహారస్స అస్సాదాదిదేసనాహారభావో కేన అమ్హేహి జానితబ్బో సద్దహితబ్బో"తి వత్తబ్బత్తా **''తేనాహ ఆయస్మా...పే.... దేసనాహారో''**తి వుత్తం. తత్థ **తేన** అస్సాదాదిదేసనాహారభావేన ఆయస్మా మహాకచ్చానో "అస్సాదాదీనవతా...పే.... దేసనాహారో"తి యం వచనం ఆహ, తేన వచనేన తుమ్హేహి దేసనాహారస్స యోగీనం అస్సాదాదిదేసనాహారభావో జానితబ్బో సద్దహితబ్బోతి వుత్తం హోతి.

"కిం పన ఏత్తావతా దేసనాహారో పరిపుణ్ణో, అఞ్ఞో నియుత్తో నత్థీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''నియుత్తో దేసనాహారో''**తి వుత్తం. తత్థ యస్సం దేసనాయం అస్సాదదయో యేన దేసనాహారేన నిద్ధారితా, తస్సం దేసనాయం సో దేసనాహారో నిద్ధారేత్వా యోజితోతి అత్థో దట్ఠబ్బోతి.

ఇతి దేసనాహారవిభఙ్గే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన అట్ఠకథాటీకానుసారేన గమ్భీరత్థో విత్థారతో విభజిత్వా గహేతబ్బోతి.

౨. విచయహారవిభఙ్గవిభావనా

౧౧. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన దేసనాహారవిభఙ్గేన అస్సాదాదయో సుత్తత్థా ఆచరియేన విభత్తా, సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో దేసనాహారవిభఙ్గో పరిపుణ్ణో, "కతమో విచయో హారో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''తత్థ కతమో విచయో హారో''**తిఆది **వుత్తం.** తత్థ **తత్థా**తి తేసు నిద్దిట్ఠేసు సోళససు దేసనాహారాదీసు హారేసు కతమో సంవణ్ణనావిసేసో విచయో హారో విచయహారవిభఙ్గో నామాతి పుచ్ఛతి. "యం పుచ్ఛితఞ్చ విస్సజ్జితఞ్చా"తిఆదినిద్దేసగాథాయ ఇదాని మయా వుచ్చమానో "అయం విచయో హారో కిం విచినతీ"తిఆదికో సంవణ్ణనావిసేసో విచయహారవిభఙ్గో నామాతి యోజనా.

"అయం విచయో హారో కిం విచినతీ"తి ఇమినా యో విచయో విచినితబ్బో, తం విచయం విచినితబ్బం పుచ్ఛతి, తస్మా విచినితబ్బం విసయం విసుం విసుం నియమేత్వా దస్సేతుం **''పదం విచినతి, పఞ్హం విచినతీ''**తిఆది వుత్తం. "కిం విచయో పదవిచయో"తిఆదిం అవత్వా "కిం విచినతి, పదం విచినతీ"తిఆదివచనేన విచయసద్దస్స కత్తుసాధనత్థం దస్సేతి. తత్థ **పదం విచినతీ**తి నవవిధస్స సుత్తన్తస్స సబ్బం పదం యావ నిగమనా నామపదాదిజాతిసద్దాదిఇత్థిలిఙ్గాదిఆకారన్తాదిపఠమవిభత్యన్తాదిఏకవచనాదివసేన విచినతి. **పఞ్హం విచినతీ**తి అదిట్ఠజోతనాదిసత్తాధిట్ఠానాదిసమ్ముతివిసయాదిఅతీతవిసయాదివసేన విచినతి. **విస్సజ్జనం విచినతీ**తి ఏకంసబ్యాకరణవిస్సజ్జనాదిసావసేసబ్యాకరణవిస్సజ్జనాది సఉత్తరబ్యాకరణ విస్సజ్జనాది లోకియబ్యాకరణవిస్సజ్జనాదివసేన విచినతి. **పుబ్బాపరం విచినతీ**తి పుబ్బేన అపరం సంసన్దిత్వా విచినతి. **అస్సాదం విచినతీ**తి అస్సాదకతణ్హాదిఅస్సాదేతబ్బసుఖాదివసేన విచినతి. **ఆదీనవం విచినతీ**తి దుక్ఖదుక్ఖవిపరిణామదుక్ఖసఙ్ఖారదుక్ఖవసేన వా అనిట్ఠానుభవనాదిఆదిఅన్తవన్తతాదిసంకిలేసభాగియాదివసేన వా విచినతి. **నిస్సరణం విచినతీ**తి మగ్గవసేన వా నిబ్బానవసేన వా మగ్గస్స వా ఆగమవసేన, నిబ్బానస్స అసఙ్ఖతధాతుఆదిపరియాయవసేన వా విచినతి. **ఫలం విచినతీ**తి ధమ్మచరణస్స దుగ్గతిగమనాభావేన వా మచ్చుతరణాదినా వా దేసనాయ ఫలం, దేసనానుసారేన చరణస్స ఫలం విచినతి. **ఉపాయం విచినతీ**తి అనిచ్చానుపస్సనాదివసేన పవత్తననిబ్బిదాఞాణాదివసేన వా సద్ధాసతివసేన వా విసుద్ధియా ఉపాయం విచినతి. **ఆణత్తిం విచినతీ**తి పాపపరివజ్జనాణత్తివసేన వా లోకస్స సుఞ్ఞతాపేక్ఖనాణత్తివసేన వా విచినతి. **అనుగీతిం విచినతీ**తి వుత్తానుగీతివసేన వా వుచ్చమానానుగీతివసేన వా అనురూపం గీతిం విచినతి. **సబ్బే నవ సుత్తన్తే విచినతీ**తి సుత్తగేయ్యాదికే నవ సుత్తే ఆహచ్చవచనవసేన వా అనుసన్ధివచనవసేన వా నీతత్థవచనవసేన వా నేయ్యత్థవచనవసేన వా సంకిలేసభాగియాదివసేన వా విచినతి.

కిఞ్చాపి పదవిచయో పఠమం విభత్తో, సుత్తస్స పన అనుపదం విచినితబ్బతాయ అతిభారియో, న సుకరో పదవిచయోతి తం అగ్గహేత్వా పఞ్హావిచయవిస్సజ్జనవిచయే తావ విభజన్తో **''యథా కిం భవే''**తిఆదిమాహ. తత్థ **యథా కిం భవే**తి యేన పకారేన సో పఞ్హావిచయో పవత్తేతబ్బో, తం పకారజాతం కీదిసం భవేయ్యాతి అత్థో దట్ఠబ్బో. ఆయస్మా అజితో పారాయనే భగవన్తం పఞ్హం యథా యేన పకారేన పుచ్ఛతి, తథా తేన పకారేన పఞ్హావిచయో పవత్తేతబ్బోతి అత్థో. తత్థ **ఆయస్మా**తి పియవచనం. **అజితో**తి బావరీబ్రాహ్మణస్స పరిచారకభూతానం సోళసన్నం అఞ్ఞతరో అజితో. **పారాయనే**తి పారం నిబ్బానం అయతి గచ్ఛతి ఏతేనాతి పారాయనం, అజితసుత్తాదిసోళససుత్తస్సేతం అధివచనం.

"కేనస్సు నివుతో లోకో, (ఇచ్చాయస్మా అజితో,)
కేనస్సు నప్పకాసతి;

కిస్సాభిలేపనం బ్రూసి, కిం సు తస్స మహబ్భయ”న్తి. (సు॰ ని॰ ౧౦౩౮; చూళని॰ వత్థుగాథా ౫౭,
అజితమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౧) –

గాథాయ ‘‘**కేన** ధమ్మేన **లోకో** అరియవజ్జో సత్తో **నివుతో** పటిచ్ఛాదితో, ఇతి ఆయస్మా అజితో పుచ్ఛతి. **కేన** హేతునా యథావుత్తలోకో నప్పకాసతి, **అస్స** యథావుత్తలోకస్స **కిం** అభిలేపనం ఇతి త్వం బ్రూసి, **తస్స** యథావుత్తలోకస్స కిం మహబ్భయన్తి త్వం బ్రూసీతి పుచ్ఛతీ”తి అత్థో.

ఇతి ఇమినా పభేదేన చత్తారి **ఇమాని** గాథాపాద**పదాని పుచ్ఛితాని** పుచ్ఛావసేన వుత్తాని, పుచ్ఛితత్థదీపకాని వా, పధానవసేన పన సో ‘‘**ఏకో పఞ్హో**’’తి మతో, యదిపి చతున్నం పదానం పుచ్ఛనవసేన పవత్తత్తా చతుబ్బిధోతి వత్తబ్బో, ఞాతుం పన ఇచ్ఛితస్స ఏకస్సేవ అత్థస్స సమ్భవతో ‘‘**ఏకో పఞ్హో**’’తి వుత్తం. “కారణం వదేహీ”తి వత్తబ్బత్తా కారణమాహ ‘‘**ఏకవత్థుపరిగ్గహా**’’తి. ఇదం వుత్తం హోతి – “యదిపి నివారణాపకాసనాభిలేపనమహబ్భయసఙ్ఖాతా చత్తారో అత్థా పుచ్ఛాయం గహితా, ఏకస్స పన అభిధేయ్యత్థస్స గహణతో ‘ఏకో పఞ్హో’తి పధానవసేన గహితోతి దట్ఠబ్బో”తి. “ఏకవత్థుపరిగ్గహణం కథం అమ్హేహి సద్దహితబ్బ”న్తి వత్తబ్బభావతో ‘‘**ఏవఞ్హి ఆహా**’’తి వుత్తం. **ఏవం** ఏకవత్థుపరిగ్గహణేనేవ భగవా **హి** యస్మా ఆహ, ఇతి తస్మా ఏకవత్థుపరిగ్గహణం తుమ్హేహి సద్దహితబ్బన్తి వుత్తం హోతి.

‘‘**కేనస్సు నివుతో లోకో**’’తి ఇమినా **లోకాధిట్ఠానం** పటిచ్ఛాదనం పుచ్ఛతి, న నానాధమ్మాధిట్ఠానం. ‘‘**కేనస్సు నప్పకాసతీ**’’తి ఇమినా లోకస్సేవ **అప్పకాసనం** పుచ్ఛతి, న నానాసభావధమ్మస్స. ‘‘**కిస్సాభిలేపనం బ్రూసీ**’’తి ఇమినా లోకస్సేవ **అభిలేపనం** పుచ్ఛతి, న నానాసభావధమ్మస్స. ‘‘**కిం సు తస్స మహబ్భయ**’’న్తి ఇమినా తస్సేవ లోకస్స **మహబ్భయం** పుచ్ఛతి, న నానాసభావధమ్మస్స. తస్మా “కేనస్సు నివుతో లోకో”తిఆదిపఞ్హో ఏకాధిట్ఠాననానాధిట్ఠానేసు ఏకాధిట్ఠానో, ధమ్మాధిట్ఠానసత్తాధిట్ఠానేసు సత్తాధిట్ఠానో, అదిట్ఠజోతనాదీసు అదిట్ఠజోతనాపఞ్హోతిఆదినా యథాసమ్భవం విచినితబ్బోతి అధిప్పాయో.

“పఞ్హస్స యో లోకో ‘అధిట్ఠానో’తి గహితో, సో లోకో తివిధో”తి వత్తబ్బభావతో ‘‘**లోకో తివిధో**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ తయో విధా ఏతస్స లోకస్సాతి **తివిధో**. కిలిస్సతి రాగాదివసేన కామావచరసత్తోతి **కిలేసో,** కిలేసో చ సో లోకో చాతి **కిలేసలోకో,** కామావచరసత్తో. సో హి రాగాదికిలేసబహులతాయ కిలేసలోకోతి. భవతి ఝానాభిఞ్ఞాహి బుద్ధీహీతి **భవో,** భవో చ సో లోకో చాతి **భవలోకో,** రూపావచరసత్తో. సో హి ఝానాదిబుద్ధీహి భవతీతి. ఇన్ద్రియేన సమన్నాగతోతి **ఇన్ద్రియో,** ఇన్ద్రియో చ సో లోకో చాతి **ఇన్ద్రియలోకో,** అరూపావచరసత్తో. సో హి ఆనేఞ్జసమాధిబహులతాయ విసుద్ధిన్ద్రియో హోతీతి లోకసమఞ్ఞా పరియాపన్నధమ్మవసేన పవత్తా, తస్మా అరియా న గహితాతి.

“కేనస్సు నివుతో లోకో”తిఆదిగాథాయ పుచ్ఛావిచయో హారో ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, “విస్సజ్జనావిచయో హారో కత్థ విస్సజ్జనాయ విభత్తో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తత్థ విస్సజ్జనా**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థాతి** తస్సం “కేనస్సు నివుతో లోకో”తిఆదిపుచ్ఛాయం –

“అవిజ్జాయ నివుతో లోకో, (అజితాతి భగవా,)
వివిచ్ఛా పమాదా నప్పకాసతి;

జప్పాభిలేపనం బ్రూమి, దుక్ఖమస్స మహబ్భయ”న్తి. (సు॰ ని॰ ౧౦౩౮; చూళని॰ వత్థుగాథా ౫౮, అజితమాణవపుచ్ఛానిద్దేస) –

అయం గాథా విస్సజ్జనాతి దట్ఠబ్బా. తత్థ **అవిజ్జాయ నివుతో లోకో**తి కాళపక్ఖచతుద్దసీ, ఘనవనసణ్డ, మేఘపటలచ్ఛాదన, అడ్ఢరత్తినం వసేన చతురఙ్గసమన్నాగతేన అన్ధకారేన రథఘటాది పటిచ్ఛాదితో వియ ధమ్మసభావపటిచ్ఛాదనలక్ఖణాయ **అవిజ్జాయ** సత్త**లోకో నివుతో** పటిచ్ఛాదితో. “**అజితా**”తి చ ఆలపనం కత్వా భగవా ఆహ. **వివిచ్ఛాతి విచికిచ్ఛా**య పమాదహేతు యథావుత్తలోకో **నప్పకాసతి. జప్పం** తణ్హం యథావుత్తలోకస్స “**అభిలేపన**”న్తి అహం బ్రూమీతి భగవా ఆహ, **దుక్ఖం** జాతిఆదివట్టదుక్ఖం **అస్స** యథావుత్తలోకస్స “**మహబ్భయ**”న్తి అహం బ్రూమీతి భగవా అజితం ఆహాతి అత్థో.

“ఇమాయ విస్సజ్జనాయ కథం విచినేయ్యా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా “**ఇమాని చత్తారి పదానీ**”తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఇమాని చత్తారి పదానీ**తి “కేనస్సు నివుతో లోకో”తిఆదిపుచ్ఛాగాథాయం వుత్తాని గాథాపదాని. **ఇమేహి చతూహి పదేహీ**తి “అవిజ్జాయ నివుతో లోకో”తి విస్సజ్జనాగాథాయం వుత్తేహి గాథాపదేహి విస్సజ్జితాని. కథం? **పఠమం** పదం **పఠమేన** పదేన, **దుతియం** పదం **దుతియేన** పదేన, **తతియం** పదం **తతియేన** పదేన, **చతుత్థం** పదం **చతుత్థేన** పదేన విస్సజ్జితం.

“**కేనస్సు నివుతో లోకో**”తి పఠమపఞ్హే “**అవిజ్జాయ నివుతో లోకో**”తి పఠమా **విస్సజ్జనా** కతా, న ఉప్పటిపాటియా. విజ్జాయ పటిపక్ఖా అవిజ్జా, తస్మా అవిజ్జాయ అజానకో లోకో భవేయ్య. కథం నివుతో సద్దహితబ్బోతి ఆహ “**నీవరణేహి నివుతో లోకో**”తి. యది ఏవం “నీవరణేన నివుతో లోకో”తి విస్సజ్జనా కాతబ్బాతి చోదనం మనసి కత్వా వుత్తం “**అవిజ్జానీవరణా హి సబ్బే సత్తా**”తి. “సబ్బసత్తానం అవిజ్జానీవరణభావో కేన వచనేన సద్దహితబ్బో”తి వత్తబ్బత్తా “**యథాహ భగవా**”తిఆది వుత్తం.

“సబ్బసత్తానం, భిక్ఖవే, సబ్బపాణానం సబ్బభూతానం, పరియాయతో ఏకమేవ నీవరణం వదామి, యదిదం అవిజ్జా. అవిజ్జానీవరణా హి సబ్బే సత్తా. సబ్బసోవ భిక్ఖవే అవిజ్జాయ నిరోధా చాగా పటినిస్సగ్గా నత్థి సత్తానం నీవరణన్తి వదామీ”తి యం వచనం **యథా** యేన పకారేన భగవా ఆహ, తథా తేన పకారేన వుత్తేన తేన వచనేన తుమ్హేహి సబ్బసత్తానం అవిజ్జానీవరణభావో సద్దహితబ్బోతి.

“అవిజ్జాయ నివుతో లోకో”తి పదేన “కేనస్సు నివుతో లోకో”తి పఠమస్సేవ పదస్స విస్సజ్జనా న సియా, “కేనస్సు నప్పకాసతీ”తి దుతియపదస్సాపి విస్సజ్జనా సియాతి చోదనం మనసి కత్వా “**తేన చా**”తిఆది వుత్తం. తత్థ **తేన** “అవిజ్జాయ నివుతో లోకో”తి పదేన “కేనస్సు నివుతో లోకో”తి పఠమస్స పదస్స విస్సజ్జనా **యుత్తా** యుత్తతరా హోతి, యుత్తతరత్తా “కేనస్సు నివుతో లోకో”తి పఞ్హే “అవిజ్జాయ నివుతో లోకో”తి విస్సజ్జనాతి మయా వత్తబ్బాయేవాతి అధిప్పాయో.

“**కేనస్సు నప్పకాసతీ**”తి ఇమస్మిం **పఞ్హే** “**వివిచ్ఛా పమాదా నప్పకాసతీ**”తి అయం **విస్సజ్జనా** కాతబ్బా, వివిచ్ఛాయ పవత్తత్తా, పమాదా **చ** లోకో నప్పకాసతీతి అత్థో. అవిజ్జానీవరణాయ నివుతో లోకో నప్పకాసతీతి విస్సజ్జనా కాతబ్బా, “కథం వివిచ్ఛా పమాదా లోకో నప్పకాసతీతి విస్సజ్జనా కతా”తి వత్తబ్బత్తా “**యో పుగ్గలో**”తిఆది వుత్తం. తత్థ **యో** పుథుజ్జనభూతో **పుగ్గలో** అవిజ్జా**నీవరణేహి** నివుతో, **సో** పుథుజ్జనభూతో పుగ్గలో వివిచ్ఛాయ **వివిచ్ఛతి**. “యాయ వివిచ్ఛాయ వివిచ్ఛతి, సా వివిచ్ఛా కతమా నామా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా “**వివిచ్ఛా నామ వుచ్చతి విచికిచ్ఛా**”తి వుత్తం. “తాయ కస్మా నప్పకాసతీ”తి

వత్తబ్బత్తా ''**సో విచికిచ్ఛన్తో**''తిఆది వుత్తం. తాయ విచికిచ్ఛన్తో **సో** పుథుజ్జనభూతో పుగ్గలో సద్దహితబ్బేసు **నాభిసద్దహతి;** సద్దహితబ్బేసు న అభిసద్దహన్తో అకుసలానం ధమ్మానం పహానాయ, కుసలానం ధమ్మానం సచ్ఛికిరియాయ ఆరభితబ్బం వీరియం **నారభతి;** అనారభన్తో **సో** పుగ్గలో **ఇధ** లోకే పమాదమనుయుత్తో విహరతీతి, పమాదేన విహరన్తో పమత్తో పుగ్గలో **సుక్కే** ధమ్మే న ఉప్పాదియతి; అనుప్పాదయన్తస్స **తస్స** పుగ్గలస్స **తే** సుక్కా ధమ్మా **అనుప్పాదియమానా** హుత్వా **నప్పకాసన్తి** పకాసనవసేన న పవత్తన్తి; తస్మా "వివిచ్ఛా పమాదా లోకో నప్పకాసతీ"తి విస్సజ్జనా కాతబ్బాతి అధిప్పాయో.

"తాదిసస్స సుక్కధమ్మానం అప్పకాసనభావో అమ్హేహి కేన వచనేన సద్దహితబ్బో"తి వత్తబ్బభావతో ''**యథాహ భగవా**''తిఆది వుత్తం. తత్థ –

> "దూరే సన్తో పకాసన్తి, హిమవన్తోవ పబ్బతో;
> అసన్తేత్థ న దిస్సన్తి, రత్తిం ఖిత్తా యథా సరా;
> తే గుణేహి పకాసన్తి, కిత్తియా చ యసేన చా"తి. –

యం గాథాపాఠం భగవా **యథా** యేన అప్పకాసనాకారేన ఆహ, తథా తేన అప్పకాసనాకారేన వుత్తేన తేన గాథాపాఠేన తాదిసస్స పుగ్గలస్స సుక్కధమ్మానం అప్పకాసనభావో తుమ్హేహి సద్దహితబ్బోయేవ, తస్మా "వివిచ్ఛా పమాదా లోకో నప్పకాసతీ"తి విస్సజ్జనా కాతబ్బావాతి అధిప్పాయో.

గాథాత్థో పన – హిమవన్తో పబ్బతో దూరే ఠితో దూరే ఠితానమ్పి సచక్ఖుకానం పుగ్గలానం పకాసతి ఇవ, ఏవం **సన్తో** సప్పురిసా దూరే ఠితానమ్పి గుణవసేన పవత్తాయ కిత్తియా చ గుణవసేన పవత్తేహి యసపరిభోగపరివారేహి చ దూరే ఠితానం పణ్డితానం పకాసన్తి, రత్తికాలే ఖిత్తా సరా ఉసూ న దిస్సన్తి యథా, **ఏత్థ** సత్తలోకే వివిచ్ఛాపమాదానం వసేన విహరన్తో అసన్తో న దిస్సన్తి. యే సన్తో పకాసన్తి, తే సన్తో గుణేహి పకాసన్తీతి దస్సేతుం ''**తే గుణేహి పకాసన్తీ**''తి వుత్తం . గుణా నామ అబ్భన్తరే జాతా, "కథం గుణేహి పకాసన్తీ"తి వత్తబ్బత్తా ''**కిత్తియా చ యసేన చా**''తి వుత్తం. గుణానుభావేన పవత్తాయ కిత్తియా చ గుణానుభావేన పవత్తేన యసేన చ పకాసన్తా పుగ్గలా గుణేహి పకాసన్తీతి వత్తబ్బావాతి.

యది వివిచ్ఛాపమాదానం వసేన నప్పకాసతి, ఏవం సతి లోకో నివుతో హోతి, తస్మా పఠమస్స పదస్సాపి విస్సజ్జనా కాతబ్బాతి చోదనం మనసి కత్వా ''**తేన చా**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **తేనాతి** "వివిచ్ఛా పమాదా నప్పకాసతీ"తి పదేన "కేనస్సు నప్పకాసతీ"తి దుతియస్స పదస్స విస్సజ్జనా **యుత్తా** యుత్తతరాతి అత్థో. **పదేనాతి** చ పదత్థట్ఠేన విస్సజ్జనాతి అత్థో. **పదస్సాతి** పదత్థస్స పుచ్ఛితబ్బస్సాతి అత్థో దట్ఠబ్బో. ఏస నయో హేట్ఠా, ఉపరి చ.

"కిస్సాభిలేపనం బ్రూసీ"తి పఞ్హో "జప్పాభిలేపనం బ్రూమీ"తి విస్సజ్జనా తస్సా అజితేన దట్ఠబ్బా. "కతమా జప్పా నామా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ''**జప్పా నామ వుచ్చతి తణ్హా**''తి వుత్తం. సా తణ్హా లోకం అభిలిమ్పతీతి కథం విఞ్ఞాయతీతి యోజనా. తేన వుత్తం ''**యథాహ భగవా**''తిఆది. తత్థ **యథా** యేన తణ్హాయ అభిలేపనభావేన –

> "రత్తో అత్థం న జానాతి, రత్తో ధమ్మం న పస్సతి;
> అన్ధం తమం తదా హోతి, యం రాగో సహతే నర"న్తి. –

యం గాథం భగవా ఆహ, తథా తేన అభిలేపనభావేన వుత్తాయ తాయ గాథాయ సా తణ్హా లోకం అభిలిమ్పతీతి విఞ్ఞాయతీతి అధిప్పాయో.

గాథాయం పన – రజ్జతి సత్తోతి **రత్తో,** రాగసమఙ్గీసత్తో. కారణం పటిచ్చ అసతి పవత్తతి ఫలన్తి **అత్థం,** ఫలం. కారణం ఫలం ధారేతి, తం కారణం **ధమ్మం** నామ. అన్ధకారం **అన్ధం. యన్తి** యమ్హి కాలే. **యన్తి** హి భుమ్మత్థే పచ్చత్తవచనం. యమ్హి కాలే రాగో **నరం** రాగసమఙ్గిం **సహతే** అభిభవతి, తదా కాలే **అన్ధం** అన్ధకారం తమం హోతీతి యోజనా. రాగో నరం **యం** యస్మా సహతే, తస్మా అన్ధం తమం తదా హోతీతి వా, రాగో యం నరం సహతే, తస్స నరస్స అన్ధం తమం తదా హోతీతి వా, రాగో నరం **యం సహతే** అభిభూయతే యం సహనం అభిభవనం నిప్ఫాదేతి, తం సహనం అభిభవనం **అన్ధం** అన్ధకారం తమం హోతీతి వా యోజనా.

“యది రత్తో అత్థాదికం న జానాతి, ఏవం సతి కథం జప్పాభిలేపనం భవతీ”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘సాయం తణ్హా’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ ఆరమ్మణేసు **ఆసత్తిబహులస్స** ఆసఙ్గబహులస్స తణ్హాసమఙ్గిస్స **పుగ్గలస్స సా అయం తణ్హా ఏవం** బహులఆసఙ్గవసేన **అభిజప్పా** పరియుట్ఠానట్ఠాయినీ హోతి. **ఇతి కరిత్వా** ఇమినా కారణేన **తత్థ** తణ్హాయ సత్త**లోకో** కేనచి సిలేసేన **అభిలిత్తో** మక్ఖితో వియ జప్పాభిలేపేన అభిలిత్తో నామ భవతీతి యోజనా. “జప్పాభిలేపనం అప్పకాసనస్సపి కారణం భవతి, తస్మా ‘కేనస్సు నప్పకాసతీ’తి దుతియపదత్థస్సపి విస్సజ్జనా సియా”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘తేన చా’’**తిఆది వుత్తం.

“తస్స లోకస్స మహబ్భయం కి”న్తి ఇమస్మిం చతుత్థపఞ్హే “అస్స లోకస్స దుక్ఖం మహబ్భయం భవే”తి అయం విస్సజ్జనా తస్సా అజితేన దట్ఠబ్బా. భాయతి లోకో ఏతస్మాతి **భయం,** మహన్తం భయం **మహబ్భయం.** “కతివిధం దుక్ఖ”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘దువిధం దుక్ఖ’’**న్తిఆది వుత్తం. ద్వే విధా అస్స దుక్ఖస్సాతి **దువిధం.** “కతమం దువిధం దుక్ఖ”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘కాయికఞ్చ చేతసికఞ్చా’’**తి వుత్తం. “కతమం కాయికం, కతమం చేతసిక”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘యం కాయికం, ఇదం దుక్ఖం యం చేతసికం, ఇదం దోమనస్స’’**న్తి వుత్తం.

రోగాదిసత్థాదిఅనిట్ఠరూపం సత్తలోకస్స మహబ్భయం భవేయ్య, “కథం దుక్ఖం మహబ్భయం భవేతి సద్దహితబ్బ”న్తి వత్తబ్బభావతో **‘‘సబ్బే సత్తా హి’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ సబ్బే సత్తా యథావుత్తస్స **దుక్ఖస్స** ఉబ్బిజ్జన్తి, దుక్ఖేన సమసమం అఞ్ఞం భయం సత్తానం నత్థి, దుక్ఖతో **ఉత్తరితరం** వా పన భయం కుతో అత్థి. **హి** యస్మా నత్థి, తస్మా దుక్ఖతో అఞ్ఞస్స భయస్స అభావతో “దుక్ఖం లోకస్స మహబ్భయ”న్తి వచనం సద్దహితబ్బన్తి అధిప్పాయో.

“సబ్బే సత్తా”తిఆదివచనేన రోగాదిసత్థాదిఅనిట్ఠరూపం దుక్ఖమూలమేవాతి దస్సేతి. “కాయికచేతసికవసేన దువిధం దుక్ఖం దుక్ఖవేదనాయేవ, **ఏవ**ం సతి సఙ్ఖారదుక్ఖవిపరిణామదుక్ఖానం మహబ్భయభావో న ఆపజ్జేయ్యా”తి వత్తబ్బభావతో **‘‘తిస్సో దుక్ఖతా’’**తిఆది వుత్తం.

“తిస్సో దుక్ఖతా సబ్బేసం సత్తానం సబ్బకాలేసు ఉప్పజ్జన్తి, కదాచి కస్సచి న ఉప్పజ్జన్తీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘తత్థ లోకో’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థాతి** తాసు తీసు దుక్ఖతాసు. **లోకోతి** భోగసమ్పన్నో చేవ అప్పాబాధో చ సత్తలోకో. **ఓధసో** ఓధిసో **కదాచి** కరహచి అత్తూపక్కమమూలాయ **దుక్ఖదుక్ఖతాయ** ముచ్చతి, కదాచి పరూపక్కమమూలాయ **దుక్ఖదుక్ఖతాయ** ముచ్చతి, తథా **ఓధసో** ఓధిసో **కదాచి** కరహచి దీఘాయుకో లోకో **విపరిణామదుక్ఖతాయ** ముచ్చతి, “కేన హేతునా ముచ్చతీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా పుచ్ఛం ఠపేత్వా హేతుం దస్సేతుం **‘‘తం కిస్స హేతూ’’**తిఆది వుత్తం. సత్త**లోకే** అప్పకచ్ఛే

అప్పాబాధా హోన్తి, తే భోగసమ్పన్నత్తా చేవ అప్పాబాధత్తా చ దుక్ఖదుక్ఖతాయ ముచ్చన్తి, విసేసతో రూపావచరసత్తా ముచ్చన్తి. అప్పేకచ్చే దీఘాయుకాపి హోన్తి, తే దీఘాయుకత్తా విపరిణామదుక్ఖతాయ ముచ్చన్తి; విసేసతో అరూపావచరసత్తా ముచ్చన్తి అరూపావచరసత్తానం ఉపేక్ఖాసమాపత్తిబహులత్తా.

తేసం తాహి దుక్ఖతాహి ముచ్చనం అనేకన్తికం హోతి, తస్మా తాహి అనతిక్కన్తత్తా అనేకన్తికం ముచ్చనం తుమ్హేహి వుత్తం, అమ్హేహి చ ఞాతం, "కతమం ఏకన్తికముచ్చన"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''సఙ్ఖారదుక్ఖతాయ పనా''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **సఙ్ఖారదుక్ఖతాయాతి** దుక్ఖవేదనాపి సఙ్ఖతత్తా సఙ్ఖారపరియాపన్నా, తాదిసాయ సఙ్ఖారదుక్ఖతాయాతి అత్థో గహేతబ్బో. **లోకోతి** అరహా. ఉపాదీయతి విపాకక్ఖన్ధచతుక్కకటత్తారూపసఙ్ఖాతం ఖన్ధపఞ్చకన్తి **ఉపాది,** ఉపాదియేవ సేసం **ఉపాదిసేసం,** ఖన్ధపఞ్చకం, తం నత్థి ఏతిస్సా నిబ్బానధాతుయాతి **అనుపాదిసేసా. అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా** అనుపాదిసేసనిబ్బానధాతు హుత్వా ముచ్చతి, ఇత్థమ్భూతలక్ఖణే చాయం కరణనిద్దేసో. **నిబ్బానధాతూతి** చ ఖన్ధపఞ్చకస్స నిబ్బాయనమత్తం అధిప్పేతం, న అసఙ్ఖతధాతు. **తస్మాతి** సఙ్ఖారదుక్ఖతాయ సకలలోకబ్యాపకభావేన సబ్బలోకసఙ్గాహకత్తా వుత్తప్పకారసఙ్ఖారదుక్ఖతాయ సబ్బలోకస్స దుక్ఖం హోతి, **ఇతి కత్వా** సఙ్ఖారదుక్ఖతాయ సబ్బలోకస్స దుక్ఖభావతో **''దుక్ఖమస్స మహబ్భయ''**న్తి భగవతా వుత్తం.

"వేదనాపచ్చయా తణ్హా"తి (మ॰ ని॰ ౩.౧౨౬; సం॰ ని॰ ౨.౧, ౩, ౩౬; మహావ॰ ౧; విభ॰ ౨౨౫) వచనతో "దుక్ఖమస్స మహబ్భయ"న్తి పదేన "కిస్సాభిలేపనం బ్రూసీ"తి తతియపదస్సాపి విస్సజ్జనా సియాతి ఆసఙ్కాభావతో **''తేన చ చతుత్థస్స పదస్స విస్సజ్జనా యుత్తా''**తి వుత్తం. "కేన యథాక్కమం పుచ్ఛావిస్సజ్జనానం యుత్తతరభావో జానితబ్బో"తి వత్తబ్బత్తా **''తేనాహ భగవా''**తిఆది వుత్తం. తేన యథాక్కమం పుచ్ఛావిస్సజ్జనానం యుత్తతరత్తా యుత్తతరజాననకో భగవా "అవిజ్జాయ నివుతో లోకో"తిఆదిమాహ, తస్మా యుత్తతరభావో తుమ్హేహి జానితబ్బోతి.

ఏత్థ చ లోకస్స నీవరణాదీని అజానన్తేన చ తిత్థియవాదేసు సమయన్తరేసు పరిచయేన చ తేసు సమయన్తరేసు చేవ నీవరణాదీసు చ సంసయపక్ఖన్దేన ఏకంసేనేవ సత్తాధిట్ఠానేన పుచ్ఛితబ్బత్తా, ఏకంసేనేవ సత్తాధిట్ఠానేన బ్యాకాతబ్బత్తా చ సత్తాధిట్ఠానా పుచ్ఛా కతాతి వేదితబ్బా. సా చాయం పుచ్ఛా అజానన్తస్స జాననత్థాయ, జాతసంసయస్స చ సంసయవినోదనత్థాయ విస్సజ్జేతబ్బస్స నీవరణాదివిసయస్స చతుబ్బిధత్తా చతుబ్బిధా. నీవరణాదీనం పన విసయానం లోకో చ ఆధారభావేన గాథాయం వుత్తోతి "ఏకో పఞ్హో దస్సితో"తి అయమేత్థ పుచ్ఛావిచయో, విస్సజ్జనావిచయో పన "అదిట్ఠజోతనా విస్సజ్జనా, విమతిచ్ఛేదనా విస్సజ్జనా"తిఆదినా పుచ్ఛావిచయే వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బో.

ఏకాధారే పుచ్ఛావిస్సజ్జనే విచయో ఆచరియేహి విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, "అనేకాధారే పుచ్ఛావిస్సజ్జనే యో విచయో విభజనారహో, సో విచయో కథం అమ్హేహి విఞ్ఞాయతి, అమ్హాకం విఞ్ఞాపనత్థాయ తస్మిం విచయం విభజథా"తి వత్తబ్బభావతో అనేకాధారం పుచ్ఛం తావ నీహరిత్వా దస్సేతుం –

> "సవన్తి సబ్బధి సోతా, (ఇచ్చాయస్మా అజితో,)
> సోతానం కిం నివారణం;
> సోతానం సంవరం బ్రూహి, కేన సోతా పిధీయరే"తి. (సు॰ ని॰ ౧౦౪౦; చూళని॰ వత్థుగాథా ౨౮, అజితమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౩) –

గాథమాహ . గాథాత్థో తావ దట్ఠబ్బో. **సవన్తీ**తి సన్దన్తి, పవత్తన్తీతి అత్థో. **సబ్బధీ**తి తణ్హాదీనం ఆరమ్మణభూతేసు సబ్బేసు రూపాదీసు ఆయతనేసు. **సోతా**తి తణ్హాభిజ్ఝాబ్యాపాదాదయో సోతా. **ఇచ్చాయస్మా**తి ఇతి ఏవం ఆయస్మా అజితో ఆహ. **సోతానన్తి** తణ్హాభిజ్ఝాబ్యాపాదాదీనం సోతానం. **కిం నివారణ**న్తి కిం కతమం ధమ్మజాతం ఆవరణం భవే, కా కతమా ధమ్మజాతి రక్ఖా భవే. **సోతానం సంవరం బ్రూహీ**తి సోతానం తణ్హాభిజ్ఝాబ్యాపాదాదీనం సంవరణం ఆవరణం ఇదం ధమ్మజాతం భవేతి సబ్బసత్తహితత్థం అమ్హాకం త్వం కథేహి. **కేన సోతా పిధీయరే**తి కేన పహాయకధమ్మేన తణ్హాభిజ్ఝాబ్యాపాదాదయో సోతా పణ్డితేహి పిధీయరేతి పుచ్ఛతీతి పుచ్ఛితాని.

“పుచ్ఛావసేన కథితాయ ‘సవన్తి…పే.… పిధీయరే’తి ఇమాయ గాథాయ కిత్తకాని పదాని పుచ్ఛితాని, కిత్తకా పఞ్హా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘ఇమాని చత్తారి పదాని పుచ్ఛితాని, తే ద్వే పఞ్హా’’**తి వుత్తం. “పుచ్ఛావసేన పవత్తాయ ఇమిస్సా గాథాయ యది చత్తారి పదాని సియుం, ఏవం సన్తేసు పఞ్హాపి చతుబ్బిధా సియుం, కస్మా ‘ద్వే’తి వుత్తా”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘కస్మా? ఇమే హి బహ్వాధివచనేన పుచ్ఛితా’’**తి వుత్తం. **ఇమే** ఏతాయ గాథాయ గహితా అత్థా బహ్వాధివచనేన పుచ్ఛితా. ఇదం వుత్తం హోతి – “సవన్తి…పే.… పిధీయరేతి బహూని వచనాని అధికిచ్చ పవత్తా సంవరసఙ్ఖాతా సతి చేవ పిదహనహేతుభూతా పఞ్ఞా చాతి ఇమే ద్వే అత్థావ పుచ్ఛితా, తస్మా అత్థవసేన ద్వే పఞ్హా వుత్తా వా”తి. “పుచ్ఛాయ దువిధత్థవిసయతా కథం వుత్తా”తి వత్తబ్బత్తా పుచ్ఛాయ దువిధత్థవిసయతం వివరితుం **‘‘ఏవం సమాపన్నస్సా’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఏవం సమాపన్నస్సా**తి ఇమాహి దుగ్గతిహేతుభూతాహి ఞాతిబ్యసనాదిసఙ్ఖాతాహి ఆపదాహి వా, పాణవధాదీహి ఆపదాహి వా, సమం సహ, సబ్బథా వా అయం సత్తలోకో ఆపన్నో అజ్ఝోత్థటో, ఏవం అజ్ఝోత్థటస్స వా సమాపన్నస్స. **ఏవం సంకిలిట్ఠస్సా**తి ఞాతిబ్యసనాదయో వా పాణవధాదీని ఆగమ్మ పవత్తేహి దసహి కిలేసవత్థూహి చ అయం సత్తలోకో సంకిలిట్ఠో, ఏవం సంకిలిట్ఠస్స చ లోకస్సాతి సమాపన్నస్స అజ్ఝోత్థటస్స లోకస్స వోదానం వుట్ఠానం **కిం** కతమం ధమ్మజాతం భవే. ఇతి **ఏవఞ్హి** సచ్చం అజితసుత్తే ఆహాతి విత్థారత్థో, పుచ్ఛాయ దువిధత్థవిసయతా ఞాతబ్బాతి అధిప్పాయో.

“కిం ను సోతా సబ్బస్స లోకస్స సబ్బధి సవన్తి, ఉదాహు, ఏకచ్చస్సేవా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘సవన్తి సబ్బధి సోతాతి, అసమాహితస్స సవన్తి అభిజ్ఝాబ్యాపాదప్పమాదబహులస్సా’’**తి వుత్తం. తత్థ అభిజ్ఝాబ్యాపాదప్పమాదబహులత్తా రూపాదీసు నానారమ్మణేసు విక్ఖిత్తచిత్తస్సేవ సోతా **సవన్తి** పవత్తన్తి, న సమాహితస్స అభిజ్ఝాబ్యాపాదప్పమాదవిరహితస్సాతి అధిప్పాయో దట్ఠబ్బో. “కతమా అభిజ్ఝా, కతమో బ్యాపాదో, కతమో పమాదో”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘తత్థ యా అభిజ్ఝా’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థా**తి తేసు అభిజ్ఝాబ్యాపాదప్పమాదేసు. **యా అభిజ్ఝా, అయం లోభో,** న అభిజ్ఝాయనమత్తం. లోభో చ **అకుసలమూలం,** న లుబ్భనమత్తం. **యో బ్యాపాదో , అయం దోసో,** న బ్యాపజ్జనమత్తం. దోసో చ **అకుసలమూలం,** న దూసనమత్తం. **యో పమాదో, అయం మోహో**, న సతివిప్పవాసమత్తం. మోహో చ **అకుసలమూలం,** న మూహనమత్తం. **ఏవం** ఇమినా వుత్తప్పకారేన అభిజ్ఝాదీనం అకుసలమూలత్తా యస్స అభిజ్ఝాబ్యాపాదప్పమాదబహులస్స **అసమాహితస్స** ఛసు రూపాదీసు **ఆయతనేసు** తణ్హా సవన్తి.

“కతివిధా సా తణ్హా”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘రూపతణ్హా…పే.… ధమ్మతణ్హా’’**తి వుత్తం. “ఛన్నం రూపతణ్హాదీనం ఛసు రూపాదిఆయతనేసు సవనం కేన చ వచనేన అమ్హేహి సద్దహితబ్బ”న్తి వత్తబ్బత్తా **‘‘యథాహ భగవా’’**తిఆది వుత్తం. “సవతీతి చ ఖో, భిక్ఖవే…పే.… పటిహఞ్ఞతీ”తి యం వచనం భగవా **యథా** యేన పకారేన ఆహ, తథా తేన పకారేన వుత్తనయేన వచనేన తుమ్హేహి సద్దహితబ్బన్తి అధిప్పాయో. ఏత్థ చ చక్ఖాదీనం రూపతణ్హాదీనం ఛన్నం సోతానం ద్వారభావేన పవత్తత్తా

చక్ఖాదయో నిస్సితూపచారవసేన సయం సవన్తో వియ భగవతా వుత్తా. **ఇతీ**తి ఏవం వుత్తప్పకారేన **సబ్బా** సబ్బస్మా చక్ఖాదిద్వారతో చ **సవతి** పవత్తతి. **సబ్బధా** సబ్బప్పకారేన తణ్హాయనమిచ్ఛాభినివేసనఉన్నమనాదిప్పకారేన **సవతి** పవత్తతీతి అత్థో. "కస్మా సబ్బస్మా చక్ఖాదిద్వారతో చ సవతి పవత్తతి, సబ్బప్పకారేన తణ్హాయనమిచ్ఛాభినివేసనఉన్నమనాదిప్పకారేన సవనభావో విజానితబ్బో"తి వత్తబ్బత్తా "**తేనాహా**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **తేనా**తి అసమాహితస్స అభిజ్ఝాబ్యాపాదాదీనం చక్ఖాదిద్వారతో చ తణ్హాయనమిచ్ఛాభినివేసఉన్నమనాకారేన తణ్హాదివసేన పవత్తనతో పవత్తజాననకో భగవా "**సవన్తి సబ్బధి సోతా**"తి ఆహ.

"సోతానం 'కిం నివారణ'న్తి ఇమినా కిం పుచ్ఛతి? సోతానం అనుసయప్పహానం పుచ్ఛతి కిం? ఉదాహు వీతిక్కమప్పహానం పుచ్ఛతీ"తి వత్తబ్బత్తా "**సోతానం కిం నివారణన్తి పరియుట్ఠానవిఘాతం పుచ్ఛతీ**"తి వుత్తం. "ఇదం పరియుట్ఠానవిఘాతం వోదానం, ఉదాహు వుట్ఠానం కి"న్తి వత్తబ్బత్తా "**ఇదం వోదాన**"న్తి వుత్తం. "సోతానం సంవరం బ్రూహి, 'కేన సోతా పిధీయరే'తి ఇమినా కిం పుచ్ఛతి? సోతానం పరియుట్ఠానం పుచ్ఛతి కిం? ఉదాహు వీతిక్కమనం, సముగ్ఘాటం వా పుచ్ఛతి కి"న్తి వత్తబ్బత్తా **సోతానం...పే.... పిధీయరేతి అనుసయసముగ్ఘాటం పుచ్ఛతీ**"తి వుత్తం. "ఇదం అనుసయసముగ్ఘాటం వోదానం కిం, ఉదాహు వుట్ఠానం కి"న్తి వత్తబ్బత్తా "**ఇదం వుట్ఠాన**"న్తి వుత్తం.

"సవన్తి సబ్బధి సోతా"తిఆదిపుచ్ఛావిచయో ఆచరియేన వుత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో; తాయ పుచ్ఛాయ "కతమో విస్సజ్జనవిచయో"తి వత్తబ్బత్తా "**తత్థ విస్సజ్జనా**"తిఆది వుత్తం. **తత్థ** పుచ్ఛాయం –

> "యాని సోతాని లోకస్మిం, (అజితాతి భగవా,)
> సతి తేసం నివారణం;
> సోతానం సంవరం బ్రూమి, పఞ్ఞాయేతే పిధీయరే"తి. (సు॰ ని॰ ౧౦౪౧ చూళని॰ వత్థుగాథా ౬౦, అజితమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౪) –

గాథా విస్సజ్జనాతి దట్ఠబ్బా. తస్సం గాథాయం **అజిత** లోకస్మిం యాని సోతాని సవన్తి, తేసం సోతానం యం నివారణం, సా సతి హోతి; తం సతిం సోతానం సంవరన్తి అహం బ్రూమి; **ఏతే** సోతా పఞ్ఞాయ పిధీయరేతి యోజనా కాతబ్బా. తత్థ **సతీ**తి విపస్సనాపఞ్ఞాయ సమ్పయుత్తా సతి. **పఞ్ఞాయా**తి మగ్గపఞ్ఞాయ. **పిధీయరే**తి ఉప్పజ్జితుం అప్పదానవసేన పిధీయన్తి పచ్ఛిజ్జన్తి.

"సతి తేసం నివారణం సోతానం సంవరం బ్రూమీ"తి భగవా ఆహ – "యాయ కాయచి సతియా సోతానం సంవరణకిచ్చం సిద్ధం కిం, విసిట్ఠాయ సతియా సోతానం సంవరణకిచ్చం సిద్ధం కిం, కతమాయ సతియా సోతానం సంవరణకిచ్చం సిద్ధ"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "**కాయగతాయ సతియా**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **కాయగతాయ సతియా**తి రూపకాయే గతం కేసాదికం అనిచ్చాదితో విపస్సిత్వా పవత్తాయ విపస్సనాఞాణసమ్పయుత్తాయ సతియా. **భావితాయా**తి కాయగతం అనిచ్చతో దుక్ఖతో అనత్తతో నిబ్బిన్దనతో విరజ్జనతో నిరోధనతో పటినిస్సజ్జనతో అనుపస్సనావసేన భావితాయ. ఏవఞ్హి అనిచ్చతో అనుపస్సన్తో నిచ్చసఞ్ఞం పజహతి; దుక్ఖతో అనుపస్సన్తో సుఖసఞ్ఞం పజహతి; అనత్తతో అనుపస్సన్తో అత్తసఞ్ఞం పజహతి; నిబ్బిన్దన్తో నన్దిం పజహతి; విరజ్జన్తో రాగం పజహతి; నిరోధేన్తో సముదయం పజహతి; పటినిస్సజ్జన్తో ఆదానం పజహతీతి. **బహులీకతాయా**తి యథావుత్తప్పకారేన దివసమ్పి మాసమ్పి సంవచ్ఛరమ్పి సత్తసంవచ్ఛరమ్పి

బహులీకతాయ. **చక్ఖున్తి** అభిజ్ఝాదిపవత్తిద్వారభావేన ఠితం చక్ఖుం, నిగ్గహితాగమం దట్ఠబ్బం. **నావిఞ్ఛతీతి** చక్ఖుద్వారే పవత్తం అభిజ్ఝాదిసహితం చిత్తసన్తానం, తంసమఙ్గీపుగ్గలం వా నాకడ్ఢతి, మనాపికేసు రూపేసు నావిఞ్ఛతీతి యోజనా. **అమనాపికేసు** రూపేసు **న పటిహఞ్ఞతి** . కాయగతాయ సతియా భావితాయ బహులీకతాయ సోతం నావిఞ్ఛతి. మనాపికేసు సద్దేసు...పే.... అమనాపికేసు సద్దేసు న పటిహఞ్ఞతీతి యోజనా యథాసమ్భవతో కాతబ్బా.

“కేన కారణేన నావిఞ్ఛతి పటిహఞ్ఞతీ”తి పుచ్ఛతి, ఇన్ద్రియానం సంవుతనివారితత్తా నావిఞ్ఛతి న పటిహఞ్ఞతీతి విస్సజ్జేతి. “కేనారక్ఖేన తే సంవుతనివారితా”తి పుచ్ఛతి, సతిఆరక్ఖేన తే సంవుతనివారితాతి విస్సజ్జేతి. “సతిఆరక్ఖేన సంవుతనివారితభావో కేన అమ్హేహి సద్దహితబ్బో”తి వత్తబ్బత్తా **తేనాహ**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **తేనాతి** తస్మా సతిఆరక్ఖేన సంవుతనివారితత్తా సంవుతనివారితజాననకో భగవా “సతి తేసం నివారణ”న్తి యం వచనం ఆహ, తేన వచనేన తుమ్హేహి సతిఆరక్ఖేన సంవుతనివారితభావో సద్దహితబ్బోతి పుబ్బభాగే పఞ్హా సత్యానుగాతి కిచ్చమేవేత్థ అధికన్తి దట్ఠబ్బం.

“సతి తేసం నివారణ”న్తి విస్సజ్జనస్స విత్థారత్థో ఆచరియేన వుత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, “పఞ్ఞాయేతే పిధీయరే”తి విస్సజ్జనస్స విత్థారత్థో “కథం అమ్హేహి జానితబ్బో”తి వత్తబ్బత్తా “పఞ్ఞాయేతే పిధీయరే”తి విస్సజ్జనస్స విత్థారత్థం దస్సేన్తో ‘‘**పఞ్ఞాయ అనుసయా పహీయన్తీ**’’తిఆదిమాహ. తత్థ **పఞ్ఞాయాతి** మగ్గపఞ్ఞాయ. **అనుసయాతి** అనురూపం కారణం లభిత్వా ఉప్పజ్జనారహా కామరాగానుసయాదయో. **పహీయన్తి** సముచ్ఛేదవసేన అనుసయేసు పఞ్ఞాయ పహీనేసు పరియుట్ఠానాపి అత్థతో పహీయన్తి. కిస్స పహీనత్తా “పహీయన్తీ”తి వుచ్చతి? అనుసయస్స పహీనత్తా పరియుట్ఠానా పహీయన్తీతి విస్సజ్జేతి.

“తం అనుసయప్పహానేన పరియుట్ఠానప్పహానం కిం వియ భవతీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తం యథా ఖన్ధవన్తస్సా**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ ఖన్ధవన్తస్స రుక్ఖస్స కుదాలాదినా భూమిం ఖణిత్వా అనవసేసమూలుద్ధరణే కతే తస్స రుక్ఖస్స పుప్ఫఫలపల్లవఙ్కురసన్తతిపి కుదాలాదినా సముచ్ఛిన్నావ భవతి యథా, ఏవం అరహత్తమగ్గఞాణేన అనుసయేసు పహీనేసు అనుసయానం పరియుట్ఠానసన్తతి సముచ్ఛిన్నా పిదహితా పటిచ్ఛన్నా భవతి. కేన సముచ్ఛిన్నా భవతి? **పఞ్ఞాయ** మగ్గపఞ్ఞాయ సముచ్ఛిన్నా భవతీతి అత్థయోజనా దట్ఠబ్బా. “పఞ్ఞాయ పరిచ్ఛిన్నభావో కథం సద్దహితబ్బో”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**తేనా**’’తిఆది వుత్తం. “పఞ్ఞాయేతే పిధీయరే”తి వచనతో అనుసయానం పరియుట్ఠానసన్తతియా పఞ్ఞాయ పరిచ్ఛిన్నభావో పణ్డితేహి సద్దహితబ్బోతి అధిప్పాయో.

ఇమేసు పఞ్హావిస్సజ్జనేసు సోతానం సంవరం, పిధానఞ్చ అజానన్తేన వా సంసయితేన వా సంవరపిధానానం పుచ్ఛితబ్బత్తా ధమ్మాధిట్ఠానా పుచ్ఛాతి పుచ్ఛావిచయో చేవ సతిపఞ్ఞానం విస్సజ్జేతబ్బత్తా ధమ్మాధిట్ఠానం విస్సజ్జనన్తి విస్సజ్జనవిచయో చ వేదితబ్బో. ఏతేసు చ “కేనస్సు నివుతో లోకో”తిఆదికో పఞ్హో నీవరణవిచికిచ్ఛాపమాదజప్పానం వసేన చతుబ్బిధోపి లోకాధిట్ఠానవసేన ఏకో పఞ్హోతి వుత్తో, ఏవం సతి “సవన్తి సబ్బధి సోతా”తిఆదికోపి పఞ్హో సంవరపిధానానం వసేన దువిధోపి ఏకత్థవసేన గహేత్వా ఏకాధిట్ఠానవసేన “ఏకో పఞ్హో”తి వత్తబ్బో, సోతానం బహుభావతో వా “బహుపఞ్హో”తి వత్తబ్బో; తథా పన అవత్వా సోతే అనామసిత్వా సంవరపిధానానం వసేన “సవన్తి సబ్బధి సోతా”తిఆదిమ్హి “ద్వే పఞ్హా”తి వుత్తా. తదనుసారేన “కేనస్సు నివుతో లోకో”తిఆదిమ్హిపి లోకం అనామసిత్వా నీవరణాదీనం చతున్నం వసేన “చత్తారో పఞ్హా”తిపి వత్తబ్బాతి అయం నయో దస్సితోతి నయదస్సనం దట్ఠబ్బం.

దేసనాకాలే వుత్తధమ్మస్స అనుసన్ధిమగ్గహేత్వా అత్తనా రచితనియామేనేవ పుచ్ఛితపఞ్హస్స చేవ పఞ్హం అట్ఠపేత్వా, పటిఞ్ఞఞ్చ అకత్వా విస్సజ్జనస్స చ విచయహారో ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, "దేసనాకాలే వుత్తధమ్మస్స అనుసన్ధిం గహేత్వా పుచ్ఛితపఞ్హస్స చేవ తం పఞ్హం ఠపేత్వా, పటిఞ్ఞఞ్చ కత్వా విస్సజ్జనస్స చ యో విచయో హారో విభత్తో, సో విచయహారో కథం అమ్హేహి విఞ్ఞాయతి, అమ్హాకం విఞ్ఞాపనత్థాయ తస్మిం విచయం విభజేథా"తి వత్తబ్బభావతో తేసు విచేతబ్బాకారం దస్సేన్తో "యాని సోతానీ"తిఆదిగాథాయ విచయాకారదస్సనానన్తరం "**పఞ్ఞా చేవ సతి చా**"తిఆదిమాహ.

తత్థ గాథాత్థో తావ విఞ్ఞాతబ్బో – యాయ పఞ్ఞాయ అనుసయప్పహానేన సోతనిరుజ్ఝనం వుత్తం, యాయ సతియా చ పరియుట్ఠానప్పహానేన సోతనిరుజ్ఝనం వుత్తం, సాయం **పఞ్ఞా చేవ** సాయం **సతి చ** తాహి పఞ్ఞాసతీహి అసేసం సహుప్పన్నం **నామఞ్చేవ రూపఞ్చ, ఏతం** సబ్బం **కత్థ** నిరుజ్ఝమానే అసేసం ఉపరుజ్ఝతీతి మారిస **మే** మయా పుట్ఠో త్వం భగవా మయ్హం **ఏతం** నిరుజ్ఝనం పబ్రూహి, ఇతి ఆయస్మా అజితో భగవన్తం పుచ్ఛతి.

అజిత త్వం **యమేతం** పఞ్హం పుచ్ఛితం నిరుజ్ఝనం మం అపుచ్ఛి, అహం **తే** తవ **తం** నిరుజ్ఝనం వదామి. **యత్థ** విఞ్ఞాణనిరోధే పఞ్ఞాసతిసహితం **నామఞ్చ రూపఞ్చ** విఞ్ఞాణస్స **నిరోధేన** సహ ఏకతో అసేసం ఉపరుజ్ఝతి, **ఏత్థ** విఞ్ఞాణనిరోధే **ఏతం** సబ్బం విఞ్ఞాణనిరోధేన ఏకతో ఏకక్ఖణే అపుబ్బం అచరిమం **ఉపరుజ్ఝతి,** ఏతం విఞ్ఞాణనిరోధం తస్స నామరూపస్స నిరోధో నాతివత్తతి, తం తం నామరూపనిరోధం సో సో విఞ్ఞాణనిరోధో నాతివత్తతీతి.

"తస్మిం పఞ్హే అయం అజితో కిం పుచ్ఛతి? ఉపరుజ్ఝనమేవ పుచ్ఛతి, ఉదాహు అఞ్ఞం పుచ్ఛతీ"తి వత్తబ్బతో "**అయం పఞ్హే అనుసన్ధిం పుచ్ఛతీ**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **అయన్తి** యో ఆయస్మా అజితో పఞ్హం అపుచ్ఛీతి అయం అజితో. **పఞ్హేతి** "పఞ్ఞా చేవ సతి చా"తిఆదిపఞ్హే. యది అనుసన్ధిం పుచ్ఛతి, ఏవం సతి "కత్థేతం ఉపరుజ్ఝతీ"తి పుచ్ఛనం అయుత్తం భవేయ్యాతి? న, అనుసన్ధీయతి ఏతేన ఉపనిరుజ్ఝనేనాతి **అనుసన్ధీతి** అత్థసమ్భవతో. తేన వుత్తం "**అనుసన్ధిం పుచ్ఛన్తో కిం... పే.... నిబ్బానధాతు**"న్తి. అనుసన్ధిపుచ్ఛనేన అనుపాదిసేసనిబ్బానధాతుయాపి పుచ్ఛనతో "కత్థేతం ఉపరుజ్ఝతీ"తి పుచ్ఛనం యుత్తమేవ.

"యా అనుపాదిసేసనిబ్బానధాతు పుచ్ఛితా, తం కతమాయ పటిపదాయ అధిగచ్ఛతీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా చతుసచ్చకమ్మట్ఠానభావనాసఙ్ఖాతం పటిపదం విసయేన సహ దస్సేతుం "**తీణి సచ్చానీ**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **సఙ్ఖతానీతి** కమ్మాదిపచ్చయేహి సమేచ్చ సమ్భూయ దుక్ఖాదీని కరీయన్తీతి సఙ్ఖతాని. **నిరోధధమ్మానీతి** నిరుజ్ఝనం **నిరోధో,** ధమ్మోపి నిరోధధమ్మోవ, తస్మా నిరోధో ధమ్మో సభావో యేసం దుక్ఖాదీనన్తి **నిరోధధమ్మానీతి** అత్థోవ గహేతబ్బో. తాని తీణి సచ్చాని సరూపతో దస్సేతుం "**దుక్ఖం సముదయో మగ్గో**"తి వుత్తం. తీణి దుక్ఖసముదయమగ్గసచ్చాని సఙ్ఖతానీతి వుత్తాని, "కిం నిరోధసచ్చ"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "**నిరోధో అసఙ్ఖతో**"తి వుత్తం. ఇధ "నిరోధధమ్మో"తిపి వత్తబ్బం. కమ్మాదిపచ్చయేహి అసఙ్ఖతత్తా **అసఙ్ఖతో**. ఉప్పాదనిరోధాభావతో **అనిరోధధమ్మో**. "పహాయకపహాతబ్బేసు సచ్చేసు కతమేన పహాయకేన కతమో పహాతబ్బో, కతమాయ భూమియా పహీనో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "**తత్థ సముదయో ద్వీసు భూమీసూ**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **ద్వీసు భూమీసూతి** దస్సనభావనాభూమీసు. **కామచ్ఛన్దోతి** కామభవరాగో. **రూపరాగోతి** రూపభవరాగో. **అరూపరాగోతి** అరూపభవరాగో. సంయోజనభేదతో దస సంయోజనాని పహీయన్తీతి యోజనా.

౧౨. పహాతబ్బసంయోజనాని దస్సనభూమిభావనాభూమిభేదేన విభత్తాని, అమ్హేహిపి ఞాతాని, "ఇన్ద్రియభేదతో కథం విభత్తానీ"తి వత్తబ్బభావతో "**తత్థ తీణీ**"తిఆది వుత్తం. అథ వా "పహాతబ్బసంయోజనేసు కతమాని సంయోజనాని కతమం ఇన్ద్రియం అత్తనో పహాయకం కత్వా నిరుజ్ఝన్తీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "**తత్థ తీణీ**"తిఆది వుత్తం. **అధిట్ఠాయ** అత్తనో పహాయకం కత్వా **నిరుజ్ఝన్తి** అనుప్పాదవసేన. "అనఞ్ఞాతఞ్ఞస్సామీతిన్ద్రియఞ్చ అఞ్ఞిన్ద్రియఞ్చ సంయోజనానం నిరుజ్ఝనహేతు హోతు, అఞ్ఞాతావిన్ద్రియం కిస్స హేతూ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "**యం పనా**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **యం** యేన అఞ్ఞాతావిన్ద్రియేన అరహా "మే జాతి ఖీణా"తి ఏవం జానాతి, **ఇదం** జాననహేతు అఞ్ఞాతావిన్ద్రియం **ఖయే** జాతిక్ఖయే అరహత్తఫలే పవత్తం **ఞాణం. యం** యేన అఞ్ఞాతావిన్ద్రియేన అరహా "ఇత్థత్తాయ అపరం న భవిస్సామీ"తి పజానాతి, **ఇదం** పజాననహేతు అఞ్ఞాతావిన్ద్రియం. **అనుప్పాదే** పన అనుప్పజ్జనే అరహత్తఫలే పవత్తం **ఞాణం** అఞ్ఞాతావిన్ద్రియం జాననహేతు హోతీతి వుత్తం హోతి. ఇన్ద్రియఞాణాని పహాయకాని కత్వా సంయోజనాని నిరుజ్ఝన్తి, "తాని ఞాణాని కదా నిరుజ్ఝన్తీ"తి వత్తబ్బభావతో "**తత్థ యఞ్చా**"తిఆది వుత్తం.

"అనఞ్ఞాతఞ్ఞస్సామీతిన్ద్రియం అఞ్ఞిన్ద్రియం పాపుణన్తస్స నిరుజ్ఝతు, అఞ్ఞిన్ద్రియం అరహత్తం పాపుణన్తస్స నిరుజ్ఝతు, అఞ్ఞాతావిన్ద్రియం కదా నిరుజ్ఝతీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "**తత్థ యఞ్చ ఖయే**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **ద్వేతి** కిచ్చభేదేన ద్వే, సభావతో పన ఏకావ.

"పజాననకిచ్చమ్పి ఏకమేవ, కథం ద్వే సియు"న్తి వత్తబ్బత్తా "**అపిచా**"తిఆది వుత్తం. ఆరమ్మణపఞ్ఞాభేదేన ద్వే నామాని లబ్భన్తీతి వుత్తం హోతి. **సాతి** యా పఞ్ఞా పుబ్బగాథాయం సోతపిధానకిచ్చేన వుత్తా, సా పఞ్ఞా పకారేహి జాననసభావేన **పఞ్ఞా** నామ. **యథాదిట్ఠం** ఆరమ్మణం **అపిలాపనట్ఠేన** ఓగాహనట్ఠేన **సతి** నామ.

౧౩. "పఞ్ఞా చేవ సతి చా"తి పదస్స అత్థో ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, "నామరూపఞ్చా"తి పదస్స అత్థో కథం అమ్హేహి ఞాతబ్బో"తి వత్తబ్బత్తా నామరూపం విభజన్తో "**తత్థ యే పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా**"తిఆదిమాహ. తత్థ **తత్థాతి** కమ్మవిపాకవట్టభేదే భవత్తయే. **తత్థాతి** పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధసఙ్ఖాతనామరూపసముదాయే. **పఞ్చిన్ద్రియానీతి** చక్ఖాదిపఞ్చిన్ద్రియాని . **విఞ్ఞాణసమ్పయుత్తన్తి** సమ్పయుత్తపచ్చయత్తం సన్ధాయ న వుత్తం, పచురజనస్స పన అవిభజిత్వా గహణీయసభావమత్తం సన్ధాయ వుత్తం. విభాగం జానన్తేహి పన "నామం విఞ్ఞాణసమ్పయుత్తం, రూపం పన న విఞ్ఞాణసమ్పయుత్తం, సహజాత"న్తి విభజిత్వా గహేతబ్బం. **తస్సాతి** పఞ్ఞాసతిసహితస్స నామరూపస్స. **నిరోధన్తి** అనుపాదిసేసనిబ్బానధాతుం.

భగవన్తం పుచ్ఛన్తో ఆయస్మా అజితో "**పఞ్ఞా చేవ...పే.... కత్థేతం ఉపరుజ్ఝతీ**"తి ఏవం పారాయనే ఆహ. "పఞ్ఞా చేవాతిఆదిగాథాయ యా అనుపాదిసేసనిబ్బానధాతు పుచ్ఛితా, సా అనుపాదిసేసనిబ్బానధాతు కతమేన అధిగమేన పత్తబ్బా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా చతురిద్ధిపాదముఖేన అరియమగ్గాధిగమముఖేన పత్తబ్బా, చతురిద్ధిపాదభావనాయ చ చత్తారిన్ద్రియాని మూలభూతాని, తస్మా మూలభూతాని తాని చత్తారిన్ద్రియాని నిద్ధారేత్వా దస్సేన్తో "**తత్థ సతి చ పఞ్ఞా చా**"తిఆదిమాహ. కుసలాకుసలధమ్మగతియో సమన్వేసమానాయ సతియా సిజ్ఝమానాయ ఏకన్తేన సమాధి నిప్ఫాదేతబ్బో, సతిగ్గహణేన చ పరియుట్ఠానప్పహానం గాథాయం అధిప్పేతం, పరియుట్ఠానప్పహానేన చ సమాధికిచ్చం పాకటన్తి ఆహ "**సతి ద్వే ఇన్ద్రియాని సతిన్ద్రియఞ్చ సమాధిన్ద్రియఞ్చా**"తి. పఞ్ఞాయ అనుసయసముగ్ఘాతం

చతుబ్బిధసమ్మప్పధానసఙ్ఖాతేన వీరియేన సిజ్ఝతి, న వినా తేనాతి వుత్తం ‘‘**పఞ్చా ద్వే ఇన్ద్రియాని పఞ్ఞిన్ద్రియఞ్చ వీరియిన్ద్రియఞ్చా**’’తి.

ఇమేసు యథావుత్తేసు చతూసు ఇన్ద్రియేసు పుబ్బభాగే వా మగ్గక్ఖణే వా సిజ్ఝన్తేసు తంసమ్పయుత్తా యా సద్దహనా ఓకప్పనా సిద్ధా, ఇదం సద్దహనఓకప్పనసఙ్ఖాతం ధమ్మజాతం సద్ధిన్ద్రియం సిద్ధం, ‘‘తేసు మూలభూతేసు ఇన్ద్రియేసు సిద్ధేసు కతమేన ఇన్ద్రియేన కతమో ధమ్మో సిద్ధో’’తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ఇమినా అయం సిద్ధోతి దస్సేన్తో ‘‘**తత్థ యా సద్ధాధిపతేయ్యా**’’తిఆదిమాహ. తత్థ **తత్థాతి** సత్యాదీసు. **సద్ధాధిపతేయ్యాతి** పచ్చయభూతాయ సద్ధాయ సిద్ధో ఛన్దో అధిపతీతి **సద్ధాధిపతి,** సద్ధాధిపతినా పవత్తేతబ్బా చిత్తేకగ్గతాతి **సద్ధాధిపతేయ్యా. ఛన్దసమాధీతి** ఛన్దం జేట్ఠకం కత్వా పవత్తితో సమాధి వా ఛన్దాధిపతినా సమ్పయుత్తో పుబ్బభాగే పవత్తో సమాధి వా ఛన్దసమాధి, పహానం పహానహేతు హోతీతి యోజనా కాతబ్బా. **పహాన**న్తి చ పజహతి విక్ఖమ్భితకిలేసే ఏతేన ఛన్దసమాధినాతి **పహాన**న్తి కరణసాధనత్థో గహేతబ్బో. **పటిసఙ్ఖానబలేనాతి** పరికమ్మబలేన. **భావనాబలేనాతి** మహగ్గతభావనాబలేన.

‘‘సో ఛన్దసమాధి సయం కేవలోవ పహాన’’న్తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**తత్థ యే అస్సాసపస్సాసా**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థాతి** తస్మిం సమాహితే చిత్తే చిత్తుప్పాదే. ‘‘తస్మిం సమాహితే చిత్తుప్పాదే అస్సాసా’’తిఆదినా అస్సాసాదిసీసేన అస్సాసాదిజనకా వీరియసఙ్ఖారా గహితా, తే చ యావ భావనాపారిపూరీ, తావ పునప్పునం సరణతో చ **సరా,** పునప్పునం సఙ్కప్పతో చ **సఙ్కప్పా**. యో పన ‘‘సరసఙ్కప్పా, ఇమే సఙ్ఖారా చా’’తి ఏవం వుత్తప్పకారో పురిమకో ఛన్దసమాధి వా కిలేసవిక్ఖమ్భనతాయ చ తదఙ్గప్పహానతాయ చ పహానం పహానహేతుపధానం వా, ‘‘ఇమే వుత్తప్పకారా సఙ్ఖారాదయో కిం భావేన్తీ’’తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**ఇమే చ సఙ్ఖారా**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ ఇమే సఙ్ఖారా చ తదుభయఞ్చ ఛన్దసమాధిప్పధానసఙ్ఖారసమన్నాగతం వివేకనిస్సితం విరాగనిస్సితం నిరోధనిస్సితం వోస్సగ్గపరిణామిం ఇద్ధిపాదం భావేతీతి యోజనా.

ఛన్దసమాధిప్పధానసఙ్ఖారసమన్నాగతన్తి ఛన్దో ఏవ అధిపతి **ఛన్దాధిపతి,** ఛన్దాధిపతిసమాధి. తేన వుత్తం భగవతా – ‘‘ఛన్దం చే, భిక్ఖవే, భిక్ఖు అధిపతిం కరిత్వా లభతి సమాధి’’న్తి (విభ. ४३३). ఛన్దహేతుకో వా సమాధి, ఛన్దాదికో వా సమాధి **ఛన్దసమాధి,** ఛన్దాధిపతిస్స పచ్చయుప్పన్నో సమాధీతి వుత్తం హోతి. పధానభూతా సఙ్ఖారా **పధానసఙ్ఖారా,** పధానసద్దేన సఙ్ఖతసఙ్ఖారాదయో నివత్తాపితా, ఛన్దసమాధి చ పధానసఙ్ఖారా చాతి **ఛన్దసమాధిప్పధానసఙ్ఖారా** , తేహి సమన్నాగతో **ఛన్ద... పే.... సమన్నాగతో,** తం...పే.... గతం. ఇజ్ఝతి సమిజ్ఝతి నిప్ఫజ్జతీతి **ఇద్ధి,** కోట్ఠాసో, ఇద్ధి ఏవ పాదో కోట్ఠాసోతి **ఇద్ధిపాదో,** ఇద్ధిపాదచతుత్థో. ఇజ్ఝన్తి వా తాయ సత్తా ఇద్ధా వుద్ధా ఉక్కంసగతా హోన్తీతి **ఇద్ధి,** పజ్జతి ఏతేనాతి **పాదో**, ఇద్ధియా పాదోతి **ఇద్ధిపాదో**. ఇద్ధిపాదోతి సామఞ్ఞత్థవసేన వుత్తోపి ‘‘ఛన్దసమాధిప్పధానసఙ్ఖారసమన్నాగత’’న్తి వుత్తత్తా ఛన్దిద్ధిపాదోవ గహేతబ్బో, తం ఇద్ధిపాదం తం ఛన్దిద్ధిపాదం భావేతి వడ్ఢేతీతి అత్థో.

వివేకనిస్సితం విరాగనిస్సితన్తి విపస్సనాక్ఖణే కిచ్చతో తదఙ్గవివేకనిస్సితం, అజ్ఝాసయతో నిస్సరణవివేకనిస్సితం, మగ్గక్ఖణే పన కిచ్చతో సముచ్ఛేదవివేకనిస్సితం, ఆరమ్మణతో నిస్సరణవివేకనిస్సితం. **విరాగనిస్సిత**న్తి విపస్సనాక్ఖణే కిచ్చతో తదఙ్గవిరాగనిస్సితం, అజ్ఝాసయతో నిస్సరణవివేకనిస్సితం, మగ్గక్ఖణే పన కిచ్చతో సముచ్ఛేదవిరాగనిస్సితం , ఆరమ్మణతో నిస్సరణవిరాగనిస్సితం. **నిరోధనిస్సిత**న్తి విపస్సనాక్ఖణే కిచ్చతో తదఙ్గనిరోధనిస్సితం, అజ్ఝాసయతో నిస్సరణనిరోధనిస్సితం, మగ్గక్ఖణే కిచ్చతో సముచ్ఛేదనిరోధనిస్సితం, ఆరమ్మణతో నిస్సరణనిరోధనిస్సితం. **వోస్సగ్గపరిణామి**న్తి ఏత్థ

పరిచ్చాగవోస్సగ్గపక్ఖన్దనవోస్సగ్గవసేన వోస్సగ్గో దువిధో. తత్థపి విపస్సనాక్ఖణే తదఙ్గవసేన పరిచ్చాగవోస్సగ్గో, నిబ్బాననిన్నభావేన పక్ఖన్దనవోస్సగ్గో, మగ్గక్ఖణే సముచ్ఛేదవసేన పరిచ్చాగవోస్సగ్గో, ఆరమ్మణకరణేన నిబ్బానపక్ఖన్దనవోస్సగ్గోతి విభజిత్వా గహేతబ్బో. యథావుత్తవోస్సగ్గత్థం పరిణమతి, పరిణతం వా పరిపచతి పరిపచనం కరోతీతి **వోస్సగ్గపరిణామీ,** తం వోస్సగ్గపరిణామిం.

ఛన్దిద్ధిపాదభావనాకారో ఆచరియేన వుత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, "కథం వీరియిద్ధిపాదభావనాకారో అమ్హేహి విజానితబ్బో"తి వత్తబ్బభావతో **"తత్థ యా వీరియాధిపతేయ్యా"**తిఆది వుత్తం. తస్సత్థో హేట్ఠా వుత్తనయానుసారేనేవ విఞ్ఞేయ్యో. సంఖిత్తవసేన పన ఠపితం పాఠం విత్థారతో ఠపేస్సామి. కథం? –

"తత్థ యా వీరియాధిపతేయ్యా చిత్తేకగ్గతా, అయం వీరియసమాధి. సమాహితే చిత్తే కిలేసానం విక్ఖమ్భనతాయ పటిసఙ్ఖానబలేన వా భావనాబలేన వా, ఇదం పహానం. తత్థ యే అస్సాసపస్సాసా వితక్కవిచారా సఞ్ఞావేదయితా సరసఙ్కప్పా, ఇమే సఙ్ఖారా. ఇతి పురిమకో చ వీరియసమాధి, కిలేసవిక్ఖమ్భనతాయ చ పహానం ఇమే చ సఙ్ఖారా, తదుభయం వీరియసమాధిప్పధానసఙ్ఖారసమన్నాగతం ఇద్ధిపాదం భావేతి వివేకనిస్సితం విరాగనిస్సితం నిరోధనిస్సితం వోస్సగ్గపరిణామిం.

"తత్థ యా చిత్తాధిపతేయ్యా చిత్తేకగ్గతా, అయం చిత్తసమాధి. సమాహితే చిత్తే కిలేసానం విక్ఖమ్భనతాయ పటిసఙ్ఖానబలేన వా భావనాబలేన వా, ఇదం పహానం. తత్థ యే అస్సాసపస్సాసా వితక్కవిచారా సఞ్ఞావేదయితా సరసఙ్కప్పా, ఇమే సఙ్ఖారా. ఇతి పురిమకో చ చిత్తసమాధి, కిలేసవిక్ఖమ్భనతాయ చ పహానం ఇమే చ సఙ్ఖారా, తదుభయం చిత్తసమాధిప్పధానసఙ్ఖారసమన్నాగతం ఇద్ధిపాదం భావేతి వివేకనిస్సితం విరాగనిస్సితం నిరోధనిస్సితం వోస్సగ్గపరిణామిం.

"తత్థ యా వీమంసాధిపతేయ్యా చిత్తేకగ్గతా, అయం వీమంసాసమాధి, సమాహితే చిత్తే కిలేసానం విక్ఖమ్భనతాయ పటిసఙ్ఖానబలేన వా భావనాబలేన వా, ఇదం పహానం. తత్థ యే అస్సాసపస్సాసా వితక్కవిచారా సఞ్ఞావేదయితా సరసఙ్కప్పా, ఇమే సఙ్ఖారా. ఇతి పురిమకో చ వీమంసాసమాధి కిలేసవిక్ఖమ్భనతాయ చ పహానం ఇమే చ సఙ్ఖారా, తదుభయం వీమంసాసమాధిప్పధానసఙ్ఖారసమన్నాగతం ఇద్ధిపాదం భావేతి వివేకనిస్సితం విరాగనిస్సితం నిరోధనిస్సితం వోస్సగ్గపరిణామి"న్తి.

అయం పన విసేసో – **వీరియసమాధీ**తి వీరియం జేట్ఠకం కత్వా పవత్తితో సమాధి వా వీరియాధిపతినా సమ్పయుత్తో పుబ్బభాగే పవత్తో సమాధి వా వీరియసమాధి. **చిత్తసమాధీ**తి చిత్తం జేట్ఠకం కత్వా పవత్తితో సమాధి వా చిత్తాధిపతినా సమ్పయుత్తో పుబ్బభాగే పవత్తో సమాధి వా చిత్తసమాధి. **వీమంసాసమాధీ**తి వీమంసం జేట్ఠకం కత్వా పవత్తితో సమాధి వా వీమంసాధిపతినా సమ్పయుత్తో పుబ్బభాగే పవత్తో సమాధి వా వీమంసాసమాధీతి.

సత్తిబలానురూపేనేత్థ సఙ్ఖేపవణ్ణనా కతా, గమ్భీరఞాణేహి పన అట్ఠకథాటీకానురూపేన విత్థారతో వా గమ్భీరతో వా విభజిత్వా గహేతబ్బా.

౧౪. “ఛన్దసమాధి వీరియసమాధి చిత్తసమాధి వీమంసాసమాధీ”తి వుత్తే, “ఏవం సతి వీమంసాసమాధియేవ ఞాణమూలకో ఞాణపుబ్బఙ్గమో ఞాణానుపరివత్తి భవేయ్య, అఞ్ఞే తయో సమాధయో అఞ్ఞాణమూలకా అఞ్ఞాణపుబ్బఙ్గమా అఞ్ఞాణపవత్తియో భవేయ్యు”న్తి వత్తబ్బత్తా సబ్బే సమాధయో ఞాణమూలకాదయోయేవాతి దస్సేతుం “**సబ్బో సమాధి ఞాణమూలకో**”తిఆది వుత్తం. తత్థ **సబ్బో సమాధీ**తి ఛన్దసమాధి, వీరియసమాధి, చిత్తసమాధి, వీమంసాసమాధీతి చతుబ్బిధో సమాధి. **ఞాణమూలకో**తి ఏకావజ్జనవీథినానావజ్జనవీథీసు పవత్తం ఉపచారఞాణమూలకో. **ఞాణపుబ్బఙ్గమో**తి అధిగమఞాణం పుబ్బఙ్గమం అస్సాతి ఞాణపుబ్బఙ్గమో. **ఞాణానుపరివత్తీ**తి పచ్చవేక్ఖణఞాణం అనుపరివత్తి అస్సాతి ఞాణానుపరివత్తి. అథ వా నానావజ్జనూపచారఞాణం వా పటిసన్ధిఞాణం వా మూలం అస్సాతి **ఞాణమూలకో,** ఉపచారఞాణం పుబ్బఙ్గమం అస్సాతి **ఞాణపుబ్బఙ్గమో,** అప్పనాఞాణం అనుపరివత్తి అస్సాతి **ఞాణానుపరివత్తి** . సబ్బం వా ఉపచారఞాణం మూలం అస్సాతి **ఞాణమూలకో**. అప్పనాఞాణం పుబ్బఙ్గమం అస్సాతి **ఞాణపుబ్బఙ్గమో**. అభిఞ్ఞాఞాణం అనుపరివత్తి అస్సాతి **ఞాణానుపరివత్తి,** అనుపరివత్తనం వా **అనుపరివత్తి,** ఞాణస్స అనుపరివత్తి **ఞాణానుపరివత్తి,** ఞాణానుపరివత్తి అస్సాతి **ఞాణానుపరివత్తి**. ఞాణం పన పుబ్బే వుత్తప్పకారమేవ.

యథా పురే తథా పచ్ఛాతి యథా ఛన్దసమాధిఆదిచతుబ్బిధసమాధిస్స పుబ్బేనివాసానుస్సతిఞాణానుపరివత్తిభావేన పురే అతీతాసు జాతీసు అసఙ్ఖ్యేయ్యేసుపి సంవట్టవివట్టేసు అత్తనో ఖన్ధపటిబద్ధస్స, పరేసం ఖన్ధపటిబద్ధస్స చ సుట్ఠు పటివిజ్ఝనమేవ, న దుప్పటివిజ్ఝనం తథా తథావుత్తసమాధిస్స అనాగతంసఞాణానుపరివత్తిభావేన పచ్ఛా అనాగతాసు జాతీసు అసఙ్ఖ్యేయ్యేసుపి సంవట్టవివట్టేసు అత్తనో ఖన్ధపటిబద్ధస్స, పరేసం ఖన్ధపటిబద్ధస్స చ సుట్ఠు పటివిజ్ఝనమేవ, న దుప్పటివిజ్ఝనన్తి అత్థో దట్ఠబ్బో. **యథా పచ్ఛా తథా పురే**తి యథా యథావుత్తసమాధిస్స చేతోపరియఞాణానుపరివత్తిభావేన అనాగతేసు సత్తసుయేవ దివసేసు పరసత్తానంయేవ చిత్తస్స సుట్ఠు పటివిజ్ఝనమేవ, న దుప్పటివిజ్ఝనం, తథా తథావుత్తసమాధిస్స పురే అతీతేసు సత్తసుయేవ దివసేసు పరసత్తానంయేవ చిత్తస్స సుట్ఠు పటివిజ్ఝనమేవ, న దుప్పటివిజ్ఝనన్తి అత్థో.

యథా దివా తథా రత్తిన్తి యథా చక్ఖుమన్తానం సత్తానం దివసభాగే సూరియాలోకేన అన్ధకారస్స విద్ధంసితత్తా ఆపాథగతం చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యం రూపం మనోవిఞ్ఞాణేనపి సువిఞ్ఞేయ్యం, తథా రత్తిభాగే చతురఙ్గసమన్నాగతేపి అన్ధకారే వత్తమానే యథావుత్తసమాధిస్స దిబ్బచక్ఖుఞాణానుపరివత్తిభావేన రూపాయతనస్స సుట్ఠు పటివిజ్ఝనమేవ, న దుప్పటివిజ్ఝనం. **యథా రత్తిం తథా దివా**తి యథా రత్తిభాగే చతురఙ్గసమన్నాగతేపి అన్ధకారే యథావుత్తసమాధిస్స దిబ్బచక్ఖుఞాణానుపరివత్తిభావేన రూపాయతనస్స సుట్ఠు పటివిజ్ఝనమేవ, న దుప్పటివిజ్ఝనం, తథా దివసభాగే సుఖుమస్స రూపాయతనస్స వా కేనచి పాకారాదినా తిరోహితస్స రూపాయతనస్స వా అతిదూరట్ఠానే పవత్తస్స రూపాయతనస్స వా యథావుత్తసమాధిస్స దిబ్బచక్ఖుఞాణానుపరివత్తిభావేన సుట్ఠు పటివిజ్ఝనమేవ, న దుప్పటివిజ్ఝనన్తి అత్థో దట్ఠబ్బో.

యథా యథావుత్తసమాధిస్స దివసభాగే దిబ్బసోతఞాణానుపరివత్తిభావేన సుఖుమస్స సద్దాయతనస్స వా కేనచి పాకారాదినా తిరోహితస్స సద్దాయతనస్స వా అతిదూరట్ఠానే పవత్తస్స సద్దాయతనస్స వా సుట్ఠు పటివిజ్ఝనమేవ, న దుప్పటివిజ్ఝనం, తథా రత్తిభాగేపి యథావుత్తసమాధిస్స దిబ్బసోతఞాణానుపరివత్తిభావేన సుఖుమస్స సద్దాయతనస్స వా కేనచి పాకారాదినా తిరోహితస్స సద్దాయతనస్స వా అతిదూరట్ఠానే పవత్తస్స సద్దాయతనస్స వా సుట్ఠు పటివిజ్ఝనమేవ, న దుప్పటివిజ్ఝనన్తి అయం నయోపి నేతబ్బో. తేన వుత్తం **అట్ఠకథాయం** –

‘‘**యథా పురే**తి యథా సమాధిస్స పుబ్బేనివాసానుస్సతిఞాణానుపరివత్తిభావేనా”తిఆదిం వత్వా “యథా చ రూపాయతనే వుత్తం, తథా సమాధిస్స దిబ్బసోతఞాణానుపరివత్తితాయ సద్దాయతనే చ నేతబ్బ”న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౧౪).

“ఞాణమూలకాదిసమాధినా పుబ్బేనివాసానుస్సతిఞాణానుపరివత్తిభావాదిసహితేన కిం భావేతీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**ఇతి వివటేనా**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఇతీ**తి ఏవం వుత్తప్పకారేన. **అపరియోనద్ధేనా**తి నీవరణాదివిగమనేన. **సప్పభాసం చిత్త**న్తి ఇద్ధిపాదసమ్పయుత్తం మగ్గచిత్తం భావేతి. ఇద్ధిపాదసమ్పయుత్తే మగ్గచిత్తే ఉప్పజ్జమానే హి మగ్గ**చిత్తసహభూని** కుసలాని సద్ధిన్ద్రియవీరియిన్ద్రియసతిన్ద్రియసమాధిన్ద్రియపఞ్ఞిన్ద్రియభూతాని **పఞ్చిన్ద్రియాని ఉప్పజ్జన్తి**. మగ్గ**చిత్తే** నిరుజ్ఝమానే అనుప్పజ్జనభావేన **నిరుజ్ఝన్తి** ఏకచిత్తక్ఖణికత్తా. ఏవం మగ్గ**విఞ్ఞాణస్స** నిరోధా పఞ్ఞా చ సతి చ నిరుజ్ఝతీతి యోజనా.

“కస్స విఞ్ఞాణస్స నిరోధా నామరూపం నిరుజ్ఝతీ”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**నామరూపఞ్చా**’’తిఆది వుత్తం, పటిసన్ధివిఞ్ఞాణస్స నిరోధా నామరూపఞ్చ నిరుజ్ఝతీతి వుత్తం హోతి. అథ వా “విఞ్ఞాణస్స నిరోధా పఞ్ఞా చ సతి చాతి వుత్తాని పఞ్చిన్ద్రియాని ఏవం నిరుజ్ఝన్తీ”తి వత్తబ్బత్తా నామరూపఞ్చ నిరుజ్ఝతి, నిరుజ్ఝమానం పన నామరూపం పటిసన్ధివిఞ్ఞాణస్స నిరోధా నిరుజ్ఝతీతి దస్సేతుం ‘‘**నామరూపఞ్చా**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **నామరూపఞ్చా**తి మగ్గేన తణ్హాఅవిజ్జాదికే అనుపచ్ఛిన్నే ఉప్పజ్జనారహం వేదనాదిక్ఖన్ధత్తయం, భూతుపాదారూపఞ్చ. **విఞ్ఞాణహేతుక**న్తి ఉప్పజ్జనారహం పటిసన్ధివిఞ్ఞాణం హేతు అస్స నామరూపస్సాతి విఞ్ఞాణహేతుకం. **విఞ్ఞాణపచ్చయా నిబ్బత్త**న్తి విఞ్ఞాణేన పచ్చయేన నిబ్బత్తం. **తస్సా**తి ఉప్పజ్జనారహస్స పటిసన్ధివిఞ్ఞాణస్స. **హేతూ**తి తణ్హాఅవిజ్జాదికో కిలేసో. **విఞ్ఞాణ**న్తి ఉప్పజ్జనారహం పటిసన్ధివిఞ్ఞాణం. **అనాహార**న్తి అప్పచ్చయం. **అనభినన్దిత**న్తి కామతణ్హాదీహి అనభినన్దితబ్బం. **అప్పటిసన్ధిక**న్తి పునబ్భవాభిసన్దహనరహితం. న్తి తాదిసం విఞ్ఞాణం. **అహేతూ**తి నత్థి హేతుసఙ్ఖాతం పటిసన్ధివిఞ్ఞాణం ఇమస్స నామరూపస్సాతి అహేతు. **అప్పచ్చయ**న్తి సహాయవిరహేన నత్థి పచ్చయా సఙ్ఖారా ఇమస్సాతి అప్పచ్చయం. ఏవం పటిసన్ధివిఞ్ఞాణస్స నిరోధా నామరూపఞ్చ నిరుజ్ఝతీతి.

“పఞ్ఞాసతీనఞ్చేవ నామరూపస్స చ వుత్తప్పకారేన నిరుజ్ఝనభావో కథం అమ్హేహి సద్దహితబ్బో”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**తేనాహ భగవా**’’తిఆది వుత్తం. వత్తబ్బాకారేన పఞ్ఞాసతీనఞ్చేవ నామరూపస్స చ నిరుజ్ఝనభావజాననకో భగవా యథానిరుజ్ఝనభావదీపకం ‘‘**యమేతం…పే.… ఏత్థేతం ఉపరుజ్ఝతీ**’’తి గాథావచనం ఆహ. తేన గాథావచనేన తుమ్హేహి మయా వుత్తో నిరుజ్ఝనభావో సద్దహితబ్బోయేవాతి. ఏత్థాపి పఞ్ఞాసతినామరూపానం నిరుజ్ఝనం అజానన్తేన తత్థ వా సంసయన్తేన అజితేన పుచ్ఛితబ్బత్తా “అదిట్ఠజోతనా పుచ్ఛాతి వా దిట్ఠసంసన్దనా పుచ్ఛాతి వా పఞ్ఞాదీనం అనేకత్థత్తా ధమ్మతో వా అనేకాధిట్ఠానా పుచ్ఛాతి వా ధమ్మాధిట్ఠానా పుచ్ఛా”తి వా ఇచ్చేవమాదిపుచ్ఛావిచయో నిద్ధారేతబ్బో. “సరూపదస్సనవిస్సజ్జనన్తి వా అనేకాధిట్ఠానవిస్సజ్జనన్తి వా ధమ్మాధిట్ఠానవిస్సజ్జన”న్తి వా ఇచ్చేవమాదివిస్సజ్జనవిచయో నిద్ధారేతబ్బో.

ఏవం సత్తాధిట్ఠానాదిపుచ్ఛావిస్సజ్జనాని చేవ ధమ్మాధిట్ఠానాదిపుచ్ఛావిస్సజ్జనాని చ విసుం విసుం దస్సేత్వా పుచ్ఛావిచయో చేవ విస్సజ్జనవిచయో చ ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, “సత్తాధిట్ఠానధమ్మాధిట్ఠానేసు ఏకతో దస్సితేసు పుచ్ఛావిస్సజ్జనేసు కథం పుచ్ఛావిచయో చేవ విస్సజ్జనవిచయో చ అమ్హేహి విఞ్ఞాతబ్బో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా సత్తాధిట్ఠానధమ్మాధిట్ఠానం పుచ్ఛం నీహరిత్వా తత్థ విచయం విభజన్తో ‘‘**యే చ సఙ్ఖతధమ్మాసే**’’తిఆదిమాహ. **అట్ఠకథాయం** పన –

“ఏవం అనుసన్ధిపుచ్ఛమ్పి దస్సేత్వా హేట్ఠా సత్తాధిట్ఠానా, ధమ్మాధిట్ఠానా చ పుచ్ఛా విసుం విసుం దస్సితాతి ఇదాని తా సహ దస్సేతుం “యే చ సఙ్ఖతధమ్మాసే’తిఆది ఆరద్ధ”న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౧౪) –

వుత్తం. తస్సాయం అత్థో – ఇధ సాసనే **యే** అరహన్తో సఙ్ఖతధమ్మా హోన్తి, **పుథూ** బహూయేవ సత్త జనా **సేక్ఖా** సీలాదిసిక్ఖమానా హోన్తి, **తేసం** అరహన్తానఞ్చేవ సేక్ఖానఞ్చ ఇరియం పటిపత్తిం మేం మహ పుట్ఠో నిపకో త్వం భగవా పబ్రూహి మారిస ఇతి ఆయస్మా అజితో పుచ్ఛన్తో ఆహాతి.

౧౩. తస్సం గాథాయం “కిత్తకాని పుచ్ఛితానీ”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘ఇమానీ’’**తిఆది వుత్తం. పదత్థానురూపం పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘ఇమాని తీణి పదాని పుచ్ఛితానీ’’**తి వుత్తం. “యే చ …పే॰… మారిసా”తి గాథాయం యే పఞ్హా పుచ్ఛితా, తే పఞ్హా తయో హోన్తి, “కిస్స కేన కారణేన తయో హోన్తీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘కిస్స…పే॰… యోగేనా’’**తి వుత్తం. సేక్ఖా అరియా చ అసేక్ఖా అరియా చ విపస్సనాపుబ్బఙ్గమం పహానఞ్చాతి **సేఖాసేఖవిపస్సనాపుబ్బఙ్గమప్పహానాని,** తేసం యోగోతి **సేఖా…పే॰… యోగో,** తేన సేఖా…పే॰… యోగేన. **ఏవం** పుచ్ఛావిధినా **హి** యస్మా “యే చ సఙ్ఖతధమ్మాసే…పే॰… మారిసా”తి గాథమాహ, తస్మా తయో పఞ్హా హోన్తీతి దట్ఠబ్బా.

“యే చ సఙ్ఖతధమ్మాసే”తి ఇమినా అసేక్ఖానం అరహత్తం పుచ్ఛతి, “యే చ సేక్ఖా పుథూ ఇధా”తి ఇమినా సేక్ఖాసేక్ఖానం సేక్ఖసిక్ఖనం పుచ్ఛతి, “తేసం మే నిపకో ఇరియం, పుట్ఠో పబ్రూహి మారిసా”తి ఇమినా సేక్ఖాసేక్ఖానం విపస్సనా పుబ్బభాగే తదఙ్గప్పహానం పుచ్ఛతి. “అదిట్ఠజోతనా పుచ్ఛాతి వా దిట్ఠసంసన్దనా పుచ్ఛాతి వా సత్తాధిట్ఠానా పుచ్ఛాతి వా అనేకాధిట్ఠానా పుచ్ఛా”తి వా ఇచ్చేవమాదిపుచ్ఛావిచయో నిద్ధారేతబ్బో.

సత్తధమ్మాధిట్ఠానం పుచ్ఛం నీహరిత్వా పుచ్ఛావిచయో ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, “తస్సం పుచ్ఛాయం కతమా విస్సజ్జనాగాథా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘తత్థ విస్సజ్జనా’’**తిఆది ఆరద్ధం. **తత్థా**తి తస్సం గాథాయం. “కామేసు…పే॰… పరిబ్బజే”తి **విస్సజ్జనాగాథా** భగవతా వుత్తా. **కామేసూ**తి కామీయన్తీతి **కామా,** తేసు కామేసు. వత్థుకామేసు కిలేసకామేన పణ్డితేహి నాభిగిజ్ఝేయ్య. **మనసా నావిలోసియా**తి ఆవిలభావకరే బ్యాపాదవితక్కాదయో చేవ కాయదుచ్చరితాదయో చ ధమ్మే పజహన్తో పణ్డితో మనసా అనావిలో సుప్పసన్నో భవేయ్య. **కుసలో సబ్బధమ్మాన**న్తి సబ్బధమ్మానం అనిచ్చతాదినా పరితులితత్తా అనిచ్చతాదీసు పఞ్చసు ఖన్ధేసు కుసలో ఛేకో. **సతో**తి కేసాదీసు సరతీతి సతో. **భిక్ఖూ**తి సఙ్ఖతధమ్మే భయాదితో ఇక్ఖతీతి భిక్ఖు. **పరిబ్బజే**తి తదఙ్గవిక్ఖమ్భనసముచ్ఛేదప్పహానభావేన కిలేసకామవత్థుకామే పరి సమన్తతో వజ్జేయ్య.

పుచ్ఛాగాథాయం “నిపకో”తి పదేన పసంసితేన భగవతా విస్సజ్జనాగాథా వుత్తా, తస్స భగవతో యేన అనావరణఞాణేన ఉక్కంసగతేన పక్కభావో దస్సితో, తం అనావరణఞాణం తావ కాయకమ్మాదిభేదేహి విభజిత్వా దస్సేన్తో **‘‘భగవతో సబ్బం కాయకమ్మ’’**న్తిఆదిమాహ. తత్థ అనావరణఞాణేన జానిత్వా కతం సబ్బం కాయకమ్మం ఞాణపుబ్బఙ్గమం ఞాణానుపరివత్తి. ఏస నయో సేసేసుపి. **అతీతే అంసే**తి అతీతభవే సపరక్ఖన్ధాదికే కోట్ఠాసే అప్ఞాణేన అప్పటిహతం భగవతో ఞాణదస్సనం. **అనాగతే అంసే**తి అనాగతభవే సపరక్ఖన్ధాదికే కోట్ఠాసే. **పచ్చుప్పన్నే అంసే**తి పచ్చుప్పన్నే భవే సపరక్ఖన్ధాదికే కోట్ఠాసే.

“ఞాణదస్సనస్స కతరస్మిం పటిఘాతో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా పుచ్ఛం ఠపేత్వా పటిఘాతవిసయం దస్సేతుం ‘‘**కో చా**’’తిఆది వుత్తం. అథ వా “పచ్చుప్పన్నభవే సపరక్ఖన్ధాదికే కోట్ఠాసే అఞ్ఞేసమ్పి ఞాణదస్సనం భవేయ్య, తదనుసారేన అతీతానాగతకోట్ఠాసేసుపి కతరస్మిం అఞ్ఞేసం ఞాణదస్సనస్స పటిఘాతో భవేయ్యా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా పుచ్ఛం ఠపేత్వా పటిఘాతవిసయం నియమేత్వా దస్సేతుం ‘‘**కో చా**’’తి వుత్తం. తత్థ **కో చాతి** క్వ కతరస్మిం సమయే అఞ్ఞేసం ఞాణదస్సనస్స పటిఘాతో భవేయ్యాతి పుచ్ఛి.

అనిచ్చే, దుక్ఖే, అనత్తనియే చ అఞ్ఞేసం అఞ్ఞాణం యం అదస్సనం అత్థి, అఞ్ఞాణాదస్సనసఙ్ఖాతో సభావో ఞాణదస్సనస్స పటిఘాతో భవతి, న సపరక్ఖన్ధాదిదస్సనమత్తపటిఘాతో. ఏతేన అనిచ్చతో లక్ఖణత్తయే పవత్తస్స ఞాణదస్సనస్స అఞ్ఞేసం దురభిసమ్భవం, భగవతో చ ఞాణదస్సనస్స అఞ్ఞేహి అసాధారణతం దస్సేతి. భగవతో హి లక్ఖణత్తయవిభావనేన వేనేయ్యా చతుసచ్చప్పటివేధం లభన్తి. “భగవతో ఞాణదస్సనపటిఘాతాభావేన అఞ్ఞేసఞ్చ ఞాణదస్సనస్స పటిఘాతభావో కతమాయ ఉపమాయ అమ్హాకం పాకటో”తి వత్తబ్బభావతో ఉపమాయ పాకటం కాతుం ‘‘**యథా ఇధా**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఇధ** సత్తలోకే చక్ఖుమా **పురిసో** ఆకాసే తారకాని **పస్సేయ్య,** గణనసఙ్కేతేన “ఏత్తకానీ”తి నో చ జానేయ్య యథా, **ఏవ**ం అఞ్ఞేసం ఞాణదస్సనస్స పటిఘాతో **అయం** అఞ్ఞాణదస్సనసభావో భవతి.

భగవతో పన తథా అభావతో కేనచి అఞ్ఞాణేన అదస్సనేన అప్పటిహతం ఞాణదస్సనం భవతీతి అత్థో దట్ఠబ్బో. “భగవతో ఞాణదస్సనస్స అప్పటిహతభావో కస్మా అమ్హేహి సద్దహితబ్బో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**అనావరణఞాణదస్సనా హి బుద్ధా భగవన్తో**’’తి వుత్తం. “నిపకస్స…పే.… భగవతో అనావరణఞాణం కాయకమ్మాదిభేదేహి ఆచరియేన విభజిత్వా దస్సితం, అమ్హేహి చ ఞాతం, పచ్ఛా గాథాయ ‘ఇరియ’న్తి పదేన పుచ్ఛితా సేక్ఖాసేక్ఖపటిపదా కథం విజానితబ్బా”తి వత్తబ్బత్తా సేక్ఖాసేక్ఖపటిపదం దస్సేతుం ‘‘**తత్థ సేఖేనా**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థాతి** తస్మిం విస్సజ్జనే. **సేఖేనాతి** సిక్ఖనసీలేన పుగ్గలేన రజనీయేసు రూపారమ్మణాదీసు ధమ్మేసు గేధా చిత్తం రక్ఖితబ్బం, పరియుట్ఠానీయేసు ఆఘాతవత్థూసు దోసా చిత్తం రక్ఖితబ్బం.

“తేసు గేధదోసేసు కతమం నివారేన్తో భగవా విస్సజ్జనగాథాయం కతమం పదమాహా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తత్థ యా ఇచ్ఛా**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థాతి** గేధదోసేసు. **ఇచ్ఛాతి** రాగిచ్ఛా. **ముచ్ఛాతి** లోభమోహసహగతమోహముచ్ఛా. **పత్థనాతి** రాగపత్థనా. **పియాయనాతి** తణ్హాపియాయనావ, న మేత్తాపియాయనా. **కీళనాతి** గేధకీళనా. ఏతాని హి గేధపరియాయవచనాని. **తం** గేధసఙ్ఖాతం ఇచ్ఛాదికం నివారేన్తో భగవా “కామేసు నాభిగిజ్ఝేయ్యా”తి **ఏవం** విసుం విసుం పకారేన ఆహ.

పరియుట్ఠానవిఘాతం దోసం నివారేన్తో భగవా “మనసానావిలో సియా”తి ఏవం విసుం విసుం పకారేన ఆహాతి యోజనా. గేధదోసానం విసుం విసుం నివారేన్తో భగవా ద్వే పదాని ఆహాతి వుత్తం, “తం కేన అత్థేన సద్దహితబ్బ”న్తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**తథా హి సేఖో**’’తిఆది వుత్తం. రజనీయేసు **అభిగిజ్ఝన్తో** సేఖో అనుప్పన్నం లోభపధానం **కిలేస**ఞ్చ ఉప్పాదేతి, ఉప్పన్నం కిలేసఞ్చ **ఫాతిం** అభివడ్ఢనం కరోతి, పరియుట్ఠానీయేసు ఆవిలో సేఖో అనుప్పన్నం దోసపధానం కిలేసఞ్చ ఉప్పాదేతి, ఉప్పన్నం కిలేసఞ్చ **ఫాతిం** వడ్ఢనం కరోతి, ఇతి ఇమినా పటిక్ఖేపఅత్థేన తం మమ వచనం సద్దహితబ్బన్తి అధిప్పాయో.

“కిం పన అనభిగిజ్ఝన్తో, అనావిలో చ సేక్ఖో అగేధదోసనివారణమేవ కరోతి, ఉదాహు ఉత్తరిపి పటిపదం పూరేతీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ఉత్తరిపి పటిపదం పూరేతియేవాతి దస్సేన్తో **‘‘యో పన అనావిలసఙ్కప్పో’’**తిఆదిమాహ. తత్థ **అనావిలసఙ్కప్పో**తి నత్థి ఆవిలకరా సఙ్కప్పా బ్యాపాదసఙ్కప్పవిహింసాసఙ్కప్పా ఏతస్సాతి అనావిలసఙ్కప్పో, ఇచ్ఛాదిగేధస్స అభావేన **అనభిగిజ్ఝన్తో వాయమతి** కుసలవాయామం పవత్తేతి. “కథం వాయమతీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘సో అనుప్పన్నాన’’**న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **సో**తి ఉపరిభావనామగ్గభావత్థాయ పటిపజ్జమానో సేక్ఖో. **అనుప్పన్నాన**న్తిఆదీనం అత్థో సక్కా అట్ఠకథావచనేనేవ (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౧౨-౧౬) జానితున్తి న విభత్తో.

౧౬. **యేనా**తి అసుభాదీనం అనుస్సరణలక్ఖణేన ఇన్ద్రియేన తణ్హామయితవత్థూసు కామతణ్హాయ సహజాతం **వితక్కం** వారేతి, **ఇదం** అసుభాదిఅనుస్సరణలక్ఖణం ఇన్ద్రియం **సతిన్ద్రియం. యేన** మహగ్గతభావప్పత్తేన అవిక్ఖేపేన **బ్యాపాదవితక్కం** వారేతి, **ఇదం** అవిక్ఖేపసఙ్ఖాతం ఇన్ద్రియం **సమాధిన్ద్రియం. యేన** సమ్మప్పధానేన **విహింసావితక్కం** వారేతి, **ఇదం** సమ్మప్పధానసఙ్ఖాతం ఇన్ద్రియం **వీరియిన్ద్రియం. యేన** సమ్మాదిట్ఠిసఙ్ఖాతేన ఇన్ద్రియేన ఉప్పన్నుప్పన్నే…పే.… నాధివాసేతి, **ఇదం** సమ్మాదిట్ఠిసఙ్ఖాతం ఇన్ద్రియం **పఞ్ఞిన్ద్రియం**. ఇమేసు చతూసు ఇన్ద్రియేసు సహ ఉప్పజ్జమానా యా సద్దహనా ఓకప్పనా ఉప్పజ్జతి, అనావిలభావతో **ఇదం** సద్దహనసఙ్ఖాతం ఇన్ద్రియం **సద్ధిన్ద్రియం**. ఇమాని సేక్ఖస్స పఞ్చిన్ద్రియాని.

ఏకస్మింయేవ విసయే జేట్ఠకభావం న పాపుణేయ్యుం, అత్తనో విసయే జేట్ఠకభావం పాపుణితుం అరహన్తి, “కతమం ఇన్ద్రియం కత్థ విసయే జేట్ఠకభావం పవత్త”న్తి పుచ్ఛితబ్బభావతో ఇదం ఇన్ద్రియం ఇమస్మిం విసయే పవత్తన్తి దస్సేన్తో **‘‘తత్థ సద్ధిన్ద్రియం కత్థ దట్ఠబ్బ’’**న్తిఆదిమాహ. తత్థ **తత్థా**తి తేసు ఇన్ద్రియేసు చతూసు సోతాపత్తియఙ్గేసు సద్ధిన్ద్రియం జేట్ఠకభావం పవత్తన్తి దట్ఠబ్బం. ఏవం సేసేసుపి యోజేతబ్బం. కిం ను సేక్ఖో పఞ్ఞిన్ద్రియేవ అప్పమత్తో’తి భగవతా వుత్తో థోమితో, ఉదాహు సబ్బేహి కుసలేహి ధమ్మేహీతి పుచ్ఛితబ్బత్తా సబ్బేహి కుసలేహి ధమ్మేహి పఞ్చిన్ద్రియపముఖేహి వుత్తో థోమితో హోతీతి దస్సేతుం **‘‘ఏవం సేఖో’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఏవం** పఞ్చిన్ద్రియానం నిబ్బత్తిదస్సనేన **సేఖో** పుగ్గలో సబ్బేహి కుసలేహి ధమ్మేహి అప్పమత్తోతి భగవతా **వుత్తో** థోమితో అనావిలతాయ మనసాతి యోజనా. “సేక్ఖస్స అనావిలతా కేన సద్దహితబ్బా”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘తేనాహ భగవా మనసానావిలో సియా’’**తి వుత్తం. భగవతా “మనసానావిలో సియా”తి వుత్తత్తా సేక్ఖస్స అనావిలతా తుమ్హేహి సద్దహితబ్బాతి.

౧౭. సేక్ఖస్స మత్థకప్పత్తా పటిపదా ఆచరియేన విభత్తా, అమ్హేహి చ ఞాతా, “కథం అసేక్ఖస్స మత్థకప్పత్తా పటిపదా ఞాతబ్బా”తి వత్తబ్బత్తా అసేక్ఖస్స మత్థకప్పత్తం పటిపదం విభజిత్వా దస్సేతుం **‘‘కుసలో సబ్బధమ్మాన’’**న్తిఆదిమాహ. తత్థ **సబ్బధమ్మాన**న్తి సబ్బేసు ధమ్మేసు మత్థకప్పత్తాయ పటిపదాయ అసేక్ఖో **కుసలో** ఛేకతరోతి భగవతా **వుత్తో** థోమితో అనావిలతాయ మనసాతి. అసేక్ఖస్స సబ్బధమ్మేసు యం కోసల్లం దస్సేతుకామో, తస్స కోసల్లస్స విసయభూతే సబ్బధమ్మే తావ పుగ్గలాధిట్ఠానేన విభజిత్వా దస్సేతుం **‘‘లోకో నామా’’**తిఆదిమాహ. తత్థ **‘‘సబ్బధమ్మాన’’**న్తి ఇమినా వుత్తధమ్మసఙ్ఖాతో లోకో నామ కిలేసలోకో, భవలోకో, ఇన్ద్రియలోకోతి తివిధో హోతీతి యోజనా. తత్థ పరిత్తధమ్మట్ఠో కిలేసజననట్ఠేన కిలేసో, కుసలాదిపవత్తనట్ఠేన లోకో చాతి **కిలేసలోకో**. మహగ్గతధమ్మట్ఠో భవనట్ఠేన భవో, వుత్తనయేన లోకో చాతి **భవలోకో**. సద్ధిన్ద్రియాదిధమ్మట్ఠో ఆధిపచ్చట్ఠయోగవసేన ఇన్ద్రియభూతో హుత్వా సద్ధిన్ద్రియాదిపత్తనట్ఠేన లోకో చాతి **ఇన్ద్రియలోకో**.

“తీసు లోకేసు కతమేన కతమో సముదాగచ్ఛతీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘తత్థా’’**తిఆది వుత్తం. “సద్ధాదిఇన్ద్రియాని కో నిబ్బత్తేతీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘సో ఇన్ద్రియాని నిబ్బత్తేతీ’’**తి వుత్తం . తత్థ **సో**తి యో పుగ్గలో కిలేసలోకసఙ్ఖాతే పరిత్తధమ్మే,

భవలోకసఙ్ఖాతే మహగ్గతధమ్మే చ తంతంసమ్పాదనవసేన ఠితో, సో పుగ్గలో సద్ధిన్ద్రియాదీని ఇన్ద్రియాని అత్తసన్తానే నిబ్బత్తేతి.

“ఇన్ద్రియేసు అత్తసన్తానేసు పునప్పునం నిబ్బత్తాపనవసేన వుడ్ఢాపియమానేసు కా పఞ్ఞా భవతీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **“ఇన్ద్రియేసూ”**తిఆది వుత్తం. తత్థ **నేయ్యస్సాతి** అభిఞ్ఞేయ్యస్స. **పరిఞ్ఞాతి** రూపారూపధమ్మే సలక్ఖణతో, పచ్చయతో చ పరిగ్గహాదివసేన పవత్తపఞ్ఞా. “సా పరిఞ్ఞా కతివిధేన ఉపపరిక్ఖితబ్బా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **“సా దువిధేనా”**తిఆది వుత్తం. తత్థ సా పరిఞ్ఞా దస్సనపరిఞ్ఞాయ చ భావనాపరిఞ్ఞాయ చ దువిధేన విఞ్ఞూహి ఉపపరిక్ఖిత్వా గహేతబ్బాతి. **దస్సనపరిఞ్ఞాయాతి** చ దస్సనమగ్గపఞ్ఞాజనికాయ ఞాతపరిఞ్ఞాయాతి అత్థో గహేతబ్బో. తేన **అట్ఠకథాయం** వుత్తం “దస్సనపరిఞ్ఞాతి ఞాతపరిఞ్ఞా”తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౧౭). **భావనాపరిఞ్ఞాయాతి** భావనామగ్గపఞ్ఞాజనికాయ తీరణపరిఞ్ఞాయ సద్ధిం పహానపరిఞ్ఞాయాతి అత్థో.

“సా దువిధేనా’తిఆదినా వుత్తో అత్థో అతిసఙ్ఖేపో న సక్కా విఞ్ఞాతుం, విత్థారేత్వా కథేహీ”తి వత్తబ్బత్తా **“యదా హీ”**తిఆది వుత్తం. తత్థ **యదాతి** బలవవిపస్సనుప్పజ్జనకాలే. **సేఖోతి** సిక్ఖనసీలతాయ కల్యాణపుథుజ్జనో చేవ సోతాపన్నాదికో చ. **ఞేయ్యన్తి** ఞాతబ్బం రూపాదికం సఙ్ఖారం. **పరిజానాతీతి** పరిగ్గహాదిఞాణేన పరిగ్గహేత్వా జానాతి నిబ్బిదాఞాణసహగతేన. **తస్సాతి** కల్యాణపుథుజ్జనస్స చేవ సోతాపన్నాదికస్స చ. **ద్వే ధమ్మాతి** కల్యాణపుథుజ్జనస్స బలవవిపస్సనాధమ్మో చేవ సోతాపన్నాదికస్స చ బలవవిపస్సనాధమ్మో చ. యథాక్కమం **దస్సనకోసల్లం** సోతాపత్తిమగ్గఞాణఞ్చేవ **భావనాకోసల్లం** సకదాగామిమగ్గాదికఞ్చ సన్తానే పవత్తాపనవసేన గచ్ఛన్తి.

“పుబ్బే యం ఞాణం ‘నేయ్యస్స పరిఞ్ఞా’తి వుత్తం, తం ఞాణం కతివిధేన వేదితబ్బ”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **“తం ఞాణం పఞ్చవిధేన వేదితబ్బం…పే… సచ్ఛికిరియా”**తి వుత్తం. “తాసు విపస్సనాభేదేన భిన్నాసు పఞ్చసు అభిఞ్ఞాదీసు కతమా అభిఞ్ఞా, కతమా పరిఞ్ఞా, కతమం పహానం, కతమా భావనా, కతమా సచ్ఛికిరియా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **“తత్థ కతమా”**తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థాతి** అభిఞ్ఞాదీసు. **యం ధమ్మానం సలక్ఖణే ఞాణన్తి** రూపధమ్మానం కక్ఖళాదిసలక్ఖణే, అరూపధమ్మానం ఫుసనాదిసలక్ఖణే ఆరమ్మణకరణవసేన పవత్తం యం ఞాణం హేతుఫలజాననహేతుజాననసఙ్ఖాతా **ధమ్మపటిసమ్భిదా** చేవ హేతుఫలజాననసఙ్ఖాతా **అత్థపటిసమ్భిదా** చ భవతి. **అయం** సలక్ఖణేన సద్ధిం హేతుఫలజాననా పఞ్ఞా **అభిఞ్ఞా** నామ.

ఏవన్తి వుత్తప్పకారేన. అభిఞ్ఞాఞాణేన **అభిజానిత్వా. యా పరిజాననాతిఆదీసు** “ఇదం అనవజ్జం **కుసలం,** ఇదం సావజ్జం **అకుసలం,** ఇదం అకుసలవిపాకజనకం **సావజ్జం,** ఇదం కుసలవిపాకజనకం **అనవజ్జం,** ఇదం సంకిలిట్ఠం **కణ్హం,** ఇదం అసంకిలిట్ఠం **సుక్కం,** ఇదం కుసలం అనవజ్జాదికం **సేవితబ్బం,** ఇదం అకుసలం సావజ్జాదికం **న సేవితబ్బ**”న్తి ఏవం అనిచ్చాదితో కలాపసమ్మసనాదివసేన గహితా సమ్మసితా **ఇమే** విపస్సనాయ ఆరమ్మణభూతా సఙ్ఖత**ధమ్మా ఇదం** ఉదయబ్బయఞాణాదిఫలం ఆనిసంసం అనుక్కమేన నిబ్బత్తాపేన్తి. తన్నిబ్బత్తవిపస్సనాయ ఉప్పజ్జనతో ఉపచారం ఉప్పాదేన్తి, **ఏవం** అనుక్కమేన గహితానం పవత్తితానం **తేసం** ఉదయబ్బయఞాణాదీనం **అయం** సచ్చానుబోధపటివేధో **అత్థోతి** పరిచ్ఛిన్దిత్వా యా పరిజాననా పవత్తా, సా **అయం** పరిజాననా **పరిఞ్ఞా** నామాతి యోజేత్వా, **ఏవం** వుత్తప్పకారాయ పరిఞ్ఞాపఞ్ఞాయ **పరిజానిత్వా** పహాతబ్బా, భావేతబ్బా, సచ్ఛికాతబ్బా చ తయో ధమ్మా అవసిట్ఠా భవన్తి. “యే అకుసలా, తే పహాతబ్బా”తి యా పరిజాననా పఞ్ఞా పవత్తా, ఇదం పహానం పహానఞాణం. “యే కుసలా, తే భావేతబ్బా”తి యా పరిజాననా పఞ్ఞా పవత్తా, సా భావనాపఞ్ఞా. “యం అసఙ్ఖతం, ఇదం సచ్ఛికిరియ”న్తి యా పరిజాననా పఞ్ఞా పవత్తా, సా సచ్ఛికిరియాపఞ్ఞాతి యోజేత్వా అట్ఠకథాధిప్పాయేన అవిరుద్ధో అత్థో గహేతబ్బో.

అభిఞ్ఞాదయో పఞ్చవిధా పఞ్ఞా ఆచరియేన విభత్తా, అమ్హేహి చ ఞాతా, "తాహి పరిఞ్ఞాహి జానన్తో పుగ్గలో 'కి'న్తి వుచ్చతి థోమీయతీ"తి వత్తబ్బత్తా **"యో ఏవ"**న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **యో** పుగ్గలో **ఏవం** వుత్తప్పకారేన జానాతి, **అయం** జానన్తో పుగ్గలో పచ్చయుప్పన్నేసు ధమ్మేసు కుసలత్తా ఛేకత్తా "అత్థకుసలో"తి **వుచ్చతి** థోమీయతి, పచ్చయధమ్మేసు కుసలత్తా **"ధమ్మకుసలో"**తి చ చతున్నం ఏకత్తాదీనం నయానం యుత్తతాయ కోవిదత్తా **"కల్యాణతాకుసలో"**తి చ ఫలసమాపత్తీసు కోవిదత్తా **"ఫలతాకుసలో"**తి చ వడ్ఢీసు కోవిదత్తా **"ఆయకుసలో"**తి చ అవడ్ఢీసు కోవిదత్తా **"అపాయకుసలో"**తి చ అచ్చాయికే కిచ్చే వా భయే వా ఉప్పన్నే సతి తస్స కిచ్చస్స, భయస్స వా తికిచ్ఛనసమత్థే ఠానుప్పత్తియకారణే కోవిదత్తా **"ఉపాయకుసలో"**తి చ మహన్తేసు అభిక్కమాదీసు సతిసమ్పజఞ్ఞాయ సమ్పన్నత్తా **"మహతా కోసల్లేన సమన్నాగతో"**తి చ **వుచ్చతి** థోమీయతి. "తస్స అసేక్ఖస్స అత్థాదీసు కుసలభావో కథం సద్దహితబ్బో"తి వత్తబ్బత్తా **"తేనాహా"**తిఆది వుత్తం. "కుసలో సబ్బధమ్మాన"న్తి వుత్తత్తా సద్దహితబ్బోతి అధిప్పాయో.

"కుసలో సబ్బధమ్మాన"న్తి పదస్స అత్థో ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, "సతో భిక్ఖు పరిబ్బజే"తి పదస్స అత్థో కథం అమ్హేహి విత్థారతో విఞ్ఞాతో"తి వత్తబ్బత్తా **"సతో భిక్ఖు పరిబ్బజే"**తిఆది వుత్తం. అథ వా "సతో భిక్ఖు పరిబ్బజే"తి భగవతా వుత్తం, "కత్థ పవత్తేన సతిసహితేన ఞాణేన సమ్పన్నో సతో కిమత్థం పరిబ్బజే"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "ఇమేసు పవత్తేన సతిసహితఞాణేన సమ్పన్నో సతో ఇమమత్థం పరిబ్బజే"తి నియమేత్వా దస్సేన్తో **"సతో భిక్ఖు పరిబ్బజే"**తిఆదిమాహ. తత్థ **తేనా**తి యో అభిక్కమాదీసు పవత్తేన సతిసహితఞాణేన సమన్నాగతో సతో అసేక్ఖభిక్ఖు, తేన అసేక్ఖభిక్ఖునా పరినిట్ఠితసిక్ఖత్తా అఞ్ఞపయోజనాభావతో **దిట్ఠధమ్మసుఖవిహారత్థం** అభిక్కన్తే...పే.... తుణ్హీభావేన **సతేన** సతిసహితేన **సమ్పజానేన** ఞాణేన **విహాతబ్బం** చతుఇరియాపథపరివత్తనసఙ్ఖాతం విహరణం పవత్తేతబ్బం.

"యా సేక్ఖాసేక్ఖపటిపదా నిద్దిట్ఠా, ఇమా సేక్ఖాసేక్ఖపటిపదా సఙ్ఖేపతో కతివిధా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ఇమా పటిపదాసఙ్ఖాతా చరియా సఙ్ఖేపతో పుగ్గలవసేన ద్వేతి దస్సేతుం **"ఇమా ద్వే చరియా"**తిఆదిమాహ. తత్థ యా చరియా భావేతబ్బకుసలాదిభేదేన వా అత్థకోసల్లాదిభేదేన వా అభిక్కమాదీసు సతిసమ్పజఞ్ఞభేదేన వా నిద్దిట్ఠా, ఇమా చరియా ద్వేతి భగవతా **అనుఞ్ఞాతా** అనుజాననవసేన దేసితా, **విసుద్ధానం** అరహన్తానం **ఏకా** చరియా, **విసుజ్ఝన్తానం** సేక్ఖానం **ఏకా** చరియాతి పుగ్గలవసేన ద్వేతి దట్ఠబ్బా.

"అసేక్ఖోయేవ కస్మా 'సతో అభిక్కమతీ'తిఆదినా వుచ్చతి థోమీయతి, కల్యాణపుథుజ్జనోపి 'సతో అభిక్కమతీ'తిఆదినా వుచ్చతి థోమీయతీ"తి వత్తబ్బత్తా **"కతకిచ్చాని హీ"**తిఆది వుత్తం. అరహతో ఇన్ద్రియాని కతకిచ్చాని, ఇన్ద్రియానం కతకిచ్చత్తా యం పుచ్ఛం పుచ్ఛితబ్బం, తం సబ్బం చతుబ్బిధం దుక్ఖస్స పరిఞ్ఞాభిసమయేన బోజ్ఝితబ్బం...పే.... నిరోధస్స సచ్ఛికిరియాభిసమయేన బోజ్ఝితబ్బం భవే. **చతుబ్బిధం ఇదం బోజ్ఝం** బోజ్ఝితబ్బం **యో** అసేక్ఖో సతివేపుల్లప్పత్తత్తా **ఏవం** పరిఞ్ఞాభిసమయాదినా **జానాతి, అయం** అసేక్ఖో నిప్పరియాయేన "రాగస్స ఖయాయ, దోసస్స ఖయాయ, మోహస్స ఖయాయ సతో అభిక్కమతి, సతో పటిక్కమతీ"తి **వుచ్చతి** థోమీయతి. సేక్ఖోపి యథావుత్తం **బోజ్ఝం** బోజ్ఝితబ్బం అత్తనో పరిఞ్ఞాభిసమయాదినా **జానాతి,** తస్మా "సతో...పే.... మోహస్సా"తి **వుచ్చతి** థోమీయతీతి వేదితబ్బో. తేన వుత్తం **"కే విసుజ్ఝన్తా? సేక్ఖా"**తి.

“కస్మా సేక్ఖాసేక్ఖానం సతిసమ్పజఞ్ఞేన అభిక్కమనాదిభావో, రాగాదీనఞ్చ ఖయభావో సద్దహితబ్బో”తి వత్తబ్బత్తా వుత్తం **‘‘తేనాహ భగవా సతో భిక్ఖు పరిబ్బజే’’**తి. “భగవతో సబ్బం కాయకమ్మం ఞాణపుబ్బఙ్గమ’న్తిఆదినా (నేత్తి॰ ౧౫) మనాపికేసు కామేసు నాభిగిజ్ఝనభావో, అమనాపికేసు కామేసు మనసా అనావిలభావో, సబ్బధమ్మేసు కుసలభావో, సతిసమ్పజఞ్ఞేన సమన్నాగతస్స పరిబ్బజనభావో ఆచరియేన నిద్దిట్ఠో, సో నాభిగిజ్ఝనభావాదికో కస్మా అమ్హేహి సద్దహితబ్బో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా వుత్తం **‘‘తేనాహ కామేసు...పే॰... పరిబ్బజే’’**తి. ఇమిస్సా గాథాయపి పుచ్ఛావిస్సజ్జనవిచయో పుబ్బే ఏకాధిట్ఠానాదిధమ్మాధిట్ఠానాదివసేన వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బో.

విచయహారవిభఙ్గే అజితసుత్తం నీహరిత్వా పుచ్ఛావిస్సజ్జనవిచయో ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, “కతమో సుత్తన్తరేసు పుచ్ఛావిస్సజ్జనవిచయో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా అజితసుత్తే పుచ్ఛావిస్సజ్జనవిచయనయానుసారేన సుత్తన్తరేసుపి పుచ్ఛావిస్సజ్జనాని నీహరిత్వా పుచ్ఛావిచయవిస్సజ్జనవిచయా యోజేతబ్బాతి దస్సేతుం **‘‘ఏవం పుచ్ఛితబ్బం, ఏవం విస్సజ్జితబ్బ’’**న్తి వుత్తం. **అట్ఠకథాయం** పన –

> ఏత్తావతా చ మహాథేరో విచయహారం విభజన్తో అజితసుత్తవసేన పుచ్ఛావిచయం, విస్సజ్జనవిచయఞ్చ దస్సేత్వా ఇదాని సుత్తన్తరేసుపి పుచ్ఛావిస్సజ్జనవిచయానం నయం దస్సేన్తో ఏవం పుచ్ఛితబ్బం, ఏవం విస్సజ్జితబ్బ’న్తి ఆహా”తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౧౭) –

వుత్తం. తత్థ **ఏవన్తి** అజితసుత్తే (సు॰ ని॰ ౧౦౩౮ ఆదయో; చూళని॰ వత్థుగాథా ౫౭, అజితమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౧ ఆదయో) వుత్తపుచ్ఛావిచయానుసారేన పుచ్ఛావసేన పవత్తసుత్తం నీహరిత్వా పుచ్ఛావిచయో విభజేతబ్బో, ఏవం అజితసుత్తే (సు॰ ని॰ ౧౦౩౮ ఆదయో; చూళని॰ వత్థుగాథా ౫౭ ఆదయో, అజితమాణవపుచ్ఛానిద్దేస ౧ ఆదయో) వుత్తవిస్సజ్జనవిచయానుసారేన సుత్తన్తరేసుపి విస్సజ్జనవసేన పవత్తసుత్తం నీహరిత్వా విస్సజ్జనవిచయో విభజేతబ్బో.

పుచ్ఛావిస్సజ్జనవిచయా ఆచరియేన విభత్తా, అమ్హేహి చ ఞాతా, “కతమో సుత్తఅనుగీతివిచయో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘సుత్తస్స చ అనుగీతీ’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **సుత్తస్సాతి** నీహరితసుత్తస్స. **అనుగీతీతి** సుత్తన్తరదేసనాసఙ్ఖాతా అనుగీతి. **అత్థతో చ బ్యఞ్జనతో చ సమానేతబ్బాతి** తస్సా అనుగీతియా అత్థతో, బ్యఞ్జనతో చ సంవణ్ణేతబ్బసుత్తేన సమానా సదిసీ కాతబ్బా, తస్మిం వా సంవణ్ణియమానసుత్తే అనుగీతి సుత్తత్థతో, బ్యఞ్జనతో చ సమానేతబ్బా . “అత్థతో అసమానే కో నామ దోసో ఆపజ్జేయ్యా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **అత్థాపగతం హి బ్యఞ్జనం సమ్ఫప్పలాపం భవతీ’’**తి వుత్తం. “అత్థతో అసమానే దోసో వుత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, బ్యఞ్జనతో అసమానే పన కో నామ దోసో ఆపజ్జతీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘దున్నిక్ఖిత్తస్స పదబ్యఞ్జనస్స అత్థోపి దున్నయో భవతీ’’**తి వుత్తం. **తస్మా** సదోసత్తా అనుగీతియా వా సుత్తేన అత్థబ్యఞ్జనూపేతం సఙ్గాయితబ్బం.

అనుగీతివిచయో ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, “కతమో సుత్తస్స విచయో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **సుత్తఞ్చా’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **సుత్తఞ్చాతి** నిద్ధారితసుత్తఞ్చ. **‘‘ఇదం** నిద్ధారిత**సుత్తం** నామ భగవతా వుత్తం **ఆహచ్చవచనం** కిం, ఉదాహు సఙ్గాయన్తేహి వుత్తం **అనుసన్ధివచనం** కి”న్తి పవిచినితబ్బం, **‘‘ఇదం** నిద్ధారితసుత్తం **నీతత్థం** కిం, ఉదాహు **నేయ్యత్థం** కి”న్తి పవిచినితబ్బం, **‘‘ఇదం** నిద్ధారితసుత్తం **సంకిలేసభాగియం** కిం, ఉదాహు **వాసనాభాగియం** కి”న్తి పవిచినితబ్బం, **‘‘ఇదం** నిద్ధారితసుత్తం **నిబ్బేధభాగియం** కిం, ఉదాహు **అసేక్ఖభాగియం** కి”న్తి పవిచినితబ్బం. ఏవం

పవిచినిత్వా యది ఆహచ్చవచనం భవే, ఏవం సతి “ఆహచ్చవచన”న్తి నిద్ధారేత్వా గహేతబ్బం. యది అసేక్ఖసుత్తం భవే, ఏవం సతి “అసేక్ఖసుత్త”న్తి నిద్ధారేత్వా గహేతబ్బం, ఇచ్చేతన్తి అత్థో.

“సుత్తం పవిచినిత్వా సుత్తస్స అత్థభూతాని సబ్బాని సచ్చాని నిద్ధారేత్వా కత్థ పదేసే పస్సితబ్బానీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా పుచ్ఛం ఠపేత్వా ఇమస్మిం పదేసే పస్సితబ్బానీతి దస్సేతుం **‘‘కుహిం ఇమస్స సుత్తస్స సబ్బాని...పే.... పరియోసానే’’**తి వుత్తం. తత్థ **ఇమస్స సుత్తస్సా**తి యం సుత్తం విచినితుం నిద్ధారితం, ఇమస్స సుత్తస్స చతుసచ్చవినిముత్తస్స సుత్తత్థస్స అభావతో **సబ్బాని సచ్చాని** తస్సేవ సుత్తస్స **ఆదిమజ్ఝపరియోసానే** పస్సితబ్బానీతి అత్థో.

యథావుత్తం సుత్తవిచయం నిగమేన్తో **‘‘ఏవం సుత్తం పవిచేతబ్బ’’**న్తి ఆహ. “న యథావుత్తపుచ్ఛాదీనం పవిచేతబ్బభావో అమ్హేహి జానితబ్బో సద్దహితబ్బో”తి వత్తబ్బభావతో **‘‘తేనాహ...పే.... అనుగీతీ’’**తి వుత్తం. తత్థ **తేన** యథావుత్తపుచ్ఛాదీనం విచేతబ్బభావేన ఆయస్మా మహాకచ్చానో “యం పుచ్ఛితఞ్చ...పే.... అనుగీతీ”తిఆదికం యం వచనం ఆహ, తేన వచనేన విచేతబ్బభావో తుమ్హేహి జానితబ్బో సద్దహితబ్బోవాతి వుత్తం హోతి.

“యథావుత్తప్పకారో చ విచయో హారో పరిపుణ్ణో కిం, ఉదాహు అఞ్ఞోపి నిద్ధారేత్వా యోజేతబ్బో అత్థి కి”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘నియుత్తో విచయో హారో’’**తి వుత్తం. తత్థ పుచ్ఛావిచయవిస్సజ్జనవిచయపుబ్బాపరవిచయఅనుగీతివిచయసుత్తవిచయా సరూపతో విభత్తా, తేహి అవసేసో అస్సాదాదివిచయోపి యథారహం నిద్ధారేత్వా **యుత్తో** యుఞ్జితబ్బోతి అధిప్పాయో.

ఇతి విచయహారవిభఙ్గే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి **పన** అట్ఠకథాటీకానుసారేన గమ్భీరత్థో విత్థారతో విభజిత్వా గహేతబ్బోతి.

౩. యుత్తిహారవిభఙ్గవిభావనా

౧౮. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన విచయహారవిభఙ్గేన పదపఞ్హాదయో విచితా, సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో విచయహారవిభఙ్గో పరిపుణ్ణో, “కతమో యుత్తిహారవిభఙ్గో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘తత్థ కతమో యుత్తిహారో’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థా**తి తేసు నిద్దిట్ఠేసు సోళససు హారేసు **కతమో** సంవణ్ణనావిసేసో **యుత్తిహారో** యుత్తిహారవిభఙ్గోతి పుచ్ఛి. “సబ్బేసం హారాన”న్తిఆదినిద్దేసస్స ఇదాని వుచ్చమానో “అయం యుత్తిహారో”తిఆదికో విత్థారసంవణ్ణనావిసేసో యుత్తిహారవిభఙ్గో నామాతి విఞ్ఞేయ్యో. తేన వుత్తం “తత్థ కతమో యుత్తిహారోతిఆది యుత్తిహారవిభఙ్గో”తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౧౮). అయం యుత్తిహారో **కిం** నామ సుత్తత్థం యుత్తాయుత్తివసేన **యోజయతీ**తి యుఞ్జితబ్బం సుత్తత్థం పుచ్ఛతి. సుత్తత్థో పన దువిధో అతథాకారేన గయ్హమానో, తథాకారేన గయ్హమానో అత్థోతి. తత్థ అతథాకారేన గయ్హమానోవ అత్థో యాథావతో యుత్తినిద్ధారణేన యోజేతబ్బో, ఇతరో పన భూతకథనమత్తేన యోజేతబ్బో. యస్మా పనాయం యుత్తిగవేసనా నామ సంవణ్ణనా మహాపదేసేహి వినా న సమ్భవతి, తస్మా యుత్తిహారం విభజన్తో తస్స యుత్తిహారస్స లక్ఖణం పఠమం ఉపదిసితుం **‘‘చత్తారో మహాపదేసా’’**తిఆదిమాహ. తత్థ **మహాపదేసా**తి మహన్తే బుద్ధాదయో అపదిసిత్వా వుత్తాని కారణాని,

మహన్తాని వా ధమ్మస్స అపదేసాని పతిట్ఠానాని. అపదిసీయతీతి **అపదేసో,** బుద్ధో అపదేసో ఏతస్స కారణస్సాతి **బుద్ధాపదేసో**. సేసేసుపి ఏసేవ నయో నేతబ్బో. "బుద్ధస్స సమ్ముఖా ఏతం సుత్తం మయా సుత"న్తి వత్వా ఆభతస్స గన్థస్స సుత్తవినయేహి సంసన్దనం ధమ్మో, అసంసన్దనం అధమ్మోతి వినిచ్ఛయకారణం మహాపదేసోతి అధిప్పాయో. "బుద్ధస్స సమ్ముఖా మయా ఆభతం, సఙ్ఘస్స సమ్ముఖా మయా ఆభతం, సమ్బహులత్థేరానం సమ్ముఖా మయా ఆభతం, ఏకత్థేరస్స సమ్ముఖా మయా ఆభత"న్తి వత్వా ఆభతస్స గన్థస్స యాని బ్యఞ్జనపదఅత్థపదాని సన్తి, **తాని పదబ్యఞ్జనాని** భగవతా దేసితే **సుత్తే ఓతరయితబ్బాని** అనుప్పవేసితాని, **వినయే** రాగాదివినయే **సన్దస్సయితబ్బాని** సంసన్దేతబ్బాని. ధమ్మతాయం **ఉపనిక్ఖిపితబ్బాని** పక్ఖిపితబ్బాని. యది సుత్తత్థేన, వినయత్థేన, ధమ్మతాయ చ అవిరుద్ధాని హోన్తి, ఏవం సతి తవ ఆభతపదబ్యఞ్జనాని యుత్తానీతి వినిచ్ఛయన్తేహి వత్వా గహేతబ్బానీతి అధిప్పాయో.

సుత్తవినయధమ్మతాసు ఓతరయితబ్బాని సన్దస్సయితబ్బాని ఉపనిక్ఖిపితబ్బానీతి ఆచరియేన వుత్తాని, "కత్థ సుత్తే, కత్థ వినయే, కత్థ ధమ్మతాయ"న్తి వత్తబ్బత్తా **''కతమస్మిం సుత్తే''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **చతూసు అరియసచ్చేసూ**తి చతున్నం అరియసచ్చానం దస్సనకేసు సుత్తేసు. రాగో వినస్సతి వూపసమతి ఏతేన అసుభాదినాతి **రాగవినయం,** కిం తం? అసుభాదినిమిత్తం, తం అస్స అత్థీతి **రాగవినయో,** కో సో? అసుభాదినిమిత్తదస్సనకో సుత్తన్తవిసేసో. ఏస నయో **దోసవినయోతి**ఆదీసుపి. **పటిచ్చసముప్పాదో** నామ సస్సతదిట్ఠిఉచ్ఛేదదిట్ఠిం వివజ్జేత్వా ఏకత్తనయాదీనం దీపనేన అవిజ్జాదిసఙ్ఖారాదిసభావధమ్మానం పచ్చయపచ్చయుప్పన్నభావదీపకోతి వుత్తం **''కతమిస్సం ధమ్మతాయం ఉపనిక్ఖిపితబ్బాని? పటిచ్చసముప్పాదే''**తి.

"సుత్తాదీసు అవతరన్తే సన్దిస్సన్తే అవిలోమేన్తే కిం న జనేతీ"తి వత్తబ్బతో **''చతూసూ''**తిఆది వుత్తం. తత్థ "బుద్ధాదీనం సమ్ముఖా మయా ఆభత"న్తి వత్వా ఆభతగన్థో చతూసు అరియసచ్చేసు యది అవతరతి, ఏవం సతి ఆభతగన్థో ఆసవే న జనేతి. రాగాదికిలేసవినయే యది సన్దిస్సతి, ఏవం సతి ఆభతగన్థో ఆసవే న జనేతి. ధమ్మతఞ్చ యది న విలోమేతి, ఏవం సతి ఆభతగన్థో ఆసవే న జనేతీతి అత్థో దట్ఠబ్బో.

"కిమత్థం యుత్తిహారవిభఙ్గే చత్తారో మహాపదేసా ఆభతా"తి వత్తబ్బత్తా **''చతూహి మహాపదేసేహీ''**తిఆదిమాహ. తత్థ ఆభతగన్థే **యం యం** అత్థజాతం, **యం యం** ధమ్మజాతం వా చతూహి మహాపదేసేహి యుజ్జతి, **తం తం** అత్థజాతం వా **తం తం** ధమ్మజాతం వా సంవణ్ణేతబ్బసుత్తే గహేతబ్బం. **యేన యేన** కారణేన చ చతూహి మహాపదేసేహి యుజ్జతి, **తం తం** కారణం సంవణ్ణనావసేన సంవణ్ణేతబ్బసుత్తే గహేతబ్బం. **యథా యథా** పకారేన చతూహి మహాపదేసేహి యుజ్జతి, సో సో పకారో సంవణ్ణనావసేన సంవణ్ణేతబ్బసుత్తే గహేతబ్బో. ఏవం గాహణత్థం చత్తారో మహాపదేసా ఆభతాతి అత్థో.

౧౮. చతూహి మహాపదేసేహి యుత్తం అవిరుద్ధం తం తం అత్థజాతం గహేతబ్బన్తి ఆచరియేన వుత్తం, "కత్థ కేన యుత్తినిద్ధారణం కాతబ్బ"న్తి వత్తబ్బత్తా **''పఞ్హం పుచ్ఛితేనా''**తిఆది వుత్తం. పఞ్హో పఞ్హం **పుచ్ఛితేన** పుగ్గలేన యుత్తినిద్ధారణం కాతబ్బన్తి. తత్థ **పఞ్హ**న్తి పఞ్హితబ్బం సభావధమ్మం. **పుచ్ఛితేనా**తి విస్సజ్జేతుం సమత్థేన పణ్డితపుగ్గలేన. **పఞ్హో**తి పుచ్ఛావసేన పవత్తపాఠే. పదాని **కతి** కిత్తకాని హోన్తీతి పదసో పఠమం **పరియోగాహితబ్బం** యుత్తిహారేన **విచేతబ్బం** వీమంసితబ్బం. "కథం విచేతబ్బ"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''యది సబ్బానీ''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **సబ్బాని పదానీ**తి పుచ్ఛితపాఠే నిరవసేసాని పదాని **ఏకం** సమానం అత్థం యది అభివదన్తి, ఏవం సతి అత్థవసేన **ఏకో పఞ్హో**. ఏస నయో సేసేసుపి. తేన వుత్తం "తదత్థస్సేకస్స ఞాతుం ఇచ్ఛితత్తా"తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౧౮).

ఏకన్తి అత్థవసేన ఏకవిధం పఞ్హం. **ఉపపరిక్ఖమానేన** పుగ్గలేన **అఞ్ఞాతబ్బం** దళ్హం జానితబ్బం. “కో ఆజాననాకారో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ఆజాననాకారం దస్సేన్తో **‘‘కిం ఇమే ధమ్మా’’**తిఆదిమాహ. తత్థ “యే హి పరియత్తిధమ్మా సంవణ్ణేతబ్బా, ఇమే పరియత్తిధమ్మా నానత్థా హోన్తి కిం, నానాబ్యఞ్జనా హోన్తి కిం, ఉదాహు ఇమేసం పరియత్తిధమ్మానం ఏకో అత్థో హోతి, బ్యఞ్జనమేవ నానం హోతి కి”న్తి యుత్తితో విచేత్వా అఞ్ఞాతబ్బన్తి యోజనా. “యథావుత్తో పఞ్హో కిం భవే”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా యథావుత్తం పఞ్హం ఏకదేసం దస్సేతుం **‘‘యథా కిం భవే’’**తి పుచ్ఛిత్వా **‘‘యథా సా’’**తిఆదిమాహ.

తస్సం పుచ్ఛాగాథాయం – చోరఘాతకేన మనుస్సేన చోరో అబ్భాహతో వియ **కేన** ధమ్మేన సత్త**లోకో** సదా అబ్భాహతో, మాలువలతాయ అత్తనో నిస్సితరుక్ఖో పరివారితో అజ్ఝోత్థటో వియ **కేన** ధమ్మేన సత్త**లోకో** సదా **పరివారితో** అజ్ఝోత్థటో, విసప్పీతఖురప్పేన సల్లేన ఓతిణ్ణో అనుపవిట్ఠో వియ **కేన** సల్లేన సత్త**లోకో** సదా **ఓతిణ్ణో** అనుపవిట్ఠో, **కిస్స** కేన కారణేన సత్త**లోకో** సదా **ధూపాయితో** సన్తాపితోతి యోజనా.

“ఇమాయ పుచ్ఛాగాథాయ కిత్తకాని పదానీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘ఇమానీ’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **పుచ్ఛితానీతి** పుచ్ఛితత్థాని పదాని చత్తారి హోన్తి. “కిత్తకా పఞ్హా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘తే తయో పఞ్హా’’**తి వుత్తం.

భగవా దేవతాయ **హి** యస్మా విస్సజ్జేతి, ఇతి తస్మా విస్సజ్జనతో “తయోపఞ్హా”తి విఞ్ఞాయతి. “కతమా విస్సజ్జనగాథా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా –

> “మచ్చునాబ్భాహతో లోకో, జరాయ పరివారితో;
> తణ్హాసల్లేన ఓతిణ్ణో, ఇచ్ఛాధూపాయితో సదా”తి. –

వుత్తం. తస్సం విస్సజ్జనగాథాయం – చోరఘాతకేన మనుస్సేన చోరో అబ్భాహతో వియ మచ్చునా సత్త**లోకో** సదా అబ్భాహతో, మాలువలతాయ అత్తనో నిస్సితరుక్ఖో పరివారితో అజ్ఝోత్థటో వియ జరాయ సత్త**లోకో** సదా **పరివారితో** అజ్ఝోత్థటో, విసప్పీతఖురప్పేన సల్లేన ఓతిణ్ణో అనుపవిట్ఠో వియ తణ్హాసల్లేన సత్త**లోకో** సదా **ఓతిణ్ణో** అనుపవిట్ఠో, ఇచ్ఛాయ సత్త**లోకో** సదా **ధూపాయితో** సన్తాపితోతి యోజనా.

౨౦. “కతమం మచ్చు, కతమా జరా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘తత్థ జరా’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థాతి** తిస్సం విస్సజ్జనగాథాయం. దుతియపదే వుత్తా **జరా** చ పఠమపదే వుత్తం **మరణఞ్చ** ఇమాని ద్వే **సఙ్ఖతస్స** ఖన్ధపఞ్చకస్స సఙ్ఖతలక్ఖణాని హోన్తి, సఙ్ఖతం ఖన్ధపఞ్చకం ముఞ్చిత్వా విసుం న ఉపలబ్భతీతి అత్థో. “సఙ్ఖతలక్ఖణానం జరామరణానం కథం భేదో జానితబ్బో”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘జరాయం ఠితస్సా’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **జరాయం ఠితస్స అఞ్ఞథత్త**న్తి ఠితస్స ఖన్ధప్పబన్ధస్స యం అఞ్ఞథత్తం, అయం పాకటజరా నామ, న ఖణట్ఠితిజరా. **మరణం వయోతి** సమ్ముతిమరణం చుతియేవ హోతి, న ఖణికమరణం, న సముచ్ఛేదమరణం. తేన వుత్తం “ఉప్పాదో పఞ్ఞాయతి, వయో పఞ్ఞాయతి, ఠితస్స అఞ్ఞథత్తం పఞ్ఞాయతీ”తి (సం॰ ని॰ ౩.౩౮; అ॰ ని॰ ౩.౪౭; కథా॰ ౨౧౪).

యది ఠితస్సేవ మరణం సియా, ఏవం సతి జరామరణానం నానత్తం యుత్తం న సియా, అయుత్తే సతి “తే తయో పఞ్హా”తి వచనమ్పి అయుత్తమేవాతి వత్తబ్బతో **‘‘తత్థ జరాయ చా’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థాతి** తిస్సం విస్సజ్జనగాథాయం వుత్తాయ **జరాయ చ** వుత్తస్స **మరణస్స చ** అత్థతో నానత్తం యుత్తం.

“కేన కారణేన యుత్తం, కథం కారణేన నానత్తం సమ్పటిచ్ఛితబ్బ”న్తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**గబ్భగతాపి హి మీయన్తీ**’’తి వుత్తం. జరం అప్పత్తా గబ్భగతాపి సత్తా **హి** యస్మా మీయన్తి, తస్మా నానత్తం సమ్పటిచ్ఛితబ్బం. “గబ్భగతాపి జరప్పత్తా భవేయ్యు”న్తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**న చ తే జిణ్ణా భవన్తీ**’’తి వుత్తం. జరప్పత్తాపి అజిణ్ణత్తా జిణ్ణజరం అప్పత్తావ మీయన్తి, ఏవం ఇధాధిప్పేతస్స జిణ్ణజరావిరహితస్స మరణస్స సమ్భవతో అఞ్ఞా జరా, అఞ్ఞం మరణన్తి ఞాతబ్బన్తి వుత్తం హోతి. “న గబ్భగతానంయేవ జిణ్ణజరం అప్పత్తం మరణం అత్థి, అఞ్ఞేసమ్పి అత్థీ”తి వత్తబ్బభావతో ‘‘**అత్థి చ దేవానం మరణ**’’న్తి వుత్తం. “దేవాపి చిరకాలసమ్భవతో జరం పత్తా భవేయ్యు”న్తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**న చ తేసం సరీరాని జీరన్తీ**’’తి వుత్తం. “జరామరణానం నానత్తే కారణం ఏత్తకమేవా”తి వత్తబ్బత్తా అఞ్ఞమ్పి అత్థీతి దస్సేతుం ‘‘**సక్కతే వా**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ జిణ్ణజరాయ పటికమ్మం కాతుం సక్కతేవ, మరణస్స పన పటికమ్మస్స కాతుం న సక్కతేవ, ఇమినాపి కారణేన జరామరణానం నానత్తం సమ్పటిచ్ఛితబ్బమేవాతి అత్థో. “న సక్కతే మరణస్స పటికమ్మం కాతు”న్తి కస్మా వుత్తం, నను ఇద్ధిపాదభావనాయ వసీభావే సతి సక్కా మరణస్సాపి పటికమ్మం కాతున్తి చోదనం మనసి కత్వా ‘‘**అఞ్ఞత్రేవ ఇద్ధిమన్తానం ఇద్ధివిసయా**’’తి వుత్తం.

జరామరణానం అఞ్ఞమఞ్ఞం నానాభావో ఆచరియేన దస్సితో, అమ్హేహి చ ఞాతో, “కథం పన తణ్హాయ జరామరణేహి నానాభావో”తి వత్తబ్బతో తేహి తణ్హాయ నానత్తం దస్సేతుం ‘‘**యం పనాహ**’’తిఆది వుత్తం. తణ్హాయ అవిజ్జమానాయపి జీరన్తాపి మీయన్తాపి వీతరాగా యస్మా దిస్సన్తి, తస్మా తణ్హాయ జరామరణేహి నానాభావో సమ్పటిచ్ఛితబ్బో.

“తణ్హాయ జీరణభిజ్జనలక్ఖణం అత్థీతి తేహి తణ్హాయ అనఞ్ఞత్తే కో నామ దోసో సియా”తి వత్తబ్బతో దోసం దస్సేతుం ‘‘**యది చా**’’తిఆది వుత్తం. జరామరణం **యథా** యేన జీరణభిజ్జనలక్ఖణేన పాకటం, ఏవం జీరణభిజ్జనలక్ఖణేన తణ్హాపి పాకటా. యది చ సియా; ఏవం సన్తే **యోబ్బనట్ఠాపి** సబ్బే మాణవా విగతతణ్హా సియుం, న చ విగతతణ్హా, తస్మా నానాభావో సమ్పటిచ్ఛితబ్బో. తతో అఞ్ఞోపి దోసో ఆపజ్జేయ్యాతి దస్సేతుం ‘‘**యథా చ తణ్హా దుక్ఖస్సా**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ జరామరణానం తణ్హాయ అనఞ్ఞత్తే సతి **తణ్హాయ** భవతణ్హాయ దుక్ఖసముదయో హోతి, ఏవం జరామరణమ్పి దుక్ఖసముదయో సియా. యస్మా న జరామరణం దుక్ఖసముదయో, తస్మా జరామరణేహి తణ్హాయ నానత్తం వేదితబ్బం.

తేహి తాయ అనఞ్ఞత్తే సతి ఏవమ్పి దోసో ఆపజ్జేయ్యాతి దస్సేతుం ‘‘**యథా చ తణ్హా మగ్గవజ్ఝా**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ తేహి తాయ అనఞ్ఞత్తే సతి యథా తణ్హా మగ్గవజ్ఝా హోతి, ఏవం జరామరణమ్పి మగ్గవజ్ఝం సియా. యథా జరామరణం మగ్గవజ్ఝం న హోతి, ఏవం తణ్హాపి మగ్గవజ్ఝా న సియా, తథా చ న హోతి పహాతబ్బాపహాతబ్బభావతో, తస్మాపి జరామరణేహి తణ్హాయ నానత్తం వేదితబ్బం.

“యది చాతిఆదినా వుత్తాయ యుత్తియా ఉపపత్తియా ఏవ జరామరణేహి తణ్హాయ అఞ్ఞత్తం గవేసితబ్బ”న్తి వత్తబ్బత్తా అఞ్ఞేహిపి కారణేహి గవేసితబ్బన్తి దస్సేతుం ‘‘**ఇమాయ యుత్తియా**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఇమాయ యుత్తియాతి** యా యుత్తి “యది చా”తిఆదినా వుత్తాయ ఇమాయ యుత్తియా ఉపపత్తియా. **అఞ్ఞమఞ్ఞేహి కారణేహి** అఞ్ఞేహి అఞ్ఞేహి కారణభూతేహి ఉపపత్తీహి జరామరణేహి తణ్హాయ అఞ్ఞత్తం గవేసితబ్బన్తి అత్థో. “అఞ్ఞమఞ్ఞేహి కారణేహి గవేసితబ్బ”న్తి కస్మా వుత్తం, నను యుత్తియా, అత్థతో చ అఞ్ఞత్తం సన్దిస్సతీతి చోదనం మనసి కత్వా ‘‘**యది చ సన్దిస్సతీ**’’తిఆదిమాహ. తత్థ యుత్తిసమారుళ్హం అత్థతో చ మరణేహి తణ్హాయ చ అఞ్ఞత్తం యది చ సన్దిస్సతి, బ్యఞ్జనతోపి అఞ్ఞత్తం గవేసితబ్బమేవాతి అత్థో.

“కథం బ్యఞ్జనతో అఞ్ఞత్తం గవేసితబ్బ”న్తి వత్తబ్బత్తా **‘‘సల్లోతి వా’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ “సల్లో”తి వా “ధూపాయన”న్తి వా ద్వీహి బ్యఞ్జనేహి వుచ్చమానానం **ఇమేసం** ఇచ్ఛాతణ్హాసఙ్ఖాతానం **ధమ్మానం** అత్థతో **ఏకత్తం** సమానత్తం యుజ్జతి, న అఞ్ఞత్తం. “సల్లో”తి వా “ధూపాయన”న్తి వా ద్వీహి బ్యఞ్జనేహి అవుచ్చమానానం జరామరణానం తణ్హాయ ఏకత్తం న యుజ్జతి. తమేవత్థం వివరితుం **‘‘న హీ’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ ఇచ్ఛాయ చ తణ్హాయ చ అత్థతో అఞ్ఞత్తం న యుజ్జతి, ఏకత్తమేవ యుజ్జతీతి యోజనా. ఇచ్ఛాయ చ తణ్హాయ చ జీరణభిజ్జనసమ్భవతో జరామరణేహి తణ్హాయ ఏకత్తం సియా, “కస్మా అఞ్ఞత్తం యుత్త”న్తి వత్తబ్బతో **‘‘తణ్హాయ అధిప్పాయే’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ తణ్హాయ అధిప్పాయే అపరిపూరమానే నవసు ఆఘాతవత్థూసు కోధో చ ఉప్పజ్జతి, ఉపనాహో చ ఉప్పజ్జతి. జరామరణేసు అపరిపూరమానేసు నవసు ఆఘాతవత్థూసు కోధో చ న ఉప్పజ్జతి, ఉపనాహో చ న ఉప్పజ్జతి. ఇతి ఇమాయ యుత్తియా జరాయ చ మరణస్స చ తణ్హాయ చ అత్థతో అఞ్ఞత్తం యుజ్జతియేవాతి దట్ఠబ్బం.

యది ఇచ్ఛా తణ్హాయ అత్థతో ఏకత్తం యుత్తం, ఏవం సతి కస్మా భగవతా “మచ్చునాబ్భాహతో లోకో”తిఆదిగాథాయం “తణ్హాసల్లేన ఓతిణ్ణో, ఇచ్ఛాధూపాయితో సదా”తి ద్విధా వుత్తాతి చోదనం పరిహరన్తో **‘‘యం పనిదం భగవతా’’**తిఆదిమాహ. తత్థ “ఇచ్ఛా”తిపి “తణ్హా”తిపి ద్వీహి నామేహి **యం పనిదం అభిలపితం** యం పనిదం అభిలపనం కతం, **ఇదం** అభిలపనం భగవతా బాహిరానం ఇచ్ఛితబ్బతసితబ్బానం **వత్థూనం** రూపాదిఆరమ్మణానం భేదానం వసేన “ఇచ్ఛా”తిపి “తణ్హా”తిపి ద్వీహి నామేహి **అభిలపితం** అభిలపనవసేన కతన్తి ఏకత్తం యుత్తమేవ, న నానత్తన్తి అత్థో దట్ఠబ్బో.

“నామవసేన ద్విధా వుత్తానం ఇచ్ఛాతణ్హాదీనం కేన ఏకత్తం యుత్తన్తి సద్దహితబ్బ”న్తి వత్తబ్బత్తా **‘‘సబ్బాహీ’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ నానానామవసేన పభేదా **సబ్బా** ఇచ్ఛాదికా తణ్హా అజ్ఝోసానలక్ఖణేన ఏకలక్ఖణా **హి** యస్మా యుత్తా, తస్మా నామవసేన భిన్నానమ్పి ఏకలక్ఖణేన ఏకత్తం యుత్తన్తి సద్దహితబ్బన్తి దట్ఠబ్బం. “కిమివ యుత్త”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘యథా సబ్బో’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ కట్ఠగ్గిఆదివసేన అనేకో **సబ్బో అగ్గి** ఉణ్హత్తలక్ఖణేన ఏకలక్ఖణో యథా, ఏవం అజ్ఝోసానలక్ఖణేన ఏకలక్ఖణాతి యోజనా. సబ్బస్స అగ్గినో ఉపాదానవసేన అనేకాని నామాని సరూపతో దస్సేతుం **‘‘అపిచా’’**తిఆది వుత్తం. తస్సత్థో పాకటో. ఆరమ్మణవసేన తణ్హా అఞ్ఞేహి అఞ్ఞేహి నామేహి భగవతా అభిలపితా, ఉపాదానవసేన అగ్గి అఞ్ఞేహి అఞ్ఞేహి నామేహి అభిలపితోతి యోజనా కాతబ్బా.

“విస్సజ్జనగాథాయం ఆగతనామేహి ఏవ తణ్హా అభిలపితా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా అనేకేహి నామేహి అభిలపితాతి దస్సేతుం **‘‘ఇచ్ఛా ఇతిపీ’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ ఇచ్ఛితబ్బాని అత్థాని రూపాదీని ఆరమ్మణాని సత్తా ఇచ్ఛన్తి ఏతాయాతి **ఇచ్ఛా**. తసన్తి ఏతాయాతి **తణ్హా**. సల్లతి పవిసతి విసప్పీతం సల్లం వియాతి **సల్లా**, సన్తాపం లాతి ఆదదాతీతి వా **సల్లా**, సన్తాపం లాతి పవత్తేతీతి వా **సల్లా**. ధూపాయతి సన్తాపేతి పరిదహతీతి **ధూపాయనా**. సరతి ఆకడ్ఢతి అవహరతి సీఘసోతా సరితా వియాతి **సరితా,** సరతి సల్లతీతి వా **సరితా**. విసరతీతి **విసత్తికా**. పీతివసేన సినేహతీతి **సినేహో**. తాసు తాసు గతీసు కిలమథం ఉప్పాదేతీతి **కిలమథో**. సత్తా రూపాదిఆరమ్మణాని మఞ్ఞన్తి ఏతాయాతి **మఞ్ఞనా**. భవం బన్ధతీతి **బన్ధో**. ఆసీయతే పత్థీయతేతి **ఆసా**. ఆసియతి పత్థేతీతి వా **ఆసా**. పిపాసీయతేతి **పిపాసా,** ఆరమ్మణరసం పిపాసతీతి వా **పిపాసా**. అభినన్దీయతేతి **అభినన్దనా,** అభినన్దతీతి వా **అభినన్దనా**. విత్థారతో అట్ఠకథావసేన (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౨౦) వేదితబ్బో.

“తణ్హాయ ఇచ్ఛాదిప్పకారవసేన ఆలపితభావో కేన సద్దహితబ్బో”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘యథా చ వేవచనే’’**తిఆది వుత్తం. వేవచనహారవిభఙ్గే “ఆసా చ పీహా...పే॰... వేవచన”న్తి (నేత్తి॰ ౩౭) యా తణ్హా **యథా** యేన పకారేన వుత్తా, తథా తేన పకారేన

వుత్తాయ తణ్హాయ ఇచ్ఛాదిప్పకారవసేన ఆలపితభావో సద్దహితబ్బో. "పేవచనవిభఙ్గే ఆచరియేన వుత్తోపి భగవతా అవుత్తే కేన సద్దహితబ్బో"తి వత్తబ్బత్తా **''యథాహ భగవా''**తిఆది వుత్తం. **యథా** యేన పకారేన భగవా "రూపే తిస్సా"తిఆదికం యం వచనమాహ, తథా తేన పకారేన వుత్తేన తేన వచనేన సద్దహితబ్బో వాతి. **ఏవం యుజ్జతీ**తి ఏవం వుత్తనయేన ఇచ్ఛాతణ్హానం అత్థతో ఏకత్తా , జరాయ చ మరణస్స చ తణ్హాయ చ అత్థతో అఞ్ఞత్తా చ "తయో పఞ్హా"తి యం వచనం వుత్తం, తం వచనం యుజ్జతీతి అత్థో గహేతబ్బో.

౨౧. "కేనస్సుబ్భాహతో లోకో"తిఆదిగాథాయ తయో పఞ్హా వుత్తా"తి పఞ్హత్తయభావే యుత్తి ఆచరియేన విభత్తా, అమ్హేహి చ ఞాతా. "తతో అఞ్ఞేహి పకారేహి యుత్తి కథం ఞాతబ్బా"తి వత్తబ్బభావతో అఞ్ఞేహి పకారేహిపి యుత్తిగవేసనం దస్సేన్తో **''సబ్బో దుక్ఖూపచారో''**తిఆదిమాహ. తత్థ సబ్బో దుక్ఖూపచారో కామతణ్హాసఙ్ఖారమూలకోతి యుజ్జతి, సబ్బో నిబ్బిదూపచారో కామతణ్హాపరిక్ఖారమూలకోతి న యుజ్జతి. వచనత్థతో పన దుక్ఖస్స ఉపచారో పవత్తీతి **దుక్ఖూపచారో**. కామతణ్హాపచ్చయా పవత్తో సఙ్ఖారో మూలం ఏతస్సాతి **కామతణ్హాసఙ్ఖారమూలకో**. నిబ్బిదాయ ఉపచారో పవత్తీతి **నిబ్బిదూపచారో**. కామతణ్హాయ పరిక్ఖారభూతో వత్థుకామో మూలం ఏతస్సాతి **కామతణ్హాపరిక్ఖారమూలకో**తి. తత్థ అనభిరతిసఙ్ఖాతా ఉక్కణ్ఠా నిబ్బిదా కామతణ్హాపరిక్ఖారమూలికా యుజ్జతి, ఞాణనిబ్బిదా కామతణ్హాపరిక్ఖారమూలికా న యుజ్జతి, తస్మా సబ్బో నిబ్బిదూపచారో కామతణ్హాపరిక్ఖారమూలకోతి న పన యుజ్జతీతి వుత్తం.

"పఞ్హత్తయభావే చేవ దుక్ఖూపచారనిబ్బిదూపచారే చ యా యుత్తి ఆచరియేన విభత్తా, సావ యుత్తి సల్లక్ఖేతబ్బా కిం, ఉదాహు ఇమాయ యుత్తియా అఞ్ఞాపి యుత్తి గవేసితబ్బా కి"న్తి వత్తబ్బతో నయం దస్సేతుం **''ఇమాయా''**తిఆదిమాహ. ఇదం వుత్తం హోతి – పఞ్హత్తయభావే చేవ దుక్ఖూపచారనిబ్బిదూపచారే చ యా యుత్తి మయా విభత్తా, ఇమాయ యుత్తియా అనుసారేన అఞ్ఞమఞ్ఞేహి కారణేహి తేసు తేసు పాళిప్పదేసేసు యుత్తిపి గవేసితబ్బాతి.

"ఇదం నయదస్సనం సంఖిత్తం, న సక్కా విత్థారతో గవేసితు"న్తి వత్తబ్బతో తం నయదస్సనం విత్థారతో విభజిత్వా దస్సేతుం **''యథా హి భగవా''**తిఆది ఆరద్ధం. అసుభస్స జిగుచ్ఛనీయభావతో రాగుప్పాదో న యుత్తో, తస్మా **రాగచరితస్స పుగ్గలస్స** అసుభదేసనా రాగవినయాయ యుత్తా. మేత్తాయ దోసపటిపక్ఖత్తా **దోసచరితస్స పుగ్గలస్స** మేత్తాదేసనా దోసవినయాయ యుత్తా. పటిచ్చసముప్పాదస్స పఞ్ఞావిసయత్తా **మోహచరితస్స పుగ్గలస్స** పటిచ్చసముప్పాదదేసనా మోహవినయాయ యుత్తా. "రాగచరితస్సాపి మేత్తాదిదేసనా యుజ్జేయ్య సబ్బసత్తసాధారణత్తా"తి వత్తబ్బత్తా **''యది హి భగవా''**తిఆది వుత్తం. తిబ్బకిలేసస్స రాగచరితస్స అధిప్పేతత్తా తాదిసస్స పుగ్గలస్స మేత్తం చేతోవిముత్తిం యది దేసేయ్య, ఏవం సతి మేత్తావసేనపి రాగుప్పజ్జనతో దేసనా న యుజ్జతి. సుఖం పటిపదం వా యది దేసేయ్య, ఏవం సతి రాగచరితస్స దుక్ఖాపటిపదాయుజ్జనతో దేసనా న యుజ్జతి. విపస్సనాపుబ్బఙ్గమం పహానం వా యదిపి దేసేయ్య, ఏవం సతి రాగచరితస్స అసుభానుపస్సనం వజ్జేత్వా విపస్సనాపుబ్బఙ్గమస్స పహానస్స దుక్కరతో దేసనా న యుజ్జతీతి యోజనా.

"భగవా రాగచరితస్సా"తిఆదినా నిరవసేసవసేన యుత్తి న విభత్తా, నయదస్సనమేవాతి యో నయో దస్సితో, తేన నయేన అఞ్ఞాపి గవేసితబ్బాతి దస్సేతుం **''ఏవం యం కిఞ్చీ''**తిఆది వుత్తం. రాగస్స యం కిఞ్చి అనులోమప్పహానం, దోసస్స యం కిఞ్చి అనులోమప్పహానం, మోహస్స యం కిఞ్చి అనులోమప్పహానం దేసితం, **తం సబ్బం** అనులోమప్పహానం యత్తకా పాళిప్పదేసా ఞాణస్స భూమి, తత్తకేసు విచయేన హారేన విచినిత్వా యుత్తిహారేన యోజేతబ్బన్తి యోజనా.

“రాగాదిప్పహానవసేన యుత్తి గవేసితబ్బా”తి వత్తబ్బభావతో అఞ్ఞోపి మేత్తాదిబ్రహ్మవిహారఫలసమాపత్తినవానుపుబ్బసమాపత్తివసీభావేహి విభజిత్వా యుత్తిగవేసనం దస్సేతుం **“మేత్తావిహారిస్సా”**తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **మేత్తావిహారిస్స** మేత్తావిహారలాభినో **సతో** సంవిజ్జమానస్స పుగ్గలస్స మేత్తాయ బ్యాపాదపటిపక్ఖత్తా **బ్యాపాదో** చిత్తం పరియాదాయ ఠస్సతీతి దేసనా న యుజ్జతీతి చ, మేత్తావిహారిస్స సతో బ్యాపాదో పహానం అబ్భత్థం గచ్ఛతీతి దేసనా యుజ్జతి. **కరుణావిహారిస్స** కరుణావిహారలాభినో **సతో** సంవిజ్జమానస్స పుగ్గలస్స కరుణాయ విహేసాయ పటిపక్ఖత్తా **విహేసా** చిత్తం పరియాదాయ ఠస్సతీతి దేసనా న యుజ్జతి, కరుణావిహారిస్స సతో విహేసా పహానం అబ్భత్థం గచ్ఛతీతి దేసనా యుజ్జతి. **ముదితావిహారిస్స** ముదితావిహారలాభినో **సతో** సంవిజ్జమానస్స పుగ్గలస్స ముదితాయ అరతియా పటిపక్ఖత్తా **అరతి** చిత్తం పరియాదాయ ఠస్సతీతి దేసనా న యుజ్జతి, ముదితావిహారిస్స సతో అరతి పహానం అబ్భత్థం గచ్ఛతీతి దేసనా యుజ్జతి. **ఉపేక్ఖావిహారిస్స** ఉపేక్ఖావిహారలాభినో **సతో** సంవిజ్జమానస్స పుగ్గలస్స ఉపేక్ఖాయ రాగస్స పటిపక్ఖత్తా **రాగో** చిత్తం పరియాదాయ ఠస్సతీతి దేసనా న యుజ్జతి, ఉపేక్ఖావిహారిస్స సతో రాగో పహానం అబ్భత్థం గచ్ఛతీతి దేసనా యుజ్జతి.

అనిమిత్తవిహారిస్స అనిచ్చానుపస్సనాముఖేన పటిలద్ధఫలసమాపత్తివిహారలాభినో **సతో** సంవిజ్జమానస్స పుగ్గలస్స నిమిత్తానుసారి **తేన తేనేవ** సఙ్ఖారనిమిత్తానుసారేనేవ నిచ్చాదీసు పహీనేన నిమిత్తేన **విఞ్ఞాణం** పవత్తతీతి దేసనా న యుజ్జతి, అనిమిత్తానుపస్సనాయ నిచ్చాదివిపల్లాసపటిపక్ఖత్తా అనిమిత్తవిహారిస్స సతో నిమిత్తం పహానం అబ్భత్థం గచ్ఛతీతి దేసనా యుజ్జతి. “అస్మీ”తి మఞ్ఞితం ఖన్ధపఞ్చకం అత్తవిగతం “అయం ఖన్ధపఞ్చకో అహం అస్మీ”తి న సమనుపస్సామి, అథ చ పన అసమనుపస్సనే సతిపి “మే కిం అస్మీ”తి “కథం అస్మీ”తి విచికిచ్ఛా కథంకథాసల్లం చిత్తం పరియాదాయ ఠస్సతీతి దేసనా న యుజ్జతి, విచికిచ్ఛాయ పహానేకట్ఠభావతో “అయం ఖన్ధపఞ్చకో అహం అస్మీ”తి అసమనుపస్సన్తస్స విచికిచ్ఛా కథంకథాసల్లం పహానం అబ్భత్థం గచ్ఛతీతి దేసనా యుజ్జతి.

“ఫలసమాపత్తివసేనేవ యుత్తి గవేసితబ్బా కి”న్తి వత్తబ్బత్తా ఝానసమాపత్తివసేనపి యుత్తి గవేసితబ్బాతి దస్సేతుం **“యథా వా పన పఠమం ఝాన”**న్తిఆది ఆరద్ధం. అథ వా “ఫలసమాపత్తివిహారిస్సేవ యుత్తి గవేసితబ్బా కి”న్తి వత్తబ్బత్తా ఝానసమాపత్తివసేనపి యుత్తి గవేసితబ్బాతి దస్సేతుం **“యథా వా పన పఠమం ఝాన”**న్తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ యథా పఠమం ఝానం సమాపన్నస్స ఫలసమాపత్తివిహారిస్స యుత్తి గవేసితబ్బా, ఏవం ఝానసమాపత్తివిహారిస్సపి యుత్తి గవేసితబ్బా. కథం? **పఠమం ఝానం సమాపన్నస్స** పఠమజ్ఝానసమఙ్గినో **సతో** సంవిజ్జమానస్స పుగ్గలస్స నీవరణవిక్ఖమ్భనతో **కామరాగబ్యాపాదా విసేసాయ** దుతియజ్ఝానాయ సంవత్తన్తీతి దేసనా న యుజ్జతి, కామరాగబ్యాపాదా ఝానస్స హానాయ సంవత్తన్తీతి దేసనా యుజ్జతి. **వితక్కసహగతా సఞ్ఞామనసికారా** ఉపచారధమ్మేన సహ దుతియజ్ఝానధమ్మా ఝానస్స హానాయ సంవత్తన్తీతి దేసనా న యుజ్జతి, వితక్కసహగతా సఞ్ఞామనసికారా **విసేసాయ** ఉపరిఝానత్థాయ సంవత్తన్తీతి దేసనా యుజ్జతి.

దుతియం ఝానం సమాపన్నస్స **సతో** సంవిజ్జమానస్స పుగ్గలస్స **వితక్కవిచారసహగతా** వా **సఞ్ఞామనసికారా** ఉపచారధమ్మేన సహ పఠమజ్ఝానధమ్మా **విసేసాయ** ఉపరిఝానత్థాయ సంవత్తన్తీతి దేసనా న యుజ్జతి, వితక్కవిచారసహగతా సఞ్ఞామనసికారా అవితక్కఝానస్స హానాయ సంవత్తన్తీతి దేసనా యుజ్జతి. **ఉపేక్ఖాసహగతా** వా **సఞ్ఞామనసికారా** ఉపచారధమ్మేన సహ చతుత్థజ్ఝానధమ్మా ఝానస్స హానాయ సంవత్తన్తీతి దేసనా న యుజ్జతి,

ఉపేక్ఖాసహగతా సఞ్ఞామనసికారా **విసేసాయ** ఉపరిఝానత్థాయ సంవత్తన్తీతి దేసనా యుజ్జతి. సేసేసుపి అత్థానురూపం యోజనా కాతబ్బా. యథావుత్తసమాపత్తీసు వసీభావేన పరిచితం **కల్లతాపరిచితం చిత్తం** నామ.

ఏత్తకమేవ యుత్తిగవేసనం న కాతబ్బం, నవవిధసుత్తన్తేసు యథాలద్ధయుత్తిగవేసనమ్పి కాతబ్బన్తి దస్సేతుం ''**ఏవం సబ్బే**''తిఆది వుత్తం. "సబ్బేసం హారానం యథావుత్తభూమిగోచరానం విచయహారేన విచినిత్వా యుత్తిహారేన యోజేతబ్బభావో కేన సద్దహితబ్బో"తి వత్తబ్బత్తా ''**తేనాహ**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **తేన** యోజేతబ్బభావేన ఆయస్మా మహాకచ్చానో "సబ్బేస"న్తిఆదికం యం వచనం ఆహ, తేన వచనేన సద్దహితబ్బోతి వుత్తం హోతి.

ఇతి యుత్తిహారవిభఙ్గే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన అట్ఠకథాటీకానుసారేన గమ్భీరత్థో విత్థారతో విభజిత్వా గహేతబ్బోతి.

౪. పదట్ఠానహారవిభఙ్గవిభావనా

౨౨. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన యుత్తిహారవిభఙ్గభూతేన పఞ్హావిస్సజ్జనాదీనం యుత్తాయుత్తభావో విభత్తో, సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో యుత్తిహారవిభఙ్గో పరిపుణ్ణో, "కతమో పదట్ఠానహారవిభఙ్గో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ''**తత్థ కతమో పదట్ఠానో హారో**''తిఆది ఆరద్ధం. తత్థ **తత్థాతి** తేసు నిద్దిట్ఠేసు సోళససు దేసనాహారాదీసు హారేసు **కతమో** సంవణ్ణనావిసేసో **పదట్ఠానో హారో** పదట్ఠానహారవిభఙ్గోతి పుచ్ఛతి. "ధమ్మం దేసేసి జినో"తిఆదినిద్దేసస్స ఇదాని మయా వుచ్చమానో "అయం పదట్ఠానో హారో"తిఆదికో విత్థారసంవణ్ణనావిసేసో పదట్ఠానహారవిభఙ్గోతి విఞ్ఞేయ్యో. తేన వుత్తం – "తత్థ కతమో పదట్ఠానో హారోతిఆది పదట్ఠానహారవిభఙ్గో"తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౨౨). "అయం ఇదాని వుచ్చమానో విత్థారభూతో పదట్ఠానో హారో పిటకత్తయే దేసితేసు ధమ్మేసు కిం నామ ధమ్మం దేసయతి సంవణ్ణేతీ"తి పుచ్ఛం ఠపేత్వా "ఇదం ఆసన్నకారణం ఇమస్స ఆసన్నఫలస్స పదట్ఠాన"న్తి నియమేత్వా విభజితుం ''**అయం పదట్ఠానో**''తిఆది వుత్తం. తస్సత్థో – సబ్బేసు విఞ్ఞేయ్యధమ్మేసు యాథావతో అసమ్పటివేధో లక్ఖణం ఏతిస్సా అవిజ్జాయాతి **సబ్బధమ్మయాథావఅసమ్పటివేధలక్ఖణా,** అవిజ్జా, **తస్సా** అవిజ్జాయ అసుభే "సుభ"న్తిఆది**విపల్లాసా పదట్ఠానం** ఆసన్నకారణం. విపల్లాసే సతి అవిజ్జా వత్తతి ఉపరూపరి జాయతి న హాయతి, తస్మా విపల్లాసా అవిజ్జాయ పదట్ఠానం ఆసన్నకారణం భవన్తి. అవిజ్జాయ వట్టమూలకత్తా తం ఆదిం కత్వా పదట్ఠానం విభత్తన్తి దట్ఠబ్బం.

తణ్హాయపి వట్టమూలకత్తా తదనన్తరం తణ్హాయ పదట్ఠానం విభజితుం ''**అజ్ఝోసానలక్ఖణా**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **పియరూపం సాతరూప**న్తి పియసభావం సాతసభావం చక్ఖాదిధమ్మజాతం. పియనీయసాతనీయే చక్ఖాదికే సతి తణ్హా వత్తతి ఉపరూపరి జాయతి, తస్మా పియరూపం సాతరూపం తణ్హాయ **పదట్ఠానం** ఆసన్నకారణం భవతి.

అదిన్నాదానే సతి లోభో వత్తతి, తస్మా **అదిన్నాదానం లోభస్స పదట్ఠానం** భవతి. అదిన్నాదానఞ్హి ఏకవారం ఉప్పన్నమ్పి అనాదీనవదస్సనతో లోభస్స ఆసన్నకారణం భవత్యేవ.

కేసాదీసు అసుభేసు పవత్తాయపి సుభసఞ్ఞాయ నీలాదివణ్ణదీఘాదిసణ్ఠానహసనాదిబ్యఞ్జనగ్గహణలక్ఖణత్తా చక్ఖున్ద్రియాదీనం **అసంవరో సుభసఞ్ఞాయ పదట్ఠానం** భవతి.

దుక్ఖదుక్ఖాదీసు పవత్తాయపి సుఖసఞ్ఞాయ సాసవఫస్సూపగమనలక్ఖణత్తా రూపాదీసు **అస్సాదో సుఖసఞ్ఞాయ పదట్ఠానం.**

రూపక్ఖన్ధాదీసు అనిచ్చేసు పవత్తాయపి నిచ్చసఞ్ఞాయ సఙ్ఖతలక్ఖణానం ధమ్మానం అసమనుపస్సనలక్ఖణత్తా రూపక్ఖన్ధాదీసు నిచ్చగ్గహణం **విఞ్ఞాణం నిచ్చసఞ్ఞాయ పదట్ఠానం.**

అనిచ్చదుక్ఖానత్తసఙ్ఖాతేసు ఖన్ధాదీసు పవత్తాయపి అత్తసఞ్ఞాయ అనిచ్చసఞ్ఞాదుక్ఖసఞ్ఞానం అసమనుపస్సనలక్ఖణత్తా అహంమమాదివసేన పవత్తో **నామకాయో అత్తసఞ్ఞాయ పదట్ఠానం.**

ఏవం అవిజ్జాదీనం అకుసలపక్ఖానం ధమ్మానం పదట్ఠానం దస్సేత్వా ఇదాని తప్పటిపక్ఖానం విజ్జాదీనం ధమ్మానం పదట్ఠానం దస్సేతుం "**సబ్బధమ్మసమ్పటివేధలక్ఖణా**"తిఆది వుత్తం. సబ్బేసు ఞేయ్యధమ్మేసు పవత్తాయ విజ్జాయ సబ్బధమ్మసమ్పటివేధలక్ఖణత్తా **సబ్బం నేయ్యం విజ్జాయ పదట్ఠానం.**

సమథస్స చిత్తవిక్ఖేపసఙ్ఖాతఉద్ధచ్చపటిసంహరణసఙ్ఖాతవిక్ఖమ్భనలక్ఖణత్తా పటిభాగనిమిత్తభూతా **అసుభా సమథస్స పదట్ఠానం.** అసుభాయ హి తణ్హాపటిపక్ఖత్తా, తణ్హాయ చ అభావే సమథో తిట్ఠతీతి.

అదిన్నాదానా వేరమణివసేన పవత్తస్స అలోభస్స ఇచ్ఛావచరపటిసంహరణలక్ఖణత్తా **అదిన్నాదానా వేరమణీ అలోభస్స పదట్ఠానం.**

పాణాతిపాతా వేరమణివసేన పవత్తస్స అదోసస్స అబ్యాపజ్జలక్ఖణత్తా **పాణాతిపాతా వేరమణీ అదోసస్స పదట్ఠానం.**

సమ్మాపటిపత్తివసేన పవత్తస్స అమోహస్స వత్థుఅవిప్పటిపత్తిలక్ఖణత్తా **సమ్మాపటిపత్తి అమోహస్స పదట్ఠానం.**

నిబ్బిదావసేన పవత్తాయ అసుభసఞ్ఞాయ వినీలకవిపుబ్బకగహణలక్ఖణత్తా **నిబ్బిదా అసుభసఞ్ఞాయ పదట్ఠానం.** నిబ్బిదాఞాణేన హి అనభిరతి పవత్తతి, అనభిరతియా చ అసుభసఞ్ఞా ఠితాతి.

దుక్ఖవేదనావసేన పవత్తాయ దుక్ఖసఞ్ఞాయ సాసవఫస్సపరిజాననలక్ఖణత్తా **వేదనా దుక్ఖసఞ్ఞాయ పదట్ఠానం.**

ఉప్పాదవయవసేన పవత్తాయ అనిచ్చసఞ్ఞాయ సఙ్ఖతలక్ఖణానం ధమ్మానం సమనుపస్సనలక్ఖణత్తా **ఉప్పాదవయా అనిచ్చసఞ్ఞాయ పదట్ఠానం.** ఉప్పాదవయఞ్హి సమనుపస్సిత్వా అనిచ్చసఞ్ఞా పవత్తా.

ధమ్మమత్తసఞ్ఞావసేన పవత్తాయ అనత్తసఞ్ఞాయ సబ్బధమ్మఅభినివేసలక్ఖణత్తా **ధమ్మసఞ్ఞా అనత్తసఞ్ఞాయ పదట్ఠానం.**

కామరాగస్స రూపాదిపఞ్చకామగుణారమ్మణత్తా **పఞ్చ కామగుణా కామరాగస్స పదట్ఠానం.**

రూపసఙ్ఖాతే కాయే ఆరబ్భ పవత్తస్స రూపరాగస్స చక్ఖాదిపఞ్చిన్ద్రియానం అనుసారేన పవత్తనతో **పఞ్చిన్ద్రియాని రూపాని రూపరాగస్స పదట్ఠానం.**

భవనికన్తివసేన పవత్తస్స **భవరాగస్స ఛళాయతనం పదట్ఠానం. నిబ్బత్తభవానుపస్సితాతి** "ఏదిసం అనిట్ఠం రూపం మా నిబ్బత్తతు, ఏదిసం ఇట్ఠం రూపం నిబ్బత్తతు ఏదిసీ దుక్ఖా వేదనా మా నిబ్బత్తతు, ఏదిసీ సుఖా వేదనా నిబ్బత్తతూ"తి ఏవమాదినా పకారేన పవత్తా రూపాభినన్దనా, **సా పఞ్చన్నం ఉపాదానక్ఖన్ధానం పదట్ఠానం.**

కమ్మస్సకతఞ్ఞాణస్స పుబ్బేనివాసానుస్సతిఞాణానుగతత్తా **పుబ్బేనివాసానుస్సతిఞాణదస్సనం కమ్మస్సకతఞ్ఞాణస్స పదట్ఠానం.**

ఓకప్పనం లక్ఖణం యస్సా సద్ధాయాతి **ఓకప్పనలక్ఖణా** సద్ధా. అధిముత్తి పచ్చుపట్ఠానం యస్సా సద్ధాయాతి **అధిముత్తిపచ్చుపట్ఠానా** చ సద్ధా. అనావిలం లక్ఖణం యస్స పసాదస్సాతి **అనావిలలక్ఖణో**తి పసాదో. సమ్పసీదనం పచ్చుపట్ఠానం యస్స పసాదస్సాతి **సమ్పసీదనపచ్చుపట్ఠానో** చ పసాదో. సో పన పసాదో సద్ధాయ ఏవ అవత్థావిసేసోతి వేదితబ్బో. **అవేచ్చపసాదో** అభిపత్థియనలక్ఖణాయ సద్ధాయ పదట్ఠానం, **ఓకప్పనలక్ఖణా** సద్ధా అనావిలలక్ఖణస్స పసాదస్స పదట్ఠానం, చతుబ్బిధం **సమ్మప్పధానం** వీరియం ఆరమ్భలక్ఖణస్స వీరియస్స పదట్ఠానం, కాయాది**సతిపట్ఠానం** అపిలాపనలక్ఖణాయ సతియా పదట్ఠానం, ఝానసహితస్స సమాధిస్స ఏకగ్గలక్ఖణత్తా వితక్కాది**ఝానాని** సమాధిస్స పదట్ఠానం, పఞ్ఞాయ కిచ్చపజాననఆరమ్మణపజాననలక్ఖణత్తా **సచ్చాని** పఞ్ఞాయ పదట్ఠానం.

"యేసం అవిజ్జాదీనం పదట్ఠానాని ఆచరియేన విభత్తాని, తే అవిజ్జాదయో కతమేసం ధమ్మానం పదట్ఠానానీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా తే అవిజ్జాదయోపి ఇమేసం ధమ్మానం పదట్ఠానాతి దస్సేతుం **"అపరో నయో"**తిఆది వుత్తం. **అవిజ్జా** అస్సాదమనసికారలక్ఖణస్స **అయోనిసోమనసికారస్స పదట్ఠానం.** అవిజ్జాయ హి ఆదీనవచ్ఛాదనతో అయోనిసోమనసికారో జాతోతి. సచ్చసమ్మోహనలక్ఖణా **అవిజ్జా** పుఞ్ఞాపుఞ్ఞానేఞ్జాభి**సఙ్ఖారానం పదట్ఠానం,** పునబ్భవవిరోహనలక్ఖణా తేభూమకచేతనా **సఙ్ఖారా** విపాక**విఞ్ఞాణస్స పదట్ఠానం, ఓపపచ్చయిక**సఙ్ఖాతేన ఉపపత్తిభవభావేన **నిబ్బత్తిలక్ఖణం** పటిసన్ధి**విఞ్ఞాణం నామరూపస్స పదట్ఠానం,** నామకాయరూపకాయసఙ్ఘాతలక్ఖణం **నామరూపం ఛళాయతనస్స పదట్ఠానం** సహజాతాదిపచ్చయభావతో, చక్ఖాదీనం ఛన్నం ఇన్ద్రియానం పవత్తానం లక్ఖణం **ఛళాయతనం** ఛబ్బిధస్స **ఫస్సస్స** యథాక్కమం **పదట్ఠానం** నిస్సయాదిపచ్చయభావతో, చక్ఖుపసాదరూపారమ్మణం చక్ఖువిఞ్ఞాణాదిసన్నిపాతలక్ఖణో ఛబ్బిధో **ఫస్సో,** తం **వేదనాయ** తేన ఛబ్బిధేన ఫస్సేన సహజాతాయ ఛబ్బిధాయ వేదనాయ యథాక్కమం **పదట్ఠానం** సహజాతాదిపచ్చయభావతో, ఇట్ఠానుభవనఅనిట్ఠానుభవనఇట్ఠానిట్ఠానుభవనలక్ఖణా తివిధా **వేదనా,** తం **తణ్హాయ** తాయ తివిధాయ వేదనాయ వసేన పవత్తాయ తణ్హాయ **పదట్ఠానం** ఉపనిస్సయాదిపచ్చయభావతో, సపరసన్తానేసు అజ్ఝోసానలక్ఖణా **తణ్హా,** తం **ఉపాదానస్స** తాయ తణ్హాయ వసేన పవత్తస్స చతుబ్బిధస్స ఉపాదానస్స **పదట్ఠానం** ఉపనిస్సయాదిపచ్చయభావతో. "సో వేదనాయా"తి చ "సా తణ్హాయా"తి చ "సా ఉపాదానస్సా"తి చ పాఠేన భవితబ్బం, లిఙ్గవిపల్లాసనిద్దేసో వా సియా.

యం ఉపాదానం **ఓపపచ్చయికం** ఉపపత్తిక్ఖన్ధనిబ్బత్తకం, తం **ఉపాదానం** దువిధస్స **భవస్స పదట్ఠానం.** యో కమ్మభవో నామకాయరూపకాయసమ్భవనలక్ఖణో, సో కమ్మ**భవో జాతియా పదట్ఠానం.** యా ఉపపత్తిభూతా జాతి

ఖన్ధపాతుభావలక్ఖణా, తం సా **జాతి జరాయ పదట్ఠానం.** యా జిణ్ణజరా ఉపధిక్ఖన్ధపరిపాకలక్ఖణా, తం సా జిణ్ణజరా **మరణస్స పదట్ఠానం.** యమ్హి యస్స సమ్ముతిమరణం జీవితిన్ద్రియుపచ్ఛేదలక్ఖణం, తమ్హి తస్స సమ్ముతి**మరణం సోకస్స పదట్ఠానం.** పియస్స మరణం చిన్తేన్తస్స యేభుయ్యేన సోకుప్పజ్జనతో యో సోకో ఞాతిఆదిపియేసు ఉస్సుక్కకారకో, తం సో **సోకో పరిదేవస్స పదట్ఠానం.** యో పరిదేవో లాలప్పకారకో, తం సో **పరిదేవో** కాయిక**దుక్ఖస్స పదట్ఠానం.** యం కాయికం దుక్ఖం కాయసమ్పీళనలక్ఖణం, తం కాయికం **దుక్ఖం దోమనస్సస్స పదట్ఠానం.** యం దోమనస్సం చిత్తసమ్పీళనలక్ఖణం, తం **దోమనస్సం ఉపాయాసస్స పదట్ఠానం.** యో ఉపాయాసో **ఓదహనకారకో** అవదహనకారకో, తం సో **ఉపాయాసో భవస్స** ఉపాయాసస్స నిస్సయసన్తానభవస్స **పదట్ఠానం.**

భవస్సాతి వుత్తభవం దస్సేతుం **"ఇమానీ"**తిఆది వుత్తం. తత్థ **భవఙ్గాని** కిలేసో భవస్స అఙ్గం కారణం కమ్మవట్టవిపాకవట్టాని భవసఙ్ఖాతాని అఙ్గాని అవయవాని. యదా పచ్చుప్పన్నాదికాలే సమగ్గాని నిబ్బత్తాని భవన్తి, తదా సో కిలేసవట్టకమ్మవట్టవిపాకవట్టసఙ్ఖాతో ధమ్మసమూహో "భవస్సా"తి ఏత్థ భవోతి దట్ఠబ్బో. **తం** భవసఙ్ఖాతం కిలేసవట్టకమ్మవట్టవిపాకవట్టత్తయం **సంసారస్స పదట్ఠానం** పురిమం పురిమం జాతినిప్ఫన్నకిలేసాదివట్టేన సంసారస్స అబ్బోచ్ఛిన్నుప్పజ్జనతో, యో అరియమగ్గో నియ్యానికలక్ఖణో, తం **సో** అరియమగ్గో **నిరోధస్స** నిబ్బానస్స **పదట్ఠానం** సమ్పాపకహేతుభావతో.

బహుస్సుతో సబ్బసిస్సాదీనం పతిట్ఠానత్తా తిత్థం వియాతి **తిత్థం,** జానాతీతి ఞూ, తిత్థం ఞూతి **తిత్థఞ్ఞూ,** తిత్థఞ్ఞునో భావో **తిత్థఞ్ఞుతా,** సమ్మాపయిరుపాసనా, సా **పీతఞ్ఞుతాయ పదట్ఠానం.** బహుస్సుతస్స హి సమ్మాపయిరుపాసనాయ ధమ్మూపసఞ్హితం పామోజ్జం జాయతి, పామోజ్జేన చ కమ్మట్ఠానబ్రూహనా జాయతీతి సప్పాయధమ్మస్సవనేన పీతిం జానాతీతి **పీతఞ్ఞూ,** పీతఞ్ఞునో భావో **పీతఞ్ఞుతా,** కమ్మట్ఠానస్స బ్రూహనా, సా **పత్తఞ్ఞుతాయ పదట్ఠానం.** కమ్మట్ఠానబ్రూహనాయ హి భావనాపత్తజాననతా జాయతీతి **పత్తఞ్ఞుతా.** భావనాపత్తజాననతా **అత్తఞ్ఞుతాయ పదట్ఠానం.** భావనాపత్తజాననతాయ హి పఞ్చహి పధానియఙ్గేహి సమన్నాగతస్స అత్తనో జాననతా జాయతీతి **అత్తఞ్ఞుతా పుబ్బేకతపుఞ్ఞతాయ పదట్ఠానం.**

పధానియఙ్గేసు సమన్నాగతత్తజాననతాయ హి పుబ్బే పుఞ్ఞకరణం జాతం, **పుబ్బేకతపుఞ్ఞతా పతిరూపదేసవాసస్స పదట్ఠానం.** పుబ్బే హి కతేన పుఞ్ఞేన పతిరూపదేసవాసో లద్ధో, **పతిరూపదేసవాసో సప్పురిసూపనిస్సయస్స పదట్ఠానం.** పతిరూపదేసవాసేన హి సప్పురిసూపనిస్సయో లద్ధో, **సప్పురిసూపనిస్సయో అత్తసమ్మాపణిధానస్స పదట్ఠానం.** సప్పురిసూపనిస్సయేన హి అత్తసమ్మాపణిధానం జాతం, **అత్తసమ్మాపణిధానం సీలానం పదట్ఠానం.** అత్తసమ్మాపణిధానేన హి సీలాని సమ్పతిట్ఠితాని, **సీలాని అవిప్పటిసారస్స పదట్ఠానం.** అత్తని హి సమ్పతిట్ఠితం సీలం పచ్చవేక్ఖన్తస్స విప్పటిసారో నత్థేవాతి, అవిప్పటిసారేన పామోజ్జం జాయతి, తస్మా **అవిప్పటిసారో పామోజ్జస్స పదట్ఠానం.** పామోజ్జేన పీతి జాయతి, తస్మా **పామోజ్జం పీతియా పదట్ఠానం.** పీతియా పస్సద్ధి జాయతి, తస్మా **పీతి పస్సద్ధియా పదట్ఠానం.** పస్సద్ధియా సుఖం జాయతి, తస్మా **పస్సద్ధి సుఖస్స పదట్ఠానం.** సుఖేన సమాధి జాయతి, తస్మా **సుఖం సమాధిస్స పదట్ఠానం.** సమాధినా యథాభూతఞాణదస్సనం జాయతి, తస్మా **సమాధి యథాభూతఞాణస్స పదట్ఠానం.** యథాభూతఞాణదస్సనేన నిబ్బిదాఞాణం జాయతి, తస్మా **యథాభూతఞాణదస్సనం నిబ్బిదాయ పదట్ఠానం.** నిబ్బిదాయ విరాగో జాయతి, తస్మా **నిబ్బిదా విరాగస్స పదట్ఠానం.** విరాగేన విముత్తి జాయతి, తస్మా **విరాగో విముత్తియా పదట్ఠానం.** విముత్తియా

విముత్తిఞాణదస్సనం జాయతి, తస్మా **విముత్తి విముత్తిఞాణదస్సనస్స పదట్ఠానం. ఏవం** యథావుత్తనయేన **యో కోచి** ధమ్మో ఉపనిస్సయో హోతి, **యో కోచి** ధమ్మో పచ్చయో హోతి, సబ్బో **సో** ధమ్మో అత్తనో పచ్చయుప్పన్నస్స ధమ్మస్స పదట్ఠానన్తి దట్ఠబ్బో.

"ఉపనిస్సయధమ్మస్స, పచ్చయధమ్మస్స వా పచ్చయుప్పన్నధమ్మస్స పదట్ఠానభావో కేన సద్దహితబ్బో"తి వత్తబ్బత్తా **''తేనాహ''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **తేనాతి** యస్స కస్సచి ఉపనిస్సయధమ్మస్స, పచ్చయధమ్మస్స చ పచ్చయుప్పన్నధమ్మస్స పదట్ఠానభావేన ఆయస్మా మహాకచ్చానో "ధమ్మం దేసేతి జినో"తిఆదికం యం వచనం ఆహ, తేన వచనేన తేసం ఉపనిస్సయధమ్మపచ్చయధమ్మానం పదట్ఠానభావో సద్దహితబ్బోతి. "యథావుత్తో పదట్ఠానో హారో పరిపుణ్ణో కిం, ఉదాహు అఞ్ఞో నిద్ధారేత్వా యోజేతబ్బో అత్థి కి"న్తి వత్తబ్బత్తా **''నియుత్తో పదట్ఠానో హారో''**తి వుత్తం. ఇధ పాళియం అవిభత్తమ్పి యథాలాభవసేన పదట్ఠానో హారో నీహరిత్వా యుత్తో యుజ్జితబ్బో, విభజితబ్బన్తి వుత్తం హోతి.

ఇతి పదట్ఠానహారవిభఙ్గే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన అట్ఠకథాటీకానుసారేన గమ్భీరత్థో విత్థారతో విభజిత్వా గహేతబ్బోతి.

౫. లక్ఖణహారవిభఙ్గవిభావనా

౨౩. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన పదట్ఠానవిభఙ్గేన అవిజ్జాదీనం పదట్ఠానాని విభత్తాని, సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో పదట్ఠానహారవిభఙ్గో పరిపుణ్ణో, "కతమో లక్ఖణహారవిభఙ్గో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''తత్థ కతమో లక్ఖణో హారో''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థ**-సద్దస్స అత్థో వుత్తోవ. **కతమో** సంవణ్ణనావిసేసో **లక్ఖణో హారో** లక్ఖణహారవిభఙ్గోతి పుచ్ఛతి. "వుత్తమ్హి ఏకధమ్మే"తిఆదినిద్దేసస్స ఇదాని మయా వుచ్చమానో "యే ధమ్మా"తిఆదికో విత్థారసంవణ్ణనావిసేసో లక్ఖణో హారో లక్ఖణహారవిభఙ్గో నామాతి విఞ్ఞేయ్యోతి. తేన వుత్తం –"తత్థ కతమో లక్ఖణో హారోతిఆది లక్ఖణహారవిభఙ్గో నామా"తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౨౩). అయం ఇదాని వుచ్చమానో విత్థారభూతో లక్ఖణో హారో పిటకత్తయే దేసితేసు ధమ్మేసు కిం నామ లక్ఖితబ్బం ధమ్మం లక్ఖీయతీతి పుచ్ఛిత్వా పుచ్ఛితే లక్ఖణహారవిసయే ధమ్మే సఙ్ఖేపేన దస్సేతుం **''యే ధమ్మా''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **యే ధమ్మాతి** యే సమూహా ధమ్మా. **ఏకలక్ఖణాతి** సమానలక్ఖణా. **తేసం ధమ్మానన్తి** సమానలక్ఖణానం తేసం సమూహధమ్మానం, నిద్ధారణే చేతం. **ఏకస్మిం ధమ్మేతి** సమానలక్ఖణే ఏకస్మిం ధమ్మే, పాళియం భగవతా వుత్తే సతి వుత్తధమ్మతో అవసిట్ఠసమానలక్ఖణా ధమ్మా సమానలక్ఖణేన వుత్తా భవన్తీతి అత్థో.

లక్ఖణహారవిసయే ధమ్మే విత్థారతో ఇమస్మిం ధమ్మే వుత్తే ఇమే సమానలక్ఖణా ధమ్మాపి వుత్తా భవన్తీతి నియమేత్వా దస్సేతుం **''యథా కిం భవే''**తిఆదిమాహ. తస్సత్థో – **యథా** యేన పకారేన వుత్తా భవన్తి, సో పకారో కిం భవేతి పుచ్ఛతి. **యథా** యేన పకారేన వుత్తా భవన్తి, సో పకారో సమానలక్ఖణాతి భావో భవేతి అత్థో. కిన్తి భగవా ఆహ? "చక్ఖుం భిక్ఖవే"తిఆదిం భగవా ఆహ. "చక్ఖుం, భిక్ఖవే, అనవట్ఠిత"న్తిఆదిమ్హి వుత్తే "సోతం, భిక్ఖవే, అనవట్ఠిత"న్తిఆదివచనమ్పి వుత్తమేవ భవతి.

“అనవట్ఠితాదిలక్ఖణేన సమానలక్ఖణత్తా వా అజ్ఝత్తికాయతనభావేన సమానలక్ఖణత్తా వాతి ఆయతనవసేనేవ ఏకలక్ఖణం వత్తబ్బ”న్తి వత్తబ్బత్తా ఖన్ధవసేనపి ఏకలక్ఖణం దస్సేతుం **‘‘యథా చాహా’’**తిఆది వుత్తం. “అతీతే, రాధ, రూపే అనపేక్ఖో హోతి, అనాగతం రూపం మా అభినన్ది , పచ్చుప్పన్నస్స రూపస్స నిబ్బిదాయ విరాగాయ నిరోధాయ చాగాయ పటినిస్సగ్గాయ పటిపజ్జా”తి వుత్తే “అతీతాయ, రాధ, వేదనాయ అనపేక్ఖో హోతి, అనాగతం వేదనం మా అభినన్ది, పచ్చుప్పన్నాయ వేదనాయ నిబ్బిదాయ విరాగాయ నిరోధాయ చాగాయ పటినిస్సగ్గాయ పటిపజ్జా”తిఆది వుత్తం భవే.

“అనపేక్ఖనీయలక్ఖణేన సమానలక్ఖణత్తా వా ఖన్ధలక్ఖణేన సమానలక్ఖణత్తా వాతి ఖన్ధాయతనవసేనేవ ఏకలక్ఖణధమ్మా వత్తబ్బా”తి వత్తబ్బత్తా సతిపట్ఠానవసేనాపి వత్తబ్బాతి దస్సేతుం **‘‘యథాహా’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **యథా** యేన ఏకలక్ఖణత్తేన చ భగవా ఆహ, తథా చ తేన ఏకలక్ఖణత్తేన చ అవుత్తాపి ధమ్మా వుత్తా భవన్తీతి అత్థో. యే విపస్సకా పుగ్గలా పఞ్చసు ఖన్ధేసు నిచ్చం సుసమారద్ధా నిచ్చం కాయగతాసతిం భావేన్తి, **తే** విపస్సకా **అకిచ్చం** సుభసుఖాదికం, కసివాణిజ్జాదికమ్మం వా న సేవన్తి, **కిచ్చే** అసుభాసుఖాదికే, కాయాదికే వా సాతచ్చకారినో హోన్తీతి భగవా ఆహాతి యోజనా.

ఇతిసద్దస్స చేత్థ ఏకస్స లోపో. **ఇతి** ఏవం “యేసఞ్చా”తిఆదిగాథాయ కేసాదికే కాయే గతాయ పవత్తాయ సతియా భగవతా సరూపేన వుత్తాయ విజ్జమానాయ తదవసేసా వేదనాగతా సతి చ చిత్తగతా సతి చ ధమ్మగతా సతి చ సతిపట్ఠానభావేన ఏకలక్ఖణత్తేన వుత్తా భవన్తీతి సఙ్ఖేపతో నిచ్చం సుసమారద్ధా నిచ్చం వేదనాగతా సతి చ...పే.... నిచ్చం చిత్తగతా సతి చ...పే.... నిచ్చం ధమ్మగతా సతీతి వత్తబ్బాతి.

“సతిపట్ఠానవసేనేవ ఏకలక్ఖణా ధమ్మా వత్తబ్బా”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘తథా యం కిఞ్చీ’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **యం కిఞ్చి** రూపాయతనం చక్ఖువిఞ్ఞాణేన దిట్ఠం, **యం కిఞ్చి** సద్దాయతనం సోతవిఞ్ఞాణేన సుతం, **యం కిఞ్చి** గన్ధరసఫోట్ఠబ్బాయతనం ఘానవిఞ్ఞాణాదిత్తయేన విఞ్ఞాణేన ముతం, **ఇతి** ఏవం దిట్ఠాదిత్తయే భగవతా సరూపేన వుత్తే సతి తదవసేసం యం కిఞ్చి విఞ్ఞాతం ధమ్మారమ్మణపరియాపన్నం రూపం భగవతా ఆలమ్బితబ్బభావేన ఏకలక్ఖణత్తా వుత్తం భవతీతి అత్థో. అథ వా **యం కిఞ్చి** రూపాయతనం దిట్ఠం భగవతా వుత్తం, తస్మిం వుత్తే సతి తదవసేసం సుతాదికమ్పి వుత్తం హోతీతి ఆదిఅత్థో విసుం విసుం యోజేతబ్బో. తేన వుత్తం – **‘‘దిట్ఠం వా సుతం వా ముతం వా’’**తి.

“కాయగతాయ సతియా వుత్తాయ తదవసేసా వేదనాగతాసతిఆదయోయేవ వత్తబ్బా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా సత్తతింసబోధిపక్ఖియధమ్మాపి వుత్తా భవన్తీతి దస్సేతుం **‘‘యథా చాహ భగవా’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **యథా** యేన నియ్యానికలక్ఖణేన ఏకలక్ఖణత్తేన చ భగవా ఆహ, తథా తేన ఏకలక్ఖణత్తేన చ భగవా ఆహ, తథా తేన ఏకలక్ఖణత్తేన చ వుత్తా భవన్తీతి అత్థో. **‘‘తస్మా** అభిజ్ఝాదోమనస్సేన అభిభూతత్తా **ఇహ** మమ సాసనే, భిక్ఖు, త్వం ఆతాపీ సమ్పజానో సతిమా హుత్వా లోకే అభిజ్ఝాదోమనస్సం తదఙ్గప్పహానేన వా విక్ఖమ్భనప్పహానేన వా **వినేయ్య** వినయిత్వా **కాయే** కేసాదిరూపకాయే **కాయానుపస్సీ** కేసాదిరూపకాయానుపస్సీ హుత్వా విహరాహీ”తి భగవతా వుత్తే సతి “తస్మాతిహ, త్వం భిక్ఖు, వేదనాసు వేదనానుపస్సీ విహరాహి ఆతాపీ సమ్పజానో సతిమా వినేయ్య లోకే అభిజ్ఝాదోమనస్సం, తస్మాతిహ, త్వం భిక్ఖు, చిత్తే చిత్తానుపస్సీ విహరాహి...పే.... దోమనస్సం, తస్మాతిహ, త్వం భిక్ఖు, ధమ్మేసు ధమ్మానుపస్సీ విహరాహి... పే.... దోమనస్స”న్తి వుత్తం భవతీతి సఙ్ఖేపత్థో వేదితబ్బో. విత్థారత్థో పన **అట్ఠకథాయం** (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౨౩) బహుధా వుత్తోతి అమ్హేహి న విత్థారితో.

“ఏకస్మిం సతిపట్ఠానే వుత్తే కస్మా చత్తారో సతిపట్ఠానా వుత్తా భవేయ్యు”న్తి వత్తబ్బత్తా **‘‘ఆతాపీతి వీరియిన్ద్రియ’’**న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **‘‘ఆతాపీ’’**తి ఇమినా పదేన కాయవేదనాచిత్తధమ్మేసు పవత్తం వీరియిన్ద్రియం వుత్తం. **‘‘సమ్పజానో’’**తి పదేన కాయవేదనాచిత్తధమ్మేసు పవత్తం పఞ్ఞిన్ద్రియం వుత్తం. “సతిమా”తి పదేన కాయవేదనాచిత్తధమ్మేసు పవత్తం సతిన్ద్రియం వుత్తం. “వినేయ్య లోకే అభిజ్ఝాదోమనస్స”న్తి పదేన కాయవేదనాచిత్తధమ్మేసు పవత్తం సమాధిన్ద్రియం వుత్తం, న కాయేయేవ పవత్తం. **ఏవం** పకారేన కాయే **కాయానుపస్సినో** యోగావచరస్స చత్తారో సతిపట్ఠానా భావనాపారిపూరిం గచ్ఛన్తీతి చే వదేయ్య, ఏవం సతి చతున్నం వీరియపఞ్ఞాసతిసమాధీనం ఇన్ద్రియానం చతున్నం సతిపట్ఠానానం సాధకభావేన ఏకలక్ఖణత్తా సమానలక్ఖణత్తా పారిపూరిం గచ్ఛన్తీతి యోజనా. తేన వుత్తం **అట్ఠకథాయం** – “చతుసతిపట్ఠానసాధనే ఇమేసం ఇన్ద్రియానం సభావభేదాభావతో సమానలక్ఖణత్తా”తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౨౩).

౨౪. “ఏవం వుత్తేపి చత్తారో సతిపట్ఠానాయేవ వత్తబ్బా భవేయ్యుం, కథం సత్తతింసబోధిపక్ఖియధమ్మా వత్తబ్బా”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘చతూసు సతిపట్ఠానేసూ’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ చతూసు సతిపట్ఠానేసు యేన యోగావచరేన భావియమానేసు తస్స యోగావచరస్స చత్తారో సమ్మప్పధానా భావనాపారిపూరిం గచ్ఛన్తి. ఏవం సేసేసుపి యోజనా కాతబ్బా. చతున్నం సచ్చానం బుజ్ఝనం **బోధం,** అరియమగ్గఞాణం, బోధం గచ్ఛన్తీతి **బోధఙ్గమా**. బోధస్స అరియమగ్గఞాణస్స పక్ఖే భవాతి **బోధిపక్ఖియా**.

“కుసలాయేవ ధమ్మా ఏకలక్ఖణభావేన నీహరితా కిం, ఉదాహు అకుసలాపి ధమ్మా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘ఏవం అకుసలాపీ’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ కుసలా ధమ్మా ఏకలక్ఖణత్తేన నిద్ధారితా యథా, ఏవం అకుసలాపి ధమ్మా ఏకలక్ఖణత్తేన నిద్ధారితబ్బాయేవాతి అత్థో. “కథం నిద్ధారేతబ్బా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా పహానేకట్ఠభావేన నిద్ధారేతబ్బాతి దస్సేన్తో **‘‘ఏకలక్ఖణత్తా పహానం అబ్భత్థం గచ్ఛన్తీ’’**తి ఆహ. తత్థ **ఏకలక్ఖణత్తాతి** పహానేకట్ఠభావేన సమానలక్ఖణత్తా. “కతమం పహానం అబ్భత్థం గచ్ఛన్తీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘చతూసు సతిపట్ఠానేసూ’’**తిఆది వుత్తం.

తత్థ **చతూసు...పే.... పరిఞ్ఞం గచ్ఛన్తీతి** కాయాగతాసతిపట్ఠానే యోగావచరేన భావియమానే సతి తేన యోగావచరేన అసుభే కేసాదికే రూపకాయే “సుభ”న్తి విపల్లాసో పహీయతి, అస్స యోగావచరస్స కబళీకారాహారో పరిఞ్ఞం గచ్ఛతి, “ఆహారసముదయా రూపసముదయో”తి (సం॰ ని॰ ౩.౫౬) వుత్తత్తా రూపకాయే ఛన్దరాగం పజహన్తస్స తస్స సముదయే కబళీకారాహారేపి ఛన్దరాగో పహీయతీతి అత్థో. వేదనాగతాసతిపట్ఠానే భావియమానే సతి దుక్ఖే “సుఖ”న్తి విపల్లాసో పహీయతి, అస్స యోగావచరస్స ఫస్సాహారో పరిఞ్ఞం గచ్ఛతి, “ఫస్సపచ్చయా వేదనా”తి (మ॰ ని॰ ౩.౧౨౬; సం॰ ని॰ ౨.౧, ౩౯; మహావ॰ ౧; ఉదా॰ ౧; విభ॰ ౨౨౫) వుత్తత్తా వేదనాయ ఛన్దరాగం పజహన్తస్స తస్స పచ్చయే ఫస్సాహారే ఛన్దరాగో పహీయతి. చిత్తగతాసతిపట్ఠానే భావియమానే అనిచ్చే “నిచ్చ”న్తి విపల్లాసో పహీయతి, అస్స యోగావచరస్స విఞ్ఞాణాహారో పరిఞ్ఞం గచ్ఛతి. ధమ్మగతాసతిపట్ఠానే భావియమానే అనత్తని “అత్తా”తి విపల్లాసో పహీయతి, అస్స యోగావచరస్స మనోసఞ్చేతనాహారో పరిఞ్ఞం గచ్ఛతీతి విసుం విసుం యోజేత్వా ఏకేకస్మిం పహాతబ్బే వుత్తే తదవసేసా పహాతబ్బా వుత్తా భవన్తి పహాతబ్బభావేన ఏకలక్ఖణత్తాతి అత్థో గహేతబ్బో.

‘‘ఆహారా చస్స పరిఞ్ఞం గచ్ఛన్తీ’’తి వచనే ఆహారేసు పవత్తా కామరాగదోసమోహా బ్యన్తీకతా హోన్తీతి అత్థో గహితో. కబళీకారాహారఞ్హి ఆరబ్భ పవత్తే కామరాగే విజ్జమానే కబళీకారాహారస్స విజాననా నత్థేవ, తస్మిం కామరాగే పన పహీనే

పరిజాననా భవతీతి. సేసాహారజాననమ్పి ఏసేవ నయో. యస్స యోగావచరస్స సతిపట్ఠానా భావితా, విపల్లాసా పహీనా, ఆహారపరిజాననా ఉప్పన్నా, సో యోగావచరో ఉపాదానేహి అనుపాదానో భవతి. సుభసఞ్ఞితే హి కాయే కాముపాదానం విసేసేన భవతీతి సుభసఞ్ఞితో కాయో కాముపాదానస్స వత్థు, కాయగతాయ సతియా అనుసరితబ్బో అసుభసఞ్ఞితో కేసాది కాముపాదానస్స వత్థు న హోత్వేవ. సుఖవేదనాయ అస్సాదవసేన దిట్ఠుపాదానం భవతీతి సుఖసఞ్ఞితా వేదనా దిట్ఠుపాదానస్స వత్థు, వేదనాగతాయ పన సతియా అనుపస్సితబ్బా వేదనా దిట్ఠుపాదానస్స వత్థు న హోత్వేవ. "చిత్తం నిచ్చ"న్తి దిట్ఠిగహణవసేన తస్స తస్స అత్తనో సీలవతవసేన పరిసుద్ధీతి పరామసనం హోతీతి చిత్తం సీలబ్బతుపాదానస్స వత్థు, చిత్తగతాయ పన సతియా అనుపస్సితబ్బం చిత్తం సీలబ్బతుపాదానస్స వత్థు న హోత్వేవ. ధమ్మే నామరూపపరిచ్ఛేదేన యథాభూతం అపస్సన్తస్స ధమ్మేసు అత్తాభినివేసో హోతీతి ధమ్మా అత్తవాదుపాదానస్స వత్థు, ధమ్మగతాయ పన సతియా అనుపస్సితబ్బా ధమ్మా అత్తవాదుపాదానస్స వత్థు న హోన్తి ఏవ. తస్మా చతూసు సతిపట్ఠానేసు భావియమానేసు ఉపాదానేహి అనుపాదానో భవతీతి వుత్తన్తి అధిప్పాయో గహేతబ్బో.

"యేన యోగావచరేన సతిపట్ఠానా భావితా, సో యోగావచరో ఉపాదానేహియేవ అనుపాదానో భవతీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా యోగాదీహిపి విసంయుత్తో భవతీతి దస్సేతుం **"యోగేహి చ విసంయుత్తో"**తిఆది వుత్తం. తత్థ **యోగేహి చాతి** కామయోగభవయోగదిట్ఠియోగఅవిజ్జాయోగేహి చ. **విసంయుత్తో**తి తదఙ్గప్పహానవిక్ఖమ్భనప్పహానసముచ్ఛేదప్పహానవసేన విగతో, విముత్తో చ భవతీతి అత్థో. సుభసఞ్ఞితో హి రూపకాయో కామరాగస్స వత్థు హోతి, కాయగతాయ పన సతియా అనుపస్సితబ్బో కాయో కామరాగస్స వత్థు న హోత్వేవ. "సుఖో"తి వా "సుఖహేతూ"తి వా గహణీయో భవో భవరాగస్స వత్థు హోతి, వేదనాగతాయ పన సతియా అనుపస్సితబ్బో భవో భవరాగస్స వత్థు న హోతి. "అత్తా"తి అభినివిసితబ్బం చిత్తం దిట్ఠియోగస్స వత్థు హోతి, చిత్తగతాయ పన సతియా అనుపస్సితబ్బం చిత్తం దిట్ఠియోగస్స వత్థు న హోతి. వినిబ్భోగస్స దుక్కరత్తా, ధమ్మానం ధమ్మమత్తతాయ చ దుప్పటివిజ్ఝత్తా అవినిబ్భుజితబ్బా, ధమ్మమత్తతాయ అప్పటివిజ్ఝితబ్బా ధమ్మా అవిజ్జాయోగస్స వత్థు హోన్తి, ధమ్మగతాయ పన సతియా అనుపస్సితబ్బా ధమ్మా అవిజ్జాయోగస్స వత్థు న హోన్తి. తస్మా చతుసతిపట్ఠానానుపస్సకో **"యోగేహి చ విసంయుత్తో"**తి వుత్తో. అయం నయో **ఆసవేహి చ అనాసవో భవతి, ఓఘేహి చ నిత్థిణ్ణో భవతీ**తి ఏత్థాపి యోజేతబ్బో.

గన్థేహి చ విప్పయుత్తో భవతీతి ఏత్థ పన సుభసఞ్ఞితో రూపకాయో అభిజ్ఝాకాయగన్థస్స వత్థు, కాయగతాయ పన సతియా అనుపస్సితబ్బో రూపకాయో అభిజ్ఝాకాయగన్థస్స వత్థు న హోతి. దుక్ఖదుక్ఖవిపరిణామదుక్ఖసఙ్ఖారదుక్ఖభూతా వేదనా బ్యాపాదకాయగన్థస్స వత్థు హోన్తి, తేన వుత్తం – "దుక్ఖాయ వేదనాయ పటిఘానుసయో అనుసేతీ"తి (మ॰ ని॰ ౧.౪౬౫). వేదనాగతాయ పన సతియా అనుపస్సితబ్బా వేదనా బ్యాపాదకాయగన్థస్స వత్థు న హోతి. "చిత్తం నిచ్చ"న్తి అభినివేసవసేన సస్సతస్స "అత్తనో సీలేన సుద్ధి, వతేన సుద్ధీ"తి పరామసనం హోతి, తస్మా "నిచ్చ"న్తి గహితం చిత్తం సీలబ్బతపరామాసకాయగన్థస్స వత్థు, చిత్తగతాయ పన సతియా అనుపస్సితబ్బం చిత్తం సీలబ్బతపరామాసస్స వత్థు న హోతి. ధమ్మానం సప్పచ్చయనామరూపసభావస్స అదస్సనతో భవదిట్ఠివిభవదిట్ఠి హోతి, తస్మా "ఇదం సచ్చ"న్తి అభినివిసితబ్బా ధమ్మా ఇదంసచ్చాభినివేసకాయగన్థస్స వత్థు, ధమ్మగతాయ పన సతియా అనుపస్సితబ్బా ధమ్మా ఇదంసచ్చాభినివేసకాయగన్థస్స వత్థు న హోన్తి, తస్మా చతుసతిపట్ఠానానుపస్సకో "గన్థేహి చ విప్పయుత్తో"తి వుత్తో.

సుభసఞ్ఞితో చ కాయో రాగసల్లస్స వత్థు, కాయగతాయ పన సతియా అనుపస్సితబ్బో కాయో రాగసల్లస్స వత్థు న హోతి. సుఖసఞ్ఞితాయ వేదనాయ దోసో హోతి, తస్మా వేదనా దోససల్లస్స వత్థు, వేదనాగతాయ పన సతియా అనుపస్సితబ్బా వేదనా దోససల్లస్స వత్థు న హోతి. "చిత్తం అత్తా"తి గహేత్వా "అత్తా సేయ్యో"తిఆదివసేన పవత్తస్స మానసల్లస్స చిత్తం వత్థు, చిత్తగతాయ పన సతియా అనుపస్సితబ్బం చిత్తం మానసల్లస్స వత్థు న హోతి. ధమ్మానం సప్పచ్చయనామరూపసభావస్స అజాననతో ధమ్మా మోహసల్లస్స వత్థు, ధమ్మగతాయ పన సతియా అనుపస్సితబ్బా ధమ్మా మోహసల్లస్స వత్థు న హోన్తి, తస్మా చతుసతిపట్ఠానానుపస్సకో "**సల్లేహి చ విసల్లో భవతీ**"తి వుత్తో.

"ఆహారా చస్స పరిఞ్ఞం గచ్ఛన్తీ"తి ఆచరియేన వుత్తం, "కిం పన ఆహారావ అస్స యోగావచరస్స పరిఞ్ఞం గచ్ఛన్తి, ఉదాహు అఞ్ఞోపీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా విఞ్ఞాణట్ఠితియో చ అస్స యోగావచరస్స పరిఞ్ఞం గచ్ఛన్తీతి దస్సేతుం "**విఞ్ఞాణట్ఠితియో చస్స పరిఞ్ఞం గచ్ఛన్తీ**"తి వుత్తం. యేన యోగావచరేన చత్తారో సతిపట్ఠానా భావితా, తస్స యోగావచరస్స కాయవేదనాచిత్తధమ్మావ పరిఞ్ఞం గచ్ఛేయ్యుం, న విఞ్ఞాణట్ఠితియోతి చే వదేయ్య కాయానుపస్సనాదీహి చ కాయవేదనాచిత్తధమ్మేసు పరిఞ్ఞాతేసు సఞ్ఞాయపి పరిఞ్ఞాతబ్బభావతో. సా హి వేదనాచిత్తసఙ్ఖాతేన ధమ్మేసు పరిఞ్ఞాతేసు అవినాభావతో పరిఞ్ఞాతావాతి.

యేన చత్తారో సతిపట్ఠానా భావితా, సో యోగావచరో ఉపాదానేహి అనుపాదానో చ, యోగేహి విసంయుత్తో చ, ఖన్ధేహి విప్పయుత్తో చ, ఆసవేహి అనాసవో చ, ఓఘేహి నిత్థిణ్ణో చ, సల్లేహి విసల్లో చ భవతీతి వుత్తో, "కిం పన తథావిధోవ హోతి, ఉదాహు అఞ్ఞథాపీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా అగతిమ్పి న గచ్ఛతీతి దస్సేన్తో "**అగతిగమనేహి చ న అగతిం గచ్ఛతీ**"తి ఆహ. సుభాదిసఞ్ఞితే రూపకాయే అపేక్ఖమానో పుగ్గలో ఛన్దాగతిం గచ్ఛతీతి సుభాదిసఞ్ఞితో రూపకాయో విసేసతో ఛన్దాగతియా వత్థు హోతి, కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానేన పన అనుపస్సితబ్బో అస్సాసపస్సాసాదికో కాయో ఛన్దాగతియా వత్థు న హోతి, తస్మా కాయానుపస్సనాసతిపట్ఠానభావనం భావేన్తో పుగ్గలో ఛన్దాగతిం న గచ్ఛతి. సుఖవేదనస్సాదవసేన వేదయమానో తదభావేన బ్యాపాదం ఆగచ్ఛతీతి సుఖవేదనా దోసాగతియా వత్థు హోతి, వేదనానుపస్సనాసతిపట్ఠానేన పన అనుపస్సితబ్బా వేదనా దోసాగతియా వత్థు న హోతి , తస్మా వేదనాసతిపట్ఠానభావనం భావేన్తో పుగ్గలో దోసాగతిం న గచ్ఛతి. సన్తతిఘనవసేన "నిచ్చం, ధువ"న్తి గహితం చిత్తం మోహస్స వత్థు హోతి, చిత్తానుపస్సనాసతిపట్ఠానేన పన అనుపస్సితబ్బం చిత్తం మోహస్స వత్థు న హోతి, తస్మా చిత్తానుపస్సనాసతిపట్ఠానభావనం భావేన్తో పుగ్గలో దోసాగతిం న గచ్ఛతి. విభజిత్వా ధమ్మసభావం అజానన్తస్స భయం జాయతీతి విభజిత్వా అజానియసభావా ధమ్మా భయస్స వత్థు హోన్తి, ధమ్మానుపస్సనాసతిపట్ఠానేన పన అనుపస్సితబ్బా విభజిత్వా జానితబ్బా ధమ్మా రాగస్స వత్థు న హోన్తి, తస్మా ధమ్మానుపస్సనాసతిపట్ఠానభావనం భావేన్తో పుగ్గలో భయాగతిం న గచ్ఛతి. ఏవం పహాతబ్బభావేన ఏకలక్ఖణే అకుసలేపి ధమ్మే నీహరిత్వా ఇదాని నిగమేతుం "**ఏవం అకుసలాపి ధమ్మా ఏకలక్ఖణత్తా పహానం అబ్భత్థం గచ్ఛన్తీ**"తి పున వుత్తం.

భావేతబ్బేసు ధమ్మేసు ఏకదేసేసు వుత్తే తదవసేసాపి భావేతబ్బా ధమ్మా ఏకలక్ఖణత్తా నీహరిత్వా వత్తబ్బా, పహాతబ్బేసుపి ధమ్మేసు ఏకదేసే వుత్తే తదవసేసాపి ధమ్మా పహాతబ్బా ఏకలక్ఖణత్తా నీహరిత్వా వత్తబ్బాతి ఆచరియేన వుత్తా, అమ్హేహి చ ఞాతా, "అఞ్ఞథాపి యది వత్తబ్బా సియుం, తేపి వదథా"తి వత్తబ్బభావతో అఞ్ఞేనపి పరియాయేన లక్ఖణహారస్స ఉదాహరణాని దస్సేతుం "**యత్థ వా పనా**"తిఆది వుత్తం . తత్థ **యత్థ** యస్మిం రూపేకదేసదేసనాయం **రూపిన్ద్రియం** రుప్పనలక్ఖణం చక్ఖున్ద్రియాదిజీవితిన్ద్రియపరియోసానం అట్ఠవిధం ఇన్ద్రియం రూపేకదేసం భగవతా దేసితం.

తత్థేవ తస్సం రూపేకదేసదేసనాయం **రూపధాతు** రుప్పనలక్ఖణా చక్ఖుధాతాదిఫోట్ఠబ్బధాతుపరియోసానా దసవిధా రూపధాతు రుప్పనలక్ఖణేన ఏకలక్ఖణత్తా దేసితా. సబ్బో **రూపక్ఖన్ధో** చ దేసితో. **రూపాయతనం** రుప్పనలక్ఖణం చక్ఖాయతనాదిఫోట్ఠబ్బాయతనపరియోసానం దసవిధం ఆయతనం రుప్పనలక్ఖణేన ఏకలక్ఖణత్తా భగవతా దేసితం.

యత్థ వా పన యస్సం వేదనేకదేసదేసనాయం సుఖా వేదనా భగవతా దేసితా, **తత్థ** తస్సం వేదనేకదేసదేసనాయం **సుఖిన్ద్రియఞ్చ** దేసితం, **సోమనస్సిన్ద్రియఞ్చ** దేసితం, **దుక్ఖసముదయో అరియసచ్చఞ్చ** దేసితం సుఖవేదనాభావేన ఏకలక్ఖణత్తా. **యత్థ వా పన** యస్సం వేదనేకదేసదేసనాయం దుక్ఖా వేదనా భగవతా దేసితా, **తత్థ** తస్సం వేదనేకదేసదేసనాయం **దుక్ఖిన్ద్రియఞ్చ** దేసితం **దోమనస్సిన్ద్రియఞ్చ** దేసితం, **దుక్ఖం అరియసచ్చఞ్చ** దేసితం దుక్ఖవేదనాభావేన ఏకలక్ఖణత్తా. **యత్థ వా పన** యస్సం వేదనేకదేసదేసనాయం అదుక్ఖమసుఖా వేదనా భగవతా దేసితా, **తత్థ** తస్సం వేదనేకదేసదేసనాయం **ఉపేక్ఖిన్ద్రియఞ్చ** దేసితం, **సబ్బో పటిచ్చసముప్పాదో చ** దేసితోతి యోజనా కాతబ్బా.

యస్సం దేసనాయం అదుక్ఖమసుఖా వేదనా దేసితా, తస్సం దేసనాయం ఉపేక్ఖిన్ద్రియం దేసితం హోతు సమానలక్ఖణత్తా, "కేన పటిచ్చసముప్పాదో దేసితో భవేయ్యా"తి వత్తబ్బభావతో **''కేన కారణేనా''**తి పుచ్ఛిత్వా కారణం దస్సేతుం **''అదుక్ఖమసుఖాయా''**తిఆది వుత్తం. తత్థ అదుక్ఖమసుఖాయ వేదనాయ **హి** యస్మా అవిజ్జా అనుసేతి, తస్మా అవిజ్జా దేసితా హోతి. అవిజ్జాయ చ దేసితాయ అవిజ్జామూలకో సబ్బోపి పటిచ్చసముప్పాదో "అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా... పే.... దుక్ఖక్ఖన్ధస్స సముదయో హోతీ"తి దేసితోవ హోతీతి అధిప్పాయో దట్ఠబ్బో.

"అవిజ్జాపచ్చయా సఙ్ఖారా...పే.... సముదయో హోతీ"తి అనులోమవసేన పవత్తో యో పటిచ్చసముప్పాదో దేసితోతి ఆచరియేన వుత్తో, "యది తథా పవత్తో సో చ పటిచ్చసముప్పాదో దేసితో, ఏవం సతి సబ్బో చ పటిచ్చసముప్పాదో దేసితో"తి న వత్తబ్బోతి చోదనం మనసి కత్వా **''సో చా''**తిఆది వుత్తం. తత్థ యో చ అనులోమవసేన పవత్తో, **సో చ సరాగసదోససమోహసంకిలేసపక్ఖేన హాతబ్బో**. యో చ పటిలోమవసేన "అవిజ్జాయ త్వేవ అసేసవిరాగనిరోధా సఙ్ఖారనిరోధో"తిఆదికో పవత్తో, **సో చ వీతరాగవీతదోసవీతమోహఅరియధమ్మేహి హాతబ్బో**. యో చ అనులోమపటిలోమవసేన పవత్తో, సో చ తదుభయేహి హాతబ్బో. తస్మా "సబ్బో చ పటిచ్చసముప్పాదో దేసితో"తి వత్తబ్బోవాతి అధిప్పాయో గహేతబ్బో.

"యే ధమ్మా ఏకలక్ఖణా, తేసం ధమ్మానం ఏకస్మిం ధమ్మే వుత్తే అవసిట్ఠా ధమ్మా వుత్తా భవన్తీతిఆదినా (నేత్తి. ౨౩) ఆచరియేన యా లక్ఖణహారయోజనా వుత్తా, సావ కాతబ్బా, న అఞ్ఞథా కాతబ్బా"తి పుచ్ఛితబ్బభావతో అఞ్ఞథాపి లక్ఖణహారయోజనా కాతబ్బాయేవాతి దస్సేతుం **''ఏవం యే ధమ్మా''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **యే** పథవీఆదయో రూప**ధమ్మా**, **యే** ఫస్సాదయో అరూప**ధమ్మా** సన్ధారణాది**కిచ్చతో** సఙ్ఘట్టనాది**కిచ్చతో** ఏకలక్ఖణా, **తేసం** రూపారూప**ధమ్మానం** ఏకస్మిం ధమ్మే వుత్తే అవసిట్ఠా రూపారూప**ధమ్మా** వుత్తా భవన్తి. **యే** పథవీఆదయో రూప**ధమ్మా**, **యే** ఫస్సాదయో అరూప**ధమ్మా** కక్ఖళాది**లక్ఖణతో** ఫుసనాది**లక్ఖణతో** ఏకలక్ఖణా, **తేసం** రూపారూప**ధమ్మానం** ఏకస్మిం ధమ్మే వుత్తే అవసిట్ఠా రూపారూప**ధమ్మా** వుత్తా భవన్తి. **యే** ధమ్మా రుప్పన**సామఞ్ఞతో** నమన**సామఞ్ఞతో** అనిచ్చాది**సామఞ్ఞతో** వా ఖన్ధాయతనాది**సామఞ్ఞతో** వా ఏకలక్ఖణా, **తేసం** సఙ్ఖత**ధమ్మానం** ఏకస్మిం సఙ్ఖతధమ్మే వుత్తే అవసిట్ఠా ధమ్మా వుత్తా భవన్తి.

యే సఙ్ఖతధమ్మా భఙ్గుప్పాదతో సఙ్ఖతో **చుతూపపాతతో** సమాననిరోధుప్పాదసఙ్ఖతతో వా **చుతూపపాతతో** ఏకలక్ఖణా, **తేసం** సఙ్ఖత**ధమ్మానం** ఏకస్మిం సఙ్ఖతధమ్మే వుత్తే అవసిట్ఠా సఙ్ఖతధమ్మా వుత్తా భవన్తీతి అత్థయోజనా కాతబ్బా.

కిచ్చతో చ లక్ఖణతో చాతిఆదీసు **చ**-సద్దేన సహచరణసమానహేతుతాదయో సఙ్గహితాతి దట్ఠబ్బా . సహచరణాదీసు చ యం వత్తబ్బం, తం "నానత్తకాయనానత్తసఞ్ఞినో (దీ॰ ని॰ ౩.౩౪౧, ౩౫౭, ౩౫౯; అ॰ ని॰ ౯.౨౪), నానత్తసఞ్ఞానం అమనసికారా"తిఆదీసు సహచారితాయ సఞ్ఞాసహగతా ధమ్మా నిద్ధారితాతిఆదినా వుత్తమేవ.

"ఏకస్మిం ధమ్మే సరూపతో వుత్తే ఏకలక్ఖణాదితో అవసిట్ఠధమ్మానమ్పి వుత్తభావో కేన అమ్హేహి జానితబ్బో సద్దహితబ్బో"తి వత్తబ్బభావతో **"తేనా"**తిఆది వుత్తం. తత్థ **తేన** అవసిట్ఠధమ్మానమ్పి వుత్తభావేన "వుత్తమ్హి ఏకధమ్మే"తిఆదికం యం వచనం ఆయస్మా మహాకచ్చానో ఆహ, తేన వచనేన తుమ్హేహి అవసిట్ఠానమ్పి వుత్తభావో జానితబ్బో సద్దహితబ్బోతి వుత్తం హోతి.

"ఏత్తావతా చ లక్ఖణహారో పరిపుణ్ణో, అఞ్ఞో నియుత్తో నత్థీ"తి వత్తబ్బత్తా **"నియుత్తో లక్ఖణో హారో"**తి వుత్తం. తత్థ యస్సం పాళియం ఏకస్మిం ధమ్మే వుత్తే అవసిట్ఠధమ్మాపి యేన లక్ఖణహారేన నిద్ధారితా, తస్సం పాళియం సో లక్ఖణో హారో **నియుత్తో** నిద్ధారేత్వా యోజితోతి అత్థో దట్ఠబ్బోతి.

ఇతి లక్ఖణహారవిభఙ్గే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన అట్ఠకథాటీకానుసారేన గమ్భీరత్థో విత్థారతో విభజిత్వా గహేతబ్బోతి.

౬. చతుబ్యూహహారవిభఙ్గవిభావనా

౨౫. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన లక్ఖణహారవిభఙ్గేన సుత్తత్థేహి సమానత్థా విభత్తా, సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో లక్ఖణహారవిభఙ్గో పరిపుణ్ణో, "కతమో చతుబ్యూహహారవిభఙ్గో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"తత్థ కతమో చతుబ్యూహో హారో"**తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థా**తి తేసు నిద్దిట్ఠేసు సోళససు దేసనాహారాదీసు. **కతమో**తి కతమో సంవణ్ణనావిసేసో చతుబ్యూహో హారో చతుబ్యూహహారవిభఙ్గో నామాతి విఞ్ఞేయ్యో. తేన వుత్తం – "తత్థ కతమో చతుబ్యూహో హారోతి చతుబ్యూహహారవిభఙ్గో"తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౨౫). "ఇమినా చతుబ్యూహహారేన కతమస్స నేరుత్తాదయో గవేసితబ్బా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"బ్యఞ్జనేనా"**తిఆది వుత్తం. తత్థ **బ్యఞ్జనేనా**తి చతుబ్యూహహారస్స సుత్తస్స విసేసతో బ్యఞ్జనవిచయభావతో "బ్యఞ్జనా"తి వోహారితేన ఇమినా చతుబ్యూహహారేన సుత్తస్స నేరుత్తఞ్చ, సుత్తస్స అధిప్పాయో చ, సుత్తస్స నిదానఞ్చ, సుత్తస్స పుబ్బాపరసన్ధి చ సంవణ్ణేన్తేహి గవేసితబ్బోతి అత్థో.

"చతుబ్యూహహారేన గవేసితబ్బేసు నేరుత్తాదీసు కతమం సుత్తస్స గవేసితబ్బం నేరుత్త"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"తత్థ కతమం నేరుత్త"**న్తిఆది వుత్తం. తస్సత్థో – **తత్థ** తేసు ఇమినా చతుబ్యూహహారేన గవేసితబ్బేసు నేరుత్తాదీసు కతమం సుత్తస్స **నేరుత్తం** నిబ్బచనం నామాతి చే పుచ్ఛేయ్య? సుత్తస్స యా **నిరుత్తి** నిద్ధారేత్వా వుత్తా సభావపఞ్ఞత్తి గవేసితబ్బా,

ఇదం సభావనిరుత్తిభూతం నిబ్బచనం నేరుత్తం నామాతి. “యా నిరుత్తి నేరుత్తం నామాతి వుత్తా, కా పన సా నిరుత్తీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘పదసంహితా’’**తి వుత్తం. పదేసు సంహితా యుత్తా **పదసంహితా**. యథా యథా సుత్తత్థో వత్తబ్బో, తథా తథా యా సభావనిరుత్తి పవత్తా, సా పవత్తా సభావనిరుత్తియేవ నిరుత్తి నామాతి యోజనా. “కా పన సా సభావనిరుత్తీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా చ **‘‘యం ధమ్మానం నామసో ఞాణ’’**న్తి వుత్తం. **యం** యాయ కారణభూతాయ నామపఞ్ఞత్తియా **ధమ్మానం** నేయ్యానం **నామసో** పథవీనామాదినా వా ఫస్సనామాదినా వా ఖన్ధనామాదినా వా వివిధేన నామేన అత్థధమ్మాదీసు కుసలస్స పుగ్గలస్స ఞాణం పవత్తతి, సా కారణభూతా నామపఞ్ఞత్తి సభావనిరుత్తి నామాతి అత్థో. **యన్తి** చ లిఙ్గవిపల్లాసో, యాయాతి అత్థో. “లిఙ్గపకతిధమ్మానం నామసో పవత్తమానం ఞాణం వివరిత్వా కథేహీ”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘యదా హీ’’**తిఆది వుత్తం. **అట్ఠకథాయం** పన “యదా హి భిక్ఖూతిఆదినా ‘ధమ్మానం నామసో ఞాణ’న్తి పదస్స అత్థం వివరతీ”తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౨౫) వుత్తం. తస్సత్థో అట్ఠకథాయం విభజిత్వా వుత్తోవాతి న విచారితో.

౨౬. నేరుత్తం ఆచరియేన విభత్తం, అమ్హేహి చ ఞాతం “కతమో సుత్తే గవేసితబ్బో భగవతో అధిప్పాయో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘తత్థ కతమో అధిప్పాయో’’**తిఆది వుత్తం. తస్సత్థో పాకటో. అపిచ **‘‘ధమ్మో హవే రక్ఖతీ’’**తిఆదీసు యేన పుగ్గలేన అత్తనా రక్ఖితేన ధమ్మేన రక్ఖితబ్బభావో ఇచ్ఛితో, సో ధమ్మం రక్ఖిస్సతీతి భగవతో అధిప్పాయో. యో పుగ్గలో దుగ్గతితో ముచ్చితుకామో, సో ధమ్మం రక్ఖిస్సతీతి భగవతో అధిప్పాయో.

చోరో యథా సన్ధిముఖే గహితోతిఆదీసు యో చోరో ఘాతనతో ముచ్చితుకామో, సో చోరకమ్మం న కరిస్సతీతి భగవతో అధిప్పాయో. యో పుగ్గలో అపాయాదిదుక్ఖతో ముచ్చితుకామో, సో పాపకమ్మం న కరిస్సతీతి భగవతో అధిప్పాయో.

సుఖకామానీతిఆదీసు యే పుగ్గలా సుఖం ఇచ్ఛన్తి, తే పరహింసనతో వివజ్జిస్సన్తీతి భగవతో అధిప్పాయో.

మిద్ధీ యదా హోతి మహగ్ఘసో చాతిఆదీసు యే పుగ్గలా పునప్పునం పవత్తమానజాతిజరామరణతో ముచ్చితుకామా, తే భోజనే మత్తఞ్ఞునో భవిస్సన్తి, సన్తుట్ఠా భవిస్సన్తి, సుద్ధాజీవా భవిస్సన్తి, పాతిమోక్ఖసంవరసీలసమ్పన్నా భవిస్సన్తి, అతన్దినో భవిస్సన్తి, విపస్సకా భవిస్సన్తి, **సగారవా** సప్పతిస్సా భవిస్సన్తీతి భగవతో అధిప్పాయో.

అప్పమాదో అమతపదన్తిఆదీసు యే పుగ్గలా మచ్చునో భాయన్తి, నిబ్బానమిచ్ఛన్తి, తే పుగ్గలా దానసీలభావనాకమ్మేసు అప్పమత్తా భవిస్సన్తీతి భగవతో అధిప్పాయో.

౨౭. సుత్తే గవేసితబ్బో అధిప్పాయో ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ విఞ్ఞాతో, “కతమం సుత్తస్స గవేసితబ్బం నిదాన”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘తత్థ కతమం నిదాన’’**న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **నిదానన్తి** ఫలం నీహరిత్వా దేతీతి నిదానం. కిం తం? కారణం. **ధనియోతి** ధనవడ్ఢనకారణే నియుత్తోతి ధనియో. **గోపాలకోతి** గావో ఇస్సరభావేన పాలేతి రక్ఖతీతి గోపాలకో. **ఉపధీహీ**తి పుత్తగోణాదీహి (సు॰ ని॰ అట్ఠ॰ ౧.33). **నరస్సా**తి పుత్తిమన్తస్స వా గోపాలకస్స వా నరస్సాతి చ పదట్ఠానవసేన వా యేభుయ్యవసేన వా గాథాయం ఆగతవసేన వా వుత్తం, నారియాపి ఉపధీహి నన్దనా అత్థేవాతి దట్ఠబ్బా.

ఇమినా వత్థునాతి ఉపధిసఙ్ఖాతేన ఇమినావ పుత్తగవాదినా వత్థునా. వసతి పవత్తతి నన్దనా ఏత్థ పుత్తగోణాదికేతి **వత్థు**. నన్దనం నీహరిత్వా దేతి పుత్తగోణాదికన్తి **నిదానన్తి** అత్థం గహేత్వా ధనియో “ఉపధీహి నరస్స నన్దనా”తి ఆహ. భగవా పన “వసతి పవత్తతి సోచనా ఏత్థ పుత్తగోణాదికేహి **వత్థు**, సోచనం నీహరిత్వా దేతి పుత్తగోణాదికన్తి **నిదాన**”న్తి అత్థం గహేత్వా

“ఉపధీహి నరస్స సోచనా”తి ఆహ. పరిగ్గహీయతేతి **పరిగ్గహం**. కిం తం? పుత్తగోణాదికం, తం పరిగ్గహం “ఉపధీ”తి ఆహ, న కిలేసూపధికాయఖన్ధూపధిన్తి.

ఉపధీసూతి ఖన్ధసఙ్ఖాతేసు కాయేసు. **కాయం** “ఉపధీ”తి ఆహ, న పుత్తగవాదికం, న పరిగ్గహం.

బాహిరేసు వత్థూసూతి మణికుణ్డలపుత్తదారాదీసు వత్థూసు.

కామసుఖన్తి కామనీయేసు అస్సాదసుఖవసేన పవత్తా తణ్హా. **బాహిరవత్థుకాయ తణ్హాయాతి** కామనీయేసు బాహిరవత్థూసు అస్సాదసుఖవసేన పవత్తాయ తణ్హాయ.

అజ్ఝత్తికవత్థుకాయాతి రూపకాయసఙ్ఖాతే అజ్ఝత్తికవత్థుమ్హి అభినన్దనవసేన పవత్తాయ.

పున **అజ్ఝత్తికవత్థుకాయాతి** పఞ్చక్ఖన్ధసఙ్ఖాతే అజ్ఝత్తికవత్థుమ్హి సినేహవసేన పవత్తాయ.

గవేసితబ్బం నిదానం విభత్తం, అమ్హేహి చ ఞాతం, “కతమో గవేసితబ్బో పుబ్బాపరసన్ధీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **తత్థ కతమో పుబ్బాపరసన్ధీ**”తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థాతి** తేసు నేరుత్తాధిప్పాయనిదానపుబ్బాపరసన్ధీసు. **యథాతి** యేన అన్ధకారాదినా సభావేన “కామన్ధా…పే.… మాతర”న్తి యం కామతణ్హం భగవా ఆహ, అయం కామతణ్హా తథా తేన అన్ధకారాదినా సభావేన “కామన్ధా…పే.… మాతర”న్తి గాథా వుత్తాతి యోజనా.

గాథాత్థో పన – కామేతీతి **కామో,** కామతణ్హా, కామేన అత్థస్స అజాననతాయ ధమ్మస్స, అపస్సనతాయ చ అన్ధాతి **కామన్ధా**. కామతణ్హాసఙ్ఖాతేన జాలేన అత్థధమ్మానం అజాననాపస్సనేన సఞ్ఛన్నా పలిగుణ్ఠితాతి **జాలసఞ్ఛన్నా**. తణ్హాసఙ్ఖాతేన ఛదనేన తేసంయేవ అత్థధమ్మానం అజాననాపస్సనేన ఛాదితా పిహితాతి **తణ్హాఛదనఛాదితా**. అత్థధమ్మేసు **పమత్తసఙ్ఖాతేన** పమాదేన బన్ధనేన **బద్ధా** బన్ధితబ్బా పుగ్గలా జరామరణం అన్వేన్తి, కుమినాముఖే పవత్తా మచ్ఛా మరణం అన్వేన్తి ఇవ చ, ఖీరపకో వచ్ఛో మాతరం అన్వేతి ఇవ చ, తథా జరామరణం అన్వేన్తీతి గహేతబ్బో.

“కామన్ధా…పే.… మాతర’న్తి యాయ దేసనాయ, గాథాయ వా కామతణ్హా వుత్తా, సా దేసనా, గాథా వా కతమేన దేసనాభూతేన అపరేన యుజ్జతీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా తథా పుచ్ఛిత్వా ఇమాయ దేసనాయ, గాథాయ వా యుజ్జతీతి దస్సేతుం **“సా కతమేనా”**తిఆది వుత్తం. తత్థ **సాతి** “కామన్ధా…పే.… అన్వేన్తీ”తి దేసనా, గాథా వా. **పుబ్బాపరేనాతి** తతో దేసనాతో పుబ్బేన దేసనావచనేన, గాథావచనేన వా అపరేన దేసనావచనేన, గాథావచనేన వా. **యుజ్జతి** యుజ్జనం ఏతి సమేతీతి పుచ్ఛతి.

యథాతి యేన అన్ధకరణాదినా. **“రత్తో…పే.… నర”**న్తి యం గాథావచనం భగవా ఆహ, తేన గాథావచనేన తథా అన్ధకరణాదినా యుజ్జతీతి యోజనా. గాథాత్థో పన – **రత్తో** రజ్జన్తో పుగ్గలో **అత్థం** అత్తహితపయోజనం పరహితపయోజనం న జానాతి. **రత్తో** రజ్జన్తో **ధమ్మం** యథావుత్తస్స అత్థస్స హేతుం పఞ్ఞాచక్ఖునా న పస్సతి. రాగో యం నరం యదా సహతే, తదా తస్స నరస్స **అన్ధం** అన్ధకారం **తమం** అఞ్ఞాణం హోతీతి గహేతబ్బో.

ఇతీతి ఏవం. **అన్ధతాయ** అన్ధకరణతాయ **సఞ్ఛన్నతాయ** సఞ్ఛన్నకరణతాయ. **సాయేవ తణ్హాతి** "కామన్ధా...పే.... మాతర"న్తి గాథావచనేన యా కామతణ్హా వుత్తా, సాయేవ కామతణ్హా. **అభిలపితాతి** "రత్తో...పే.... నర"న్తి అపరేన గాథావచనేన భగవతా వోహారితా వోహరణేన ఞాపితా, అభిలపితస్స అత్థస్స సమానతా పుబ్బదేసనా అపరదేసనాయ యుజ్జతీతి వుత్తం హోతి.

"ద్వీసు గాథాసు కతమేహి పదేహి సాయేవ తణ్హా అభిలపితా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ఇమేహి అభిలపితాతి నియమేత్వా దస్సేతుం **''యఞ్చాహా''**తిఆది వుత్తం. తత్థ పఠమగాథాయం "కామన్ధా...పే.... ఛాదితా"తి **యఞ్చ** పదం ఆహ, దుతియగాథాయఞ్చ "రత్తో...పే.... న పస్సతీ"తి **యఞ్చ** పదం ఆహ. **పరియుట్ఠానేహి** పరియుట్ఠానదీపకేహి **ఇమేహి** "కామన్ధా...పే.... పస్సతీ"తి పదేహి **సాయేవ** పఠమగాథాయ వుత్తా కామ**తణ్హా** చ భగవతా అభిలపితా.

"యం అన్ధకారం వుత్తం, కతమం తం? యా తణ్హా పోనోభవికా వుత్తా, కతమా సా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''యం అన్ధకార''**న్తిఆది వుత్తం. తత్థ అన్ధకారం యం అఞ్ఞాణం వుత్తం, అయం దుక్ఖసముదయో భవే. యా చ తణ్హా పోనోభవికా వుత్తా, అయఞ్చ దుక్ఖసముదయో భవేతి యోజనా.

''కామా''తి యఞ్చ పదం భగవా ఆహ, తేన పదేన ఇమే కిలేసకామా వుత్తా. **''జాలసఞ్ఛన్నా''**తి యఞ్చ పదం భగవా ఆహ, తేన పదేన **తేసంయేవ** కిలేసకామానం **పయోగేన** సముదాచారేన పరియుట్ఠానం భగవా దస్సేతి. **తస్మాతి** యస్మా యస్మిం సన్తానే తణ్హా ఉప్పన్నా, తం సన్తానం సంసారతో నిస్సరితుం అదత్వా రూపారమ్మణాదీహి పలోభయమానా హుత్వా చిత్తం కిలేసేహి పరియాదాయ తిట్ఠతి, తస్మా తణ్హాయ చిత్తం పరియాదాయ సన్తానే తిట్ఠమానత్తా. **కిలేసవసేనాతి** వీతిక్కమకిలేసవసేన. **పరియుట్ఠానవసేనాతి** వీతిక్కమనం అప్పత్వా ఉప్పజ్జమానవసేన. **యేతి** వుత్తప్పకారతణ్హాసహితపుగ్గలసదిసా. **తేతి** తే తణ్హాబన్ధనబద్ధా చ ఏదిసకా చ పుగ్గలా. **జరామరణం అన్వేన్తి** జరామరణం అతిక్కమితుం న సక్కుణన్తి. **అయన్తి** జరామరణానుప్పవత్తి "జరామరణమన్వేన్తీ"తి ఇమినా వచనేన భగవతా దస్సితాతి యోజనా.

"కామన్ధా"తిఆదిగాథాయ చేవ "రత్తో"తిఆదిగాథాయ చ పుబ్బాపరసన్ధి ఆచరియేన విభత్తో , అమ్హేహి చ ఞాతో, "కథం 'యస్స పపఞ్చా ఠితీ చా'తిఆదిగాథాసు పుబ్బాపరసన్ధి అమ్హేహి విఞ్ఞాతబ్బో"తి వత్తబ్బత్తా **యస్స పపఞ్చా''**తిఆది వుత్తం. తస్సా గాథాయ – **యస్స** మునినో **పపఞ్చా** తణ్హామానదిట్ఠీ చ నత్థి, తణ్హామానదిట్ఠీహి అభిసఙ్ఖతా సఙ్ఖారా చ నత్థి, **ఠితీ** అనుసయా తణ్హా చ నత్థి, **సన్దాన**సదిసం తణ్హాపరియుట్ఠానం నత్థి, **పలిఘు**సదిసో మోహో చ నత్థి, సో ముని పపఞ్చాదికం సబ్బం **వీతివత్తో** అతిక్కన్తోతి వుచ్చతి. **నిత్తణ్హం** నిమానం నిదిట్ఠిం నిసన్దానం నిపలిఘుం లోకే చరన్తం తం మునిం **సదేవకో** తణ్హాసహితో లోకో న విజానాతీతి అత్థో.

గాథాయం పపఞ్చాదయో భగవతా వుత్తా, "కతమే తే"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''పపఞ్చా నామా''**తిఆది వుత్తం. అత్తనో ఆధారపుగ్గలం సంసారే చిరం పపఞ్చన్తాపేన్తీ తణ్హామానదిట్ఠియో చ, తాహి తణ్హామానదిట్ఠీహి సహజాతవసేన వా ఉపత్థమ్భనవసేన వా అభిసఙ్ఖతా సఙ్ఖారా చ **పపఞ్చా** నామ. సన్తానే అప్పహీనట్ఠేన అనుసయా తణ్హా సత్తానం తిట్ఠనహేతుత్తా **ఠితీ** నామ. పవత్తమానాయ తణ్హాయ యం పరియుట్ఠానఞ్చ ఛత్తింసతణ్హాయ జాలినియా యాని విచరితాని చ వుత్తాని, ఇదం సబ్బం అత్తనో ఆధారం పుగ్గలం బన్ధనట్ఠేన సన్దానసదిసత్తా **సన్దానం** నామ. మోహో అత్తనో ఆధారస్స

పుగ్గలస్స నిబ్బాననగరప్పవేసనస్స పటిసేధకత్తా పలిఘసదిసత్తా **పలిఘో** నామ. "యస్స పపఞ్చాదయో నత్థి, సో కిం వీతివత్తో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''యే చా''**తిఆది వుత్తం. **యే** వుత్తప్పకారా పపఞ్చా సఙ్ఖారా, **యా చ** వుత్తప్పకారా రతి, **యం** వుత్తప్పకారం సన్దానఞ్చ, **యం** వుత్తప్పకారం పలిఘఞ్చ నత్థీతి వుత్తా, **సబ్బం ఏతం** పపఞ్చాదికం యో ముని సమతిక్కన్తో, **అయం** ముని **''నిత్తణ్హో''**తి వుచ్చతీతి దట్ఠబ్బో.

౨౮. "యస్స పపఞ్చాతిఆదిగాథాయం యే పపఞ్చాదయో వుత్తా, తేసు తణ్హామానదిట్ఠిహేతుకా సఙ్ఖారా కదా కతివిధం ఫలం దేన్తి, తంసఙ్ఖారసమ్పయుత్తా తణ్హా కదా కతివిధం ఫలం దేతీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''తత్థ పరియుట్ఠానసఙ్ఖారా''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థాతి** తేసు పపఞ్చసఙ్ఖారాదీసు. **పరియుట్ఠానసఙ్ఖారాతి** వీతిక్కమవసేన పవత్తా పరియుట్ఠానా అకుసలసఙ్ఖారా చేతనా. **దిట్ఠధమ్మవేదనీయాదీతి** దిట్ఠే పస్సితబ్బే ధమ్మే అత్తభావే వేదనీయం ఫలం దేతీతి **దిట్ఠధమ్మవేదనీయా,** దిట్ఠే ధమ్మే ఫలం వేదేతీతి వా **దిట్ఠధమ్మవేదనీయా**. కా సా? అపదుస్సనీయాదీసు అతిదుస్సనాదివసేన పవత్తా పఠమజవనచేతనా. ఉపపజ్జే ఫలం వేదేతీతి **ఉపపజ్జవేదనీయా,** సత్తమజవనచేతనా. అపరాపరియాయే అత్తభావే ఫలం వేదేతీతి **అపరాపరియాయవేదనీయా,** మజ్ఝే పవత్తా పఞ్చ జవనచేతనా. తిఫలదానవసేన తివిధా సఙ్ఖారా. **ఏవం** ఇమాయ తివిధాయ సఙ్ఖారచేతనాయ సమ్పయుత్తా తివిధా **తణ్హా** తివిధం ఫలం **దిట్ఠే వా ధమ్మే** అత్తభావే , **ఉపపజ్జే వా** అనన్తరభవే, **అపరే వా పరియాయే** భవే **దేతి** నిబ్బత్తేతీతి ఏవం ఫలనిబ్బత్తకసఙ్ఖారం వా తంసమ్పయుత్తం తణ్హం వా భగవా ఆహ.

"యాయ దేసనాయ, గాథాయ వా ఫలనిబ్బత్తకం సఙ్ఖారం ఆహ, సా దేసనా, గాథా వా కతమేన దేసనాభూతేన వా అపరేన యుజ్జతీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''యం లోభపకతం కమ్మం కరోతీ''**తిఆది వుత్తం. యా "యస్స...పే.... లోకో"తి దేసనా చ యా "యం లోభపకతం కమ్మం...పే.... అపరే వా పరియాయే"తి దేసనా చ వుత్తా, భగవతో **ఇదం** దేసనాద్వయం అఞ్ఞమఞ్ఞం **పుబ్బాపరేన** పుబ్బం అపరేన అపరం పుబ్బేన **యుజ్జతి** యుజ్జనం ఏతి సమేతి, యథా గఙ్గోదకం యమునోదకేన, యమునోదకమ్పి గఙ్గోదకేన సంసన్దతి సమేతి. "యస్స...పే.... లోకో"తి దేసనా "యం లోభపకతం...పే.... పరియాయే"తి దేసనాయ సంసన్దతి సమేతి, "యం లోభపకతం...పే.... పరియాయే"తి దేసనాపి "యస్స...పే.... లోకో"తి దేసనాయ సంసన్దతి సమేతీతి అత్థో గహేతబ్బో. "కథం యుజ్జతీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''తత్థ పరియుట్ఠాన''**న్తిఆది వుత్తం, దిట్ఠధమ్మవేదనీయాదిఫలత్తయనిబ్బత్తకట్ఠేన యుజ్జతీతి వుత్తం హోతి.

యం యం సుత్తం భగవతా దేసితం పుబ్బాపరేన యుజ్జతి, తం తం సుత్తమ్పి నీహరిత్వా పుబ్బాపరసంసన్దనం దస్సేతుం **''యథాహ''**తిఆది వుత్తం. సంసన్దనాకారో వుత్తనయానుసారేన గహేతబ్బో. **తత్థాతి** తేసు పరియుట్ఠానసఙ్ఖారతణ్హావిచరితేసు. **పరియుట్ఠానన్తి** రూపారమ్మణాదీని అయోనిసోమనసికారేన ఆరబ్భ సత్తసన్తానే పవత్తం తణ్హాచరితం. **పటిసఙ్ఖానబలేనాతి** అసుభానిచ్చాదిదస్సనబలేన తదఙ్గప్పహానవసేన పహాతబ్బం. **సఙ్ఖారాతి** దస్సనపహాతబ్బా సఙ్ఖారా. **దస్సనబలేనాతి** దస్సనసఙ్ఖాతపఠమమగ్గఞాణబలేన పహాతబ్బా. **ఛత్తింస తణ్హావిచరితానీతి** దస్సనేన పహాతబ్బతణ్హావిచరితేహి అవసేసాని ఛత్తింస తణ్హావిచరితాని. నిగ్గతా తణ్హా యస్స సో **నిత్తణ్హో,** నిత్తణ్హస్స భావో **నిత్తణ్హతా,** కా సా? సఉపాదిసేసా నిబ్బానధాతు.

పపఞ్చసఙ్ఖారాభినన్దనత్తయం యదిపి అత్థతో ఏకం సమానం, దేసనాయ పన పదక్ఖరాదీహి విసేసో అత్థీతి దస్సేతుం ''**అపిచా**''తిఆది వుత్తం.

''యోయం పుబ్బాపరసన్ధి ఆచరియేన విభత్తో, సోయం కతివిధో''తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ''**సో చాయం పుబ్బాపరో సన్ధీ**''తిఆది వుత్తం. **అట్ఠకథాయం** పన వుత్తం – ''న కేవలం సుత్తన్తరసంసన్దనమేవ పుబ్బాపరసన్ధి, అథ ఖో అఞ్ఞోపి అత్థీతి దస్సేతుం '**సో చాయ**'న్తిఆది వుత్త''న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౨౮). తత్థ **అత్థసన్ధీ**తి కిరియాకారకాదివసేన అత్థస్స అత్థేన సన్ధి. **పదసన్ధీ**తి నామపదాదికస్స నామపదాదికన్తరేన సన్ధి. **దేసనాసన్ధీ**తి వుత్తప్పకారస్స దేసనన్తరస్స వుత్తప్పకారేన దేసనన్తరేన సన్ధి. **నిద్దేససన్ధీ**తి నిద్దేసన్తరస్స నిద్దేసన్తరేన సన్ధి.

సన్ధి చ నామ అత్థాదయో ముఞ్చిత్వా అఞ్ఞో సభావధమ్మో నామ నత్థి, అత్థాదీనఞ్చ ఛఅత్థపదాదీసు అవరోధనతో ''**అత్థసన్ధి ఛప్పదానీ**''తిఆది వుత్తం.

అత్థసన్ధిబ్యఞ్జనసన్ధయో ఆచరియేన విభత్తా, అమ్హేహి చ ఞాతా, ''కతమా దేసనాసన్ధీ''తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ''**దేసనాసన్ధి న చ పథవి**''న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **న చ పథవిం నిస్సాయ ఝాయతి ఝాయీ ఝాయతి చా**తి ఏత్థ **ఝాయీ** ఝానసమఙ్గీ పుగ్గలో పథవిం **నిస్సాయ** ఆలమ్బిత్వా న చ ఝాయతి, సబ్బసఙ్ఖారనిస్సటం పన నిబ్బానం **నిస్సాయ** ఆలమ్బిత్వా ఫలసమాపత్తిం **ఝాయతి** సమాపజ్జతి ఏవాతి అత్థో దట్ఠబ్బో. **న చ ఆప**న్తిఆదీసుపి ఏస నయో యోజేతబ్బో. ఫలసమాపత్తిసమఙ్గీ పుగ్గలో హి పథవీఆదయో ముఞ్చిత్వా నిబ్బానమేవ ఆరబ్భ ఫలసమాపత్తిం సమాపజ్జతీతి. ఏత్థ చ పథవీఆదీహి మహాభూతేహి కామభవరూపభవా గహితా రూపపటిబద్ధవుత్తితాయ. ఆకాసానఞ్చాయతనాదీహిపి అరూపభవో గహితో, భవత్తయం వజ్జేత్వా చ ఝాయతీతి అధిప్పాయో. యది పథవీఆదయో నిస్సాయ న ఝాయీ ఝాయతి చ, ఏవం సతి ఇధలోకసఙ్ఖాతం సత్తసన్తానం వా పరలోకసఙ్ఖాతం సత్తసన్తానం వా అనిన్ద్రియసన్తానం వా నిస్సాయ ఝాయీ ఝాయతీతి ఆసఙ్కనీయత్తా తం పరిహరన్తో ''**న చ ఇమం లోక**''న్తిఆదిమాహ. తత్థ **ఇమం లోక**న్తి ఇధలోకసఙ్ఖాతో దిట్ఠో అత్తభావో సత్తసన్తానో వుత్తో, తస్మిం నిస్సాయ న ఝాయతి ఝాయీ ఝాయతి చ. **పరలోక**న్తి ఇధలోకతో అఞ్ఞో భవన్తరసఙ్ఖాతో సత్తసన్తానో వుత్తో, తస్మిం నిస్సాయ న చ ఝాయతి ఝాయీ ఝాయతి చ.

యమిదం ఉభయన్తిఆదీసు **ఇదం ఉభయం** ఇధలోకపరలోకద్వయం **అన్తరేన** వజ్జేత్వా **యం** రూపాయతనం **దిట్ఠం, తం** రూపాయతనమ్పి. **యం** సద్దాయతనం **సుతం, తం** సద్దాయతనమ్పి. **యం** గన్ధాయతనరసాయతనఫోట్ఠబ్బాయతనం **ముతం, తం** గన్ధాయతనరసాయతనఫోట్ఠబ్బాయతనమ్పి. యం ఆపోధాతు ఆకాసధాతు లక్ఖణరూపం ఓజాసఙ్ఖాతం ధమ్మాయతనేకదేసరూపం **విఞ్ఞాతం, తం** ఆపోధాతాదికం ధమ్మాయతనేకదేసరూపమ్పి. **యం** వత్థు పరియేసితం వా అపరియేసితం వా సన్తికే **పత్తం, తం** వత్థుమ్పి. **యం** వత్థు పత్తం వా అప్పత్తం వా **పరియేసితం** పరియేసనారహం సున్దరం, **తం** వత్థుమ్పి. **యం** వత్థు **వితక్కితం** వితక్కనవసేన ఆలమ్బితబ్బం, **తం** వత్థుమ్పి. **యం** వత్థు **విచారితం** అనుమజ్జనవసేన ఆలమ్బితబ్బం, **తం** వత్థుమ్పి. **యం** వత్థు **మనసా** చిత్తేనేవ **అనుచిన్తితం** అనుచిన్తనవసేన ఆలమ్బితబ్బం, **తం** వత్థుమ్పి నిస్సాయ న ఝాయతి ఝాయీ ఝాయతి చాతి యోజనా కాతబ్బా.

ఏత్థ దిట్ఠాదికం బహిద్ధారూపమేవ గహేతబ్బం అనిన్ద్రియబద్ధరూపస్స అధిప్పేతత్తా. తేనాహ అట్ఠకథాచరియో – ''తదుభయవినిముత్తో అనిన్ద్రియబద్ధో రూపసన్తానో''తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౨౮). ''యది ఝాయీ పుగ్గలో యథావుత్తే

పథవీఆదయో నిస్సాయ న ఝాయతి ఝాయీ ఝాయతి చ, ఏవం సతి అయం ఝాయీ పుగ్గలో ఇదం నామ నిస్సాయ ఝాయతీతి లోకే కేనచి ఞాయతి కిం, ఉదాహు న ఞాయతీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా న ఞాయతీతి దస్సేతుం "**అయం సదేవకే లోకే**"తిఆదిమాహ. తత్థ ఫలసమాపత్తిఝానేన **ఝాయన్తో అయం** ఖీణాసవపుగ్గలో సదేవకే లోకే...పే.... సదేవమనుస్సాయ పజాయ యత్థ కత్థచిపి **అనిస్సితేన** చిత్తేన ఝాయతీతి సదేవకే లోకే...పే.... సదేవమనుస్సాయ పజాయ కేనచి న ఞాయతీతి అత్థో గహేతబ్బో. తేన వుత్తం –

"నమో తే పురిసాజఞ్ఞ, నమో తే పురిసుత్తమ;

యస్స తే నాభిజానామ, కిం త్వం నిస్సాయ ఝాయసీ"తి. (సం॰ ని॰ ౩.౭౯; నేత్తి॰ ౧౦౪);

"కేనచి అవిఞ్ఞాయభావో కేన సుత్తేన విభావేతబ్బో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ఇమినా గోధికసుత్తేన (సం॰ ని॰ ౧.౧౫౯) విభావేతబ్బోతి దస్సేతుం "**యథా మారో పాపిమా**"తిఆది వుత్తం. **అట్ఠకథాయం** పన "ఇదాని ఖీణాసవచిత్తస్స కత్థచిపి అనిస్సితభావం గోధికసుత్తేన (సం॰ ని॰ ౧.౧౫౯) వక్కలిసుత్తేన (సం॰ ని॰ ౩.౮౭) చ విభావేతుం 'యథా మారో'తిఆది వుత్త"న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౨౮) వుత్తం. తత్థ దానాదిపుఞ్ఞకారకే, పుఞ్ఞే వా మారేతి నివారేతీతి **మారో**, అత్తహితపరహితే మారేతీతి వా **మారో**. పాపచిత్తుప్పాదవన్తతాయ **పాపిమా**. పుబ్బత్తభావే గోధస్స ఘాతకత్తా "**గోధికో**"తి లద్ధనామస్స పరినిబ్బాయన్తస్స కులపుత్తస్స పరినిబ్బానతో ఉద్ధం పటిసన్ధాది **విఞ్ఞాణం** సమన్వేసన్తో న జానాతి న పస్సతి. "పరచిత్తజాననకో మారో కస్మా న జానాతీ"తి వత్తబ్బత్తా "**సో హి**"తిఆది వుత్తం. **సో** గోధికో **హి** యస్మా పపఞ్చాతీతో, తస్మా తణ్హాపహానేన దిట్ఠినిస్సయోపి **అస్స** గోధికస్స యస్మా నత్థి, తస్మా చ న జానాతీతి.

"గోధికసుత్తేనేవ విభావేతబ్బో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "**యథా చా**"తిఆది వుత్తం. "గోధికసుత్తవక్కలిసుత్తేహి అనుపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా అనిస్సితభావో విభావితో, ఏవం సతి సఉపాదిసేసనిబ్బానధాతుయా అనిస్సితభావో కేన విఞ్ఞాయతీతి అత్థో భవేయ్యా"తి వత్తబ్బత్తా తదాపి న విఞ్ఞాయతియేవాతి దస్సేతుం "**సదేవకేన లోకేనా**"తిఆది వుత్తం. తత్థ సఉపాదిసేసాయ నిబ్బానధాతుయా ఫలసమాపత్తిఝానేన **ఝాయమానా** ఇమే ఖీణాసవా కత్థచి అనిస్సితచిత్తా ఝాయన్తీతి సదేవకేన లోకేన న ఞాయన్తి సమారకేన...పే.... సదేవమనుస్సాయ న ఞాయన్తీతి యోజనా కాతబ్బా. **అనిస్సితచిత్తా న ఞాయన్తీ**తి ఏత్థ హి **న**-కారో చ "ఝాయమానా"తి పదే న సమ్బన్ధితబ్బో "న ఝాయమానా"తి అత్థస్స సమ్భవతో. "న ఞాయన్తీ"తి పన సమ్బన్ధితబ్బో హేట్ఠా **అట్ఠకథాయం** ఏవ "లోకే కేనచిపి న ఞాయతీ"తి వుత్తత్తా. **అయం దేసనాసన్ధీ**తి గోధికసుత్తవక్కలిసుత్తానం అఞ్ఞమఞ్ఞం అత్థవసేన సంసన్దనా నిద్ధారితా వియ "న చ పథవిం నిస్సాయా"తిఆదిదేసనాయ చ "న చ ఇమం లోక"న్తిఆదిదేసనాయ చ యాయ దేసనాయ అత్థవసేన సంసన్దనా నిద్ధారితా, తాయ దేసనాయ యత్థ కత్థచి యం కిఞ్చి నిస్సాయ ఝాయీ న ఝాయతి, నిబ్బానం నిస్సాయ ఝాయీ ఝాయతీతి అత్థవసేన నిద్ధారితా, అయం సంసన్దనా దేసనాసన్ధి నామాతి అత్థో గహేతబ్బో.

దేసనాసన్ధి ఆచరియేన విభత్తా, అమ్హేహి చ ఞాతా, "కతమా నిద్దేససన్ధీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "**తత్థ కతమా నిద్దేససన్ధీతి నిస్సితచిత్తా**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థా**తి తేసు చతూసు అత్థసన్ధిబ్యఞ్జనసన్ధిదేసనాసన్ధినిద్దేససన్ధీసు యా సన్ధి "నిద్దేససన్ధీ"తి ఉద్దిట్ఠా, సా నిద్దేసతో కతమాతి పుచ్ఛతీతి అత్థో. **నిస్సితచిత్తా**తి తణ్హాదిట్ఠిసహజాతవసేన వా ఉపనిస్సయవసేన వా నిస్సితం చిత్తం యేసం పుథుజ్జనానన్తి నిస్సితచిత్తా, పుథుజ్జనా పుగ్గలా నిద్దిసితబ్బా ఇమాయ దేసనాయ పుగ్గలాధిట్ఠానత్తా. యది

దేసనా ధమ్మాధిట్ఠానా, ఏవం సతి నిస్సితం చిత్తం ఏత్థ సుత్తప్పదేసేసు దేసితన్తి **నిస్సితచిత్తా** నిస్సితచిత్తజాననత్థాయ దేసితా సుత్తప్పదేసా. అనిస్సితం చిత్తం యేసం అరియపుగ్గలానన్తి **అనిస్సితచిత్తా,** అరియపుగ్గలా నిద్దిసితబ్బా ఇమాయ దేసనాయ పుగ్గలాధిట్ఠానత్తా. ధమ్మాధిట్ఠానాయ పన అనిస్సితం చిత్తం యత్థ సుత్తప్పదేసేసు దేసితన్తి **అనిస్సితచిత్తా,** అనిస్సితచిత్తజాననత్థాయ దేసితా సుత్తప్పదేసా.

"నిస్సితచిత్తా కేన నిద్దేసేన నిద్దిసితబ్బా, అనిస్సితచిత్తా కేన నిద్దేసేన నిద్దిసితబ్బా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "**నిస్సితచిత్తా అకుసలపక్ఖేన నిద్దిసితబ్బా**"తిఆది వుత్తం. **అకుసలపక్ఖేన** నిద్దేసేన నిద్దిసితబ్బా. **కుసలపక్ఖేనా**తిఆదీసుపి ఏస నయో యోజేతబ్బో. అకుసలపక్ఖసామఞ్ఞకుసలపక్ఖసామఞ్ఞేహి దస్సేత్వా అకుసలవిసేసకుసలవిసేసేహి దస్సేతుం "**నిస్సితచిత్తా సంకిలేసేనా**"తిఆది వుత్తం. **అయం నిద్దేససన్ధీ**తి అకుసలపక్ఖాదికస్స పురిమనిద్దేసస్స సంకిలేసాదికేన పచ్ఛిమేన నిద్దేసేన నిస్సితచిత్తవసేన అయం సంసన్దనా చ నిద్దేససన్ధి నామ. కుసలపక్ఖాదికస్స పురిమస్స నిద్దేసస్స వోదానాదికేన పచ్ఛిమేన నిద్దేసేన అనిస్సితచిత్తవసేన అయం సంసన్దనా చ నిద్దేససన్ధి నామాతి విభజిత్వా వేదితబ్బా.

"చతుబ్యూహహారస్స నేరుత్తమధిప్పాయనిదానపుబ్బాపరసన్ధిప్పభేదేన చేవ అత్థబ్యఞ్జనసన్ధినిద్దేససన్ధిదేసనాసన్ధిప్పభేదేన చ విభజితబ్బభావో కేన అమ్హేహి జానితబ్బో సద్దహితబ్బో"తి వత్తబ్బభావతో "**తేనాహ**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **తేన** తథా విభజితబ్బభావేన ఆయస్మా మహాకచ్చానో "నేరుత్తమధిప్పాయో"తిఆదికం (నేత్తి. ౪ హారసఙ్ఖేప) యం వచనం ఆహ, తేన వచనేన తుమ్హేహి చతుబ్యూహహారస్స తథా విభజితబ్బభావో జానితబ్బో సద్దహితబ్బోతి వుత్తం హోతి.

"ఏత్తావతా చ చతుబ్యూహహారో పరిపుణ్ణో, అఞ్ఞో నియుత్తో నత్థీ"తి వత్తబ్బత్తా "**నియుత్తో చతుబ్యూహో హారో**"తి వుత్తం. తత్థ యస్సం యస్సం పాళియం యో యో చతుబ్బిధో, సో సో చతుబ్యూహహారో చ యథాలాభవసేన యోజితో, తస్సం తస్సం పాళియం సో సో చతుబ్బిధో చతుబ్యూహహారో తథా నిద్ధారేత్వా యుత్తో యోజితోతి అత్థో దట్ఠబ్బో.

ఇతి చతుబ్యూహహారవిభఙ్గే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన అట్ఠకథాటీకానుసారేన గమ్భీరత్థో విత్థారతో విభజిత్వా గహేతబ్బోతి.

౭. ఆవట్టహారవిభఙ్గవిభావనా

౨౯. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన చతుబ్యూహహారవిభఙ్గేన నేరుత్తాదయో విభత్తా, సో…పే.… చతుబ్యూహహారవిభఙ్గో పరిపుణ్ణో, "కతమో ఆవట్టో హారవిభఙ్గో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **తత్థ కతమో ఆవట్టో హారో**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థా**తి తేసు నిద్దిట్ఠేసు సోళససు దేసనాహారాదీసు **కతమో** సంవణ్ణనావిసేసో **ఆవట్టో హారో** ఆవట్టహారవిభఙ్గో నామాతి పుచ్ఛతి. "ఏకమ్హి పదట్ఠానే"న్తిఆదినిద్దేసస్స ఇదాని మయా వుచ్చమానో "ఆరమ్భథా"తిఆదికో విత్థారసంవణ్ణనావిసేసో ఆవట్టహారవిభఙ్గో నామాతి గహితో. "తత్థ దేసనాయం ఏకస్మిం పదట్ఠానే దేసనారుళ్హే సేసకం పదట్ఠానం పరియేసతి, పరియేసిత్వా కథం పటిపక్ఖే ఆవట్టేతీ"తి వత్తబ్బత్తా –

“ఆరమ్భథ నిక్కమథ, యుఞ్జథ బుద్ధసాసనే;
ధునాథ మచ్చునో సేనం, నళాగారంవ కుఞ్జరో”తి. –

గాథా వుత్తా. ఇధ గాథాయం ఏకస్మిం పదట్ఠానే దేసనారుళ్హే సేసకం పదట్ఠానం పరియేసతీతి వుత్తం హోతి. గాథాత్థో పన **అట్ఠకథాయం** (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౨౮) వుత్తో.

“ఆరమ్భథా’తిఆదిగాథాయం కతరస్మిం పదట్ఠానే దేసనారుళ్హే కతమం సేసకం పదట్ఠానం పరియేసతీ”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘ఆరమ్భథ నిక్కమథాతి వీరియస్స పదట్ఠాన’’**న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **‘‘వీరియస్స పదట్ఠాన’’**న్తి సామఞ్ఞవసేన వుత్తమ్పి ఆరమ్భధాతుసఙ్ఖాతం వీరియం నిక్కమధాతుసఙ్ఖాతస్స వీరియస్స పదట్ఠానం, నిక్కమధాతుసఙ్ఖాతం వీరియం పరక్కమధాతుసఙ్ఖాతస్స వీరియస్స పదట్ఠానం, పరక్కమధాతుసఙ్ఖాతం వీరియం సమథభావనాసహితస్స వీరియస్స పదట్ఠానన్తిఆదినా పరియేసితబ్బన్తి గహేతబ్బం. **‘‘యుఞ్జథా’’**తి ఇమినా వుత్తం సమథభావనాసహితం వీరియం **‘‘బుద్ధసాసనే’’**తి ఇమినా వుత్తస్స మహగ్గతసమాధిస్స పదట్ఠానం, దేసనారుళ్హం సుఖాదికం సేసకమ్పి పదట్ఠానం పరియేసితబ్బం. **‘‘ధునాథ మచ్చునో సేన’’**న్తి పదేన గహితం విపస్సనాసహితం వీరియం కిలేసధుననే సమత్థాయ పఞ్ఞాయ పదట్ఠానం, దేసనారుళ్హం సమాధిఆదికం సేసకమ్పి పదట్ఠానం పరియేసితబ్బం.

“యది ‘ఆరమ్భథా’తిఆదికం వుత్తం వీరియం సామఞ్ఞభూతానం వీరియసమాధిపఞ్ఞానంయేవ పదట్ఠానం సియా, ఏవం సతి కథం వట్టమూలం ఛిన్దిత్వా వివట్టం పాపేస్సన్తీ”తి వత్తబ్బత్తా పున **‘‘ఆరమ్భథ నిక్కమథాతి వీరియిన్ద్రియస్స పదట్ఠాన’’**న్తిఆది వుత్తం. ఆధిపచ్చకిచ్చతాయ యుత్తస్సాపి వీరియాధికస్స పదట్ఠానత్తా ఆరభన్తా యోగావచరపుగ్గలా వట్టమూలం ఛిన్దిత్వా వివట్టం పాపేన్తీతి వుత్తం హోతి. “ఆరమ్భథా”తిఆదికా పన యస్మా వీరియారమ్భవత్థుఆదిదేసనా హోతి, తస్మా ఆరమ్భవత్థుఆదీనియేవ సంవణ్ణితాని పదట్ఠానన్తి చోదనం మనసి కత్వా ఆహ **‘‘ఇమాని పదట్ఠానాని దేసనా’’**తి. “ఆరమ్భథా”తిఆదికా యథావుత్తపదట్ఠానాని దేసనా హోతి, న వీరియారమ్భవత్థుఆదీని, తస్మా పదట్ఠానంయేవ సంవణ్ణితన్తి దట్ఠబ్బం.

ఏవం “ఆరమ్భథా”తిఆదిదేసనాయ పదట్ఠానవసేన అత్థో విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, “కథం తస్సాయేవ దేసనాయ పటిపక్ఖవసేన అత్థో విభజితబ్బో”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘అయుఞ్జన్తానం వా’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **యోగే** భావనాయం **అయుఞ్జన్తానం** సత్తానం అపరిపక్కఞాణానం **యోగే** యోగహేతు వాసనాభాగియవసేన ఆయతిం జాననత్థాయ “ఆరమ్భథా”తిఆదిదేసనా ఆరద్ధా. **యుఞ్జన్తానం** పరిపక్కఞాణానం సత్తానం **ఆరమ్భే** ఆరమ్భహేతు దిట్ఠేవ ధమ్మే పరిజాననత్థాయ “ఆరమ్భథా”తిఆదిదేసనా ఆరద్ధా.

తత్థ తేసు యుఞ్జన్తాయుఞ్జన్తేసు పరిపక్కాపరిపక్కఞాణేసు **యే** అపరిపక్కఞాణా సత్తా న యుఞ్జన్తి, **తే** అపరిపక్కఞాణా సత్తా **పమాదమూలకా** హుత్వా యోగే భావనాయం యేన పమాదేన న యుఞ్జన్తి, **సో పమాదో** తణ్హామూలకో పమాదో, అవిజ్జామూలకో పమాదోతి దువిధో హోతి. **తత్థ** తస్మిం దువిధే పమాదే **అఞ్ఞాణేన** నివుతో అవిజ్జామూలకో సత్తో **యేన** పమాదేన **ఞేయ్యట్ఠానం** “ఇమే ఉప్పాదవయధమ్మా పఞ్చక్ఖన్ధా ఞేయ్యట్ఠానం నామా”తి నప్పజానాతి, అయం అఞ్ఞాణహేతుకో పమాదో **అవిజ్జామూలకో పమాదా** నామ. యో పమాదో తణ్హామూలకో, సో పమాదో తివిధో అనుప్పన్నానం భోగానం ఉప్పాదాయ పరియేసన్తో తణ్హికో సత్తో యం పమాదం ఆపజ్జతి, అయం పమాదో చ,

ఉప్పన్నానం భోగానం రితత్థాయ రక్ఖన్తో తణ్హికో సత్తో ఆరక్ఖనిమిత్తం యం పమాదం ఆపజ్జతి, అయం పమాదో చ, రితం భోగం పరిభుఞ్జన్తో తణ్హికో సత్తో పరిభోగనిమిత్తం యం పమాదం ఆపజ్జతి, అయం పమాదో చాతి **తివిధో** హోతి. ఇతి లోకే **అయం** పమాదో చతుబ్బిధో అవిజ్జాపదట్ఠానో ఏకవిధో పమాదో, తణ్హాపదట్ఠానో తివిధో పమాదోతి **చతుబ్బిధో** హోతి. **తత్థ** తాసు అవిజ్జాతణ్హాసు **నామకాయో** ఫస్సాదినామసమూహో అవిజ్జాయ పదట్ఠానం, **రూపకాయో** పథవీఆదిరూపసమూహో తణ్హాయ పదట్ఠానం హోతి. ఇదం వుత్తం హోతి – ఆరమ్భధాతునిక్కమధాతుసఙ్ఖాతస్స వీరియస్స పటిపక్ఖో చతుబ్బిధో పమాదో నిద్ధారేతబ్బో, నిద్ధారేత్వా ఏకవిధస్స పమాదస్స అవిజ్జా పదట్ఠానం, తివిధస్స పమాదస్స తణ్హా పదట్ఠానం. అవిజ్జాయ నామకాయో పదట్ఠానం, తణ్హాయ రూపకాయో పదట్ఠానన్తి పటిపక్ఖే ఆవట్టేత్వా పదట్ఠానం పరియేసితబ్బన్తి.

"కస్మా నామకాయో అవిజ్జాయ పదట్ఠానం భవతి, రూపకాయో తణ్హాయ పదట్ఠానం భవతీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "**తం కిస్స హేతూ**"తి పుచ్ఛిత్వా "**రూపీసు భవేసు అజ్ఝోసానం, అరూపీసు సమ్మోహో**"తి వుత్తం. **రూపీసు భవేసు** రూపధమ్మేసు అహంమమాదివసేన **అజ్ఝోసానం** తణ్హాభినివేసో సత్తేసు పతిట్ఠితో యస్మా హోతి, తస్మా రూపకాయో తణ్హాయ పదట్ఠానం భవతి. అనమతగ్గే హి సంసారే ఇత్థిపురిసా అఞ్ఞమఞ్ఞరూపాభిరామా భవన్తి. **అరూపీసు** ఫస్సాదీసు సుఖుమభావతో సమ్మోహో సత్తేసు పతిట్ఠితో యస్మా హోతి, తస్మా నామకాయో అవిజ్జాయ పదట్ఠానం భవతీతి యోజనా కాతబ్బా. ఇదం వుత్తం హోతి – రూపకాయనామకాయేసు ఆరమ్మణకరణవసేన తణ్హాయ చ అవిజ్జాయ చ ఉప్పజ్జనతో రూపకాయో తణ్హాయ పదట్ఠానం, నామకాయో అవిజ్జాయ పదట్ఠానన్తి నీహరితబ్బావాతి.

"కతమో రూపకాయో, కతమో నామకాయో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "**తత్థ రూపకాయో రూపక్ఖన్ధో, నామకాయో చత్తారో అరూపినో ఖన్ధా**"తి వుత్తం. **తత్థ** తేసు రూపకాయనామకాయేసు **రూపకాయో** రూపసమూహో నామ రూపక్ఖన్ధో హోతి, **నామకాయో** నామసమూహో నామ చత్తారో అరూపినో ఖన్ధాతి. ఇమే పఞ్చక్ఖన్ధా అవిజ్జాతణ్హానం ఆరమ్మణత్తా సఉపాదానా భవేయ్యుం, "కతమేన ఉపాదానేన సఉపాదానా భవన్తీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా తథేవ పుచ్ఛిత్వా విస్సజ్జేతుం "**ఇమే పఞ్చక్ఖన్ధా కతమేన ఉపాదానేన సఉపాదానా? తణ్హాయ చ అవిజ్జాయ చా**"తి వుత్తం. తత్థ ఉపాదానభూతాయ తణ్హాయ చ ఉపాదానభూతాయ అవిజ్జాయ చ ఇమే పఞ్చక్ఖన్ధా సఉపాదానా నామ భవన్తీతి యోజనా కాతబ్బా.

"కిత్తకాని ఉపాదానాని తణ్హా నామ భవన్తి, కిత్తకాని ఉపాదానాని అవిజ్జా నామ భవన్తీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "**తత్థ తణ్హా ద్వే**"తిఆది వుత్తం. **తత్థాతి** తాసు తణ్హాఅవిజ్జాసు. కాముపాదానఞ్చ సీలబ్బతుపాదానఞ్చ ద్వే ఉపాదానాని తణ్హా నామ భవన్తి. తణ్హావసేన హి "మమ సీలం, మమ వత"న్తి పరామసనం భవతి. దిట్ఠుపాదానఞ్చ అత్తవాదుపాదానఞ్చ ద్వే ఉపాదానాని అవిజ్జా నామ భవన్తి. అవిజ్జావసేన హి సస్సతదిట్ఠి చేవ అహంమమాదిదిట్ఠి చ భవన్తి. "ఇమేహి చతూహి ఉపాదానేహి సఉపాదానక్ఖన్ధా చతూసు సచ్చేసు కిత్తకం సచ్చం నామా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "**ఇమేహీ**"తిఆది వుత్తం. **యే** లోకియక్ఖన్ధా సఉపాదానా ఖన్ధా భవన్తి, ఉపాదానేన హి ఉపాదానానిపి భవన్తి, **ఇదం** సఉపాదానక్ఖన్ధపఞ్చకం **దుక్ఖం** దుక్ఖసచ్చం నామ. యాని చత్తారి ఉపాదానాని దుక్ఖకారణాని భవన్తి, **అయం** ఉపాదానచతుక్కో **సముదయో** సముదయసచ్చం నామ భవతి. **పఞ్చక్ఖన్ధాతి** సఉపాదానా పఞ్చక్ఖన్ధా దుక్ఖవత్థుభావతో **దుక్ఖం. తేస**న్తి సఉపాదానానం పఞ్చక్ఖన్ధానం. **ధమ్మం దేసేతీతి** "ఆరమ్భథా"తిఆదికం ధమ్మం వేనేయ్యానురూపం భగవా దేసేతి. సామఞ్ఞేన పుబ్బే వుత్తమ్పి అత్థవసేన విసేసం దస్సేతుం పున "**దుక్ఖస్స పరిఞ్ఞాయ, సముదయస్స పహానాయా**"తి వుత్తం.

౩౦. ఆరమ్భపటిపక్ఖభూతపమాదవసేన పురిమసచ్చద్వయం ఆచరియేన నిద్ధారితం, అమ్హేహి చ ఞాతం, “ఇతరసచ్చద్వయం కథం నిద్ధారితబ్బ”న్తి వత్తబ్బత్తా తం ద్వయమ్పి పమాదముఖేనేవ నిద్ధారితబ్బన్తి దస్సేతుం **‘‘తత్థ యో తివిధో’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థాతి** తేసు తణ్హామూలకఅవిజ్జామూలకేసు పమాదేసు. **తస్సాతి** తివిధస్స తణ్హామూలకస్స పమాదస్స. **సమ్పటివేధేనాతి** అస్సాదాదీనం పరిజాననేన. **రక్ఖణాతి** అత్తచిత్తస్స రక్ఖణసఙ్ఖాతా. **పటిసంహరణాతి** “తస్సా”తి ఇమినా వుత్తస్స పమాదస్స పటిపక్ఖభూతేన అప్పమాదానుయోగేన సంహరణా యా ఖేపనా అత్థి, **అయం** పమాదస్స పటిపక్ఖభూతేన అప్పమాదానుయోగేన పవత్తా ఖేపనసఙ్ఖాతా భావనా **సమథో** నామాతి పమాదస్స పటిపక్ఖముఖేన పున ఆవట్టేత్వా సమథో నిద్ధారితోతి.

“సో సమథో కథం కేన ఉపాయేన భవతీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా తథా పుచ్ఛిత్వా ఉపాయం దస్సేతుం **‘‘సో కథ’’**న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **కథన్తి** కేన ఉపాయేన. “కామేన్తీతి **కామా,** కామీయన్తీతి వా **కామా**’’తి వుత్తానం ద్విన్నం **కామానం** పటిచ్చ ఉప్పజ్జమానం **అస్సాదఞ్చ,** “అప్పస్సాదా కామా బహుదుక్ఖా”తిఆది (మ॰ ని॰ ౧.౨౩౫) వచనతో అప్పస్సాదనీయానం కామానం పటిచ్చ ఉప్పజ్జమానం **ఆదీనవఞ్చ. కామానన్తి** చ కమ్మత్థే సామివచనం. తేన వుత్తం –“కామే పటిచ్చా”తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౩౦). “కామానమేతం నిస్సరణం, యదిదం నేక్ఖమ్మ”న్తి (ఇతివు॰ ౭౨) వచనతో **నిస్సరణన్తి** ఇధ పఠమజ్ఝానం అధిప్పేతం. **వోకారన్తి** ఏత్థ **వ**-కారో ఆగమో, ఓ-కారం లామకభావం. **ఆనిసంసన్తి** చతుపారిసుద్ధిసీలాదికం. యదా జానాతి, తదా తేన ఉపాయేన సమథో భవతీతి అత్థో.

సమథో ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, “కతమా విపస్సనా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా విపస్సనం విభజితుం **‘‘తత్థ యా వీమంసా’’**తిఆది వుత్తం. అథ వా కామానం అస్సాదాదయో యదా జానాతి, తదా సమథో భవతీతి వుత్తో, “తస్మిం సమథే భవమానే సతి కతమా భవతీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘తత్థ యా వీమంసా’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థాతి** తస్మిం సమథే భవమానే సతి అస్సాదాదీనం **యా** అనిచ్చాది**వీమంసా ఉపపరిక్ఖా** పఞ్ఞా భవతి, **అయం** వీమంసా ఉపపరిక్ఖా పఞ్ఞా విసేసేన పస్సనతో **విపస్సనా** నామ. అథ వా తివిధస్స తణ్హామూలకస్స పమాదస్స సమ్పటివేధేన రక్ఖణా పటిసంహరణా, అయం సమథోతి ఆచరియేన వుత్తో, “కతమా విపస్సనా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘తత్థ యా వీమంసా’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థాతి** తస్మిం యథావుత్తే సమథే సతి యథావుత్తస్స పమాదస్స అనిచ్చాదివసేన **యా వీమంసా ఉపపరిక్ఖా** పఞ్ఞా ఉప్పన్నా, **అయం** వీమంసా ఉపపరిక్ఖా పఞ్ఞా విసేసేన పస్సనతో **విపస్సనా** నామ. వీమంసావ దుబ్బలా, ఉపపరిక్ఖా బలవతీతి విసేసో.

సమథో చేవ విపస్సనా చ ద్వే ధమ్మా ఆచరియేన నిద్ధారితా, “ఇమే నిద్ధారితా ద్వే ధమ్మా కిం గచ్ఛన్తీ”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘ఇమే ద్వే’’**తిఆది వుత్తం. సమథో సమథభావనాపారిపూరిం గచ్ఛతి, విపస్సనా విపస్సనాభావనాపారిపూరిం గచ్ఛతి. “ఇమేసు ద్వీసు ధమ్మేసు భావియమానేసు కతమే యోగావచరేన పహీయన్తీ”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘ఇమేసూ’’**తిఆది వుత్తం. సమథే ధమ్మే భావియమానే తణ్హా యోగావచరేన పహీయతి, విపస్సనాయ భావియమానాయ అవిజ్జా యోగావచరేన పహీయతీతి ఇమే ద్వే పహాతబ్బా ధమ్మా పహీయన్తి తణ్హా చేవ అవిజ్జా చ. “ఇమేసు ద్వీసు ధమ్మేసు పహీయమానేసు కతమే ధమ్మా నిరుజ్ఝన్తీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ఉపాదానాదయోపి నిరుజ్ఝన్తీతి సకలవట్టదుక్ఖనిరోధం దస్సేన్తో **‘‘ఇమేసు ద్వీసు ధమ్మేసు పహీనేసూ’’**తిఆదిమాహ. తత్థ తణ్హాయ సమథభావనాయ పహీయమానాయ, అవిజ్జాయ విపస్సనాభావనాయ పహీయమానాయ ఇమేసు ద్వీసు ధమ్మేసు ద్వీహి భావనాహి పహీనేసు కాముపాదానాదీని **చత్తారి ఉపాదానాని** విక్ఖమ్భనసముచ్ఛేదవసేన **నిరుజ్ఝన్తి,** న భఙ్గక్ఖణవసేన.

ఏత్థాహ – “తణ్హానిరోధా ఉపాదాననిరోధో”తి వుత్తత్తా “తణ్హాయ పహీయమానాయ ఉపాదానాని నిరుజ్ఝన్తీ”తి వచనం యుత్తం హోతు, కథం అవిజ్జాయ పహీయమానాయ ఉపాదానాని నిరుజ్ఝన్తీతి? “తణ్హానిరోధా ఉపాదాననిరోధో”తి పాఠే అవిజ్జాసహితతణ్హానిరోధా ఉపాదాననిరోధోతి అత్థసమ్భవతో. యథా హి తణ్హాసహితావ అవిజ్జా సఙ్ఖారానం పచ్చయో, ఏవం అవిజ్జాసహితావ తణ్హా ఉపాదానానం పచ్చయో హోతీతి అవిజ్జాసహితతణ్హానిరోధా ఉపాదాననిరోధోతి అత్థో సమ్భవతీతి గహేతబ్బో. విక్ఖమ్భనసముచ్ఛేదవసేన **ఉపాదాననిరోధా** తథేవ **భవనిరోధో**తి ఏస నయో సేసేసుపి. **ఏవమేతస్స కేవలస్స దుక్ఖక్ఖన్ధస్స నిరోధో**తి ఏత్థాపి తణ్హాసహితఅవిజ్జానిరోధా సఙ్ఖారనిరోధోతిఆదికో గహితోతి దట్ఠబ్బో. **ఇతీ**తి ఏవం విసభాగసభాగధమ్మానం ఆవట్టనవసేన నిద్ధారితాని చ **పురిమకాని ద్వే సచ్చాని చ, సమథో చ విపస్సనా చ** ఇమే ద్వే ధమ్మా **మగ్గో చ** మగ్గసచ్చఞ్చ, **వట్టనిరోధో** వట్టనిరోధసచ్చఞ్చ నిబ్బానన్తి చత్తారి సచ్చాని నిద్ధారితాని.

“వీరియపటిపక్ఖభూతస్స పమాదాదిధమ్మస్స వసేన వా సభాగభూతస్స పమాదాదిధమ్మస్స వసేన వా ఆవట్టేత్వా చతున్నం సచ్చానం నిద్ధారితబ్బభావో అమ్హేహి కేన సద్దహితబ్బో”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘తేనాహా’’**తిఆది వుత్తం. **తేన** తథా నిద్ధారితబ్బభావేన భగవా “ఆరమ్భథ నిక్కమథా”తిఆదిగాథావచనం ఆహ, తేన “ఆరమ్భథ నిక్కమథా”తిఆదిగాథావచనేన తథా చతున్నం సచ్చానం నిద్ధారితబ్బభావో తుమ్హేహి సద్దహితబ్బోతి వుత్తం హోతి.

“ఆరమ్భథ నిక్కమథా’తిఆదినా వోదానపక్ఖంయేవ నిక్ఖిపిత్వా తస్సేవ వోదానపక్ఖస్స విసభాగధమ్మసభాగధమ్మవసేనేవ ఆవట్టేత్వా చతుసచ్చనిద్ధారణం కాతబ్బ”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా సంకిలేసపక్ఖమ్పి నిక్ఖిపిత్వా తస్సేవ సంకిలేసస్స విసభాగధమ్మసభాగధమ్మవసేనపి ఆవట్టేత్వా చతుసచ్చనిద్ధారణం దస్సేన్తో **‘‘యథాపి మూలే’’**తిఆదిగాథావచనమాహ. **అట్ఠకథాయం** పన –

> “ఏవం వోదానపక్ఖం నిక్ఖిపిత్వా తస్స విసభాగధమ్మవసేన, సభాగధమ్మవసేన చ ఆవట్టనం దస్సేత్వా ఇదాని సంకిలేసపక్ఖం నిక్ఖిపిత్వా తస్స విసభాగధమ్మవసేన, సభాగధమ్మవసేన చ ఆవట్టనం దస్సేతుం ‘యథాపి మూలే’తి గాథమాహా”తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౩౦) –

వుత్తం. గాథాత్థోపి అట్ఠకథాయం వుత్తో. తథాపి యతిపోతానం అత్థాయ అట్ఠకథానుసారేనేవ కథయిస్సామ.

సమూహో రుక్ఖో మూలతి పతిట్ఠాతి ఏతేన అవయవేన భూమిభాగే ఠితేనాతి **మూలం,** కిం తం? భూమిభాగే ఠితో మూలసఙ్ఖాతో రుక్ఖావయవో, తస్మిం మూలే. నత్థి ఉపద్దవో ఫరసుఛేదాదిఅన్తరాయో అస్స మూలస్సాతి **అనుపద్దవే. దళ్హే**తి ఉపద్దవాభావేన సభావతో థిరే సతి. ఛిన్దీయతీతి **ఛిన్నో,** కో సో? భూమియం పతిట్ఠితమూలసహితో రుక్ఖావయవో, న ఛిన్దిత్వా గహితో రుక్ఖావయవో. రుహతి వడ్ఢతీతి **రుక్ఖో**. సో చ భూమియం పతిట్ఠితమూలసహితో రుక్ఖావయవో రుక్ఖోతి వుత్తో యథా “సముద్దో దిట్ఠో”తి. **పునరేవ రూహతీ**తి పున అఙ్కురుప్పాదనం సన్ధాయ వుత్తం. **తణ్హానుసయే**తి అత్తభావసఙ్ఖాతస్స రుక్ఖస్స మూలే. **అనూహతే**తి అరహత్తమగ్గఞాణేన అనుపచ్ఛిన్నే సతి **ఇదం** అత్తభావసఙ్ఖాతం **దుక్ఖం** దుక్ఖహేతు **పునప్పునం** అబ్బోచ్ఛిన్నం **నిబ్బత్తతి న** నిరుజ్ఝతియేవాతి గాథాత్థో.

“ఇధ గాథాయం యో తణ్హానుసయో అనూహతభావేన దుక్ఖస్స నిబ్బత్తనస్స మూలన్తి వుత్తో, **అయం తణ్హానుసయో** కతమస్సా తణ్హాయ అనుసయో”తి పుచ్ఛతి, “తణ్హాయ కామతణ్హాదివసేన బహువిధత్తా **భవతణ్హాయ** అనుసయో”తి

విస్సజ్జేతి భవస్సాదతణ్హాభావతో. **యో** అనుసయో **ఏతస్స** భవతణ్హాసఙ్ఖాతస్స **ధమ్మస్స** పచ్చయో హోతి, **అయం** అనుసయో **అవిజ్జా**నుసయో హోతి. "అనుసయో బహువిధో, కస్మా అవిజ్జానుసయోతి సద్దహితబ్బో"తి వత్తబ్బత్తా **''అవిజ్జాపచ్చయా హి భవతణ్హా''**తి వుత్తం. అవిజ్జాయ భవతణ్హాయ పచ్చయత్తా అవిజ్జానుసయో సద్దహితబ్బో. అవిజ్జాయ హి భవేసు ఆదీనవస్స అదస్సనవసేన భవస్సాదతణ్హా భవతీతి. **ఇమే ద్వే కిలేసా**తిఆదిమ్హి హేట్ఠా వుత్తనయానుసారేన చత్తారి సచ్చాని నిద్ధారేత్వా విసభాగసభాగధమ్మావట్టనం విఞ్ఞాతబ్బం, సమథవిపస్సనా పన మగ్గసమ్పయుత్తావ గహేతబ్బా.

''సబ్బపాపస్సా''తిఆదికస్స అనుసన్ధ్యత్థో **అట్ఠకథాయం** (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౩౦) వుత్తో. **సబ్బపాపస్సా**తి కమ్మపథభావప్పత్తాపత్తస్స నిరవసేసస్స అకుసలస్స. **అకరణ**న్తి సపరసన్తానేసు అనుప్పాదనం . **కుసలస్సా**తి కమ్మపథభావప్పత్తాపత్తస్స తేభూమకకుసలస్స చేవ లోకుత్తరకుసలస్స చ. **ఉపసమ్పదా**తి సన్తానే ఉప్పాదనవసేన సమ్పదా. సస్స అత్తనో చిత్తన్తి **సచిత్తం,** సచిత్తస్స పరియోదాపనం వోదానం అరహత్తఫలుప్పత్తియాతి **సచిత్తపరియోదాపనం** . అరహత్తమగ్గుప్పాదో పన "కుసలస్స ఉపసమ్పదా"తి పదేన గహితో. **ఏతం** అకరణాదిత్తయదీపనం **బుద్ధానం** సమ్మాసమ్బుద్ధానం **సాసనం** ఓవాదోతి గాథాత్థో.

గాథాయం యస్స పాపస్స అకరణం వుత్తం, తం పాపం దుచ్చరితకమ్మపథవసేన విభజితుం **''సబ్బపాపం నామా''**తిఆది వుత్తం. **దోససముట్ఠాన**న్తి యేభుయ్యవసేన వుత్తం, లోభసముట్ఠానమ్పి భవతి. **లోభసముట్ఠాన**న్తిపి యేభుయ్యవసేన వుత్తం, దోససముట్ఠానమ్పి భవతి. **మోహసముట్ఠాన**మ్పి తథేవ వుత్తం. లోభసముట్ఠానదోససముట్ఠానమ్పి సమ్భవతీతి దట్ఠబ్బం. సబ్బపాపో దుచ్చరితకమ్మపథప్పభేదేన విభత్తో, "ఏత్తకేనేవ విభజితబ్బో, ఉదాహు అఞ్ఞేన విభజితబ్బో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా అఞ్ఞేన అకుసలమూలఅగతిగమనభేదేనపి విభజితుం **''యా అభిజ్ఝా''**తిఆది వుత్తం. **అట్ఠకథాయం** పన "ఏవం దుచ్చరితఅకుసలకమ్మపథకమ్మవిభాగేన 'సబ్బపాప'న్తి ఏత్థ వుత్తపాపం విభజిత్వా ఇదానిస్స అకుసలమూలవసేన అగతిగమనవిభాగమ్పి దస్సేతుం 'అకుసలమూల'న్తిఆది వుత్త"న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౩౦) అనుసన్ధ్యత్థో వుత్తో. మోహవసేన సభావం అజానన్తస్స భయసమ్భవతో యం భయా చ మోహా చ అగతిం గచ్ఛతి, ఇదం **మోహసముట్ఠాన**న్తి వుత్తం.

సబ్బపాపో ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, "కతమం సబ్బపాపస్స అకరణ"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **తత్థ లోభో అసుభాయా''**తిఆది వుత్తం. **అట్ఠకథాయం** పన –

> "ఏత్తావతా 'సబ్బపాపస్స అకరణ'న్తి ఏత్థ పాపం దస్సేత్వా ఇదాని తస్స అకరణం దస్సేన్తో 'లోభో…పే॰… పఞ్ఞాయా'తి తీహి కుసలమూలేహి తిణ్ణం అకుసలమూలానం పహానవసేన సబ్బపాపస్స అకరణం అనుప్పాదనమాహా"తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౩౦) –

వుత్తం. సుభాధిముత్తవసేన పవత్తో **లోభో అసుభాయ** అసుభభావనాయ తథాపవత్తేన అలోభేన తదఙ్గవిక్ఖమ్భనప్పహానేన **పహీయతి,** సత్తేసు కుజ్ఝనదుస్సనవసేన పవత్తో **దోసో మేత్తాయ** మేత్తాభావనాయ తథాపవత్తేన అదోసేన చ తదఙ్గవిక్ఖమ్భనప్పహానేన **పహీయతి,** సత్తేసు చేవ సఙ్ఖారేసు చ ముయ్హనవసేన పవత్తో **మోహో పఞ్ఞాయ** విచారణపఞ్ఞాయ చ భావనామగ్గపఞ్ఞాయ చ తదఙ్గవిక్ఖమ్భనసముచ్ఛేదప్పహానేన **పహీయతి.**

“యది తీహి కుసలమూలేహేవ అకుసలమూలాని పహీయన్తి, ఏవం సతి ఉపేక్ఖాకరుణాముదితా నిరత్థకా భవేయ్యు”న్తి వత్తబ్బత్తా **‘‘తథా లోభో ఉపేక్ఖాయా’’**తిఆది వుత్తం. **ఉపేక్ఖాయాతి** “సబ్బే సత్తా కమ్మస్సకా”తిఆదినా భావితాయ ఉపేక్ఖాయ. ముదితా అరతిం వూపసమేత్వా అరతియా మూలభూతం మోహమ్పి పజహతీతి మనసి కత్వా **‘‘మోహో ముదితాయ పహానం అబ్భత్థం గచ్ఛతీ’’**తి వుత్తం. “అకుసలమూలానం కుసలమూలాదీహి పహాతబ్బత్తం కేన అమ్హేహి సద్దహితబ్బ”న్తి వత్తబ్బత్తా **‘‘తేనాహ’’**తిఆది వుత్తం. **తేన** తథా పహాతబ్బత్తేన భగవా “సబ్బపాపస్స అకరణ”న్తి వచనం ఆహ, తేన “సబ్బపాపస్స అకరణ”న్తి వచనేన తథా పహాతబ్బత్తం తుమ్హేహి సద్దహితబ్బన్తి వుత్తం హోతి.

౩౧. “ఏత్తావతా చ సబ్బపాపో విభత్తో, తస్స అకరణఞ్చ విభత్తం సియా, ఏవం సతి అట్ఠమిచ్ఛత్తానం అకరణం అనివారితం సియా”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘సబ్బపాపం నామ అట్ఠ మిచ్ఛత్తానీ’’**తిఆది వుత్తం. **మిచ్ఛాసతీతి** అనిచ్చాదీసు “నిచ్చ”న్తి అనుస్సరణచిన్తనాదివసేన పవత్తఅకుసలప్పవత్తి.

సబ్బపాపస్స అకరణం బహుధా ఆచరియేన విభత్తం, అమ్హేహి చ విఞ్ఞాతం, “కథం కుసలస్స సమ్పదా విభజితబ్బా విఞ్ఞాతబ్బా”తి వత్తబ్బత్తా కుసలస్స సమ్పదం విభజిత్వా దస్సేన్తో **‘‘అట్ఠసు మిచ్ఛత్తేసు పహీనేసూ’’**తిఆదిమాహ. **అట్ఠ సమ్మత్తానీ**తి సమ్మాదిట్ఠి సమ్మాసఙ్కప్పో సమ్మావాచా సమ్మాకమ్మన్తో సమ్మాఆజీవో సమ్మావాయామో సమ్మాసతి సమ్మాసమాధీతి అట్ఠసమ్మత్తాని విసభాగపరివత్తనధమ్మవసేన **సమ్పజ్జన్తి. అతీతస్సాతి** అతీతేన సమ్మాసమ్బుద్ధేన దేసితస్స. విపస్సినో హి భగవతో అయం పాతిమోక్ఖుద్దేసగాథా. **చిత్తే పరియోదాపితేతి** చిత్తపటిబద్ధా పఞ్చక్ఖన్ధాపి పరియోదాపితా భవన్తి. “చిత్తపరియోదాపితేన పఞ్చన్నం ఖన్ధానం పరియోదాపితభావో కథం అమ్హేహి సద్దహితబ్బో”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘ఏవఞ్హీ’’**తిఆది వుత్తం. **ఏవం** వుత్తప్పకారేన భగవా యం “చేతోవిసుద్ధత్థం భిక్ఖవే తథాగతే బ్రహ్మచరియం వుస్సతీ”తి వచనం ఆహ, తేన “చేతో…పే.… వుస్సతీ”తి వచనేన తుమ్హేహి సద్దహితబ్బోతి వుత్తం హోతి. “పరియోదాపనా కతివిధా భవన్తీ”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘దువిధా హీ’’**తిఆది వుత్తం. సమథవిపస్సనాయ నీవరణప్పహానఞ్చ అరియమగ్గభావనాయ అనుసయసముగ్ఘాతో చాతి పరియోదాపనస్స దువిధత్తా పఞ్చక్ఖన్ధా పరియోదాపితా భవన్తీతి అత్థో. పహీననీవరణానుసయా హి పుగ్గలా పసాదనీయవణ్ణా హోన్తి.

“పరియోదాపనస్స కిత్తికా భూమియో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘ద్వే పరియోదాపనభూమియో’’**తిఆది వుత్తం. “‘సబ్బపాపస్స అకరణ’న్తిఆదిగాథాయ దేసితేసు ధమ్మేసు కతమం దుక్ఖసచ్చం, కతమం సముదయసచ్చం , కతమం మగ్గసచ్చం, కతమం నిరోధసచ్చ”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘తత్థ యం పటివేధేనా’’**తిఆది వుత్తం. **తత్థాతి** గాథాయ దేసితేసు ధమ్మేసు **యం** ఖన్ధపఞ్చకం **పటివేధేన** పరిఞ్ఞాభిసమయేన పరియోదాపేతి, **ఇదం** ఖన్ధపఞ్చకం **దుక్ఖం** దుక్ఖసచ్చం భవే. **యతో** తణ్హాసంకిలేసతో ఖన్ధపఞ్చకం పరియోదాపేతి, **అయం** తణ్హాసంకిలేసో **సముదయో** సముదయసచ్చం. **యేన** అరియమగ్గఞ్జేన పరియోదాపేతి, **అయం అరియమగ్గో** మగ్గసచ్చం. **యం** అసఙ్ఖతధాతుం అధిగతేన పుగ్గలేన పరియోదాపితం, **అయం** అసఙ్ఖతధాతుధమ్మో **నిరోధో** నిరోధసచ్చం భవే. **ఇమాని చత్తారి సచ్చాని** గాథాయ దేసితధమ్మానం సభాగవిసభాగధమ్మావట్టనవసేన నిద్ధారితాని. **‘‘తేనాహ’’**తిఆదికస్స అత్థో హేట్ఠా వుత్తనయేన వేదితబ్బో.

“సబ్బపాపస్స అకరణ”న్తిఆదిగాథాయ దేసితానం ధమ్మానం సభాగవిసభాగధమ్మావట్టనవసేన చత్తారి సచ్చాని ఆచరియేన నిద్ధారితాని, అమ్హేహి చ విఞ్ఞాతాని.

‘‘ధమ్మో హవే రక్ఖతి ధమ్మచారిం, ఛత్తం మహన్తం యథ వస్సకాలే;

ఏసానిసంసో ధమ్మే సుచిణ్ణే, న దుగ్గతిం గచ్ఛతి ధమ్మచారీ’తి –

గాథాయ దేసితానం ధమ్మానం విసభాగసభాగధమ్మానం ఆవట్టనవసేన కథం చత్తారి సచ్చాని నిద్ధారితానీ’’తి వత్తబ్బత్తా **‘‘ధమ్మో హవే’’**తిఆదిమాహ. తాయ గాథాయ దేసితే ధమ్మే విభజిత్వా దస్సేన్తో **‘‘ధమ్మో నామా’’**తిఆదిమాహ. తత్థ **ధమ్మో నామా**తి పుఞ్ఞధమ్మో నామ. **ఇన్ద్రియసంవరో**తి మనచ్ఛట్ఠిన్ద్రియసంవరసీలాదికో సబ్బో సంవరో. తేన వుత్తం –‘‘ఇన్ద్రియసంవరసీసేన చేత్థ సబ్బమ్పి సీలం గహితన్తి దట్ఠబ్బ’’న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౩౧). చత్తారో **అపాయా** దుక్కటకమ్మకారీనం గతిభూతత్తా **దుగ్గతి. సబ్బా ఉపపత్తియో** పన దుక్ఖదుక్ఖసఙ్ఖారదుక్ఖవిపరిణామదుక్ఖసమఙ్గీనం గతిభూతత్తా **దుగ్గతి** నామ.

‘‘తస్మిం దువిధే ధమ్మే ఇన్ద్రియసంవరధమ్మో కత్థ ఠితో, కథం సుచిణ్ణో, కుతో రక్ఖతీ’’తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘తత్థ యా సంవరసీలే’’**తిఆది వుత్తం. **తత్థా**తి తస్మిం దువిధే ధమ్మే. సంవరసీలే ఠితా యా అఖణ్డకారితా హోతి, **అయం** అఖణ్డవసేన కాతబ్బో సంవరసీలే ఠితో సుట్ఠు ఆచిణ్ణపరిచిణ్ణో పుఞ్ఞ**ధమ్మో** చతూహి **అపాయేహి** అత్తనో ఆధారం అత్తానం రక్ఖన్తం పుగ్గలం ఏకన్తికభావేన **రక్ఖతి,** అనేకన్తికభావేన పన రక్ఖితమత్తో పుఞ్ఞధమ్మోపి రక్ఖతీతి అత్థో గహేతబ్బో. **అపాయేహీ**తి చ పధానవసేన వుత్తం, రోగాదిఅన్తరాయతోపి రక్ఖతి. రోగాదిఅన్తరాయో వా అయతో అపగతత్తా అపాయన్తోగధోతి దట్ఠబ్బో.

‘‘తథా రక్ఖతీతి కేన అమ్హేహి సద్దహితబ్బో’’తి వత్తబ్బత్తా **‘‘ఏవం భగవా’’**తిఆది వుత్తం. **ఏవం** వుత్తప్పకారేన లక్ఖణపకారదస్సనం భగవా ‘‘ద్వేమా, భిక్ఖవే, సీలవతో గతియో దేవా చ మనుస్సా చా’’తి యం వచనం ఆహ, తేన ‘‘ద్వేమా…పే॰… మనుస్సా చా’’తి వచనేన తుమ్హేహి సద్దహితబ్బోతి వుత్తం హోతి. ‘‘సంవరసీలే ఠితస్స అఖణ్డకాతబ్బస్స సుచిణ్ణస్స పుఞ్ఞధమ్మస్స అపాయేహి రక్ఖణే ఏకన్తికభావో కేన సుత్తేన దీపేతబ్బో’’తి వత్తబ్బత్తా **‘‘ఏవఞ్చ నాళన్దాయ’’**న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఏవఞ్చా**తి ఇమినా ఇదాని వుచ్చమానేన పకారేనపి వుత్తప్పకారో అత్థో వేదితబ్బో. **నాళన్దాయ**న్తి నాళన్దనామకే నిగమే నిసిన్నో అసిబన్ధకనామస్స పుత్తో **గామణి** గామజేట్ఠకో భగవన్తం **ఏతం** వుచ్చమానం ‘‘బ్రాహ్మణా, భన్తే’’తిఆదివచనం అవోచ.

బ్రాహ్మణాతి బాహిరకా బ్రాహ్మణా. **భన్తే**తి భగవన్తం గామణి ఆలపతి. **పచ్ఛాభూమకా**తి పచ్ఛిమదిసాయ నిసిన్నకా. **ఉయ్యాపేన్తీ**తి మనుస్సలోకతో ఉద్ధం దేవలోకం యాపేన్తి పాపేన్తి.

ఇధస్సాతి ఇధలోకే అస్స భవేయ్య. పురిసో పాణాతిపాతీ…పే॰… మిచ్ఛాదిట్ఠికో అస్స భవేయ్యాతి యోజనా. సేసం పాళితో చేవ వుత్తానుసారేన చ ఞేయ్యం.

౩౨. ‘‘విసభాగధమ్మసభాగధమ్మావట్టనవసేన చతున్నం సచ్చానం నిద్ధారితభావో కేన అమ్హేహి సద్దహితబ్బో’’తి వత్తబ్బత్తా **‘‘తేనాహ మహాకచ్చానో ఏకమ్హి పదట్ఠానే’’**తి వుత్తం.

‘‘ఏత్తావతా చ ఆవట్టో హారో పరిపుణ్ణో, అఞ్ఞో నియుత్తో నత్థీ’’తి వత్తబ్బత్తా **‘‘నియుత్తో ఆవట్టో హారో’’**తి వుత్తం. యస్సం యస్సం పాళియం యో యో ఆవట్టో హారో యథాలాభవసేన యోజితో, తస్సం తస్సం పాళియం సో సో ఆవట్టో హారో తథా నిద్ధారేత్వా **యుత్తో** యోజితోతి అత్థో దట్ఠబ్బో.

ఇతి ఆవట్టహారవిభఙ్గే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన అట్ఠకథాటీకానుసారేనేవ గమ్భీరత్థో విత్థారతో విభజిత్వా గహేతబ్బోతి.

౮. విభత్తిహారవిభఙ్గవిభావనా

౩౩. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన ఆవట్టహారవిభఙ్గేన ఆవట్టేతబ్బా పదట్ఠానాదయో విభత్తా, సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో ఆవట్టహారవిభఙ్గో పరిపుణ్ణో, "తత్థ కతమో విభత్తిహారవిభఙ్గో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ''**తత్థ కతమో విభత్తిహారో**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థాతి** తేసు నిద్దిట్ఠేసు సోళససు దేసనాహారాదీసు **కతమో** సంవణ్ణనావిసేసో **విభత్తిహారో** విభత్తిహారవిభఙ్గో నామాతి పుచ్ఛతి. "ధమ్మఞ్చ పదట్ఠానం భూమిఞ్చా"తిఆదినిద్దేసస్స ఇదాని మయా వుచ్చమానో "ద్వే సుత్తానీ"తిఆదికో విత్థారభూతో సంవణ్ణనావిసేసో విభత్తిహారో విభత్తిహారవిభఙ్గో నామాతి అత్థో గహేతబ్బో.

"యేసు సుత్తేసు వుత్తా ధమ్మపదట్ఠానభూమియో ఇమినా విభత్తిహారేన విభత్తా, తాని సుత్తాని కిత్తకానీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా తాని సుత్తాని పఠమం దస్సేతుం ''**ద్వే సుత్తాని వాసనాభాగియఞ్చ నిబ్బేధభాగియఞ్చా**''తి వుత్తం. తత్థ **వాసనాభాగియన్తి** పుఞ్ఞభావనా వాసనా నామ, వాసనాయ భాగో కోట్ఠాసో **వాసనాభాగో,** వాసనాభాగే వాచకభావేన నియుత్తం సుత్తన్తి **వాసనాభాగియం,** కతమం తం? యస్మిం సుత్తే తీణి పుఞ్ఞకిరియవత్థూని భగవతా దేసితాని, తం సుత్తం వాసనాభాగియం. **నిబ్బేధభాగియన్తి** లోభక్ఖన్ధాదీనం నిబ్బిజ్ఝనం పదాలనం **నిబ్బేధో,** నిబ్బేధస్స భాగో కోట్ఠాసో **నిబ్బేధభాగో,** నిబ్బేధభాగే వాచకభావేన నియుత్తం సుత్తన్తి **నిబ్బేధభాగియం,** కతమం తం? యస్మిం సుత్తే సేక్ఖాసేక్ఖధమ్మా భగవతా దేసితా, తం సుత్తం నిబ్బేధభాగియం.

"తేసం సుత్తానం పటిగ్గాహకా పుగ్గలా యాహి పటిపదాహి సమ్పజ్జన్తి, తా పటిపదా కిత్తికా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ''**ద్వే పటిపదా**''తిఆది వుత్తం. దానసీలభావనామయపుఞ్ఞభాగే భవా పటిపదాతి **పుఞ్ఞభాగియా**. ఫలభాగే భవా పటిపదాతి **ఫలభాగియా**. "యేసు సీలేసు ఠితా పటిగ్గాహకా పటిపజ్జన్తి, తాని సీలాని కిత్తకానీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ''**ద్వే సీలానీ**''తిఆది వుత్తం. సంవరతి ఏతేన సంవరేనాతి **సంవరో,** సో సంవరో పాతిమోక్ఖసంవరో, సతిసంవరో, ఞాణసంవరో, ఖన్తిసంవరో, వీరియసంవరోతి పఞ్చవిధో. సబ్బోపి పాపసంవరణతో **సంవరో,** లోకియలోకుత్తరసమ్పత్తిట్ఠానత్తా **సీలం** నామ. పజహతి ఏతేన పహాతబ్బేతి **పహానం,** పజహనం వా **పహానం,** తఞ్చ పహానం తదఙ్గప్పహానం, విక్ఖమ్భనప్పహానం, సముచ్ఛేదప్పహానం, పటిపస్సద్ధిప్పహానం, నిస్సరణప్పహానన్తి పఞ్చవిధం. తత్థ నిస్సరణప్పహానం వజ్జేత్వా చతుబ్బిధం పహానం వుత్తనయేన **సీలం** నామ.

"తేసు సుత్తాదీసు భగవా కతమం సుత్తం కతమాయ పటిపదాయ దేసయతి, కతరస్మిం సీలే ఠితో పుగ్గలో కతమేన సీలేన బ్రహ్మచారీ భవతీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా తథా విభజిత్వా దస్సేతుం ''**తత్థ భగవా**''తిఆది వుత్తం. **తత్థ** తేసు వాసనాభాగియాదీసు సుత్తేసు వాసనాభాగియం సుత్తం **తత్థ** తాసు పుఞ్ఞభాగియాదిపటిపదాసు పుఞ్ఞభాగియాయ పటిపదాయ భగవా యస్స పుగ్గలస్స దేసయతి, **సో** వాసనాభాగియసుత్తపటిగ్గాహకో పుగ్గలో తత్థ సంవరసీలాదీసు **సంవరసీలే ఠితో** హుత్వా **తేన** సంవరసీలసఙ్ఖాతేన **బ్రహ్మచరియేన** సేట్ఠచరియేన **బ్రహ్మచారీ** సేట్ఠాచారపూరకో భవతి. **తత్థ**

తేసు వాసనాభాగియాదీసు సుత్తేసు నిబ్బేధభాగియం సుత్తం **తత్థ** తాసు పుఞ్ఞభాగియాదిపటిపదాసు ఫలభాగియాయ పటిపదాయ యస్స పుగ్గలస్స భగవా దేసయతి, **సో** నిబ్బేధభాగియసుత్తపటిగ్గాహకో పుగ్గలో తత్థ సంవరసీలాదీసు **పహానసీలే** సముచ్ఛేదప్పస్సద్ధిప్పహానవసేన **ఠితో** హుత్వా **తేన** పహానసీలసఙ్ఖాతేన విసేసభూతేన మగ్గసఙ్ఖాతేన **బ్రహ్మచరియేన** బ్రహ్మచారీ భవతీతి యోజనా కాతబ్బా.

“వాసనాభాగియసుత్తాదీసు కతమం వాసనాభాగియం సుత్త”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **“తత్థ కతమ”**న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థాతి** తేసు వాసనాభాగియసుత్తాదీసు. **దానకథాతి** సప్పురిసదానదానఫలఅసప్పురిసదానదానఫలకథా. **సీలకథాతి** పఞ్చసీలాదిసీలఫలకథా. **సగ్గకథాతి** సగ్గసమ్పత్తిసుఖకథా చేవ సగ్గే నిబ్బత్తాపకపుఞ్ఞకథా చ. **ఆదీనవోతి** ఆదీనవదస్సకో సుత్తన్తో. **ఆనిసంసోతి** ఆనిసంసదస్సకో సుత్తన్తో. వాసనాభాగియం సుత్తం నామాతి యోజనా.

“తత్థ కతమ”న్తిఆదీసు అనుసన్ధ్యత్థో వుత్తనయోవ. యా దేసనా చతుసచ్చప్పకాసనా, సా దేసనా నిబ్బేధభాగియం సుత్తం నామాతి యోజనా. ఏవఞ్చ సతి వాసనాభాగియసుత్తస్సపి నిబ్బేధభాగియసుత్తభావో ఆపజ్జేయ్య చతుసచ్చప్పకాసనతోతి చోదనం మనసి కత్వా **“వాసనాభాగియే సుత్తే”**తిఆది వుత్తం. వాసనాభాగియే సుత్తే **పజాననా** వుట్ఠానగామినివిపస్సనా అరియమగ్గపదట్ఠానభూతా పఞ్ఞా నత్థి, **మగ్గో** అరియమగ్గో నత్థి, **ఫలం** అరియఫలం నత్థి. నిబ్బేధభాగియే సుత్తే పన పజాననాదయో అత్థి, వాసనాభాగియే సుత్తే నత్థి. “పజాననా”తిఆదినా చతుసచ్చప్పకాసనా దానకథాదికా నిబ్బేధభాగియే సుత్తే అన్తోగధా, ఇతరంయేవ వాసనాభాగియసుత్తన్తి నామాతి దస్సేతి. యేసు సుత్తేసు వుత్తా ధమ్మపదట్ఠానభూమియో విభత్తా, తాని సుత్తాని ద్వేయేవ న హోన్తి, కస్మా “ద్వేయేవ సుత్తాని నిద్ధారితానీ”తి చే వదేయ్యుం? అసబ్బరతో సుత్తే వుత్తానం ధమ్మపదట్ఠానభూమీనం విభజితబ్బానం సువిఞ్ఞేయ్యత్తా. “యది ఏవం సంకిలేసభాగియఅసేక్ఖభాగియసుత్తానిపి నిద్ధారితాని అసబ్బరత్తా”తి చే వదేయ్యుం? నో నిద్ధారితాని, వాసనాభాగియసుత్తే నిద్ధారితే సంకిలేసభాగియసుత్తమ్పి నిద్ధారితం, సంకిలేసధమ్మతో నిస్సట్ఠధమ్మానంయేవ వాసనాభాగియధమ్మత్తా నిబ్బేధభాగియసుత్తే చ నిద్ధారితే అసేక్ఖభాగియసుత్తమ్పి నిద్ధారితం అనఞ్ఞత్తా.

“యేసు సుత్తేసు వుత్తా ధమ్మపదట్ఠానభూమియో విభత్తిహారేన విభత్తా, తాని సుత్తాని కతమేన ఫలేన యోజయితబ్బానీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **“ఇమాని చత్తారి సుత్తానీ”**తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఇమాని చత్తారి సుత్తానీతి** యథానిద్ధారితాని వాసనాభాగియనిబ్బేధభాగియసుత్తాని చేవ తంనిద్ధారణేన నిద్ధారితాని సంకిలేసభాగియఅసేక్ఖభాగియసుత్తాని చాతి చత్తారి సుత్తాని **ఇమేసంయేవ చతున్నం సుత్తానం దేసనాయ** నయేన నీతేన **ఫలేన సబ్బతో** సబ్బభాగేన సంవరసీలప్పహాన**సీలేన** బ్రహ్మచరియేన యోజయితబ్బాని. యోజేన్తేన చ **సబ్బతో** సబ్బభాగేన చ పదాది**విచయేన** హారేన సంవరసీలాదికం ఫలం **విచినిత్వా యుత్తిహారేన** యుత్తం ఫలం గవేసిత్వా “ఇదం ఫలం ఇమస్స పుగ్గలస్స ఫలం, ఇదం ఫలం ఇమస్స సుత్తస్స ఫల”న్తి సుత్తాని విసుం విసుం ఫలేన యోజయితబ్బానీతి అత్థో గహేతబ్బో.

“కిత్తకేన ఫలేన బ్రహ్మచరియేన యోజేతబ్బానీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **“యావతికా ఞాణస్స భూమీ”**తి వుత్తం. భగవతా దేసితేన వాసనాభాగియసుత్తేన సిద్ధా **యావతికా** పుఞ్ఞభాగియా పటిపదాదయో విభజన**ఞాణస్స భూమి** ఆరమ్మణా భవితుమరహన్తి, తావతికాహి భూమీహి వాసనాభాగియసుత్తం యోజయితబ్బం. నిబ్బేధభాగియసుత్తేన సిద్ధా **యావతికా** ఫలభాగియా పటిపదాదయో విభజన**ఞాణస్స భూమి** ఆరమ్మణా భవితుమరహన్తి, తావతికాహి భూమీహి

నిబ్బేధభాగియసుత్తం యోజేతబ్బం. ఇతరద్వయమ్పి సుత్తం యథాసమ్భవం యోజేతబ్బం. ఏతేన ఞాణస్స భూమీనం సుత్తత్థానం బహువిధత్తం దస్సేతి.

౩౪. వాసనాభాగియసుత్తాదీసు వుత్తా ధమ్మా వాసనాభాగియనిబ్బేధభాగియభావేహి ఆచరియేన విభత్తా, అమ్హేహి చ ఞాతా, "కథం సంకిలేసభాగియఅసేక్ఖాభాగియభావేహి అసాధారణాసాధారణభావేహి విభజితబ్బా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"తత్థ కతమే ధమ్మా సాధారణా"తిఆది ఆరద్ధం. అట్ఠకథాయ** పన –

> "ఏవం వాసనాభాగియనిబ్బేధభాగియభావేహి ధమ్మే ఏకదేసేన విభజిత్వా ఇదాని తేసం కిలేసభాగియఅసేక్ఖభాగియభావేహి సాధారణాసాధారణభావేహి విభజితుం 'తత్థ కతమే ధమ్మా సాధారణా'తిఆది ఆరద్ధ"న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౩౪) –

వుత్తం. తత్థ **తత్థాతి** యే ధమ్మా సుత్తే వుత్తా విభత్తిహారేన విభజితబ్బా, తేసు ధమ్మేసు **కతమే ధమ్మా సాధారణాతి** పుచ్ఛతి, **ద్వే ధమ్మా సాధారణాతి** విస్సజ్జేతి. తే ద్వే ధమ్మే సరూపతో దస్సేతుం **"నామసాధారణా, వత్థుసాధారణా చా"**తి వుత్తం. తత్థ **నామసాధారణాతి** నామేన నామపఞ్ఞత్తియా సాధారణా సమానా, "కుసలా"తి నామేన ఏకవీసతి చిత్తుప్పాదా సమానా, "అకుసలా"త్యాదినామేన ద్వాదస చిత్తుప్పాదా సమానా, కుసలాదినామపఞ్ఞత్తివచనేన వచనీయా అత్థా కుసలాదినామసాధారణాతి వుత్తా. తేన **టీకాయం** –

> "నామం నామపఞ్ఞత్తి, తంముఖేనేవ సద్దతో తదత్థావగమో. సద్దేన చ సామఞ్ఞరూపేనేవ తథారూపస్స అత్థస్స గహణం, న విసేసరూపేన. తస్మా సద్దవచనీయా అత్థా సాధారణరూపనామాయత్తగహణీయతాయ నామసాధారణా వుత్తా"తి –

వుత్తం. **వత్థుసాధారణాతి** పతిట్ఠానభూతేన వత్థునా సాధారణా. యస్మిం పతిట్ఠానభూతే సన్తానే వా చిత్తుప్పాదాదిమ్హి వా యే ధమ్మా పవత్తన్తి, తే ధమ్మా తేన సన్తానేన వా వత్థునా తేన చిత్తుప్పాదాదినా వా సాధారణా సమానాతి అత్థో. ఏకసన్తానే పతితత్తా ఫుసనాదిసభావతో భిన్నాపి వత్థుసాధారణా సమానవత్థుకాయేవ భవన్తీతి విభత్తిహారేన విభజిత్వాతి వుత్తం హోతి.

"కిం నామసాధారణవత్థుసాధారణాయేవ విభజితబ్బా, అఞ్ఞం విభజితబ్బం నత్థీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"యం వా పనా"**తిఆది వుత్తం. నామసాధారణవత్థుసాధారణేహి అఞ్ఞం యం వా పన కిచ్చసాధారణపచ్చయసాధారణపటిపక్ఖాదిసాధారణమ్పి ధమ్మజాతం **ఏవంజాతియం** సాధారణజాతియం, తమ్పి సబ్బం విచయహారేన విచినిత్వా యుత్తిహారేన గవేసిత్వా యుత్తం సాధారణం విభత్తిహారేన విభజితబ్బన్తి అధిప్పాయో. "తేసు నామసాధారణాదీసు కతమే నామసాధారణా, కతమే వత్థుసాధారణా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"మిచ్ఛత్తనియతానం సత్తాన"**న్తిఆది వుత్తం. మాతుఘాతకాదీనం ఛన్నం మిచ్ఛత్తనియతకమ్మకరానం సత్తానఞ్చ దుగ్గతిఅహేతుకసుగతిఅహేతుకదుహేతుకతిహేతుకానం చతున్నం పుథుజ్జనానం అనియతకమ్మకరానం సత్తానఞ్చ సన్తానే పవత్తా దస్సనపహాతబ్బా కిలేసా దస్సనపహాతబ్బనామసాధారణా సమానా భవన్తి సక్కాయదిట్ఠివిచికిచ్ఛాసీలబ్బతపరామసనవసేన భిన్నసభావానమ్పి దస్సనపహాతబ్బనామనాతివత్తనతో. వుత్తప్పకారానం నియతానియతసత్తానం దస్సనపహాతబ్బానం కిలేసానం పతిట్ఠానవత్థుభావతో వత్థుసాధారణా చ సమానవత్థుకాతి అత్థో.

పుథుజ్జనస్స దుగ్గతిఅహేతుకాదిచతుబ్బిధసత్తస్స, **సోతాపన్నస్స** చ సన్తానే పవత్తా **కామరాగబ్యాపాదా** కిలేసా కామరాగబ్యాపాదనామసాధారణా సమానా భవన్తి సకదాగామిమగ్గప్పహాతబ్బఅనాగామిమగ్గప్పహాతబ్బవసేన భిన్నసభావానమ్పి కామరాగబ్యాపాదనామనాతివత్తనతో. వుత్తప్పకారస్స **పుథుజ్జనస్స**, **సోతాపన్నస్స** చ కామరాగబ్యాపాదానం పతిట్ఠానవత్థుభావతో వత్థుసాధారణా సమానవత్థుకాతి అత్థో చ గహేతబ్బో. **పుథుజ్జనస్స**, **అనాగామిస్స** చ సన్తానే పవత్తా **ఉద్ధంభాగియా సంయోజనా** ఉద్ధమ్భాగియనామసాధారణా సమానా భవన్తి రూపరాగాదివసేన భిన్నసభావానమ్పి ఉద్ధంభాగియనామనాతివత్తనతో. **పుథుజ్జనస్స**, **అనాగామిస్స** చ ఉద్ధంభాగియానం పతిట్ఠానవత్థుభావతో వత్థుసాధారణా సమానవత్థుకాతి అత్థో చ గహేతబ్బో. తేన వుత్తం **టీకాయం** – "దస్సనపహాతబ్బానఞ్హి యథా మిచ్ఛత్తనియతసత్తా పవత్తిట్ఠానం, ఏవం అనియతాపీ"తి వుత్తం. సఙ్ఖేపతో పన సంకిలేసపక్ఖే పహానేకట్ఠా కిలేసా నామసాధారణా హోన్తి, సహజేకట్ఠా కిలేసా వత్థుసాధారణాతి దట్ఠబ్బా.

సంకిలేసపక్ఖే సాధారణా ఆచరియేన విభత్తా, అమ్హేహి చ ఞాతా, "కథం వోదానపక్ఖే సాధారణా విభత్తా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"యం కిఞ్చి అరియసావకో"**తిఆది వుత్తం. తత్థ **యం కిఞ్చీ**తి సామఞ్ఞవసేన వుత్తా పఠమజ్ఝానసమాపత్తిఆదికా లోకియా సమాపత్తియేవ గహితా. **అరియసావకో**తి అరియస్స భగవతో సావకో అరియసావకోతి వత్తబ్బో, ఝానలాభీ చ ఫలట్ఠో చ పుగ్గలో, న మగ్గట్ఠో. మగ్గట్ఠో హి లోకియం యం కిఞ్చి సమాపత్తిం న సమాపజ్జతి. **సబ్బా సా** లోకియసమాపత్తి రూపావచరా అరూపావచరా దిబ్బవిహారో బ్రహ్మవిహారో పఠమజ్ఝానసమాపత్తీతి ఏవమాదీహి పరియాయేహి సాధారణా తంసమఙ్గీహి వీతరాగావీతరాగేహి సాధారణా లోకియసమాపత్తినామనాతివత్తనతో చ వీతరాగావీతరాగేహి సమాపజ్జితబ్బతో చ. "అరియసావకో చ లోకియం సమాపత్తిం సమాపజ్జన్తో ఓధిసో ఓధిసో సమాపజ్జతి, ఏవం సతి కథం వీతరాగేహి సాధారణాతి సద్దహితబ్బా"తి వత్తబ్బత్తా **"సాధారణా హి ధమ్మా"**తిఆది వుత్తం. **అట్ఠకథాయం** పన – "కథం తే ఓధిసో గహితా, అథ ఓధిసో గహేతబ్బా, కథం సాధారణాతి అనుయోగం మనసి కత్వా తం వినోధేన్తో ఆహ – 'సాధారణా హి ధమ్మా ఏవం అఞ్ఞమఞ్ఞ'న్తిఆదీ"తి వుత్తం.

తత్థ ఏవం వీతరాగావీతరాగేహి ఓధిసో ఓధిసో సమాపజ్జితబ్బా **ధమ్మా పరం పరం** పచ్ఛా పచ్ఛా పవత్తియమానం ధమ్మజాతం **సకం సకం** పుబ్బే పుబ్బే జాతం "లోకియసమాపత్తీ"తి నామం నియత**విసయం** అఞ్ఞమఞ్ఞం హుత్వా **హి** యస్మా నాతివత్తన్తి, తస్మా సాధారణాతి సద్దహితబ్బా గహేతబ్బాతి అత్థో. "పరం పరం సమాపజ్జన్తో కథం నాతివత్తతీ"తి వత్తబ్బత్తా నాతివత్తనం పాకటం కాతుం **"యోపీ"**తిఆది వుత్తం. **యో** అరియసావకో వా అవీతరాగో వా. **ఇమేహి** లోకియసమాపత్తి**ధమ్మేహి** సమన్నాగతో, సో అరియసావకో వా అవీతరాగో వా పరం పరం సమాపజ్జన్తోపి **తం ధమ్మం** లోకియం సమాపత్తిధమ్మం నాతివత్తతి, అఞ్ఞం ఉపగన్త్వా నాతిక్కమతీతి అత్థో. యేహి లోకియసమాపత్తిధమ్మేహి సమన్నాగతో, **ఇమే** లోకియసమాపత్తి **ధమ్మా** సాధారణావాతి దట్ఠబ్బా.

"వాసనాభాగియాదిసుత్తేసు వుత్తా యే ధమ్మా ఇమినా విభత్తిహారేన విభత్తా, యేసు ధమ్మేసు కతమే ధమ్మా అసాధారణా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"తత్థ కతమే ధమ్మా అసాధారణా"**తిఆది వుత్తం. **తత్థ** తేసు విభజితబ్బేసు ధమ్మేసు **కతమే ధమ్మా అసాధారణాతి** పుచ్ఛతి, పుచ్ఛిత్వా యావ దేసనం ఉపాదాయ అసాధారణా ధమ్మా గవేసితబ్బా, "సేక్ఖాసేక్ఖా"తి వా గవేసితబ్బా, "భబ్బాభబ్బా"తి వా గవేసితబ్బా. అథ వా యావ "సేక్ఖాసేక్ఖా భబ్బాభబ్బా"తి దేసనా వుత్తా, తావ దేసనం ఉపాదాయ అసాధారణా గవేసితబ్బా. కథం గవేసితబ్బా? అరియేసు సేక్ఖాసేక్ఖధమ్మవసేన "సేక్ఖా"తి నామం అసేక్ఖేన

అసాధారణం, “అసేక్ఖా”తి నామం సేక్ఖేన అసాధారణన్తి వా, అనరియేసు “భబ్బా”తి నామం అభబ్బేన అసాధారణం, “అభబ్బా”తి నామం భబ్బేన అసాధారణన్తి వా గవేసితబ్బా. **కామరాగబ్యాపాదా** సంయోజనా అప్పహీనత్తా అనుసయభావేన ఉప్పజ్జనారహత్తా **అట్ఠమకస్స** సోతాపత్తిమగ్గట్ఠస్స చ **సోతాపన్నస్స** ఫలట్ఠస్స చ సాధారణా భవన్తి, **ధమ్మతా** ధమ్మసభావో అసాధారణో. ఇదం వుత్తం హోతి – “అట్ఠమకస్స సోతాపత్తిమగ్గట్ఠతా సోతాపన్నస్స అసాధారణా, సోతాపన్నస్స సోతాపన్నఫలట్ఠతా చ అట్ఠమకస్స సోతాపత్తిమగ్గట్ఠస్స అసాధారణా. అట్ఠమకస్స వా పహీయమానకిలేసతా సోతాపన్నస్స అసాధారణా, సోతాపన్నస్స పహీనకిలేసతా చ అట్ఠమకస్స అసాధారణా”తి.

ఉద్ధమ్భాగియా సంయోజనా అప్పహీనత్తా అనుసయభావేన ఉప్పజ్జనారహత్తా **అట్ఠమకస్స** మగ్గట్ఠభావేన అట్ఠమకసదిసస్స అనాగామిమగ్గట్ఠస్స చ **అనాగామిస్స** ఫలట్ఠస్స చ సాధారణా, **ధమ్మతా** ధమ్మసభావో అసాధారణా. ఇదం వుత్తం హోతి – “అట్ఠమకస్స అనాగామిమగ్గట్ఠతా అనాగామిస్స ఫలట్ఠస్స అసాధారణా, అనాగామిస్స అనాగామిఫలట్ఠతా చ అట్ఠమకస్స అసాధారణా. అట్ఠమకస్స వా పహీయమానకిలేసతా అనాగామిస్స అసాధారణా, అనాగామిస్స ఫలట్ఠస్స పహీనకిలేసతా చ అట్ఠమకస్స అసాధారణా”తి. “మగ్గట్ఠతా ఫలట్ఠతాయ అసాధారణా, ఫలట్ఠతా చ మగ్గట్ఠతాయ అసాధారణా”తిపి వత్తుం వట్టతి. **సబ్బేసం** సత్తన్నం **సేక్ఖానం** పుగ్గలానం **నామం ‘‘సేక్ఖా’’తి నామం సాధారణం. ధమ్మతా అసాధారణా**తి చతున్నం మగ్గట్ఠానం తంతంమగ్గట్ఠతా అఞ్ఞమఞ్ఞం మగ్గట్ఠానం అసాధారణా. హేట్ఠిమఫలత్తయట్ఠానఞ్చ అసాధారణా, హేట్ఠిమఫలత్తయట్ఠానం తంతంఫలట్ఠతా చ అఞ్ఞమఞ్ఞం ఫలట్ఠానం అసాధారణా, చతున్నం మగ్గట్ఠానఞ్చ అసాధారణాతి అత్థో. “సేక్ఖానం తంతంమగ్గట్ఠతా తంతంఫలట్ఠతాయ అసాధారణా, తంతంఫలట్ఠతా చ తంతంమగ్గట్ఠతాయ అసాధారణా”తి వత్తుమ్పి వట్టతి. **సబ్బేసం పటిపన్నకాన**న్తి ఫలత్థాయ పటిపజ్జన్తీతి **పటిపన్నకా,** తేసం మగ్గసమఙ్గీనం చతున్నం పుగ్గలానం **నామం** “పటిపన్నకా”తి నామం సాధారణం, **ధమ్మతా** తంతంమగ్గట్ఠతా అసాధారణా. **సబ్బేసం సేక్ఖానం** సత్తన్నం పుగ్గలానం సేక్ఖానం సీలం సాధారణం, **ధమ్మతా** తంతంమగ్గట్ఠఫలట్ఠతా అసాధారణాతి. వాసనాభాగియసంకిలేసభాగియసుత్తేసు వుత్తా దస్సనేనపహాతబ్బాదయో చేవ నిబ్బేధభాగియఅసేక్ఖభాగియసుత్తేసు వుత్తా సేక్ఖాదయో చ ధమ్మా సాధారణాసాధారణభేదేన విభత్తిహారేన విభజితబ్బాతి అధిప్పాయో వేదితబ్బో.

“అట్ఠమకస్సా”తిఆదినా అరియేసు పుగ్గలేసు అసాధారణా ఆచరియేన విభత్తా, అమ్హేహి చ ఞాతా, “కథం అనరియేసు అసాధారణా విభత్తా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా అరియేసు వుత్తనయానుసారేన అనరియేసుపి విభజిత్వా గవేసితబ్బాతి దస్సేతుం **‘‘ఏవం విసేసానుపస్సినా’’**తిఆది వుత్తం . **అట్ఠకథాయం** పన – “ఏవం ‘అట్ఠమకస్సా’తిఆదినా అరియపుగ్గలేసు అసాధారణధమ్మం దస్సేత్వా ఇతరేసు నయదస్సనత్థం ‘ఏవం విసేసానుపస్సినా’తిఆది వుత్త”న్తి వుత్తం. **ఏవం** అరియేసు వుత్తనయానుసారేన భబ్బాభబ్బేసు అనరియేసు **విసేసానుపస్సినా** అసాధారణతో విసేసం అసాధారణం అనుపస్సినా గవేసకేన పణ్డితేన భబ్బాభబ్బేసుపి **హీనుక్కట్ఠమజ్ఝిమం ఉపాదాయ గవేసితబ్బం.** కథం? మాతుఘాతాదివసేన పవత్తానం పటిఘసమ్పయుత్తదిట్ఠిసమ్పయుత్తసత్తమజవనచిత్తుప్పాదానం మిచ్ఛత్తనియతానం తంసమఙ్గీనం వా తథాపవత్తా పఠమజవనచిత్తుపాదాదయో అనియతా ధమ్మా పటిఘసమ్పయుత్తాదిభావేన సాధారణా, మిచ్ఛత్తనియతా ధమ్మా ఏకచిత్తుప్పాదత్తా అసాధారణా. యథా హి చిత్తం “చిత్తసంసట్ఠ”న్తి న వత్తబ్బం, ఏవం మిచ్ఛత్తనియతాపి “మిచ్ఛత్తనియతసాధారణా”తి న వత్తబ్బా. మిచ్ఛత్తనియతేసుపి నియతమిచ్ఛాదిట్ఠికానం దిట్ఠిసమ్పయుత్తసత్తమజవనచిత్తుప్పాదసమఙ్గీనం అనియతా దిట్ఠిసమ్పయుత్తపఠమజవనచిత్తుప్పాదాదయో ధమ్మా

దిట్ఠిసమ్పయుత్తాదిభావేన సాధారణా, నియతమిచ్ఛాదిట్ఠి ఏకచిత్తుప్పాదసమఙ్గీభావతో అసాధారణా. తేనాహ అట్ఠకథాచరియో –

> “మిచ్ఛత్తనియతానం అనియతా ధమ్మా సాధారణ, మిచ్ఛత్తనియతా ధమ్మా అసాధారణా. మిచ్ఛత్తనియతేసుపి నియతమిచ్ఛాదిట్ఠికానం అనియతా ధమ్మా సాధారణా, నియతమిచ్ఛాదిట్ఠి అసాధారణాతి ఇమినా నయేన విసేసానుపస్సినా వేదితబ్బా”తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౩౪).

తత్థ ‘‘**ఇమినా నయేనా**’’తి ఇమినా మిచ్ఛత్తనియతానం ఉప్పజ్జితుం భబ్బా అనియతా ధమ్మా సాధారణా, ఉప్పజ్జితుం అభబ్బా అనియతా ధమ్మా అసాధారణాతి గహితా. తేన వుత్తం ‘‘**భబ్బాభబ్బా**’’తి. తథా హీనస్స హీనో హీనభావేన సాధారణో, మజ్ఝిముక్కట్ఠా అసాధారణా. మజ్ఝిమస్స మజ్ఝిమో సాధారణో, హీనుక్కట్ఠా అసాధారణా. ఉక్కట్ఠస్స ఉక్కట్ఠో ఉక్కట్ఠభావేన సాధారణో, హీనమజ్ఝిమా అసాధారణాతిపి గవేసితబ్బా. తేనాహ – “హీనుక్కట్ఠమజ్ఝిమం ఉపాదాయ గవేసితబ్బ”న్తి.

“తత్థ కతమే ధమ్మా సాధారణా”తిఆదినా నానావిధేన విభత్తిహారనయేన ధమ్మా విభజిత్వా దస్సితా, అప్పేహి చ ఞాతా, “కథం భూమిపదట్ఠానాని విభత్తిహారనయేన విభజిత్వా దస్సితానీ”తి పుచ్ఛితబ్బభావతో ధమ్మవిభజనానన్తరం భూమిపదట్ఠానాని విభజిత్వా దస్సేన్తో ‘‘**దస్సనభూమీ**’’తిఆదిమాహ. తత్థ **దస్సనభూమీ**తి దస్సనం భవతి ఏత్థ పఠమమగ్గేతి దస్సనభూమి, సోతాపత్తిమగ్గో . **నియామావక్కన్తియా**తి నియమనం **నియామో,** కో సో? సమ్మత్తనియామో, అవక్కనం **అవక్కన్తి,** సోతాపత్తిఫలం, నియామస్స అవక్కన్తి **నియామావక్కన్తి,** తాయ. దస్సనభూమినామకో సోతాపత్తిమగ్గో నియామావక్కన్తినామకస్స సోతాపత్తిఫలస్స పత్తియా పదట్ఠానం. పఠమమగ్గసమఙ్గీ పుగ్గలో హి నియామం ఓక్కమన్తో నామ, ఫలసమఙ్గీ పన నియామం ఓక్కన్తో నామ హోతి, తస్మా నియామావక్కన్తిసద్దేన పఠమఫలుప్పత్తి గహితా. **భావనాభూమీ**తి ఉపరిమగ్గత్తయం. **ఉత్తరికానన్తి** తస్స తస్స మగ్గస్స ఉపరిపవత్తానం తంతంఫలానం పత్తియా పదట్ఠానన్తి పచ్చేకం యోజేతబ్బం.

దుక్ఖా పటిపదా దన్ధాభిఞ్ఞా మన్దపఞ్ఞస్స ఉప్పజ్జనతో సమథం ఆవహన్తీ హుత్వా **సమథస్స పదట్ఠానం** హోతి, **సుఖాపటిపదా ఖిప్పాభిఞ్ఞా** ఞాణాధికస్స ఉప్పజ్జనతో విపస్సనావహన్తీ హుత్వా **విపస్సనాయ పదట్ఠానం,** అవసేసా ద్వే పటిపదాపి నాతిపఞ్ఞస్స ఉప్పజ్జనతో సమథస్స పదట్ఠానన్తి గహేతబ్బా. తేన **అట్ఠకథాయం** వుత్తం – “ఇతరా పన తిస్సోపి పటిపదా సమథం ఆవహన్తీ”తిఆది (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౩౪). **దానమయం పుఞ్ఞకిరియవత్థు** సయమేవ ఏకన్తేన ధమ్మస్సవనస్స పదట్ఠానం న హోతి, వన్దనయాచనపఞ్హాపుచ్ఛనాదయోపి పదట్ఠానం హోన్తి, తస్మా తేహి కారణేహి సాధారణం హుత్వా **పరతోఘోసస్స** పదట్ఠానం హోతి, పరతోఘోసో చ ధమ్మస్సవనపఞ్హావిస్సజ్జనాదివసేన పవత్తో. దాతబ్బవత్థుపరిచ్చజనవన్దనయాచనకాలేసు హి యేభుయ్యేన ధమ్మం దేసేన్తి, పఞ్హాపుచ్ఛనాదికాలేసు చ విస్సజ్జేన్తి, పటిపుచ్ఛసాకచ్ఛాదీని వా కరోన్తి. **సీలమయం పుఞ్ఞకిరియవత్థు** పామోజ్జపీతిపస్సద్ధిసుఖసమాధీహి పదట్ఠానభావేన సాధారణం హుత్వా **చిన్తామయియా పఞ్ఞాయ** పదట్ఠానం హోతి. సీలవన్తస్స హి సీలం పచ్చవేక్ఖన్తస్స పామోజ్జాదయో హోన్తి, సమాహితో చ ధమ్మచిన్తనే సమత్థో హోతి.

భావనామయం పుఞ్ఞకిరియవత్థూతి పురిమా పురిమా సమథభావనా చేవ విపస్సనాభావనా చ పుఞ్ఞకిరియవత్థుదానసీలాదీహి కారణేహి సాధారణం హుత్వా **భావనామయియా పఞ్ఞాయ** పచ్ఛిమాయ పచ్ఛిమాయ సమథభావనాయ చేవ విపస్సనాభావనాయ చ పదట్ఠానం. తేన వుత్తం **అట్ఠకథాయం** – “సాధారణన్తి న బీజం వియ అఙ్కురస్స, దస్సనభూమిఆదయో వియ నియామావక్కన్తిఆదీనం ఆవేణికం , అథ ఖో సాధారణం తదఙ్ఞకారణేహిపీ”తి. “దానమయసీలమయభావనామయపుఞ్ఞకిరియవత్థూనం పరతోఘోసచిన్తామయిభావనామయిపఞ్ఞానం పదట్ఠానభావో ఆచరియేన విభత్తో, ఏవం సతి తేసం దానమయాదీనం యథాక్కమం పరియత్తిబాహుసచ్చకమ్మట్ఠానానుయోగమగ్గసమ్మాదిట్ఠీనం పదట్ఠానభావో న భవేయ్యా”తి వత్తబ్బత్తా తథాపవత్తం పదట్ఠానభావమ్పి దస్సేతుం **‘‘దానమయం పుఞ్ఞకిరియవత్థు పరతో చ ఘోసస్స సుతమయియా చ పఞ్ఞాయా’’**తిఆది వుత్తం. **అట్ఠకథాయం** పన –

> “ఇదాని యస్మా దానం, సీలం, లోకియభావనా చ న కేవలం యథావుత్తపరతోఘోసాదీనంయేవ, అథ ఖో యథాక్కమం పరియత్తిబాహుసచ్చకమ్మట్ఠానానుయోగమగ్గసమ్మాదిట్ఠీనమ్పి పచ్చయా హోన్తి, తస్మా తమ్పి నయం దస్సేతుం పున ‘దానమయ’న్తిఆదినా దేసనం వడ్ఢేసీ”తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౩౪) –

వుత్తం. తత్థ దానమయపుఞ్ఞకిరియవత్థునో పరతోఘోసస్స సాధారణపదట్ఠానభావో హేట్ఠా వుత్తనయేన ఞాతబ్బో. దానం పన దత్వా దేసనం సుత్వా సుతానుసారేన విత్థారేత్వా చిన్తేన్తస్స పవత్తమానాయ సుతమయియా పఞ్ఞాయ వన్దనయాచనాదీహి సాధారణం హుత్వా పదట్ఠానం హోతి. సీలమయపుఞ్ఞకిరియవత్థునోపి చిన్తామయియా పఞ్ఞాయ సాధారణపదట్ఠానభావో వుత్తోయేవ. పరిసుద్ధసీలం పన నిస్సాయ “ఝానం నిబ్బత్తేస్సామి, మగ్గఫలం నిబ్బత్తేస్సామీ”తిఆదినా పచ్చవేక్ఖన్తస్స పవత్తమానస్స యోనిసోమనసికారస్స పామోజ్జాదీహి సాధారణం హుత్వా పదట్ఠానం హోతి. భావనామయపుఞ్ఞకిరియవత్థునో భావనామయియా పఞ్ఞాయ సాధారణపదట్ఠానభావోపి వుత్తోయేవ. సమథభావనాసఙ్ఖాతం పన ఝానం పాదకం కత్వా వా పరిపాకం విపస్సనాభావంయేవ వా నిస్సాయ పవత్తమానాయ సమ్మాదిట్ఠియా పరిసుద్ధసీలాదీహి సాధారణం హుత్వా పదట్ఠానం హోతి.

దానమయపుఞ్ఞకిరియవత్థుఆదీనం పరతోఘోసాదీనం పదట్ఠానభావో పునప్పునం ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, “పతిరూపదేసవాసాదయోపి ఇమేసం ధమ్మానం పదట్ఠానానీతి యథా విభజితబ్బా, అమ్హేహి చ విఞ్ఞాతబ్బా, తథా విభజిత్వా దస్సేథా”తి వత్తబ్బత్తా తేపి విభజిత్వా దస్సేతుం **‘‘పతిరూపదేసవాసో’’**తిఆదిమాహ. **అట్ఠకథాయం** పన “తథా పతిరూపదేసవాసాదయో కాయవివేకచిత్తవివేకాదీనం కారణం హోన్తీతి ఇమం నయం దస్సేతుం ‘పతిరూపదేసవాసో’తిఆదిమాహా”తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౩౪) వుత్తం. పతిరూపదేసం నిస్సాయ వసన్తస్స కాయవివేకచిత్తవివేకవడ్ఢనతో, సమాధివడ్ఢనతో చ పతిరూపదేసవాసో కాయచిత్తవివేకస్స చ ఉపచారసమాధిఅప్పనాసమాధిస్స చ సీలాదీహి సాధారణం హుత్వా పదట్ఠానం. **సప్పురిసూపనిస్సయో**తి సప్పురిససన్తానే పవత్తో పయిరుపాసతో ఆలమ్బితబ్బో పసాదో, తతో వా ఉపనిస్సయం లభిత్వా పయిరుపాసన్తానం సన్తానే పవత్తో పుబ్బపసాదో యథావిధో సప్పురిసూపనిస్సయో పయిరుపాసన్తస్స సద్ధాసమ్పన్నస్స రతనత్తయే **తిణ్ణం అవేచ్చప్పసాదానం** రతనత్తయగుణాదీహి సాధారణం హుత్వా పదట్ఠానం, **సమథస్స** లభననిమిత్తదాయకం సప్పురిసం పయిరుపాసిత్వా తేన దిన్ననయే ఠత్వా పవత్తేతబ్బస్స సమథస్స సప్పురిసూపనిస్సయో సీలపామోజ్జపీతాదీహి సాధారణం హుత్వా పదట్ఠానం.

అత్తసమ్మాపణిహితస్స పాపజిగుచ్ఛాదీనం సమ్భవతో **అత్తసమ్మాపణిధానం** జాతివయాదిపచ్చవేక్ఖణేన సాధారణం హుత్వా **హిరియా చ** పదట్ఠానం, అత్తసమ్మాపణిహితస్స నిబ్బిదాదీనం సమ్భవతో సీలాదీహి సాధారణం హుత్వా **విపస్సనాయ** చ పదట్ఠానం.

తదఙ్గాదివసేన **అకుసలపరిచ్చాగో** నిబ్బిదాఞాణాదీహి సాధారణం హుత్వా **కుసలవీమంసాయ** పటిసఙ్ఖానుపస్సనాయ పఞ్ఞాయ చ అరియమగ్గస**మాధిన్ద్రియస్స చ** పదట్ఠానం. **ధమ్మస్వాక్ఖాతతా** స్వాక్ఖాతధమ్మస్సవనానుసారేన పవత్తకుసలమూలకా లోకియలోకుత్తరసమ్పత్తి **కుసలమూలరోపనా** నామ, తాయ చ తథావిధకుసలమూలకాయ **ఫలసమాపత్తియా చ** పదట్ఠానం. **సఙ్ఘసుప్పటిపన్నతా సఙ్ఘసుట్ఠుతాయ** సఙ్ఘస్స ఉపట్ఠాకానం సుట్ఠుభావాయ సప్పతిస్సవాయ వచనసమ్పటిచ్ఛనభావాయ పదట్ఠానం. **సత్థుసమ్పదా** సత్థరి చేవ ధమ్మాదీసు చ గుణఅజాననతాయ **అప్పసన్నానఞ్చ పసాదాయ పసన్నానఞ్చ** అప్పమత్తకపసాదానఞ్చ **భియ్యోభావాయ** వడ్ఢనాయ పదట్ఠానం. **అప్పటిహతపాతిమోక్ఖతా** సఙ్ఘమజ్ఝే వా పరిసమజ్ఝే వా **దుమ్మఙ్కూనం** దుమ్ముఖానం దుస్సీలానం పుగ్గలానం నిగ్గహాయ, **పేసలానం** పాతిమోక్ఖసంవరాదిసీలసమ్పన్నానం పుగ్గలానం ఫాసువిహారాయ చ పదట్ఠానం హోతి. హోన్తో పన యథానురూపేహి అఞ్ఞేహి కారణేహి సాధారణం హుత్వా హోతీతి వేదితబ్బో.

"వాసనాభాగియసుత్తాదీసు వుత్తధమ్మభూమిపదట్ఠానానం విభత్తిహారేన విభజితబ్బభావో అమ్హేహి కేన జానితబ్బో సద్దహితబ్బో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"తేనాహ"**తిఆది వుత్తం. తస్సత్థో వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బో.

"ఏత్తావతా చ విభత్తిహారో పరిపుణ్ణో, అఞ్ఞో నియుత్తో నత్థీ"తి వత్తబ్బత్తా **"నియుత్తో విభత్తిహారో"**తి వుత్తం. యత్థ యత్థ సుత్తే యే యే ధమ్మాదయో వుత్తా, తత్థ తత్థ సుత్తే వుత్తేసు తేసు తేసు ధమ్మాదీసు యథాలాభవసేన యో యో విభత్తిహారో యోజితో, సో సో విభత్తిహారో నిద్ధారేత్వా **యుత్తో** యోజితోతి అత్థో దట్ఠబ్బో.

ఇతి విభత్తిహారవిభఙ్గే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన అట్ఠకథాటీకానుసారేనేవ గమ్భీరత్థో విత్థారతో విభజిత్వా గహేతబ్బోతి.

౯. పరివత్తనహారవిభఙ్గవిభావనా

౩౫. యేన యేన సంవణ్ణావిసేసభూతేన విభత్తిహారవిభఙ్గేన సుత్తే వుత్తా ధమ్మాదయో విభత్తా, సో సంవణ్ణావిసేసభూతో విభఙ్గో పరిపుణ్ణో, "కతమో పరివత్తనహారవిభఙ్గో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"తత్థ కతమో పరివత్తనో హారో"**తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థా**తి తేసు నిద్దిట్ఠేసు సోళససు దేసనాహారాదీసు **కతమో** సంవణ్ణనావిసేసో **పరివత్తనో హారో** పరివత్తనహారవిభఙ్గో నామాతి పుచ్ఛతి. "కుసలాకుసలే ధమ్మే"తిఆదినిద్దేసస్స ఇదాని మయా వుచ్చమానో "సమ్మాదిట్ఠిస్స పురిసపుగ్గలస్సా"తిఆదికో విత్థారసంవణ్ణనావిసేసో పరివత్తనో హారో పరివత్తనహారవిభఙ్గో నామాతి అత్థో గహేతబ్బో.

"సంవణ్ణియమానే సుత్తే నిద్దిట్ఠస్స కతమస్స భావితబ్బస్స కుసలస్స కతమో పటిపక్ఖో, కథం పరివత్తేతబ్బో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ఇమస్స భావితబ్బస్స కుసలస్స అయం పటిపక్ఖో, ఏవం పహాతబ్బభావవసేన పరివత్తేతబ్బోతి దస్సేన్తో

''సమ్మాదిట్ఠిస్స పురిసపుగ్గలస్సా''తిఆదిమాహ. అట్ఠకథాయం పన –

> "తత్థ యస్మా సంవణ్ణియమానే సుత్తే యథానిద్దిట్ఠానం కుసలాకుసలధమ్మానం పటిపక్ఖభూతే అకుసలకుసలధమ్మే పహాతబ్బభావాదివసేన నిద్ధారణం పటిపక్ఖతో పరివత్తనం, తస్మా 'సమ్మాదిట్ఠిస్స పురిసపుగ్గలస్స మిచ్ఛాదిట్ఠి నిజ్జిణ్ణా భవతీ'తిఆది ఆరద్ధ"న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౩౫) –

వుత్తం. పహాయకస్స హి ధమ్మస్స పహాతబ్బభావవసేన నిద్ధారణం, పహాతబ్బస్స చ ధమ్మస్స పహాయకభావవసేన నిద్ధారణం పటిపక్ఖతో పరివత్తనం నామ హోతి. తత్థ **సమ్మాదిట్ఠిస్సా**తి సమ్మా సున్దరా పసత్థా దిట్ఠి యస్స పుగ్గలస్సాతి సమ్మాదిట్ఠి. పుగ్గలపదట్ఠానా హి అయం దేసనా. తేన వుత్తం "పురిసపుగ్గలస్సా"తి. సా పన సమ్మాదిట్ఠి కమ్మకమ్మఫలాదిసద్దహనవసేన వా అనిచ్చాదివిపస్సనావసేన వా మగ్గసమ్మాదస్సనవసేన వా పవత్తా నిరవసేసావ గహితా. "యాయ భావితాయ సమ్మాదిట్ఠియా పహాతబ్బా మిచ్ఛాదిట్ఠి నిజ్జిణ్ణా భవతి, యది కేవలా మిచ్ఛాదిట్ఠియేవ నిజ్జిణ్ణా భవతి, ఏవం సతి తదవసేసా అకుసలా ధమ్మా అజిణ్ణా

భవేయ్యు"న్తి వత్తబ్బత్తా **''యే చస్స మిచ్ఛాదిట్ఠిపచ్చయా''**తిఆది వుత్తం. మిచ్ఛాదిట్ఠిపచ్చయా అనేకే పాపకా అకుసలాయేవ ధమ్మా చ **ఉప్పజ్జేయ్యుం** ఉప్పజ్జనారహా భవేయ్యుం, **తే చ** అకుసలా ధమ్మా **అస్స** సమ్మాదిట్ఠిసమ్పన్నస్స పురిసపుగ్గలస్స **నిజ్జిణ్ణా** పహాతబ్బారహా అనుప్పజ్జనసభావా హోన్తి. తేనాహ భగవా – "ఉపాదాననిరోధా భవనిరోధో"తి (ఉదా॰ ౨; మహావ॰ ౧).

"యది సమ్మాదిట్ఠిస్స పురిసపుగ్గలస్స మిచ్ఛాదిట్ఠి, తప్పచ్చయా అకుసలధమ్మాయేవ నిజ్జిణ్ణా భవన్తి, ఏవం సతి సమ్మాదిట్ఠిపచ్చయా కుసలా ధమ్మా న సమ్భవేయ్యు"న్తి వత్తబ్బత్తా **''సమ్మాదిట్ఠిపచ్చయా చా''**తిఆది వుత్తం. **అస్స** సమ్మాదిట్ఠిసమ్పన్నస్స పురిసపుగ్గలస్స ఉప్పజ్జనారహా సమ్మాదిట్ఠిపచ్చయా అనేకే **కుసలా** సమథవిపస్సనా వా బోధిపక్ఖియా వా **ధమ్మా** సమ్భవన్తి, ఉప్పన్నా చ **తే** ధమ్మా **అస్స** సమ్మాదిట్ఠిసమ్పన్నస్స పురిసపుగ్గలస్స సన్తానే పునప్పునం పవత్తనవసేన **భావనాపారిపూరిం గచ్ఛన్తి.**

సమ్మాదిట్ఠియా పటిపక్ఖానం మిచ్ఛాదిట్ఠియా, తప్పచ్చయానం అకుసలానం ధమ్మానం పరివత్తనభావో ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, "సమ్మాసఙ్కప్పస్స ధమ్మస్స పటిపక్ఖో ధమ్మో కథం పరివత్తేతబ్బో"తి వత్తబ్బత్తా **''సమ్మాసఙ్కప్పస్స పురిసపుగ్గలస్సా''**తిఆది వుత్తం. యోజనత్థ ఆదయో వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బా. సమ్మా సున్దరా పసత్థా వాచా యస్స పుగ్గలస్సాతి **సమ్మావాచో,** తస్స సమ్మావాచస్స. **''పురిసపుగ్గలస్సా''**తిఆదీనం అత్థోపి వుత్తనయేన వేదితబ్బో. అయం పన విసేసత్థోసమ్మా అవిపరీతతో విముత్తిఞాణదస్సనం యస్స పుగ్గలస్సాతి **సమ్మావిముత్తిఞాణదస్సనో,** తస్స సమ్మావిముత్తిఞాణదస్సనస్స పచ్చవేక్ఖణఞాణదస్సనసమ్పన్నస్స పురిసపుగ్గలస్స "అవిముత్తావ సమానా విముత్తా మయ"న్తి మిచ్ఛాభినివేసవసేన పవత్తం **మిచ్ఛావిముత్తిఞాణదస్సనం నిజ్జిణ్ణం** విగతం భవతి. **''యే చస్సా''**తిఆదీనం అనుసన్ధ్యాదికో వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బో.

౩౬. "సమ్మాదిట్ఠిస్సాతిఆదినా సమ్మాదిట్ఠిఆదీనం కుసలానం పటిపక్ఖా మిచ్ఛాదిట్ఠాదికాయేవ అకుసలా పహాతబ్బభావేన పరివత్తేతబ్బా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా పాణాతిపాతావేరమణిఆదీనం కుసలానం పటిపక్ఖా పాణాతిపాతాదికాపి

అకుసలా పహాతబ్బభావేన పరివత్తేతబ్బాతి దస్సేతుం ''**యస్స వా పాణాతిపాతా పటివిరతస్సా**''తిఆది వుత్తం. **అట్ఠకథాయం** పన "ఏవం సమ్మాదిట్ఠిఆదిముఖేన మిచ్ఛాదిట్ఠిఆదిం దస్సేత్వా పున పాణాతిపాతఅదిన్నాదానకామేసుమిచ్ఛాచారాదితో వేరమణియాదీహి పాణాతిపాతాదీనం పరివత్తనం దస్సేతుం 'యస్సా'తిఆది ఆరద్ధ"న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౩౮) వుత్తం. తదఙ్గాదివసేనపహీనో హోతి. కాలవాదిస్సాతి వదితబ్బకాలే వదితబ్బం వదతి సీలేనాతి **కాలవాదీ,** తస్స.

"యథావుత్తప్పకారేనేవ పరివత్తేతబ్బా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా అఞ్ఞేన పకారేనపి పరివత్తేతబ్బాతి దస్సేతుం ''**యే చ ఖో కేచీ**''తిఆది వుత్తం. **అట్ఠకథాయం** పన "యే చ ఖో కేచీతిఆదినా సమ్మాదిట్ఠిఆదిముఖేనేవ మిచ్ఛాదిట్ఠిఆదీహి ఏవ పరివత్తనం పకారన్తరేన దస్సేతీ"తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౩౮) వుత్తం. తత్థ **కేచి** మిచ్ఛాదిట్ఠికమిచ్ఛాసఙ్కప్పాదికాయేవ పుగ్గలా పరేసం అరియానం అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం గరహన్తి. **సన్దిట్ఠికా** సన్దిట్ఠే నియుత్తా, **సహధమ్మికా** సహ ధమ్మేన కారణేన యే వత్తన్తి సహధమ్మికా. **గారయ్హా** గరహితబ్బాకారే యుత్తా . వాదా చ అనువాదా చ **వాదానువాదా,** తే భవన్తో సమ్మాదిట్ఠిఞ్చ **ధమ్మం** గరహన్తి. **తేన** గరహణేన. **పుజ్జా** పూజితబ్బా చ న భవన్తి, **పాసంసా** పసంసితబ్బా చ న భవన్తి. **ఏవన్తిఆదీసు** సమ్మాసఙ్కప్పం వా సమ్మావాచాదికం వా విసుం విసుం సమ్మాసఙ్కప్పఞ్చ తే భవన్తో ధమ్మం గరహన్తి. తేన హి యే మిచ్ఛాసఙ్కప్పికా, తే భవన్తో న పుజ్జా చ పాసంసా చ...పే॰... సమ్మావిముత్తిఞ్చ తే భవన్తో ధమ్మం గరహన్తి. తేన హి యే మిచ్ఛాదిట్ఠివాచికా, తే భవన్తో న పుజ్జా చ పాసంసా చ. సమ్మావిముత్తిఞాణదస్సనఞ్చ తే భవన్తో ధమ్మం గరహన్తి. తేన హి యే మిచ్ఛావిముత్తికా, తే భవన్తో న పుజ్జా చ పాసంసా చ. సమ్మావిముత్తిఞాణదస్సనఞ్చ తే భవన్తో ధమ్మం గరహన్తి. తేన హి యే మిచ్ఛావిముత్తిఞాణదస్సనికా, తే భవన్తో న పుజ్జా చ పాసంసా చాతి యోజనా కాతబ్బా.
''**మిచ్ఛావిముత్తిఞాణదస్సనా**''తిపి పాఠో అత్థి.

"అరియమగ్గసమ్మాదిట్ఠాదీనం గరహవసేనేవ మిచ్ఛాదిట్ఠాదయో చ పరివత్తేతబ్బా, నావసేసానం పసంసావసేనా"తి వత్తబ్బత్తా కామాదీనం పసంసావసేనపి కామానం పటిపక్ఖా వేరమణియాదయోపి పరివత్తేతబ్బాతి దస్సేతుం ''**యే చ ఖో కేచి ఏవమాహంసూ**''తిఆది వుత్తం. తత్థ **భుఞ్జితబ్బా కామా, పరిభుఞ్జితబ్బా కామా, ఆసేవితబ్బా కామా, నిసేవితబ్బా కామాతి** ఏత్థ కామీయన్తేతి **కామాతి** కమ్మసాధనవసేన వత్థుకామా గహితా, నాతిపణీతా కామా భుఞ్జితబ్బా, అతిపణీతా కామా పరి సమన్తతో భుఞ్జితబ్బా. అతిపణీతతరా కామా **ఆ** భుసో సేవితబ్బా, నియతా సేవితబ్బా. **భావయితబ్బా కామా, బహులీకాతబ్బా కామాతి** ఏత్థ పన కామేన్తీతి **కామాతి** కత్తుసాధనవసేన కిలేసకామా గహితా, పునప్పునం ఉప్పాదనవసేన **భావయితబ్బా** వడ్ఢాపేతబ్బా పవత్తేతబ్బా కిలేస**కామా,** బహూనం పునప్పునం ఉప్పాదనవసేన కాతబ్బా వడ్ఢాపేతబ్బా కిలేస**కామాతి యే చ** కామవసికా పుథుజ్జనా కేచి ఏవమాహంసు **తేసం** కామవసికానం పుథుజ్జనానం కేసఞ్చి తాదిసేహి **కామేహి వేరమణీ** కుసలచేతనా పటిపక్ఖవసేన **అధమ్మో** అసేవితబ్బో నామ ఆపజ్జేయ్యాతి అధిప్పాయో గహేతబ్బో.

అన్తద్వయవసేన పరివత్తనం దస్సేతుం ''**యే వా పన కేచీ**''తిఆది వుత్తం. **అత్తకిలమథానుయోగో ధమ్మోతి నియ్యానికోతి** యే వా పన పఞ్చాతపాదిపటిపన్నకా తిత్థియా ఏవమాహంసు, **తేసం** పఞ్చాతపాదిపటిపన్నకానం **నియ్యానికో ధమ్మో** మజ్ఝిమాపటిపదాసఙ్ఖాతో విపస్సనాసహితో అరియమగ్గో **అధమ్మో** అనియ్యానికో అభావేతబ్బో నామ ఆపజ్జేయ్యాతి. సుఖదుక్ఖవసేనపి పరివత్తనం దస్సేతుం ''**యే చ ఖో**''తిఆది వుత్తం. "పాపం నిజ్జరాపేస్సామా"తి అత్తహింసనాదివసేన పటిపన్నకానం పవత్తో సరీరతాపనో **దుక్ఖో** ధమ్మో నియ్యానికోతి.

యే చ తథాపటిపన్నకా కేచి ఏవమాహంసు, **తేసం** తథాపటిపన్నకానం అనవజ్జపచ్చయపరిభోగవసేన పవత్తో సరీరదుక్ఖూపసమో **సుఖో ధమ్మో అధమ్మో** అప్పవత్తేతబ్బో ఆపజ్జేయ్యాతి.

అన్తద్వయాదివసేన పరివత్తనం ఆచరియేన విభత్తం, అమ్హేహి చ ఞాతం, "కథం అసుభసఞ్ఞాదివసేన పరివత్తేతబ్బో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ఏవం అసుభసఞ్ఞాదివసేన సుభసఞ్ఞాదికా పరివత్తేతబ్బాతి దస్సేతుం **''యథా వా పనా''**తిఆది వుత్తం. **అట్ఠకథాయం** పన "ఇదాని అసుభసఞ్ఞాదిముఖేన సుభసఞ్ఞాదిపరివత్తనం దస్సేతుం 'యథా వా పనా'తిఆది వుత్త"న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౩౬) వుత్తం. **సబ్బసఙ్ఖారేసూతి** తేభూమకసఙ్ఖారేసు. ఆరద్ధవిపస్సకస్స హి తేభూమకా ధమ్మా కిలేసాసుచిపగ్ఘరణకత్తా అసుభతో ఉపట్ఠహన్తి.

"యది సరూపతోయేవ ఇమేసం ఇమే పటిపక్ఖాతి అపరివత్తేతబ్బా సియుం, ఏవం సతి నిరవసేసా చ పటిపక్ఖా న సక్కా పరివత్తేతుం, కథం సక్కా పరివత్తేతు"న్తి వత్తబ్బత్తా పరివత్తనలక్ఖణం దస్సేన్తో **''యం యం వా పనా''**తిఆదిమాహ. తత్థ కుసలం వా అకుసలం వా **యం యం ధమ్మం పరివత్తేతుకామో ఆచరియో చిత్తేన రోచయతి** దిట్ఠియా **ఉపగచ్ఛతి,** కుసలస్స వా అకుసలస్స వా **తస్స తస్స** రుచికస్స ఉపగతస్స **ధమ్మస్స** యో పటిపక్ఖో, **సో** పటిపక్ఖధమ్మో అసద్ధమ్మో **అస్స** ధమ్మస్స **అనిట్ఠతో** పచ్చనీకతో **అజ్ఝాపన్నో** పరిఞ్ఞాతో. ఇట్ఠం వా అనిట్ఠం వా **యం యం ధమ్మం** పరివత్తేతుకామో ఆచరియో చిత్తేన **రోచయతి** దిట్ఠియా **ఉపగచ్ఛతి,** ఇట్ఠస్స వా అనిట్ఠస్స వా **తస్స తస్స** రుచికస్స ధమ్మస్స యో పటిపక్ఖో, **సో** పటిపక్ఖధమ్మో **అస్స** ధమ్మస్స **అనిట్ఠతో** పచ్చనీకధమ్మతో **అజ్ఝాపన్నో** పరిఞ్ఞాతో భవతీతి పరివత్తేతుకామేన ఇచ్ఛితబ్బధమ్మానురూపపటిపక్ఖవసేన పరివత్తనం కాతబ్బన్తి పరివత్తనే పటిపక్ఖలక్ఖణం వుత్తం. తేన **అట్ఠకథాయం** వుత్తం – "పటిపక్ఖస్స లక్ఖణం విభావేతీ"తి.

"ఏవం వుత్తప్పకారం పరివత్తనం అమ్హేహి కథం సద్దహితబ్బ"న్తి వత్తబ్బతా **''తేనాహా''**తిఆది వుత్తం.

"ఏత్తావతా పరివత్తో హారో పరిపుణ్ణో, అఞ్ఞో నియుత్తో నత్థీ"తి వత్తబ్బత్తా **''నియుత్తో పరివత్తనో హారో''**తి వుత్తం. యస్మిం సుత్తే కుసలాకుసలే నిద్దిట్ఠే పటిపక్ఖవసేన నీహరిత్వా యథాసమ్భవం యో యో పరివత్తనో హారో నియుత్తో, తస్మిం సుత్తే నిద్దిట్ఠే పటిపక్ఖవసేన నీహరిత్వా సో సో పరివత్తనో హారో **నియుత్తో** నిద్ధారేత్వా యుత్తో యోజితోతి అత్థో గహేతబ్బోతి.

ఇతి పరివత్తనహారవిభఙ్గే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన అట్ఠకథాటీకానుసారేన గమ్భీరత్థో విత్థారతో విభజిత్వా గహేతబ్బోతి.

౧౦. వేవచనహారవిభఙ్గవిభావనా

౩౭. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన పవత్తనహారవిభఙ్గేన పరివత్తేతబ్బా సుత్తత్థా విభత్తా, సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో పరివత్తనహారవిభఙ్గో పరిపుణ్ణో, "కతమో వేవచనహారవిభఙ్గో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''తత్థ కతమో వేవచనో హారో''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థాతి** తేసు నిద్దిట్ఠేసు సోళససు దేసనాహారాదీసు **కతమో** సంవణ్ణనావిసేసో **వేవచనో హారో**

వేవచనహారవిభఙ్గో నామాతి పుచ్చతి. "వేవచనాని బహూనీ"తిఆదినిద్దేసస్స ఇదాని మయా వుచ్చమానో "ఏకం భగవా ధమ్మ"న్తిఆదికో విత్థారసంవణ్ణనావిసేసో వేవచనో హారో వేవచనహారవిభఙ్గో నామాతి అత్థో గహేతబ్బో. "యాని వేవచనాని నిద్ధారితాని, కతమాని తాని వేవచనానీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''యథా ఏక''**న్తిఆది వుత్తం. **ఏకం** విఞ్ఞాతబ్బం **ధమ్మం** సభావధమ్మం పఞ్ఞాపేతబ్బం వా **ధమ్మం అఞ్ఞమఞ్ఞేహి యథా** యేహి పకారేహి చేవ వేవచనేహి చ భగవా నిద్దిసతి, తథాపకారాని వేవచనాని విఞ్ఞాతబ్బానీతి అత్థో. "తాని వేవచనాని కిన్తి భగవా ఆహా"తి వత్తబ్బత్తా **''యథాహ భగవా''**తిఆది వుత్తం. యథా యంయంపకారాని వేవచనాని –

> "ఆసా చ పిహా చ అభినన్దనా చ, అనేకధాతూసు సరా పతిట్ఠితా;
>
> అఞ్ఞాణమూలప్పభవా పజప్పితా, సబ్బా మయా బ్యన్తికతా సమూలికా"తి. –

భగవా ఆహా, తంతంపకారాని వేవచనాని విఞ్ఞాతబ్బానీతి అత్థో.

ఏకస్సేవ ధమ్మస్స అనేకేహి పరియాయభూతేహి వేవచనేహి నిద్దిసనే ఫలం **అట్ఠకథాయం** (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౩౭) బహుధా వుత్తం, తస్మా అమ్హేహి న దస్సితం. "కతమా ఆసా, కతమా పిహాదీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''ఆసా నామ వుచ్చతీ''**తిఆది వుత్తం. **యా భవిస్సస్స అత్థస్స ఆసీసనా అవస్సం ఆగమిస్సతీతి** యా ఆసా **అస్స** ఆసీసన్తస్స పుగ్గలస్స ఉప్పజ్జతి, తస్స ఆసీసనా **''ఆసా నామా''**తి వుచ్చతి. వత్తమానస్స యా పత్థనా **అస్స** పత్థయన్తస్స ఉప్పజ్జతి, సేయ్యతరం వా అఞ్ఞం దిస్వా "ఏదిసో అహం భవేయ్య"న్తి యా పిహా **అస్స** పిహయన్తస్స ఉప్పజ్జతి, సా పత్థనా **''పిహా నామా''**తి వుచ్చతి. అనాగతత్థం ఆరబ్భ పవత్తా తణ్హా **''ఆసా''**తి వుచ్చతి, అనాగతపచ్చుప్పన్నత్థం ఆరబ్భ పవత్తా తణ్హా **''పిహా''**తి వుచ్చతి, తథాపి తణ్హాభావేన ఏకత్తా ఏకో ధమ్మోవ అత్థస్స ఇచ్ఛితస్స నిప్ఫత్తి **అత్థనిప్ఫత్తి,** పటిపాలేతి ఏతాయ తణ్హాయాతి **పటిపాలనా,** అత్థనిప్ఫత్తియా పటిపాలనాతి **అత్థనిప్ఫత్తిపటిపాలనా.** యా తణ్హా అస్స పాలయన్తస్స పుగ్గలస్స ఉప్పజ్జతి, సా తణ్హా **''అభినన్దనా''**తి వుచ్చతి.

"యా అత్థనిప్ఫత్తి తణ్హాయ పటిపాలేతబ్బా, కతమా సా అత్థనిప్ఫత్తీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా తం అత్థనిప్ఫత్తిం సత్తతో వా సఙ్ఖారతో వా విభజిత్వా దస్సేన్తో **''పియం వా ఞాతిం, పియం వా ధమ్మ''**న్తిఆదిమాహ. తత్థ **''ఞాతి''**న్తి ఇమినా మిత్తబన్ధవాదయోపి గహితా. **ధమ్మం** పన పియరూపారమ్మణాదికం ఛబ్బిధమ్పి యాయ తణ్హాయ తణ్హికో అభినన్దతి, సా తణ్హా **''అభినన్దనా నామా''**తి వుచ్చతి. పటిక్కూలం ఞాతిం వా ధమ్మం వా విపల్లాసవసేన అప్పటిక్కూలం ఞాతిం వా ధమ్మం వా సభావవసేన అప్పటిక్కూలతో యాయ తణ్హాయ తణ్హికో అభినన్దతి , సా తణ్హా వా **''అభినన్దనా నామా''**తి వుచ్చతీతి యోజేత్వా అత్థో గహేతబ్బో.

"యాసు అనేకాసు ధాతూసు వుత్తప్పకారా తణ్హా 'సరా'తి భగవతా వుత్తా, కతమా తా ధాతుయో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా తా ధాతుయో సరూపతో దస్సేతుం **''చక్ఖుధాతూ''**తిఆది వుత్తం.

"తాసు ధాతూసు కతమాయ ధాతుయా కతమా సరా పతిట్ఠితా పవత్తా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ఇమాయ ధాతుయా అయం సరా పతిట్ఠితా పవత్తాతి నియమేత్వా దస్సేతుం **''సరాతి కేచి రూపాధిముత్తా''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **కేచీతి** సరాసఙ్ఖాతాయ రూపతణ్హాయ తణ్హికా పుగ్గలా. **రూపాధిముత్తాతి** రూపధాతుసఙ్ఖాతే ఆరమ్మణే అధిముత్తా అజ్ఝోసితా. ఇమినా

పదేన రూపతణ్హాసఙ్ఖాతా సరా రూపధాతుయా పతిట్ఠితా పవత్తాతి గహితా, ‘‘**కేచి సద్దాధిముత్తా**’’తిఆదీహిపి సద్దతణ్హాసఙ్ఖాతాదయో సరా సద్దధాతుయాదీసు పతిట్ఠితా పవత్తా సరావ గహితా. **కేచి ధమ్మాధిముత్తాతి** ఏత్థ ధమ్మగ్గహణేన చక్ఖుధాతుసోతధాతుఘానధాతుజివ్హాధాతుకాయధాతుసత్తవిఞ్ఞాణధాతుధమ్మధాతుయో గహితా, తస్మా అట్ఠారస ధాతుయో పతిట్ఠానభావేన గహితాపి ఛబ్బిధావ గహితాతి దట్ఠబ్బా. ‘‘రూపాధిముత్తాదీసు కిత్తకాని పదాని తణ్హాపక్ఖే తణ్హాయ వేవచనా’’తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ఏతాదిసాని ఏత్తకాని పదాని తణ్హాపక్ఖే తణ్హావేవచనానీతి నియమేత్వా దస్సేతుం ‘‘**తత్థ యాని ఛ గేహసితానీ**’’తిఆది వుత్తం. **తత్థాతి** తేసు ఛసు రూపాదీసు. **ఛ గేహసితాని దోమనస్సానీతి** ఛసు రూపాదీసు పవత్తం తణ్హాపేమం నిస్సాయ పవత్తాని ఛ దోమనస్సాని. ఏస నయో సేసేసుపి. ‘‘ఛ ఉపేక్ఖా గేహసితాపి భగవతా వుత్తా, కస్మా న గహితా’’తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**యా ఛ ఉపేక్ఖా గేహసితా, అయం దిట్ఠిపక్ఖో**’’తి వుత్తం, దిట్ఠిపక్ఖత్తా న గహితాతి అత్థో.

౩౮. ‘‘కథం వుత్తప్పకారా తణ్హా ఏవ గహితా’’తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**సాయేవ పత్థనాకారేనా**’’తిఆది వుత్తం. **సా** వుత్తప్పకారా ఏవ తణ్హా పత్థనాకారేన పవత్తనతో ఆసాదిపరియాయేన వుత్తా, రూపాదిఆరమ్మణధమ్మేసు నన్దనతో ‘‘**ధమ్మనన్దీ**’’తి పరియాయేన వుత్తా, రూపాదిఆరమ్మణధమ్మేసు గిలిత్వా పరినిట్ఠపేతి వియ అజ్ఝోసాయ తిట్ఠనతో ‘‘**ధమ్మజ్ఝోసాన**’’న్తి పరియాయేన వుత్తా, తస్మా తణ్హాయ వేవచనాని హోన్తి.

తణ్హాయ వేవచనాని ఆచరియేన నిద్దిట్ఠాని, అమ్హేహి చ ఞాతాని, ‘‘కతమాని చిత్తస్స వేవచనానీ’’తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**చిత్తం మనో**’’తిఆది వుత్తం. ‘‘ఆరమ్మణం చిన్తేతీతి **చిత్తం**. మనతి జానాతీతి **మనో**. విజానాతీతి **విఞ్ఞాణ**’’న్తిఆదినా అత్థో పకరణేసు (ధ॰ స॰ అట్ఠ॰ ౫) వుత్తోవ, తస్మా అమ్హేహి న విత్థారితో. వేవచనానియేవ ఇమాని ఇమస్స వేవచనానీతి ఏత్తకానియేవ కథయిస్సామ. ‘‘**పఞ్ఞిన్ద్రియం పఞ్ఞాబల**’’న్తిఆదీని పఞ్ఞావేవచనాని.

‘‘**అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో**’’తిఆదీని బుద్ధస్స వేవచనాని. ‘‘తాని కత్థ దేసితానీ’’తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**యథా చ బుద్ధానుస్సతియం వుత్త**’’న్తిఆది వుత్తం. బుద్ధానుస్సతిదేసనాయం **యథా చ** యంయంపకారం వేవచనం భగవతా ‘‘ఇతిపి సో భగవా అరహం…పే.… భగవతో’’తి వుత్తం, ఏతంపకారం వేవచనం బుద్ధానుస్సతియా వేవచనం బుద్ధస్స వేవచనన్తి దట్ఠబ్బం. ‘‘**యథా చ ధమ్మానుస్సతియం వుత్త**’’న్తిఆదీసుపి ఏవమేవ యోజనా కాతబ్బా.

‘‘**తేనాహ**’’తిఆద్యానుసన్ధ్యాదిఅత్థో చేవ ‘‘**నియుత్తో వేవచనో హారో**’’తిఆనుసన్ధ్యాదిఅత్థో చ వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బో.

ఇతి వేవచనహారవిభఙ్గే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన అట్ఠకథాటీకానుసారేన గమ్భీరత్థో విత్థారతో విభజిత్వా గహేతబ్బోతి.

౧౧. పఞ్ఞత్తిహారవిభఙ్గవిభావనా

౩౯. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన విభఙ్గేన వేవచనాని విభత్తాని, సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో విభఙ్గో పరిపుణ్ణో, "కతమో పఞ్ఞత్తిహారవిభఙ్గో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "**తత్థ కతమో పఞ్ఞత్తిహారో**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థా**తి తేసు నిద్దిట్ఠేసు సోళససు దేసనాహారాదీసు **కతమో** సంవణ్ణనావిసేసో **పఞ్ఞత్తిహారో** పఞ్ఞత్తిహారవిభఙ్గో నామాతి పుచ్ఛతి. "ఏకం భగవా ధమ్మం పఞ్ఞత్తీహి వివిధాహి దేసేతీ"తిఆదినిద్దేసస్స ఇదాని మయా వుచ్చమానో "యా పకతికథాయ దేసనా"తిఆదికో విత్థారసంవణ్ణనావిసేసో పఞ్ఞత్తిహారో పఞ్ఞత్తిహారవిభఙ్గో నామాతి గహేతబ్బో.

"యాహి వివిధాహి పఞ్ఞత్తీహి ఏకం ధమ్మం భగవా దేసేతి, కతమా తా వివిధా పఞ్ఞత్తియో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "**యా పకతికథాయా**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **పకతికథాయా**తి అస్సాదాదిపదత్థవిసేసం అనిద్ధారేత్వా అత్థసభావేన పవత్తాయ కథాయ సాధుకం మనసికారధమ్మకథాయ యా దేసనా యథాధిప్పేతమత్థం వేనేయ్యసన్తానే నిక్ఖిపతి పతిట్ఠపేతి పకారేన ఞాపేతి, తస్మా **నిక్ఖేపపఞ్ఞత్తి**, తాయ పఞ్ఞత్తియా ధమ్మం దేసేతీతి అత్థో. "యా పఞ్ఞత్తి 'పకతికథాయ దేసనా'తి వుత్తా, కతమా సా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా తథా పుచ్ఛిత్వా విత్థారతో దస్సేతుం "**కా చ పకతికథాయ దేసనా**"తిఆది వుత్తం. **అట్ఠకథాయం** పన –"ఇతి 'పకతికథాయ దేసనా'తి సఙ్ఖేపేన వుత్తమత్థం విత్థారేన విభజితుం 'కా చ పకతికథాయ దేసనా'తి పుచ్ఛిత్వా 'చత్తారి సచ్చానీ'తిఆదిమాహా"తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౩౯) వుత్తం. తత్థ దేసనాదేసేతబ్బస్స భేదభావేపి అభేదోపచారేన "**దేసనా చత్తారి సచ్చానీ**"తి వుత్తం, చతున్నం సచ్చానం పఞ్ఞత్తి దేసనా నామాతి అత్థో.

"కథం తం సచ్చపఞ్ఞత్తిం భగవా ఆహా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "**యథా భగవా ఆహ**"తి వుత్తం. **యథా** యేన పకారేన భగవా యం యం పఞ్ఞత్తిం ఆహ, తథా తేన పకారేన సా పఞ్ఞత్తి జానితబ్బా. "**ఇదం దుక్ఖ**"న్తి యం పఞ్ఞత్తిం భగవా ఆహ, **అయం** "ఇదం దుక్ఖ"న్తి పఞ్ఞత్తి పఞ్చన్నం ఖన్ధానం నిక్ఖేపపఞ్ఞత్తి, ఛన్నం ధాతూనం నిక్ఖేపపఞ్ఞత్తి, అట్ఠారసన్నం ధాతూనం నిక్ఖేపపఞ్ఞత్తి, ద్వాదసన్నం ఆయతనానం నిక్ఖేపపఞ్ఞత్తి, దసన్నం ఇన్ద్రియానం నిక్ఖేపపఞ్ఞత్తీతి యోజనా కాతబ్బా. ఖన్ధధాతుఆయతనిన్ద్రియాని చ లోకియానేవ. పీళనసఙ్ఖతసన్తాపవిపరిణామత్థతాసామఞ్ఞేన ఏకత్తం ఉపనేత్వా "ఇదం దుక్ఖ"న్తి వుత్తా. **దసన్నం ఇన్ద్రియాన**న్తి చక్ఖుసోతఘానజివ్హాకాయఇత్థిపురిసజీవితమనవేదనిన్ద్రియానం దసన్నం. అనుభవనలక్ఖణేన ఏకలక్ఖణత్తా వేదనిన్ద్రియం ఏకన్తి గహితం, సద్ధిన్ద్రియాదీని పన మగ్గపరియాపన్నత్తా న గహితాని.

కబళీకారేతి ఠానూపచారేన వోహరితే ఓజాసఙ్ఖాతే ఆహారే, రాగో అరియమగ్గేన అప్పహాతబ్బత్తా అనుసయవసేన, ఆసావసేన వా పత్థనావసేన వా **అత్థి నన్దీ. అత్థి తణ్హా**తి ఏత్థాపి ఏసేవ నయో. **పతిట్ఠితం విరుళ్హ**న్తి పటిసన్ధిఆకడ్ఢనసమత్థతాపత్తియా పతిట్ఠితత్తా పతిట్ఠితఞ్చేవ విరుళ్హఞ్చాతి గహేతబ్బం. **సఙ్ఖారాన**న్తి పునబ్భవనిబ్బత్తకస్స భవస్స అభినిబ్బత్తిహేతుకానం సఙ్ఖారానం. **జాతిజరామరణ**న్తి అభినిబ్బత్తనలక్ఖణా జాతి, న ఉప్పాదోవ, పరిపాకలక్ఖణా జరా, న ఠితియేవ, భేదనలక్ఖణం మరణం, న భఙ్గమేవ. తేన వుత్తం "**ససోకం సదరం సఉపాయాస**"న్తి.

"ఫస్సే చే, భిక్ఖవే, ఆహారే…పే॰… మనోసఞ్చేతనాయ చే, భిక్ఖవే, ఆహారే…పే॰… విఞ్ఞాణే చే, భిక్ఖవే, ఆహారే అత్థి రాగో… పే॰… వదామీ"తి **అయం** పఞ్ఞత్తి దుక్ఖస్స చ సముదయస్స చ పభవస్స పఞ్ఞాపనతో **పభవపఞ్ఞత్తి** నామ.

వట్టవసేన పఞ్ఞత్తిభేదో ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, "కథం వివట్టవసేన పఞ్ఞత్తిభేదో విభత్తో"తి వత్తబ్బత్తా "**కబళీకారే చే, భిక్ఖవే, ఆహారే నత్థి రాగో**"తిఆది వుత్తం. "కబళీకారే…పే॰… అనుపాయాసన్తి వదామీ"తి **అయం** పఞ్ఞత్తి దుక్ఖస్స పరిఞ్ఞాయ చ పఞ్ఞాపనతో **పరిఞ్ఞాపఞ్ఞత్తి** నామ, సముదయస్స పహానస్స చ పఞ్ఞాపనతో **పహానపఞ్ఞత్తి** నామ,

మగ్గస్స భావనాయ చ పఞ్ఞాపనతో **భావనాపఞ్ఞత్తి** నామ, నిరోధస్స సచ్ఛికిరియాయ చ పఞ్ఞాపనతో **సచ్ఛికిరియాపఞ్ఞత్తి** నామ.

౪౦. వివట్టవసేన పఞ్ఞత్తిభేదో ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, "కథం సమ్మసనవసేన పఞ్ఞత్తిభేదో విభత్తో"తి వత్తబ్బత్తా **''సమాధిం, భిక్ఖవే, భావేథా''**తిఆది వుత్తం. "సమాధిం, భిక్ఖవే, భావేథ...పే.... యథాభూతం పజానాతీ"తి **అయం** పఞ్ఞత్తి మగ్గస్స భావనాయ చ పఞ్ఞాపనతో **భావనాపఞ్ఞత్తి** నామ, దుక్ఖస్స పరిఞ్ఞాయ చ పఞ్ఞాపనతో **పరిఞ్ఞాపఞ్ఞత్తి** నామ, సముదయస్స పహానస్స చ పఞ్ఞాపనతో **పహానపఞ్ఞత్తి** నామ, నిరోధస్స సచ్ఛికిరియాయ చ పఞ్ఞాపనతో **సచ్ఛికిరియాపఞ్ఞత్తి** నామ.

సమ్మసనవసేన పఞ్ఞత్తిభేదో ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, "కథం ఉపాదానక్ఖన్ధవసేన పఞ్ఞత్తిభేదో విభత్తో"తి వత్తబ్బత్తా **''రూపం, రాధ, వికిరథా''**తిఆది వుత్తం. "రూపం, రాధ, వికిరథ...పే.... నిబ్బాన"న్తి **అయం** పఞ్ఞత్తి తణ్హాసఙ్ఖాతస్స రోధస్స నిరోధస్స చ పఞ్ఞాపనతో **నిరోధపఞ్ఞత్తి** నామ, అస్సాదస్స నిబ్బిదాయ చ పఞ్ఞాపనతో **నిబ్బిదాపఞ్ఞత్తి** నామ, దుక్ఖస్స పరిఞ్ఞాయ చ పఞ్ఞాపనతో **పరిఞ్ఞాపఞ్ఞత్తి** నామ, సముదయస్స పహానస్స చ పఞ్ఞాపనతో **పహానపఞ్ఞత్తి** నామ, మగ్గస్స భావనాయ చ పఞ్ఞాపనతో **భావనాపఞ్ఞత్తి** నామ, నిరోధస్స సచ్ఛికిరియాయ చ పఞ్ఞాపనతో **సచ్ఛికిరియాపఞ్ఞత్తి** నామ.

"రూపవేదనాసఞ్ఞాసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణాని వికిరన్తో విద్ధంసేన్తో వికీళనియం కరోన్తో పఞ్ఞాయ తణ్హాక్ఖయాయ పటిపజ్జన్తో కిం పజానాతీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''సో 'ఇదం దుక్ఖ'న్తి యథాభూతం పజానాతీ''**తిఆది వుత్తం. "సో 'ఇదం దుక్ఖ'న్తి యథాభూతం పజానాతీతి...పే.... నిరోధగామినిపటిపదాతి యథాభూతం పజానాతీ"తి **అయం** పఞ్ఞత్తి సచ్చానం పటివేధస్స పఞ్ఞాపనతో **పటివేధపఞ్ఞత్తి** నామ, దస్సనభూమియా నిక్ఖేపస్స చ పఞ్ఞాపనతో **నిక్ఖేపపఞ్ఞత్తి** నామ, మగ్గస్స భావనాయ చ పఞ్ఞాపనతో **భావనాపఞ్ఞత్తి** నామ, సోతాపత్తిఫలస్స సచ్ఛికిరియాయ చ పఞ్ఞాపనతో **సచ్ఛికిరియాపఞ్ఞత్తి** నామ. "సో 'ఇమే ఆసవా'తి యథాభూతం పజానాతి...పే.... 'ఆసవా అసేసం నిరుజ్ఝన్తీ'తి యథాభూతం పజానాతీ"తి **అయం** పఞ్ఞత్తి ఖయేఞాణస్స ఉప్పాదస్స చ పఞ్ఞాపనతో **ఉప్పాదపఞ్ఞత్తి** నామ, అనుప్పాదేఞాణస్స ఓకాసస్స చ పఞ్ఞాపనతో **ఓకాసపఞ్ఞత్తి** నామ, మగ్గస్స భావనాయ చ పఞ్ఞాపనతో **భావనాపఞ్ఞత్తి** నామ, దుక్ఖస్స పరిఞ్ఞాయ చ పఞ్ఞాపనతో **పరిఞ్ఞాపఞ్ఞత్తి** నామ, సముదయస్స పహానస్స చ పఞ్ఞాపనతో **పహానపఞ్ఞత్తి** నామ, వీరియిన్ద్రియస్స ఆరమ్భస్స చ పఞ్ఞాపనతో **ఆరమ్భపఞ్ఞత్తి** నామ, ఆసాటికానం ఆహటనాయ చ పఞ్ఞాపనతో **ఆహటనాపఞ్ఞత్తి** నామ, భావనాభూమియా నిక్ఖేపస్స చ పఞ్ఞాపనతో **నిక్ఖేపపఞ్ఞత్తి** నామ, పాపకానం అకుసలానం ధమ్మానం అభినిఘాతస్స చ పఞ్ఞాపనతో **అభినిఘాతపఞ్ఞత్తి** నామ.

౪౧. వట్టవసేన వా వివట్టవసేన వా ధమ్మసమ్మసనవసేన వా ఉపాదానక్ఖన్ధవసేన వా పజాననవసేన వా సచ్చేసు నానావిధో పఞ్ఞత్తిభేదో ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, "కథం తేపరివట్టవసేన సచ్చేసు పఞ్ఞత్తిభేదో విభత్తో"తి వత్తబ్బత్తా తేపరివట్టవసేన సచ్చేసు పఞ్ఞత్తిభేదం దస్సేతుం **''ఇదం దుక్ఖన్తి మే, భిక్ఖవే''**తిఆది ఆరద్ధం. **అట్ఠకథాయం** పన – "ఏవం వట్టవివట్టముఖేన సమ్మసనఉపాదానక్ఖన్ధముఖేనేవ సచ్చేసు పఞ్ఞత్తివిభాగం దస్సేత్వా ఇదాని తేపరివట్టవసేన దస్సేతుం 'ఇదం దుక్ఖన్తి మే భిక్ఖవే'తిఆది ఆరద్ధ"న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౪౧) వుత్తం. తత్థ **పుబ్బే** పరిజాననతో పట్ఠాయ. **అననుస్సుతేసూతి** పరిజాననవసేన అననుస్సుతేసు చతూసు సచ్చ**ధమ్మేసు. చక్ఖున్తి** పఠమం నిబ్బానదస్సనట్ఠేన చక్ఖు

నామ. యథాసభావతో కిచ్చపరిజాననట్ఠేన సచ్ఛికిరియపరిజాననట్ఠేన **ఞాణం** నామ. యథాసభావతో కిచ్చపరిజాననాదీనం పటివిజ్ఝిత్వా పజాననట్ఠేన **పఞ్ఞా** నామ. తథా విదితకరణట్ఠేన **విజ్జా** నామ. ఆలోకోభాసకరణట్ఠేన **ఆలోకో** నామ. ఇదం చక్ఖాదికం సబ్బం పఞ్ఞావేవచనమేవ. "ఇదం దుక్ఖన్తి మే భిక్ఖవే...పే.... ఉదపాదీ"తి **అయం** పఞ్ఞత్తి సచ్చానం దేసనాయ పఞ్ఞాపనతో **దేసనాపఞ్ఞత్తి** నామ, సుతమయియా పఞ్ఞాయ నిక్ఖేపస్స చ పఞ్ఞాపనతో **నిక్ఖేపపఞ్ఞత్తి** నామ, అనఞ్ఞాతఞ్ఞస్సామీతిన్ద్రియస్స సచ్ఛికిరియాయ చ పఞ్ఞాపనతో **సచ్ఛికిరియాపఞ్ఞత్తి** నామ, ధమ్మచక్కస్స పవత్తనాయ చ పఞ్ఞాపనతో **పవత్తనాపఞ్ఞత్తి** నామ.

"తం ఖో పనిదం దుక్ఖం పరిఞ్ఞేయ్యం...పే.... ఉదపాదీ"తి **అయం** పఞ్ఞత్తి మగ్గస్స భావనాయ పఞ్ఞాపనతో **భావనాపఞ్ఞత్తి** నామ, చిన్తామయియా పఞ్ఞాయ నిక్ఖేపస్స చ పఞ్ఞాపనతో **నిక్ఖేపపఞ్ఞత్తి** నామ, అఞ్ఞిన్ద్రియస్స సచ్ఛికిరియాయ చ పఞ్ఞాపనతో **సచ్ఛికిరియాపఞ్ఞత్తి** నామ.

"తం ఖో పనిదం దుక్ఖం పరిఞ్ఞాతం...పే.... ఉదపాదీ"తి **అయం** పఞ్ఞత్తి మగ్గస్స భావనాయ పఞ్ఞాపనతో **భావనాపఞ్ఞత్తి** నామ, భావనామయియా పఞ్ఞాయ నిక్ఖేపస్స చ పఞ్ఞాపనతో **నిక్ఖేపపఞ్ఞత్తి** నామ, అఞ్ఞాతావినో ఇన్ద్రియస్స సచ్ఛికిరియాయ చ పఞ్ఞాపనతో **సచ్ఛికిరియాపఞ్ఞత్తి** నామ, ధమ్మచక్కస్స పవత్తనాయ చ పఞ్ఞాపనతో **పవత్తనాపఞ్ఞత్తి** నామ.

తేపరివట్టవసేన సచ్చేసు నానావిధో పఞ్ఞత్తిభేదో ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, "కథం కుసలాకుసలాదివసేన దేసితధమ్మస్స పఞ్ఞత్తిభేదో విభత్తో"తి వత్తబ్బత్తా **''తులమతులఞ్చ సమ్భవ''**న్తిఆది వుత్తం. అథ వా ధమ్మచక్కసుత్తే పఞ్ఞత్తిభేదో ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, "తులమతులఞ్చాతిఆదిగాథాయ కథం పఞ్ఞత్తిభేదో విభత్తో"తి వత్తబ్బత్తా **''తులమతులఞ్చా''**తిఆది వుత్తం. తులీయతి పరిచ్ఛిజ్జీయతీతి **తులం,** కామావచరకమ్మం, నత్థి తులం సదిసం అఞ్ఞం లోకియకమ్మం అస్స మహగ్గతకమ్మస్సాతి **అతులం,** రూపారూపావచరకమ్మం. పునబ్భవం సమ్భవతి ఏతేన సఙ్ఖారేనాతి **సమ్భవో,** తం సమ్భవం. పునబ్భవం సఙ్ఖరోతీతి **భవసఙ్ఖారో**. అజ్ఝత్తే విపస్సనావసేన రమతీతి **అజ్ఝత్తరతో**. సమథవసేన సమాధియతీతి **సమాహితో**. అత్తని సమ్భవతీతి **అత్తసమ్భవో,** తం అత్తసమ్భవం. **ముని** సమ్బుద్ధో సమ్భవం భవసఙ్ఖారం తులఞ్చ అతులఞ్చ అవస్సజి, అజ్ఝత్తరతో సమాహితో కవచం అభిన్ది ఇవ, ఏవం అత్తసమ్భవం **అభిన్ది** పదాలయీతి యోజనా కాతబ్బా. అథ వా **ముని** సమ్బుద్ధో "పఞ్చక్ఖన్ధా అనిచ్చా దుక్ఖా అనత్తా విపరిణామధమ్మా, నిబ్బానం పన నిచ్చం సుఖం అసఙ్ఖతం అవిపరిణామధమ్మ"న్తి **తులం** తులయన్తో **అతులం** నిబ్బానం దిస్వా సమ్భవం భవసఙ్ఖారం అరియమగ్గేన అవస్సజి. కథం అవస్సజి? సో హి ముని విపస్సనావసేన అజ్ఝత్తరతో చ హుత్వా, సమథవసేన ఉపచారప్పనాసు సమాహితో చ హుత్వా కవచం అభిన్ది ఇవ, **ఏవం అత్తసమ్భవం** అత్తని సఞ్జాతం కిలేసం **అభిన్ది** పదాలయి, కిలేసాభావేన కమ్మఞ్చ జహీతి గాథత్థో గహేతబ్బో.

"తులమతులఞ్చ సమ్భవ"న్తి పఞ్ఞత్తి సబ్బధమ్మానం అభిఞ్ఞాయ పఞ్ఞాపనతో **అభిఞ్ఞాపఞ్ఞత్తి** నామ, ధమ్మపటిసమ్భిదాయ నిక్ఖేపస్స చ పఞ్ఞాపనతో **నిక్ఖేపపఞ్ఞత్తి** నామ, "భవసఙ్ఖారమవస్సజి మునీ"తి పఞ్ఞత్తి సముదయస్స పరిచ్చాగస్స చ పఞ్ఞాపనతో **పరిచ్చాగపఞ్ఞత్తి** నామ, దుక్ఖస్స పరిఞ్ఞాయ చ పఞ్ఞాపనతో **పరిఞ్ఞాపఞ్ఞత్తి** నామ, "అజ్ఝత్తరతో సమాహితో"తి పఞ్ఞత్తి కాయగతాయ సతియా భావనాయ చ పఞ్ఞాపనతో **భావనాపఞ్ఞత్తి** నామ, చిత్తేకగ్గతాయ ఠితియా చ పఞ్ఞాపనతో **ఠితిపఞ్ఞత్తి** నామ, "అభిన్ది కవచమివత్తసమ్భవ"న్తి పఞ్ఞత్తి చిత్తస్స అభినిబ్బిదాయ చ పఞ్ఞాపనతో

అభినిబ్బిదాపఞ్ఞత్తి నామ, సబ్బఞ్ఞుతాయ ఉపాదానస్స చ పఞ్ఞాపనతో **ఉపాదానపఞ్ఞత్తి** నామ, అవిజ్జణ్డకోసానం పదాలనాయ చ పఞ్ఞాపనతో **పదాలపఞ్ఞత్తి** నామ, “యథావుత్తో పఞ్ఞత్తిప్పభేదో కేన సద్దహితబ్బో”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘తేనాహ’’**తిఆది వుత్తం. తథావుత్తస్స పఞ్ఞత్తిప్పభేదస్స సమ్భవతో భగవా యం “తులమతుల”న్తిఆదిగాథమాహ, తథాసమ్భవతో యథావుత్తాయ గాథాయ యథావుత్తో పఞ్ఞత్తిప్పభేదో సద్దహితబ్బోతి.

“తులమతులఞ్చా”తిఆదిగాథాయం పఞ్ఞత్తిప్పభేదో ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో.

> ‘యో దుక్ఖమద్దక్ఖి యతోనిదానం, కామేసు సో జన్తు కథం నమేయ్య;
> కామా హి లోకే సఙ్గోతి ఞత్వా, తేసం సతీమా వినయాయ సిక్ఖే’తి. –

గాథాయం పన కథం పఞ్ఞత్తిభేదో విభత్తో”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘యో దుక్ఖమద్దక్ఖీ’’**తిఆది వుత్తం. **యో** ఆరద్ధవిపస్సకో జన్తు యతోనిదానం సబ్బం తేభూమకం హేతుఫలం **దుక్ఖం** అద్దక్ఖి, **సో** ఆరద్ధవిపస్సకో జన్తు కామేసు **కథం నమేయ్య** నమేతుం నారహతి. కామా లోకే “సఙ్గో”తి **హి** యస్మా పస్సితబ్బా, తస్మా నమేతుం నారహతి, ఇతి ఏతం దుక్ఖభావం దుక్ఖహేతుభావం ఞత్వా **తేసం** కామానం **వినయాయ** వూపసమాయ **సతిమా** కాయగతాసతిసమ్పన్నో తీణి సిక్ఖాని **సిక్ఖే** సిక్ఖేయ్యాతి గాథాత్థో సఙ్ఖేపేన విఞ్ఞాతబ్బో. **అట్ఠకథాయం** (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౪౧) పన విత్థారేన సంవణ్ణితో.

“యో దుక్ఖ”న్తి పఞ్ఞత్తి దుక్ఖస్స వేవచనస్స చ పరిఞ్ఞాయ చ పఞ్ఞాపనతో **వేవచనపఞ్ఞత్తి, పరిఞ్ఞాపఞ్ఞత్తి చ** హోతి. “యతోనిదాన”న్తి పఞ్ఞత్తి సముదయస్స పభవస్స చ పహానస్స చ పఞ్ఞాపనతో **పభవపఞ్ఞత్తి** చేవ **పహానపఞ్ఞత్తి** చ హోతి. “అద్దక్ఖీ”తి పఞ్ఞత్తి ఞాణచక్ఖుస్స వేవచనస్స చ పటివేధస్స చ పఞ్ఞాపనతో **వేవచనపఞ్ఞత్తి** చేవ **పటివేధపఞ్ఞత్తి** చ హోతి. “కామేసు సో జన్తు కథం నమేయ్యా”తి పఞ్ఞత్తి కామతణ్హాయ వేవచనస్స చ అనభినివిసస్స చ పఞ్ఞాపనతో **వేవచనపఞ్ఞత్తి** చేవ **అనభినివేసపఞ్ఞత్తి** చ హోతి. “కామా హి లోకే సఙ్గోతి ఞత్వా”తి పఞ్ఞత్తి కామానం పచ్చత్థికతో దస్సనస్స చ పఞ్ఞాపనతో **దస్సనపఞ్ఞత్తి** నామ. కామా హి అనత్థజాననతో పచ్చత్థికసదిసా.

“కీదిసా హుత్వా అనత్థజనకా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘కామా హీ’’**తిఆది వుత్తం. కామా రాగగ్గిఆదీహి అన్తోదయ్హనతో **అఙ్గారకాసూపమా** చ, పూతిభావాపజ్జనతో **మంసపేసూపమా** చ, బహి అఞ్ఞేన దయ్హనతో **పావకకప్పా** జలితగ్గిక్ఖన్ధూపమా చ, పతిట్ఠానాభావతో **పపాతూపమా** చ, విససదిసేహి దోసాదీహి పరహింసనతో **ఉరగోపమా** చ. “తేసం సతీమా”తి పఞ్ఞత్తి పహానాయ అపచయస్స చ పఞ్ఞాపనతో **అపచయపఞ్ఞత్తి** నామ, కాయగతాయ సతియా నిక్ఖేపస్స చ పఞ్ఞాపనతో **నిక్ఖేపపఞ్ఞత్తి** నామ, మగ్గస్స భావనాయ చ పఞ్ఞాపనతో **భావనాపఞ్ఞత్తి** నామ. “వినయాయ సిక్ఖే”తి పఞ్ఞత్తిరాగవినయస్స దోసవినయస్స మోహవినయస్స పటివేధస్స చ పఞ్ఞాపనతో **పటివేధపఞ్ఞత్తి** నామ. “జన్తూ”తి పఞ్ఞత్తి యోగిస్స వేవచనస్స చ పఞ్ఞాపనతో **వేవచనపఞ్ఞత్తి** నామ.

“జన్తూతి సామఞ్ఞసత్తవాచకో సద్దో కస్మా యోగివాచకోతి విఞ్ఞాతబ్బో”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘యదా హీ’’**తిఆది వుత్తం. యోగీ **యదా** యస్మిం కాలే కామా సఙ్గోతి పజానాతి, తదా తస్మిం కాలే **సో** యోగీ కామానం అనుప్పాదాయ కుసలే ధమ్మే కాయగతాసతిఆదీహి **ఉప్పాదయతి,** సో కుసలే ధమ్మే ఉప్పాదేన్తో యోగీ అనుప్పన్నానం కుసలానం ధమ్మానం ఉప్పాదాయ **వాయమతి** కుసలవీరియం కరోతి, తస్మా యోగీవాచకో జన్తుసద్దోతి విఞ్ఞాతబ్బో. “జన్తూ”తి **అయం** పఞ్ఞత్తి

అప్పత్తస్స కుసలస్స ఝానధమ్మాదికస్స పత్తియా వాయామస్స చ పఞ్ఞాపనతో **వాయామపఞ్ఞత్తి** నామ, ఓరమత్తికాయ అసన్తుట్ఠియా నిక్ఖేపస్స చ పఞ్ఞాపనతో **నిక్ఖేపపఞ్ఞత్తి** నామ. "సో అనుప్పన్నానం కుసలానం ధమ్మానం ఉప్పాదాయ వాయమతీ"తి అయం పఞ్ఞత్తి వాయామపఞ్ఞత్తి, "హేతునో ఉప్పన్నానం కుసలానం ధమ్మానం ఠితియా వాయమతీతి పఞ్ఞత్తి కతమా పఞ్ఞత్తీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"తత్థ సో ఉప్పన్నాన"**న్తిఆది వుత్తం. **తత్థ** తస్మిం "అనుప్పన్నాన"న్తిఆదిమ్హి. "సో ఉప్పన్నానం కుసలానం ధమ్మానం ఠితియా వాయమతీ"తి **అయం** పఞ్ఞత్తి భావనాయ అప్పమాదస్స చ పఞ్ఞాపనతో **అప్పమాదపఞ్ఞత్తి** నామ, వీరియిన్ద్రియస్స నిక్ఖేపస్స చ పఞ్ఞాపనతో **నిక్ఖేపపఞ్ఞత్తి** నామ, కుసలానం ధమ్మానం ఆరక్ఖస్స చ పఞ్ఞాపనతో **ఆరక్ఖపఞ్ఞత్తి** నామ, అధిచిత్తసిక్ఖాయ ఠితియా చ పఞ్ఞాపనతో **ఠితిపఞ్ఞత్తి** నామ. "కేన యథావుత్తప్పకారో పఞ్ఞత్తిప్పభేదో సద్దహితబ్బో"తి వత్తబ్బత్తా **"తేనాహ"**తిఆది వుత్తం.

"యో దుక్ఖమద్దక్ఖి యతోనిదాన"న్తిఆదిగాథాయ పఞ్ఞత్తిప్పభేదో ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో.

"మోహసమ్బన్ధనో లోకో, భబ్బరూపోవ దిస్సతి;
ఉపధిబన్ధనో బాలో, తమసా పరివారితో;
అస్సిరీ వియ ఖాయతి, పస్సతో నత్థి కిఞ్చనన్తి. –

గాథాయం పన కథం పఞ్ఞత్తిప్పభేదో విభత్తో"తి వత్తబ్బత్తా **"మోహసమ్బన్ధనో"**తిఆది వుత్తం. తత్థ **మోహసమ్బన్ధనోతి** మోహహేతుకేహి సంయోజనేహి సమ్బన్ధో. **లోకోతి** అప్పహీనసంయోజనో సత్తలోకో. **భబ్బరూపోవ దిస్సతీతి** అభబ్బోపి అత్తా భబ్బరూపోవ భబ్బజాతికో వియ బాలానం అవిపస్సకానం దిస్సతి. **ఉపధిబన్ధనోతి** కిలేసూపధీహి బన్ధితబ్బో. యు-పచ్చయో హి కమ్మత్థే విహితో. ఉపధీసు వా కిలేసానం బన్ధనం యస్స బాలస్సాతి **ఉపధిబన్ధనో**. ద్వే అవడ్ఢియో లాతి గణ్హాతీతి **బాలో. తమసా** సమ్మోహేన **పరివారితో** పటిచ్ఛాదితో పణ్డితానం విపస్సకానం **అస్సిరీ** వియ సిరీవిరహితో వియ **ఖాయతి** ఉపట్ఠాతి. **పస్సతో** పఞ్ఞాచక్ఖునా పస్సన్తస్స పణ్డితస్స కిఞ్చనం నత్థీతి సఙ్ఖేపత్థో దట్ఠబ్బో.

"మోహసమ్బన్ధనో లోకో"తి పఞ్ఞత్తి మోహసీసేన గహితానం విపల్లాసానం దేసనాయ పఞ్ఞాపనతో **దేసనాపఞ్ఞత్తి** నామ. "భబ్బరూపోవ దిస్సతీ"తి పఞ్ఞత్తి లోకస్స విపరీతస్స విపరీతాకారేన ఉపట్ఠహన్తస్స పఞ్ఞాపనతో **విపరీతపఞ్ఞత్తి** నామ. "ఉపధిబన్ధనో బాలో"తి పఞ్ఞత్తి పాపకానం ఇచ్ఛావచరానం పభవస్స పఞ్ఞాపనతో **పభవపఞ్ఞత్తి** నామ. "ఉపధిబన్ధనో బాలో"తి పఞ్ఞత్తి పరియుట్ఠానానం అకుసలానం ధమ్మానం బన్ధనకిచ్చస్స పఞ్ఞాపనతో **కిచ్చపఞ్ఞత్తి** నామ. "ఉపధిబన్ధనో బాలో"తి పఞ్ఞత్తి కిలేసానం బన్ధనబలమూహనబలానం పఞ్ఞాపనతో **బలపఞ్ఞత్తి** నామ. "ఉపధిబన్ధనో బాలో"తి పఞ్ఞత్తి సఙ్ఖారానం విరుహనాయ పఞ్ఞాపనతో **విరుహనాపఞ్ఞత్తి** నామ. "తమసా పరివారితో"తి పఞ్ఞత్తి అవిజ్జన్ధకారస్స దేసనాయ పఞ్ఞాపనతో **దేసనాపఞ్ఞత్తి** నామ, అవిజ్జన్ధకారస్స వేవచనస్స చ పఞ్ఞాపనతో **వేవచనపఞ్ఞత్తి** నామ. "అస్సిరీ వియ ఖాయతీ"తి పఞ్ఞత్తి దిబ్బచక్ఖుస్స దస్సనకిరియాయ పఞ్ఞాపనతో **దస్సనపఞ్ఞత్తి** నామ. "అస్సిరీ వియ ఖాయతీ"తి పఞ్ఞత్తి పఞ్ఞాచక్ఖుస్స నిక్ఖేపస్స పఞ్ఞాపనతో **నిక్ఖేపపఞ్ఞత్తి** నామ. "పస్సతో నత్థి కిఞ్చన"న్తి పఞ్ఞత్తి **సత్తానం** అరియానం పటివేధస్స పఞ్ఞాపనతో **పటివేధపఞ్ఞత్తి** నామ.

"కతమం కిఞ్చన"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"రాగో కిఞ్చన"**న్తిఆది వుత్తం. "యథావుత్తో పఞ్ఞత్తిప్పభేదో కథం అమ్హేహి సద్దహితబ్బో"తి వత్తబ్బత్తా **"తేనాహ"**తిఆది వుత్తం. యథావుత్తస్స పఞ్ఞత్తిప్పభేదస్స సమ్భవతో భగవా యం

‘‘మోహసమ్బన్ధనో’’తిఆదిమాహ, తథాసమ్భవతో తాయ గాథాయ యథావుత్తో పణ్ణత్తిప్పభేదో గాథానుసారేన సద్దహితబ్బో.

“మోహసమ్బన్ధనో లోకో”తిఆదిగాథాయ పణ్ణత్తిప్పభేదో ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, “అత్థి, భిక్ఖవే, అజాత’న్తిఆదిపాఠస్స పణ్ణత్తిప్పభేదో కథం విభత్తో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘అత్థి భిక్ఖవే’’**తిఆదిపాళిమాహ. “సా పన పాళి కిమత్థం భగవతా వుత్తా”తి చే పుచ్ఛేయ్య? పరమత్థతో అవిజ్జమానత్తా నిబ్బానం నత్థి, తస్మా “అత్థి నిబ్బాన”న్తి వచనం ససవిసాణవచనం వియ అనత్థం, వోహారమత్తమేతన్తి వదన్తానం మిచ్ఛావాదం భఞ్జితుం భగవతా వుత్తాతి దట్ఠబ్బా.

కుతోచిపి అజాతత్తా అభూతత్తా **అజాతం అభూతం**. పచ్చయేహి అకతత్తా **అకతం**. సఙ్ఖతాభావతో **అసఙ్ఖతం** నిబ్బానం అత్థి. **ఏతం** అజాతాదికం నిబ్బానం నో చే అభవిస్స, ఏవం సతి నిస్సరణం న పఞ్ఞాయేథ, నిబ్బానస్స చ అరియమగ్గఫలానం ఆరమ్మణత్తా, మగ్గఫలానఞ్చ కిలేసానం సముచ్ఛిన్దనతో పటిప్పస్సమ్భనతో, సముచ్ఛిన్దనేన చ తివిధస్స వట్టస్స అపవట్టనతో అజాతాదికం నిబ్బానం అత్థియేవాతి దట్ఠబ్బం.

“అత్థి, భిక్ఖవే, అజాతం…పే… అసఙ్ఖత”న్తి **అయం** పణ్ణత్తి నిబ్బానస్స **దేసనాపణ్ణత్తి** చ నిబ్బానస్స **వేవచనపణ్ణత్తి** చ హోతి. “నయిధ జాతస్స…పే… పఞ్ఞాయేథా”తి **అయం** పణ్ణత్తి సఙ్ఖతస్స **వేవచనపణ్ణత్తి** చ సఙ్ఖతస్స **ఉపనయనపణ్ణత్తి** చ హోతి. “యస్మా చ…పే… అసఙ్ఖత”న్తి **అయం** పణ్ణత్తి నిబ్బానస్స **వేవచనపణ్ణత్తి** చ నిబ్బానస్స **జోతనాపణ్ణత్తి** చ హోతి. “యస్మా జాతస్స…పే… పఞ్ఞాయతీ”తి **అయం** పణ్ణత్తి నిబ్బానస్స **వేవచనపణ్ణత్తి** చ మగ్గస్స సంసారతో **నియ్యానికపణ్ణత్తి చ నిస్సరణపణ్ణత్తి** చ హోతీతి పణ్ణత్తివిసేసో పణ్డితేహి నిద్ధారేత్వా గహేతబ్బో.

“యథావుత్తో నిబ్బానస్స పణ్ణత్తిప్పభేదో కేన సద్దహితబ్బో”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘తేనాహ భగవా’’**తిఆది వుత్తం. **‘‘తేనాహ ఆయస్మా’’**తిఆద్యానుసన్ధ్యాదిఅత్థో చేవ **‘‘నియుత్తో పణ్ణత్తిహారో’’**తి అనుసన్ధ్యాదిఅత్థో చ వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బో.

ఇతి పణ్ణత్తిహారవిభఙ్గే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన అట్ఠకథాటీకానుసారేన గమ్భీరత్థో విత్థారతో విభజిత్వా గహేతబ్బోతి.

౧౨. ఓతరణహారవిభఙ్గవిభావనా

౪౨. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన పణ్ణత్తిహారవిభఙ్గేన పణ్ణత్తియో విభత్తా, సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో విభఙ్గో పరిపుణ్ణో, “కతమో ఓతరణో హారవిభఙ్గో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘తత్థ కతమో ఓతరణో హారో’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థాతి** తేసు నిద్దిట్ఠేసు సోళససు దేసనాహారాదీసు **కతమో** సంవణ్ణనావిసేసో **ఓతరణో హారో** ఓతరణహారవిభఙ్గో నామాతి పుచ్ఛతి. “యో చ పటిచ్చుప్పాదో”తిఆదినిద్దేసస్స ఇదాని మయా వుచ్చమానో “ఉద్ధం అధో సబ్బధి విప్పముత్తో”తిఆదికో విత్థారసంవణ్ణనావిసేసో ఓతరణో హారో ఓతరణహారవిభఙ్గో నామాతి గహేతబ్బో.

తత్థ పాఠే “కతమే పటిచ్చసముప్పాదాదయో నిద్ధారేత్వా కతమేహి నిద్ధారితేహి ధమ్మేహి ఓతరతీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ఇమస్మిం పాఠే ఇమే పటిచ్చసముప్పాదాదయో నిద్ధారేత్వా ఇమేహి నిద్ధారితేహి ధమ్మేహి ఓతరతీతి దస్సేతుం **‘‘ఉద్ధం అధో

సబ్బధి విప్పముత్తో''తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఉద్ధన్తి** కామధాతుతో ఉద్ధం ఉపరిభాగే పవత్తాయ రూపధాతుఅరూపధాతుయా. **అధోతి** రూపధాతుతో హేట్ఠాభాగే పవత్తాయ కామధాతుయా. **సబ్బధీతి** సబ్బస్మిం కామరూపఅరూపధాతుమ్హి. **విప్పముత్తోతి** పటిసన్ధివసేన అప్పవత్తనతో విప్పముత్తో అసేక్ఖో. అయం సేక్ఖో దస్సనమగ్గేన సక్కాయదిట్ఠియా సముగ్ఘాతత్తా "అహం అస్మీ"తి అనానుపస్సీ విహరతి. ఏవం సేక్ఖాయ విముత్తియా చేవ అసేక్ఖాయ విముత్తియా చ సేక్ఖో చేవ అసేక్ఖో చ అతిణ్ణపుబ్బం ఓఘం అపునబ్భవాయ విముత్తో ఉదతారీతి గాథాత్థో గహేతబ్బో.

తస్మిం గాథాపాఠే "కతమే నిద్ధారేత్వా కతమేహి ఓతరతీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''ఉద్ధన్తి రూపధాతూ''**తిఆది వుత్తం. **ఉద్ధన్తి** మనుస్సలోకతో ఉద్ధం చాతుమహారాజికాదయోపి గహితాతి అత్థసమ్భవతో తం నివత్తేతుం **''రూపధాతు అరూపధాతూ''**తి వుత్తం. **అధోతి** మనుస్సభవతో అధో చత్తారో అపాయభూమియో చ గహితాతి అత్థసమ్భవతో తం నివత్తేతుం **''కామధాతూ''**తి వుత్తం. **సబ్బధీతి** చతుభూమికేతి అత్థసమ్భవతో **''తేధాతుకే''**తి వుత్తం. **అయం అసేక్ఖా విముత్తీతి** విముత్తస్స అసేక్ఖస్స యా విరాగతా అత్థి, అయమ్పి విరాగతా అసేక్ఖఫలవిముత్తి. "ఉద్ధం అధో సబ్బధి విప్పముత్తో"తి పాఠే వుత్తప్పకారా అయం అసేక్ఖా విముత్తి నిద్ధారితాతి అత్థో. నిద్ధారితాయ అసేక్ఖాయ విముత్తియా యాని సద్ధాదిపఞ్చిన్ద్రియాని నిద్ధారితాని, **తానియేవ** అసేక్ఖాని పఞ్చిన్ద్రియాని భవన్తి. **అయం** వుత్తప్పకారా ఓతరణా **ఇన్ద్రియేహి** విముత్తియా **ఓతరణా** నామ పవేసనా నామ.

తానియేవ అసేక్ఖాని పఞ్చిన్ద్రియాని విజ్జాయ ఉపకారకత్తా, పఞ్ఞాపదట్ఠానత్తా వా **విజ్జా** భవన్తి. **విజ్జుప్పాదా** తాదిసాయ విజ్జాయ ఉప్పాదా ఉప్పాదహేతుతో **అవిజ్జానిరోధో** అవిజ్జాయ నిరోధో హోతి...పే॰... దుక్ఖక్ఖన్ధస్స నిరోధో హోతి, **అయం** వుత్తప్పకారా ఓతరణా పటిచ్చసముప్పాదేహి ఓతరణా నామ.

తానియేవ అసేక్ఖాని పఞ్చిన్ద్రియాని తీహి ఖన్ధేహి సఙ్గహితాని సద్ధావీరియేహి సీలసమ్భవతో, సతియా చ పఞ్ఞానువత్తకత్తా. సేసా వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బా.

"ఉద్ధం అధో సబ్బధి విప్పముత్తో"తి పాఠే నిద్ధారేత్వా ఓతరణా ఆచరియేన విభత్తా, అమ్హేహి చ ఞాతా, "అయం అహస్మీతి అనానుపస్సీ"తి పాఠే "కతమే నిద్ధారేత్వా కతమేహి ఓతరణేహి ఓతరతీ"తి వత్తబ్బత్తా **''అయం అహస్మీతి అనానుపస్సీతి అయం సక్కాయదిట్ఠియా''**తిఆది వుత్తం. యో అయం సేక్ఖో "అహమస్మీ"తి నానుపస్సీ, తస్స సేక్ఖస్స సక్కాయదిట్ఠియా యో సముగ్ఘాతో అత్థి, యా సముగ్ఘాతసఙ్ఖాతా సముగ్ఘాతవిముత్తి సేక్ఖా విముత్తి హోతి, తస్సా సేక్ఖాయ విముత్తియా యాని సద్ధాదిపఞ్చిన్ద్రియాని నిద్ధారితాని, **తానియేవ** సేక్ఖాని పఞ్చిన్ద్రియాని భవన్తి. **అయం** వుత్తప్పకారా ఓతరణా ఇన్ద్రియేహి ఓతరణా నామ. సేసా వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బా.

౪౩. "ఉద్ధం అధో"తిఆదిగాథాయం ఓతరణా ఆచరియేన విభత్తా, అమ్హేహి చ ఞాతా, "నిస్సితస్స చలిత"న్తిఆదిపాఠే "కతమే నిద్ధారేత్వా కతమేహి ఓతరతీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''నిస్సితస్స చలితం, అనిస్సితస్స చలితం నత్థీ''**తిఆది వుత్తం. **నిస్సితస్స** పుగ్గలస్స **చలితం** చలనం అత్థి, **అనిస్సితస్స** పుగ్గలస్స **చలితం** చలనం నత్థి. **చలితే** చలనే అసతి పస్సద్ధి భవతి, పస్సద్ధియా **సతి** విజ్జమానాయ నతి న హోతి, నతియా **అసతి** అవిజ్జమానాయ **ఆగతిగతి** న హోతి, ఆగతిగతియా **అసతి** అవిజ్జమానాయ **చుతూపపాతో** న హోతి, చుతూపపాతే **అసతి** అవిజ్జమానే **ఇధ** చసు అజ్ఝత్తికాయతనేసు అత్తానం నేవ

పస్సతి, **హురం** వా ఛసు బాహిరాయతనేసు అత్తానం న పస్సతి, **ఉభయం అన్తరేన** వజ్జేత్వా ఫస్సాదిసముదాయేసు ధమ్మేసు అత్తానం న పస్సతి, **ఏసోవ** పటిచ్చసముప్పాదో "అవిజ్జానిరోధా"తిఆదికో దుక్ఖస్స **అన్తో** అవసానం కరోతీతి అత్థో.

నిస్సితస్స చలితన్తి ఏత్థ "నిస్సయో కతివిధో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''నిస్సితస్స చలితన్తి నిస్సయో నామా''**తిఆది వుత్తం. **తత్థాతి** తేసు దువిధేసు తణ్హానిస్సయదిట్ఠినిస్సయేసు యా చేతనా **రత్తస్స** పుగ్గలస్స నిద్ధారితా, **అయం** చేతనాధమ్మో **తణ్హానిస్సయో** నామ. యా చేతనా **మూళ్హస్స** పుగ్గలస్స నిద్ధారితా. **అయం** చేతనాధమ్మో **దిట్ఠినిస్సయో** నామ. సా దువిధా చేతనా పన సఙ్ఖారా నామ. సఙ్ఖారపచ్చయా విఞ్ఞాణం...పే.... సబ్బో పటిచ్చసముప్పాదో నిద్ధారితో. **అయం** వుత్తప్పకారా ఓతరణా పటిచ్చసముప్పాదేహి ఓతరణా నామ.

తత్థాతి తస్మిం తణ్హానిస్సయదిట్ఠినిస్సయే యా వేదనా **రత్తస్స** పుగ్గలస్స నిద్ధారితా, అయం **సుఖా వేదనా**. యా చేతనా **సమ్మూళ్హస్స** పుగ్గలస్స నిద్ధారితా, అయం **అదుక్ఖమసుఖా వేదనా**. యేభుయ్యేన సేసా వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బా.

౪౪. "నిస్సితస్స చలిత"న్తిఆదిపాఠే ఓతరణా ఆచరియేన విభత్తా, అమ్హేహి చ ఞాతా.

"యే కేచి సోకా పరిదేవితా వా...పే....
పియం న కయిరాథ కుహిఞ్చి లోకే"తి. –

గాథాపాఠే "కతమే నిద్ధారేత్వా కతమేహి ఓతరతీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''యే కేచి సోకా''**తిఆది వుత్తం. యే కేచి సోకా వా యా కాచి పరిదేవితా వా అనేకరూపా యా కాచి దుక్ఖా వా లోకస్మిం సమ్భవన్తి. **ఏతే** సోకాదయో పియం పటిచ్చ పభవన్తి, పియే అసన్తే **ఏతే** సోకాదయో న భవన్తి. **తస్మా** పియే అసన్తే సోకాదీనం అభావతో **యేసం** వీతసోకానం కుహిఞ్చి లోకేపి నత్థి, తే వీతసోకా సుఖినో భవన్తి. **తస్మా** వీతసోకానం సుఖసమ్పన్నత్తా అసోకం విరజం **పత్థయానో** సప్పురిసో కుహిఞ్చి లోకే పియం న కయిరాథాతి గాథాత్థో.

''యే కేచి సోకా పరిదేవితా వా, దుక్ఖా చ లోకస్మిమనేకరూపా పియం పటిచ్చ పభవన్తి ఏతే''తి ఏత్థ పాఠే యా వేదనా నిద్ధారితా, అయం **దుక్ఖా వేదనా**. సేసా వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బా.

"యే కేచి సోకా"తిఆదిగాథాపాఠే ఓతరణా ఆచరియేన విభత్తా, అమ్హేహి చ ఞాతా , "కామం కామయమానస్సా"తిఆదిగాథాపాఠే "కతమే నిద్ధారేత్వా కతమేహి ఓతరతీ"తి వత్తబ్బత్తా **''కామం కామయమానస్సా''**తిఆది వుత్తం. తస్సం గాథాయం అత్థో హేట్ఠా వుత్తోవ.

తత్థాతి తస్మిం "పీతిమనో హోతీ"తి పాఠే యా పీతిమనతా వుత్తా నిద్ధారితా, **అయం** పీతిమనతా **అనునయో** హోతి. **''సల్లవిద్ధోవ రుప్పతీ''**తి పాఠే యం రుప్పనం ఆహ, **ఇదం** రుప్పనం **పటిఘం** హోతి, అనునయో చ పటిఘఞ్చ నిద్ధారితాతి అత్థో.

"అనునయే చ పటిఘే చ నిద్ధారితే కతమో ధమ్మో నిద్ధారితో"తి వత్తబ్బత్తా **''అనునయో పటిఘఞ్చ పన తణ్హాపక్ఖో''**తి వుత్తం. **తణ్హాపక్ఖోతి** తణ్హాపక్ఖత్తా తణ్హా నిద్ధారితా. "అనునయో తణ్హాపక్ఖో హోతు, పటిఘం పన తణ్హాపక్ఖం న సియా"తి చే

వదేయ్య? పటిఘస్స అత్తసినేహవసేన పవత్తనతో పటిఘమ్హి తణ్హాపక్ఖం హోతి. “తణ్హాయ నిద్ధారితాయ కతమో నిద్ధారితో”తి వత్తబ్బత్తా “**తణ్హాయ చ పనా**”తిఆది వుత్తం. దసన్నం రూపాయతనానం తణ్హాయ పదట్ఠానత్తా దస రూపాని ఆయతనాని నిద్ధారితాని. **అయం** వుత్తప్పకారా ఓతరణా ఆయతనేహి ఓతరణా నామ. సుత్తే ఆగతా పటిచ్చసముప్పాదాదయో తేన సంవణ్ణనావిసేసేన నయేన నిద్ధారితా, సుత్తత్థముఖేన వా నిద్ధారితా, తేన…పే… నయేన నిద్ధారితేసు పటిచ్చసముప్పాదాదీసు యో సంవణ్ణనానయవిసేసో తదత్థవాచకవసేన వా తదత్థఞాపకవసేన వా ఓతరతి పవిసతి సమోసరతి, సో సంవణ్ణనానయవిసేసో ఓతరణో హారో నామాతి అధిప్పాయో దట్ఠబ్బో. సేసేసుపి వుత్తనయానుసారేన ఓతరణా గహేతబ్బా. “**తేనాహ ఆయస్మా**”తిఆద్యానుసన్ధ్యాదిఅత్థో చేవ “**నియుత్తో ఓతరణో హారో**”తి అనుసన్ధ్యాదిఅత్థో చ వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బో.

ఇతి ఓతరణహారవిభఙ్గే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన అట్ఠకథాటీకానుసారేన గమ్భీరత్థో విత్థారతో విభజిత్వా గహేతబ్బోతి.

౧౩. సోధనహారవిభఙ్గవిభావనా

౪౫. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన ఓతరణహారవిభఙ్గేన ఓతరేతబ్బా సుత్తత్థా విభత్తా, సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో విభఙ్గో పరిపుణ్ణో, “కతమో సోధనహారవిభఙ్గో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా “**తత్థ కతమో సోధనో హారో**”తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థా**తి తేసు నిద్దిట్ఠేసు సోళససు దేసనాహారాదీసు **కతమో** సంవణ్ణనావిసేసో **సోధనో హారో** సోధనహారవిభఙ్గో నామాతి పుచ్ఛతి. “విస్సజ్జితమ్హి పఞ్హే”తిఆదినిద్దేసస్స ఇదాని మయా వుచ్చమానో “యథా ఆయస్మా అజితో”తిఆదికో విత్థారసంవణ్ణనావిసేసో సోధనహారవిభఙ్గో నామాతి గహేతబ్బో. “కథం తత్థ పఞ్హే సోధనో హారో విఞ్ఞాతబ్బో”తి వత్తబ్బత్తా “**యథా ఆయస్మా**”తిఆది వుత్తం. **యథా** యేన పకారేన ఆయస్మా అజితో పారాయనే భగవన్తం పఞ్హం పుచ్ఛతి, తథా తేన పకారేన విస్సజ్జితమ్హి పఞ్హే అయం సోధనో హారో విఞ్ఞాతబ్బోతి. “నియమేత్వా విభజేహీ”తి వత్తబ్బత్తా నియమేత్వా విభజితుం “**కేనస్సూ**”తిఆది వుత్తం. గాథాత్థో వుత్తోవ.

“కేనస్సు నివుతో లోకో, కేనస్సు నప్పకాసతి;
కిస్సాభిలేపనం బ్రూసి, కింసు తస్స మహబ్భయ”న్తి. –

పుచ్ఛావసేన పవత్తగాథాయఞ్చ –

“అవిజ్జాయ నివుతో లోకో, (అజితాతి భగవా,)
వివిచ్ఛా పమాదా నప్పకాసతి;
జప్పాభిలేపనం బ్రూమి, దుక్ఖమస్స మహబ్భయ”న్తి. –

విస్సజ్జనవసేన పవత్తగాథాయఞ్చాతి ఇమాసు ద్వీసు గాథాసు “**కేనస్సు నివుతో లోకో**”తి ఇమినా పదేన **పఞ్హే** పుచ్ఛితే “**అవిజ్జాయ నివుతో లోకో**”తి ఇమినా పదేన భగవా “కేనస్సు నివుతో లోకో”తి పదం తదత్థే అఞ్ఞాణసంసయాదిమలానం

అపనయనేన సోధేతి. తదత్థే హి విస్సజ్జితే అఞ్ఞాణసంసయాదీనం అభావతో అత్థో సోధితో నామ, అత్థే చ సోధితే పదమ్పి సోధితంయేవ. తేనాహ **అట్ఠకథాయం** – “తదత్థస్స విస్సజ్జనతో”తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౪౫), **టీకాయఞ్చ** “తబ్బిసయఅఞ్ఞాణసంసయాదిమలాపనయనేన సోధేతీ”తి వుత్తం. **నో చ ఆరమ్భ**న్తి పుచ్ఛితుం ఆరభితబ్బం సబ్బగాథాపదం, గాథాత్థం వా, ఞాతుం ఇచ్ఛితస్స సబ్బస్స అత్థస్స విస్సజ్జనవసేన అపరియోసితత్తా భగవా “అవిజ్జాయ నివుతో లోకో”తి ఏత్తకేనేవ పదేన సోధేతి. సేసేసుపి ఏస నయో.

‘‘**కింసు తస్స మహబ్భయ**’’న్తి ఇమినా పదేన పఞ్హో పుచ్ఛితే ‘‘**దుక్ఖమస్స మహబ్భయ**’’న్తి పదేన భగవతా **ఆరమ్భో** ఞాతుం ఇచ్ఛితో అత్థో **సుద్ధో** సోధితో హోతి. సేసగాథాసుపి ఏసేవ నయో.

యత్థ పఞ్హే **ఏవం** నిరవసేసవిస్సజ్జనవసేన ఆరమ్భో **సుద్ధో** సోధితో భవతి, సో పఞ్హో **విస్సజ్జితో** సోధితో భవతి. **యత్థ** పఞ్హే ఏవం నిరవసేసవిస్సజ్జనవసేన ఆరమ్భో యావ **అసుద్ధో** అసోధితో భవతి, తావ సో పఞ్హో **విస్సజ్జితో** సోధితో న భవతీతి యోజనా. ‘‘**తేనాహ**’’తిఆద్యానుసన్ధ్యాద్యత్థో చేవ ‘‘**నియుత్తో సోధనో హారో**’’తి అనుసన్ధ్యాద్యత్థో చ వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బో.

ఇతి సోధనహారవిభఙ్గే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన అట్ఠకథాటీకానుసారేన గమ్భీరత్థో విత్థారతో విభజిత్వా గహేతబ్బోతి.

౧౪. అధిట్ఠానహారవిభఙ్గవిభావనా

౪౬. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన విభఙ్గేన పఞ్హాదయో సోధితా, సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో పరిపుణ్ణో, “కతమో అధిట్ఠానహారవిభఙ్గో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తత్థ కతమో అధిట్ఠానో హారో**’’తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థా**తి తేసు నిద్దిట్ఠేసు సోళససు దేసనాహారాదీసు **కతమో** సంవణ్ణనావిసేసో పటినిద్దేసతో **అధిట్ఠానో హారో** అధిట్ఠానహారవిభఙ్గో నామాతి పుచ్ఛతి. “ఏకత్తతాయ ధమ్మా, యేపి చ వేమత్తతాయ నిద్దిట్ఠా”తిఆదినిద్దేసస్స ఇదాని మయా వుచ్చమానో “యే తత్థ నిద్దిట్ఠా, తథా తే ధారయితబ్బా”తిఆదికో విత్థారసంవణ్ణనావిసేసో అధిట్ఠానహారవిభఙ్గో నామాతి గహేతబ్బో.

“యే ధమ్మా సుత్తేసు ఏకత్తతాయ చ వేమత్తతాయ చ నిద్దిట్ఠా, తే ధమ్మా కిం పన తథేవ ధారయితబ్బా , ఉదాహు అఞ్ఞథాపి వికప్పయితబ్బా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**యే తత్థా**’’తిఆది వుత్తం. **తత్థ** తేసు సుత్తన్తేసు **యే** దుక్ఖసచ్చాదయో ధమ్మా ఏకత్తతాయ చ వేమత్తతాయ చ నిద్దిట్ఠా, **తే** దుక్ఖసచ్చాదయో ధమ్మా **తథా** ఏకత్తతాయ చ వేమత్తతాయ చ **ధారయితబ్బా** ఉపలక్ఖితబ్బా, న అఞ్ఞథా వికప్పయితబ్బా.

“సామఞ్ఞకప్పనాయ వోహారభావేన అనవట్ఠానతో కతమా ఏకత్తతా, కతమా వేమత్తతా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**దుక్ఖన్తి ఏకత్తతా**’’తిఆది వుత్తం. **దుక్ఖ**న్తి జాతిఆదివిసేసమనపేక్ఖిత్వా యా దుక్ఖసామఞ్ఞతా వుత్తా, సా అయం దుక్ఖసామఞ్ఞతా దుక్ఖస్స **ఏకత్తతా** నామ. “తత్థ కతమం దుక్ఖ”న్తి పుచ్ఛితా “జాతి దుక్ఖా, జరా దుక్ఖా…పే… విఞ్ఞాణం దుక్ఖ”న్తి జాతిఆదివిసేసమపేక్ఖిత్వా

యా దుక్ఖవిసేసతా వుత్తా, సా **అయం** దుక్ఖవిసేసతా దుక్ఖస్స **వేమత్తతా** నామ. **తత్థా**తి యే దుక్ఖాదయో ధమ్మా సుత్తే వుత్తా, తత్థ తేసు దుక్ఖాదీసు అత్థేసు.

దుక్ఖసముదయోతి "తణ్హా పోనోభవికా"తి విసేసమనపేక్ఖిత్వా యా సముదయసామఞ్ఞతా వుత్తా, సా అయం సముదయసామఞ్ఞతా సముదయస్స **ఏకత్తతా** నామ. "తత్థ కతమో సముదయో"తి పుచ్ఛిత్వా "యాయం తణ్హా…పే॰… విభవతణ్హా"తి విసేసం అపేక్ఖిత్వా యా సముదయవిసేసతా వుత్తా, సా **అయం** సముదయవిసేసతా సముదయస్స **వేమత్తతా** నామ.

దుక్ఖనిరోధోతి "తస్సాయేవ తణ్హాయ అసేసవిరాగనిరోధో"తి విసేసమనపేక్ఖిత్వా యా నిరోధసామఞ్ఞతా వుత్తా, సా అయం నిరోధసామఞ్ఞతా నిరోధస్స **ఏకత్తతా** నామ. "తత్థ కతమో దుక్ఖనిరోధో"తి పుచ్ఛిత్వా "యో తస్సాయేవ తణ్హాయ అసేసవిరాగనిరోధో చాగో పటినిస్సగ్గో ముత్తి అనాలయో"తి విసేసమపేక్ఖిత్వా యా నిరోధవిసేసతా వుత్తా, సా **అయం** నిరోధవిసేసతా నిరోధస్స **వేమత్తతా** నామ.

దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదాతి? పటిపదాతి సమ్మాదిట్ఠిఆదివిసేసమనపేక్ఖిత్వా యా నిరోధగామినిపటిపదాసామఞ్ఞతా వుత్తా, సా అయం నిరోధగామినిపటిపదాసామఞ్ఞతా మగ్గస్స **ఏకత్తతా** నామ. "తత్థ కతమా దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదా"తి పుచ్ఛిత్వా "అయమేవ అరియో…పే॰… సమ్మాసమాధీ"తి సమ్మాదిట్ఠిఆదివిసేసమపేక్ఖిత్వా యా విసేసదుక్ఖనిరోధగామినిపటిపదతా వుత్తా, సా **అయం** విసేసదుక్ఖనిరోధగామినిపటిపదతా మగ్గస్స **వేమత్తతా** నామ.

మగ్గోతి నిరయగామిమగ్గాదివిసేసమనపేక్ఖిత్వా యా సామఞ్ఞమగ్గతా వుత్తా, సా అయం సామఞ్ఞమగ్గతా మగ్గస్స **ఏకత్తతా** నామ. "తత్థ కతమో మగ్గో"తి పుచ్ఛిత్వా "నిరయగామీ మగ్గో…పే॰… నిబ్బానగామీ మగ్గో"తి నిరయగామిమగ్గాదివిసేసం అపేక్ఖిత్వా యా విసేసమగ్గతా వుత్తా, సా **అయం** విసేసమగ్గతా మగ్గస్స **వేమత్తతా** నామ.

నిరోధోతి పటిసఙ్ఖానిరోధాదివిసేసం అనపేక్ఖిత్వా యా సామఞ్ఞనిరోధతా వుత్తా, సా అయం సామఞ్ఞనిరోధతా నిరోధస్స **ఏకత్తతా** నామ. "తత్థ కతమో నిరోధో"తి పుచ్ఛిత్వా "పటిసఙ్ఖానిరోధో…పే॰… సబ్బకిలేసనిరోధో"తి పటిసఙ్ఖానిరోధాదివిసేసం అపేక్ఖిత్వా యా విసేసనిరోధతా వుత్తా, సా **అయం** విసేసనిరోధతా నిరోధస్స **వేమత్తతా** నామ.

రూపన్తి చాతుమహాభూతికాదివిసేసమనపేక్ఖిత్వా యా సామఞ్ఞరూపతా వుత్తా, సా అయం సామఞ్ఞరూపతా రూపస్స **ఏకత్తతా** నామ. "తత్థ కతమం రూప"న్తి పుచ్ఛిత్వా "చాతుమహాభూతికం…పే॰… వాయోధాతుయా చిత్తం విరాజేతీ"తి చాతుమహాభూతికాదివిసేసమపేక్ఖిత్వా యా విసేసరూపతా వుత్తా, సా **అయం** విసేసరూపతా రూపస్స **వేమత్తతా** నామ.

౪౫. అవిజ్జాతి దుక్ఖేఅఞ్ఞాణాదివిసేసమనపేక్ఖిత్వా యా అవిజ్జాసామఞ్ఞతా వుత్తా, సా అయం అవిజ్జాసామఞ్ఞతా అవిజ్జాయ **ఏకత్తతా** నామ. "తత్థ కతమా అవిజ్జా"తి పుచ్ఛిత్వా "దుక్ఖే అఞ్ఞాణం, దుక్ఖసముదయే అఞ్ఞాణం…పే॰… అవిజ్జాలఙ్గీ మోహో అకుసలమూల"న్తి దుక్ఖేఅఞ్ఞాణాదివిసేసమపేక్ఖిత్వా యా అవిజ్జావిసేసతా వుత్తా, సా అయం అవిజ్జావిసేసతా అవిజ్జాయ **వేమత్తతా** నామ.

విజ్జాతి దుక్ఖేఞాణాదివిసేసమనపేక్ఖిత్వా యా విజ్జాసామఞ్ఞతా వుత్తా, సా అయం విజ్జాసామఞ్ఞతా విజ్జాయ **ఏకత్తతా** నామ. “తత్థ కతమా విజ్జా”తి పుచ్ఛిత్వా “దుక్ఖే ఞాణం, దుక్ఖసముదయే ఞాణం…పే… ధమ్మవిచయసమ్బోజ్ఝఙ్గో మగ్గఙ్గం మగ్గపరియాపన్న”న్తి దుక్ఖేఞాణాదివిసేసమపేక్ఖిత్వా యా విజ్జావిసేసతా వుత్తా, సా **అయం** విజ్జావిసేసతా విజ్జాయ **వేమత్తతా** నామ.

సమాపత్తీతి సఞ్ఞాసమాపత్యాదివిసేసం అనపేక్ఖిత్వా యా సామఞ్ఞసమాపత్తితా వుత్తా, సా సామఞ్ఞసమాపత్తితా సమాపత్తియా **ఏకత్తతా** నామ. “తత్థ కతమా సమాపత్తీ”తి పుచ్ఛిత్వా “సఞ్ఞాసమాపత్తి అసఞ్ఞాసమాపత్తి…పే… నిరోధసమాపత్తీ”తి సఞ్ఞాసమాపత్యాదివిసేసం అపేక్ఖిత్వా యా విసేససమాపత్తితా వుత్తా, సా **అయం** విసేససమాపత్తితా సమాపత్తియా **వేమత్తతా** నామ.

ఝాయీతి సేక్ఖఝాయిఆదివిసేసం అనపేక్ఖిత్వా యా ఝాయీసామఞ్ఞతా వుత్తా, సా ఝాయీసామఞ్ఞతా ఝాయినో **ఏకత్తతా** నామ. “తత్థ కతమో ఝాయీ”తి పుచ్ఛిత్వా “అత్థి సేక్ఖో ఝాయీ, అత్థి అసేక్ఖో ఝాయీ…పే… పఞ్ఞుత్తరో ఝాయీ”తి సేక్ఖఝాయిఅసేక్ఖఝాయిఆదివిసేసమపేక్ఖిత్వా యా ఝాయీవిసేసతా వుత్తా, సా **అయం** ఝాయీవిసేసతా ఝాయినో **వేమత్తతా** నామ.

సమాధీతి సరణసమాధ్యాదివిసేసమనపేక్ఖిత్వా యా సమాధిసామఞ్ఞతా వుత్తా, సా అయం సమాధిసామఞ్ఞతా సమాధినో **ఏకత్తతా** నామ. “తత్థ కతమో సమాధీ”తి పుచ్ఛిత్వా “సరణో సమాధి, అరణో సమాధి…పే… మిచ్ఛాసమాధి, సమ్మాసమాధీ”తి సరణసమాధ్యాదివిసేసమపేక్ఖిత్వా యా సమాధివిసేసతా వుత్తా, సా **అయం** సమాధివిసేసతా సమాధినో **వేమత్తతా** నామ.

పటిపదాతి ఆగాళ్హపటిపదాదివిసేసమనపేక్ఖిత్వా యా పటిపదాసామఞ్ఞతా వుత్తా, అయం పటిపదాసామఞ్ఞతా పటిపదాయ **ఏకత్తతా** నామ. “తత్థ కతమా పటిపదా”తి పుచ్ఛిత్వా “ఆగాళ్హపటిపదా, నిజ్ఝామపటిపదా…పే… సుఖా పటిపదా ఖిప్పాభిఞ్ఞా”తి ఆగాళ్హపటిపదాదివిసేసమపేక్ఖిత్వా యా పటిపదావిసేసతా వుత్తా, సా **అయం** పటిపదావిసేసతా పటిపదాయ **వేమత్తతా** నామ.

కాయోతి నామకాయాదివిసేసమనపేక్ఖిత్వా యా కాయసామఞ్ఞతా వుత్తా, సా అయం కాయసామఞ్ఞతా కాయస్స **ఏకత్తతా** నామ. “తత్థ కతమో కాయో”తి పుచ్ఛిత్వా “నామకాయో రూపకాయో…పే… అయం నామకాయో”తి నామకాయాదివిసేసమపేక్ఖిత్వా యా కాయవిసేసతా వుత్తా, సా **అయం** కాయవిసేసతా కాయస్స **వేమత్తతా** నామాతి యోజనా కాతబ్బా. పదత్థాదికో విసేసో **అట్ఠకథాయం** (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౪౭) విత్థారతో వుత్తో.

వుత్తప్పకారస్స దుక్ఖసముదయాదికస్స ధమ్మస్స ఏకత్తతాదిలక్ఖణం నిగమనవసేన దస్సేతుం “**ఏవం యో ధమ్మో**”తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఏవ**న్తి ఇమినా మయా వుత్తేన “దుక్ఖన్తి ఏకత్తతా. తత్థ కతమం దుక్ఖం? జాతి దుక్ఖా, జరా దుక్ఖా”తిఆదివచనేన. **యో ధమ్మో**తి యో కోచి జాతిజరాబ్యాధ్యాదివిసేసధమ్మో. **యస్స ధమ్మస్సా**తి తతో జాతిఆదివిసేసధమ్మతో అఞ్ఞస్స జరాదివిసేసధమ్మస్స. **సమానభావో**తి జాతిఆదివిసేసధమ్మేన జరాదివిసేసధమ్మస్స దుక్ఖభావేన సమానభావో. **తస్స ధమ్మస్సా**తి జరాదివిసేసధమ్మస్స. **ఏకత్తతాయా**తి దుక్ఖసముదయతాదిసమానతాయ

దుక్ఖసముదయాదిభావానం ఏకీభావేన. **ఏకీభవతీ**తి జాతిఆదివిసేసభేదేన అనేకోపి "దుక్ఖసముదయో"తిఆదినా ఏకసద్దాభిధేయ్యతాయ ఏకీభవతి. **యేన యేన వా పన విలక్ఖణో, తేన తేన వేమత్తం గచ్ఛతి**. యస్స జాతిఆదిధమ్మస్స యేన యేన అభినిబ్బత్తనపరిపాచనాదిసభావేన యో జాతిఆదిధమ్మో జరాదిధమ్మేన విలక్ఖణో విసదిసో హోతి, తస్స జాతిఆదిధమ్మస్స తేన తేన అభినిబ్బత్తనపరిపాచనాదిసభావేన సో జాతిఆదిధమ్మో జరాదిధమ్మేన వేమత్తతం విసదిసత్తం గచ్ఛతి, దుక్ఖసముదయాదిభావేన సమానోపి జాతిఆదిధమ్మో జరాదిధమ్మస్స విసిట్ఠతం గచ్ఛతీతి అత్థో దట్ఠబ్బో.

దుక్ఖసముదయాదిధమ్మస్స ఏకత్తవేమత్తతా ఆచరియేన విభత్తా, అమ్హేహి చ ఞాతా, "తాయ ఏకత్తవేమత్తతాయ కత్థ పుచ్ఛితే సతి అధిట్ఠానం వీమంసితబ్బ"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా సుత్తాదికే పుచ్ఛితే సతి వీమంసితబ్బన్తి దస్సేతుం "**ఏవం సుత్తే వా**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఏవం** ఇమినా వుత్తప్పకారేన సుత్తే వా పుచ్ఛితే, వేయ్యాకరణే వా పుచ్ఛితే, గాథాయం వా పుచ్ఛితాయం సతి అధిట్ఠానం వీమంసితబ్బం. "కిం వీమంసితబ్బ"న్తి పుచ్ఛేయ్య "ఏకత్తతాయ పుచ్ఛతి కిం, ఉదాహు వేమత్తతాయ పుచ్ఛతి కి"న్తి వీమంసితబ్బన్తి యోజనా. **అట్ఠకథాయం** పన – "ఇదాని తావ ఏకత్తవేమత్తతావిసయే నియోజేత్వా దస్సేతుం 'సుత్తే వా వేయ్యాకరణే వా'తిఆది వుత్త"న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౪౮) వుత్తం. "కథం పుచ్ఛితం, కథం విస్సజ్జితబ్బ"న్తి వత్తబ్బత్తా "**యది ఏకత్తతాయా**"తిఆది వుత్తం. "**తేనాహ**"తిఆద్యానుసన్ధ్యాదికో చ "**నియుత్తో అధిట్ఠానో హారో**"తి ఇమస్స అనుసన్ధ్యాదికో చ వుత్తనయానుసారేన వేదితబ్బో.

ఇతి అధిట్ఠానహారవిభఙ్గే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన అట్ఠకథాటీకానుసారేన గమ్భీరత్థో విత్థారతో విభజిత్వా గహేతబ్బోతి.

౧౩. పరిక్ఖారహారవిభఙ్గవిభావనా

౪౯. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన విభఙ్గేన దుక్ఖసచ్చాదీనం ఏకత్తతాదయో విభత్తా, సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో పరిపుణ్ణో, "కతమో పరిక్ఖారహారవిభఙ్గో నామా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "**తత్థ కతమో పరిక్ఖారో హారో**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థా**తి తేసు నిద్దిట్ఠేసు సోళససు దేసనాహారాదీసు **కతమో** సంవణ్ణనావిసేసో **పరిక్ఖారో హారో** పరిక్ఖారహారవిభఙ్గో నామాతి పుచ్ఛతి. "యే ధమ్మా యం ధమ్మం జనయన్తీ"తిఆదినిద్దేసస్స ఇదాని మయా వుచ్చమానో "యో ధమ్మో యం ధమ్మం జనయతి, తస్స సో పరిక్ఖారో"తిఆదికో పరిక్ఖారభూతస్స హేతునో చేవ పచ్చయస్స చ విత్థారసంవణ్ణనావిసేసో పరిక్ఖారవిభఙ్గో నామ.

"కతమో సంవణ్ణేతబ్బో పరిక్ఖారో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "**యో ధమ్మో**"తిఆది వుత్తం. తత్థ **యో** హేతుపచ్చయప్పకారో **ధమ్మో యం** ఫలభూతం **ధమ్మం జనయతి** జనేతి, **తస్స** ఫలధమ్మస్స **సో** హేతుపచ్చయప్పకారో ధమ్మో **పరిక్ఖారో** నామ. "కింలక్ఖణో పరిక్ఖారో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా తథా పుచ్ఛిత్వా లక్ఖణవిసేసం దస్సేతుం "**కింలక్ఖణో**"తిఆది వుత్తం. **అట్ఠకథాయం** పన – "తత్థ 'యో ధమ్మో యం ధమ్మం జనయతి, తస్స సో పరిక్ఖారో'తి సఙ్ఖేపతో పరిక్ఖారలక్ఖణం వత్వా తం విభాగేన దస్సేతుం 'కింలక్ఖణో'తిఆది వుత్త"న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౪౯) వుత్తం. "కిత్తకా ధమ్మా జనయన్తీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "**ద్వే ధమ్మా జనయన్తి హేతు చ పచ్చయో చా**"తి వుత్తం. "హేతుపి కారణం, పచ్చయోపి కారణం , తస్మా కారణాయేవ కేన లక్ఖణేన ద్విధా వుత్తా"తి వత్తబ్బత్తా "**తత్థ కింలక్ఖణో**"తిఆది వుత్తం. జనితబ్బఫలతో అఞ్ఞేహి ఫలేహి **అసాధారణలక్ఖణో హేతు,** సబ్బఫలేహి

సాధారణలక్ఖణో పచ్చయో, ఇమినా విసేసలక్ఖణేన ద్విధా వత్తబ్బాతి అత్థో. "సాధారణాసాధారణవిసేసో కీదిసో భవే"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''యథా కిం భవే''**తి పుచ్ఛిత్వా **''యథా అఙ్కురస్సా''**తిఆది వుత్తం. యథా యో సాధారణాసాధారణవిసేసో అత్థి, తథా సో సాధారణాసాధారణవిసేసో కిం వియ భవేతి అత్థో. **అఙ్కురస్స నిబ్బత్తియా బీజం అసాధారణం** యథా, తథా **హేతు** ఫలస్స నిబ్బత్తియా అసాధారణో భవే. **పథవీ చ ఆపో చ** అఙ్కురస్స నిబ్బత్తియా **సాధారణా** భవన్తి యథా, తథా **పచ్చయో** ఫలస్స నిబ్బత్తియా సాధారణో భవే. సబ్బఫలస్స పచ్చయత్తా అఙ్కురస్స బీజం అసాధారణం జనకం హేతు. "కథం పథవీ, ఆపో చ సాధారణా జనకాతి సద్దహితబ్బా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''అఙ్కురస్స హీ''**తిఆది వుత్తం. సమం సమానం ఫలం భవాపేతీతి **సభావో,** కో సో? బీజం హేతుయేవ. "కిం హేతుపచ్చయానం విసేసో బీజఙ్కురోపమాయేవ దస్సేతబ్బో, ఉదాహు అఞ్ఞాపమాయపి దస్సేతబ్బో"తి వత్తబ్బత్తా అఞ్ఞాయ ఉపమాయపి విసేసం దస్సేతుం **''యథా వా పనా''**తిఆది వుత్తం. ఇమాయ ఉపమాయపి హేతుపచ్చయానం విసేసో విజానితబ్బోతి అధిప్పాయో.

బీజఙ్కురాదీసు బాహిరేసు పరిక్ఖారభూతానం హేతుపచ్చయానం విసేసో ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, "కథం అజ్ఝత్తికేసు విభత్తో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''అయఞ్హి సంసారో''**తిఆది వుత్తం. అథ వా "బాహిరేసు పరిక్ఖారభూతో హేతుపచ్చయో యుత్తో హోతు, కథం అజ్ఝత్తికేసు యుత్తో"తి వత్తబ్బత్తా **''అయఞ్హి సంసారో''**తిఆది వుత్తం. **అట్ఠకథాయం** పన – "ఏవం బాహిరం హేతుపచ్చయవిభాగం దస్సేత్వా ఇదాని అజ్ఝత్తికం దస్సేతుం 'అయఞ్హి సంసారో'తిఆది వుత్త"న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౪౮) వుత్తం. హేతుపచ్చయేహి సహ సంసారో భవతీతి **సహేతుపచ్చయో.** అయం సంసారో హి యస్మా సహేతుపచ్చయో హుత్వా నిబ్బత్తో, తస్మా అజ్ఝత్తికేపి పరిక్ఖారభూతో హేతుపచ్చయో యుత్తోయేవాతి దట్ఠబ్బోతి అధిప్పాయో.

నో ఇమస్స సంసారస్స సహేతుపచ్చయత్తం యది భగవతా వుత్తం, ఏవం సతి అమ్హేహి సద్దహితబ్బం, "కథం సద్దహితబ్బ"న్తి వత్తబ్బత్తా **''ఏవఞ్హీ''**తిఆది వుత్తం. **ఏవన్తి** ఇమినా అవిజ్జాదినా హేతుపచ్చయేన సబ్బో పటిచ్చసముప్పాదో సంసారోతి నిబ్బత్తోతి భగవతా సంసారస్స సహేతుపచ్చయత్తం వుత్తం, తస్మా సద్దహితబ్బం. అవిజ్జాదయో సఙ్ఖారాదీనం పచ్చయో హోతు, "కతమో అవిజ్జాయ హేతూ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''ఇతి అవిజ్జా అవిజ్జాయ హేతూ''**తి వుత్తం. "కతమో అవిజ్జాయ పచ్చయో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''అయోనిసో మనసికారో పచ్చయో''**తి వుత్తం. "కతమా అవిజ్జా కతమాయ అవిజ్జాయ హేతూ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''పురిమికా అవిజ్జా పచ్ఛిమికాయ అవిజ్జాయ హేతూ''**తి వుత్తం. "కతమా పురిమికా అవిజ్జా కతమా పచ్ఛిమికా అవిజ్జా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''తత్థా''**తిఆది వుత్తం. "అవిజ్జాపరియుట్ఠానస్స హేతుభూతో పురిమో అవిజ్జానుసయో సమనన్తరోవ కిం, ఉదాహు పరమ్పరహేతుపి హోతీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''బీజఙ్కురో వియా''**తిఆది వుత్తం. **బీజఙ్కురో**తి బీజానం అఙ్కురోతి బీజఙ్కురో, బీజానం **సమనన్తరహేతుతాయ** అఙ్కురో నిబ్బత్తతి **వియ. యత్థ** రుక్ఖాదికే యం ఫలం నిబ్బత్తతి, తస్మిం రుక్ఖాదికే నిబ్బత్తస్స **అస్స** ఫలస్స **ఇదం** బీజం పన **పరమ్పరహేతుతాయ హేతుభూతం** భవతి.

"బీజం పన ఏకంయేవ హోతి, కథం ద్విధా వత్తబ్బ"న్తి వత్తబ్బత్తా **''దువిధో హీ''**తిఆది వుత్తం, సమనన్తరకాలపరమ్పరకాలభేదేన హేతుపి దువిధో హోతియేవాతి అత్థో. బీజభూతో హేతు దువిధో యథా, ఏవం అవిజ్జాయ హేతుభూతో అవిజ్జానుసయోపి సమనన్తరహేతు చ పరమ్పరహేతు చాతి కాలభేదేన దువిధో భవతి, సమనన్తరో అవిజ్జానుసయో సమనన్తరస్స అవిజ్జాపరియుట్ఠానస్స సమనన్తరహేతు హోతి. పురిమతరో అవిజ్జానుసయో పచ్ఛిమతరస్స అవిజ్జాపరియుట్ఠానస్స పరమ్పరహేతు హోతి. ఇతి బీజభూతో అసాధారణో హేతు, పథవీఆపాదికో సాధారణో పచ్చయోతి

విసేసో పాకటో యథా, ఏవం అవిజ్జానుసయో అసాధారణో **హేతు,** అయోనిసోమనసికారో సాధారణో **పచ్చయో**తి విసేసో దట్ఠబ్బో.

"ఏత్తకేనేవ హేతుపచ్చయానం విసేసో వత్తబ్బో"తి వత్తబ్బత్తా **''యథా వా పన థాలకఞ్చా''**తిఆది వుత్తం. **అట్ఠకథాయం** పన – "యథా వా పనాతిఆదినాపి హేతుపచ్చయవిభాగమేవ దస్సేతీ"తి వుత్తం. తత్థ పదీపస్స పచ్చయభూతం థాలకఞ్చ వట్టి చ తేలఞ్చ పదీపస్స **సభావహేతు** సమానహేతు న హోతీతి యోజనా. "పదీపస్స పచ్చయభూతమ్పి థాలకాదికం సభావహేతు న హోతీతి కస్మా సద్దహితబ్బ"న్తి వత్తబ్బత్తా **''న హి సక్కా''**తిఆది వుత్తం. పదీపస్స పచ్చయభూతం **అనగ్గికం** అగ్గిరహితం థాలకఞ్చ వట్టిఞ్చ తేలఞ్చ **దీపేతుం** జాలేతుం **హి** యస్మా న సక్కా, తస్మా పురిమో పదీపో పచ్ఛిమస్స పదీపస్స సభావహేతు హోతి వియ, ఏవం థాలకాదికం సభావహేతు న హోతి. **ఇతి** ఏవంపకారో **సభావో** సమానో పదీపో హేతు హోతి యథా, **పరభావో** అసమానో థాలకాదికో పచ్చయో హోతి యథా చ, తథా అజ్ఝత్తికో సభావో **హేతు** హోతి, బాహిరో అసమానో **పచ్చయో** హోతి. **జనకో** అవిజ్జానుసయో అవిజ్జాపరియుట్ఠానస్స **హేతు** హోతి, **పరిగ్గాహకో** ఉపత్థమ్భకో **పచ్చయో** హోతి. అఞ్ఞేహి ఫలేహి **అసాధారణో హేతు** హోతి, సబ్బేహి ఫలేహి **సాధారణో పచ్చయో** హోతీతి యోజేత్వా పదీపోపమాయపి హేతుపచ్చయానం పాకటో విసేసో దట్ఠబ్బోతి అధిప్పాయో.

హేతుపచ్చయప్పభేదం కారణం పరిక్ఖారోతి ఆచరియేన వుత్తం, తస్స కారణస్స కారణభావో చ ఫలాపేక్ఖో హోతి, తస్మా "యో కారణభావో యేనాకారేన హోతి, కతమో సో కారణభావో, కతమో సో ఆకారో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా చ "యం ఫలం యేన విసేసేన హోతి, కతమం తం ఫలం, కతమో సో విసేసో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా చ "కారణఫలానం యో సమ్బన్ధో హోతి, కతమో సో సమ్బన్ధో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా చ తం సబ్బం విభావేతుం **''అవుపచ్ఛేదత్థో''**తిఆది వుత్తం. అయమనుసన్ధ్యత్థో చ **అట్ఠకథాయం** "ఇదాని యస్మా కారణం 'పరిక్ఖారో'తి వుత్తం, కారణభావో చ ఫలాపేక్ఖాయ, తస్మా కారణస్స యో కారణభావో యథా చ సో హోతి, యఞ్చ ఫలం, యో చ తస్స విసేసో, యో చ కారణఫలానం సమ్బన్ధో, తం సబ్బం విభావేతుం 'అవుపచ్ఛేదత్థో'తిఆది వుత్త"న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౪౯) ఇమినా వుత్తోతి దట్ఠబ్బో.

తత్థ అవుపచ్ఛిన్నస్స హేతుపచ్చయసఙ్ఖాతస్స కారణస్స యో అనుపచ్ఛేదత్థో అత్థి, సో అనుపచ్ఛేదత్థో **సన్తతిఅత్థో** హోతి ఫలేన సమ్బన్ధత్తా , యఞ్చ కారణం అత్తనో ఫలస్స జనకం ఉపత్థమ్భకం హుత్వా నిరుజ్ఝతి, సో అనుపచ్ఛిన్నో ఏవ నామ హోతీతి. యఞ్చ ఫలం అఞ్ఞస్స కారణం హుత్వా నిరుజ్ఝతి, తస్మిం అనుపచ్ఛిన్నే తస్స చ సన్తతిఅత్థో హోతి. యం పన ఫలం అఞ్ఞస్స ఫలస్స కారణం అహుత్వా నిరుజ్ఝతి, తం ఉపచ్ఛిన్నం హోతి, యథా తం అరహతో చుతిచిత్తన్తి. కారణతో నిబ్బత్తస్స ఫలస్స యో **నిబ్బత్తిఅత్థో** అత్థి, సో నిబ్బత్తిఅత్థో **ఫలత్థో** హోతి. పటిసన్ధిక్ఖన్ధానం యో **పటిసన్ధిఅత్థో** పటిసన్దహనత్థో అత్థి, సో పటిసన్ధిఅత్థో **పునబ్భవత్థో** పునబ్భవనత్థో హోతి. కిలేసానం యో **పలిబోధత్థో** సన్తానే ఉప్పజ్జనత్థో అత్థి, సో పలిబోధత్థో **పరియుట్ఠానత్థో** హోతి. కిలేసానం మగ్గేన యో అసముగ్ఘాతత్థో అత్థి, సో అసముగ్ఘాతత్థో **అనుసయత్థో** హోతి. అవిజ్జాయ చతున్నం సచ్చానం యో **అసమ్పటివేధత్థో** అత్థి, సో అసమ్పటివేధత్థో **అవిజ్జత్థో** హోతి. అరహత్తమగ్గేన యో **అపరిఞ్ఞాతత్థో** అత్థి, సో అపరిఞ్ఞాతత్థో **విఞ్ఞాణస్స** పటిసన్ధివిఞ్ఞాణస్స **బీజత్థో** హోతి.

ఏత్తావతా కారణభావో చ కారణాకారో చ ఫలఞ్చ ఫలవిసేసో చ ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, "కతమో పరమ్పరహేతుపచ్చయత్థో, కతమో చ సమ్బన్ధత్థో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''యత్థ అవుపచ్ఛేదో''**తిఆది వుత్తం. **యత్థ** యస్సం రూపారూపపవత్తియం అవుపచ్ఛిన్నస్స హేతుపచ్చయప్పభేదస్స కారణస్స యో **అవుపచ్ఛేదో** అత్థి, సో అవుపచ్ఛేదో **తత్థ**

తిస్సం రూపారూపపవత్తియం **సన్తతి** హోతి. **యత్థ** యస్సం రూపారూపపవత్తియం యా **సన్తతి** అత్థి, సా సన్తతితత్థ రూపారూపపవత్తియం **నిబ్బత్తి** హోతీతిఆదినా యోజేత్వా పరమ్పరహేతుఆదికో విఞ్ఞాతబ్బో.

సీలక్ఖన్ధోతి పరిసుద్ధసీలక్ఖన్ధో. **సమాధిక్ఖన్ధస్సా**తి మహగ్గతక్ఖన్ధస్స, సమాధిపట్ఠానో హి మహగ్గతధమ్మో. **పఞ్ఞాక్ఖన్ధో**తి మగ్గఫలపఞ్ఞాపధానక్ఖన్ధో. సో హి విముత్తిఞాణదస్సనసఙ్ఖాతస్స పచ్చవేక్ఖణఞాణక్ఖన్ధస్స పచ్చయో హోతి. **తిత్థఞ్ఞుతాదీనం** అత్థో పదట్ఠానహారవిభఙ్గవణ్ణనాయం వుత్తోవ.

సభావో హేతూతి ఆచరియేన వుత్తో, “కీదిసో సో సభావో హేతూ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘యథా వా పన చక్ఖుఞ్చ పటిచ్చా’’**తిఆది వుత్తం . చక్ఖువిఞ్ఞాణం **చక్ఖుఞ్చ** చక్ఖున్ద్రియఞ్చ **పటిచ్చ** నిస్సయం కత్వా రూపే **పటిచ్చ** ఆరమ్మణం కత్వా ఉప్పజ్జతి. **తత్థ** చక్ఖాదీసు చక్ఖున్ద్రియం **ఆధిపతేయ్యపచ్చయతాయ** ఇన్ద్రియపచ్చయతాయ చక్ఖువిఞ్ఞాణస్స పచ్చయో, రూపారమ్మణం పురేజాతారమ్మణపచ్చయతాయ పచ్చయో, ఆలోకో **సన్నిస్సయతాయ** ఉపనిస్సయతాయ పచ్చయో హోతి. సో పచ్చయో హోన్తో ఫలేన చక్ఖువిఞ్ఞాణేన అసమానత్తా సభావో హేతు న హోతి, పచ్చయో చ హోతి మనసికారో. కిరియమనోధాతు పన ఫలేన చక్ఖువిఞ్ఞాణేన విఞ్ఞాణభావేన సమానత్తా సభావో హేతు హోతి యథా, ఏవం **సఙ్ఖారా** నామక్ఖన్ధభావేన సమానత్తా **విఞ్ఞాణస్స** పచ్చయా హోన్తా **సభావో హేతు** హోన్తి. **విఞ్ఞాణం** నామరూపేన ఏకసన్తతివసేన సమానత్తా **నామరూపస్స పచ్చయో** హోన్తం **సభావో హేతు** హోతి. ఇమినా నయేన **‘‘నామరూపం సళాయతనస్సా’’**తిఆదీసుపి అత్థో వేదితబ్బో. **ఏవం** వుత్తప్పకారో **హేతు, పచ్చయో** జనకో, ఉపత్థమ్భకో చ యో కోచి **ఉపనిస్సయో** బలవపచ్చయో హోతి, **సబ్బో సో** హేతుపచ్చయో జనకఉపత్థమ్భకో జనితబ్బుపత్థమ్భియస్స ఫలస్స పరిక్ఖరణతో అభిసఙ్ఖరణతో నిప్ఫరియాయతో **పరిక్ఖారో** నామ.

“వుత్తప్పకారో హేతుపచ్చయో పరిక్ఖారో నామాతి కేన అమ్హేహి సద్దహితబ్బో”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘తేనాహా’’**తిఆది వుత్తం. **తేన** కారణభూతేన సబ్బస్స హేతుపచ్చయస్స పరిక్ఖారభావేన ఆయస్మా మహాకచ్చానో **‘‘యే ధమ్మా యం ధమ్మం జనయన్తీ’’**తి యం వచనం ఆహ, తేన వచనేన సద్దహితబ్బో, “యే ధమ్మా యం ధమ్మం జనయన్తీ”తి వచనం నిస్సాయ తుమ్హేహి సల్లక్ఖేతబ్బోతి అధిప్పాయో.

“ఏత్తకోవ పరిక్ఖారో హారో యుఞ్జితబ్బో”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘నియుత్తో పరిక్ఖారో హారో’’**తి వుత్తం, యో యో పరిక్ఖారో హారో యుఞ్జితబ్బో, సో సో పరిక్ఖారో హారో నీహరిత్వా **యుత్తో** యుఞ్జితబ్బోతి.

ఇతి పరిక్ఖారహారవిభఙ్గే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన అట్ఠకథాటీకానుసారేన గమ్భీరత్థో విత్థారతో విభజిత్వా గహేతబ్బోతి.

౧౬. సమారోపనహారవిభఙ్గవిభావనా

౩౦. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన పరిక్ఖారహారవిభఙ్గేన సుత్తత్థానం హేతుపచ్చయో విభత్తో, సో…పే… విభఙ్గో పరిపుణ్ణో, “కతమో సమారోపనహారవిభఙ్గో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘తత్థ కతమో సమారోపనో హారో’’**తిఆది వుత్తం. **తత్థ** తేసు

నిద్దిట్ఠేసు సోళససు దేసనాహారాదీసు **కతమో** సంవణ్ణనావిసేసో **సమారోపనో హారో** సమారోపనహారవిభఙ్గో నామాతి పుచ్ఛతి. “యే ధమ్మా యంమూలా”తిఆదినిద్దేసస్స ఇదాని మయా వుచ్చమానో “ఏకస్మిం పదట్ఠానే యత్తకాని పదట్ఠానాని ఓతరన్తీ”తిఆదికో విత్థారసంవణ్ణనావిసేసో సమారోపనహారవిభఙ్గో నామ.

“కిత్తకే పదట్ఠానే సుత్తే వుత్తే కిత్తకాని పదట్ఠానాని సమారోపయితబ్బానీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **“ఏకస్మిం పదట్ఠానే”**తిఆది వుత్తం. **ఏకస్మిం పదట్ఠానే** సుత్తే వుత్తే సతి అవుత్తాని యత్తకాని పదట్ఠానాని **ఓతరన్తి** సమోసరన్తి, **సబ్బాని తాని** అవుత్తాని పదట్ఠానాని సుత్తే వుత్తాని వియ నిద్ధారణవసేన ఆనేత్వా దేసనాయ ఆరోపయితబ్బాని. “కాని వియ సమారోపయితబ్బానీ”తి వత్తబ్బత్తా **“యథా ఆవట్టే”**తిఆది వుత్తం. **ఆవట్టే** హారే ఏకస్మిం పదట్ఠానే సుత్తే వుత్తే సతి సుత్తే అవుత్తాని **బహుకాని** పదట్ఠానాని ఓతరన్తి, తాని బహుకాని పదట్ఠానాని పరియేసితబ్బాని యథా, ఏవం సమారోపనే హారేపి బహుకాని పదట్ఠానాని దేసనాయ సమారోపయితబ్బానీతి అత్థో.

“కేవలం పన పదట్ఠానవసేనేవ సమారోపనా కాతబ్బా కిం, ఉదాహు అఞ్ఞవసేనాపి సమారోపనా కాతబ్బా కి”న్తి వత్తబ్బత్తా అఞ్ఞవసేనాపి సమారోపనా కాతబ్బా; తస్మా సమారోపనా చతుబ్బిధా కాతబ్బాతి దస్సేన్తో **“తత్థ సమారోపనా చతుబ్బిధా”**తిఆదిమాహ. తత్థ **తత్థా**తి తాసు సమారోపయితబ్బసమారోపనాసు **పదట్ఠానం** పదట్ఠానసమారోపనా, **వేవచనం** వేవచనసమారోపనా, **భావనా** భావనాసమారోపనా, **పహానం** పహానసమారోపనా, **ఇతి** ఇమినా పభేదేన **సమారోపనా చతుబ్బిధా** కాతబ్బా.

“తాసు చతుబ్బిధాసు సమారోపనాసు కతమా పదట్ఠానసమారోపనా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా తథా పుచ్ఛిత్వా పదట్ఠానసమారోపనం దస్సేతుం **“తత్థ కతమా”**తిఆది వుత్తం. సుత్తే వుత్తేన పదట్ఠానేన సుత్తే అవుత్తానం పదట్ఠానానం సమారోపనా కతమాతి పుచ్ఛతి.

సబ్బపాపస్స అకుసలస్స యం **అకరణం** అకరణహేతు సాసనం అత్థి, **ఏతం** సాసనం బుద్ధానం **సాసనం** ఓవాదో హోతి, అథ వా **అకరణం** అకరణత్థాయ యం సాసనం అత్థి, ఏతం బుద్ధానం **సాసనం** ఓవాదో హోతి, న యస్స కస్సచి సాసనన్తి అత్థో. **అకరణ**న్తి హి సమ్పదానత్థే పవత్తం పచ్చత్తవచనం యథా “కిస్స అత్థాయ కిమత్థ”న్తి. కుసలస్స **సమ్పదా** సమ్పదాయ యం సాసనం అత్థి, ఏతం బుద్ధానం సాసనం. **సచిత్తపరియోదాపనం** సచిత్తపరియోదాపనత్థం యం సాసనం అత్థి, ఏతం బుద్ధానం సాసనం హోతి.

ఇతి ఏవంపకారేన వుత్తస్స **తస్స** సాసనస్స **కిం పదట్ఠాన**న్తి విసేసస్స విసేసపదట్ఠానం పున పుచ్ఛతి. **ఇదం** సుచరితత్తయం సాసనస్స ఓవాదస్స **పదట్ఠానం** సుచరితత్తయేన హేతునా సాసనత్తాతి దట్ఠబ్బం యథా “అన్నేన వసతీ”తిఆది. “సుచరితత్తయే పదట్ఠానే వుత్తే కతమం పదట్ఠానం సమారోపయితబ్బ”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **“తత్థ యం కాయికఞ్చా”**తిఆది వుత్తం. **ఇదం** ఖన్ధత్తయం సాసనస్స **పదట్ఠానం** సమారోపయితబ్బం, “ఖన్ధత్తయే పదట్ఠానే సమారోపయితే కతమం సమారోపయితబ్బ”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **“తత్థ సీలక్ఖన్ధో చా”**తిఆది వుత్తం. **ఇదం** సమథవిపస్సనాద్వయం సాసనస్స **పదట్ఠానం** సమారోపయితబ్బం. “సమథవిపస్సనాద్వయే పదట్ఠానే సమారోపయితే కతమం పదట్ఠానం సమారోపయితబ్బ”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **“తత్థ సమథస్స ఫల”**న్తిఆది వుత్తం. **ఇదం** ఫలద్వయం సాసనస్స **పదట్ఠానం** సమారోపయితబ్బం.

సాసనస్స పదట్ఠానాని సమారోపయితబ్బానీతి ఆచరియేన నిద్ధారేత్వా విభత్తాని, అమ్హేహి చ ఞాతాని, "ఇదాని కతమస్స కతమం పదట్ఠానం సమారోపయితబ్బ"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"వనం వనథస్సా"**తిఆది వుత్తం. **ఇదం** కామగుణపఞ్చకం **వనం** తణ్హాభూతస్స **వనథస్స పదట్ఠానం** తణ్హావత్థుభావతో, "ఇత్థీ"తి వా "పురిసో"తి వా నిమిత్తగ్గాహసఙ్ఖాతం **ఇదం వనం** "అహో చక్ఖు, అహో సోతం, అహో ఘానం, అహో జివ్హా, అహో కాయో"తి **తేసం తేసం అఙ్గపచ్చఙ్గానం** అనుబ్యఞ్జనగ్గాహసఙ్ఖాతస్స **వనథస్స పదట్ఠానం** సమారోపయితబ్బం. అపరిఞ్ఞాతం ద్వాదసాయతనసఙ్ఖాతం **ఇదం వనం** సంయోజనసఙ్ఖాతస్స **వనథస్స పదట్ఠానం** సమారోపయితబ్బం, ఆయతనం పటిచ్చ సంయోజనుప్పజ్జనతో అనుసయసఙ్ఖాతం **ఇదం వనం** పరియుట్ఠానసఙ్ఖాతస్స **వనథస్స పదట్ఠానం** సమారోపయితబ్బం. "పఞ్చకామగుణాదీనం వనభావో చ తణ్హాదీనం వనథభావో చ కేన అమ్హేహి సద్దహితబ్బో"తి వత్తబ్బత్తా **"తేనాహ భగవా"**తిఆది వుత్తం. **తేన** పఞ్చకామగుణాదీనం వనభావేన చ తణ్హాదీనం వనథభావేన చ భగవా **"ఛేత్వా వనఞ్చ వనథఞ్చా"**తి యం వచనం ఆహ, తేన భగవతో వచనేన వచనానుసారేన సద్దహితబ్బోతి. **అయన్తి** అయం "ఏకస్మిం పదట్ఠానే"తిఆదిసంవణ్ణనా. **పదట్ఠానేనాతి** ఏకేకేన పదట్ఠానేన. **సమారోపనాతి** తదఞ్ఞపదట్ఠానానం సమారోపనా . సమారోపేన్తి సమారోపయితబ్బాని ఏతాయ సంవణ్ణనాయాతి **సమారోపనాతి** విగ్గహోతి. (౧)

౨౧౧. పదట్ఠానేన సమారోపనా ఆచరియేన నిద్దిట్ఠా, అమ్హేహి చ ఞాతా, "కతమా వేవచనేన సమారోపనా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"తత్థ కతమా వేవచనేనా"**తిఆది వుత్తం. **తత్థాతి** తాసు చతూసు పదట్ఠానసమారోపనాదీసు సమారోపనాసు **వేవచనేన** ఏకేకేన రోతదఞ్ఞవేవచనానం **సమారోపనా కతమాతి** పుచ్ఛతి. **"రాగవిరాగా"**తి చ **"చేతోవిముత్తీ"**తి చ **"సేక్ఖఫల"**న్తి చ ఇదం వచనత్తయం అనాగామిఫలత్థత్తా అనాగామిఫలస్స వేవచనం. **"అవిజ్జావిరాగా"**తి చ **"పఞ్ఞావిముత్తీ"**తి చ **"అసేక్ఖఫల"**న్తి చ ఇదం వచనత్తయం అరహత్తఫలత్థత్తా అరహత్తఫలస్స వేవచనం. ఇమినా నయేన సేసేసు యోజనా కాతబ్బా. (౨)

వేవచనేన సమారోపనా ఆచరియేన నిద్దిట్ఠా, అమ్హేహి చ ఞాతా, "కతమా భావనాయ సమారోపనా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"తత్థ కతమా భావనాయా"**తిఆది వుత్తం. **తత్థాతి** తాసు చతూసు పదట్ఠానసమారోపనాదీసు కతమాయ దేసితాయ **భావనాయ** కతమేసానం అదేసితానం భావనారోపనా **కతమాతి** పుచ్ఛతి. **యథా** యేన పకారేన యం భావనం **భగవా** "తస్మాతిహ, త్వం భిక్ఖు, కాయే కాయానుపస్సీ విహరతి, ఆతాపీ సమ్పజానో సతిమా వినేయ్య లోకే అభిజ్ఝాదోమనస్స"న్తి (సం॰ ని॰ ౫.౩౬౯, ౩౭౧, ౩౮౧, ౪౧౨) ఆహ, తథా తేన పకారేన తాయ భావనాయ తదఞ్ఞభావనాపి సమారోపయితబ్బాతి అత్థో.

"తస్మాతిహా"తిఆదిపాఠే "కిం భావనం భగవా ఆహా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"ఆతాపీ"**తిఆది వుత్తం. **"ఆతాపీ"**తి వచనేన **వీరియిన్ద్రియం** భగవా ఆహ. **"సమ్పజానో"**తి వచనేన **పఞ్ఞిన్ద్రియం** భగవా ఆహ. **"సతిమా"**తి వచనేన **సతిన్ద్రియం** ఆహ. **"వినేయ్య లోకే అభిజ్ఝాదోమనస్స"**న్తి వచనేన **సమాధిన్ద్రియం** ఆహ. "ఏవం వుత్తే కతమా భావనా సమారోపయితబ్బా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"ఏవం కాయే కాయానుపస్సినో విహరతో చత్తారో సతిపట్ఠానా భావనాపారిపూరిం గచ్ఛన్తీ"**తి వుత్తం. ఏవం వుత్తాయ వీరియిన్ద్రియాదిభావనాయ చత్తారో సతిపట్ఠానా సమారోపయితబ్బాతి అత్థో. **కేన కారణేన** భావనాపారిపూరిం గచ్ఛన్తీతి పుచ్ఛతి. **చతున్నం ఇన్ద్రియానం** ఇన్ద్రియభావేన, భావేతబ్బభావేన వా **ఏకలక్ఖణత్తా** భావనాపారిపూరిం గచ్ఛన్తీతి విస్సజ్జేతి. "తేసు సమారోపితేసు కతమే సమారోపయితబ్బా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"చతూసూ"**తిఆది వుత్తం. చతూసు

సతిపట్ఠానేసు భావియమానేసు సమారోపయితబ్బేసు చత్తారో సమ్మప్పధానా భావనాపారిపూరిం గచ్ఛన్తీతి సమారోపయితబ్బాతి అత్థో. సేసేసుపి ఏవమేవ సమారోపయితబ్బా.

భావనాయ సమారోపనా ఆచరియేన విభత్తా, అమ్హేహి చ ఞాతా, "కతమా పహానేన సమారోపనా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''తత్థ కతమా''**తిఆది వుత్తం. **తత్థా**తి తాసు చతూసు పదట్ఠానసమారోపనాదీసు కతమేన దేసితేన **పహానేన** కతమేసం అదేసితానం పహానానం **కతమా సమారోపనా**తి పుచ్ఛతి. **''కాయే కాయానుపస్సీ విహరన్తో అసుభే 'సుభ'న్తి విపల్లాసం పజహతీ''**తి దేసితేన "సుభ"న్తి విపల్లాసప్పహానేన కబళీకారాహారపరిఞ్ఞాయ పరిబన్ధకిలేసకాముపాదానప్పహానాదయోపి సమారోపయితబ్బా.

''వేదనాసు వేదనానుపస్సీ విహరన్తో దుక్ఖే 'సుఖ'న్తి విపల్లాసం పజహతీ''తి దేసితేన "సుఖ"న్తి విపల్లాసప్పహానేన ఫస్సాహారపరిఞ్ఞాయ పరిబన్ధకిలేసభవుపాదానప్పహానాదయోపి సమారోపయితబ్బా.

''చిత్తే చిత్తానుపస్సీ విహరన్తో అనిచ్చే 'నిచ్చ'న్తి విపల్లాసం పజహతీ''తి దేసితేన "నిచ్చ"న్తి విపల్లాసప్పహానేన విఞ్ఞాణాహారపరిఞ్ఞాయ పరిబన్ధకిలేసదిట్ఠుపాదానప్పహానాదయోపి సమారోపయితబ్బా.

''ధమ్మేసు ధమ్మానుపస్సీ విహరన్తో అనత్తని 'అత్తా'తి విపల్లాసం పజహతీ''తి దేసితేన "అత్తా"తి విపల్లాసప్పహానేన మనోసఞ్చేతనాహారపరిఞ్ఞాయ? మనోసఞ్చేతనాహారపరిఞ్ఞాయ పరిబన్ధకిలేసఅత్తవాదుపాదానప్పహానాదయోపి సమారోపయితబ్బాతి అధిప్పాయో. (౪)

పహానహారో పన లక్ఖణహారవిభఙ్గవణ్ణనాయం వుత్తోయేవాతి ఇధ న వదామ.

"సుత్తే దేసితేన ఏకేకేన పదట్ఠానాదికేన అదేసితానం పదట్ఠానాదీనం సమారోపనభావో కేన అమ్హేహి విజానితబ్బో సద్దహితబ్బో"తి వత్తబ్బత్తా **''తేనాహ ఆయస్మా''**తిఆదిమాహ. **తేన** తథా సమారోపనభావేన ఆయస్మా మహాకచ్చానో –

"యే ధమ్మా యంమూలా, యే చేకత్థా పకాసితా మునినా;
తే సమారోపయితబ్బా, ఏస సమారోపనో హారో"తి –

యం వచనం **ఆహ,** తేన వచనేన వచనానుసారేన తథా సమారోపనభావో తుమ్హేహి విజానితబ్బో సద్దహితబ్బోతి వుత్తం హోతి.

"కిం పన ఏత్తావతా సమారోపనో హారో పరిపుణ్ణో, అఞ్ఞో నియుత్తో నత్థీ"తి వత్తబ్బత్తా **''నియుత్తో సమారోపనో హారో''**తి వుత్తం. సుత్తే దేసితేన నయేన పదట్ఠానాదికేన అదేసితాని పదట్ఠానాని సమారోపయితబ్బాని భవన్తి, తేన తేన పదట్ఠానాదికేన అదేసితానం పదట్ఠానాదీనం సమారోపనో హారో **నియుత్తో** నిద్ధారేత్వా యుఞ్జితబ్బోతి అత్థో దట్ఠబ్బో.

ఇతి సమారోపనహారవిభఙ్గే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన అట్ఠకథాటీకానుసారేన గమ్భీరత్థో విత్థారతో విభజిత్వా గహేతబ్బో.

ఇమే యథావుత్తా సోళస సంవణ్ణనావిసేసా సంవణ్ణేతబ్బత్థేసు అఞ్ఞాణసంసయానం హరణతో అపనయనతో **హారా** నామాతి.

నిట్ఠితా హారవిభఙ్గవారవిభావనా.

౧. దేసనాహారసమ్పాతవిభావనా

౨౩. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన దేసనాహారవిభఙ్గాదిహారవిభఙ్గేన అస్సాదాదయో నానాసుత్తత్థా విభత్తా, సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో దేసనాహారవిభఙ్గాదిహారవిభఙ్గో పరిపుణ్ణో.

> “సోళస హారా పఠమం, దిసాలోచనతో దిసా విలోకేత్వా;
>
> సఙ్ఖిపియ అఙ్కుసేన హి, నయేహి తీహి నిద్దిసే సుత్త”న్తి. (నేత్తి॰ ४ నయసఙ్ఖేప) –

గాథా నిద్దేసవారే ఆచరియేన వుత్తా, తస్సా గాథాయ నిద్దేసో హారవిభఙ్గవారస్స ఆదిమ్హి న విభత్తో, “కుహిఞ్చి విభత్తో, హారసమ్పాతే వా విభత్తో కిం, ఉదాహు నయసముట్ఠానహారే వా విభత్తో కి”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా “హారసమ్పాతే విభత్తో”తి తుమ్హేహి దట్ఠబ్బోతి విఞ్ఞాపనత్థం **‘‘సోళస హారా పఠమ’’**న్తిఆది వుత్తం.

అథ వా సుపరికమ్మకతభూమిసదిసేసు సంవణ్ణేతబ్బేసు నానాసుత్తప్పదేసేసు నానావణ్ణసుగన్ధపుప్ఫసదిసే సోళస హారే సంవణ్ణనాభావేన యోజేత్వా సోళస హారా ఆచరియేన విభత్తా, తథా సుసిక్ఖితసిప్పాచరియసువిచారితజమ్బునదాభరణసదిసేసు సంవణ్ణేతబ్బేసు నానాసుత్తప్పదేసేసు నానావిధరంసిజాలవివిధమణిరతనసదిసే సోళస హారే సంవణ్ణనాభావేన యోజేత్వావ సోళస హారా విభత్తా, మహాపథవిం పరివత్తేత్వా పప్పటకోజస్స ఖాదాపనం అతిదుక్కరం వియ, నానావిధేసు సంవణ్ణేతబ్బేసు సుత్తప్పదేసేసు పరమత్థోజాయ సోళసహి హారేహి అతిదుక్కరఖాదాపనసదిసం విఞ్ఞాపనం కరోన్తేన చ యోజనికమధుగణ్డం పీళేత్వా సుమధురసస్స పాయాపనం అతిదుక్కరం వియ నానావిధేసు సంవణ్ణేతబ్బేసు సుత్తప్పదేసేసు పరమత్థమధురసస్స సోళసహి హారేహి అతిదుక్కరం పాయాపనసదిసం విఞ్ఞాపనం కరోన్తేన చ ఆచరియేన అనేకేసు సంవణ్ణేతబ్బసుత్తప్పదేసేసు సోళస హారే సంవణ్ణనాభావేన యోజేత్వా సోళస హారా విభత్తా, అమ్హేహి చ ఞాతా, “నానావిధసుత్తప్పదేసేసు తే సంవణ్ణనాభావేన యోజేత్వా సోళస హారా విభత్తా కిం , ఉదాహు ఏకస్మిమ్పి సంవణ్ణేతబ్బసుత్తప్పదేసే సంవణ్ణనాభావేన యోజేత్వా సోళస హారా విభత్తా కి”న్తి వత్తబ్బత్తా ఏకస్మిమ్పి సంవణ్ణేతబ్బసుత్తప్పదేసే సంవణ్ణనాభావేన యోజేత్వా సోళస హారా విభత్తాయేవాతి తథా విభజన్తో **‘‘సోళస హారా పఠమ’’**న్తిఆదికం హారసమ్పాతవారం ఆహ.

నను హారసమ్పాతవారం కథేతుకామేన ఆచరియేన “తత్థ కతమో దేసనాహారసమ్పాతో”తిఆదివచనం వత్తబ్బం, అథ కస్మా “సోళస హారా పఠమ”న్తిఆది వత్తబ్బన్తి చే? నిద్దేసే వుత్తం “సోళస హారా పఠమ”న్తిఆదికం గాథం హారవిభఙ్గవారో నప్పయోజేతి విప్పకిణ్ణవిసయత్తా చ నయవిచారస్స చ అన్తరితత్తా. హారసమ్పాతవారో పన తం గాథం పయోజేతి

అవికిణ్ణవిసయత్తా. తస్మా తం గాథం పచ్చామసిత్వా హారసమ్పాతవారే తస్సా గాథాయ నిద్దేసో దట్ఠబ్బోతి విఞ్ఞాపనత్థం “సోళస హారా పఠమ”న్తిఆది వత్తబ్బంయేవాతి. **అట్ఠకథాయం** పన –

ఏవం సుపరికమ్మకతాయ భూమియా నానావణ్ణాని ముత్తపుప్ఫాని పకిరన్తో వియ, సుసిక్ఖితసిప్పాచరియవిచారితేసు సురత్తసువణ్ణాలఙ్కారేసు నానావిధరంసిజాలసముజ్జలాని వివిధాని మణిరతనాని బన్ధన్తో వియ, మహాపథవిం పరివత్తేత్వా పప్పటకోజం ఖాదాపేన్తో వియ , యోజనికమధుగణ్డం పీళేత్వా సుమధురసం పాయేన్తో వియ చ ఆయస్మా మహాకచ్చానో నానాసుత్తప్పదేసే ఉదాహరన్తో సోళస హారే విభజిత్వా ఇదాని తే ఏకస్మింయేవ సుత్తే యోజేత్వా దస్సేన్తో హారసమ్పాతవారం ఆరభి. ఆరభన్తో చ యాయం నిద్దేసవారే –

“సోళస హారా పఠమం, దిసాలోచనతో దిసా విలోకేత్వా;
సఙ్ఖిపియ అఙ్కుసేన హి, నయేహి తీహి నిద్దిసే సుత్త”న్తి. –

గాథా వుత్తా. యస్మా తం హారవిభఙ్గవారో నప్పయోజేతి విప్పకిణ్ణవిసయత్తా, నయవిచారస్స చ అన్తరితత్తా. అనేకేహి సుత్తప్పదేసేహి హారానం విభాగదస్సనమేవ హి హారవిభఙ్గవారో. హారసమ్పాతవారో పన తం పయోజేతి ఏకస్మింయేవ సుత్తప్పదేసే సోళస హారే యోజేత్వావ తదనన్తరం నయసముట్ఠానస్స కథితత్తా. తస్మా “సోళస హారా పఠమ”న్తి గాథం పచ్చామసిత్వా ‘‘**తస్సా నిద్దేసో కుహిం దట్ఠబ్బో? హారసమ్పాతేతి ఆహ**’’తి –

వుత్తం. గాథాత్థో నిద్దేసవిభావనాయం వుత్తోవ. “సోళస...పే.... సుత్త”న్తి యా గాథా నిద్దేసే ఆచరియేన వుత్తా, **తస్సా** గాథాయ **నిద్దేసో కుహిం దట్ఠబ్బో**, హారవిభఙ్గస్స ఆదిమ్హి ఆచరియేన న విభత్తో, హారసమ్పాతే వా పచ్చామసిత్వా విభత్తోతి దట్ఠబ్బో కిం, ఉదాహు నయసముట్ఠానే వా పచ్చామసిత్వా విభత్తోతి దట్ఠబ్బో కిన్తి పుచ్ఛతి. **హారసమ్పాతే** పచ్చామసిత్వా విభత్తోతి దట్ఠబ్బోతి విస్సజ్జనా.

హారసమ్పాతే తస్సా గాథాయ నిద్దేసో దట్ఠబ్బోతి ఆచరియేన వుత్తో, సో హారసమ్పాతో దేసనాహారసమ్పాతభేదేన సోళసవిధో, “తత్థ కతమో హారసమ్పాతో దేసనాహారసమ్పాతో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ఇమస్మిం సుత్తే సంవణ్ణేతబ్బే సంవణ్ణనాభావేన మయా విభజియమానో హారసమ్పాతభూతో సంవణ్ణనావిసేసో దేసనాహారసమ్పాతో నామాతి తథా విభజితుం ‘‘**తత్థ కతమో దేసనాహారసమ్పాతో**’’తిఆది వుత్తం. **తత్థా**తి తస్మిం సోళసవిధే దేసనాహారసమ్పాతాదికే హారసమ్పాతే. **కతమో** హారసమ్పాతభూతో సంవణ్ణనావిసేసో **దేసనాహారసమ్పాతో** నామాతి పుచ్ఛతి.

“అరక్ఖితేన చిత్తేన, మిచ్ఛాదిట్ఠిహతేన చ;
థినమిద్ధాభిభూతేన, వసం మారస్స గచ్ఛతీ”తి. –

సుత్తే ‘‘**అరక్ఖితేన చిత్తేనాతి కిందేసయతీ**’’తి పుచ్ఛిత్వా ‘‘**పమాదం దేసయతీ**’’తిఆదిసంవణ్ణనావిసేసో దేసనాహారసమ్పాతో నామాతి వుత్తం హోతి. గాథాత్థో **అట్ఠకథాయం** (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౨౯) విభత్తో. యోజనత్థో పన **అరక్ఖితేన చిత్తేన** అరక్ఖితచిత్తసమఙ్గీ పుగ్గలో **మారస్స** మచ్చునో వసం గచ్ఛతి. **మిచ్ఛాదిట్ఠిహతేన** విపల్లాసేన విపల్లాససమఙ్గీ పుగ్గలో మారస్స వసం గచ్ఛతి. **థినమిద్ధాభిభూతేన** ససఙ్ఖారికచిత్తేన కుసీతచిత్తేన తంచిత్తసమఙ్గీ పుగ్గలో **మారస్స** కిలేసాదిమారస్స వసం గచ్ఛతీతి.

“అరక్ఖితేన చిత్తేనా’తి పదేన దేసితం తం పమాదధమ్మజాతం కస్స పద”న్తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**తం మచ్చునో పద**’’న్తి వుత్తం. “అరక్ఖితేన చిత్తేనా”తి ఇమినా సుత్తప్పదేసేన దేసితో అత్థో ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, “మిచ్ఛాదిట్ఠిహతేన చాతి సుత్తప్పదేసేన దేసితో అత్థో కథం విభత్తో”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**మిచ్ఛాదిట్ఠిహతేన చా**’’తిఆది వుత్తం. యేన విపల్లాసేన యదా అనిచ్చే “నిచ్చ”న్తి పస్సతి, తదా పవత్తో సో విపల్లాసో “మిచ్ఛాదిట్ఠిహతం నామా”తి వుచ్చతి. “సో పన విపల్లాసో కింలక్ఖణో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా తథా పుచ్ఛిత్వా ‘‘**విపరీతగ్గాహలక్ఖణో విపల్లాసో**’’తి వుత్తం.

విపరీతగ్గాహలక్ఖణోతి అసుభాదీనంయేవ సుభాదివిపరీతగ్గాహలక్ఖణో విపల్లాసో “విపల్లాసయతీ”తి కారితత్థసమ్భవతో. కిం విపల్లాసో విపరీతగ్గాహలక్ఖణో? సో విపల్లాసో సఞ్ఞం విపల్లాసయతి, చిత్తమ్పి విపల్లాసయతి, దిట్ఠిమ్పి విపల్లాసయతి. ఇతి తయో ధమ్మే విపల్లాసయతీతి విపల్లాసేతబ్బానం తివిధత్తా విపల్లాసాపి తివిధా హోన్తి. తేసు సఞ్ఞావిపల్లాసో ముదుకో దుబ్బలో సుభాదివసేన ఉపట్ఠితాకారగ్గహణమత్తత్తా, చిత్తవిపల్లాసో సఞ్ఞావిపల్లాసతో బలవా సుభాదివసేన ఉపట్ఠహన్తానం రూపక్ఖన్ధాదీనం సుభాదివసేన సన్నిట్ఠానం కత్వా గహణతో. దిట్ఠివిపల్లాసో సఞ్ఞావిపల్లాసచిత్తవిపల్లాసేహి బలవతరో, యం యం ఆరమ్మణం సుభాదిఆకారేన ఉపట్ఠాతి. తం తం ఆరమ్మణం సస్సతాదివసేన అభినివిసిత్వా గహణతో. తస్మా సఞ్ఞావిపల్లాసో పఠమం వుత్తో, తదనన్తరం చిత్తవిపల్లాసో, తదనన్తరం దిట్ఠివిపల్లాసో వుత్తో. విత్థారతో పన ఏకేకస్స సుభసుఖఅత్తనిచ్చగ్గహణవసేన చతుబ్బిధత్తా ద్వాదసవిధా హోన్తి.

విపల్లాసా ఆచరియేన విభత్తా, అమ్హేహి చ ఞాతా, “కతమే విపల్లాసపవత్తిట్ఠానవిసయా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ఇమాని అత్తభావవత్థూని విపల్లాసపవత్తిట్ఠానవిసయానీతి దస్సేతుం ‘‘**సో కుహిం విపల్లాసయతి చతూసు అత్తభావవత్థూసూ**’’తి వుత్తం. **చతూసు** రూపకాయవేదనాచిత్తధమ్మసఙ్ఖాతేసు అత్తభావవత్థూసు సో సబ్బో విపల్లాసో సఞ్ఞాచిత్తదిట్ఠియో విపల్లాసయతి. “కథం సమనుపస్సన్తస్స విపల్లాసయతీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**రూపం అత్తతో సమనుపస్సతీ**’’తిఆది వుత్తం. యో పుగ్గలో రూపం వా అత్తతో సమనుపస్సతి, రూపవన్తం అత్తానం వా అత్తతో సమనుపస్సతి , అత్తని రూపం వా అత్తతో సమనుపస్సతి. రూపస్మిం అత్తానం వా అత్తతో సమనుపస్సతి, ఏవం తస్స సమనుపస్సన్తస్స పుగ్గలస్స విపల్లాసో రూపకాయే సఞ్ఞాచిత్తదిట్ఠియో విపల్లాసయతి. ఏసేవ నయో వేదనాదీసుపి.

“తేసు రూపకాయాదీసు కతమం కతమస్స విపల్లాసస్స వత్థూ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ఏవం పవత్తమానస్స విపల్లాసస్స ఇదం ఇమస్స వత్థూతి విభజితుం ‘‘**తత్థ రూప**’’న్తిఆది వుత్తం. **తత్థా**తి తేసు రూపాదీసు చతూసు **పఠమం విపల్లాసవత్థు రూపం ‘‘అసుభే సుభ**’’న్తి ఏవం పవత్తమానస్స విపల్లాసస్స వత్థు హోతీతి విభజిత్వా గహేతబ్బం. ఏస నయో సేసేసుపి. ఏవం “అసుభే సుభ”న్తిఆదిప్పకారేన విపల్లాసా చతుబ్బిధా భవన్తి.

ఇదం ఇమస్స వత్థూతి ఆచరియేన విభజిత్వా దస్సితా, అమ్హేహి చ ఞాతా, “తేసం విపల్లాసానం కతమే మూలకారణధమ్మా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**ద్వే ధమ్మా**’’తిఆది వుత్తం. చిత్తస్స సంకిలేసా, తణ్హా చ అవిజ్జా చ – ఇమే ద్వే ధమ్మా విపల్లాసానం మూలకారణభూతా భవన్తి.

“ఇమే ద్వే ధమ్మా ఏకతో విపల్లాసానం మూలకారణం కిం హోన్తి, ఉదాహు విసుం విసు”న్తి వత్తబ్బత్తా విసుం విసుం విభజితుం ‘‘**తణ్హానివుత**’’న్తిఆది వుత్తం. అవిజ్జారహితా తణ్హా నామ నత్థి, తస్మా “తణ్హాఅవిజ్జానివుత”న్తి వత్తబ్బన్తి? న, తణ్హాయ సాతిసయపచ్చయత్తా. సాతిసయాయ హి తణ్హాయ అసుభేపి “సుభ”న్తి, దుక్ఖేపి “సుఖ”న్తి సమనుపస్సన్తి. “తణ్హా చ

అవిజ్జా చా"తి వుత్తత్తా "అవిజ్జానివుత"న్తి వత్తబ్బం, కస్మా "దిట్ఠినివుత"న్తి వుత్తన్తి? అవిజ్జాయ దిట్ఠి భవతీతి దిట్ఠిసీసేన అవిజ్జం గహేత్వా "**దిట్ఠినివుత**"న్తి వుత్తం, అవిజ్జానివుతన్తి అత్థో గహేతబ్బో. "అవిజ్జానివుత"న్తి వుత్తే పన దిట్ఠిరహితా అవిజ్జాపి గహితా సియా, దిట్ఠిసహితాయ హి అవిజ్జాయ అనిచ్చేపి "నిచ్చ"న్తి, అనత్తనియేపి "అత్తా"తి సమనుపస్సన్తి.

"కథం తణ్హామూలకో విపల్లాసో పవత్తో, కథం దిట్ఠిసహితావిజ్జామూలకో విపల్లాసో పవత్తో"తి వత్తబ్బత్తా "**తత్థ యో దిట్ఠివిపల్లాసో**"తిఆది వుత్తం. **తత్థా**తి తేసు తణ్హామూలకదిట్ఠిసహితావిజ్జామూలకేసు. **దిట్ఠివిపల్లాసో**తి దిట్ఠిసహితావిజ్జామూలకవిపల్లాసో. **అతీతం రూపం అత్తతో సమనుపస్సతీ**తి అదబ్బభూతోపి దబ్బభూతో వియ వుత్తో. **తణ్హావిపల్లాసో**తి దిట్ఠిసహితతణ్హామూలకో విపల్లాసో **అనాగతం రూపం** దిట్ఠిభినన్దనవసేన **అభినన్దతీ**తి. ఏవం అతీతసమనుపస్సనఅనాగతాభినన్దనభేదేన పవత్తివిసేసో దట్ఠబ్బో. "చిత్తస్స సంకిలేసో తణ్హాఅవిజ్జాయేవ ద్వే ధమ్మా న హోన్తి, అథ ఖో దస కిలేసాపి, కస్మా ద్వేయేవ వుత్తా"తి వత్తబ్బత్తా "**ద్వే ధమ్మా చిత్తస్స ఉపక్కిలేసా**"తిఆది వుత్తం. తణ్హా చ అవిజ్జా చ – ఇమే ద్వేయేవ ధమ్మా పరమసావజ్జస్స విపల్లాసస్స మూలకారణత్తా. **తాహి** తణ్హాఅవిజ్జాహి విసుజ్ఝన్తం చిత్తం సబ్బేహి కిలేసేహి **విసుజ్ఝతి,** తస్మా చ విసేసతో చిత్తస్స ఉపక్కిలేసా హోన్తీతి ద్వే ధమ్మా వుత్తా. న హి తాసు తణ్హాఅవిజ్జాసు అరహత్తమగ్గేన పహీనాసు కోచి సంకిలేసో అప్పహీనో నామ నత్థీతి.

"వుత్తప్పకారా తణ్హాఅవిజ్జా వుత్తప్పకారానం విపల్లాసానంయేవ మూలకారణం హోన్తి కిం, ఉదాహు సకలస్స వట్టస్సాపి మూలకారణం హోన్తి కి"న్తి వత్తబ్బత్తా వుత్తప్పకారా తణ్హాఅవిజ్జా వుత్తప్పకారానం మూలకారణం హోన్తి యథా, ఏవం సకలస్స వట్టస్సాపి మూలకారణం హోన్తీతి దస్సేతుం "**తేస**"న్తిఆది వుత్తం. తత్థ యేసం పుగ్గలానం చిత్తం అరక్ఖితం, మిచ్ఛాదిట్ఠిహతఞ్చ హోతి, **తేసం** పుగ్గలానం. యేసం అవిజ్జానీవరణానం తణ్హాసంయోజనానం పుబ్బకోటి న పఞ్ఞాయతి, తేహి అవిజ్జానీవరణేహి తణ్హాసంయోజనేహి సంసారే **సన్ధావన్తానం సంసరన్తానం** పుగ్గలానం **సకిం నిరయం** మారవసగమనేన సన్ధావనం సంసరణం హోతి, **సకిం తిరచ్ఛానయోనిం** సన్ధావనం సంసరణం హోతి, **సకిం పేత్తివిసయం** సన్ధావనం సంసరణం హోతి, **సకిం అసురకాయం** సన్ధావనం సంసరణం హోతి, **సకిం దేవే** సన్ధావనం సంసరణం హోతి, **సకిం మనుస్సే** సన్ధావనం సంసరణం హోతీతి అత్థో.

"మిచ్ఛాదిట్ఠిహతేన చా"తి సుత్తప్పదేసేన దేసితో అత్థో ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, "థినమిద్ధాభిభూతేనాతి సుత్తప్పదేసేన దేసితో అత్థో కథం విభత్తో"తి వత్తబ్బత్తా "**థినమిద్ధాభిభూతేనా**"తిఆది వుత్తం. **చిత్తస్స** విఞ్ఞాణక్ఖన్ధస్స యా **అకల్లతా** అకమ్మనియతా అత్థి, ఇదం అకల్లత్తం అకమ్మనియత్తం **థినం** నామ. యం **కాయస్స లీనత్తం** వేదనాదిక్ఖన్ధత్తయలీనత్తం అత్థి, ఇదం కాయస్స లీనత్తం **మిద్ధం** నామాతి థినమిద్ధసరూపమేవ వుత్తం. తేహి థినమిద్ధేహి చిత్తస్స అభిభూతభావాదికో పన సువిఞ్ఞేయ్యత్తా న వుత్తో, అవుత్తేపి యేసం పుగ్గలానం చిత్తం థినమిద్ధేహి అభిభూతం, తేసం పుగ్గలానం తేన చిత్తేన చిత్తసీసేన సంయోజనేన సంసారే మారవసగమనేన సన్ధావనం సంసరణం పరియోసానసభావో విత్థారేత్వా గహేతబ్బో.

"వసం మారస్స గచ్ఛతీతి సుత్తప్పదేసేన దేసితో అత్థో కథం విభత్తో"తి వత్తబ్బత్తా "**వసం మారస్స గచ్ఛతీ**"తి వుత్తం. తత్థ **కిలేసమారస్సా**తి కిలేసో దానాదిపుఞ్ఞే మారేతి నివారేతీతి అత్థేన **మారో**తి కిలేసమారో. ఇమినా కిలేసమారం నిస్సాయ పవత్తత్తా అభిసఙ్ఖారమారఖన్ధమారమచ్చుమారా చ గహితా, **చ**-సద్దేన వా గహితాతి వేదితబ్బా. **సత్తమారస్సా**తి దేవపుత్తమారస్స. అథ వా "దేవపుత్తమారస్సా"తి అవత్వా "సత్తమారస్సా"తి వుత్తత్తా యో యో రాజచోరాదికో దానాదీని వా

ఇస్సరియభోగాదీని వా మారేతి, సో సో రాజచోరాదికోపి గహితో, తస్మా యస్స కస్సచి సత్తమారస్సాతి అత్థో. **వసన్తి** ఇచ్ఛం లోభం అధిప్పాయం రుచిం ఆకఙ్ఖం ఆణం ఆణత్తిం. **గచ్ఛతీ**తి ఉపగచ్ఛతి ఉపేతి అనువత్తతి అనుగచ్ఛతి నాతిక్కమతీతి అత్థో. "కస్మా వసం గచ్ఛతీ"తి వత్తబ్బత్తా **"సో హి"**తిఆది వుత్తం. యో సత్తో అరక్ఖితచిత్తేన చ మిచ్ఛాదిట్ఠిహతచిత్తేన చ థినమిద్ధాభిభూతచిత్తేన చ సమన్నాగతో హోతి, **సో** సత్తో అవిజ్జానీవరణాదీహి **నివుతో** హుత్వా సంసారాభిముఖో **హి** యస్మా హోతి, న విసఙ్ఖారాభిముఖో, తస్మా మారస్స వసం గచ్ఛతీతి అత్థో.

"అరక్ఖితేనాతిఆదికస్స యస్స సుత్తస్స అత్థో విభత్తో, తేన 'అరక్ఖితేనా'తిఆదికేన సుత్తేన కిత్తకాని సచ్చాని దేసితానీ"తివత్తబ్బత్తా **"ఇమాని భగవతా"**తిఆది వుత్తం. "అరక్ఖితేనా"తిఆదిసుత్తేన భగవతా ఇమాని ద్వే సచ్చాని దేసితాని దుక్ఖం, సముదయో చాతి. కథం దేసితాని? అభిధమ్మనిస్సితాయ కథాయ చేవ సుత్తన్తనిస్సితాయ కథాయ చ దేసితాని. తాసు కథాసు అభిధమ్మనిస్సితాయ కథాయ దేసితే సతి "అరక్ఖితేన చిత్తేనా"తి ఇమినా పదేన అరక్ఖితం రత్తమ్పి చిత్తం, అరక్ఖితం దుట్ఠమ్పి చిత్తం, అరక్ఖితం మూళ్హమ్పి చిత్తం భగవతా దేసితం ఞాపితం. తత్థ రత్తచిత్తం లోభసహగతచిత్తుప్పాదవసేన అట్ఠవిధం, దుట్ఠచిత్తం పటిఘసమ్పయుత్తచిత్తుప్పాదవసేన దుబ్బిధం, మూళ్హచిత్తం మోమూహచిత్తుప్పాదవసేన దుబ్బిధన్తి వేదితబ్బం. ఇమేసఞ్హి చిత్తుప్పాదానం వసేన యా చక్ఖున్ద్రియాదీనం అగుత్తి అనారక్ఖా ఉప్పన్నా, తాయ అగుత్తియా అనారక్ఖాయ చిత్తం అరక్ఖితం హోతి ఫలూపచారేనాతి.

"మిచ్ఛాదిట్ఠిహతేనా"తి ఇమినా పదేన మిచ్ఛాదిట్ఠిసంసట్ఠం చిత్తం దేసితం, తం దిట్ఠిసమ్పయుత్తచిత్తుప్పాదవసేన చతుబ్బిధన్తి వేదితబ్బం. తఞ్హి మిచ్ఛాదిట్ఠియా సంసట్ఠభావేన మిచ్ఛాదిట్ఠివసానుగతత్తా మిచ్ఛాదిట్ఠిహతం నామాతి. "థినమిద్ధాభిభూతేనా"తి ఇమినా పదేన థినమిద్ధేన సంసట్ఠం చిత్తం దేసితం, తం ససఙ్ఖారికచిత్తుప్పాదవసేన పఞ్చవిధన్తి వేదితబ్బం. తఞ్హి థినమిద్ధేన సంసట్ఠభావేన థినమిద్ధవసానుగతత్తా థినమిద్ధాభిభూతం నామాతి ఏవం యే ద్వాదసాకుసలా **చిత్తుప్పాదకణ్డే** "కతమే ధమ్మా అకుసలా? యస్మిం సమయే అకుసలం చిత్తం ఉప్పన్నం హోతీ"తిఆదినా (ధ॰ స॰ ३८७) విత్థారతో వత్తబ్బా, తే ద్వాదసాకుసలచిత్తుప్పాదా తీహి పదేహి భగవతా దేసితాతి వేదితబ్బా. "మారస్సా"తి పదేన పఞ్చ మారా గహితా. తేసు కిలేసమారో "చత్తారో ఆసవా, చత్తారో ఓఘా, చత్తారో యోగా, చత్తారో గన్థా, చత్తారి ఉపాదానాని, అట్ఠ నీవరణా, దస కిలేసా"తి (ధ॰ స॰ ౧౧౦౨ ఆదయో) దేసితో. అభిసఙ్ఖారమారో పన "కుసలా చేతనా (విభ॰ ౨౨౬) అకుసలా చేతనా (విభ॰ ౨౨౬) కుసలం కమ్మం అకుసలం కమ్మ"న్తిఆదినా దేసితో. ఖన్ధమారో పన "అత్తభావో పఞ్చక్ఖన్ధా"తిఆదినా దేసితో. మచ్చుమారో పన "చుతి చవనతా"తిఆదినా (విభ॰ ౧౯౩) దేసితో. ఏవం తావేత్థ అభిధమ్మనిస్సితాయ కథాయ దేసితో అత్థో దట్ఠబ్బో.

సుత్తన్తనిస్సితాయ పన కథాయ దేసితే సతి "చక్ఖునా రూపం దిస్వా నిమిత్తగ్గాహీ హోతి అనుబ్యఞ్జనగ్గాహీ, యత్వాధికరణమేనం చక్ఖున్ద్రియం అసంవుతం విహరన్తం అభిజ్ఝాదోమనస్సా పాపకా అకుసలా ధమ్మా అన్వాస్సవేయ్యుం, తస్స సంవరాయ న పటిపజ్జతి, న రక్ఖతి చక్ఖున్ద్రియం, చక్ఖున్ద్రియే న సంవరం ఆపజ్జతి...పే॰... సోతిన్ద్రియే న సంవరం ఆపజ్జతి... ఘానిన్ద్రియే న సంవరం ఆపజ్జతి... జివ్హిన్ద్రియే న సంవరం ఆపజ్జతి... కాయిన్ద్రియే న సంవరం ఆపజ్జతి... మనిన్ద్రియే న సంవరం ఆపజ్జతీ"తి (మ॰ ని॰ ౧.౩౪౭) ఏవం పుగ్గలాధిట్ఠానేన యం ఛద్వారికచిత్తం వుత్తం, తం ఛద్వారికచిత్తం "అరక్ఖితేన చిత్తేనా"తి ఇమినా పదేన దేసితం. యా మిచ్ఛాదిట్ఠియో పుబ్బన్తకప్పనవసేన వా అపరన్తకప్పనవసేన వా పుబ్బన్తాపరన్తకప్పనవసేన వా మిచ్ఛా అభినివిసన్తస్స అయోనిసో ఉమ్ముజ్జన్తస్స "సస్సతో

లోకో"తి వా "అసస్సతో లోకో"తి వా "న హోతి తథాగతో పరం మరణా"తి వా ఉప్పన్నా, తాహి దిట్ఠీహి వా, యా చ దిట్ఠియో "ఇమా చత్తారో సస్సతవాదా...పే.... పరమదిట్ఠధమ్మనిబ్బానవాదా"తి **బ్రహ్మజాలసుత్తా**దీసు (దీ॰ ని॰ ౧.౩౦ ఆదయో) వుత్తా, తాహి దిట్ఠీహి వా సమ్పయుత్తం యం చిత్తం "మిచ్ఛాదిట్ఠిహతేన చా"తి ఇమినా పదేన దేసితం.

"థినం నామ చిత్తస్స అకమ్మఞ్ఞతా, మిద్ధం నామ వేదనాదిక్ఖన్ధత్తయస్స అకమ్మఞ్ఞతా"తి వా "థినం అనుస్సాహసంసీదనం, మిద్ధం ఉస్సాహసత్తివిఘాతో"తి వా యాని థినమిద్ధాని వుత్తాని, తేహి థినమిద్ధేహి యం చిత్తం అభిభూతం అజ్ఝోత్థటం, తం చిత్తం "థినమిద్ధాభిభూతేనా"తి ఇమినా పదేన దేసితం.

"వసో నామ ఇచ్ఛా లోభో అధిప్పాయో రుచి ఆకఙ్ఖా ఆణా ఆణత్తీ"తి యో వసో వుత్తో, సో వసో "వస"న్తి ఇమినా పదేన దేసితో. "పఞ్చ మారా – ఖన్ధమారో అభిసఙ్ఖారమారో మచ్చుమారో దేవపుత్తమారో కిలేసమారో"తి యో మారో వుత్తో, సో మారో "మారస్సా"తి ఇమినా దేసితో. "గచ్ఛతి, ఉపగచ్ఛతి, ఉపేతి, అనువత్తతి, అనుగచ్ఛతి, నాతిక్కమతీ"తి యో పుగ్గలో వుత్తో, సో పుగ్గలో "గచ్ఛతీ"తి ఇమినా దేసితోతి. ఏవం దేసితేసు ధమ్మేసు అకుసలా సముదయసచ్చం, "వసం మారస్స గచ్ఛతీ"తి ఇమినా పదేన యే పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధే ఉపాదాయ పఞ్ఞత్తో పుగ్గలో వుత్తో, తే పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధా దుక్ఖసచ్చన్తి ద్వే సచ్చాని దేసితాని. "కిమత్థాయ ద్వే సచ్చాని దేసితానీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''తేసం భగవా''**తిఆది వుత్తం. **తేసం** ద్విన్నం సచ్చానం **పరిఞ్ఞాయ చ పహానాయ చ** "అరక్ఖితేనా"తిఆది **ధమ్మం భగవా దేసేతి,** తాని ద్వే సచ్చాని "అరక్ఖితేనా"తిఆదికేన ఞాపేతీతి అత్థో.

"తేసు ద్వీసు సచ్చేసు కస్స సచ్చస్స పరిఞ్ఞాయ, కస్స సచ్చస్స పహానాయ దేసేతీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''దుక్ఖస్స పరిఞ్ఞాయ, సముదయస్స పహానాయా''**తి వుత్తం. "పరిఞ్ఞాపహానేహి కతమాని సచ్చాని దేసితానీ"తి వత్తబ్బత్తా **''యేన చా''**తిఆది వుత్తం. **యేన** అరహత్తమగ్గేన పరిజానాతి, **యేన** అరహత్తమగ్గేన పజహతి చ, **అయం** అరహత్తమగ్గో మగ్గసచ్చం నామ. **యం** నిబ్బానధమ్మం ఆరబ్భ తణ్హాయ, అవిజ్జాయ చ పహానం జాతం, **అయం** నిబ్బానధమ్మో **నిరోధో** నిరోధసచ్చం నామాతి. ఏవం చత్తారి సచ్చాని భగవతా దేసితాని.

"చతున్నం సచ్చానం దేసితభావో కేన విఞ్ఞాతబ్బో"తి వత్తబ్బత్తా **''తేనాహ''**తిఆది వుత్తం. తేసు చతూసు సచ్చేసు సముదయసచ్చేన అస్సాదో గహితో, దుక్ఖసచ్చేన ఆదీనవో గహితో, మగ్గసచ్చనిరోధసచ్చేహి నిస్సరణం గహితం, సముదయప్పహానవసేన సబ్బగతిపజహనం జాతం, సబ్బగతిపజహనం ఫలన్తి గహితం. యేన రక్ఖితచిత్తతాదికేన సబ్బగతిపజహనం జాతం, సో రక్ఖితచిత్తతాదికో ఉపాయోతి గహితో, అరక్ఖితచిత్తతాదికస్స పటిసేధనముఖేన రక్ఖితచిత్తతాదికస్స నియోజనం భగవతో ఆణత్తీతి గహితన్తి దేసనాహారేన నానాసుత్తేసు దస్సితా అస్సాదాదయో "అరక్ఖితేనా"తిఆదికే ఏకస్మింయేవ సుత్తే నీహరిత్వా దస్సితా.

"అస్సాదాదీనం నీహరిత్వా దస్సితభావో కేన విఞ్ఞాతబ్బో సద్దహితబ్బో"తి వత్తబ్బత్తా **''తేనాహ''**తిఆది వుత్తం. ఏత్థ చ యేన సంవణ్ణనావిసేసేన నానాసుత్తేసు అస్సాదాదయో నీహరిత్వా దస్సితా, సో సంవణ్ణనావిసేసో దేసనాహారవిభఙ్గో నామ. యేన సంవణ్ణనావిసేసేన ఏకస్మింయేవ సుత్తే అస్సాదాదయో నీహరిత్వా దస్సితా, సో సంవణ్ణనావిసేసో దేసనాహారసమ్పాతో నామాతి విసేసో దట్ఠబ్బో.

“ఏత్తకోవ దేసనాహారసమ్పాతో పరిపుణ్ణో”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**నియుత్తో దేసనాహారసమ్పాతో**’’తి వుత్తం. ఏకేకస్మింయేవ సుత్తే అస్సాదాదయో యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన దేసనాహారసమ్పాతేన నీహరిత్వా యథారహం దస్సితా, సో సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో దేసనాహారసమ్పాతో **నియుత్తో** యథారహం నిద్ధారేత్వా యుజ్జితబ్బోతి అత్థో గహితో.

ఇతి దేసనాహారసమ్పాతే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన...పే.... గహేతబ్బోతి.

౨. విచయహారసమ్పాతవిభావనా

౨౩. యేన దేసనాహారసమ్పాతేన అస్సాదాదయో ఆచరియేన విభత్తా, అమ్హేహి చ ఞాతా, సో దేసనాహారసమ్పాతో పరిపుణ్ణో, “కతమో విచయహారసమ్పాతో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తత్థ కతమో విచయో హారసమ్పాతో**’’తిఆది వుత్తం. **తత్థా**తి తేసు దేసనాహారసమ్పాతాదీసు సోళససు హారసమ్పాతేసు **కతమో** సంవణ్ణనావిసేసో **విచయహారసమ్పాతో** నామాతి పుచ్ఛతి. ఇమేసు ధమ్మేసు అయం ధమ్మో యేన సంవణ్ణనావిసేసేన విచయితబ్బో, సో సంవణ్ణనావిసేసో విచయహారసమ్పాతో నామాతి నియమేత్వా విభజితుం ‘‘**తత్థ తణ్హా**’’తిఆది వుత్తం. **అట్ఠకథాయం** పన –

> “ఏవం దేసనాహారసమ్పాతం దస్సేత్వా ఇదాని విచయహారసమ్పాతం దస్సేన్తో యస్మా దేసనాహారపదత్థవిచయో విచయహారో, తస్మా దేసనాహారే విపల్లాసహేతుభావేన నిద్ధారితాయ తణ్హాయ కుసలాదివిభాగపవిచయముఖేన విచయహారసమ్పాతం దస్సేతుం ‘తత్థ తణ్హా దువిధా’తిఆది ఆరద్ధ”న్తి (నేత్తి. అట్ఠ. ౨౩) –

వుత్తం. తత్థ **తత్థా**తి తస్మిం “అరక్ఖితేన చిత్తేనా”తిఆదిసుత్తత్థే దేసనాహారసమ్పాతేన సంవణ్ణితే అకుసలధమ్మే “తణ్హా”తి నిద్ధారితా సబ్బతణ్హా. **కుసలాపీ**తి చతుభూమకే కుసలే ఉద్దిస్స పవత్తా తణ్హాపి. **అకుసలాపీ**తి అకుసలధమ్మే ఉద్దిస్స పవత్తా తణ్హాపీతి దువిధా హోతీతి విచయితబ్బా. తేన వుత్తం **టీకాయం** – “కుసలధమ్మారమ్మణాతి కుసలధమ్మే ఉద్దిస్స పవత్తమత్తం సన్ధాయ వుత్తం, న తేసం ఆరమ్మణపచ్చయతం, ఇధ ‘కుసలా ధమ్మా’తి లోకుత్తరధమ్మానమ్పి అధిప్పేతత్తా”తి.

“కుసలా తణ్హా కింగామినీ, అకుసలా తణ్హా కిం గామినీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**అకుసలా సంసారగామినీ**’’తిఆది వుత్తం. అథ వా “కతమో కుసలాకుసలతణ్హానం విసేసో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**అకుసలా సంసారగామినీ**’’తిఆది వుత్తం. “తణ్హా నామ సంసారగామినీ హోతు, కథం అపచయగామినీ”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**పహానతణ్హా**’’తి వుత్తం, పహానస్స హేతుభూతా తణ్హా **పహానతణ్హా**తి అత్థో, పహాతబ్బతణ్హం ఆగమ్మ యం పహానం పవత్తేతబ్బం, తేన పవత్తేతబ్బేన పహానేన అపచయం గచ్ఛతీతి వుత్తం హోతి.

“కిం పన తణ్హాయేవ కుసలాకుసలాతి దుబ్బిధా, ఉదాహు అఞ్ఞోపి కుసలాకుసలాతి దుబ్బిధో”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘మానోపీ’’**తిఆది వుత్తం. “కతమో మానో కుసలో, కతమో మానో అకుసలో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘యం మానం నిస్సాయ మానం పజహతి, అయం మానో కుసలో. యో పన మానో దుక్ఖం నిబ్బత్తయతి, అయం మానో అకుసలో’’**తి వుత్తం. తత్థ **యం మానం...పే.... కుసలో**తి యం మానం నిస్సాయ ఉపనిస్సాయ పహానం పవత్తితం, తేన పహానేన సన్తానే ఉప్పజ్జనారహం మానం పజహతి, అయం ఉపనిస్సయపచ్చయభూతో మానో ఫలూపచారేన కుసలో. **యో పన...పే.... అకుసలో**తి యో పన మానో పరహింసనాదివసేన పవత్తమానో హుత్వా అత్తనో చ పరస్స చ దుక్ఖం నిబ్బత్తయతి, అయం మానో అకుసలోతి విచయిత్వా వేదితబ్బో.

“సంసారాపచయగామినీసు తాసు తణ్హాసు కతమా అపచయగామినీ తణ్హా కుసలా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా “కుసలా”తి వుత్తాయ తణ్హాయ సరూపం దస్సేతుం **‘‘తత్థ యం నేక్ఖమ్మసిత’’**న్తిఆది వుత్తం. **తత్థా**తి తాసు సంసారాపచయగామినీసు తణ్హాభూతాసు కుసలాకుసలాసు. అయం తణ్హా కుసలాతి సమ్బన్ధో. **‘‘అరియా** పుగ్గలా **సన్తం ఆయతనం యం** అరియఫలధమ్మం సచ్ఛికత్వా ఉపసమ్పజ్జ విహరన్తి, **తం ఆయతనం** అరియఫలధమ్మం అహం కుదాస్సు సచ్ఛికత్వా విహరిస్స”న్తి పత్థయన్తస్స **తస్స** కులపుత్తస్స తస్మిం అరియఫలే **పిహా** ఉప్పజ్జతి, పిహాపచ్చయా యం దోమనస్సం ఉప్పజ్జతి, ఇదం దోమనస్సం **‘‘నేక్ఖమ్మసిత’’**న్తి వుచ్చతి. అయం అరియఫలే పిహాసఙ్ఖాతా తణ్హా కుసలా అనవజ్జా అనవజ్జఅరియఫలధమ్మం ఉద్దిస్స పవత్తత్తాతి విచయితబ్బం.

“కథం పవత్తా”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘రాగవిరాగా’’**తిఆది వుత్తం. యా **రాగవిరాగా చేతోవిముత్తి** పత్తబ్బా. **తదారమ్మణా** తం చేతోవిముత్తిం ఆగమ్మ పవత్తా తణ్హా **కుసలా** అనవజ్జా, యా **అవిజ్జావిరాగా పఞ్ఞావిముత్తి** పత్తబ్బా, తదారమ్మణా తం పఞ్ఞావిముత్తిం ఆగమ్మ పవత్తా తణ్హా కుసలా అనవజ్జాతి విచయితబ్బా. తాయ పఞ్ఞావిముత్తియా వసేన భగవతా –

“తస్మా రక్ఖితచిత్తస్స, సమ్మాసఙ్కప్పగోచరో;
సమ్మాదిట్ఠిపురేక్ఖారో, ఞత్వాన ఉదయబ్బయం;
థినమిద్ధాభిభూ భిక్ఖు, సబ్బా దుగ్గతియో జహే”తి. (ఉదా. ౩౨; నేత్తి. ౩౧, ౬౫, ౭౮) –

గాథాయం “సబ్బా దుగ్గతియో జహే”తి పదం వుత్తం, “తస్సా పఞ్ఞావిముత్తియా యో పవిచయో కాతబ్బో, కతమో సో పవిచయో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘తస్సా కో పవిచయో’’**తిఆది వుత్తం. **తస్సా** పఞ్ఞావిముత్తియా కో పవిచయోతి చే పుచ్ఛేయ్య “అట్ఠ మగ్గఙ్గాని – సమ్మాదిట్ఠి సమ్మాసఙ్కప్పో సమ్మావాచా సమ్మాకమ్మన్తో సమ్మాఆజీవో సమ్మావాయామో సమ్మాసతి సమ్మాసమాధీ”తి పవిచయో వేదితబ్బో. “సో పవిచయో కత్థ దట్ఠబ్బో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘సో కత్థా’’**తిఆది వుత్తం. **సో** పఞ్ఞావిముత్తియా పవిచయో **కత్థ** కస్మిం ధమ్మే దట్ఠబ్బోతి పుచ్ఛతి. చతుత్థే ఝానే **పారమితాయ** ఉక్కంసగతాయ చతుత్థజ్ఝానభావనాయ సో పవిచయో దట్ఠబ్బో.

“చతుత్థే ఝానే పారమితాయా”తి వుత్తమత్థం వివరితుం **‘‘చతుత్థే హి ఝానే’’**తిఆది వుత్తం. యో సో చతుత్థజ్ఝానలాభీ పుగ్గలో చతుత్థే ఝానే పరిసుద్ధం పరియోదాతం అనఙ్గణం విగతూపక్కిలేసం ముదు కమ్మనియం ఠితం ఆనేఞ్జప్పత్తం, ఇతి అట్ఠఙ్గసమన్నాగతం చిత్తం భావయతి, **సో** చతుత్థజ్ఝానలాభీ పుగ్గలో **తత్థ** చతుత్థే ఝానే అట్ఠవిధం విజ్జాచరణం అధిగచ్ఛతి.

కతమమం అట్ఠవిధం? ఛ అభిఞ్ఞా, ద్వే చ విసేసే వా అధిగచ్ఛతీతి యోజనా. ఇద్ధివిధాదయో పఞ్చ, లోకియాభిఞ్ఞా చేవ అరహత్తమగ్గపఞ్ఞా చాతి **ఛ అభిఞ్ఞా**. మనోమయిద్ధి చేవ విపస్సనాఞాణఞ్చాతి **ద్వే చ విసేసా** హోన్తి.

“తం చతుత్థజ్ఝానచిత్తం కుతో పరిసుద్ధం...పే.... కుతో ఆనేఞ్జప్పత్త”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘తం చిత్తం యతో పరిసుద్ధ’’**న్తిఆది వుత్తం. తం చిత్తం **యతో** ఉపేక్ఖాసతిపారిసుద్ధిభావతో **పరిసుద్ధం, తతో** ఉపేక్ఖాసతిపారిసుద్ధిభావతో **పరియోదాతం** హోతి. సుఖాదీనం పచ్చయఘాతేన **యతో** వీతరాగాదిఅనఙ్గణభావతో **అనఙ్గణం, తతో** వీతరాగాదిఅనఙ్గణభావతో **విగతూపక్కిలేసం. యతో** సుభావితభావతో **ముదు, తతో** సుభావితభావతో **కమ్మనియం. యతో** పరిసుద్ధాదీసు ఠితభావతో **ఠితం, తతో** పరిసుద్ధాదీసు ఠితభావతో **ఆనేఞ్జప్పత్తం** హోతీతిపి యోజనా యుత్తా **అట్ఠకథాయం** (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౨౪) యుగళతో ఆగతత్తా. సద్ధావీరియసతిసమాధిపఞ్ఞాఓభాసేహి పరిగ్గహితభావతో **ఆనేఞ్జప్పత్తం**. సద్ధాయ హి పరిగ్గహితం చిత్తం పటిపక్ఖే అస్సద్ధియే న ఇఞ్జతి న చలతి, వీరియేన పరిగ్గహితం చిత్తం పటిపక్ఖే కోసజ్జే న ఇఞ్జతి, సతియా పరిగ్గహితం చిత్తం పటిపక్ఖే పమాదే న ఇఞ్జతి, సమాధినా పరిగ్గహితం చిత్తం పటిపక్ఖే ఉద్ధచ్చే న ఇఞ్జతి, పఞ్ఞాయ పరిగ్గహితం చిత్తం పటిపక్ఖాయ అవిజ్జాయ న ఇఞ్జతి, ఓభాసగతం చిత్తం కిలేసన్ధకారే న ఇఞ్జతి. ఇతి ఇమేహి ఛహి ధమ్మేహి పరిగ్గహితం చతుత్థజ్ఝానచిత్తం ఆనేఞ్జప్పత్తం హోతి. ఏవం అట్ఠఙ్గసమన్నాగతత్తా చతుత్థజ్ఝానచిత్తం ఛన్నం అభిఞ్ఞాఞాణానఞ్చ మనోమయిద్ధివిపస్సనాఞాణానఞ్చ అధిగమూపాయో హోతి, తస్మా సో పఞ్ఞావిముత్తిపరిచయో చతుత్థజ్ఝానే దట్ఠబ్బోయేవాతి సఙ్ఖేపత్థో. విత్థారతో పన **అట్ఠకథాయం** (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౨౪) “తత్థ ఉపేక్ఖాసతిపారిసుద్ధిభావేనా”తిఆదినా వా “అపరో నయో”తిఆదినా వా వుత్తోయేవాతి అమ్హేహి న వుత్తో.

“యేసం రాగాదిఅఙ్గణానం అభావేన అనఙ్గణం, యేసం అభిజ్ఝాదిఉపక్కిలేసానం అభావేన విగతూపక్కిలేసం, యాయ చిత్తస్స ఠితియా అభావేన ఠితం, ఇఞ్జనాయ అభావేన ఆనేఞ్జప్పత్తం, తే రాగాదిఅఙ్గణాదయో కతమాయ పక్ఖా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘తత్థ అఙ్గణా’’**తిఆది వుత్తం. **తత్థా**తి తేసు రాగాదిఅఙ్గణాదీసు **అఙ్గణా** చ రాగాదిఅఙ్గణా చ **ఉపక్కిలేసా** అభిజ్ఝాదిఉపక్కిలేసా చ సన్తి, **తదుభయం** రాగాదిఅఙ్గణఅభిజ్ఝాదిఉపక్కిలేసద్వయం **తణ్హాపక్ఖో** రాగాదిఅఙ్గణానం తణ్హాసభావత్తా, అభిజ్ఝాదిఉపక్కిలేసానఞ్చ తణ్హాయ అనులోమత్తా. యా **ఇఞ్జనా** ఫన్దనా యా చ చిత్తస్స **అట్ఠితి** అనవట్ఠానం అత్థి, **అయం** ఇఞ్జనా అట్ఠితి **దిట్ఠిపక్ఖో** ఇఞ్జనాయ చ అట్ఠితియా చ మిచ్ఛాభినివేసహేతుభావతోతి పవిచయో కాతబ్బో.

“కిం పన చతుత్థజ్ఝానచిత్తం అట్ఠఙ్గసమన్నాగతత్తాయేవ ఛన్నం అభిఞ్ఞాఞాణానఞ్చ **మనోమయిద్ధివిపస్సనాఞాణానఞ్చ అధిగమూపాయో హోతీ’’తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘చత్తారి ఇన్ద్రియానీ’’**తి వుత్తం. “తస్స చతుత్థజ్ఝానలాభినో, దుక్ఖిన్ద్రియం దోమనస్సిన్ద్రియం సుఖిన్ద్రియం సోమనస్సిన్ద్రియం ఇతి చత్తారిన్ద్రియాని చతుత్థజ్ఝానే నిరుజ్ఝన్తి, తస్స చతుత్థజ్ఝానలాభినో ఉపేక్ఖిన్ద్రియం అవసిట్ఠం భవతి, తస్మాపి చతుత్థజ్ఝానచిత్తం వుత్తప్పకారానం అట్ఠన్నం ఞాణానం అధిగమూపాయో హోతి, సో చ అధిగమూపాయభావో ఛిణ్ణవసీభావస్సేవ భవేయ్య, కథం చతుత్థజ్ఝానమత్తలాభినో ఛిణ్ణవసీభావో సియా”తి వత్తబ్బత్తా సో చతుత్థజ్ఝానలాభీ చతుత్థజ్ఝానేయేవ అట్ఠత్వా అరూపసమాపత్తియోపి **ఏవం కత్వా నిబ్బత్తేతి భావేతి, తస్మా ఛిణ్ణవసీభావో హోతీతి దస్సేతుం ‘‘సో ఉపరిమం సమాపత్తి’’**న్తిఆది వుత్తం. తస్సత్థో **అట్ఠకథాయం** (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౨౪) విత్థారతో వుత్తో, తస్మా యోజనమత్తం కరిస్సామ.

సో రూపావచరచతుత్థజ్ఝానలాభీ యోగావచరో రూపావచరచతుత్థజ్ఝానసమాపత్తితో **ఉపరిమం** ఆకాసానఞ్చాయతన**సమాపత్తిం సన్తతో** సన్తతరతో మనసి కరోతి. యథావుత్తం ఉపరిమం సమాపత్తిం సన్తతో **మనసి కరోతో తస్స** చతుత్థజ్ఝానలాభినో యోగావచరస్స చతుత్థజ్ఝానే **సఞ్ఞా** సఞ్ఞాపధానా సమాపత్తి ఓళారికా వియ హుత్వా సణ్ఠహతి, పటిఘసఞ్ఞా చ **ఉక్కణ్ఠా** అనభిరతి హుత్వా సణ్ఠహతి, **సో** యథావుత్తేన విధినా మనసి కరోన్తో యోగావచరో **సబ్బసో** నిరవసేసతో రూపసఞ్ఞానం సమతిక్కమా పటిఘసఞ్ఞానం అత్థఙ్గమా నానత్తసఞ్ఞానం అమనసికారా "ఆకాసం అనన్త"న్తి మనసి కత్వా పవత్తమానం **ఆకాసానఞ్చాయతనసమాపత్తిం** సచ్ఛికత్వా ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. **రూపసఞ్ఞా** రూపావచరసఞ్ఞా పఞ్చవిధ**అభిఞ్ఞాభినీహారో** హోతి. **నానత్తసఞ్ఞా** నానారమ్మణేసు **వోకారో** అకుసలో పవత్తతి. ఏవం రూపావచరజ్ఝానే ఆదీనవదస్సీ హుత్వా తా రూపసఞ్ఞానానత్తసఞ్ఞాయో ఆరమ్మణే సమతిక్కమతి, **అస్స** యోగావచరస్స పటిఘసఞ్ఞా చ అబ్భత్థం గచ్ఛతి. **ఏవం** ఇమినా వుత్తనయేన సమతిక్కమేన **సమాహితస్స**, సన్తవుత్తినా అరూపావచరసమాధినా **సమాహితస్స** యోగావచరస్స **ఓభాసో** రూపావచరజ్ఝానోభాసో అన్తరధాయతి. **రూపానం** కసిణరూపానం ఝానచక్ఖునా దస్సనఞ్చ అన్తరధాయతీతి యోజనా.

"యేన సమాధినా సమాహితస్స, సమాహితస్స ఓభాసో చ రూపానం దస్సనఞ్చ అన్తరధాయతి, సో సమాధి కిత్తకేహి అఙ్గేహి సమన్నాగతో, కథం పచ్చవేక్ఖితబ్బో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "**సో సమాధీ**"తిఆది వుత్తం. **సో సమాధీ**తి యేన రూపారూపావచరసమాధినా సమాహితో, సో దువిధోపి సమాధి అనభిజ్ఝాబ్యాపాదవీరియారమ్భేహి తీహి ఉపకారకఙ్గేహి చ పస్సద్ధిసతీహి ద్వీహి పరిక్ఖారఙ్గేహి చ అవిక్ఖిత్తేన ఏకేన సభావఙ్గేన చ ఛహి అఙ్గేహి సమన్నాగతోతి **పచ్చవేక్ఖితబ్బో** పునప్పునం చిన్తేతబ్బో సల్లక్ఖేతబ్బో . "కథం కత్థ పచ్చవేక్ఖితబ్బో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "**అనభిజ్ఝాసహగతం మే మానసం సబ్బలోకే**"తిఆది వుత్తం. "తేసు ఛసు అఙ్గేసు కిత్తకో సమథో, కిత్తకా విపస్సనా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ఏత్తకో సమథో, ఏత్తకా విపస్సనాతి విభజితుం "**తత్థ యఞ్చ**"తిఆది వుత్తం.

౨౪. "పఞ్ఞావిముత్తీ"తి వుత్తస్స అరహత్తఫలస్స సమాధిస్స సమథవిపస్సనాసఙ్ఖాతా పుబ్బభాగపటిపదా సమాధిముఖేన ఆచరియేన విభత్తా, "తాయ పటిపదాయ లభితబ్బో అరహత్తఫలసమాధి కిత్తకేన వేదితబ్బో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "**సో సమాధి పఞ్చవిధేన వేదితబ్బో**"తి వుత్తం. యో అరహత్తఫలసమాధి సమథవిపస్సనాపటిపదాయ లభితబ్బో, సో అరహత్తఫలసమాధి **పఞ్చవిధేన** ఞాణదస్సనేన వేదితబ్బో.

"కథం పఞ్చవిధఞాణదస్సనం పచ్చుపట్ఠితం భవతీ"తి వత్తబ్బత్తా "**అయం సమాధీ**"తిఆది వుత్తం. **అయం** అరహత్తఫలసమాధి అప్పితప్పితక్ఖణే ఫలసమాపత్తిసుఖత్తా **పచ్చుప్పన్నసుఖో** హోతి, **ఇతి** పచ్చవేక్ఖన్తస్స **అస్స** అరహతో పచ్చత్తమేవ ఞాణదస్సనం పచ్చుపట్ఠితం భవతి. **అయం** అరహత్తఫలసమాధి ఆయతిం సమాపజ్జితబ్బస్స అరహత్తఫలసమాధిస్స ఉపనిస్సయపచ్చయత్తా **ఆయతిం సుఖవిపాకో** హోతి, **ఇతి** పచ్చవేక్ఖన్తస్స...పే.... భవతి. **అయం** అరహత్తఫలసమాధి కిలేసఅరీహి ఆరకత్తా **అరియో**, కామామిసవట్టామిసలోకామిసానం అభావతో **నిరామిసో** చ హోతి, **ఇతి** పచ్చవేక్ఖన్తస్స...పే.... భవతి. **అయం** అరహత్తఫలసమాధి అకాపురిసేహి సమ్మాసమ్బుద్ధపచ్చేకబుద్ధసావకబుద్ధేహి సేవితబ్బత్తా **అకాపురిససేవితో** హోతి, **ఇతి** పచ్చవేక్ఖన్తస్స...పే.... భవతి. **అయం** అరహత్తఫలసమాధి అఙ్గసన్తకిలేసదరథసన్తత్తా **సన్తో చేవ** దివసమ్పి సమాపజ్జన్తస్స అతిత్తికరణతో **పణీతో చ** పటిప్పస్సద్ధకిలేసేన అరహతా పుగ్గలేన లద్ధత్తా **పటిప్పస్సద్ధిలద్ధో చ** అరహత్తమగ్గసమాధిసఙ్ఖాతేన ఏకోదిభావేన అధిగతత్తా **ఏకోదిభావాధిగతో చ** ససఙ్ఖారేన

సపయోగేన అధిగతత్తా, నీవరణాదిపచ్చనీకధమ్మే నిగ్గయ్హ అనధిగతత్తా, అఞ్ఞే కిలేసే వారేత్వా అనధిగతత్తా, అరహత్తమగ్గఫలభావేనేవ పవత్తత్తా **నససఙ్ఖారనిగ్గయ్హవారితగతో** హోతి, **ఇతి** పచ్చవేక్ఖన్తస్స **అస్స** అరహతో పచ్చత్తమేవ ఞాణదస్సనం పచ్చుపట్ఠితం భవతీతి పఞ్చవిధేన ఞాణదస్సనేన సో అరహత్తఫలసమాధి విచయిత్వా వేదితబ్బోతి.

"పచ్చుప్పన్నసుఖాదీసు సమాధీసు కిత్తకో సమథో, కిత్తకా విపస్సనా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"తత్థ యో చ సమాధి పచ్చుప్పన్నసుఖో"**తిఆది వుత్తం. **సమథో, విపస్సనా**తి చ అరహత్తఫలసమథవిపస్సనావ అధిప్పేతా, న పుబ్బభాగసమథవిపస్సనాతి. అరహత్తఫలసమాధి పఞ్చవిధేన వేదితబ్బోతి ఆచరియేన వుత్తో, "తస్స అరహత్తఫలసమాధిస్స పుబ్బభాగపటిపదాయం వుత్తో సమాధి కిత్తకేన వేదితబ్బో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"సో సమాధి పఞ్చవిధేన వేదితబ్బో"**తి వుత్తం. యో రూపావచరచతుత్థజ్ఝానసమాధి పుబ్బభాగపటిపదాయం వుత్తో, సో రూపావచరచతుత్థజ్ఝానసమాధి పఞ్చవిధేన పకారేన వేదితబ్బో. "కతమేనా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"పీతిఫరణతా"**తిఆది వుత్తం. పఠమదుతియజ్ఝానేసు పఞ్ఞా **పీతిఫరణతా** హోతి. పఠమదుతియతతియజ్ఝానేసు పఞ్ఞా **సుఖఫరణతా** హోతి. చతుత్థజ్ఝానే చేతోపరియపఞ్ఞా **చేతోఫరణతా** హోతి. దిబ్బచక్ఖుపఞ్ఞా **ఆలోకఫరణతా** హోతి. ఝానం పచ్చవేక్ఖిత్వా పవత్తమానపఞ్ఞా **పచ్చవేక్ఖణానిమిత్తం** హోతి. ఇతి పఞ్చవిధేన పఞ్ఞాపకారేన విచయిత్వా వేదితబ్బోతి. "తేసు పఞ్చవిధేసు పకారేసు కిత్తకో సమథో, కిత్తకా విపస్సనా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"తత్థ యో చ పీతిఫరణో"**తిఆది వుత్తం.

౨౨. సమ్పయోగవసేన సమాధి ఆచరియేన విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, "కథం ఆరమ్మణవసేన విభత్తో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"దస కసిణాయతనానీ"**తిఆది వుత్తం. ఇమేహి దసహి ఆరమ్మణేహి కసిణేహిపి సమాధి విచినిత్వా వేదితబ్బోతి. "తేసు దససు కిత్తకో సమథో, కిత్తకా విపస్సనా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"తత్థ యఞ్చ"**తిఆది వుత్తం. **కసిణ**న్తి చ కసిణమణ్డలమ్పి పరికమ్మమ్పి పటిభాగనిమిత్తమ్పి తస్మిం పటిభాగనిమిత్తే ఉప్పన్నజ్ఝానమ్పి వుచ్చతి, ఇధ పన ససమ్పయుత్తజ్ఝానమేవ అధిప్పేతం.

"కిం పన వుత్తప్పకారో సమాధియేవ సమథవిపస్సనాయ యోజేతబ్బో, ఉదాహు అఞ్ఞోపి యోజేతబ్బో"తి వత్తబ్బత్తా సతిపట్ఠానాదిపుబ్బభాగపటిపదాభేదేన అనేకభేదభిన్నో నిరవసేసో అరియమగ్గోపి విచయిత్వా యోజేతబ్బోతి దస్సేతుం **"ఏవం సబ్బో"**తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఏవ**న్తి మయా వుత్తనయేన వుత్తనయానుసారేన **సబ్బో** నిరవసేసో సతిపట్ఠానాదిపుబ్బభాగపటిపదాభేదేన అనేకభేదభిన్నో **అరియో మగ్గో** యోజేతబ్బో. కథం? **యేన యేన** అనభిజ్ఝాదిఆకారేన పచ్చుప్పన్నసుఖతాదిఆకారేన సమాధి మయా వుత్తో, **తేన తేన** అనభిజ్ఝాదిఆకారేన పచ్చుప్పన్నసుఖతాదిఆకారేన యో యో అరియమగ్గో సమథేన యోజేతుం సమ్భవతి, సో సో అరియమగ్గో సమథేన విచయిత్వా యోజయితబ్బో. యో యో అరియమగ్గో విపస్సనాయ యోజేతుం సమ్భవతి, సో సో అరియమగ్గో విపస్సనాయ యోజయిత్వా యోజయితబ్బోతి అత్థో గహేతబ్బో.

"యేహి సమథాధిట్ఠానేహి విపస్సనాధమ్మేహి యోజయితబ్బో, తే సమథాధిట్ఠానా విపస్సనాధమ్మా కతమేహి ధమ్మేహి సఙ్గహితా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"తే తీహి ధమ్మేహి సఙ్గహితా అనిచ్చతాయ దుక్ఖతాయ అనత్తతాయా"**తి వుత్తం, తే సమథాధిట్ఠానా విపస్సనాధమ్మా "అనిచ్చతాయ పఞ్ఞాయ దుక్ఖతాయ పఞ్ఞాయ అనత్తతాయ పఞ్ఞాయా"తి తీహి అనుపస్సనాధమ్మేహి సఙ్గహితా గణ్హితాతి అత్థో. అనిచ్చతాదినా సహచరణతో అనుపస్సనాపఞ్ఞాపి "అనిచ్చతా దుక్ఖతా అనత్తతా"తి వుచ్చతి.

“యో యోగీ పుగ్గలో సమథాధిట్ఠానం విపస్సనం భావయమానో హోతి, సో యోగీ పుగ్గలో కిం భావయతీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**సో సమథవిపస్సనం భావయమానో**’’తిఆది వుత్తం.

సమథవిపస్సనాదీని భావయమానో పుగ్గలో రాగచరితో దోసచరితో మోహచరితోతి తివిధో, “తత్థ కతమో పుగ్గలో కతమేన కతమేన విమోక్ఖముఖేన నియ్యాతి, కతమాయం కతమాయం సిక్ఖన్తో, కతమం కతమం పజహన్తో, కతమం కతమం అనుపగచ్ఛన్తో, కతమం కతమం పరిజానన్తో, కతమం కతమం పవాహేన్తో, కతమం కతమం నిద్ధునన్తో, కతమం కతమం వమేన్తో, కతమం కతమం నిబ్బాపేన్తో, కతమం కతమం ఉప్పాటేన్తో, కతమం కతమం విజటేన్తో నియ్యాతీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**రాగచరితో పుగ్గలో**’’తిఆది వుత్తం. **అట్ఠకథాయం** పన “ఇదాని యేసం పుగ్గలానం యత్థ సిక్ఖన్తానం విసేసతో నియ్యానముఖాని, యేసఞ్చ కిలేసానం పటిపక్ఖభూతాని తీణి విమోక్ఖముఖాని, తేహి సద్ధిం తాని దస్సేతుం ‘రాగచరితో’తిఆది వుత్త”న్తి వుత్తం. తస్సత్థోపి **అట్ఠకథాయం** (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౨౮) వుత్తోయేవ.

“కస్మా తీణి విమోక్ఖముఖాని భావయన్తో తయో ఖన్ధే భావయతీ”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**తత్థ సుఞ్ఞతవిమోక్ఖముఖ**’’న్తిఆది వుత్తం. **తత్థా**తి తేసు తీసు విమోక్ఖముఖేసు. **సుఞ్ఞతవిమోక్ఖముఖం పఞ్ఞాక్ఖన్ధో** అనత్తానుపస్సనాయ పఞ్ఞాపధానత్తా. **అనిమిత్తవిమోక్ఖముఖం సమాధిక్ఖన్ధో** అనిచ్చానుపస్సనాయ సమాధిపధానత్తా. **అప్పణిహితవిమోక్ఖముఖం సీలక్ఖన్ధో** దుక్ఖానుపస్సనాయ సీలపధానత్తా. ఇతి తీహి విమోక్ఖముఖేహి తిణ్ణం ఖన్ధానం సఙ్గహితత్తా తీణి విమోక్ఖముఖాని భావయన్తో సో యోగీ పుగ్గలో తయో ఖన్ధే భావయతియేవాతి పఞ్ఞాపధానాదిభావో **అట్ఠకథాయం** (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౨౮) వుత్తో. **తయో ఖన్ధే భావయన్తో అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం భావయతి**. “కస్మా భావయతీ”తి వత్తబ్బత్తా కారణం దస్సేతుం ‘‘**తత్థ యా**’’తిఆది వుత్తం.

తిణ్ణం ఖన్ధానం అరియఅట్ఠఙ్గికమగ్గభావో విభత్తో, అమ్హేహి చ జానితో, “కథం సమథవిపస్సనాభావో జానితబ్బో”తి వత్తబ్బత్తా తిణ్ణం ఖన్ధానం సమథవిపస్సనాభావం దస్సేతుం ‘‘**తత్థ సీలక్ఖన్ధో చా**’’తిఆది వుత్తం. “యో యోగీ పుగ్గలో సమథవిపస్సనం భావేతి, తస్స యోగినో పుగ్గలస్స భవఙ్గాని కతమం భావనం గచ్ఛన్తీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**యో సమథవిపస్సనం భావేతి, తస్సా**’’తిఆది వుత్తం. కాయో చ చిత్తఞ్చ **ద్వే భవఙ్గాని** ఉపపత్తిభవస్స అఙ్గాని **భావనం** వడ్ఢనం గచ్ఛన్తి. సీలఞ్చ సమాధి చ **ద్వే పదాని** ద్వే పాదా భవనిరోధగామినీ పటిపదా **భావనం** వడ్ఢనం గచ్ఛన్తి.

“కథం గచ్ఛన్తీ”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**సో హోతి భిక్ఖూ**’’తిఆది వుత్తం. **భావితకాయోతి** భావితో కాయో కాయఆభిసమాచారికో, కాయసంవరో వా యేన భిక్ఖునాతి భావితకాయో. సేసేసుపి ఏస నయో. **కాయే** కాయఆభిసమాచారికే, కాయసంవరే వా **భావియమానే** సతి సమ్మాకమ్మన్తో, సమ్మావాయామో చ ద్వే ధమ్మా భావనం గచ్ఛన్తి కాయసమాచారసీలత్తా. **సీలే** వాచాసంవరఆజీవసంవరవసేన పవత్తే సీలే **భావియమానే** సతి సమ్మావాచా చ సమ్మాఆజీవో చ ద్వే ధమ్మా భావనం గచ్ఛన్తి వాచాదిసంవరసీలత్తా. **చిత్తే** చిత్తసంవరవసేన పవత్తే చిత్తే **భావియమానే** సతి సమ్మాసతి చ సమ్మాసమాధి చ ద్వే ధమ్మా భావనం గచ్ఛన్తి చిత్తసంవరసీలత్తా. పఞ్ఞాయ భావియమానాయ సతి సమ్మాదిట్ఠి చ సమ్మాసఙ్కప్పో చ ద్వే ధమ్మా భావనం గచ్ఛన్తి సమానత్తా, ఉపకారకత్తా చ. సమ్మాసఙ్కప్పేన హి పునప్పునం సఙ్కప్పన్తస్స పఞ్ఞా వడ్ఢతీతి.

“సమ్మాకమ్మన్తో చ సమ్మావాయామో చ ద్వే ధమ్మా కాయవసేనేవ విభత్తా విచేతబ్బా కిం, ఉదాహు చిత్తవసేన విభత్తా విచేతబ్బా కి”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తత్థ యో చ సమ్మాకమ్మన్తో**’’తిఆది వుత్తం. కాయసుచరితచేతనాభూతో యో చ

సమ్మాకమ్మన్తో, తంసహితో యో చ సమ్మావాయామో సియా కాయికో, విరతిభూతో యో చ సమ్మాకమ్మన్తో, తంసహితో యో చ సమ్మావాయామో సియా చేతసికో, **తత్థ** తేసు కాయికచేతసికభూతేసు సమ్మాకమ్మన్తసమ్మావాయామేసు **యో** సమ్మాకమ్మన్తసమ్మావాయామో కాయసఙ్గహో, **సో** సమ్మాకమ్మన్తసమ్మావాయామో **కాయే** కాయఅభిసమాచారికే, కాయసంవరే వా **భావితే** సతి భావనం గచ్ఛతి. **యో** సమ్మాకమ్మన్తసమ్మావాయామో చిత్తసఙ్గహో, **సో** సమ్మాకమ్మన్తసమ్మావాయామో **చిత్తే** చిత్తసంవరే **భావితే** సతి భావనం గచ్ఛతీతి యోజనా.

"సమథవిపస్సనం భావయన్తో సో యోగీ పుగ్గలో కిత్తకం అధిగమం గచ్ఛతీ"తి విచయితబ్బత్తా **"సో సమథవిపస్సనం భావయన్తో"**తిఆది వుత్తం. పఞ్చవిధం అరియమగ్గాధిగమం దస్సేతుం **"ఖిప్పాధిగమో చా"**తిఆది వుత్తం. తస్సత్థో **అట్ఠకథాయం** (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౨౩) విభత్తో. "కేన కతమో అధిగమో హోతీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"తత్థ సమథేనా"**తిఆది వుత్తం.

౨౬. "అరక్ఖితేన చిత్తేనా"తిఆదిసుత్తత్థో వేనేయ్యానం అరహత్తఫలవిముత్తిముఖేన ఆచరియేన విచయితో విభత్తో, అమ్హేహి చ ఞాతో, "దేసకస్స దసబలసమన్నాగతస్స దస బలాని కథం విచయితబ్బానీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"తత్థ యో దేసయతి, సో దసబలసమన్నాగతో"**తిఆది వుత్తం. **అట్ఠకథాయం** పన –

> "ఇతి మహాథేరో 'తస్మా రక్ఖితచిత్తస్సా'తి గాథాయ వసేన అరహత్తఫలవిముత్తిముఖేన విచయహారసమ్పాతం నిద్దిసన్తో, దేసనాకుసలతాయ అనేకేహి సుత్తప్పదేసేహి తస్సా పుబ్బభాగపటిపదాయ భావనావిసేసానం భావనానిసంసానఞ్చ విభజనవసేన నానప్పకారతో విచయహారం దస్సేత్వా, ఇదాని దసన్నం తథాగతబలానమ్పి వసేన తం దస్సేతుం 'తత్థ యో దేసయతీ'తిఆదిమాహా"తి –

వుత్తం. తత్థ **తత్థాతి** తేసు సమథవిపస్సనం భావయన్తేసు సాసితబ్బసాసకేసు. దసబలసమన్నాగతో **యో** దేసకో సత్థా "అరక్ఖితేన చిత్తేనా"తిఆదిధమ్మం దేసేతి, ఓవాదేన సావకే న విసంవాదయతి, తస్స దేసకస్స సత్థునో దస బలాని విచయితబ్బానీతి యోజనా.

"కిన్తి దేసేతీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"సో తివిధ"**న్తిఆది వుత్తం. తేసు దససు తథాగతబలేసు ఠానాట్ఠానఞాణం పఠమం తథాగతబలం నామ, "తం బలం కథం విచయితబ్బ"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"సో తథా ఓవదితో"**తిఆది వుత్తం. అత్థో **అట్ఠకథాయం** (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౨౬) వుత్తో, పాళివసేనపి పాకటో. "ఏతం ఠానం న విజ్జతీ"తి జాననం అట్ఠానఞాణం నామ, "ఏతం ఠానం విజ్జతీ"తి జాననం ఠానఞాణం నామాతి ఠానాట్ఠానానం జాననఞాణం పఠమం తథాగతబలం విచయితబ్బన్తి అధిప్పాయో వేదితబ్బో. (౧)

౨౭. ఠానాట్ఠానఞాణం పఠమం తథాగతబలం ఆచరియేన విచయితం విభత్తం అమ్హేహి చ ఞాతం, "కథం సబ్బత్థగామినిపటిపదాఞాణం దుతియతథాగతబలం విచయితబ్బ"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"ఇతి ఠానాట్ఠానతా"**తి వుత్తం. "అయం పటిపదా ఇమస్మిం భవే గామినీ, అయం పటిపదా ఇమస్మిం భవే గామినీ"తి సబ్బత్థ గామినియా పటిపదాయ జాననఞాణం **సబ్బత్థగామినిపటిపదాఞాణం** నామాతి సబ్బత్థగామినిపటిపదాఞాణం దుతియం తథాగతబలం విచయితబ్బన్తి అధిప్పాయో. (౨)

౨౯. సబ్బత్థగామినిపటిపదాఞాణం దుతియం తథాగతబలం ఆచరియేన విచయితం, అమ్హేహి చ ఞాతం, "కథం అనేకధాతునానాధాతుఞాణం తతియం తథాగతబలం విచయితబ్బ"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"ఇతి సబ్బత్థగామినీ పటిపదా"**తిఆది వుత్తం. "అయం ధాతు చ అయం ధాతు చ **అనేకధాతు** నామ, అయం ధాతు చ అయం ధాతు చ **నానాధాతు** నామా"తి అనేకధాతునానాధాతూనం జాననఞాణం **అనేకధాతునానాధాతుఞాణం** నామాతి అనేకధాతునానాధాతుఞాణం తతియం తథాగతబలం విచయితబ్బన్తి. (౩)

౬౦. అనేకధాతునానాధాతుఞాణం తతియం తథాగతబలం ఆచరియేన విచయితం విభత్తం, అమ్హేహి చ ఞాతం, "కథం సత్తానం నానాధిముత్తికతాఞాణం చతుత్థం తథాగతబలం విచయితబ్బ"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"ఇతి అనేకధాతునానాధాతుకస్స లోకస్సా"**తిఆది వుత్తం. "ఇమే సత్తా ఏవం అధిముత్తా, ఇమే సత్తా ఏవం అధిముత్తా"తి సత్తానం అధిముచ్చనానం జాననఞాణం సత్తానం **నానాధిముత్తికతాఞాణం** నామాతి సత్తానం నానాధిముత్తికతాఞాణం చతుత్థం తథాగతబలం విచయితబ్బన్తి. (౪)

సత్తానం నానాధిముత్తికతాఞాణం చతుత్థం తథాగతబలం ఆచరియేన విభత్తం, అమ్హేహి చ ఞాతం, "కథం విపాకవేమత్తతాఞాణం పఞ్చమం తథాగతబలం విచయితబ్బ"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"ఇతి తే యథాధిముత్తా చా"**తిఆది వుత్తం. "ఏవం అధిముత్తానం సత్తానం ఇదం కమ్మం కణ్హం, ఇమస్స కణ్హకమ్మస్స అయం విపాకో. ఇదం కమ్మం సుక్కం, ఇమస్స సుక్కకమ్మస్స అయం విపాకో"తి ఏవమాదీహి విపాకానం నానత్తజాననఞాణం **విపాకవేమత్తతాఞాణం** నామాతి విపాకవేమత్తతాఞాణం పఞ్చమం తథాగతబలం విచయితబ్బన్తి.

౬౨. విపాకవేమత్తతాఞాణం పఞ్చమం తథాగతబలం ఆచరియేన విచయితం, అమ్హేహి చ ఞాతం, "కథం ఝానానం సంకిలేసవోదానవుట్ఠానఞాణం ఛట్ఠం తథాగతబలం విచయితబ్బ"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"ఇతి తథా సమాదిన్నాన"**న్తిఆది వుత్తం. "ఏవం సమాదిన్నానం కమ్మానం ఝానానం విమోక్ఖానం సమాధీనం సమాపత్తీనం అయం సంకిలేసో, ఇదం వోదానం, ఇదం వుట్ఠానం, ఏవం సంకిలిస్సతి, ఏవం వోదాయతి, ఏవం వుట్ఠహతీ"తి ఝానానం సంకిలేసవోదానవుట్ఠానానం అనావరణఞాణం **ఝానానం సంకిలేసవోదానవుట్ఠానఞాణం** నామాతి ఝానానం సంకిలేసవోదానవుట్ఠానఞాణం ఛట్ఠం తథాగతబలం విచయితబ్బన్తి. (౫)

౬౩. ఝానానం సంకిలేసఞాణం ఛట్ఠం తథాగతబలం ఆచరియేన విచయితం, "కథం ఇన్ద్రియపరోపరియత్తవేమత్తతాఞాణం సత్తమం తథాగతబలం విచయితబ్బ"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"ఇతి తస్సేవ సమాధిస్సా"**తిఆది వుత్తం. "ఏవం ఆధిపతేయ్యట్ఠేన ఇన్ద్రియాని, ఏవం అకమ్పియట్ఠేన బలానీ"తి జాననేన సహ "అయం ముదిన్ద్రియో, అయం మజ్ఝిన్ద్రియో, అయం తిక్ఖిన్ద్రియో"తి పరసత్తానం పరపుగ్గలానం ఇన్ద్రియబలానం అముదుమజ్ఝాధిమత్తతాజాననఞాణంఅముదుమజ్ఝాధిమత్తతాజాననఞాణం **ఇన్ద్రియపరోపరియత్తవేమత్తతాఞాణం** నామాతి ఇన్ద్రియపరోపరియత్తవేమత్తతాఞాణం సత్తమం తథాగతబలం విచయితబ్బన్తి. (౬)

౬౪. ఇన్ద్రియపరోపరియత్తఞాణం సత్తమం తథాగతబలం ఆచరియేన విచయితం, "కథం పుబ్బేనివాసానుస్సతిఞాణం అట్ఠమం తథాగతబలం విచయితబ్బం, కథం దిబ్బచక్ఖుఞాణం నవమం తథాగతబలం విచయితబ్బ"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"ఇతి తత్థ యం అనేకవిహిత"**న్తిఆది వుత్తం. "ఏకం జాతి"న్తిఆదినా జాతివసేన వా "ఏవంనామో"తిఆదినా

నామగోత్తవణ్ణాహారసుఖదుక్ఖపటిసంవేదనాయ పరియన్తవసేన వా సాకారస్స సఉద్దేసస్స అనేకవిహితపుబ్బేనివాసస్స తంతంభవస్స అసేసతో జాననఞాణం **పుబ్బేనివాసానుస్సతిఞాణం** నామాతి పుబ్బేనివాసానుస్సతిఞాణం అట్ఠమం తథాగతబలం విచయితబ్బన్తి. (౭)

చవమానఉపపజ్జమానహీనపణీతసువణ్ణదుబ్బణ్ణసుగతదుగ్గతయథాకమ్మూపగానం సత్తానం అసేసతో చుతూపపాతానం జాననఞాణం **దిబ్బచక్ఖుఞాణం** నామాతి దిబ్బచక్ఖుఞాణం నవమం తథాగతబలం విచయితబ్బన్తి. (౮-౯)

పుబ్బేనివాసాదిఅట్ఠమనవమం తథాగతబలం ఆచరియేన విచయితం విభత్తం, "కథం సబ్బాసవక్ఖయఞాణం దసమం తథాగతబలం విచయితబ్బ"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"ఇతి తత్థ య"**న్తిఆది వుత్తం. బోధిమూలే సంకిలేసమారనిహనం ఞాణం ఉప్పన్నం, ఇదం కిలేసమారనిహనం ఞాణం **సబ్బాసవక్ఖయఞాణం** నామాతి సబ్బాసవక్ఖయఞాణం దసమం తథాగతబలం విచయితబ్బన్తి అయం సఙ్ఖేపత్థో. విత్థారతో పన పాళితో చ అట్ఠకథాతో చ యతిపోతానమ్పి పాకటో భవేయ్యాతి మఞ్ఞిత్వా న దస్సితో.(౧౦)

"ఏత్తకోవ విచయహారసమ్పాతో పరిపుణ్ణో"తి వత్తబ్బత్తా **"నియుత్తో విచయో హారసమ్పాతో"**తి వుత్తం. యే యే సుత్తప్పదేసత్థా వుత్తా, తే తే సుత్తప్పదేసత్థా యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన విచయహారసమ్పాతేన విచయితబ్బా, సో సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో విచయహారసమ్పాతో **నియుత్తో** యథారహం నీహరిత్వా యుజ్జితబ్బోతి అత్థో గహేతబ్బోతి.

ఇతి విచయహారసమ్పాతే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన...పే.... గహేతబ్బోతి.

౩. యుత్తిహారసమ్పాతవిభావనా

౬౩. యేన యేన విచయహారసమ్పాతేన సుత్తప్పదేసత్థా ఆచరియేన విచయితబ్బా, అమ్హేహి చ ఞాతా, సో విచయహారసమ్పాతో పరిపుణ్ణో, "కతమో యుత్తిహారసమ్పాతో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"తత్థ కతమో యుత్తిహారసమ్పాతో"**తిఆది వుత్తం. **అట్ఠకథాయం** పన – "ఏవం నానానయేహి విచయహారసమ్పాతం విత్థారేత్వా ఇదాని యుత్తిహారసమ్పాతాదీని దస్సేతుం 'తత్థ కతమో యుత్తిహారసమ్పాతో'తిఆది ఆరద్ధ"న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౬౩) వుత్తం. **తత్థా**తి తేసు దేసనాహారసమ్పాతాదీసు సోళససు హారసమ్పాతేసు **కతమో** సంవణ్ణనావిసేసో **యుత్తిహారసమ్పాతో** నామాతి పుచ్ఛతి, పుచ్ఛిత్వా యస్మిం సుత్తప్పదేసే వుత్తానం అత్థానం యుత్తిభావో విచారేతబ్బో, తం సుత్తప్పదేసం నీహరితుం –

"తస్మా రక్ఖితచిత్తస్స, సమ్మాసఙ్కప్పగోచరో;
సమ్మాదిట్ఠిపురేక్ఖారో, ఞత్వాన ఉదయబ్బయం;
థినమిద్ధాభిభూ భిక్ఖు, సబ్బా దుగ్గతియో జహే"తి. (ఉదా॰ ౩౨; నేత్తి॰ ౩౧, ౭౮) –

వుత్తం. తస్సం గాథాయం **తస్మా** అరక్ఖితచిత్తస్స మారవసానుగతత్తా సతిసంవరఇన్ద్రియసంవరాదివసేన భిక్ఖు **రక్ఖితచిత్తో అస్స** భవేయ్య, **తస్మా** కామవితక్కాదిమిచ్ఛాసఙ్కప్పగోచరస్స మారవసానుగతత్తా నేక్ఖమ్మసఙ్కప్పాదివసేన భిక్ఖు **సమ్మాసఙ్కప్పగోచరో అస్స** భవేయ్య, **తస్మా** మిచ్ఛాదిట్ఠిహతచిత్తస్స మారవసానుగతత్తా యోనిసోమనసికారేన భిక్ఖు ఉదయబ్బయం ఞత్వాన **సమ్మాదిట్ఠిపురేక్ఖారో అస్స** భవేయ్య, **తస్మా** థినమిద్ధేన హతచిత్తస్స మారవసానుగతత్తా వీరియవసేన భిక్ఖు **థినమిద్ధాభిభూ అస్స** భవేయ్య, తాదిసో భిక్ఖు సబ్బా దుగ్గతియో **జహే** జహిస్సతీతి అత్థో వేదితబ్బో.

“తస్సం గాథాయం కథం యుత్తిభావో విచారేతబ్బో”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**తస్మా రక్ఖితచిత్తస్సా**’’తిఆది వుత్తం. రక్ఖితచిత్తస్స సమ్మాసఙ్కప్పగోచరో భవిస్సతీతి అత్థో యుజ్జతి ఏవ, నో న యుజ్జతి. మిచ్ఛాసఙ్కప్పానమ్పి జహితత్తా సమ్మాదిట్ఠిపురేక్ఖారో హుత్వా విహరన్తో ఉదయబ్బయం పటివిజ్ఝిస్సతీతి అత్థో యుజ్జతి సమ్మాదిట్ఠిపురేక్ఖారస్స ఉదయబ్బయానుపస్సనాసమ్భవతో. ఉదయబ్బయం పటివిజ్ఝన్తో సబ్బా దుగ్గతియో జహిస్సతీతి అత్థో యుజ్జతి ఉదయబ్బయానుపస్సనానుక్కమేన అరియమగ్గసమ్భవతో. సబ్బా దుగ్గతియో జహన్తో సబ్బాని దుగ్గతివినిపాతభయాని సమతిక్కమిస్సతీతి అత్థో యుజ్జతి సబ్బేసం దుగ్గతివినిపాతభయానం అనుప్పజ్జనతో.

“ఏత్తకోవ యుత్తిహారసమ్పాతో పరిపుణ్ణో”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**నియుత్తో యుత్తిహారసమ్పాతో**’’తి వుత్తం. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన యుత్తిహారసమ్పాతేన సుత్తప్పదేసత్థానం యుత్తిభావో విచారేతబ్బో , సో సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో యుత్తిహారసమ్పాతో **నియుత్తో** యథారహం నిద్ధారేత్వా యుజ్జితబ్బోతి అత్థో గహేతబ్బోతి.

ఇతి యుత్తిహారసమ్పాతే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన...పే.... గహేతబ్బోతి.

౪. పదట్ఠానహారసమ్పాతవిభావనా

౬౬. యేన యేన యుత్తిహారసమ్పాతేన సుత్తప్పదేసత్థానం యుత్తిభావో ఆచరియేన విభావితో, అమ్హేహి చ ఞాతో, సో యుత్తిహారసమ్పాతో పరిపుణ్ణో, “కతమో పదట్ఠానహారసమ్పాతో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తత్థ కతమో పదట్ఠానో హారసమ్పాతో**’’తి పుచ్ఛతి.

పుచ్ఛిత్వా యస్మిం సుత్తప్పదేసే వుత్తాని పదట్ఠానాని నీహరితాని, తం సుత్తప్పదేసం నీహరితుం ‘‘**తస్మా రక్ఖితచిత్తస్స, సమ్మాసఙ్కప్పగోచరోతి గాథా**’’తి వుత్తా. గాథాత్థో వుత్తోవ. “కతమే గాథాత్థా కతమేసం ధమ్మానం పదట్ఠానానీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తస్మా రక్ఖితచిత్తస్సా**’’తిఆది వుత్తం. ‘‘**తస్మా రక్ఖితచిత్తస్సా**’’తి సుత్తప్పదేసస్స అత్థభూతా ఇన్ద్రియేసు గుత్తద్వారతా తిణ్ణం సుచరితానం పదట్ఠానం నామ సుచరితపారిపూరియా ఆసన్నకారణత్తా. ‘‘**సమ్మాసఙ్కప్పగోచరో**’’తి సుత్తప్పదేసస్స అత్థభూతా నేక్ఖమ్మసఙ్కప్పాదయో సమ్మాసఙ్కప్పా సమథస్స పదట్ఠానం నామ కామచ్ఛన్దఆదినీవరణవిక్ఖమ్భనస్స ఆసన్నకారణత్తా. ‘‘**సమ్మాదిట్ఠిపురేక్ఖారో**’’తి సుత్తప్పదేసస్స అత్థభూతా కమ్మస్సకతాసమ్మాదిట్ఠి చ సప్పచ్చయనామరూపదస్సనసమ్మాదిట్ఠి చ విపస్సనాయ పదట్ఠానం నామ

అనిచ్చానుపస్సనాదీనం విసేసకారణత్తా. ''**ఞత్వాన ఉదయబ్బయ**''న్తి సుత్తప్పదేసస్స అత్థభూతా ఉదయబ్బయానుపస్సనాపఞ్ఞా దస్సనభూమియా పదట్ఠానం నామ పఠమమగ్గాధిగమస్స ఆసన్నకారణత్తా. ''**థినమిద్ధాభిభూ భిక్ఖూ**''తి సుత్తప్పదేసస్స అత్థభూతం థినమిద్ధాభిభవనం వీరియస్స పదట్ఠానం నామ ఆసన్నకారణత్తా. ''**సబ్బా దుగ్గతియో జహే**''తి సుత్తప్పదేసస్స అత్థభూతా పహాతబ్బజహనభావనాయ అరియమగ్గభావనాయ పదట్ఠానం నామ పహాతబ్బప్పహానేన అరియమగ్గభావనాపారిపూరిసమ్భవతో.

''ఏత్తకోవ పదట్ఠానహారసమ్పాతో పరిపుణ్ణో''తి వత్తబ్బత్తా ''**నియుత్తో పదట్ఠానో హారసమ్పాతో**''తి వుత్తం. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన పదట్ఠానహారసమ్పాతభూతేన సుత్తప్పదేసత్థాని పదట్ఠానాని నీహరితాని, సో సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో పదట్ఠానహారసమ్పాతో **నియుత్తో** యథారహం నిద్ధారేత్వా యుజ్జితబ్బోతి అత్థో గహేతబ్బోతి.

ఇతి పదట్ఠానహారసమ్పాతే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన...పే.... గహేతబ్బోతి.

౫. లక్ఖణహారసమ్పాతవిభావనా

౬౭. యేన యేన పదట్ఠానహారసమ్పాతేన సుత్తప్పదేసత్థాని పదట్ఠానాని ఆచరియేన నిద్ధారితాని, అమ్హేహి చ ఞాతాని, సో పదట్ఠానహారసమ్పాతో పరిపుణ్ణో, ''కతమో లక్ఖణహారసమ్పాతో''తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ''**తత్థ కతమో లక్ఖణో హారసమ్పాతో**''తిఆది వుత్తం. **తత్థ** తేసు దేసనాహారసమ్పాతాదీసు సోళససు హారసమ్పాతేసు **కతమో** సంవణ్ణనావిసేసో **లక్ఖణహారసమ్పాతో** నామాతి పుచ్ఛతి.

''కతమేహి సుత్తత్థేహి సమానలక్ఖణా కతమే ధమ్మా గహితా''తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ''**తస్మా**''తిఆది వుత్తం. ''**తస్మా రక్ఖితచిత్తస్స, సమ్మాసఙ్కప్పగోచరో**''తి సుత్తప్పదేసేన వుత్తం **ఇదం** రక్ఖణం సతిన్ద్రియం గహితం, సతిన్ద్రియే గహితే సద్ధాదిపఞ్చిన్ద్రియాని గహితాని భవన్తి ఇన్ద్రియట్ఠేన సమానలక్ఖణత్తా. ''**సమ్మాదిట్ఠిపురేక్ఖారో**''తి సుత్తప్పదేసేన వుత్తా సమ్మాదిట్ఠి గహితా, సమ్మాదిట్ఠియా గహితాయ అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో గహితో భవతి. **తం కిస్స హేతూ**తి కారణం పుచ్ఛతి. పుచ్ఛిత్వా కారణమాహ ''**సమ్మాదిట్ఠితో హి**''తిఆదినా. సమ్మాదిట్ఠిహేతుతో సమ్మాసఙ్కప్పో **హి** యస్మా పభవతి, తస్మా, సమ్మాసఙ్కప్పతో సమ్మావాచా **హి** యస్మా పభవతి, తస్మా, సమ్మావాచాతో సమ్మాకమ్మన్తో **హి** యస్మా పభవతి, తస్మా, సమ్మాకమ్మన్తతో సమ్మాఆజీవో **హి** యస్మా పభవతి, తస్మా, సమ్మాఆజీవతో సమ్మావాయామో **హి** యస్మా పభవతి, తస్మా, సమ్మావాయామతో సమ్మాసతి**హి** యస్మా పభవతి, తస్మా, సమ్మాసతితో సమ్మాసమాధి **హి** యస్మా పభవతి, తస్మా, సమ్మాసమాధితో సమ్మావిముత్తి **హి** యస్మా పభవతి, తస్మా, సమ్మావిముత్తితో సమ్మావిముత్తిఞాణదస్సనం **హి** యస్మా పభవతి, తస్మా, అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో గహితో భవతీతి.

''ఏత్తకోవ లక్ఖణహారసమ్పాతో పరిపుణ్ణో''తి వత్తబ్బత్తా ''**నియుత్తో లక్ఖణో హారసమ్పాతో**''తి వుత్తం. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన లక్ఖణహారసమ్పాతేన సుత్తప్పదేసత్థా సమానలక్ఖణేన గహితా భవన్తి, సో సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో

లక్ఖణహారసమ్పాతో **నియుత్తో** యథారహం నిద్ధారేత్వా యుజ్జితబ్బోతి అత్థో గహితోతి.

ఇతి లక్ఖణహారసమ్పాతే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన...పే.... గహేతబ్బోతి.

౬. చతుబ్యూహహారసమ్పాతవిభావనా

౬౮. యేన యేన లక్ఖణహారసమ్పాతేన సుత్తప్పదేసత్థా సమానలక్ఖణేన గహితా, సో లక్ఖణహారసమ్పాతో పరిపుణ్ణో, “కతమో చతుబ్యూహహారసమ్పాతో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తత్థ కతమో చతుబ్యూహో హారసమ్పాతో**’’తిఆది వుత్తం. **తత్థ** తేసు దేసనాహారసమ్పాతాదీసు సోళససు హారసమ్పాతేసు **కతమో** సంవణ్ణనావిసేసో **చతుబ్యూహహారసమ్పాతో** నామాతి పుచ్ఛతి.

“కతమస్మిం సుత్తే కతమే నిరుత్యాధిప్పాయనిదానపుబ్బాపరానుసన్ధయో నిద్ధారితా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తస్మా**’’తిఆది వుత్తం. “తస్మా రక్ఖితచిత్తస్సా”తి సుత్తప్పదేసే “రక్ఖీయతే **రక్ఖిత**’’న్తి నిరుత్తిం ‘‘**పరిపాలీయతీ**”తి ఇమినా పరియాయేన దస్సేతి, ఇతిసద్దస్స ఆద్యత్థత్తా “చిన్తేతీతి **చిత్తం,** అత్తనో సన్తానం చినోతీతి **చిత్తం,** పచ్చయేహి చితన్తి **చిత్తం,** చిత్తవిచిత్తట్ఠేన **చిత్తం,** చిత్తకరణట్ఠేన **చిత్తం,** రక్ఖితం చిత్తం యస్సాతి **రక్ఖితచిత్తో**. సమ్మా సఙ్కప్పేతీతి **సమ్మాసఙ్కప్పో**, గావో చరన్తి ఏత్థాతి **గోచరో**, గోచరో వియాతి **గోచరో,** సమ్మాసఙ్కప్పో గోచరో అస్సాతి **సమ్మాసఙ్కప్పగోచరో**. సమ్మా పస్సతీతి **సమ్మాదిట్ఠి,** సమ్మాదిట్ఠి పురేక్ఖారో అస్సాతి **సమ్మాదిట్ఠిపురేక్ఖారో**. జానాతీతి **ఞత్వాన**. ఉదయో చ వయో చ **ఉదయబ్బయం**. థినఞ్చ మిద్ధఞ్చ **థినమిద్ధం,** అభిభవతీతి **అభిభూ,** థినమిద్ధం అభిభూతి **థినమిద్ధాభిభూ**. భిక్ఖతీతి **భిక్ఖూ**’’తి నిరుత్తిపి నీహరితా. తేనాహ – “ఇతి-సద్దో ఆద్యత్థో”తి (నేత్తి. అట్ఠ. ౬౮). **ఏసా** వుత్తప్పకారా పఞ్ఞత్తి **నిరుత్తి** నామాతి నీహరితా.

ఇధ సుత్తప్పదేసే భగవతో కో అధిప్పాయోతి చే పుచ్ఛేయ్య, **యే** సప్పురిసా సబ్బాహి **దుగ్గతీహి** పరిముచ్చితుకామా భవిస్సన్తి, **తే** సప్పురిసా **ధమ్మచారినో** రక్ఖితచిత్తా భవిస్సన్తీతి అయం అధిప్పాయో. **ఏత్థ** “తస్మా రక్ఖితచిత్తస్సా”తిఆదిసుత్తప్పదేసే భగవతో **అధిప్పాయోతి** నీహరితబ్బో.

“కతమం నిదాన”న్తి చే పుచ్ఛేయ్య, కోకాలికో సారిపుత్తమోగ్గల్లానేసు థేరేసు చిత్తం అరక్ఖిత్వా పదోసయిత్వా మహాపదుమనిరయే యస్మా ఉపపన్నో, యస్మా భగవా చ సతిఆరక్ఖేన సమన్నాగతో సబ్బా దుగ్గతియో జహతి, తస్మా చ సబ్బా దుగ్గతియో జహితుకామో భిక్ఖు సప్పురిసో రక్ఖితచిత్తో అస్స భవేయ్యాతి **నిదానం** నీహరితబ్బం.

“కతమో పుబ్బాపరసన్ధీ”తి చే పుచ్ఛేయ్య, సుత్తమ్హి ‘‘**సతియా చిత్తం రక్ఖితబ్బ**’’న్తి యం వచనం వుత్తం, తేన పుబ్బవచనేన అయం “తస్మా రక్ఖితచిత్తస్స...పే.... సబ్బా దుగ్గతియో జహే”తి సుత్తప్పదేసో అనుసన్ధి సంసన్దతి సమేతీతి **పుబ్బపరానుసన్ధి** నిద్ధారితబ్బోతి.

“ఏత్తకోవ చతుబ్యూహహారసమ్పాతో పరిపుణ్ణో”తి వత్తబ్బత్తా **“నియుత్తో చతుబ్యూహో హారసమ్పాతో”**తి వుత్తం. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన చతుబ్యూహహారసమ్పాతేన నిరుత్యాధిప్పాయనిదానపుబ్బాపరానుసన్ధి నిద్ధారితబ్బో, సో సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో చతుబ్యూహహారసమ్పాతో **నియుత్తో** యథారహం నిద్ధారేత్వా యుజ్జితబ్బోతి అత్థో గహేతబ్బోతి.

ఇతి చతుబ్యూహహారసమ్పాతే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన...పే.... గహేతబ్బోతి.

౭. ఆవట్టహారసమ్పాతవిభావనా

౬౯. యేన యేన చతుబ్యూహహారసమ్పాతేన నిరుత్యాధిప్పాయనిదానపుబ్బాపరానుసన్ధయో విభత్తా, సో చతుబ్యూహహారసమ్పాతో పరిపుణ్ణో, “కతమో ఆవట్టహారసమ్పాతో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘తత్థ కతమో ఆవట్టో హారసమ్పాతో’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **కతమో** సంవణ్ణనావిసేసో **ఆవట్టహారసమ్పాతో** నామాతి పుచ్ఛతి.

“కతమే సుత్తత్థా కథం ఆవట్టేతబ్బా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘తస్మా’’**తిఆది వుత్తం. నేక్ఖమ్మసఙ్కప్పసఙ్ఖాతసమ్మాసఙ్కప్పబహులో కసిణాదివసేన, అవిహింసాసఙ్కప్పసఙ్ఖాతసమ్మాసఙ్కప్పబహులో మేత్తాదివసేన అధిగతాయ చిత్తేకగ్గతాయ చిత్తం రపేన్తో సంకిలేసతో **రక్ఖితచిత్తో** నామ హోతి, **‘‘తస్మా రక్ఖితచిత్తస్స, సమ్మాసఙ్కప్పగోచరో’’**తి ఇమినా రక్ఖితచిత్తే వుత్తే సతి యా ఏకగ్గతా ఆవట్టేతబ్బా, సా అయం ఏకగ్గతా **సమథో**. **‘‘సమ్మాదిట్ఠిపురేక్ఖారో’’**తి ఇమినా సమ్మాదిట్ఠిపురేక్ఖారే వుత్తే సతి యా పఞ్ఞా ఆవట్టేతబ్బా, సా అయం పఞ్ఞా **విపస్సనా**. **‘‘ఞత్వాన ఉదయబ్బయ’’**న్తి ఇమినా ఉదయబ్బయఞాణసమన్నాగతే వుత్తే సతి యా దుక్ఖపరిజాననా ఆవట్టేతబ్బా, సా అయం దుక్ఖపరిజాననా **దుక్ఖపరిఞ్ఞా**. **‘‘థినమిద్ధాభిభూ భిక్ఖూ’’**తి ఇమినా పుగ్గలాధిట్ఠానేన యం థినమిద్ధాభిభవనం వుత్తం, ఇదం థినమిద్ధాభిభవనం **సముదయప్పహానం**. **‘‘సబ్బా దుగ్గతియో జహే’’**తి ఇమినా యో సబ్బదుగ్గతిజహనసఙ్ఖాతో అనుప్పాదో వుత్తో, సో అయం అనుప్పాదో **నిరోధో**. ఇతి దుక్ఖపరిఞ్ఞాయ పరిఞ్ఞేతబ్బం దుక్ఖసచ్చం ఆవట్టేతబ్బం, సముదయప్పహానేన పహాతబ్బం సముదయసచ్చం ఆవట్టేతబ్బం, నిరోధేన నిరోధసచ్చం ఆవట్టేతబ్బం, సమథవిపస్సనాహి మగ్గసచ్చం ఆవట్టేతబ్బన్తి ఇమాని చత్తారి సచ్చాని ఆవట్టేతబ్బానీతి.

“ఏత్తకోవ ఆవట్టో హారసమ్పాతో పరిపుణ్ణో”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘నియుత్తో ఆవట్టో హారసమ్పాతో’’**తి వుత్తం. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన ఆవట్టహారసమ్పాతేన సమథాదయో ఆవట్టేతబ్బా , సో సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో ఆవట్టహారసమ్పాతో **నియుత్తో** యథారహం నిద్ధారేత్వా యుజ్జితబ్బోతి అత్థో గహేతబ్బోతి.

ఇతి ఆవట్టహారసమ్పాతే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన...పే.... గహేతబ్బోతి.

౮. విభత్తిహారసమ్పాతవిభావనా

౨౦. యేన యేన ఆవట్టహారసమ్పాతేన సుత్తత్థా ఆవట్టేతబ్బా, సో ఆవట్టహారసమ్పాతో పరిపుణ్ణో, "కతమో విభత్తిహారసమ్పాతో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''తత్థ కతమో విభత్తిహారసమ్పాతో''**తిఆది వుత్తం. తత్థ **కతమో** సంవణ్ణనావిసేసో **విభత్తిహారసమ్పాతో** నామాతి పుచ్ఛతి.

"కతమే సుత్తత్థా కత్థ విభత్తా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''తస్మా రక్ఖితచిత్తస్సా''**తిఆది వుత్తం. యా "తస్మా…పే॰… గోచరో"తి గాథా వుత్తా, తిస్సం గాథాయం వుత్తో కుసలపక్ఖో ధమ్మో కుసలపక్ఖేన ధమ్మేన సతిసంవరో ధమ్మో **నిద్దిసితబ్బో** విభజితబ్బో, అకుసలపక్ఖేన ధమ్మేన **నిద్దిసితబ్బో** విభజితబ్బో.

కథం? **''రక్ఖితచిత్తస్సా''**తి పదేన వుత్తో కుసలపక్ఖో సతిసంవరో ధమ్మో "చక్ఖుద్వారసంవరో…పే॰… మనోద్వారసంవరో"తి ఛబ్బిధేన కుసలపక్ఖేన ధమ్మేన నిద్దిసితబ్బో విభజితబ్బో. **''సమ్మాసఙ్కప్పో''**తి పదేన వుత్తో కుసలపక్ఖో సమ్మాసఙ్కప్పో ధమ్మో "నేక్ఖమ్మసఙ్కప్పో అబ్యాపాద-సఙ్కప్పో అవిహింసాసఙ్కప్పో"తి తివిధేన కుసలపక్ఖేన ధమ్మేన విభజితబ్బో. **''సమ్మాదిట్ఠిపురేక్ఖారో''**తి పదేన వుత్తా కుసలపక్ఖా ధమ్మజాతి "దుక్ఖే ఞాణం, దుక్ఖసముదయే ఞాణం, దుక్ఖనిరోధే ఞాణం, దుక్ఖనిరోధగామినిపటిపదాయ ఞాణం, పుబ్బన్తే ఞాణం, అపరన్తే ఞాణం, పుబ్బన్తాపరన్తే ఞాణం, ఇదప్పచ్చయతాపటిచ్చసముప్పన్నేసు ధమ్మేసు ఞాణ"న్తి (ధ॰ స॰ ౧౦౬౩) అట్ఠవిధేన కుసలపక్ఖేన ధమ్మేన విభజితబ్బా. **''ఞత్వాన ఉదయబ్బయ''**న్తి పదేన వుత్తం కుసలపక్ఖఉదయబ్బయఞాణం ధమ్మజాతం పఞ్ఞాసవిధేన ఉదయబ్బయఞాణేన కుసలపక్ఖేన విభజితబ్బం. **''థినమిద్ధాభిభూ''**తి పదేన వుత్తం థినమిద్ధాభిభవనం కుసలపక్ఖం ధమ్మజాతం "సోతాపత్తిమగ్గాభిభవనం సకదాగామిమగ్గాభిభవనం అనాగామిమగ్గాభిభవనం అరహత్తమగ్గాభిభవన"న్తి చతుబ్బిధేన కుసలపక్ఖేన విభజితబ్బం.

సతిసంవరో కుసలపక్ఖో "లోకియో సతిసంవరో, లోకుత్తరో సతిసంవరో"తి దుబ్బిధేన విభజితబ్బోతి. లోకియో సతిసంవరో కామావచరోవాతి ఏకవిధేన విభజితబ్బో. లోకుత్తరా సతిసంవరో "దస్సనభూమి, భావనాభూమీ"తి దుబ్బిధేన విభజితబ్బో. కామావచరో సతిసంవరో "కాయానుపస్సనాసతిసంవరో వేదనానుపస్సనాసతిసంవరో చిత్తానుపస్సనాసతిసంవరో ధమ్మానుపస్సనాసతిసంవరో"తి చతుబ్బిధేన విభజితబ్బో. లోకుత్తరో సతిసంవరోపి తథా చతుబ్బిధేన విభజితబ్బో. సమ్మాసఙ్కప్పసమ్మాదిట్ఠియోపి లోకియలోకుత్తరవసేన దుబ్బిధాదిభేదేన విభజితబ్బా. పదట్ఠానేనపి పదట్ఠానహారసమ్పాతే వుత్తనయేన విభజితబ్బా.

అకుసలపక్ఖేన **''అరక్ఖితేన చిత్తేనా''**తి పదేన వుత్తో అసంవరో "చక్ఖుఅసంవరో …పే॰… కాయఅసంవరో, చోపనకాయఅసంవరో, వాచాఅసంవరో, మనోఅసంవరో"తి అట్ఠవిధేన విభజితబ్బో. **''మిచ్ఛాదిట్ఠిహతేనా''**తి పదేన గహితో మిచ్ఛాసఙ్కప్పో "కామవితక్కో బ్యాపాదవితక్కో విహింసావితక్కో"తి తివిధేన విభజితబ్బో. **''మిచ్ఛాదిట్ఠీ''**తి పదేన వుత్తా మిచ్ఛాదిట్ఠి "దుక్ఖే అఞ్ఞాణం…పే॰…ఇదప్పచ్చయతాపటిచ్చసముప్పన్నేసు ధమ్మేసు అఞ్ఞాణ"న్తి అట్ఠవిధేన విభజితబ్బా, ద్వాసట్ఠిదిట్ఠివిధేనపి విభజితబ్బా. థినమిద్ధం పఞ్చవిధేన ససఙ్ఖారికవిధేన విభజితబ్బం.

“ఏత్తకోవ విభత్తిహారసమ్పాతో పరిపుణ్ణో”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**నియుత్తో విభత్తిహారసమ్పాతో**’’తి వుత్తం. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన విభత్తిహారసమ్పాతేన సుత్తప్పదేసత్థా విభత్తా, సో సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో విభత్తిహారసమ్పాతో **నియుత్తో**తి యథారహ నిద్ధారేత్వా యుజ్జితబ్బోతి అత్థో గహేతబ్బోతి.

ఇతి విభత్తిహారసమ్పాతే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన…పే.… గహేతబ్బోతి.

౯. పరివత్తనహారసమ్పాతవిభావనా

౭౧. యేన యేన విభత్తిహారసమ్పాతేన సుత్తప్పదేసత్థా విభత్తా, సో విభత్తిహారసమ్పాతో పరిపుణ్ణో, “కతమో పరివత్తనహారసమ్పాతో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తత్థ కతమో పరివత్తనో హారసమ్పాతో**’’తిఆది వుత్తం.

“కతమే సుత్తప్పదేసత్థా కథం పరివత్తేతబ్బా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తస్మా**’’తిఆది వుత్తం. యా “తస్మా…పే.… గోచరో”తి గాథా వుత్తా, తాయ గాథాయ యా సమథవిపస్సనా నిద్ధారితా, తాయ సమథవిపస్సనాయ భావితాయ అకుసలానం నిరోధో **ఫలం** పయోజనం హోతి, పరిఞ్ఞాతం దుక్ఖం హోతి, సముదయో పహీనో హోతి, మగ్గో భావితో హోతీతి పరివత్తేతబ్బో. పటిపక్ఖేన పన సమథవిపస్సనాయ అభావితాయ అకుసలానం అనిరోధో, అపరిఞ్ఞాతం దుక్ఖం, సముదయో అప్పహీనో, మగ్గో అభావితో హోతీతి పరివత్తేతబ్బో.

“ఏత్తకోవ పరివత్తనహారసమ్పాతో పరిపుణ్ణో”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**నియుత్తో పరివత్తనో హారసమ్పాతో**’’తి వుత్తం. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన పరివత్తనహారసమ్పాతేన సుత్తప్పదేసత్థా పరివత్తేతబ్బా, సో సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో పరివత్తనహారసమ్పాతో **నియుత్తో** యథారహం నీహరిత్వా యుజ్జితబ్బోతి అత్థో గహేతబ్బోతి.

ఇతి పరివత్తనహారసమ్పాతే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన…పే.… గహేతబ్బోతి.

౧౦. వేవచనహారసమ్పాతవిభావనా

౭౨. యేన యేన పరివత్తనహారసమ్పాతేన సుత్తప్పదేసత్థా పరివత్తేతబ్బా, సో పరివత్తనో హారసమ్పాతోతి పరిపుణ్ణో, “కతమో వేవచనో హారసమ్పాతో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తత్థ కతమో వేవచనో హారసమ్పాతో**’’తిఆది వుత్తం.

“కతమేసం సుత్తప్పదేసత్థానం, సుత్తపదానం వా కతమాని వేవచనానీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తస్మా**’’తిఆది వుత్తం. యా “తస్మా…పే.… గోచరో”తి గాథా వుత్తా, తాయ గాథాయ “రక్ఖితచిత్తస్సా”తి పదేన వుత్తస్స చిత్తస్స, “రక్ఖితచిత్తస్సా”తి ఏత్థ

చిత్తస్స పదస్స వా ‘‘**చిత్తం...పే.... విజానితత్తే**’’న్తి యం వచనం వుత్తం, **ఇదం** వచనం వేవచనం, ‘‘మానసం హదయ’’న్తిఆదివచనమ్పి (ధ. స. ౧౭, ౬౩) చిత్తస్స వేవచనం. ‘‘సమ్మాసఙ్కప్పగోచరో’’తి ఏత్థ సమ్మాసఙ్కప్పస్స ‘‘**నేక్ఖమ్మసఙ్కప్పో అబ్యాపాదసఙ్కప్పో అవిహింసాసఙ్కప్పో**’’తి యం వచనం వుత్తం, **ఇదం** వచనం వేవచనం, ‘‘తక్కో వితక్కో’’తిఆది (ధ. స. ౭) వచనమ్పి సమ్మాసఙ్కప్పస్స వేవచనం. ‘‘సమ్మాదిట్ఠిపురేక్ఖారో’’తి ఏత్థ సమ్మాదిట్ఠిపదస్స ‘‘**సమ్మాదిట్ఠి నామ పఞ్ఞాసత్థం పఞ్ఞాఖగ్గో పఞ్ఞారతనం పఞ్ఞాపజ్జోతో పఞ్ఞాపాసాదో**’’తి యం వచనం వుత్తం, **ఇదం** వచనం వేవచనం, ‘‘పఞ్ఞా పజాననా విచయో’’తిఆది (ధ. స. ౧౬) వచనమ్పి సమ్మాదిట్ఠిపదస్స వేవచనం. ‘‘థినం థియనా థియితత్తం చిత్తస్స, చిత్తస్స అకల్లతా అకమ్మఞ్ఞతా ఓనాహో పరియోనాహో అన్తోసఙ్కోచో’’తి (ధ. స. ౧౧౬౨-౧౧౬౩) యం వచనం వుత్తం, ఇదం వచనం థినస్స వేవచనం. ‘‘కాయస్స అకల్లతా అకమ్మఞ్ఞతా కాయాలసియం సోప్పం సుపనా సుప్పితత్త’’న్తి (ధ. స. ౧౧౬౩) యం వచనం వుత్తం, ఇదం వచనం మిద్ధస్స వేవచనం. ‘‘భిక్ఖకో భిక్ఖూ’’తిఆదికం (పారా. ౪౫; విభ. ౫౧౦) యం వచనం వుత్తం, ఇదం వచనం భిక్ఖుపదస్స వేవచనం. ‘‘దుగ్గతి అపాయో వినిపాతో వట్టదుక్ఖం సంసారో’’తిఆదికం యం వచనం వుత్తం, ఇదం వచనం దుగ్గతిపదస్స వేవచనం. ఇతి వేవచనాని నీహరితాని.

‘‘ఏత్తకోవ వేవచనహారసమ్పాతో పరిపుణ్ణో’’తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**నియుత్తో వేవచనో హారసమ్పాతో**’’తి వుత్తం. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన వేవచనహారసమ్పాతేన వేవచనాని నీహరితాని, సో సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో వేవచనహారసమ్పాతో **నియుత్తో** యథాసమ్భవం నీహరిత్వా యుజ్జితబ్బోతి అత్థో గహేతోతి.

ఇతి వేవచనహారసమ్పాతే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన...పే.... గహేతబ్బోతి.

౧౧. పఞ్ఞత్తిహారసమ్పాతవిభావనా

౭౩. యేన యేన వేవచనహారసమ్పాతేన వేవచనాని నిద్ధారితాని, సో వేవచనహారసమ్పాతో పరిపుణ్ణో, ‘‘కతమో పఞ్ఞత్తిహారసమ్పాతో’’తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తత్థ కతమో పఞ్ఞత్తిహారసమ్పాతో**’’తిఆది వుత్తం.

‘‘కతమా సుత్తప్పదేసభూతా పఞ్ఞత్తి కతమేసం ధమ్మానం పఞ్ఞత్తీ’’తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తస్మా**’’తిఆది వుత్తం. ‘‘**తస్మా రక్ఖితచిత్తస్సా**’’తి పఞ్ఞత్తి సతియా పదట్ఠానస్స రక్ఖితబ్బస్స చిత్తస్స పఞ్ఞాపనతో సతియా **పదట్ఠానపఞ్ఞత్తి** నామ. సతియా హి రక్ఖితబ్బం చిత్తం సతియా పదట్ఠానం అధిట్ఠానం నామ. తేనాహ **అట్ఠకథాయం** – ‘‘అధిట్ఠహిత్వా రక్ఖన్తియా సతియా రక్ఖియమానం చిత్తం తస్సా అధిట్ఠానం వియ హోతీ’’తి. ‘‘**సమ్మాసఙ్కప్పగోచరో**’’తి పఞ్ఞత్తి సమథస్స భావనాయ పఞ్ఞాపనతో సమథస్స **భావనాపఞ్ఞత్తి** నామ. ‘‘**సమ్మాదిట్ఠిపురేక్ఖారో, ఞత్వాన ఉదయబ్బయ**’’న్తి పఞ్ఞత్తి దస్సనభూమియా నిక్ఖేపస్స పఞ్ఞాపనతో **నిక్ఖేపపఞ్ఞత్తి** నామ. ‘‘**థినమిద్ధాభిభూ భిక్ఖూ**’’తి సముదయస్స అనవసేసప్పహానస్స పఞ్ఞాపనతో **అనవసేసప్పహానపఞ్ఞత్తి** నామ. ‘‘**సబ్బా దుగ్గతియో జహే**’’తి పఞ్ఞత్తి మగ్గస్స అరియమగ్గస్స భావనాయ పఞ్ఞాపనతో **భావనాపఞ్ఞత్తి** నామ.

‘‘ఏత్తకోవ పఞ్ఞత్తిహారసమ్పాతో పరిపుణ్ణో’’తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**నియుత్తో పఞ్ఞత్తిహారసమ్పాతో**’’తి వుత్తం. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన పఞ్ఞత్తిహారసమ్పాతేన పఞ్ఞత్తిప్పభేదా నిద్ధారితా, సో సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో పఞ్ఞత్తిహారసమ్పాతో **నియుత్తో** యథారహం నిద్ధారేత్వా యుజ్జితబ్బోతి అత్థో గహేతబ్బోతి.

ఇతి పఞ్ఞత్తిహారసమ్పాతే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన…పే.… గహేతబ్బోతి.

౧౨. ఓతరణహారసమ్పాతవిభావనా

౭౪. యేన యేన పఞ్ఞత్తిహారసమ్పాతేన పఞ్ఞత్తిప్పభేదా నిద్ధారితా, సో పఞ్ఞత్తిహారసమ్పాతో పరిపుణ్ణో, ‘‘కతమో ఓతరణో హారసమ్పాతో’’తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తత్థ కతమో ఓతరణో హారసమ్పాతో**’’తిఆదిమాహ.

‘‘తత్థ తిస్సం గాథాయం కతమాని ఇన్ద్రియాని నిద్ధారేత్వా కతమేహి నిద్ధారితేహి ధమ్మేహి ఓతరతీ’’తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తస్మా**’’తిఆది వుత్తం. యా ‘‘తస్మా రక్ఖితచిత్తస్సా’’తిఆదిగాథా వుత్తా, తిస్సం గాథాయం ‘‘**తస్మా…పే.… పురేక్ఖారో**’’తి సుత్తప్పదేసేన సమ్మాదిట్ఠి గహితా, సమ్మాదిట్ఠియా గహితాయ **పఞ్చిన్ద్రియాని** సద్ధాదిపఞ్చిన్ద్రియాని గహితాని భవన్తి.

తానియేవ సద్ధాదిపఞ్చిన్ద్రియాని విజ్జాయ ఉపకారత్తా వా పదట్ఠానత్తా వా **విజ్జా** భవన్తి, **విజ్జుప్పాదా** తాదిసాయ విజ్జాయ ఉప్పాదా ఉప్పాదహేతుతో అవిజ్జానిరోధో సమ్భవతి, అవిజ్జానిరోధా సఙ్ఖారనిరోధో **సమ్భవతి…పే.… జాతినిరోధా జరామరణనిరోధో సమ్భవతీతి. అయం** ఓతరణా పటిచ్చసముప్పాదేన పఞ్చిన్ద్రియానం ఓతరణా నామ.

తానియేవ పఞ్చిన్ద్రియాని సీలక్ఖన్ధేన సమాధిక్ఖన్ధేన పఞ్ఞాక్ఖన్ధేన తీహి ఖన్ధేహి సఙ్గహితాని భవన్తి సద్ధావీరియేహి సీలసమ్భవతో, సతియా చ పఞ్ఞానువత్తకత్తా. **అయం** ఓతరణా ఖన్ధేహి పఞ్చిన్ద్రియానం ఓతరణా నామ.

తానియేవ పఞ్చిన్ద్రియాని సఙ్ఖారపరియాపన్నాని భవన్తి. యే సఙ్ఖారా అనాసవా భవన్తి, **భవఙ్గా** భవహేతూ నో భవన్తి, **తే** అనాసవా సఙ్ఖారా ధమ్మధాతుసఙ్గహితా భవన్తి ధమ్మధాతుయా అన్తోగధత్తా. **అయం** ఓతరణా ధాతూహి పఞ్చిన్ద్రియానం ఓతరణా నామ.

సా అనాసవా ధమ్మధాతు ధమ్మాయతనపరియాపన్నా భవతి, యం ఆయతనం అనాసవం భవతి, **భవఙ్గం** భవహేతు నో భవతి. **అయం** ఓతరణా ఆయతనేహి ధమ్మధాతుయా ఓతరణా నామ.

‘‘ఏత్తకోవ ఓతరణో హారసమ్పాతో పరిపుణ్ణో’’తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**నియుత్తో ఓతరణో హారసమ్పాతో**’’తి వుత్తం. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన ఓతరణహారసమ్పాతేన సుత్తప్పదేసత్థా ఓతరితబ్బా, సో సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో ఓతరణో హారసమ్పాతో **నియుత్తో** యథారహం నిద్ధారేత్వా యుజ్జితబ్బోతి అత్థో గహేతబ్బోతి.

ఇతి ఓతరణహారసమ్పాతే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన...పే.... గహేతబ్బోతి.

ఇతో పట్ఠాయ “తత్థ కతమో”తిఆదిఅనుసన్ధ్యత్థో చ పరియోసానే “నియుత్తో”తిఆదిఅనుసన్ధ్యత్థో చ వుత్తనయానుసారేనేవ విఞ్ఞాతబ్బో. కత్థచి కత్థచి పాఠే అపాకటంయేవ యథాబలం కథయిస్సామ.

౧౩. సోధనహారసమ్పాతవిభావనా

౭౫. యత్థాతి యస్మిం పఞ్హే. **ఆరమ్భో అత్థో సుద్ధో** పరిపుణ్ణో, సో పఞ్హో నిరవసేసతో విస్సజ్జితో భవతి. **యత్థ** పఞ్హే పన **ఆరమ్భో అత్థో న సుద్ధో** అపరిపుణ్ణో కోచి విస్సజ్జేతబ్బో అవసిట్ఠో, సో పఞ్హో తావ విస్సజ్జితో న భవతి.

౧౫. పరిక్ఖారహారసమ్పాతవిభావనా

౭౭. ‘‘తస్మా రక్ఖితచిత్తస్సా’’తి పదేన యో సతిసంవరో వుత్తో, అయం సతిసంవరో సమథస్స పరిక్ఖారో. **‘‘సమ్మాసఙ్కప్పగోచరో’’**తి పదేన యో సమ్మాసఙ్కప్పో వుత్తో, సో సమ్మాసఙ్కప్పో విపస్సనాయ పరిక్ఖారోతి విభజిత్వా యోజేతబ్బో.

౧౬. సమారోపనహారసమ్పాతవిభావనా

౭౮. ‘‘తస్మా రక్ఖితచిత్తస్సా’’తి పదేన యం రక్ఖితచిత్తం వుత్తం, తం రక్ఖితచిత్తం తిణ్ణం **సుచరితానం** కమ్మానం పదట్ఠానం. సమ్మాదిట్ఠియా భావితాయ అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో భావితో భవతి ఏకతో భావితబ్బత్తా, పదట్ఠానకారణత్తా చ. తేన వుత్తం – **‘‘సమ్మాదిట్ఠితో హీ’’**తిఆది. యస్స అరహతో సమాధివిముత్తి భవతి, అయం అరహా **అనుపాదిసేసో పుగ్గలో,** అయం సమాధివిముత్తి **అనుపాదిసేసా నిబ్బానధాతు**.

“దేసనాహారసమ్పాతాదికో హారసమ్పాతో యేన సోళసప్పభేదభావేన సుత్తప్పదేసత్థే నిద్ధారేత్వా యుజ్జితో, సోళసప్పభేదభావో కేన అమ్హేహి సద్దహితబ్బో”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘తేనాహా’’**తిఆది వుత్తం. **తేన** సోళసప్పభేదభావేన ఆయస్మా మహాకచ్చానో **‘‘సోళస...పే.... సుత్త’’**న్తి యం వచనం ఆహ, తేన వచనేన సోళసప్పభేదభావో తుమ్హేహి సద్దహితబ్బో.

“ఏత్తకోవ హారసమ్పాతో పరిపుణ్ణో”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘నియుత్తో హారసమ్పాతో’’**తి వుత్తం. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన దేసనాహారసమ్పాతేన సుత్తప్పదేసత్థా నిద్ధారితా, సో సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో దేసనాహారసమ్పాతాదిహారసమ్పాతో **నియుత్తో** యథారహం నిద్ధారేత్వా యుజ్జితబ్బోతి అత్థో గహేతబ్బో, **అట్ఠకథాయఞ్చ** (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౭౩, ౭౬) తథా నిద్ధారేత్వా యుజ్జితోతి.

ఇతి దేసనాహారసమ్పాతాదిహారసమ్పాతే సత్తిబలానురూపా

రచితా విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన అట్ఠకథాటీకానుసారేన గమ్భీరత్థో విత్థారతో విభజిత్వా గహేతబ్బోతి.

నయసముట్ఠానవిభావనా

౭౯. యేన యేన సంవణ్ణనావిసేసభూతేన దేసనాహారసమ్పాతాదినా హారసమ్పాతేన ఏకసుత్తప్పదేసత్థా నిద్ధారేత్వా విభత్తా, సో సంవణ్ణనావిసేసభూతో దేసనాహారసమ్పాతాదిహారసమ్పాతో పరిపుణ్ణో, "కతమం నయసముట్ఠాన"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"తత్థ కతమం నయసముట్ఠాన"**న్తిఆది ఆరద్ధం. **అట్ఠకథాయం** పన –"ఏవం నానాసుత్తవసేన, ఏకసుత్తవసేన చ హారవిచారం దస్సేత్వా ఇదాని నయవిచారం దస్సేతుం 'తత్థ కతమం నయసముట్ఠాన'న్తిఆది ఆరద్ధ"న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౭౯) వుత్తం. "తత్థ కతమో నన్దియావట్టనయో"తిఆదిం అనారభిత్వా "తత్థ కతమం నయసముట్ఠాన"న్తిఆదిఆరమ్భనే కారణం **అట్ఠకథాయం** వుత్తమేవ. తత్థ **తత్థా**తి తేసు హారాదీసు యో అత్థనయో సంవణ్ణనానయేన నిద్దిట్ఠో, తస్సేవ అత్థనయస్స సముట్ఠానం భూమిం పుచ్ఛతి **"కతమం నయసముట్ఠాన"**న్తి.

కిఞ్చాపి సంవణ్ణనానయా నిద్దిట్ఠా, తథాపి అత్థనయసంవణ్ణనానయానం విసేసస్స పాకటం కాతుం పున కథయిస్సామ. తణ్హాఅవిజ్జాహి సంకిలేసపక్ఖస్స సుత్తత్థస్స చతుసచ్చయోజనముఖేన నయనలక్ఖణో సంవణ్ణనావిసేసో చేవ సమథవిపస్సనాహి వోదానపక్ఖస్స సుత్తత్థస్స చతుసచ్చయోజనముఖేన నయనలక్ఖణో సంవణ్ణనావిసేసో చ **నన్దియావట్టో నయో** నామ. తీహి అకుసలమూలేహి లోభాదీహి సంకిలేసపక్ఖస్స సుత్తత్థస్స చతుసచ్చయోజనముఖేన నయనలక్ఖణో సంవణ్ణనావిసేసో చేవ తీహి కుసలమూలేహి అలోభాదీహి వోదానపక్ఖస్స సుత్తత్థస్స చతుసచ్చయోజనముఖేన నయనలక్ఖణో సంవణ్ణనావిసేసో చ **తిపుక్ఖలో నయో** నామ. చతూహి సుభసఞ్ఞాదీహి విపల్లాసేహి సకలసంకిలేసపక్ఖస్స సుత్తత్థస్స చతుసచ్చయోజనముఖేన నయనలక్ఖణో సంవణ్ణనావిసేసో చేవ చతూహి అసుభసఞ్ఞాదీహి అవిపల్లాసేహి సతిపట్ఠానేహి, సద్ధిన్ద్రియేహి వా వోదానపక్ఖస్స సుత్తత్థస్స చతుసచ్చయోజనముఖేన నయనలక్ఖణో సంవణ్ణనావిసేసో చ **సీహవిక్కీళితో నయో** నామాతి వుత్తా నయా **సంవణ్ణనానయా** నామ. తేసం సంవణ్ణనానయానం సముట్ఠానం పుచ్ఛతి "కతమం నయసముట్ఠాన"న్తి.

నయా పన నానాసుత్తతో నిద్ధారితేహి తణ్హాఅవిజ్జాదీహి మూలపదేహి చతుసచ్చయోజనాయ నయతో అనుబుజ్ఝియమానో దుక్ఖాదిఅత్థో. సో హి మగ్గఞాణం నయతి సమ్పాపేతీతి **"నయో"**తి వుత్తో, సో **అత్థనయో** నామ. తస్సేవ అత్థనయస్స సముట్ఠానం పుచ్ఛతి "కతమం నయసముట్ఠాన"న్తి? తస్మా చతుసచ్చయోజనాయ నయగ్గాహతో నీయతి అనుపుచ్ఛీయతీతి **నయో,** కో సో? సుత్తత్థభూతో దుక్ఖాదికో అత్థో. నయతి మగ్గఞాణం పాపేతీతి వా **నయో,** దుక్ఖాదికో అత్థోవ. తేనాహ – "అనుబుజ్ఝియమానో దుక్ఖాదిఅత్థో. సో హి మగ్గఞాణం నయతి సమ్పాపేతీతి నయో"తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౭౯). సముట్ఠహన్తి నయా ఏతేనాతి **సముట్ఠానం,** కిం తం? అవిజ్జాతణ్హాదికారణం, తందీపనా సంవణ్ణనా చ. అవిజ్జాతణ్హాదినా హి దుక్ఖాదిఅత్థనయా సమ్భవన్తి. అథ వా అవిజ్జాతణ్హాదీహి చతుసచ్చయోజనా **సముట్ఠానం** నామ. తేన వుత్తం – "కిం పన తం? తంతంమూలపదేహి చతుసచ్చయోజనా"తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౭౯). ఏవం అత్థే గయ్హమానే సతి సంవణ్ణనానయాపి గహితా హోన్తి, నయానం సముట్ఠానం **నయసముట్ఠానం,** తస్మిం నయసముట్ఠానే.

"కతమం నన్దియావట్టనయసముట్ఠాన"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా పఠమం నన్దియావట్టనయసముట్ఠానం దస్సేతుం **"పుబ్బా కోటి న పఞ్ఞాయతీ"**తిఆది వుత్తం. నన్దియావట్టనయసముట్ఠానభూతాయ అవిజ్జాయ చ తణ్హాయ చ పుబ్బా కోటి "అసుకస్స బుద్ధస్స భగవతో ఉప్పజ్జనకాలే ఉప్పన్నా, అసుకస్స చక్కవత్తినో ఉప్పజ్జనకాలే ఉప్పన్నా"తి న పఞ్ఞాయతి కోటియా

అభావతోతి యోజనా. “అవిజ్జాతణ్హాసు కతమా నీవరణం, కతమా సంయోజన”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా “**తత్థ అవిజ్జా నీవరణం తణ్హా సంయోజన**”న్తి వుత్తం. **తత్థా**తి తాసు అవిజ్జాతణ్హాసు. ఆదీనవపటిచ్ఛాదికత్తా **అవిజ్జా నీవరణం**. భవేసు సంయోజనతో **తణ్హా సంయోజనం**. “అవిజ్జానీవరణా సత్తా కథం విచరన్తి, కథం వుచ్చన్తి, తణ్హాసంయోజనా సత్తా కథం విచరన్తి కథం వుచ్చన్తీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా “**అవిజ్జానీవరణా సత్తా**”తిఆది వుత్తం. అవిజ్జానీవరణమేతేసమత్థీతి **అవిజ్జానీవరణా**. అవిజ్జాయ సంయుత్తా వియ పవత్తా అవిజ్జాయ అభినివిసవత్థూసు సంయుత్తా వియ పవత్తా సత్తా **అవిజ్జాపక్ఖేన** విపల్లాసేన నిచ్చాదిఅభినివేసవత్థుభూతే రూపాదిఆరమ్మణే **విచరన్తి** వివిధా చరన్తి పవత్తన్తి, **తే** నిచ్చాదిఅభినివిసన్తా విచరన్తా సత్తా “**దిట్ఠిచరితా**”తి వుచ్చన్తి. తణ్హాసంయోజనమేతేసన్తి **తణ్హాసంయోజనా**. తణ్హాయ సంయుత్తా వియ పవత్తా, తణ్హాయ వా ఆరమ్మణభూతే వత్థుకామే సంయుత్తా వియ పవత్తా సత్తా **తణ్హాపక్ఖేన** అట్ఠసతతణ్హావిచరితేన ఆరమ్మణభూతే వత్థుస్మిం **విచరన్తి** పవత్తన్తీతి అత్థో.

“దిట్ఠిచరితా సత్తా కం పటిపత్తిం అనుయుత్తా విహరన్తి, తణ్హాచరితా సత్తా కం పటిపత్తిం అనుయుత్తా విహరన్తీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా “**దిట్ఠిచరితా**”తిఆది వుత్తం. దిట్ఠిచరితా సత్తా **ఇతో** సాసనతో బహిద్ధా పబ్బజితా హోన్తాపి “సుఖేన అధిగన్తబ్బం సుఖం నత్థి, దుక్ఖేన అధిగన్తబ్బం సుఖం పన అత్థీ”తి మనసి కరోన్తా అత్తకిలమథానుయోగం పఞ్చాతపాదిపటిపత్తిం అనుయుత్తా విహరన్తి. తణ్హాచరితా సత్తా **ఇతో** సాసనతో బహిద్ధా పబ్బజితా హోన్తాపి “కామే పటిసేవన్తా లోకం వడ్ఢాపేన్తా బహుం పుఞ్ఞం వడ్ఢాపేన్తీ”తి మనసి కరోన్తా కామేసు కామసుఖల్లికానుయోగం పటిపత్తిం అనుయుత్తా విహరన్తి.

“కస్మా దిట్ఠిచరితా తథావిధం పటిపత్తిం అనుయుత్తా విహరన్తి, కస్మా తణ్హాచరితా తథావిధం పటిపత్తిం అనుయుత్తా విహరన్తీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా “**తత్థ కిం కారణ**”న్తిఆది వుత్తం. **తత్థా**తి తత్థ తేసు దిట్ఠిచరితతణ్హాచరితేసు. **యం** యస్మా కారణా విహరన్తి, తం కారణం కిన్తి పుచ్ఛతి. **ఇతో** సాసనతో బహిద్ధా యేసం పుగ్గలానం సచ్చవవత్థానం నత్థి, చతుసచ్చప్పకాసనా కుతో చ అత్థి, సమథవిపస్సనాకోసల్లం వా ఉపసమసుఖప్పత్తి వా కుతో అత్థి, **తే** పుగ్గలా ఉపసమసుఖస్స అనభిఞ్ఞా విపరీతచేతా హుత్వా ఏవం ఆహంసు “సుఖేన అధిగన్తబ్బం సుఖం నత్థి , దుక్ఖేన అధిగన్తబ్బం సుఖం నామ అత్థీ”తి. తే ఏవంసఞ్ఞీ ఏవందిట్ఠీ దుక్ఖేన సుఖం పత్థయమానా హుత్వా అత్తకిలమథానుయోగమనుయుత్తా విహరన్తి. **ఇతో** సాసనతో బహిద్ధా యేసం పుగ్గలానం సచ్చవవత్థానం నత్థి, చతుసచ్చప్పకాసనా కుతో చ అత్థి, సమథవిపస్సనాకోసల్లం వా ఉపసమసుఖప్పత్తి వా కుతో అత్థి, **తే** పుగ్గలా ఉపసమసుఖస్స అనభిఞ్ఞా విపరీతచేతా హుత్వా ఏవమాహంసు “యో కామే పటిసేవతి, సో లోకం వడ్ఢయతి, యో లోకం వడ్ఢయతి, సో బహుం పుఞ్ఞం పసవతీ”తి. తే ఏవంసఞ్ఞీ ఏవందిట్ఠీ కామేసు సుఖసఞ్ఞీ హుత్వా కామసుఖల్లికానుయోగం అనుయుత్తా చ విహరన్తీతి యోజనా కాతబ్బా.

“తథా విహరన్తా కిం వడ్ఢయన్తీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా “**తే తదభిఞ్ఞా సన్తా రోగమేవ వడ్ఢయన్తీ**”తి వుత్తం. “తథా వడ్ఢయన్తా రోగాదీనం భేసజ్జం సమథవిపస్సనం వడ్ఢయన్తి కి”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా “**తే రోగాభితున్నా గణ్డపటిపీళితా సల్లానువిద్ధా నిరయతిరచ్ఛానయోనిపేతాసురేసు ఉమ్ముజ్జనిముజ్జాని కరోన్తా ఉగ్ఘాతనిగ్ఘాతం పచ్చనుభోన్తా రోగగణ్డసల్లభేసజ్జం న విన్దన్తీ**”తి వుత్తం. అత్థో పన **అట్ఠకథాయం** (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౭౯) వుత్తో. “కతమే సంకిలేసవోదానా, కతమే రోగాదయో, కతమం భేసజ్జ”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా “**తత్థ అత్తకిలమథానుయోగో**”తిఆది వుత్తం. **తత్థా**తి తేసు సంకిలేసవోదానరోగభేసజ్జాదీసు. అత్తకిలమథానుయోగో చ కామసుఖల్లికానుయోగో చ **సంకిలేసో** హోతి, సమథవిపస్సనా **వోదానం** హోతి,

అత్తకిలమథానుయోగో చ **రోగో** హోతి, సమథవిపస్సనా **రోగనిగ్ఘాతకభేసజ్జం**...పే॰... సమథవిపస్సనా **సల్లుద్ధారణభేసజ్జం** హోతి.

“కతమో కతమం సచ్చ”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘తత్థ సంకిలేసో దుక్ఖ’’**న్తిఆది వుత్తం. **తత్థాతి** తేసు సంకిలేసాదీసు సంకిలేసో ఏకదేసవసేన **దుక్ఖం** దుక్ఖసచ్చం హోతి. **తదభిసఙ్గో**తి తస్మిం సంకిలేసే అభిసఙ్గో వియ పవత్తో లోకియధమ్మో నిరవసేసవసేన దుక్ఖసచ్చం హోతి. అథ వా తస్మిం దుక్ఖే అభిసఙ్గో వియ పవత్తా తణ్హా **దుక్ఖసముదయో** సముదయసచ్చం హోతి. తణ్హానిరోధో **దుక్ఖనిరోధో** నిరోధసచ్చం హోతి. సమథవిపస్సనా దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదా మగ్గసచ్చం హోతి. ఇమాని చత్తారి సచ్చాని నిద్ధారేత్వా యోజేతబ్బాని. “తేసు చతూసు సచ్చేసు కతమం పరిఞ్ఞేయ్యం, కతమో పహాతబ్బో, కతమో భావేతబ్బో, కతమో సచ్ఛికాతబ్బో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘దుక్ఖం పరిఞ్ఞేయ్య’’**న్తిఆది వుత్తం.

౮౦. దిట్ఠిచరితతణ్హాచరితానం అత్తకిలమథానుయోగాదివసేన చత్తారి సచ్చాని నిద్ధారితాని, “కథం దిట్ఠిచరితతణ్హాచరితానం సక్కాయదస్సనే పవత్తిభేదవసేన చత్తారి సచ్చాని నిద్ధారితానీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘తత్థ దిట్ఠిచరితా’’**తిఆది వుత్తం. అథ వా “దిట్ఠిచరితతణ్హాచరితానం సక్కాయదస్సనే కతమో పవత్తిభేదో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ఇమేసం సక్కాయదస్సనే అయం పవత్తిభేదోతి విభజిత్వా దస్సేతుం **‘‘తత్థ దిట్ఠిచరితా’’**తిఆది వుత్తం. తేన వుత్తం – “ఇదాని దిట్ఠిచరితతణ్హాచరితానం సక్కాయదిట్ఠిదస్సనే పవత్తిభేదం దస్సేతుం ‘దిట్ఠిచరితా’తిఆది వుత్త”న్తి. **తత్థాతి** తేసు దిట్ఠిచరితతణ్హాచరితేసు. **దిట్ఠిచరితా** పుగ్గలా **రూపం** “అత్తా”తి అత్తతో ఉపగచ్ఛన్తి...పే॰... **విఞ్ఞాణం** “అత్తా”తి అత్తతో ఉపగచ్ఛన్తి దిట్ఠిచరితానం అత్తాభినివేసస్స బలవభావతో, తణ్హాచరితా పన రూపం వా “అత్తా”తి **రూపవన్తం అత్తానం** ఉపగచ్ఛన్తి **అత్తని వా రూపం, రూపస్మిం వా** “అత్తా”తి **అత్తానం** ఉపగచ్ఛన్తి...పే॰... **విఞ్ఞాణస్మిం వా** “అత్తా”తి అత్తానం ఉపగచ్ఛన్తి తణ్హాచరితానం అత్తనియాభినివేసస్స బలవభావతో. పఞ్చసు ఉపాదానక్ఖన్ధేసు ఏకేకం నిస్సాయ చతుబ్బిధత్తా **వీసతివత్థుకా అయం** మిచ్ఛాదిట్ఠి “సక్కాయదిట్ఠీ”తి వుచ్చతి. ఏవం దిట్ఠిచరితతణ్హాచరితానం సక్కాయదస్సనే పవత్తిభేదో విఞ్ఞాతబ్బోతి అత్థో.

“సక్కాయదిట్ఠియా కతమో పటిపక్ఖో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘తస్సా పటిపక్ఖో’’**తిఆది వుత్తం. తస్సా సక్కాయదిట్ఠియా పజహనవసేన లోకుత్తరా సమ్మాదిట్ఠి పటిపక్ఖో, తస్సా సమ్మాదిట్ఠియా **అన్వాయికా** అనుగుణభావేన పవత్తనకా ధమ్మా చ సక్కాయదిట్ఠియా పజహనవసేన పటిపక్ఖా భవన్తి. “కతమే ధమ్మా అన్వాయికా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘సమ్మాసఙ్కప్పో’’**తిఆది వుత్తం. సమ్మాసఙ్కప్పో...పే॰... సమ్మాసమాధి ఇమే ధమ్మా అన్వాయికా హోన్తి. **అయం** సమ్మాదిట్ఠిఆదికో అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో తస్సా సక్కాయదిట్ఠియా పటిపక్ఖో హోతి పహాయకత్తా. “తే సమ్మాదిట్ఠియాదయో ధమ్మా ఖన్ధతో కిత్తకా హోన్తీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘తే తయో ఖన్ధా’’**తిఆది వుత్తం. “కతమో ఖన్ధో సమథో, కతమో ఖన్ధో విపస్సనా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘సీలక్ఖన్ధో సమాధిక్ఖన్ధో చ సమథో, పఞ్ఞాక్ఖన్ధో విపస్సనా’’**తి వుత్తం. “సక్కాయాదీసు కతమో కతమం సచ్చం, కతమో కతమం సచ్చ”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘తత్థ సక్కాయో’’**తిఆది వుత్తం.

“దిట్ఠిచరితతణ్హాచరితానం సక్కాయదిట్ఠితప్పటిపక్ఖవసేన చత్తారి సచ్చాని నిద్ధారితాని, కథం అన్తద్వయమజ్ఝిమపటిపదా నిద్ధారితా”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘తత్థ యే రూపం అత్తతో’’**తిఆది వుత్తం. **తత్థాతి** తేసు దిట్ఠిచరితతణ్హాచరితేసు **యే** దిట్ఠిచరితా పుగ్గలా **రూపం** “అత్తా”తి అత్తతో ఉపగచ్ఛన్తి...పే॰... **విఞ్ఞాణం** “అత్తా”తి అత్తతో ఉపగచ్ఛన్తి. **ఇమే** దిట్ఠిచరితా పుగ్గలా “రూపాదయో చ

అత్తా, రూపాదీనఞ్చ అనిచ్చత్తా, అత్తస్సాపి అనిచ్చత్తా అత్తా ఉచ్ఛిజ్జతి, అత్తా వినస్సతి, అత్తా పరం మరణా న హోతీ"తి అభినివిసనతో **''ఉచ్ఛేదవాదినో''**తి వుచ్చన్తి. **యే** తణ్హాచరితా పుగ్గలా రూపం వా "అత్తా"తి **రూపవన్తం** అత్తానం ఉపగచ్ఛన్తి... పే.... విఞ్ఞాణం వా "అత్తా"తి **విఞ్ఞాణవన్తం** అత్తానం ఉపగచ్ఛన్తి. అత్తని వా విఞ్ఞాణం, విఞ్ఞాణస్మిం వా అత్తానం ఉపగచ్ఛన్తి. **ఇమే** తణ్హాచరితా పుగ్గలా "రూపాదీహి అత్తా అఞ్ఞో అఞ్ఞత్తా అత్తా నిచ్చో సస్సతో"తి అభినివిసనతో **''సస్సతవాదినో''**తి వుచ్చన్తి.

తత్థ తేసు ఉచ్ఛేదవాదీసస్సతవాదీపుగ్గలేసు పవత్తా ఉచ్ఛేదవాదసస్సతవాదా **ఉభో అన్తా** అన్తద్వయపటిపదా హోన్తి. **అయం** అన్తద్వయపటిపదా సంసారపవత్తనస్స హేతుభావతో **సంసారపవత్తి** హోతి, **తస్స** అన్తద్వయస్స పటిపజ్జనస్స పజహనవసేన మజ్ఝిమపటిపదాసఙ్ఖాతోవ అరియో అట్ఠఙ్గికో మగ్గో పటిపక్ఖో హోతి పహాయకత్తా. **అయం** మగ్గో సంసారనివత్తనస్స హేతుభావతో **సంసారనివత్తి** హోతి. **తత్థ** సంసారపవత్తిసంసారనివత్తీసు **పవత్తి** సంసారపవత్తి **దుక్ఖం** దుక్ఖసచ్చం, **తదభిసఙ్గో** తస్మిం దుక్ఖే అభిసఙ్గో తణ్హా **సముదయో** సముదయసచ్చం, తణ్హానిరోధో **దుక్ఖనిరోధో** నిరోధసచ్చం, అరియో అట్ఠఙ్గికో **మగ్గో** దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదా మగ్గసచ్చం, ఇతి ఇమాని చత్తారి సచ్చాని నిద్ధారితాని. **''దుక్ఖం పరిఞ్ఞేయ్య''**న్తిఆదిమ్హి వుత్తనయోవ అత్థో.

"ఉచ్ఛేదసస్సతస్స కిత్తకో పభేదో, మగ్గస్స కిత్తకో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''తత్థ ఉచ్ఛేదసస్సత''**న్తిఆది వుత్తం. **తత్థ** ఉచ్ఛేదసస్సతఅరియమగ్గేసు ఉచ్ఛేదసస్సతదస్సనం **సమాసతో** సఙ్ఖేపతో వీసతివత్థుకా సక్కాయదిట్ఠి. ఉచ్ఛేదో పఞ్చుపాదానక్ఖన్ధే నిస్సాయ పవత్తత్తా పఞ్చవిధో, సస్సతదస్సనం ఏకేకస్మిం తిధా ఉప్పజ్జనతో పన్నరసవిధన్తి వీసతివిధం హోతి. **విత్థారతో ద్వాసట్ఠి దిట్ఠిగతాని**. కతమాని? చత్తారో సస్సతవాదా, చత్తారో ఏకచ్చసస్సతవాదా, చత్తారో అన్తానన్తవాదా, చత్తారో అమరావిక్ఖేపవాదా, ద్వే అధిచ్చసముప్పన్నవాదా, సోళస సఞ్ఞీవాదా, అట్ఠ అసఞ్ఞీవాదా, అట్ఠ నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞీవాదా, సత్త ఉచ్ఛేదవాదా, పఞ్చ దిట్ఠధమ్మనిబ్బానవాదాతి ద్వాసట్ఠి దిట్ఠిగతాని వేదితబ్బాని. విత్థారతో పన **బ్రహ్మజాలసుత్తే** (దీ. ని. ౧.౩౦ ఆదయో) ఆగతాని. **తేసం** ఉచ్ఛేదసస్సతదస్సనానం తేచత్తాలీసం బోధిపక్ఖియధమ్మా పటిపక్ఖో మగ్గో. కతమే తేచత్తాలీసం? "అనిచ్చసఞ్ఞా దుక్ఖసఞ్ఞా అనత్తసఞ్ఞా"తి తిస్సో సఞ్ఞా చ "పహానసఞ్ఞా విరాగసఞ్ఞా నిరోధసఞ్ఞా"తి తిస్సో సఞ్ఞా చాతి ఛ సఞ్ఞా చ "చత్తారో సతిపట్ఠానా, చత్తారో సమ్మప్పధానా, చత్తారో ఇద్ధిపాదా, పఞ్చిన్ద్రియాని, పఞ్చ బలాని, సత్త బోజ్ఝఙ్గా, అట్ఠ మగ్గఙ్గానీ"తి తేచత్తాలీసం బోధిపక్ఖియధమ్మా విపస్సనావసేన పటిపక్ఖో మగ్గో నామ.

"సమథవసేన కతమో పటిపక్ఖో"తి వత్తబ్బత్తా **''అట్ఠ విమోక్ఖా''తిఆది వుత్తం. అట్ఠ విమోక్ఖా పాకటా. దస కసిణాయతనాని** సమథవసేన పటిపక్ఖో మగ్గో నామ. "కతమం ఞాణం కతమస్స ధమ్మస్స పదాలన"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''ద్వాసట్ఠి దిట్ఠిగతానీ''**తిఆది వుత్తం. దిట్ఠిచరితే పవత్తాని **దిట్ఠిగతాని,** మోహో. తణ్హాచరితే పవత్తాని **దిట్ఠిగతాని,** జాలం. **అనాది**వసేన పవత్తో మోహో. **అనిధన**వసేన పవత్తం జాలం. అట్ఠ సమాపత్తియో సమాపజ్జిత్వా తేజేత్వా తిక్ఖం విపస్సనాఞాణఞ్చ అరియమగ్గఞాణఞ్చ **ఞాణవజిరం** నామ బోధిపక్ఖియధమ్మానం ఞాణపదట్ఠానత్తా. మోహో చ జాలఞ్చ **మోహజాలం**. పదాలేతీతి **పదాలనం,** కత్తరి యుపచ్చయో, మోహజాలస్స పదాలనన్తి **మోహజాలపదాలనం**. పదాలనఞ్హి దువిధం విక్ఖమ్భనపదాలనం సముచ్ఛేదపదాలనన్తి. పుబ్బభాగే సమథవిపస్సనావసేన **విక్ఖమ్భనపదాలనం,** మగ్గక్ఖణే **సముచ్ఛేదపదాలనం** ఏవ దట్ఠబ్బం. **తత్థా**తి తస్మిం మోహజాలే అవిజ్జా మోహో, భవతణ్హా జాలం. అత్తనో ఆధారం పుగ్గలం దుక్ఖాదీసు అట్ఠసు ఠానేసు మోహేతీతి **మోహో**. పరమం జాలం జటం లాయిత్వా జటావసేన లాతి పవత్తతీతి **జాలం,** అత్తని

జాతం మచ్ఛసకుణాదికం లాతి గణ్హాతి, లాపేతి గణ్హాపేతీతి వా **జాలం,** జాలం వియాతి **జాలం.** తేన వుత్తం – "అతీతాదిభేదభిన్నేసు రూపాదీసు, సకలత్తభావాదీసు చ సంసిబ్బనవసేన పవత్తనతో జాలం భవతణ్హా"తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౮౦). "అవిజ్జాతణ్హాహి అత్తకిలమథానుయోగాదీనం కిలేసపక్ఖానం నిద్ధారణం కతం కథం కేన సద్దహితబ్బ"న్తి వత్తబ్బత్తా **''తేన వుచ్చతి 'పుబ్బా కోటి న పఞ్ఞాయతి అవిజ్జాయ చ భవతణ్హాయ చా'తి''** వుత్తం.

౮౧. "ఇతో సాసనతో బహిద్ధా దిట్ఠిచరితతణ్హాచరితానం పటిపదాదయో నిద్ధారితా, సాసనే దిట్ఠిచరితతణ్హాచరితానం పటిపదాదయో కథం నిద్ధారితబ్బా"తి వత్తబ్బత్తా "సంకిలేసపక్ఖా సుత్తత్థా ఆచరియేన దస్సితా, వోదానపక్ఖసుత్తత్థా కథం దస్సితబ్బా"తి వత్తబ్బత్తా వా **''తత్థ దిట్ఠిచరితో అస్మిం సాసనే''**తిఆది వుత్తం. **తత్థా**తి తేసు దిట్ఠిచరితతణ్హాచరితేసు. **దిట్ఠిచరితో** పుగ్గలో అస్మిం సాసనే పబ్బజితో హుత్వా చతూసు పచ్చయేసు సల్లేఖానుసన్తతవుత్తి భవతి. కస్మా? యస్మా సల్లేఖే తిబ్బగారవో, తస్మా సల్లేఖే తిబ్బగారవత్తా. **తణ్హాచరితో** పుగ్గలో అస్మిం సాసనే పబ్బజితో హుత్వా సిక్ఖానుసన్తతవుత్తి భవతి . కస్మా? యస్మా సిక్ఖాయ తిబ్బగారవో, తస్మా సిక్ఖాయ తిబ్బగారవత్తా. **దిట్ఠిచరితో** పుగ్గలో సమ్మత్తనియామం ఓక్కమన్తో హుత్వా **ధమ్మానుసారీ** పుగ్గలో భవతి. కస్మా? దిట్ఠియా దిట్ఠివిసయే పఞ్ఞాసదిసపవత్తనతో. **తణ్హాచరితో** పుగ్గలో సమ్మత్తనియామం ఓక్కమన్తో హుత్వా సద్ధానుసారీ భవతి. కస్మా? తణ్హావసేన మిచ్ఛాధిమోక్ఖత్తా. **దిట్ఠిచరితో** పుగ్గలో సుఖాయ పటిపదాయ, దన్ధాభిఞ్ఞాయ చ నియ్యాతి, సుఖాయ పటిపదాయ, ఖిప్పాభిఞ్ఞాయ చ నియ్యాతి సుఖేన కిలేసేహి విక్ఖమ్భితుం సమత్థత్తా. **తణ్హాచరితో** పుగ్గలో దుక్ఖాయ పటిపదాయ, దన్ధాభిఞ్ఞాయ చ నియ్యాతి, దుక్ఖాయ పటిపదాయ, ఖిప్పాభిఞ్ఞాయ చ నియ్యాతి దుక్ఖేన కిలేసేహి విక్ఖమ్భితుం సమత్థత్తా.

"తథా కస్మా నియ్యాతీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''తత్థ కిం కారణం య''**న్తిఆది వుత్తం. **యం** యేన కారణేన నియ్యాతి, తం **కారణం కి**న్తి పుచ్ఛతి. **తస్స** తణ్హాచరితస్స కామా సుఖేన అపరిచ్చత్తా **హి** యస్మా భవన్తి, తస్మా కామానం సుఖేన అపరిచ్చత్తత్తా తథా నియ్యాతి. **సో** తణ్హాచరితో **కామేహి** వత్థుకామకిలేసకామేహి విపేచియమానో దుక్ఖేన పటినిస్సరతి, దన్ధఞ్చ **ధమ్మం** చతుసచ్చధమ్మం ఆజానాతి. **యో పన అయం** పుగ్గలో దిట్ఠిచరితో హోతి, సో **అయం** దిట్ఠిచరితో పుగ్గలో **ఆదితో** ఆదిమ్హియేవ **కామేహి** కిలేసకామవత్థుకామేహి అనత్థికో భవతి. **సో** దిట్ఠిచరితో **తతో** తేహి కామేహి విపేచియమానో ఖిప్పఞ్చ సుఖేన పటినిస్సరతి, ఖిప్పఞ్చ ధమ్మం ఆజానాతి.

"తణ్హాచరితో దుక్ఖాయ పటిపదాయ దన్ధాభిఞ్ఞాయ నియ్యాతి, దిట్ఠిచరితో సుఖాయ పటిపదాయ ఖిప్పాభిఞ్ఞాయ నియ్యాతీతి ఏకేకాయ పటిపదాయ భవితబ్బ"న్తి వత్తబ్బత్తా **''దుక్ఖాపి పటిపదా దువిధా దన్ధాభిఞ్ఞా చ ఖిప్పాభిఞ్ఞా చ, సుఖాపి పటిపదా దువిధా దన్ధాభిఞ్ఞా చ ఖిప్పాభిఞ్ఞా చా''**తి వుత్తం. "ఏవం సతి ఏకోవ ద్వీహి ద్వీహి పటిపదాహి నియ్యాతీతి ఆపజ్జతీ"తి వత్తబ్బత్తా **''సత్తాపీ''**తిఆది వుత్తం. తణ్హాచరితా సత్తాపి దువిధా ముదిన్ద్రియాపి తిక్ఖిన్ద్రియాపి, దిట్ఠిచరితా సత్తాపి దువిధా ముదిన్ద్రియాపి తిక్ఖిన్ద్రియాపీతి యోజనా కాతబ్బా. **యే** తణ్హాచరితదిట్ఠిచరితా ముదిన్ద్రియా భవన్తి, **తే** తణ్హాచరితదిట్ఠిచరితా దన్ధఞ్చ పటినిస్సరన్తి, దన్ధఞ్చ ధమ్మం ఆజానన్తి. **యే** తణ్హాచరితదిట్ఠిచరితా తిక్ఖిన్ద్రియా భవన్తి, **తే** తణ్హాచరితదిట్ఠిచరితా ఖిప్పఞ్చ పటినిస్సరన్తి, ఖిప్పఞ్చ ధమ్మం ఆజానన్తి, తస్మా ఏకేకస్సేవ ఏకేకా పటిపదా యుత్తావాతి. "ఇమాహి పటిపదాహి నియ్యన్తియేవ, న నియ్యింసు నియ్యిస్సన్తీతి ఆపజ్జేయ్య వత్తమానవిభత్తియా నిద్దిట్ఠత్తా"తి వత్తబ్బత్తా **''ఇమా చతస్సో''**తిఆది వుత్తం. అతీతేపి ఇమాహి చతూహి పటిపదాహి నియ్యింసు, పచ్చుప్పన్నేసుపి నియ్యన్తి, అనాగతేపి నియ్యిస్సన్తీతి అత్థో గహేతబ్బో యథా "పబ్బతో తిట్ఠతీ"తి.

ఏవన్తి ఏవం వుత్తప్పకారేన. అరియపుగ్గలా చతుక్కమగ్గం పటిపదం పఞ్ఞాపేన్తి. "కిమత్థం పఞ్ఞాపేన్తీ"తి వత్తబ్బత్తా **''అబుధజనసేవితాయా''**తిఆది వుత్తం. **అయం వుచ్చతి నన్దియావట్టస్స నయస్స భూమీ**తి తణ్హాఅవిజ్జానం వసేన సంకిలేసపక్ఖే ద్విదిసా చతుసచ్చయోజనాపి సమథవిపస్సనానం వసేన వోదానపక్ఖే ద్విదిసా చతుసచ్చయోజనాపి దస్సితా. అయం చతుబ్బిధా చతుసచ్చయోజనా నన్దియావట్టస్స నయస్స సముట్ఠానం భూమి సముట్ఠానభావతోతి. "తథావిధాయ చతుసచ్చయోజనాయ నన్దియావట్టస్స నయస్స సముట్ఠానభూమిభావో కేన సద్దహితబ్బో"తి వత్తబ్బత్తా **''తేనాహా''**తిఆది వుత్తం.

౮౨. "నన్దియావట్టస్స నయస్స సముట్ఠానభూతా భూమి దస్సితా, తస్స నన్దియావట్టస్స నయస్స కత్థ కతమా దిసా కిత్తకేన ఉపపరిక్ఖితబ్బా"తి వత్తబ్బత్తా **''వేయ్యాకరణేసు హీ''**తిఆది వుత్తం. **హి**-సద్దో పక్ఖన్తరత్థో. **యే** దిసాభూతా ఆహారాదయో ధమ్మా వేయ్యాకరణేసు "కుసలాకుసలా"తి వుత్తం, **తే** దిసాభూతా ఆహారాదయో ధమ్మా దువిధేన "ఇమే అకుసలా ధమ్మా సంకిలేసధమ్మా, ఇమే కుసలా వోదానధమ్మా"తి దువిధేన **ఉపపరిక్ఖితబ్బా** ఆలోచితబ్బా. "కతమేన దువిధేనా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''లోకవట్టానుసారీ చ లోకవివట్టానుసారీ చా''**తి వుత్తం. "కతమం వట్టం, కతమం వివట్ట"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''వట్టం నామ సంసారో, వివట్టం నిబ్బాన''**న్తి వుత్తం. "సంసారస్స కతమో హేతూ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''కమ్మకిలేసా హేతు సంసారస్సా''**తి వుత్తం. "కతమం కమ్మం నామ, చేతనాయేవ కమ్మం నామ కిం, ఉదాహు చేతసికఞ్చ ఫలదానసమత్థాసమత్థమ్పి కమ్మం కి"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''తత్థ కమ్మ''**న్తిఆది వుత్తం. **తత్థా**తి తేసు కమ్మకిలేసేసు. **''తం కమ్మం కథం** కేన పకారేన దట్ఠబ్బ"న్తి చే వదేయ్య, యథా యేన ఉపచయేన కతం కమ్మం ఫలదానసమత్థం హోతి, తస్మిం ఉపచయే తం కమ్మం దట్ఠబ్బం. "తే కిలేసా కతమేహి ధమ్మేహి నిద్దిసితబ్బా"తి చే పుచ్ఛేయ్య, సబ్బేపి కిలేసా చతూహి విపల్లాసేహి నిద్దిసితబ్బా. "తే కిలేసా కత్థ దట్ఠబ్బా"తి చే పుచ్ఛేయ్య, దసవత్థుకే కిలేసపుఞ్జే తే కిలేసా దట్ఠబ్బా.

"కతమాని దస వత్థూనీ"తి చే పుచ్ఛేయ్య, చత్తారో ఆహారా, చత్తారో విపల్లాసా, చత్తారి ఉపాదానాని, చత్తారో యోగా, చత్తారో గన్థా, చత్తారో ఆసవా, చత్తారో ఓఘా, చత్తారో సల్లా, చతస్సో విఞ్ఞాణట్ఠితియో, చత్తారి అగతిగమనానీతి దస వత్థూనీతి వేదితబ్బాని చతున్నం కిచ్చవసేన ఏకత్తా. ఏత్థ చ కిలేసానం పచ్చయో వత్థుకామోపి కిలేసోపి కిలేసవత్థు హోతి పురిమానం పురిమానం కిలేసానం పచ్ఛిమానం పచ్ఛిమానం కిలేసానం పచ్చయభావతో.

"కతమో కతమో కతమస్స కతమస్స వత్థూ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''పఠమే ఆహారే''**తిఆది వుత్తం. ఆలమ్బితబ్బే పఠమే కబళీకారాహారే పఠమో "రూపం సుభ"న్తి **విపల్లాసో** ఆరమ్మణకరణవసేన పవత్తతి. ఆలమ్బితబ్బే దుతియే ఫస్సాహారే దుతియో "ఫస్సపచ్చయా వేదనా సుఖా"తి **విపల్లాసో** పవత్తతి. ఆలమ్బితబ్బే తతియే చిత్తాహారే తతియో "చిత్తం నిచ్చ"న్తి **విపల్లాసో** పవత్తతి, ఆలమ్బితబ్బే చతుత్థే మనోసఞ్చేతనాహారే "ధమ్మో అత్తా"తి **విపల్లాసో** ఆరమ్మణకరణవసేన పవత్తతి. ఆలమ్బితబ్బే పఠమే "రూపం సుభ"న్తి **విపల్లాసో** పఠమం కాముపాదానం ఆరమ్మణకరణవసేన పవత్తతి. సేసేసుపి యథారహం నయానుసారేన యోజేత్వా అత్థో వేదితబ్బో.

౮౩. "తేసు ఆహారాదీసు కతమో కతమస్స పుగ్గలస్స ఉపక్కిలేసో"తి వత్తబ్బత్తా **''తత్థ యో చా''**తిఆది వుత్తం. **తత్థా**తి తేసు ఆహారాదీసు, తణ్హాచరితదిట్ఠిచరితేసు వా. తణ్హాచరితస్స రూపవేదనాసు తిబ్బచ్ఛన్దరాగస్స ఉప్పజ్జనతో యో చ కబళీకారో ఆహారో, యో చ ఫస్సాహారో పవత్తతి, **ఇమే** కబళీకారాహారఫస్సాహారా తణ్హాచరితస్స పుగ్గలస్స ఉపక్కిలేసా భవన్తి. దిట్ఠిచరితస్స ధమ్మచిత్తేసు బలవఅత్తనిచ్చాభినివేసస్స ఉప్పజ్జనతో యో చ మనోసఞ్చేతనాహారో, యో చ

విఞ్ఞాణాహారో పవత్తతి, **ఇమే** మనోసఞ్చేతనాహారవిఞ్ఞాణాహారా దిట్ఠిచరితస్స పుగ్గలస్స ఉపక్కిలేసా భవన్తి. ‘‘**తత్థ యో చ అసుభే సుభ**’’న్తిఆదీసుపి వుత్తనయానుసారేన అత్థో గహేతబ్బోతి. పురిమానం ద్విన్నం ద్విన్నం తణ్హాపధానత్తా చేవ తణ్హాసభావత్తా చ, పచ్ఛిమానం ద్విన్నం ద్విన్నం దిట్ఠిపధానత్తా చేవ దిట్ఠిసభావత్తా చాతి.

౮౪. ‘‘కతమస్మిం పఠమాదికే ఆహారే కతమో పఠమాదికో విపల్లాసో పవత్తతీ’’తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తత్థ కబళీకారే ఆహారే**’’తిఆదినా నామవసేన నియమేత్వా పుబ్బే వుత్తత్థమేవ దస్సేతి. ‘‘కతమస్మిం విపల్లాసే ఠితో కతమం ఉపాదియతీ’’తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**పఠమే విపల్లాసే ఠితో**’’తిఆది వుత్తం. పఠమే విపల్లాసే **ఠితో** పుగ్గలో కామే యేన ఉపాదానేన ఉపాదియతి, **ఇదం** ఉపాదానం ‘‘కాముపాదానం నామా’’తి వుచ్చతి. సేసేసు ఇమినా నయేన యోజనా కాతబ్బా.

‘‘యేన కాముపాదానేన కామేహి పుగ్గలో సంయుజ్జతి, అయం కాముపాదానధమ్మో ‘కామయోగో’తి వుచ్చతీ’’తిఆదినా యోజనా కాతబ్బా. సేసానం యోజనత్థాదయో పాళితో, అట్ఠకథాతో చ పాకటా.

౮౫. ‘‘ఆహారాదీసు కతమే కతమా దిసా’’తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తత్థ ఇమా చతస్సో దిసా**’’తిఆది వుత్తం. **తత్థ** తేసు ఆహారచతుక్కాదీసు దససు చతుక్కేసు పఠమో పఠమో కబళీకారాహారాదికో పఠమా దిసా, దుతియో దుతియో ఫస్సాహారాదికో దుతియా దిసా, తతియో తతియో విఞ్ఞాణాహారాదికో తతియా దిసా, చతుత్థో చతుత్థో మనోసఞ్చేతనాహారాదికో చతుత్థా దిసాతి వేదితబ్బా.

‘‘తాసు చతూసు దిసాసు తేసు కబళీకారాహారాదీసు ధమ్మేసు కతమే ధమ్మా కతమస్స ఉపక్కిలేసా’’తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ఇమే ఆహారాదయో ధమ్మా ఇమస్స పుగ్గలస్స ఉపక్కిలేసాతి విభత్తాతి దస్సేతుం ‘‘**తత్థ యో చ కబళీకారో ఆహారో…పే.… ఇమే దిట్ఠిచరితస్స ఉదత్తస్స ఉపక్కిలేసా**’’తి వుత్తం. **అట్ఠకథాయం** పన – ‘‘కబళీకారాహారో ఆహారోతిఆది ఆహారాదీసు యే యస్స పుగ్గలస్స ఉపక్కిలేసా, తం విభజిత్వా దస్సేతుం ఆరద్ధ’’న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౮౫) వుత్తం. **దసన్నం సుత్తాన**న్తి ఏకదేసభూతానం దసన్నం సుత్తానం. **అత్థో**తి సభావధమ్మో. సద్దత్థో హి అసమానోతి. ‘‘**బ్యఞ్జనమేవ నాన**’’న్తి ఏతేన చ సద్దత్థస్స నానత్తం దస్సేతి.

‘‘కబళీకారాహారాదీసు కతమే ఆహారాదయో కతమేన విమోక్ఖముఖేన పరిఞ్ఞం పహానం గచ్ఛన్తీ’’తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తత్థ యో చ కబళీకారో**’’తిఆది వుత్తం.

ఇతీతి ఏవం వుత్తప్పకారా. **సబ్బే**తి సబ్బే ఆహారాదయో ధమ్మా లోకవట్టానుసారినో భవన్తి. **తే**తి తే సబ్బే ఆహారాదయో ధమ్మా. **లోకా**తి లోకతో వట్టతో. **తీహి విమోక్ఖముఖేహి** అనిచ్చానుపస్సనాదీహి నియ్యన్తి.

౮౬. సంకిలేసపక్ఖే దిసాభూతా ఆహారచతుక్కాదయో దస చతుక్కా ధమ్మా ఆచరియేన నిద్ధారేత్వా దస్సితా, అమ్హేహి చ ఞాతా, ‘‘వోదానపక్ఖే కతమే దిసాభూతా ధమ్మా’’తి పుచ్ఛితబ్బత్తా వోదానపక్ఖే దిసాభూతే ధమ్మే దస్సేతుం ‘‘**చతస్సో పటిపదా**’’తిఆది వుత్తం. **చత్తారో విహారా**తి దిబ్బవిహారా బ్రహ్మవిహారా అరియవిహారా ఆనేఞ్జవిహారాతి చత్తారో విహారా. తేసు రూపావచరసమాపత్తియో **దిబ్బవిహారా,** చతస్సో అప్పమఞ్ఞాయో **బ్రహ్మవిహారా,** చతస్సో ఫలసమాపత్తియో **అరియవిహారా,** చతస్సో అరూపసమాపత్తియో **ఆనేఞ్జవిహారా చత్తారో అచ్ఛరియా అబ్భుతా ధమ్మా**తి మానపహానం ఆలయసముగ్ఘాతో అవిజ్జాపహానం భవూపసమోతి చత్తారో అచ్ఛరియఅబ్భుతధమ్మా. **చత్తారి అధిట్ఠానానీ**తి సచ్చాధిట్ఠానం చాగాధిట్ఠానం

పఞ్ఞాధిట్ఠానం ఉపసమాధిట్ఠానన్తి చత్తారి అధిట్ఠానాని. **చతస్సో సమాధిభావనాతి** ఛన్దసమాధిభావనా వీరియసమాధిభావనా చిత్తసమాధిభావనా వీమంసాసమాధిభావనాతి చతస్సో సమాధిభావనా. **చత్తారో సుఖభాగియాతి** ఇన్ద్రియసంవరో తపో బోజ్ఝఙ్గో సబ్బూపధిపటినిస్సగ్గోతి చత్తారో సుఖభాగియా. అవసేసా పాకటా.

“చతూసు చతూసు పటిపదాదీసు కతమో పటిపదాదికో పఠమో సతిపట్ఠానాదికో భవతీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **“పఠమా పటిపదా పఠమం సతిపట్ఠాన”**న్తిఆది వుత్తం. “పటిపదాదయో పఞ్ఞాపదట్ఠానాదికా, సతిపట్ఠానాదయో పన సతిపదట్ఠానాదికా, తస్మా ‘పఠమా పటిపదా పఠమం సతిపట్ఠాన’న్తిఆదియోజనా కాతబ్బా”తి వత్తబ్బత్తా **“పఠమా పటిపదా భావితా బహులీకతా పఠమం సతిపట్ఠానం పూరేతీ”**తిఆది వుత్తం, పూరకపూరేతబ్బభావతో తథా యోజనా కాతబ్బాతి అధిప్పాయో. అథ వా “భావితా బహులీకతా కతమే పటిపదాదయో కతమే సతిపట్ఠానాదికే పూరేన్తీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **“పఠమా పటిపదా భావితా బహులీకతా పఠమం సతిపట్ఠానం పూరేతీ”**తిఆది వుత్తం.

౮౭. “తేసు దససు పటిపదాచతుక్కాదీసు కతమే ధమ్మా కతమా దిసా, కతమే ధమ్మా కతమా దిసా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **“తత్థ ఇమా చతస్సో దిసా పఠమా పటిపదా, పఠమో సతిపట్ఠానో”**తిఆది వుత్తం. **తత్థాతి** తేసు దససు పటిపదాచతుక్కాదీసు. **ఇమా** మయా వుచ్చమానా పఠమా పటిపదాదయో దిసా చతస్సో దిసా భవన్తి.

“తేసు చతూసు దిసాభూతేసు పటిపదాచతుక్కాదీసు కతమో దిసాభూతో అత్థో కతమస్స పుగ్గలస్స భేసజ్జ”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **“తత్థ పఠమా పటిపదా...పే.... దిట్ఠిచరితస్స ఉదత్తస్స భేసజ్జ”**న్తి వుత్తం.

“తేసు దససు పటిపదాదిచతుక్కేసు ధమ్మేసు కతమో కతమో కతమం కతమం విమోక్ఖముఖ”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **“తత్థ దుక్ఖా చ పటిపదా”**తిఆది వుత్తం. అత్థో పన **టీకాయం** విత్థారేన వుత్తో పాకటో. సంకిలేసపక్ఖే దిసాభూతా ఆహారచతుక్కాదయో దస చతుక్కా సమతిక్కమితబ్బపహాతబ్బభావేన నిద్ధారితా, వోదానపక్ఖే పన దిసాభూతా పటిపదాచతుక్కాదయో దస చతుక్కా సమతిక్కముపహాయకభావేన నిద్ధారితా.

“తేసం ఆహారచతుక్కాదీనం దసన్నం చతుక్కానం సమతిక్కమనపహానసఙ్ఖాతం యం విక్కీళితఞ్చ తేసం పటిపదాచతుక్కాదీనం దసన్నం చతుక్కానం భావనాసఙ్ఖాతం యం విక్కీళితఞ్చ సచ్ఛికిరియాసఙ్ఖాతం యం విక్కీళితఞ్చ అత్థి, తం తివిధం విక్కీళితం కతమేసం పుగ్గలానం విక్కీళితం భవతీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **“తేసం విక్కీళిత”**న్తి వుత్తం. అథ వా “యథావుత్తప్పకారేహి విమోక్ఖముఖేహి యే బుద్ధపచ్చేకబుద్ధసావకా విముచ్చింసు, తేసు బుద్ధస్సేవ విక్కీళితం భవతి కిం, పచ్చేకబుద్ధస్సేవ విక్కీళితం భవతి కిం, సావకస్సేవ విక్కీళితం భవతి కిం, ఉదాహు సబ్బేసం బుద్ధపచ్చేకబుద్ధసావకానం విక్కీళితం భవతి కి”న్తి విచారణాయ సమ్భవతో **“తేసం విక్కీళిత”**న్తి వుత్తం. యథావుత్తప్పకారేహి విమోక్ఖముఖేహి యే బుద్ధపచ్చేకబుద్ధసావకా ముచ్చింసు, **తేసం** బుద్ధపచ్చేకబుద్ధసావకానం **విక్కీళితం**. యం ఆహారచతుక్కాదీనం దసన్నం చతుక్కానం సపరసన్తానే సమతిక్కమనపహానఞ్చ యా పటిపదాచతుక్కాదీనం దసన్నం చతుక్కానం సపరసన్తానే భావనాసమ్పాదనా, సచ్ఛికిరియాసమ్పాదనా చ అత్థి, ఇదం సబ్బం విక్కీళితం నామ భవతీతి అత్థో.

“సబ్బేసం ఆహారచతుక్కాదీనం దసన్నం చతుక్కానం సబ్బే పటిపదాచతుక్కాదయో దస చతుక్కా పటిపక్ఖా హోన్తి కిం, ఉదాహు యథాక్కమం చతుక్కానం చతుక్కా పటిపక్ఖా హోన్తి కి”న్తి విచారణాయ సమ్భవతో యథాక్కమం చతుక్కానం

చతుక్కా పటిపక్ఖా హోన్తి పహాతబ్బపహాయకభావేనాతి దస్సేన్తో **‘‘చత్తారో ఆహారా తేసం పటిపక్ఖో చతస్సో పటిపదా’’**తిఆదిమాహ. **అట్ఠకథాయం** పన – ‘‘ఇదాని ఆహారాదీనం పటిపదాదీహి యేన సమతిక్కమనం, తం నేసం పటిపక్ఖభావం దస్సేన్తో ‘చత్తారో ఆహారా తేసం పటిపక్ఖో చతస్సో పటిపదా’తిఆదిమాహా’’తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౮౭) వుత్తం. తత్థ సంకిలేసపక్ఖే చత్తారో యే ఆహారా నిద్ధారితా, తేసం చతున్నం ఆహారానం వోదానపక్ఖే యా చతస్సో పటిపదా నిద్ధారితా, తా చతస్సో పటిపదా పటిపక్ఖో ఆహారానం పహాతబ్బత్తా, పటిపదానం పన పహాయకత్తా. సతిపి ఆహారానం అప్పహాతబ్బభావే విపస్సనారమ్మణత్తా ఆహారపటిబద్ధఛన్దరాగప్పహానవసేన పహాతబ్బభావో వుత్తోతి ఏవమాదియోజనా కాతబ్బా.

సీహాతి సీహసదిసా బుద్ధా చ సీహసదిసా పచ్చేకబుద్ధా చ సీహసదిసా సావకా చాతి సీహసదిసా విసుం విసుం యోజేతబ్బా. సావకా పన అహతరాగదోసమోహాపి సన్తి, తేపి ‘‘సీహా’’తి మఞ్ఞేయ్యున్తి తం నివత్తాపనత్థం **‘‘హతరాగదోసమోహా’’**తి వుత్తం. హనితబ్బాతి **హతా,** రాగో చ దోసో చ మోహో చ **రాగదోసమోహా,** హతా రాగదోసమోహా ఏతేహి సావకేహీతి **హతరాగదోసమోహా,** సావకాతి యోజనా కాతబ్బా సావకానంయేవ బ్యభిచారసమ్భవతోతి. **తేసం** సీహానం బుద్ధానం, **తేసం** సీహానం పచ్చేకబుద్ధానం, **తేసం** సీహానం సావకానం **భావనా** వోదానపక్ఖే భావితబ్బానం బోధిపక్ఖియధమ్మానం భావనా వడ్ఢనా చ, **సచ్ఛికిరియా** వోదానపక్ఖేయేవ సచ్ఛికాతబ్బానం ఫలనిబ్బానానం సచ్ఛికిరియా చ, **బ్యన్తీకిరియా** సంకిలేసపక్ఖే పహాతబ్బానం పహానసఙ్ఖాతా బ్యన్తీకిరియా చ **విక్కీళితం** నామ భవతి.

ఇన్ద్రియాధిట్ఠానన్తి సద్ధిన్ద్రియాదీనం ఇన్ద్రియానం అధిట్ఠానం పవత్తనం భావనా, సచ్ఛికిరియా చ. **విపరియాసానధిట్ఠాన**న్తి విపల్లాసానం అధిట్ఠానం పహానవసేన అప్పవత్తనం, అనుప్పాదనఞ్చ సఙ్ఖేపతో **విక్కీళితం** నామాతి గహితం. **ఇన్ద్రియాని** సద్ధిన్ద్రియాదీని **సద్ధమ్మగోచరో** సద్ధమ్మస్స వోదానపక్ఖస్స గోచరో పవత్తనహేతూతి అధిప్పేతాని. **విపరియాసా** విపల్లాసా **కిలేసగోచరో** సంకిలేసపక్ఖస్స గోచరో పవత్తిహేతూతి అధిప్పేతా.

‘‘చత్తారో ఆహారాతిఆదినా సంకిలేసపక్ఖే ఆహారచతుక్కాదీనం దసన్నం చతుక్కానం తణ్హాచరితాదీనం చతున్నం పుగ్గలానం ఉపక్కిలేసవిభావనాముఖేన యా నిద్ధారణా ఆచరియేన కతా, ‘చతస్సో పటిపదా’తిఆదినా చ వోదానపక్ఖే పటిపదాచతుక్కాదీనం దసన్నం చతుక్కానం తణ్హాచరితాదీనం చతున్నం పుగ్గలానం వోదానవిభావనాముఖేన యా నిద్ధారణా ఆచరియేన కతా, సా అయం నిద్ధారణా కతమస్స నయస్స సముట్ఠానం భూమీతి వుచ్చతీ’’తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘అయం వుచ్చతి సీహవిక్కీళితస్స నయస్స భూమీ’’**తి వుత్తం. తత్థ **అయ**న్తి యా అయం వుత్తనయేన ద్విప్పకారా నిద్ధారణా కతా, సా అయం ద్విప్పకారా నిద్ధారణా సీహవిక్కీళితస్స నయస్స **భూమి** పవత్తిట్ఠానం సముట్ఠానన్తి నయసముట్ఠానకోసల్లేహి పుగ్గలేహి వుచ్చతీతి యోజనా కాతబ్బాతి.

‘‘వుత్తప్పకారాయ నిద్ధారితాయ నయస్స భూమిభావో కస్మా విఞ్ఞాయతీ’’తి వత్తబ్బత్తా **‘‘తేనాహా’’**తిఆది వుత్తం. **తేన** వుత్తప్పకారాయ నిద్ధారణాయ నయభూమిభావేన **‘‘యో నేతి…పే॰… కుసలాతి చా’’**తి యం వచనం ఆచరియో ఆహ, తేన వచనేన విఞ్ఞాయతీతి.

సీహవిక్కీళితనయభూమి ఆచరియేన విభావితా, అమ్హేహి చ ఞాతా, ‘‘కతమా తిపుక్ఖలనయభూమీ’’తి పుచ్ఛితబ్బత్తా తిపుక్ఖలనయభూమిం విభావేతుకామో **‘‘తత్థ యే దుక్ఖాయ పటిపదాయా’’**తిఆదిమాహ. ఏవం సతి ‘‘అయం సంకిలేసో, తీణి అకుసలమూలానీ’’తిఆదివచనమేవ ఆచరియేన వత్తబ్బం, కస్మా పన ‘‘తత్థ యే దుక్ఖాయ పటిపదాయా’’తిఆదివచనం

వత్తబ్బన్తి? సచ్చం, తిపుక్ఖలనయభూమిభావనా పన ఉగ్ఘటితఞ్ఞూఆదిపుగ్గలత్తయవసేన పవత్తా, తస్మా ఉగ్ఘటితఞ్ఞూఆదిపుగ్గలత్తయం విభావేతుం "తత్థ యే దుక్ఖాయ పటిపదాయా"తిఆదివచనం వుత్తం. ఏవమపి "తత్థ యో సుఖాయ పటిపదాయ ఖిప్పాభిఞ్ఞాయ నియ్యాతి, అయం ఉగ్ఘటితఞ్ఞూ"తిఆదివచనమేవ వత్తబ్బం , కస్మా పన "తత్థ యే దుక్ఖాయ పటిపదాయా"తిఆదివచనం వత్తబ్బన్తి? సచ్చం, ఉగ్ఘటితఞ్ఞూఆదిపుగ్గలత్తయం పన సీహవిక్కీళితనయతో తిపుక్ఖలనయస్స నిగ్గచ్ఛనతో నిక్ఖమనతో సీహవిక్కీళితనయభూమివిభావనాయం పటిపదావిభాగతో విభావితపుగ్గలచతుక్కతో నిద్ధారితం, సీహవిక్కీళితనయభూమివిభావనాయం పటిపదావిభాగతో విభావితం పుగ్గలచతుక్కం పఠమం విభావేతుం **"తత్థ యే దుక్ఖాయ పటిపదాయా"**తిఆది వుత్తం. **తత్థాతి** యో పటిపదాచతుక్కో సీహవిక్కీళితనయభూమివిభావనాయం నిద్ధారితో, తస్మిం పటిపదాచతుక్కే. **యేతి** యే దన్ధఉదత్తా దిట్ఠిచరితపుగ్గలా యథాక్కమం సుఖాయ పటిపదాయ దన్ధాభిఞ్ఞాయ చ సుఖాయ పటిపదాయ ఖిప్పాభిఞ్ఞాయ చ నియ్యన్తి, ఇతి నియ్యకా ద్వే పుగ్గలా చ నిద్ధారితా. "తేసం చతున్నం పుగ్గలానం కతమో సంకిలేసో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "తేసం చతున్నం పుగ్గలానం అయం సంకిలేసో"తి విస్సజ్జేతుం **"తేసం చతున్నం పుగ్గలానం అయం సంకిలేసో"**తిఆది వుత్తం. చత్తారో ఆహారా నిద్ధారితా... పే.... చత్తారి అగతిగమనాని నిద్ధారితాని, ఇతి అయం దసవిధో ఆహారచతుక్కాదిచతుక్కో తేసం చతున్నం పుగ్గలానం సంకిలేసో హోతి. తేసం చతున్నం పుగ్గలానం సంకిలేసో ఆచరియేన నిద్ధారితో, "కతమం వోదాన"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"తేసం చతున్నం పుగ్గలానం ఇదం వోదాన"**న్తిఆది వుత్తం. చతస్సో పటిపదా నిద్ధారితా, చతస్సో అప్పమాణా నిద్ధారితా, **ఇతి** ఇదం దసవిధం పటిపదాచతుక్కాదిచతుక్కభూతం ధమ్మజాతం తేసం చతున్నం పుగ్గలానం వోదానం హోతి.

౮౮. "తేసు చతూసు పుగ్గలేసు కతమో పుగ్గలో ఉగ్ఘటితఞ్ఞూ, కతమో పుగ్గలో విపఞ్చితఞ్ఞూ, కతమో పుగ్గలో నేయ్యో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"తత్థ యే"**తిఆది వుత్తం. "పుబ్బేపి 'తత్థ యే'తిఆదినా చత్తారో పుగ్గలా నిద్ధారితా, కస్మా పన పున "తత్థ యే'తిఆదినా చత్తారో పుగ్గలా నిద్ధారితా"తి చే వదేయ్య? పుబ్బే సంకిలేసవోదానం సామిభావేన నిద్ధారితా, పచ్ఛా పన ఉగ్ఘటితఞ్ఞూఆదీనం అవయవానం సమూహభావేన నిద్ధారితాతి విసేసత్థో గహేతబ్బో. **తత్థ యే...పే.... ఇమే ద్వే పుగ్గలాతి** ఏత్థ యోజనత్థో హేట్ఠా వుత్తసదిసోవ. **తత్థాతి** తేసు చతూసు పుగ్గలేసు. **యోతి** ఉదత్తో దిట్ఠిచరితో. **అయన్తి** అయం నియతో ఉదత్తో దిట్ఠిచరితో. పున **యోతి** ఉదత్తోవ తణ్హాచరితో చ మన్దో దిట్ఠిచరితో చ. **సాధారణాయాతి** దుక్ఖాయ పటిపదాయ ఖిప్పాభిఞ్ఞాయ చ సుఖాయ పటిపదాయ దన్ధాభిఞ్ఞాయ చ.

"ఉగ్ఘటితఞ్ఞూఆదయో తయో పుగ్గలా ఆచరియేన నిద్ధారితా, తేసు తీసు పుగ్గలేసు కతమస్స కతమస్స కతమం కతమం భగవా ఉపదిసతీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"తత్థ భగవా"**తిఆది వుత్తం. అథ వా "పటిపదాభేదేన పుగ్గలభేదో ఆచరియేన విభావితో, కథం దేసనాభేదేన పుగ్గలభేదో విభావితో"తి వత్తబ్బత్తా దేసనాభేదేనపి పుగ్గలభేదం విభావేతుం **"తత్థ భగవా"**తిఆది వుత్తం. **తత్థాతి** తేసు తీసు ఉగ్ఘటితఞ్ఞూఆదీసు పుగ్గలేసు. "సమథదేసనావిపస్సనాదేసనాభేదేనేవ పుగ్గలభేదో విభావితో"తి వత్తబ్బత్తా ముదుధమ్మదేసనాతిక్ఖధమ్మదేసనాభేదేనపి పుగ్గలభేదం విభావేతుం **"తత్థ భగవా"**తిఆది వుత్తం. సేసేసుపి ఏవమేవ అనుసన్ధ్యత్థో వత్తబ్బో.

విసుం విసుం పటిపదాభేదేన చత్తారో హుత్వా విసుం చ సమ్పిణ్డితా చ పటిపదాభేదేన చేవ దేసనాభేదేన చ తయో హోన్తీతి విభావేతుం **"తత్థ యే"**తిఆదిం పున వత్వా **"ఇతి ఖో చత్తారి హుత్వా తీణి భవన్తీ"**తి వుత్తం. తత్థ **చత్తారి తీణీతి** లిఙ్గవిపల్లాసనిద్దేసో, "చత్తారో తయో"తి పన పకతిలిఙ్గనిద్దేసో కాతబ్బోవ.

“తేసం తిణ్ణం పుగ్గలానం కతమో సంకిలేసో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **‘‘తేసం తిణ్ణం పుగ్గలానం అయం సంకిలేసో’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **అయం సంకిలేసో**తి “తీణి అకుసలమూలాని…పే.… సీలవిపత్తి దిట్ఠివిపత్తి ఆచారవిపత్తీ”తి నిద్ధారితానం అకుసలానం ధమ్మానం ఇతి అయం సమూహో సంకిలేసో హోతి. “తేసం తిణ్ణం పుగ్గలానం సంకిలేసో ఆచరియేన నిద్ధారితో, కథం వోదానం నిద్ధారితబ్బ”న్తి వత్తబ్బత్తా **‘‘తేసం తిణ్ణం పుగ్గలానం ఇదం వోదాన’’**న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **ఇదం వోదాన**న్తి “తీణి కుసలమూలాని…పే.… తీణి విమోక్ఖముఖాని సుఞ్ఞతం అనిమిత్తం అప్పణిహిత”న్తి నిద్ధారితానం కుసలధమ్మానం సమూహభూతం ఇతి ఇదం ధమ్మజాతం వోదానం హోతి.

“వుత్తప్పకారేన చత్తారో హుత్వా తయో పుగ్గలా భవన్తీతి ఆచరియేన విభావితా, తయో హుత్వా కిత్తకా పుగ్గలా భవన్తీ”తి వత్తబ్బభావతో **‘‘ఇతి ఖో చత్తారి హుత్వా తీణి భవన్తి, తీణి హుత్వా ద్వే భవన్తి తణ్హాచరితో చ దిట్ఠిచరితో చా’’**తిఆది వుత్తం. **ఇతీ**తి హేట్ఠా వుత్తప్పకారేన **చత్తారి** చత్తారో హుత్వా **తీణి** తయో భవన్తి. **తీణి** తయో హుత్వా తణ్హాచరితో చ దిట్ఠిచరితో చాతి **ద్వే** పుగ్గలా భవన్తి.

“తేసం ద్విన్నం పుగ్గలానం కతమో సంకిలేసో”తి వత్తబ్బభావతో **‘‘తేసం ద్విన్నం పుగ్గలానం అయం సంకిలేసో’’**తిఆది వుత్తం. తత్థ **అయం సంకిలేసో**తి “తణ్హా చ అవిజ్జా చ…పే.… సస్సతదిట్ఠి చ ఉచ్ఛేదదిట్ఠి చా”తి నిద్ధారితానం అకుసలధమ్మానం ఇతి అయం సమూహో సంకిలేసో హోతి.

“తేసం ద్విన్నం పుగ్గలానం సంకిలేసో ఆచరియేన నిద్ధారితో, కథం వోదాన”న్తి వత్తబ్బభావతో **‘‘తేసం ద్విన్నం పుగ్గలానం ఇదం వోదాన’’**న్తిఆది వుత్తం. **ఇదం వోదాన**న్తి “సమథో చ విపస్సనా చ…పే.… సఉపాదిసేసా చ నిబ్బానధాతు, అనుపాదిసేసా చ నిబ్బానధాతూ”తి నిద్ధారితానం కుసలధమ్మానం సమూహభూతం ఇతి ఇదం ధమ్మజాతం వోదానం హోతి.

“తీణి అకుసలమూలానీ”తిఆదినా సంకిలేసపక్ఖే అకుసలమూలతికాదీనం ద్విన్నం ద్వాదసన్నం తికానం, తిణ్ణం ఉగ్ఘటితఞ్ఞూఆదిపుగ్గలానం సంకిలేసవిభావనాముఖేన యా నిద్ధారణా కతా, “తీణి కుసలమూలానీ”తిఆదినా వోదానపక్ఖే కుసలమూలతికాదీనం ద్విన్నం ద్వాదసన్నం తికానం, తిణ్ణం ఉగ్ఘటితఞ్ఞూఆదిపుగ్గలానం వోదానవిభావనాముఖేన యా నిద్ధారణా కతా, **అయం** వుత్తప్పకారనిద్ధారణా తిపుక్ఖలస్స చ నయస్స, అఙ్కుసస్స చ నయస్స **భూమి** సముట్ఠానం పవత్తిహేతు నామాతి యోజేత్వా “తణ్హా చ అవిజ్జా చా”తిఆదినా సంకిలేసపక్ఖే తణ్హాఅవిజ్జాదుకాదీనం పన్నరసన్నం దుకానం, ద్విన్నం తణ్హాచరితదిట్ఠిచరితానం పుగ్గలానం వోదానవిభావనాముఖేన యా నిద్ధారణా కతా, “సమథో చ విపస్సనా చా”తిఆదినా వోదానపక్ఖే సమథవిపస్సనాదుకాదీనం ఏకూనవీసతిదుకానం, ద్విన్నం తణ్హాచరితదిట్ఠిచరితానం పుగ్గలానం వోదానవిభావనాముఖేన యా నిద్ధారణా కతా, అయం వుత్తప్పకారా నన్దియావట్టస్స నయస్స భూమీతిపి నీహరిత్వా యోజేతబ్బా. పుగ్గలాధిట్ఠానవసేన హి నన్దియావట్టనయతో సీహవిక్కీళితనయస్స సమ్భవో, సీహవిక్కీళితనయతో చ తిపుక్ఖలనయస్స సమ్భవో హోతి. ధమ్మాధిట్ఠానవసేన పన సీహవిక్కీళితనయతో తిపుక్ఖలనయస్స సమ్భవో, తిపుక్ఖలనయతో చ నన్దియావట్టనయస్స సమ్భవో హోతి. తేనాహ **అట్ఠకథాయం** “అన్తే ‘తణ్హా చ అవిజ్జా చా’తిఆదినా సమథస్స నయస్స భూమి దస్సితా. తేనేవ హి ‘చత్తారి హుత్వా తీణి భవన్తి, తీణి హుత్వా ద్వే భవన్తీ’తి వుత్త”న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౮౮).

“కస్మా పన అయం వుత్తప్పకారాయ నిద్ధారణాయ తిపుక్ఖలస్స చ నయస్స, అఙ్కుసస్స చ నయస్స భూమిభావో విఞ్ఞాయతీ”తి వత్తబ్బభావతో **“తేనాహ”**తిఆది వుత్తం. **తేన** యథావుత్తస్స నిద్ధారణాయ భూమిభావేన ఆచరియో **“యో అకుసలే...పే.... దిసాలోచనేనాతి చా”**తి యం వచనం ఆహ, తేన వచనేన వుత్తప్పకారాయ నిద్ధారణాయ తిపుక్ఖల...పే.... యస్స భూమిభావో విఞ్ఞాయతీతి అత్థో.

“ఏత్తావతా నయసముట్ఠానం పరిపుణ్ణం హోతి, అఞ్ఞం నత్థీ”తి వత్తబ్బత్తా **“నియుత్తం నయసముట్ఠాన”**న్తి వుత్తం. యేన యేన నయసముట్ఠానేన సంకిలేసపక్ఖే వా అకుసలా ధమ్మా నిద్ధారితా , వోదానపక్ఖే వా కుసలా ధమ్మా నిద్ధారితా, తం తం నయసముట్ఠానం **నియుత్తం** యథారహం నిద్ధారేత్వా యుజ్జితబ్బన్తి అత్థో గహేతబ్బో.

నయక్కమేన పన సఙ్ఖేపతో దస్సయిస్సామి – ద్వే పుగ్గలా, తయో పుగ్గలా, చత్తారో పుగ్గలాతి పుగ్గలా తికోట్ఠాసా భవన్తి, చతుదిసా, ఛదిసా, అట్ఠదిసాతి దిసాపి తికోట్ఠాసా భవన్తి. తత్థ **ద్వే పుగ్గలాతి** తణ్హాచరితో పుగ్గలో, దిట్ఠిచరితో పుగ్గలోతి ద్వే పుగ్గలా భవన్తి. **తయో పుగ్గలాతి** ఉగ్ఘటితఞ్ఞూపుగ్గలో, విపఞ్చితఞ్ఞూపుగ్గలో, నేయ్యపుగ్గలోతి తయో పుగ్గలా భవన్తి. **చత్తారో పుగ్గలాతి** దుక్ఖాపటిపదాదన్ధాభిఞ్ఞాదిభేదేన భిన్నా ముదిన్ద్రియో తణ్హాచరితో పుగ్గలో, ముదిన్ద్రియో దిట్ఠిచరితో పుగ్గలో, తిక్ఖిన్ద్రియో తణ్హాచరితో పుగ్గలో, తిక్ఖిన్ద్రియో దిట్ఠిచరితో పుగ్గలోతి చత్తారో పుగ్గలా భవన్తి. **చతుదిసాతి** సంకిలేసపక్ఖే ద్వే ద్వే దిసా, వోదానపక్ఖే ద్వే ద్వే దిసాతి చతుదిసా భవన్తి. **ఛదిసాతి** సంకిలేసపక్ఖే తిస్సో తిస్సో దిసా, వోదానపక్ఖే తిస్సో తిస్సో దిసాతి ఛదిసా భవన్తి. **అట్ఠదిసాతి** సంకిలేసపక్ఖే చతస్సో చతస్సో దిసా, వోదానపక్ఖే చతస్సో చతస్సో దిసాతి అట్ఠదిసా భవన్తి. తేసు ద్వే ద్వే తణ్హాచరితదిట్ఠిచరితే పుగ్గలే, చతుదిసా చ నిస్సాయ నన్దియావట్టనయసముట్ఠానం భవతి. తయో ఉగ్ఘటితఞ్ఞూవిపఞ్చితఞ్ఞూనేయ్యపుగ్గలే చ ఛదిసా చ నిస్సాయ తిపుక్ఖలనయసముట్ఠానం భవతి. దుక్ఖాపటిపదాదన్ధాభిఞ్ఞాదిభేదేన భిన్నే చత్తారో ముదిన్ద్రియతణ్హాచరితతిక్ఖిన్ద్రియతణ్హాచరితముదిన్ద్రియదిట్ఠిచరితతిక్ఖిన్ద్రియదిట్ఠిచరితే పుగ్గలే చ అట్ఠదిసా చ నిస్సాయ సీహవిక్కీళితనయసముట్ఠానం భవతి . ఏకేకస్మిం నయసముట్ఠానే విభజితే దిసాలోచనఅఙ్కుసనయసముట్ఠానానిపి విభజితాని భవన్తి.

“కథం నన్దియావట్టనయసముట్ఠానం భవతీ”తి చే వదేయ్య? “తణ్హా చ అవిజ్జా చ అహిరికఞ్చ అనోత్తప్పఞ్చ అస్సతి చ అసమ్పజఞ్ఞఞ్చ అయోనిసోమనసికారో చ కోసజ్జఞ్చ దోవచస్సఞ్చ అహంకారో చ మమంకారో చ అస్సద్ధా చ పమాదో చ అసద్ధమ్మస్సవనఞ్చ అసంవరో చ అభిజ్ఝా చ బ్యాపాదో చ నీవరణఞ్చ సంయోజనఞ్చ కోధో చ ఉపనాహో చ మక్ఖో చ పళాసో చ ఇస్సా చ మచ్ఛేరఞ్చ మాయా చ సాఠేయ్యఞ్చ సస్సతదిట్ఠి చ ఉచ్ఛేదదిట్ఠి చా”తి (నేత్తి. ౮౮) దుకదుకవసేన దేసితో అయం దిసాభూతో అకుసలధమ్మసమూహో ద్విన్నం తణ్హాచరితదిట్ఠిచరితానం పుగ్గలానం సంకిలేసో హోతీతి సంకిలేసపక్ఖే సంకిలేససామఞ్ఞభావేన యోజేత్వా “ఇమేసు పన్నరససు దుకదుకవసేన దేసితేసు దిసాభూతేసు అకుసలధమ్మేసు కతమో అకుసలధమ్మో కతమస్స పుగ్గలస్స దిసా”తి మనసావ దిసాధమ్మభావేన ఓలోకేత్వా “అయం అయం పఠమో పఠమో అకుసలధమ్మో తణ్హాచరితస్స పుగ్గలస్స సంకిలేసపక్ఖే పఠమా దిసా నామ, అయం అయం దుతియో దుతియో అకుసలధమ్మో దిట్ఠిచరితస్స పుగ్గలస్స సంకిలేసపక్ఖే దుతియా దిసా నామా”తి విసుం విసుం యోజేత్వా సముదయసచ్చదుక్ఖసచ్చాని యథారహం నీహరిత్వా విభజితబ్బధమ్మసభావో చ యేన సంవణ్ణనావిసేసేన దస్సితో, సో సంవణ్ణనావిసేసో చ నన్దియావట్టనయసముట్ఠానం భవతి, తస్స ఓలోకనా చ యేన సంవణ్ణనావిసేసేన దస్సితా, సో

సంవణ్ణనావిసేసో చ దిసాలోచననయసముట్ఠానం భవతి, తథా ఓలోకేత్వా దిసావిసేసభూతస్స ధమ్మవిసేసస్స పుగ్గలానం నయనఞ్చ యేన సంవణ్ణనావిసేసేన నయతి, సో సంవణ్ణనావిసేసో చ అఙ్కుసనయసముట్ఠానం భవతి.

"సమథో చ విపస్సనా చ, హిరీ చ ఓత్తప్పఞ్చ, సతి చ సమ్పజఞ్ఞఞ్చ, యోనిసోమనసికారో చ వీరియారమ్భో చ, సోవచస్సఞ్చ ధమ్మే ఞాణఞ్చ అన్వయే ఞాణఞ్చ, ఖయే ఞాణఞ్చ అనుప్పాదే ఞాణఞ్చ, సద్ధా చ అప్పమాదో చ, సద్ధమ్మస్సవనఞ్చ సంవరో చ, అనభిజ్ఝా చ అబ్యాపాదో చ, రాగవిరాగా చ చేతోవిముత్తి, అవిజ్జావిరాగా చ పఞ్ఞావిముత్తి, అభిసమయో చ అప్పిచ్ఛతా చ, సన్తుట్ఠి చ అక్కోధో చ, అనుపనాహో చ అమక్ఖో చ, అపళాసో చ ఇస్సాపహానఞ్చ మచ్ఛరియప్పహానఞ్చ విజ్జా చ, విముత్తి చ సఙ్ఖతారమ్మణో చ విమోక్ఖో, అసఙ్ఖతారమ్మణో చ విమోక్ఖో, సఉపాదిసేసా చ నిబ్బానధాతు, అనుపాదిసేసా చ నిబ్బానధాతూ"తి (నేత్తి॰ ౮౮) తికదుకవసేన దేసితం ఇదం దిసాభూతం కుసలసమూహధమ్మజాతం ద్విన్నం తణ్హాచరితదిట్ఠిచరితానం పుగ్గలానం వోదానం హోతీతి వోదానపక్ఖే వోదానసామఞ్ఞభావేన యోజేత్వా "ఇమేసు ఏకూనవీసతియా దుకదుకవసేన వా దేసితేసు దిసాభూతేసు ధమ్మేసు కతమో కతమో కుసలధమ్మో కతమస్స కతమస్స పుగ్గలస్స దిసా"తి మనసావ దిసాధమ్మభావేన ఓలోకేత్వా "అయం పఠమో పఠమో కుసలధమ్మో తణ్హాచరితస్స పుగ్గలస్స వోదానపక్ఖే పఠమా దిసా నామ, అయం దుతియో దుతియో కుసలధమ్మో దిట్ఠిచరితస్స పుగ్గలస్స వోదానపక్ఖే దుతియా దిసా నామా"తి విసుం విసుం యోజేత్వా మగ్గసచ్చనిరోధసచ్చాని యథారహం నీహరిత్వా విభజితబ్బధమ్మభావో చ యేన సంవణ్ణనావిసేసేన దస్సితో, సో సంవణ్ణనావిసేసో చ నన్దియావట్టనయసముట్ఠానం భవతి, తస్స ఓలోకనా చ యేన సంవణ్ణనావిసేసేన దస్సితా, సో సంవణ్ణనావిసేసో చ దిసాలోచననయసముట్ఠానం భవతి, తథా ఓలోకేత్వా దిసావిసేసభూతస్స ధమ్మవిసేసస్స పుగ్గలానం నయనఞ్చ యేన సంవణ్ణనావిసేసేన నయతి, సో సంవణ్ణనావిసేసో చ అఙ్కుసనయసముట్ఠానం భవతి.

"కథం తిపుక్ఖలనయసముట్ఠానం భవతీ"తి చే పుచ్ఛేయ్య, "తీణి అకుసలమూలాని – లోభో అకుసలమూలం, దోసో అకుసలమూలం, మోహో అకుసలమూలం. తీణి దుచ్చరితాని – కాయదుచ్చరితం , వచీదుచ్చరితం, మనోదుచ్చరితం. తయో అకుసలవితక్కా – కామవితక్కో, బ్యాపాదవితక్కో, విహింసావితక్కో. తిస్సో అకుసలసఞ్ఞా – కామసఞ్ఞా, బ్యాపాదసఞ్ఞా, విహింసాసఞ్ఞా. తిస్సో విపరీతసఞ్ఞా – నిచ్చసఞ్ఞా, సుఖసఞ్ఞా, అత్తసఞ్ఞా. తిస్సో వేదనా – సుఖా వేదనా, దుక్ఖా వేదనా, అదుక్ఖమసుఖా వేదనా. తిస్సో దుక్ఖతా – దుక్ఖదుక్ఖతా, సఙ్ఖారదుక్ఖతా, విపరిణామదుక్ఖతా. తయో అగ్గీ – రాగగ్గి, దోసగ్గి, మోహగ్గి. తయో సల్లా – రాగసల్లో, దోససల్లో, మోహసల్లో. తిస్సో జటా – రాగజటా, దోసజటా, మోహజటా. తిస్సో అకుసలూపపరిక్ఖా – అకుసలం కాయకమ్మం , అకుసలం వచీకమ్మం, అకుసలం మనోకమ్మం. తిస్సో విపత్తియో – సీలవిపత్తి, దిట్ఠివిపత్తి, ఆచారవిపత్తీ"తి (నేత్తి॰ ౮౮) తికవసేన దేసితో అయం దిసాభూతో అకుసలధమ్మసమూహో తిణ్ణం ఉగ్ఘటితఞ్ఞువిపఞ్చితఞ్ఞునేయ్యపుగ్గలానం సంకిలేసో హోతీతి సంకిలేసపక్ఖే సంకిలేససామఞ్ఞభావేన యోజేత్వా "ఇమేసు ద్వాదససు తికతికవసేన దేసితేసు దిసాభూతేసు అకుసలధమ్మేసు కతమో కతమో అకుసలో ధమ్మో కతమస్స కతమస్స పుగ్గలస్స దిసా"తి మనసావ దిసాధమ్మభావేన ఓలోకేత్వా "అయం అయం పఠమో పఠమో అకుసలధమ్మో ఉగ్ఘటితఞ్ఞుపుగ్గలస్స సంకిలేసపక్ఖే పఠమా దిసా నామ. అయం అయం దుతియో దుతియో అకుసలధమ్మో విపఞ్చితఞ్ఞుపుగ్గలస్స సంకిలేసపక్ఖే దుతియా దిసా నామ. అయం అయం తతియో తతియో అకుసలధమ్మో నేయ్యస్స పుగ్గలస్స సంకిలేసపక్ఖే తతియా దిసా నామా"తి విసుం విసుం యోజేత్వా సముదయసచ్చదుక్ఖసచ్చాని యథారహం నీహరిత్వా విభజితబ్బధమ్మసభావో చ యేన సంవణ్ణనావిసేసేన దస్సితో. సో సంవణ్ణనావిసేసో చ తిపుక్ఖలనయసముట్ఠానం

భవతి. తస్స ఓలోకనా చ యేన సంవణ్ణనావిసేసేన దస్సితా, సో సంవణ్ణనావిసేసో చ దిసాలోచననయసముట్ఠానం భవతి తథా ఓలోకేత్వా దిసావిసేసభూతస్స ధమ్మవిసేసస్స పుగ్గలానం నయనఞ్చ యేన సంవణ్ణనావిసేసేన నయతి, సో సంవణ్ణనావిసేసో అఙ్కుసనయసముట్ఠానం భవతి.

“తీణి కుసలమూలాని – అలోభో కుసలమూలం, అదోసో కుసలమూలం, అమోహో కుసలమూలం. తీణి సుచరితాని – కాయసుచరితం, వచీసుచరితం, మనోసుచరితం. తయో కుసలవితక్కా – నేక్ఖమ్మవితక్కో, అబ్యాపాదవితక్కో, అవిహింసావితక్కో. తయో సమాధీ – సవితక్కో సవిచారో సమాధి, అవితక్కో విచారమత్తో సమాధి, అవితక్కో అవిచారో సమాధి. తిస్సో కుసలసఞ్ఞా – నేక్ఖమ్మసఞ్ఞా, అబ్యాపాదసఞ్ఞా, అవిహింసాసఞ్ఞా. తిస్సో అవిపరీతసఞ్ఞా – అనిచ్చసఞ్ఞా, దుక్ఖసఞ్ఞా, అనత్తసఞ్ఞా. తిస్సో కుసలూపపరిక్ఖా – కుసలం కాయకమ్మం, కుసలం వచీకమ్మం, కుసలం మనోకమ్మం. తీణి సోచేయ్యాని – కాయసోచేయ్యం, వచీసోచేయ్యం, మనోసోచేయ్యం. తిస్సో సమ్పత్తియో – సీలసమ్పత్తి, సమాధిసమ్పత్తి, పఞ్ఞాసమ్పత్తి . తిస్సో సిక్ఖా – అధిసీలసిక్ఖా, అధిచిత్తసిక్ఖా , అధిపఞ్ఞాసిక్ఖా. తయో ఖన్ధా – సీలక్ఖన్ధో, సమాధిక్ఖన్ధో, పఞ్ఞాక్ఖన్ధో. తీణి విమోక్ఖముఖాని – సుఞ్ఞతం, అనిమిత్తం, అప్పణిహిత”న్తి (నేత్తి॰ ౮౮) తికతికవసేన దేసితం ఇదం దిసాభూతం కుసలసమూహధమ్మజాతం తిణ్ణం ఉగ్ఘటితఞ్ఞువిపఞ్చితఞ్ఞునేయ్యపుగ్గలానం వోదానం హోతీతి వోదానపక్ఖే వోదానసామఞ్ఞభావేన యోజేత్వా “ఇమేసు ద్వీసు ద్వాదససు తికతికవసేన దేసితేసు దిసాభూతేసు కుసలధమ్మేసు కతమో కతమో కుసలధమ్మో కతమస్స కతమస్స పుగ్గలస్స దిసా”తి మనసావ దిసాధమ్మభావేన ఓలోకేత్వా “అయం అయం పఠమో పఠమో కుసలధమ్మో ఉగ్ఘటితఞ్ఞుపుగ్గలస్స వోదానపక్ఖే పఠమా దిసా నామ. అయం అయం దుతియో దుతియో కుసలో ధమ్మో విపఞ్చితఞ్ఞుపుగ్గలస్స వోదానపక్ఖే దుతియా దిసా నామ. అయం అయం తతియో తతియో కుసలధమ్మో నేయ్యపుగ్గలస్స వోదానపక్ఖే తతియా దిసా నామా”తి విసుం విసుం దిసాభావేన యోజేత్వా మగ్గసచ్చనిరోధసచ్చాని యథారహం నీహరిత్వా విభజితబ్బధమ్మసభావో చ యేన సంవణ్ణనావిసేసేన దస్సితో. సో సంవణ్ణనావిసేసో చ తిపుక్ఖలనయసముట్ఠానం భవతి. తస్స ఓలోకనా చ యేన సంవణ్ణనావిసేసేన దస్సితా, సో సంవణ్ణనావిసేసో చ దిసాలోచననయసముట్ఠానం భవతి. తథా ఓలోకేత్వా దిసావిసేసభూతస్స ధమ్మస్స పుగ్గలానం నయనఞ్చ యేన సంవణ్ణనావిసేసేన నయతి, సో సంవణ్ణనావిసేసో చ అఙ్కుసనయసముట్ఠానం భవతి.

“కథం సీహవిక్కీళితనయసముట్ఠాన”న్తి చే పుచ్ఛేయ్య, “చత్తారో ఆహారా, చత్తారో విపల్లాసా, చత్తారి ఉపాదానాని, చత్తారో యోగా, చత్తారో గన్థా, చత్తారో ఆసవా, చత్తారో ఓఘా, చత్తారో సల్లా, చతస్సో విఞ్ఞాణట్ఠితియో, చత్తారి అగతిగమనానీ”తి (నేత్తి॰ ౮౭) చతుక్కచతుక్కవసేన దేసితో అయం దిసాభూతో చతుక్కో చతుక్కో అకుసలధమ్మో “దుక్ఖాయ పటిపదాయ దన్ధాభిఞ్ఞాయ నియ్యకస్స ముదిన్ద్రియస్స తణ్హాచరితస్స చ దుక్ఖాయ పటిపదాయ ఖిప్పాభిఞ్ఞాయ నియ్యకస్స తిక్ఖిన్ద్రియస్స తణ్హాచరితస్స చ సుఖాయ పటిపదాయ దన్ధాభిఞ్ఞాయ నియ్యకస్స ముదిన్ద్రియస్స దిట్ఠిచరితస్స చ సుఖాయ పటిపదాయ ఖిప్పాభిఞ్ఞాయ నియ్యకస్స తిక్ఖిన్ద్రియస్స దిట్ఠిచరితస్స చా”తి చతున్నం పుగ్గలానం సంకిలేసోతి సంకిలేసపక్ఖే సంకిలేససామఞ్ఞభావేన యోజేత్వా “ఇమేసు చతుక్కచతుక్కవసేన దేసితేసు దససు చతుక్కేసు ధమ్మేసు కతమో కతమో అకుసలధమ్మో కతమస్స కతమస్స పుగ్గలస్స దిసా”తి మనసావ సంకిలేసపక్ఖే దిసాధమ్మభావేన ఓలోకేత్వా “అయం అయం పఠమో పఠమో అకుసలధమ్మో దుక్ఖాయ పటిపదాయ దన్ధాభిఞ్ఞాయ నియ్యకస్స ముదిన్ద్రియస్స తణ్హాచరితస్స పుగ్గలస్స పఠమా దిసా నామ. అయం అయం దుతియో దుతియో అకుసలధమ్మో దుక్ఖాయ పటిపదాయ ఖిప్పాభిఞ్ఞాయ నియ్యకస్స తిక్ఖిన్ద్రియస్స తణ్హాచరితస్స పుగ్గలస్స దుతియా దిసా నామ. అయం అయం

తతియో తతియో అకుసలధమ్మో సుఖాయ పటిపదాయ దన్ధాభిఞ్ఞాయ నియ్యకస్స ముదిన్ద్రియస్స దిట్ఠిచరితస్స పుగ్గలస్స తతియా దిసా నామ. అయం అయం చతుత్థో చతుత్థో అకుసలధమ్మో సుఖాయ పటిపదాయ ఖిప్పాభిఞ్ఞాయ నియ్యకస్స తిక్ఖిన్ద్రియస్స దిట్ఠిచరితస్స పుగ్గలస్స చతుత్థా దిసా నామా"తి విసుం విసుం దిసాభావేన యోజేత్వా, సముదయసచ్చదుక్ఖసచ్చాని యథారహం నీహరిత్వా, విభజితబ్బధమ్మసభావో చ యేన సంవణ్ణనావిసేసేన దస్సితో. సో సంవణ్ణనావిసేసో చ సీహవిక్కీళితనయసముట్ఠానం భవతి. తస్స ఓలోకనా చ యేన సంవణ్ణనావిసేసేన దస్సితా, సో సంవణ్ణనావిసేసో చ దిసాలోచననయసముట్ఠానం భవతి. తథా ఓలోకేత్వా దిసావిసేసభూతస్స ధమ్మస్స పుగ్గలానం నయనఞ్చ యేన సంవణ్ణనావిసేసేన నయతి, సో సంవణ్ణనావిసేసో చ అఙ్కుసనయసముట్ఠానం భవతి.

"చతస్సో పటిపదా, చత్తారో సతిపట్ఠానా, చత్తారి ఝానాని, చత్తారో విహారా, చత్తారో సమ్మప్పధానా, చత్తారో అచ్ఛరియా అబ్భుతా ధమ్మా, చత్తారి అధిట్ఠానాని, చతస్సో సమాధిభావనా, చత్తారో సుఖభాగియా ధమ్మా, చతస్సో అప్పమాణా"తి (నేత్తి॰ ౮౬) చతుక్కచతుక్కవసేన దేసితం ఇదం దిసాభూతం కుసలసమూహధమ్మజాతం "దుక్ఖాయ పటిపదాయ దన్ధాభిఞ్ఞాయ నియ్యకస్స ముదిన్ద్రియస్స తణ్హాచరితస్స చ దుక్ఖాయ పటిపదాయ ఖిప్పాభిఞ్ఞాయ నియ్యకస్స తిక్ఖిన్ద్రియస్స తణ్హాచరితస్స చ సుఖాయ పటిపదాయ దన్ధాభిఞ్ఞాయ నియ్యకస్స ముదిన్ద్రియస్స దిట్ఠిచరితస్స స సుఖాయ పటిపదాయ ఖిప్పాభిఞ్ఞాయ నియ్యకస్స తిక్ఖిన్ద్రియస్స దిట్ఠిచరితస్స చా"తి చతున్నం పుగ్గలానం వోదానం హోతీతి వోదానపక్ఖే వోదానసామఞ్ఞభావేన యోజేత్వా "ఇమేసు చతుక్కచతుక్కవసేన దేసితేసు దససు చతుక్కేసు కుసలధమ్మేసు కతమో కతమో కుసలధమ్మో కతమస్స కతమస్స పుగ్గలస్స దిసా"తి మనసావ దిసాధమ్మభావేన ఓలోకేత్వా, "అయం అయం పఠమో పఠమో కుసలధమ్మో దుక్ఖాయ పటిపదాయ దన్ధాభిఞ్ఞాయ నియ్యకస్స ముదిన్ద్రియస్స తణ్హాచరితస్స పుగ్గలస్స పఠమా దిసా నామ. అయం అయం దుతియో దుతియో కుసలధమ్మో దుక్ఖాయ పటిపదాయ ఖిప్పాభిఞ్ఞాయ నియ్యకస్స తిక్ఖిన్ద్రియస్స తణ్హాచరితస్స పుగ్గలస్స దుతియా దిసా నామ. అయం అయం తతియో తతియో కుసలధమ్మో సుఖాయ పటిపదాయ దన్ధాభిఞ్ఞాయ నియ్యకస్స ముదిన్ద్రియస్స దిట్ఠిచరితస్స పుగ్గలస్స తతియా దిసా నామ. అయం అయం చతుత్థో చతుత్థో కుసలధమ్మో సుఖాయ పటిపదాయ ఖిప్పాభిఞ్ఞాయ నియ్యకస్స తిక్ఖిన్ద్రియస్స దిట్ఠిచరితస్స పుగ్గలస్స చతుత్థా దిసా నామా"తి విసుం విసుం దిసాభావేన యోజేత్వా, మగ్గసచ్చనిరోధసచ్చాని యథారహం నీహరిత్వా, విభజితబ్బధమ్మసభావో చ యేన సంవణ్ణనావిసేసేన దస్సితో. సో సంవణ్ణనావిసేసో చ సీహవిక్కీళితనయసముట్ఠానం భవతి. తస్స ఓలోకనా చ యేన సంవణ్ణనావిసేసేన దస్సితా. సో సంవణ్ణనావిసేసో చ దిసాలోచననయసముట్ఠానం భవతి. తథా ఓలోకేత్వా దిసావిసేసస్స ధమ్మస్స పుగ్గలానం నయనఞ్చ యేన సంవణ్ణనావిసేసేన నయతి, సో సంవణ్ణనావిసేసో చ అఙ్కుసనయసముట్ఠానం భవతీతి నయక్కమేన సఙ్ఖేపతో నయసముట్ఠానం భవతీతి విఞ్ఞాతబ్బన్తి.

ఇతి నయసముట్ఠానే సత్తిబలానురూపా రచితా

విభావనా నిట్ఠితా.

పణ్డితేహి పన అట్ఠకథాటీకానుసారేన గమ్భీరత్థో విత్థారతో విభజిత్వా గహేతబ్బోతి.

సాసనపట్ఠానవిభావనా

౮౯. "తత్థ కతమం నయసముట్ఠాన"న్తిఆదినా ఆచరియేన సబ్బథా నయసముట్ఠానం రపితం, అమ్హేహి చ ఞాతం, "సోళసహారపఞ్చనయఅట్ఠారసమూలపదేసు అట్ఠారస మూలపదా కథం విభత్తా, కుహిం అమ్హేహి దట్ఠబ్బా"తి వత్తబ్బభావతో **''తత్థ అట్ఠారస మూలపదా కుహిం దట్ఠబ్బా''**తిఆది వుత్తం. **తత్థా**తి తేసు సోళసహారపఞ్చనయఅట్ఠారసమూలపదేసు అట్ఠారస మూలపదా కేన పదేన ఆచరియేన విభత్తా, కుహిం అమ్హేహి విత్థారతో దట్ఠబ్బాతి పుచ్ఛతి. అట్ఠారస మూలపదా సాసనపట్ఠానే మయా విభత్తా, తుమ్హేహి చ విత్థారతో సాసనపట్ఠానే దట్ఠబ్బాతి విస్సజ్జేతి. విభత్తాయేవ హి అట్ఠారస మూలపదా దట్ఠబ్బా భవన్తి. **అట్ఠకథాయం** (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౮౯) పన –

> "ఏవం సబ్బథా నయసముట్ఠానం విభజిత్వా ఇదాని సాసనపట్ఠానం విభజన్తో యస్మా సఙ్గహవారాదీసు మూలపదేహేవ పట్ఠానం సఙ్గహేత్వా సరూపతో న దస్సితం, తస్మా యథా మూలపదేహి పట్ఠానం నిద్ధారేతబ్బం, ఏవం పట్ఠానతోపి మూలపదాని నిద్ధారేతబ్బానీతి దస్సనత్థం 'అట్ఠారస మూలపదా కుహిం దట్ఠబ్బా? సాసనపట్ఠానే'తి ఆహా"తి –

వుత్తం. సాసనపట్ఠానే అట్ఠారస మూలపదా దట్ఠబ్బాతి ఆచరియేన వుత్తా, "కతమం తం సాసనపట్ఠాన"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''తత్థ కతమం సాసనపట్ఠాన''**న్తిఆది వుత్తం. **తత్థా**తి తేసు అట్ఠారసమూలపదసాసనపట్ఠానేసు కతమం తం సాసనపట్ఠానన్తి ఇదాని మయా నిద్ధారియమానం భగవతా దేసితం సంకిలేసభాగియాదిసుత్తం సాసనపట్ఠానం నామాతి విస్సజ్జేతి. **సాసన**న్తి పరియత్తిసాసనం. **పట్ఠాన**న్తి తస్స పరియత్తిసాసనస్స సంకిలేసభాగియతాదీహి పకారేహి ఠానం పవత్తనం పట్ఠానం, తందీపనసుత్తం పన ఇధ పట్ఠానం నామ. తేన వుత్తం – **''సంకిలేసభాగియం సుత్త''**న్తిఆది. అథ వా **సాసన**న్తి అధిసీలఅధిచిత్తఅధిపఞ్ఞాసిక్ఖత్తయం సాసనం నామ, తం సిక్ఖత్తయం పతిట్ఠహతి ఏతేన సంకిలేసాదినాతి **పట్ఠానం,** సిక్ఖత్తయస్స సాసనస్స పట్ఠానన్తి **సాసనపట్ఠానం**. తదాధారభూతం సుత్తమ్పి ఠానూపచారతో **సాసనపట్ఠానం** నామ. తం సాసనపట్ఠానసుత్తం సరూపతో దస్సేతుం –

> "సంకిలేసభాగియం సుత్తం, వాసనాభాగియం సుత్తం, నిబ్బేధభాగియం సుత్తం, అసేక్ఖభాగియం సుత్తం, సంకిలేసభాగియఞ్చ వాసనాభాగియఞ్చ సుత్తం, సంకిలేసభాగియఞ్చ నిబ్బేధభాగియఞ్చ సుత్తం, సంకిలేసభాగియఞ్చ అసేక్ఖభాగియఞ్చ సుత్తం, సంకిలేసభాగియఞ్చ నిబ్బేధభాగియఞ్చ అసేక్ఖభాగియఞ్చ సుత్తం, సంకిలేసభాగియఞ్చ వాసనాభాగియఞ్చ నిబ్బేధభాగియఞ్చ సుత్తం, వాసనాభాగియఞ్చ నిబ్బేధభాగియఞ్చ సుత్తం, తణ్హాసంకిలేసభాగియం సుత్తం, దిట్ఠిసంకిలేసభాగియం సుత్తం, దుచ్చరితసంకిలేసభాగియం సుత్తం, తణ్హావోదానభాగియం సుత్తం, దిట్ఠివోదానభాగియం సుత్తం, దుచ్చరితవోదానభాగియం సుత్త"న్తి –

వుత్తం. "తేసు సుత్తేసు యే సంకిలేసాదయో భగవతా వుత్తా, తేసు సంకిలేసాదీసు సంకిలేసో కిత్తకో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''తత్థ సంకిలేసో తివిధో తణ్హాసంకిలేసో దిట్ఠిసంకిలేసో దుచ్చరితసంకిలేసో''**తి వుత్తం. **తత్థా**తి తేసు సుత్తన్తేసు సంకిలేసాదీసు ధమ్మేసు. "తివిధే తస్మిం సంకిలేసే తణ్హాసంకిలేసో కతమేన కుసలేన విసుజ్ఝతీ"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''తత్థ తణ్హాసంకిలేసో సమథేన విసుజ్ఝతీ''**తి వుత్తం. **తత్థా**తి తస్మిం తివిధే తణ్హాసంకిలేసాదికే. "సో సమథో ఖన్ధేసు కతమో ఖన్ధో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా

‘‘**సో సమథో సమాధిక్ఖన్ధో**’’తి వుత్తం. “దిట్ఠిసంకిలేసో కేన విసుజ్ఝతీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**దిట్ఠిసంకిలేసో విపస్సనాయ విసుజ్ఝతీ**’’తి వుత్తం. “సా విపస్సనా కతమో ఖన్ధో”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**సా విపస్సనా పఞ్ఞాక్ఖన్ధో**’’తి వుత్తం. “దుచ్చరితసంకిలేసో కేన విసుజ్ఝతీ”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**దుచ్చరితసంకిలేసో సుచరితేన విసుజ్ఝతీ**’’తి వుత్తం. “తం సుచరితం కతమో ఖన్ధో”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**తం సుచరితం సీలక్ఖన్ధో**’’తి వుత్తం. “తస్మిం సీలే ఠితస్స పుగ్గలస్స కిం భవతీ”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**తస్స సీలే పతిట్ఠితస్సా**’’తిఆది వుత్తం. **సీలే** సుచరితసఙ్ఖాతే సీలక్ఖన్ధే **పతిట్ఠితస్స** తస్స సీలవన్తస్స పుగ్గలస్స **భవేసు** కామభవరూపారూపభవేసు **ఆసత్తి** భవపత్థనా యది ఉప్పజ్జతి, **ఏవంసాయన్తి** ఏవం అస్స అయన్తి పదచ్ఛేదో. **ఏవం** సతి **అస్స** సీలే పతిట్ఠితస్స **అయం** ఆసత్తి భవపత్థనా సమథవిపస్సనాభావనామయపుఞ్ఞకిరియవత్థు చ భవతి, **చ**-సద్దేన దానమయసీలమయపుఞ్ఞకిరియవత్థు చ భవతీతి అత్థో సఙ్గహితో. **తత్రాతి** తేసు కామభవరూపారూపభవేసు **ఉపపత్తియా సంవత్తతీతి**.

“సంకిలేసాదయో యేహి సుత్తేహి దస్సితా, తాని సుత్తాని కిత్తకానీ”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**ఇమాని చత్తారి సుత్తానీ**’’తిఆది వుత్తం. అసాధారణాని సంకిలేసభాగియసుత్తవాసనాభాగియసుత్తనిబ్బేధభాగియసుత్తఅసేక్ఖభాగియసుత్తాని చత్తారి సుత్తాని భవన్తి, సాధారణాని సంకిలేసభాగియవాసనాభాగియసుత్త, సంకిలేసభాగియనిబ్బేధభాగియసుత్త, సంకిలేసభాగియఅసేక్ఖభాగియసుత్త, వాసనాభాగియనిబ్బేధభాగియసుత్తాని కతాని మిస్సితాని చత్తారి భవన్తి. ఇతి అట్ఠ సుత్తాని భవన్తి. **తానియేవ** వుత్తప్పకారాని అట్ఠ సుత్తాని భవన్తి. సాధారణాని వాసనాభాగియఅసేక్ఖభాగియసుత్తనిబ్బేధభాగియఅసేక్ఖభాగియసుత్త-సంకిలేసభాగియవాసనాభాగియనిబ్బేధభాగియసుత్తసంకిలేస- భాగియవాసనాభాగియఅసేక్ఖభాగియసుత్త-సంకిలేసభాగియనిబ్బేధభాగియఅసేక్ఖభాగియసుత్త- వాసనాభాగియనిబ్బేధభాగియఅసేక్ఖభాగియసుత్త-సంకిలేసభాగియవాసనాభాగియనిబ్బేధభాగియఅసేక్ఖభాగియసుత్త- నేవసంకిలేసభాగియనవాసనా-భాగియననిబ్బేధభాగియనఅసేక్ఖభాగియసుత్తాని కతాని మిస్సితాని అట్ఠ సుత్తాని భవన్తీతి సోళస సుత్తాని భవన్తి. తేసు సోళససుత్తేసు చత్తారి ఏకకాని సుత్తాని చ చత్తారి దుకాని సుత్తాని చ ద్వే తికాని చ పాళియం ఆగతాని, ద్వే దుకాని సుత్తాని చ ద్వే తికాని చ ద్వే చతుక్కాని సుత్తాని చ **అట్ఠకథాయం** (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౮౯) ఆగతాని.

“యది పట్ఠాననయేన వుత్తప్పకారాని సోళస సుత్తానియేవ విభత్తాని, ఏవం సతి సుత్తగేయ్యాదినవవిధం సకలం పరియత్తిసాసనం పట్ఠాననయేన అవిభత్తం భవేయ్యా”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**ఇమేహి సోళసహి సుత్తేహీ**’’తిఆది వుత్తం. పట్ఠాననయేన విభత్తేహి సోళసహి ఇమేహి సుత్తేహి నవవిధం సకలం పరియత్తి**సుత్తం** పట్ఠాననయేన విభత్తంయేవ హుత్వా భిన్నం భవతి. సంకిలేసభాగియాదిపభేదాయ **గాథాయ** గాథా అనుమినితబ్బా, సంకిలేసభాగియాదిపభేదేన **వేయ్యాకరణేన** వేయ్యాకరణం అనుమినితబ్బం. సంకిలేసభాగియాదిపభేదేన **సుత్తేన** సుత్తం అనుమినితబ్బం భవతియేవాతి.

౯౦. “తేసు సోళససు సంకిలేసభాగియాదీసు సుత్తేసు కతమం సంకిలేసభాగియం సుత్త”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తత్థ కతమం సంకిలేసభాగియం సుత్త**’’న్తిఆది వుత్తం. **తత్థాతి** తేసు సోళససు సంకిలేసభాగియాదీసు సుత్తేసు కతమం సుత్తం సంకిలేసభాగియం సుత్తం నామాతి పుచ్ఛతి.

“కామన్ధా జాలసఞ్ఛన్నా, తణ్హాఛదనఛాదితా;
పమత్తబన్ధనాబద్ధా, మచ్ఛావ కుమినాముఖే;
జరామరణమన్వేన్తి, వచ్ఛో ఖీరపకోవ మాతర”న్తి. –

ఇదం సుత్తం సంకిలేసభాగే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **సంకిలేసభాగియం సుత్తం** నామ. యే సత్తా **కామన్ధా** కామేన అన్ధా జాలసఞ్ఛన్నా తణ్హాఛదనేన ఛాదితా, పమత్తబన్ధనాయ బద్ధా బన్ధితబ్బా, తే సత్తే జరామరణం అన్వేతి, యథా తం కుమినాముఖే యే మచ్ఛా గహితా, తే మచ్ఛే జరామరణం అన్వేతి ఇవ, ఏవం తే సత్తే జరామరణం అన్వేతి. ఖీరపకో వచ్ఛో మాతరం అన్వేతి ఇవ, ఏవం తే సత్తే జరామరణం అన్వేతీతి యోజనా కాతబ్బా. అథ వా ఖీరపకో వచ్ఛో మాతరం అన్వేతి ఇవ, కుమినాముఖే గహితా మచ్ఛా జరామరణం అన్వేన్తి ఇవ చ, ఏవం యే సత్తా కామన్ధా పమత్తబన్ధనాయ బన్ధితబ్బా, తే సత్తా జరామరణం అన్వేన్తీతి యోజనా.

"ఇదం సుత్తంయేవా"తి వత్తబ్బత్తా –

"చత్తారిమాని, భిక్ఖవే, అగతిగమనాని. కతమాని చత్తారి? ఛన్దాగతిం గచ్ఛతి, దోసాగతిం గచ్ఛతి, మోహాగతిం గచ్ఛతి, భయాగతిం గచ్ఛతి, ఇమాని ఖో, భిక్ఖవే, చత్తారి అగతిగమనాని. ఇదమవోచ భగవా, ఇదం వత్వాన సుగతో, అథాపరం ఏతదవోచ సత్థా –

"ఛన్దా దోసా భయా మోహా, యో ధమ్మం అతివత్తతి;
నిహీయతి తస్స యసో, కాళపక్ఖేవ చన్దిమా"తి. –

ఇదం సంకిలేసభాగియం సుత్తన్తి –

వుత్తం. **ఛన్దా** ఛన్దహేతునా **దోసా** దోసహేతునా **భయా** భయహేతునా **మోహా** మోహహేతునా **యో** రాజాదికో **యో** వినయధరాదికో వా **ధమ్మం** సప్పురిసధమ్మం **అతివత్తతి** అతిక్కమిత్వా వత్తతి, **తస్స** రాజాదినో వా **తస్స** వినయధరాదినో వా **యసో** కిత్తి చ పరివారో చ భోగో చ నిహీయతి. చన్దిమా కాళపక్ఖే పభాయ నిహీయతి ఇవ, ఏవం నిహీయతీతి యోజనా.

"ఏత్తకంయేవా"తి వత్తబ్బత్తా "**మనోపుబ్బఙ్గమా ధమ్మా…పే.… చక్కంవ వహతో పదన్తి ఇదం సంకిలేసభాగియం సుత్త**"న్తి వుత్తం. అత్థో పాకటో. **అట్ఠకథాయమ్పి** విభత్తో.

"మిద్ధీ యదా హోతి మహగ్ఘసో చ, నిద్దాయితా సమ్పరివత్తసాయీ;
మహావరాహోవ నివాపపుట్ఠో, పునప్పునం గబ్భముపేతి మన్దో"తి. –

ఇదం సుత్తమ్పి సంకిలేసభాగే విసయే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **సంకిలేసభాగియం** సుత్తం నామ. నివాపపుట్ఠో **మహావరాహో** గామసూకరో **నిద్దాయితా** సుపనసీలో సమ్పరివత్తసాయీ హోతి ఇవ, ఏవం యో **మన్దో** సత్తో యదా మహగ్ఘసో హోతి, సో మన్దో సత్తో **మిద్ధీ** థినమిద్ధాభిభూతో హుత్వా **నిద్దాయితా** ముదుఫస్ససయనే ముదుహత్థేహి పరామసితో సమ్పరివత్తసాయీ పునప్పునం గబ్భం ఉపేతీతి యోజనా.

"అయసావ మలం సముట్ఠితం, తతుట్ఠాయ తమేవ ఖాదతి;
ఏవం అతిధోనచారినం, సాని కమ్మాని నయన్తి దుగ్గతి"న్తి. –

ఇదం సుత్తమ్పి సంకిలేసభాగియం సుత్తం నామ. **అయసా** అయతో సముట్ఠితం జాతమలం **తతుట్ఠాయ** తతో అయతో ఉట్ఠహిత్వా **తమేవ** అయం ఖాదతి ఇవ, ఏవం **అతిధోనచారినం** అతిక్కమిత్వా ధోనచారిపుగ్గలం **సాని** సయం కతాని అకుసలకమ్మాని దుగ్గతిం నయన్తీతి యోజనా.

"చోరో యథా సన్ధిముఖే గహీతో, సకమ్మునా హఞ్ఞతి బజ్ఝతే చ;

ఏవం అయం పేచ్చ పజా పరత్థ, సకమ్మునా హఞ్ఞతి బజ్ఝతే చా"తి. –

ఇదం సుత్తమ్పి సంకిలేసభాగియం సుత్తం నామ. సన్ధిముఖే రాజపురిసాదీహి గహితో చోరో **సకమ్మునా** అత్తనా కతేన చోరకమ్మేన హఞ్ఞతి చ బజ్ఝతే చ యథా, ఏవం **అయం** పాపకారినీ పజా **పరత్థ** పరలోకే పేచ్చ **సకమ్మునా** సయం కతేన అకుసలకమ్మునా సత్థాదీహి హఞ్ఞతి చ అద్దుబన్ధనాదీహి బజ్ఝతే చాతి యోజనా.

"సుఖకామాని భూతాని, యో దణ్డేన విహింసతి;

అత్తనో సుఖమేసానో, పేచ్చ సో న లభతే సుఖ"న్తి. –

ఇదం సుత్తమ్పి సంకిలేసభాగియం సుత్తం నామ. అత్తనో సుఖం **ఏసానో** ఏసమానో **యో** సత్తో అఞ్ఞాని సుఖకామాని భూతాని దణ్డేన విహింసతి, **సో** హింసకో సత్తో పరలోకే పేచ్చ సుఖం న లభతీతి యోజనా.

"గున్నం చే తరమానానం, జిమ్హం గచ్ఛతి పుఙ్గవో;

సబ్బా తా జిమ్హం గచ్ఛన్తి, నేత్తే జిమ్హం గతే సతి.

"ఏవమేవ మనుస్సేసు, యో హోతి సేట్ఠసమ్మతో;

సో చే అధమ్మం చరతి, పగేవ ఇతరా పజా;

సబ్బం రట్ఠం దుక్ఖం సేతి, రాజా చే హోతి అధమ్మికో"తి. –

ఇదం సుత్తమ్పి సంకిలేసభాగియం సుత్తం నామ. నదిం తరమానానం గున్నం పుఙ్గవో జిమ్హం చే గచ్ఛతి, ఏవం నేత్తే జిమ్హం గతే సతి సబ్బా **తా** గావియో జిమ్హం గచ్ఛన్తి యథా, ఏవమేవ మనుస్సేసు **యో** రాజా సేట్ఠసమ్మతో, **సో** రాజా అధమ్మం చరతి, ఏవం రఞ్ఞో అధమ్మం చరన్తే సతి ఇతరా పజా **పగేవ** పఠమమేవ అధమ్మం చరతి. రాజా అధమ్మికో చే హోతి, ఏవం రఞ్ఞో అధమ్మికే సతి సబ్బం రట్ఠం దుక్ఖం సేతీతి యోజనా.

"సుకిచ్ఛరూపా వతిమే మనుస్సా, కరోన్తి పాపం ఉపధీసు రత్తా;

గచ్ఛన్తి తే బహుజనసన్నివాసం, నిరయం అవీచిం కటుకం భయానక"న్తి. –

ఇదం సుత్తమ్పి సంకిలేసభాగియం సుత్తం నామ. యే మనుస్సా **ఉపధీసు** కామగుణూపధీసు **రత్తా** రాగాభిభూతా హుత్వా **పాపం** అకుసలకమ్మం కరోన్తి, **ఇమే** పాపకమ్మకరా మనుస్సా **సుకిచ్ఛరూపా** వత సుట్ఠు కిచ్ఛాపన్నరూపా వత భవన్తి, **తే** పాపకమ్మకరా మనుస్సా కటుకం భయానకం బహుజనసన్నివాసం నిరయం అవీచిం గచ్ఛన్తీతి యోజనా.

"ఫలం వే కదలిం హన్తి, ఫలం వేళుం ఫలం నళం;

సక్కారో కాపురిసం హన్తి, గబ్భో అస్సతరిం యథా”తి. –

ఇదం సుత్తమ్పి సంకిలేసభాగియం సుత్తం నామ. **ఫలం** కదలియా ఫలం కదలిం **వే** ఏకన్తేన హన్తి యథా, ఫలం వేళుం **వే** ఏకన్తేన హన్తి యథా, ఫలం నళం **వే** ఏకన్తేన హన్తి యథా, గబ్భో **అస్సతరిం** మాతరం **వే** ఏకన్తేన హన్తి యథా, ఏవం సక్కారో కాపురిసం **వే** ఏకన్తేన హన్తీతి యోజనా.

“కోధమక్ఖగరు భిక్ఖు, లాభసక్కారగారవో;
సుఖేత్తే పూతిబీజంవ, సద్ధమ్మే న విరూహతీ”తి. –

ఇదం సుత్తమ్పి సంకిలేసభాగియం సుత్తం నామ. **సుఖేత్తే** సున్దరే ఖేత్తేపి ఖిత్తం పూతిబీజం న రుహతి ఇవ, ఏవం యో భిక్ఖు లాభసక్కారగారవో **కోధం** కుజ్ఝనలక్ఖణం కోధం, **మక్ఖం** పరగుణసీలమక్ఖనలక్ఖణం మక్ఖఞ్చ గరుం కత్వా చరతి, సో చరన్తో భిక్ఖు సద్ధమ్మస్మిం న రుహతీతి యోజనా.

౯౧. “ఇధాహం, భిక్ఖవే, ఏకచ్చం పుగ్గలం పదుట్ఠచిత్తం ఏవం చేతసా చేతో పరిచ్చ పజానామి…పే.… ఇతి మే సుత”న్తి **ఇదం** సుత్తమ్పి సంకిలేసభాగియం సుత్తం నామ. భిక్ఖవే **ఇధ** సాసనే, లోకే వా అహం ఏకచ్చం పుగ్గలం పదుట్ఠచిత్తం మమ **చేతసా** తస్స **చేతో** చిత్తం **పరిచ్చ** పరిచ్ఛిన్దిత్వా బుద్ధచక్ఖునా ఏవం పజానామి. “కథం పజానామీ”తి చే పుచ్ఛేయ్య, యఞ్చ పటిపదం పటిపన్నో, యఞ్చ మగ్గం సమారుళ్హో అయం పుగ్గలో **యథా** యాయ దుప్పటిపదాయ యేన దుమ్మగ్గేన **ఇరియతి** పవత్తతి, తాయ దుప్పటిపదాయ తేన దుమ్మగ్గేన **ఇమమ్హి** ఇమస్మిం **సమయే** దుప్పటిపజ్జనకాలే **అయం** దుప్పటిపన్నం పటిపన్నో దుమ్మగ్గసమారుళ్హో పుగ్గలో చే కాలం కరేయ్య, ఏవం సతి ఆభతం వత్థు నిక్ఖిత్తం యథా, ఏవం నిరయే నిక్ఖిత్తో. తం కిస్స హేతు? భిక్ఖవే **అస్స** పుగ్గలస్స చిత్తం **పదుట్ఠం** పదోసితం **హి** యస్మా హోతి, తస్మా నిక్ఖిత్తో. ఏవం **ఇధ** సాసనే, లోకే వా చేతోపదోసహేతు చ పన ఏకచ్చే **సత్తా** పుగ్గలా కాయస్స భేదా పరం మరణా అపాయం దుగ్గతిం వినిపాతం ఉపపజ్జన్తీతి పజానామీతి. ఏతమత్థం భగవా అవోచ. **తత్థ** తస్మిం సుత్తే ఏతం “పదుట్ఠచిత్తం ఞత్వాన…పే.… నిరయం సో ఉపపజ్జతీ”తి గాథావచనం **ఇతి** ఏవం వుచ్చతి.

సత్థా **ఇధ** సాసనే, లోకే వా పదుట్ఠచిత్తం ఏకచ్చం పుగ్గలం ఞత్వాన భిక్ఖూనం సన్తికే ఏతమత్థం బ్యాకాసి. **ఇమమ్హి** ఇమస్మిం సమయే అయం పుగ్గలో చే కాలం కయిరాథ, ఏవం సతి పదుట్ఠచిత్తసమఙ్గీ హి నిరయస్మిం ఉపపజ్జేయ్య, పుగ్గలస్స చిత్తం పదూసితం **హి** యస్మా హోతి, తస్మా ఉపపజ్జేయ్య, చేతోపదోసహేతు సత్తా దుగ్గతిం గచ్ఛన్తి ఆభతం వత్థుం నిక్ఖిపేయ్య యథా, ఏవమేవం తథావిధో దుప్పఞ్ఞో **సో** పదోసచిత్తో పుగ్గలో కాయస్స భేదా పరం మరణా నిరయం ఉపపజ్జతీతి అయమ్పి అత్థో భగవతా వుత్తో, ఇతి **మే** మయా సుతన్తి యోజనా.

“సచే భాయథ దుక్ఖస్స, సచే వో దుక్ఖమప్పియం;
మాకత్థ పాపకం కమ్మం, ఆవి వా యది వా రహో.

“సచే చ పాపకం కమ్మం, కరిస్సథ కరోథ వా;
న వో దుక్ఖా పముత్యత్థి, ఉపేచ్చపి పలాయత”న్తి. –

ఇదం సుత్తమ్పి సంకిలేసభాగియం సుత్తం నామ. సప్పురిసా తుమ్హే **దుక్ఖస్స** జాతిదుక్ఖజరాదుక్ఖబ్యాధిదుక్ఖమరణదుక్ఖఅపాయదుక్ఖ-అతీతవట్టమూలకదుక్ఖఅనాగతవట్టమూలకదుక్ఖపచ్చుప్పన్నాహారమూలకదుక్ఖాతి అట్ఠవిధస్స దుక్ఖస్స సచే భాయథ, **వో** తుమ్హేహి **దుక్ఖం** తథా అట్ఠవిధం దుక్ఖం సచే అప్పియం, ఏవం సతి ఆవి వా యది రహో వా పాపకం కమ్మం **మాకత్థ** మా అకత్థ. సప్పురిసా తుమ్హే ఆవి వా యది రహో వా పాపకం కమ్మం సచే కరిస్సథ వా సచే కరోథ వా, ఏవం సతి **ఉపేచ్చపి** సఞ్చిచ్చాపి **పలాయతం** పలాయన్తానం **వో** తుమ్హాకం **దుక్ఖా** అట్ఠవిధా దుక్ఖతో **పముత్తి** ముచ్చనం నత్థేవాతి యోజనా.

"అధమ్మేన ధనం లద్ధా, ముసావాదేన చూభయం;
మమేతి బాలా మఞ్ఞన్తి, తం కథం ను భవిస్సతి.

"అన్తరాయా సు భవిస్సన్తి, సమ్భతస్స వినస్సతి;
మతా సగ్గం న గచ్ఛన్తి, నను ఏత్తావతా హతా"తి. –

ఇదం సుత్తమ్పి సంకిలేసభాగియం సుత్తం నామ. యే బాలా అధమ్మేన చ ముసావాదేన చ **ధనం** సవిఞ్ఞాణావిఞ్ఞాణం సబ్బం లభితబ్బం ధనం లద్ధా ఉభయం ధనం "మమ ధన"న్తి మఞ్ఞన్తి, తేసం బాలానం **తం** ఉభయం ధనం **కథం** కేన ను పకారేన భవిస్సతి, అధమ్మేన సమ్భతత్తా చిరట్ఠితికం న హోతి. **అన్తరాయా** రాజన్తరాయాదయో అన్తరాయా తేసం బాలానం భవిస్సన్తి. యేన అధమ్మవోహారాదికేన యం ధనం సమ్భతం, **అస్స** అధమ్మవోహారాదికస్స తం సమ్భతం ధనం వినస్సతి. **మతా** మరన్తా తే బాలా **సగ్గం** సుగతిం న గచ్ఛన్తి. సుగతి హి సోభనేహి భోగేహి అగ్గోతి "సగ్గో"తి అధిప్పేతా . **ఏత్తావతా** ఏత్తకేన దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికానం అత్తహితానం హాయనేన తే బాలా **హతా** వినట్ఠా భవన్తి ననూతి యోజనా.

"కథం ఖణతి అత్తానం, కథం మిత్తేహి జీరతి;
కథం వివట్టతే ధమ్మా, కథం సగ్గం న గచ్ఛతి".

"లోభా ఖణతి అత్తానం, లుద్ధో మిత్తేహి జీరతి;
లోభా వివట్టతే ధమ్మా, లోభా సగ్గం న గచ్ఛతీ"తి. –

ఇదం సుత్తమ్పి సంకిలేసభాగియం సుత్తం నామ. యోజనత్థో పాకటో.

"చరన్తి బాలా దుమ్మేధా, అమిత్తేనేవ అత్తనా;
కరోన్తా పాపకం కమ్మం, యం హోతి కటుకప్ఫలం.

"న తం కమ్మం కతం సాధు, యం కత్వా అనుతప్పతి;
యస్స అస్సుముఖో రోదం, విపాకం పటిసేవతీ"తి. –

ఇదం సుత్తమ్పి సంకిలేసభాగియం సుత్తం నామ. **దుమ్మేధా** నిప్పఞ్ఞా బాలా అమిత్తేన పాపకం కమ్మం కతం ఇవ, ఏవం అత్తనా కటుకప్ఫలం యం కమ్మం కతం హోతి, తం పాపకం కతం కమ్మం కరోన్తా చరన్తి. యం కమ్మం కత్వా కరోన్తో పచ్ఛా

అనుతప్పతి, తం కతం కమ్మం న సాధు. **యస్స** కమ్మస్స విపాకం **రోదం** రుదన్తో అస్సుముఖో పటిసేవతి, తం కతం కమ్మం న సాధూతి యోజనా.

“దుక్కరం దుత్తితిక్ఖఞ్చ…పే.… అవీతరాగో”తి **ఇదం** సుత్తమ్హి సంకిలేసభాగియం సుత్తం నామ. సుత్తత్థో **అట్ఠకథాయం** విత్థారతో వుత్తో.

“అప్పమేయ్యం పమినన్తో, కోధ విద్వా వికప్పయే;
అప్పమేయ్యం పమాయినం, నివుతం తం మఞ్ఞే అకిస్సవ”న్తి. –

ఇదం సుత్తమ్హి సంకిలేసభాగియం సుత్తం నామ. **ఇధ** సాసనే **అప్పమేయ్యం** అప్పమేయ్యగుణం ఖీణాసవం పుగ్గలం “అయం ఖీణాసవో పుగ్గలో ఏత్తకసీలో ఏత్తకసమాధి ఏత్తకపఞ్ఞో”తి పమినన్తో **కో** పుథుజ్జనో వికప్పయే. అప్పమేయ్యం ఖీణాసవపుగ్గలం **పమాయినం** పమాయన్తం **తం** పుథుజ్జనం అయం **నివుతం** అవకుజ్జపఞ్ఞం **అకిస్సవం** అపఞ్ఞన్తి **మఞ్ఞే** మఞ్ఞామీతి యోజనా.

“పురిసస్స హి జాతస్స, కుఠారీ జాయతే ముఖే;
యాయ ఛిన్దతి అత్తానం, బాలో దుబ్భాసితం భణం.

“న హి సత్థం సునిసితం, విసం హలాహలం ఇవ;
ఏవం విరద్ధం పాతేతి, వాచా దుబ్భాసితా యథా”తి. –

ఇదం సుత్తమ్హి సంకిలేసభాగియం సుత్తం నామ. **దుబ్భాసితం** అరియూపవాదసఙ్ఖాతం ఫరుసవాచం **భణం** భణన్తో బాలో దుట్ఠో పురిసో **యాయ** కుఠారీసదిసియా దుబ్భాసితవాచాయ అత్తానం ఛిన్దతి, సా కుఠారీసదిసీ దుబ్భాసితవాచా జాతస్స పురిసస్స ముఖే **జాయతే** జాయతి, సా దుబ్భాసితవాచా ముఖే జాయతి ఇవ, ఏవం సునిసితం సత్థం ముఖే న జాయతి, యథా హలాహలం విసం ముఖే న జాయతి, దుబ్భాసితా వాచా అపాయేసు **విరద్ధం** పుగ్గలం పాతేతి యథా, ఏవం సునిసితం సత్థం అపాయేసు న పాతేతి, హలాహలం విసం అపాయేసు న పాతేతీతి యోజనా.

౯౨. “యో నిన్దియం పసంసతి, తం వా నిన్దతి యో పసంసియో;
విచినాతి ముఖేన సో కలిం, కలినా తేన సుఖం న విన్దతి.

“అప్పమత్తో అయం కలి, యో అక్ఖేసు ధనపరాజయో;
సబ్బస్సాపి సహాపి అత్తనా, అయమేవ మహన్తతరో కలి;
యో సుగతేసు మనం పదోసయే.

“సతం సహస్సానం నిరబ్బుదానం, ఛత్తింసతీ పఞ్చ చ అబ్బుదాని;
యమరియగరహీ నిరయం ఉపేతి, వాచం మనఞ్చ పణిధాయ పాపక”న్తి. –

ఇదం సుత్తమ్హి సంకిలేసభాగియం సుత్తం నామ. **యో** పుగ్గలో **నిన్దియం** దుచ్చరం దుస్సీలం పుగ్గలం పసంసతి, సో పసంసకో పుగ్గలో ముఖేన కలిం **విచినాతి** ఉపచినాతి, తేన కలినా సుఖం న విన్దతి. **యో** సుచారీ సీలవా పుగ్గలో పసంసియో హోతి, **తం** వా సుచారిం వా సీలవన్తం పుగ్గలం **యో** పుగ్గలో నిన్దతి, సో నిన్దన్తో పుగ్గలో ముఖేన కలిం **విచినాతి** ఉపచినాతి, తేన కలినా సుఖం న విన్దతి.

అత్తనా సహాపి **సబ్బస్స** ధనస్స వసేనపి అక్ఖేసు యో ధనపరాజయో భవతి, **అయం కలి** అయం ధనపరాజయో అప్పమత్తో హోతి. **యో** పుగ్గలో సుగతేసు మనం పదోసయే, తస్స పుగ్గలస్స యో కలి భవతి, అయమేవ కలి మహన్తతరో హోతి.

కస్మా? వాచఞ్చ మనఞ్చ పణిధాయ **అరియగరహీ** పుగ్గలో **యం** కాలం పాపకం నిరయం ఉపేతి, సో కాలో "సతం సహస్సానం నిరబ్బుదానఞ్చ ఛత్తింస నిరబ్బుదాని చ పఞ్చ అబ్బుదాని చ యస్మిం కాలే గణీయన్తీ"తి తేన కాలేన సమో హోతి, తస్మా మహన్తతరో హోతీతి యోజనా.

> "యో లోభగుణే అనుయుత్తో…పే.…
> గచ్ఛసి ఖో పపతం చిరరత్త"న్తి. –

ఇదం సుత్తమ్హి సంకిలేసభాగియం సుత్తం నామ. **యో** పుగ్గలో లోభగుణే **అనుయుత్తో** అను పునప్పునం యుత్తో హోతి, **సో** పుగ్గలో **అఞ్ఞే** పుగ్గలే వచసా పరిభాసతి, అస్సద్ధో కదరియో **అవదఞ్ఞూ** బుద్ధానం ఓవాదఞ్ఞూ న హోతి, మచ్ఛరీ పేసుణియం పేసుణియస్మిం అనుయుత్తో హోతి.

ముఖదుగ్గ ముఖవిసమ **విభూత** విగతభూత అనరియ **భూనహు** బుద్ధివినాసక పాపక దుక్కటకారి **పురిసన్త** పురిసలామక **కలి** అలక్ఖి అవజాతపుత్త త్వం నేరయికో అసి. **ఇధ** ఇదాని బహుభాణీ మా హోహి.

అహితాయ రజం అత్తని **మా ఆకిరసి** మా పక్ఖిపసి. కిబ్బిసకారి త్వం **సన్తే** ఖీణాసవే పుగ్గలే గరహసి, బహూని దుచ్చరితాని కమ్మాని చరసి, చరిత్వా త్వం **చిరరత్తం** రచనవిరహితం **పపతం** నరకం నిరయం గచ్ఛసి **ఖో** ఏకంసేనాతి యోజనా.

నానావిధం సంకిలేసభాగియం సుత్తం ఆచరియేన నిద్ధారితం, అమ్హేహి చ ఞాతం, "కతమం వాసనాభాగియం సుత్త"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **"తత్థ కతమం వాసనాభాగియం సుత్త"**న్తిఆది వుత్తం. **తత్థా**తి తేసు సోళససు సంకిలేసభాగియాదీసు సుత్తేసు కతమం సుత్తం వాసనాభాగియం సుత్తం నామాతి పుచ్ఛతి. "మనోపుబ్బఙ్గమా ధమ్మా…పే.… ఛాయావ అనపాయినీ"తి ఇదం వాసనాభాగే పుఞ్ఞభాగే విసయే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **వాసనాభాగియం** సుత్తం నామ. అత్థో పాకటో.

౯౩. "మహానామో సక్కో భగవన్తం ఏతదవోచ…పే.… అపాపికా కాలఙ్కిరియా"తి **ఇదం** సుత్తమ్హి వాసనాభాగే పుఞ్ఞభాగే విసయే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **వాసనాభాగియం** సుత్తం నామ. అత్థో పాకటో.

> "సుఖకామాని భూతాని, యో దణ్డేన న హింసతి;

అత్తనో సుఖమేసానో, పేచ్చ సో లభతే సుఖ”న్తి. –

ఇదం సుత్తమ్పి వాసనాభాగియం సుత్తం నామ. అత్థో పాకటో.

“గున్నం చే తరమానానం…పే…. రాజా చే హోతి ధమ్మికో”తి **ఇదం** సుత్తమ్పి వాసనాభాగియం సుత్తం నామ. అత్థో పాకటో.

౯౪. “భగవా సావత్థియం విహరతి…పే…. ఏవం పజానాతీ”తి ఇదం సుత్తమ్పి వాసనా…పే…. సుత్తం నామ. అత్థో పాకటో.

“కస్మా భగవా జనపదచారికం చరతీ”తి పుచ్ఛేయ్య, సత్తహి కారణేహి బుద్ధా భగవన్తో జనపదచారికం చరన్తి. కతమేహి సత్తహి? దేసన్తరగతానం వేనేయ్యానం వినయనత్థం, తత్ర ఠితానం ఉస్సుక్కసముప్పాదనత్థం, సావకానం ఏకస్మిం ఠానే నిబద్ధవాసనివారణత్థం, అత్తనో చ తత్థ నిబద్ధవాసే అనాసఙ్గదస్సనత్థం, సమ్బుద్ధవసితట్ఠానతాయ దేసానం చేతియభావసమ్పాదనత్థం, బహూనం సత్తానం దస్సనూపసఙ్కమనాదీహి పుఞ్ఞోఘుప్పసవనత్థం, అవుట్ఠిఆదిఉపద్దవూపసమనత్థఞ్చాతి ఇమేహి సత్తహి కారణేహి బుద్ధా భగవన్తో జనపదచారికం చరన్తీతి జనపదచరణకారణం వేదితబ్బం.

“ఏకపుప్ఫం చజిత్వాన, సహస్సం కప్పకోటియో;
దేవే చేవ మనుస్సే చ, సేసేన పరినిబ్బుతో”తి. –

ఇదం సుత్తమ్పి వాసనాభాగియం సుత్తం నామ. **సహస్సం కప్పకోటియోతి** సహస్సం అత్తభావతో కోటియో.

“అస్సత్థే హరితోభాసే, సంవిరూళ్హమ్హి పాదపే;
ఏకం బుద్ధగతం సఞ్ఞం, అలభింహం పతిస్సతో.

“అజ్జ తింసం తతో కప్పా, నాభిజానామి దుగ్గతిం;
తిస్సో విజ్జా సచ్ఛికతా, తస్సా సఞ్ఞాయ వాసనా”తి. –

ఇదం సుత్తమ్పి వాసనాభాగియం సుత్తం నామ. **హరితోభాసేతి** హరితఓభాసే. **అలభింహన్తి** అహం అలభిం.

“పిణ్డాయ కోసలం పురం…పే…. విపాకో హోతి అచిన్తియో”తి **ఇదం** సుత్తమ్పి వాసనాభాగియం సుత్తం నామ. అగ్గపుగ్గలో అనుకమ్పకో తణ్హానిఘాతకో **ముని** సమ్బుద్ధో పురేభత్తం **పిణ్డాయ** పిణ్డం పటిగ్గణ్హితుం కోసలం పురం పావిసి.

యస్స పురిసస్స హత్థే సబ్బపుప్ఫేహి అలఙ్కతో **వటంసకో** పుప్ఫవటంసకోవ అత్థి, **సో** అయం పురిసో రాజమగ్గేన కోసలపురం పవిసన్తం భిక్ఖుసఙ్ఘపురక్ఖతం దేవమానుసపూజితం సమ్బుద్ధం అద్దస, దిస్వా హట్ఠో చిత్తం పసాదేసి; పసాదేత్వా సమ్బుద్ధం ఉపసఙ్కమి.

ఉపసఙ్కమిత్వా **సో** అయం **పసన్నో** హుత్వా సురభిం వణ్ణవన్తం మనోరమం తం వటంసకం సమ్ముద్ధస్స సేహి పాణీభి ఉపనామేసి.

తతో బుద్ధస్స **లపనన్తరా** లపనస్స వదనస్స అన్తరా అగ్గిసిఖా వణ్ణా సహస్సరంసి **ఓక్కా** పభా నిక్ఖమి, అబ్భా విజ్జు నిక్ఖమతి ఇవ, ఏవం ఆననా సహస్సరంసి నిక్ఖమిత్వా ఆదిచ్చబన్ధునో సీసే తిక్ఖత్తుం పదక్ఖిణం **కరిత్వాన** పరివట్టేత్వా ముద్ధని అన్తరధాయథ.

ఆనన్దో అచ్ఛరియం అబ్భుతం లోమహంసనం **ఇదం** పాటిహారియం దిస్వా చీవరం ఏకంసం కరిత్వా ఏతం అబ్రవి – "మహాముని, సితకమ్మస్స హేతు కో? తం హేతుం బ్యాకరోహి, ధమ్మాలోకో భవిస్సతీ"తి.

యస్స భగవతో సబ్బధమ్మేసు ఞాణం సదా పవత్తతి, కఙ్ఖావితరణో ముని సో భగవా కఙ్ఖిం వేమతికం ఆనన్దం థేరం ఏతం అబ్రవి. ఆనన్ద, యో సోపురిసో మయి చిత్తం పసాదయి, సో పురిసో చతురాసీతికప్పాని దుగ్గతిం న గమిస్సతి, దేవేసు దేవసోభగ్గం దిబ్బం రజ్జం పసాసిత్వా మనుజేసు **రట్ఠే** సకలరట్ఠే మనుజిన్దో రాజా భవిస్సతి. **సో** పురిసో చరిమం పబ్బజిత్వా, ధమ్మతం సచ్ఛికత్వా చ ధుతరాగో **వటంసకో** నామ పచ్చేకబుద్ధో భవిస్సతి.

తథాగతే వా సమ్మాసమ్బుద్ధే వా పచ్చేక**సమ్బుద్ధే** వా **తస్స** తథాగతస్స సావకే వా చిత్తే పసన్నమ్హి దక్ఖిణా అప్పకా నామ నత్థి.

బుద్ధా **ఏవం** ఏత్తకాతి అచిన్తియా భవన్తి. **బుద్ధధమ్మా** బుద్ధగుణా **ఏవం** ఏత్తకాతి అచిన్తియా భవన్తి, అచిన్తియే పసన్నానం **విపాకో** పుఞ్ఞవిపాకో **ఏవం** ఏత్తకోతి అచిన్తియో హోతీతి ఏతం అబ్రవీతి యోజనా.

౯౬. "ఇధాహం , భిక్ఖవే, ఏకచ్చం పుగ్గలం…పే… అయమ్పి అత్థో వుత్తో భగవతా ఇతి మే సుత"న్తి **ఇదం** సుత్తమ్పి వాసనాభాగియం సుత్తం నామ. భిక్ఖవే, **ఇధ** ఇమస్మిం సాసనే అహం ఏకచ్చం పుగ్గలం ఏవం మమ చేతసా ఏకచ్చస్స పుగ్గలస్స **చేతో** చిత్తం పరిచ్చ బుద్ధచక్ఖునా ఏవం పజానామి, **యథా** యేన పకారేన అయం పుగ్గలో యఞ్చ దానాది**పటిపదం** పటిపన్నో, యఞ్చ దస్సనాది**మగ్గం** సమారుళ్హో హుత్వా తం పటిపదం, మగ్గఞ్చ **ఇరియతి** పవత్తేతి, **ఇమమ్హి** ఇమస్మిఞ్చ సమయే **అయం** పుగ్గలో చే కాలం కరేయ్య, ఏవం సతి ఆభతం వత్థుం నిక్ఖిపతి యథా, ఏవం తాయ పటిపదాయ తేన మగ్గేన సగ్గే అత్తనిక్ఖిత్తో భవే. తం కిస్స హేతు? భిక్ఖవే, **అస్స** పుగ్గలస్స చిత్తం **హి** యస్మా **పసన్నం** పసాదితం, తస్మా నిక్ఖిత్తో భవే. **ఇధ** సాసనే, లోకే వా ఏకచ్చే **సత్తా** పుగ్గలా కాయస్స భేదా పరం మరణా సుగతిం సగ్గం లోకం చేతోపసాదహేతు ఖో పన ఉపపజ్జన్తీతి ఏవం అహం పజానామీతి భగవా ఏతమత్థం అవోచ. **తత్థ** తస్మిం అత్థే సఙ్గహవసేన పవత్తం **ఏతం** "పసన్నచిత్తం ఞత్వాన…పే… సగ్గం సో ఉపపజ్జతీ"తి గాథావచనం వుచ్చతి. అయమ్పి అత్థో భగవతా వుత్తో, ఇతి **మే** మయా సుతన్తి యోజనా.

"సువణ్ణచ్ఛదనం నావం…పే… ఏతాదిసం కతపుఞ్ఞా లభి"న్తి **ఇదం** సుత్తమ్పి వాసనాభాగియం సుత్తం నామ. **నారి** దేవధీతా **సువణ్ణచ్ఛదనం** సువణ్ణాలఙ్కారేహి ఛాదితం నావం ఆరుయ్హ తిట్ఠసి, **పోక్ఖరణిం** దేవపోక్ఖరణిం ఓగాహసి, పదుమం పాణినా ఛిన్దసి.

దేవతే **కేన** కమ్మేన **తే** తవ తాదిసో వణ్ణో తాదిసో ఆనుభావో తాదిసీ జుతి భవతి, దేవతే **తే** తవ యే కేచి భోగా మనసా ఇచ్ఛితా భవన్తి, తే భోగా చ కేన కమ్మేన ఉప్పజ్జన్తి. దేవతే మే పుచ్ఛితా త్వం **సంస** సంసాహి **ఇదం** సబ్బం కిస్స కమ్మస్స చ ఫలన్తి సక్కో పుచ్ఛతి.

దేవరాజేన పుచ్ఛితా సా దేవధీతా అత్తమనా హుత్వా పఞ్హం పుట్ఠా సక్కస్స బ్యాకాసి. దేవరాజా **అద్ధానం** దీఘమగ్గం పటిపన్నా అహం యసస్సినో **కస్సపస్స** భగవతో మనోరమం థూపం అద్దస్సం, దిస్వా **తత్థ** థూపే చిత్తం పసాదేసిం. పసన్నాహం సేహి పాణీహి పదుమపుప్ఫేహి పూజేసిం. తస్సేవ కమ్మస్స ఇదం సబ్బం ఫలం విపాకో భవే. కతపుఞ్ఞాహం ఏతాదిసం ఫలం అలభిన్తి సక్కస్స బ్యాకాసి. ఇతి మే సుతన్తి మహామోగ్గల్లానో వదతీతి యోజనా.

“యథానిద్ధారితసుత్తానియేవ వాసనాభాగియసుత్తాని పరిపుణ్ణానీ”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**దానకథా సీలకథా సగ్గకథా పుఞ్ఞకథా పుఞ్ఞవిపాకకథాతి ఇదం వాసనాభాగియ**’’న్తిఆది వుత్తం. తత్థ యాయ దేసనాయ దానఞ్చ దానఫలఞ్చ దస్సితం, సా దేసనా **దానకథా** నామ. యాయ దేసనాయ సీలఞ్చ సీలఫలఞ్చ దస్సితం, సా దేసనా **సీలకథా** నామ. యాయ దేసనాయ సగ్గా చ సగ్గేసు నిబ్బత్తాపకఞ్చ కమ్మం దస్సితం, సా **సగ్గకథా** నామ. యాయ దేసనాయ దానసీలభావనాదివసేన దసవిధం పుఞ్ఞకమ్మం దస్సితం, సా **పుఞ్ఞకథా** నామ. యాయ దేసనాయ తాదిసస్స పుఞ్ఞకమ్మస్స వివిధో అయం విపాకో ఇమస్స పుఞ్ఞస్స విపాకోతి నియమేత్వా దస్సితో, సా **పుఞ్ఞవిపాకకథా** నామ.

దసబలధరానం సమ్మాసమ్బుద్ధానం ఉద్దిస్సకతేసు సరీరధాతుం అబ్భన్తరే ఠపేత్వా పంసూహి కతేసు థూపేసు యే నరా పసన్నా, తే నరా **తత్థ** థూపే **కారం** పుఞ్ఞం కత్వా సగ్గేసు ఉప్పజ్జిత్వా పమోదన్తీతి యోజనా. **ఇదం** సుత్తం వా...పే... సుత్తం.

౯౭. **దేవపుత్తసరీరవణ్ణా** దేవపుత్తసరీరసదిసవణ్ణా **సుభగసణ్ఠితి** సోభగ్గయుత్తసణ్ఠానా **సబ్బే** జనా ఉదకేన పంసుం తేమేత్వా థూపం వడ్ఢేథ, సో అయం థూపో కస్స పుగ్గలస్స థూపోతి పుచ్ఛతి.

సుగత్తే సున్దరగత్తే దేవతే **తస్మిం** థూపే పసన్నా ఇమే దేవమనుజా **కారం** పుఞ్ఞం కరోన్తా హుత్వా జరామరణతో పముచ్చరే. సో అయం థూపో మహేసినో దసబలధమ్మధారినో సుగతస్స థూపోతి వేదితబ్బోతి ఆహాతి యోజనా. **ఇదం** సుత్తం వా...పే... సుత్తం.

యాహం యా అహం మహేసినో థూపం చత్తారి ఉప్పలాని చ మాలఞ్చ అభిరోపయిం, తేన మయా కతం **తం** పుఞ్ఞం ఉళారం వత **ఆసి** అహోసి. **తతో** కప్పతో అజ్జ కప్పా తింసం ధరన్తి సత్థునో థూపం పూజేత్వా తత్తకాని దుగ్గతిం న జానామి, వినిపాతం న గచ్ఛామీతి యోజనా. **ఇదం** సుత్తం వా...పే... సుత్తం.

అహం **బాత్తింసలక్ఖణధరస్స** బాత్తింసలక్ఖణధరేన సమ్పన్నస్స విజితవిజయస్స లోకనాథస్స థూపం అపూజేసిం, పూజేత్వా **సతసహస్సం కప్పే** ఆయుకప్పే పముదితో ఆసిం. మయా యం పుఞ్ఞం పసుతం, తేన పుఞ్ఞేన వినిపాతం **అనాగన్తున** అనాగన్త్వా **దేవసోభగ్గం** సమ్పత్తిం చ దేవరజ్జాని చ తాని అకారిం . అథ వా దేవసోభగ్గఞ్చ మయా కారితం, రజ్జాని చ మయా కారితాని.

అదన్తదమకస్స సాసనే **యం చక్ఖు** పఞ్ఞాచక్ఖు పణిహితం, తథా **చిత్తం** యం విముత్తచిత్తం పణిహితం, తం సబ్బం పఞ్ఞాచక్ఖు విముత్తచిత్తం **మే** మయా లద్ధం, అహం విధుతలతాసఙ్ఖాతతణ్హా హుత్వా **విముత్తచిత్తా** ఫలవిముత్తచిత్తసమ్పన్నా అమ్హీతి అవోచాతి యోజనా. **ఇదం** సుత్తం వా...పే.... సుత్తం.

౯౮. **విముత్తచిత్తే** ఫలవిముత్తచిత్తసమ్పన్నే **అఖిలే** పఞ్చచేతోఖీలరహితే అనాసవే **అరణవిహారిమ్హి** అరణవిహారసీలే **అసఙ్గమానసే** అలగ్గమానసే పచ్చేకబుద్ధస్మిం సామాకపత్థోదనమత్తమేవ దక్ఖిణం అదాసిం.

తస్మిం పచ్చేకబుద్ధే **ఉత్తమం ధమ్మం** పచ్చేకబోధిధమ్మం **ఓకప్పయిం** "నో ఉత్తమో ధమ్మో అత్థీ"తి సద్దహిం. **ఏవం** అరియవిహారేన విహారీహి పచ్చేకబుద్ధేహి **మే** మమ సఙ్గమో కతో **సియా** భవే, కుదాసుపి చ అహం అపేక్ఖవా మా భవేయ్యన్తి మానసం తస్మిఞ్చ ధమ్మే **పణిధేసిం** "ఇమినా పచ్చేకబుద్ధేన లద్ధధమ్మం అహమ్పి సచ్ఛికరేయ్య"న్తి చిత్తం పణిదహిం.

తస్సేవ పచ్చేకబుద్ధే కతస్సేవ కమ్మస్స విపాకతో అహం దీఘాయుకేసు **అమమేసు** "మమ పరిగ్గహో"తి పరిగ్గహాభావేన అపరిగ్గహేసు విసేసగామీసు అహీనగామీసు **కురూసు** ఉత్తరకురూసు **పాణీసు** సత్తేసు సహస్సక్ఖత్తుం **ఉపపజ్జథ** ఉపపజ్జిం.

తస్సేవ కమ్మస్స విపాకతో విచిత్రమాలాభరణానులేపేసు **యసస్సీసు** పరివారవన్తేసు **తిదసో** దేవో అహం విసిట్ఠకాయూపగతో హుత్వా సహస్సక్ఖత్తుం ఉపపజ్జథ.

తస్సేవ కమ్మస్స విపాకతో అహం విముత్తచిత్తో అఖీలో అనాసవో హుత్వా **హితాహితాసీహి** కుసలాకుసలవీతివత్తేహి అన్తిమదేహధారిభి **ఇమేహి** పచ్చేకబుద్ధేహి, బుద్ధసావకేహి వా **మే** మమ సమాగమో ఆసి.

"సీలవతో యం ఇచ్ఛితం, తం సమిజ్ఝతే"తి ఇమం వచనం తథాగతో జినో పచ్చక్ఖం కత్వా అవచ ఖో, **యథా యథా** యేన యేన పకారేన మే మనసా విచిన్తితం, **తథా** తథా తేన తేన పకారేన సమిద్ధం భవతి. **అయం** భవో అన్తిమో భవోతి యోజనా. **ఇదం** సుత్తం వా...పే.... సుత్తం.

ఏకతింసమ్హి కప్పమ్హి జినో అనేజో అనన్తదస్సీ "**సిఖీ**"తి ఇతినామకో ఉప్పజ్జి. తస్సాపి భగవతో రాజా భాతా **సిఖిద్ధే** చ సిఖీ ఇతినామకే బుద్ధే చ తస్స భగవతో **ధమ్మే** చ అభిప్పసన్నో లోకవినాయకమ్హి పరినిబ్బుతే సతి దేవాతిదేవస్స నరుత్తమస్స మహేసినో విపులం మహన్తం సమన్తతో గావుతికం థూపం అకాసిం.

తస్మిం థూపే **బలిం** పూజాబలిం అభిహారీ మనుస్సో జాతిసుమనం పగ్గయ్హ పహట్ఠో పూజేసి. **అస్స** మనుస్సస్స ఏకం పుప్ఫం వాతేన పహరితం హుత్వా పతితం. అహం **తం** పతితం ఏకం పుప్ఫం గహేత్వా **తస్సేవ** పుప్ఫసామికస్స అదాసిం.

సో మనుస్సో పుప్ఫసామికో అభిప్పసన్నచిత్తో హుత్వా మం "త్వమేవ ఏతం ఏకం పుప్ఫం పూజా"తి అదాసి. **దదాసీతి** ఏత్థ ద-కారో ఆగమో. అహం **తం** ఏకం పుప్ఫం గహేత్వా **బుద్ధం** బుద్ధగుణం పునప్పునం అనుస్సరన్తో యస్మిం కప్పే అభిరోపయిం, **తతో** కప్పతో అజ్జ కప్పా తింసం అహేసుం. తేసు కప్పేసు దుగ్గతిం నాభిజానామి, వినిపాతఞ్చ న గచ్ఛామి, ఇదం ఫలం థూపపూజాయ ఫలన్తి అవోచాతి యోజనా. **ఇదం** సుత్తం వా...పే.... సుత్తం.

బ్రహ్మదత్తస్స బ్రహ్మదత్తనామకస్స రాజినో కపిలం నామ నగరం **సువిభత్తం** భాగతో సుట్ఠు విభత్తం, **మహాపథం** మహాపథసమ్పన్నం **ఆకిణ్ణం,** నానాజాతికేహి మనుస్సేహి పరిపుణ్ణం, ఇద్ధం ఫీతఞ్చ ఆసి.

పఞ్చాలానం తత్థ పురుత్తమే అహం కుమ్మాసం విక్కిణిం, సో అహం యసస్సినం **ఉపరిట్ఠం** ఉపసమీపే ఠితం అరిట్ఠం నామ **సమ్బుద్ధం** పచ్చేకబుద్ధం అద్దసిం, దిస్వా హట్ఠో చిత్తం పసాదేత్వా నరుత్తమం అరిట్ఠం మే గేహస్మిం **యం** ధువభత్తం **విజ్జథ** విజ్జి, తేన ధువభత్తేన నిమన్తేసిం.

యతో చ యస్మిం కాలే చ కత్తికో యస్సం పన్నరసీపుణ్ణో, సా **పుణ్ణమాసీ** పన్నరసీ ఉపట్ఠితా, **తతో చ** తస్మిం కాలే చ అహం నవం దుస్సయుగం గయ్హ **అరిట్ఠస్స** అరిట్ఠనామకస్స పచ్చేకబుద్ధస్స ఉపనామేసిం.

నరుత్తమో అనుకమ్పకో కారుణికో తణ్హానిఘాతకో **ముని** పచ్చేకబుద్ధో **పసన్నచిత్తం** మం ఞత్వాన పటిగ్గణ్హి.

అహం కల్యాణం బుద్ధవణ్ణితం కమ్మం కరిత్వాన దేవే చ మనుస్సే చ సన్ధావిత్వా తతో చుతో బారాణసియం నగరే అడ్ఢే కులస్మిం సేట్ఠిస్స ఏకపుత్తకో ఉప్పజ్జిం, పాణేహి చ పియతరో ఆసిం.

తతో చ తస్మిం కాలే విఞ్ఞుతం పత్తో హుత్వా దేవపుత్తేన చోదితో అహం పాసాదా ఓరుహిత్వాన **సమ్బుద్ధం** భగవన్తం గోతమం ఉపసఙ్కమిం.

సో సమ్బుద్ధో భగవా గోతమో అనుకమ్పాయ మే ధమ్మం అదేసేసి. **దుక్ఖం** దుక్ఖసచ్చఞ్చ **దుక్ఖసముప్పాదం** సముదయసచ్చఞ్చ **దుక్ఖస్స అతిక్కమం** నిరోధసచ్చఞ్చ అరియం అట్ఠఙ్గికం దుక్ఖూపసమగామినం **మగ్గం** మగ్గసచ్చఞ్చ ఇతి చత్తారి సచ్చాని దేసితాని, తదుప్పాదకం ధమ్మం **ముని** భగవా గోతమో అదేసయి.

అహం **తస్స** భగవతో గోతమస్స వచనం సుత్వా సాసనే రతో హుత్వా విహరిం, అహం రత్తిన్దివం అతన్దితో హుత్వా సమథం పటివిజ్ఝిం.

అజ్ఝత్తఞ్చ యే ఆసవా, బహిద్ధా చ యే ఆసవా మగ్గేన సముచ్ఛిన్నా ఆసుం, **సబ్బే** తే ఆసవా **మే** మమ విజ్జింసు, పున న చ ఉప్పజ్జరే.

దుక్ఖం "పరియన్తకతం యస్స దుక్ఖస్సా"తి **పరియన్తకతం** ఆసి, అయం సముస్సయో జాతిమరణసంసారో **చరిమో** అన్తిమో ఆసి, ఇదాని ఇమస్స అత్తభావస్స అనన్తరం పునబ్భవో మమ నత్థీతి అవోచాతి యోజనా. యం నానావిధం వాసనాభాగియం సుత్తం ఉదాహరణవసేన నిద్ధారితం, **ఇదం** నానావిధం సుత్తం వాసనాభాగే పుఞ్ఞకోట్ఠాసే విసయే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **వాసనాభాగియం** సుత్తం నామ.

నానావిధం వాసనాభాగియం సుత్తం ఆచరియేన నిద్ధారితం, అమ్హేహి చ ఞాతం, "కతమం నిబ్బేధభాగియం సుత్త"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "**తత్థ కతమం నిబ్బేధభాగియం సుత్త**"న్తిఆది వుత్తం. **తత్థ** తేసు సోళససు సంకిలేసభాగియాదీసు సుత్తేసు కతమం సుత్తం నిబ్బేధభాగియం సుత్తం నామాతి పుచ్ఛతి.

ఉద్ధం బ్రహ్మలోకే **అధో** కామావచరే భవే **సబ్బధి** సబ్బేసు భవేసు **విప్పముత్తో** అరహా ‘‘**అయం** నామ ధమ్మో అహం అస్మీ’’తి అనానుపస్సీ, ఏవం విముత్తో అరహా అతిణ్ణపుబ్బం ఓఘం అపునబ్భవాయ **ఉదతారి** ఉత్తిణ్ణోతి యోజనా. **ఇదం** సుత్తం నిబ్బేధభాగే సేక్ఖధమ్మే విసయే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **నిబ్బేధభాగియం** సుత్తం నామ.

“ఏత్తకమేవా”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**సీలవతో**’’తిఆది వుత్తం. ఆనన్ద, సీలవతో పుగ్గలస్స “కిన్తి **మే** మమ అవిప్పటిసారో **జాయేయ్య** పవత్తేయ్యా”తి చేతనా **న కరణీయా** న కాతబ్బా. ఆనన్ద, సీలవతో అవిప్పటిసారో యం **జాయేయ్య** పవత్తేయ్య, **ఏసా** అవిప్పటిసారస్స జాయనా పవత్తనా ధమ్మతా భవతి. ఆనన్ద, **అవిప్పటిసారినా** పుగ్గలేన “కిన్తి **మే** మమ పామోజ్జం **జాయేయ్య** పవత్తేయ్యా”తి చేతనా న కరణీయా, ఆనన్ద, **అవిప్పటిసారినో** పుగ్గలస్స పామోజ్జం యం **జాయేయ్య** పవత్తేయ్య, **ఏసా** పామోజ్జస్స జాయనా పవత్తనా ధమ్మతా. సేసేసుపి ఇమస్స యోజనానయానుసారేన యోజనానయో గహేతబ్బో. **ఇదం** సుత్తమ్పి నిబ్బేధభాగియం సుత్తం నామ.

ఆతాపినో కిలేసానం ఆతాపేన సమ్మప్పధానేన సమన్నాగతస్స **ఝాయతో** ఝాయన్తస్స **బ్రాహ్మణస్స** బాహితపాపస్స ఖీణాసవస్స **ధమ్మా** అనులోమపచ్చయాకారపటివేధసాధకా బోధిపక్ఖియధమ్మా **యదా** యస్మిం కాలే **హవే** ఏకన్తేన **పాతుభవన్తి** ఉప్పజ్జన్తి. అథ వా **ధమ్మా** చతుఅరియసచ్చధమ్మా **పాతుభవన్తి** పకాసయన్తి అభిసమయవసేన పాకటా హోన్తి. **అథ** వా పాతుభవనకాలే **అస్స** ఆతాపినో ఝాయతో బ్రాహ్మణస్స ఖీణాసవస్స సబ్బా కఙ్ఖా **వపయన్తి** అపగచ్ఛన్తి నిరుజ్ఝన్తి. కస్మా? **సహేతుధమ్మం** అవిజ్జాదికేన హేతునా సహ పవత్తం సఙ్ఖారాదికం సుఖేన అసమ్మిస్సం దుక్ఖక్ఖన్ధధమ్మం **యతో** యస్మా **పజానాతి** అఞ్ఞాసి పటివిజ్ఝతి , తతో తస్మా వపయన్తి అపగచ్ఛన్తి నిరుజ్ఝన్తీతి యోజనా. **ఇదం** సుత్తం నిబ్బేధభాగియం సుత్తం నామ.

దుతియగాథాయం పన **పచ్చయానం ఖయం** ఖయసఙ్ఖాతం నిబ్బానం **యతో** యస్మా **అవేది** అఞ్ఞాసి పటివిజ్ఝి, తతో తస్మా సబ్బాపి కఙ్ఖా వపయన్తీతి యోజనా. **ఇదం** సుత్తం నిబ్బేధభాగియం సుత్తం.

తిస్స, త్వం కిం ను కుజ్ఝసి? మా కుజ్ఝి, తిస్స, **తే** తవ **అక్కోధో** అకుజ్ఝనం **వరం** ఉత్తమం, **హి** సచ్చం, తిస్స, తయా కోధమానమక్ఖవినయత్థం బ్రహ్మచరియం వుస్సతి నూతి భగవా అవోచాతి యోజనా.

ఆరఞ్ఞం ఆరఞ్ఞకం పంసుకూలికం **అఞ్ఞాతుఞ్ఛేన** అఞ్ఞాతఅనభిలక్ఖితఘరపటిపాటియా రత్వా ఉఞ్ఛేన పిణ్డపాతచరణవీరియేన లద్ధేన మిస్సకభోజనేన యాపేన్తం నన్దం **కదా** కాలే అహం పస్సేయ్యన్తి అవోచాతి యోజనా. **ఇదం** సుత్తం నిబ్బేధభాగియం సుత్తం.

గోతమ , **కింసు** కతమం **ఛేత్వా** వధిత్వా వధన్తో కోధపరిళాహేన అపరిదయ్హమానో హుత్వా సుఖం **సేతి** సయతి, **కింసు** కతమం **ఛేత్వా** వధిత్వా వధన్తో కోధవినాసేన వినట్ఠదోమనస్సో హుత్వా న సోచతి, గోతమ, త్వం కిస్స ఏకధమ్మస్స **వధం** వధనం రోచేసీతి బ్రాహ్మణో పుచ్ఛతి.

బ్రాహ్మణ, **కోధం** కుజ్ఝనం **ఛేత్వా** వధిత్వా వధన్తో కోధపరిళాహేన అపరిదయ్హమానో హుత్వా సుఖం **సేతి** సయతి, **కోధం** కుజ్ఝనం **ఛేత్వా** వధిత్వా వధన్తో కోధవినాసేన వినట్ఠదోమనస్సో హుత్వా న సోచతి, **విసమూలస్స** విససదిసస్స దుక్ఖస్స మూలభూతస్స **మధురగ్గస్స** మధురసఙ్ఖాతస్స సుఖపరియోసానస్స **కోధస్స** కుజ్ఝనస్స **వధం** వధనం **అరియా** బుద్ధాదయో

పుగ్గలా పసంసన్తి. **హి** సచ్చం **తం** కోధం కుజ్ఝనం **ఛేత్వా** వధిత్వా వధన్తో కోధవినాసేన వినట్ఠదోమనస్సో హుత్వా **సేతి** సయతీతి యోజనా. **మధురగ్గస్సాతి** చ మధురం చేతసికసుఖం అస్సాదఅగ్గం పరియోసానం అస్స కోధస్సాతి **మధురగ్గోతి** సమాసో వేదితబ్బో. కుజ్ఝన్తస్స హి అక్కోసిత్వా పరిభాసిత్వా పహరిత్వా పరియోసానే చేతసికసుఖస్సాదో ఉప్పజ్జతీతి. **ఇదం** సుత్తం నిబ్బేధభాగియం సుత్తం.

గోతమ, హనన్తో ధీరో ఉప్పతితం **కింసు** కతమం **హనే** హనేయ్య. వినోదేన్తో ధీరో జాతం **కింసు** కతమం **వినోదయే** వినోదయేయ్య. పజహన్తో ధీరో **కిం చ** కతమం **పజహే** పజహేయ్య. ధీరస్స **కిస్స** ధమ్మస్స అభిసమయో సుఖోతి దేవతా పుచ్ఛతి.

దేవపుత్త, హనన్తో ధీరో ఉప్పతితం **కోధం** కుజ్ఝనం **హనే** హనేయ్య. వినోదేన్తో ధీరో జాతం రాగం **వినోదయే** వినోదయేయ్య. పజహన్తో ధీరో **అవిజ్జం పజహే** పజహేయ్య. సచ్చధమ్మస్స అభిసమయో సుఖోతి భగవా అవోచాతి యోజనా. **ఇదం** సుత్తం నిబ్బేధభాగియం సుత్తం.

౧౦౧. భగవా సత్తియా **ఓమట్ఠో** ఉపరితో యావ హేట్ఠా విద్ధో పురిసో సత్తిప్పహానాయ వీరియం ఆరభతి వియ, అగ్గినా మత్థకే **డయ్హమానో** ఆదిత్తసిరో పురిసో అగ్గినిబ్బాపనత్థాయ వీరియం ఆరభతి ఇవ, ఏవం కామరాగేన డయ్హమానో భిక్ఖు **కామరాగప్పహానాయ** కామరాగవిక్ఖమ్భనాయ అప్పమత్తో వాయమమానో **సతో** సతిసమ్పన్నో హుత్వా **పరిబ్బజే** విహరేయ్యాతి దేవతా కథేసి.

భగవా పన "సముచ్ఛేదప్పహానాయ వీరియం ఆరభీయతీ"తి దస్సేతుం "**సత్తియా వియ ఓమట్ఠో**"తిఆదిమాహ. దేవపుత్త, సత్తియా **ఓమట్ఠో** పురిసో సత్తిప్పహానాయ వీరియం ఆరభతి వియ, అగ్గినా మత్థకే **డయ్హమానో** ఆదిత్తసిరో పురిసో అగ్గినిబ్బాపనత్థాయ వీరియం ఆరభతి ఇవ, ఏవం సక్కాయదిట్ఠియా అభిభూతో భిక్ఖు సక్కాయదిట్ఠియా **పహానాయ** మగ్గేన సముచ్ఛేదప్పహానాయ అప్పమత్తో వాయమమానో **సతో** సతిసమ్పన్నో హుత్వా **పరిబ్బజే** విహరేయ్యాతి భగవా అవోచాతి యోజనా. **ఇదం** సుత్తం నిబ్బేధభాగియం సుత్తం నామ.

సబ్బే **నిచయా** భోగా **ఖయన్తా** ఖయపరియోసానా భవన్తి, సబ్బే **సముస్సయా** ధమ్మా **పతనన్తా** పతనపరియోసానా భవన్తి, **సబ్బేసం** సత్తానం మరణమాగమ్మ **సబ్బేసం** సత్తానం జీవితం అద్ధువం భవతి, ఇతి **ఏతం** వుత్తప్పకారం **భయం** భయహేతుం **మరణం** సమ్ముతిమరణం **అపేక్ఖమానో పణ్డితో సుఖావహాని** దిట్ఠధమ్మికసమ్పరాయికసుఖావహాని **పుఞ్ఞాని** దానసీలభావనామయపుఞ్ఞాని కయిరాథాతి దేవతా అవోచ.

దేవపుత్త, సబ్బే **నిచయా** భోగా **ఖయన్తా** ఖయపరియోసానా, సబ్బే **సముస్సయా** ధమ్మా **పతనన్తా** పతనపరియోసానా, **సబ్బేసం** సత్తానం మరణమాగమ్మ **సబ్బేసం** సత్తానం జీవితం అద్ధువం, ఇతి **ఏతం** వుత్తప్పకారం **భయం** భయహేతుం మరణం అపేక్ఖమానో **సన్తిపేక్ఖో** సబ్బసఙ్ఖారుపసమం నిబ్బానం అపేక్ఖమానో పణ్డితో **లోకామిసం** కామగుణం **పజహే** పజహేయ్యాతి భగవా అవోచాతి యోజనా. **ఇదం** సుత్తం నిబ్బేధభాగియం సుత్తం నామ.

మావిధ **యేసం** మునీనం చిత్తం **ఝానరతం** ఝానే రతం హోతి, తే మునయో సుఖం సయన్తి న సోచన్తి. **పఞ్ఞవా** మగ్గపఞ్ఞవా సుసమాహితో ఆరద్ధవీరియో **పహితత్తో** నిబ్బానం పేసితచిత్తో పుగ్గలో దుత్తరం **ఓఘం** సంసారోఘం తరతి.

కామసఞ్ఞాయ **విరతో** విగతచిత్తో యో ఖీణాసవో **సబ్బసంయోజనాతీతో** అరహత్తమగ్గేన సబ్బే సంయోజనే అతీతో నన్దిభవపరిక్ఖీణో అహోసి, **సో** ఖీణాసవో **గమ్భీరే** సంసారణ్ణవే న సీదతీతి యోజనా. నన్దిసఙ్ఖాతా తణ్హా చ కామభవరూపభవఅరూపభవా చ **నన్దిభవా,** నన్దిభవా పరిక్ఖీణా యస్స ఖీణాసవస్సాతి **నన్దిభవపరిక్ఖీణో**తి సమాసో వేదితబ్బో. **ఇదం** సుత్తం నిబ్బేధభాగియం సుత్తం నామ.

అరహతం అరహన్తానం బుద్ధపచ్చేకబుద్ధసావకానం **ధమ్మం** సుచరితాదిభేదఞ్చ సత్తతింసబోధిపక్ఖియభేదఞ్చ ధమ్మం యో పణ్డితో **సద్దహానో** సద్దహన్తో హుత్వా నిబ్బానప్పత్తియా **అప్పమత్తో** విచక్ఖణో హుత్వా **సుస్సూసం** సుస్సూసన్తో భవే, సో పణ్డితో **పఞ్ఞం** లోకియలోకుత్తరపఞ్ఞం **లభతే** లభతి.

యో వీరియవా పుగ్గలో **పతిరూపదేసకారీ** దేసకాలాదీని అహాపేత్వా లోకియలోకుత్తరధమ్మపతిరూపం అధిగమూపాయం కరోతి, **ధురవా** చేతసికవీరియేన అనిక్ఖిత్తధురో **ఉట్ఠాతా** కాయికవీరియవసేన ఉట్ఠానసమ్పన్నో హోతి, సో వీరియవా పుగ్గలో **ధనం** లోకియలోకుత్తరధనం **విన్దతే** అధిగచ్ఛతి. **సచ్చేన** వచీసచ్చేన చ పరమత్థసచ్చేన చ బుద్ధాదికో సచ్చధమ్మే ఠితో సప్పురిసో కిత్తిం పప్పోతి. **దదం** దదన్తో యం కిఞ్చి ఇచ్ఛితం పత్థితం చతుసఙ్గహవత్థుం దదన్తో సఙ్గహన్తో సప్పురిసో **మిత్తాని** ఏకన్తమిత్తాని **గన్థతి** సమ్పాదేతి, **ఏవం** చతూహి సచ్చధమ్మధితిచాగేహి సమన్నాగతో సో సప్పురిసో **అస్మా** లోకా పరం లోకం **పేచ్చ** గన్త్వా ఏకన్తేన సోకకారణస్స అభావతో న సోచతీతి యోజనా.

గోతమ, సబ్బగన్థప్పహీనో తీహి భవేహి విప్పముత్తో **సతో** సతిసమ్పన్నో త్వం, సమణో, **అఞ్ఞం** దేవమనుస్సాదికం **యం అనుసాససి** యం అనుసాసనం కరోసి, **తం** అనుసాసనం సబ్బగన్థప్పహీనస్స తీహి భవేహి **విప్పముత్తస్స** సమణస్స **తే** తవ న సాధూతి సక్కనామకో మారపక్ఖికో యక్ఖో గాథాయ అజ్ఝభాసి.

''**సక్క** సక్కనామక యక్ఖ అనుకమ్పితేన పురిసేన సద్ధిం యేన కేనచి **వణ్ణేన** కారణేన **సంవాసో** ఏకస్మిం ఠానే సహవాసో జాయతి, **తం** అనుకమ్పితబ్బం సహవాసగతం పురిసం సప్పఞ్ఞో మనసా **అనుకమ్పితుం న అరహతి** అనుకమ్పితుంయేవ అరహతి. యా **అనుకమ్పా** కరుణా, యా **అనుద్దయా** మేత్తా, ముదితా చ ఉప్పన్నా, తాయ అనుకమ్పాయ కరుణాయ, తాయ అనుద్దయాయ మేత్తాయ ముదితాయ చ సముస్సాహితేన పసన్నేన మనసా యో **సప్పఞ్ఞో** సప్పురిసో **అఞ్ఞం** దేవమనుస్సాదికం **యం అనుసాసతి** యం అనుసాసనం కరోతి, సో సప్పఞ్ఞో సప్పురిసో తేన అనుసాసనేన **సంయుత్తో** కామచ్ఛన్దాదీనం సంయోజనానం వసేన అననులోమసంయోగేన సంయుత్తో న హోతీతి భగవా అవోచాతి యోజనా.

౧౦౨. సమణ , రాగో చ దోసో చ ఇమే ద్వే ధమ్మా **కుతోనిదానా,** కింనిదానా, కింపచ్చయా భవన్తి, అరతి చ రతి చ లోమహంసో చ ఇమే తయో కుతోజా కుతో భవన్తి? కుమారకా **ధఙ్కం** కాకం గహేత్వా పాదే దీఘసుత్తకేన బన్ధిత్వా సుత్తకోటిం అఙ్గులియం వేఠేత్వా ఓసజన్తి ఇవ, ఏవం మనోవితక్కా కుతో సముట్ఠాయ చిత్తం ఓసజన్తీతి సూచిలోమయక్ఖో భగవన్తం పుచ్ఛి.

రాగో చ దోసో చ ఇమే ద్వే ధమ్మా **ఇతోనిదానా** ఇతో అత్తభావతో నిదానా జాయన్తి; అరతి చ రతి చ లోమహంసో చ ఇమే తయో **ఇతోజా** ఇతో అత్తతో భవన్తి; కుమారకా **ధఙ్కం** కాకం గహేత్వా పాదే దీఘసుత్తకేన బన్ధిత్వా సుత్తకోటిం అఙ్గులియం వేఠేత్వా ఓసజన్తి ఇవ, ఏవం మనోవితక్కా **ఇతో** అత్తభావతో సముట్ఠాయ చిత్తం ఓసజన్తి.

నిగ్రోధస్స **ఖన్ధజా** పారోహా సాఖాసు జాయన్తి ఇవ, వనే రుక్ఖం నిస్సాయ జాతా **మాలువా** లతా తం రుక్ఖం అజ్ఝోత్థరిత్వా **వితతా** ఓతతవితతా తిట్ఠతి ఇవ, ఏవం, యక్ఖ, త్వం సుణోహి **స్నేహజా** తణ్హాస్నేహతో జాతా **అత్తసమ్భూతా** అత్తని సమ్భూతా పున అనేకప్పకారా **మనోవితక్కా** పాపమనోవితక్కా చేవ తంసమ్పయుత్తకిలేసా చ **కామేసు** వత్థుకామేసు **విసత్తా** లగ్గా సంసిబ్బితా ఠితా.

యే పణ్డితా "యం నిదానం అస్స అత్తభావస్సా"తి **యతోనిదానం నం** కిలేసగహనం సముదయసచ్చం పజానన్తి, **తే** పణ్డితా అత్తభావసఙ్ఖాతస్స దుక్ఖసచ్చస్స నిదానభూతం **నం** కిలేసగహనం సముదయసచ్చం మగ్గసచ్చేన **వినోదేన్తి.** **అపునబ్భవాయ** అపునభవసఙ్ఖాతాయ నిరోధసచ్చత్థాయ **అతిణ్ణపుబ్బం** అనమతగ్గే సంసారే సుపినేనాపి అతిణ్ణపుబ్బం **దుత్తరం ఇమం ఓఘం** చతుబ్బిధం సంకిలేసోఘం తరన్తీతి భగవా అవోచాతి యోజనా.

"భగవా, సమణధమ్మస్స కరణం నామ **దుక్కరం,** భగవా, సమణధమ్మస్స కరణం నామ **సుదుక్కరం** సుట్ఠుతరం దుక్కర"న్తి ఏకో కులపుత్తో పబ్బజిత్వా సమణధమ్మం కత్వా అరియభూమిం అప్పత్వా కాలం కత్వా దేవలోకే నిబ్బత్తో, సో దేవపుత్తో భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా ఆహ. కామద, సీలసమాహితా **ఠితత్తా** ఠితసభావా సత్త **సేక్ఖా** పుగ్గలా **దుక్కరం వాపి** సమణధమ్మం కరోన్తి. **అనగారియుపేతస్స** అనగారియం నిగ్గేహభావం ఉపగతస్స పబ్బజితస్స **తుట్ఠి** చతుపచ్చయసన్తోసో సుఖావహా హోతీ"తి భగవా అవోచ.

"భగవా, **యదిదం** యా ఏసా తుట్ఠి సుఖావహా, ఏసా తుట్ఠి దుల్లభా"తి సో దేవపుత్తో ఆహ. "కామద, **యేసం** సేక్ఖానం మనో దివా చ రత్తో చ **భావనాయ రతో** చిత్తవూపసమే రతో, తే సేక్ఖా దుల్లభం వాపి తుస్సనం లభన్తీ"తి భగవా అవోచ.

"భగవా, **యదిద**ం యం ఇదం చిత్తం భావనాయ రతం, తం చిత్తం దుస్సమాదహా"న్తి సో దేవపుత్తో ఆహ. "కామద, యే అరియా ఇన్ద్రియూపసమే రత్తిన్దివం రతా, తే అరియా దుస్సమాదహం వాపి చిత్తం సమాదహన్తి, కామద, తే అరియా మచ్చునో **జాలం** కిలేసజాలం ఛేత్వా మగ్గం గచ్ఛన్తీ"తి భగవా అవోచ.

"భగవా, యో మగ్గో పుబ్బభాగపటిపదావసేన విసమో, సో మగ్గో దుగ్గమో"తి సో దేవపుత్తో ఆహ. "కామద, అరియా దుగ్గమే విసమే వాపి మగ్గం గచ్ఛన్తి, అనరియా విసమే మగ్గే అవంసిరా పపతన్తి, అరియానం సో మగ్గో సమోవ భవే, న అసమో. **హి** సచ్చం **విసమే** విసత్తకాయే అరియా సమా భవన్తీ"తి భగవా అవోచాతి యోజనా.

౧౦౩. యం జేతవనం ఇసిసఙ్ఘనిసేవితం ధమ్మరాజేన ఆవుత్థం, ఇదం తం జేతవనం మమ **పీతిసఞ్జననం** పీతియా సఞ్జననం కరం హి కరం ఏవ.

కమ్మం మగ్గచేతనాకమ్మఞ్చ **విజ్జా** మగ్గపఞ్ఞా చ **ధమ్మో** సమాధి చేవ సమాధిపక్ఖికో చ ధమ్మో **సీలం,** సీలే ఠితస్స **జీవితం** ఉత్తమం, **ఏతేన** అట్ఠఙ్గికేన మగ్గేన సత్తా సుజ్ఝన్తి, గోత్తేన వా ధనేన వా సత్తా న సుజ్ఝన్తి.

తస్మా మగ్గేనేవ సత్తానం విసుజ్ఝనతో అత్తనో అత్థం **సమ్పస్సం** పస్సన్తో పణ్డితో పోసో **యోనిసో** ఉపాయేన **ధమ్మం** బోధిపక్ఖియధమ్మం **విచినే** విచినేయ్య, **ఏవం** విచినవే సతి **తత్థ** అరియమగ్గే విచినన్తో పుగ్గలో సుజ్ఝతి.

సారిపుత్తో సీలేన చ ఉపసమేన చ పారఙ్గతో ఇవ, ఏవం యోపి భిక్ఖు సీలేన చ ఉపసమేన చ పారఙ్గతో, సో భిక్ఖు **ఏతావ పరమో** సారిపుత్తసదిసోవ సియాతి అనాథపిణ్డికనామో దేవపుత్తో భగవన్తం ఉపసఙ్కమిత్వా ఆహాతి యోజనా. **ఇదం** సుత్తం నిబ్బేధభాగియం సుత్తం నామ.

అతీతం అతీతక్ఖన్ధపఞ్చకం తణ్హాదిట్ఠీహి నాన్వాగమేయ్య, **అనాగతం** అనాగతక్ఖన్ధపఞ్చకం తణ్హాదిట్ఠీహి **నప్పటికఙ్ఖే** న పత్థేయ్య. **యం** యస్మా అతీతం **పహీనం** నిరుద్ధం అత్థఙ్గతం, తస్మా అతీతస్స పహీనత్తా నిరుద్ధత్తా అత్థఙ్గతత్తా నాన్వాగమేయ్య. **యం** యస్మా అనాగతం అప్పత్తం, తస్మా న పటికఙ్ఖే.

పచ్చుప్పన్నం ఖన్ధపఞ్చకం వయధమ్మం యత్థ యత్థ సన్తానే వా, యత్థ యత్థ అరఞ్ఞాదీసు వా ఉప్పన్నం, **తత్థ తత్థ** సన్తానే వా, **తత్థ తత్థ** అరఞ్ఞాదీసు వా నం పచ్చుప్పన్నధమ్మం యాహి అనిచ్చానుపస్సనాదీహి విపస్సతి, తాహి అనిచ్చానుపస్సనాదీహి నిబ్బానం రాగాదీహి అసంహీరం అసంకుప్పం భవతి, **తం** నిబ్బానం విపస్సకో పుగ్గలో విద్వా నిబ్బానారమ్మణం ఫలసమాపత్తిం అప్పేన్తో హుత్వా **అనుబ్రూహయే** వడ్ఢేయ్య.

ఆతప్పం సంకిలేసానం ఆతపన్తం వీరియం అజ్జేవ **కిచ్చం** కాతబ్బం, సువే జీవితం వా మరణం వా కో **జఞ్ఞా** జానేయ్య, "సువే వా దానాదిపుఞ్ఞం జానిస్సామీ"తి చిత్తం అనుప్పాదేత్వా "అజ్జేవ కరిస్సామీ"తి ఏవం వీరియం కాతబ్బం. **హి** సచ్చం మరణకారణభావతాయ అహివిచ్ఛికవిససత్థాదిఅనేకాయ సేనాయ వసేన **మహాసేనేన తేన** మచ్చునా సద్ధిం మిత్తసన్థవాకారేన వా లఞ్జదానేన వా సఙ్గరం నత్థీతి.

ఏవం మనసి కత్వా **విహారిం** విహరన్తం ఆతాపిం అహోరత్తం **అతన్దితం** అనలసం ఉట్ఠాహకం సప్పురిసం "భద్దేకరత్తో"తి సన్తో ముని **వే** ఏకన్తేన **ఆచిక్ఖతే** ఆచిక్ఖతియేవాతి యోజనా.

''**చత్తారిమాని భిక్ఖవే**''త్యాదిసుత్తం పాళితో చ అట్ఠకథాతో చ పాకటం.

౧౦౪. నానావిధం నిబ్బేధభాగియం సుత్తం ఆచరియేన నిద్ధారితం, అమ్హేహి చ ఞాతం, "కతమం అసేక్ఖభాగియం సుత్త"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ''**తత్థ కతమం అసేక్ఖభాగియం సుత్త**''న్తిఆది వుత్తం. **తత్థా**తి తేసు సోళససు సంకిలేసభాగియాదీసు సుత్తేసు **కతమం** సుత్తం అసేక్ఖభాగియం సుత్తం నామాతి పుచ్ఛతి.

యస్స ఉత్తమపురిసస్స చిత్తం సేలూపమం **ఠితం** లోకధమ్మవాతేహి నానుకమ్పతి, **రజనీయేసు** లాభాదీసు విరత్తం భవే, సో ఉత్తమపురిసో **కోపనేయ్యే** అలాభాదికే న కుప్పతి, తస్స ఉత్తమపురిసస్స చిత్తం ఏవం అనిచ్చతాదినా భావితం, **నం** భావితచిత్తం ఉత్తమపురిసం వీతిక్కన్తలోకధమ్మహేతుకం దుక్ఖం కుతో ఏస్సతీతి యోజనా. **ఇదం** సుత్తం అసేక్ఖభాగే విసయే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **అసేక్ఖభాగియం** సుత్తం నామ. ఏస నయో ఇతో పరేసుపి వేదితబ్బో.

"అసేక్ఖభాగియం సుత్తం ఇదమేవా"తి వత్తబ్బభావతో ''**ఆయస్మతో చా**''తిఆది వుత్తం.

యో బ్రాహ్మణో బాహితపాపధమ్మత్తా **బాహితపాపధమ్మో** భవే, సో బ్రాహ్మణో నిగ్గతహుంహుంకత్తా **నిహుంహుఙ్కో** భవే, నిగ్గతకిలేసకసావత్తా **నిక్కసావో** భవే, సీలసంవరేన సంయతచిత్తతాయ **యతత్తో** భవే, యో బ్రాహ్మణో చతుమగ్గఞాణవేదేహి అన్తం నిబ్బానం గతత్తా **వేదన్తగూ** భవే, ధమ్మేన వుసితబ్రహ్మచరియత్తా **వుసితబ్రహ్మచరియో** భవే.

యస్స బ్రాహ్మణస్స కుహిఞ్చి లోకే **ఉస్సదా** రాగుస్సదో దోసుస్సదో మోహుస్సదో మానుస్సదో దిట్ఠుస్సదో నత్థి, సో బ్రాహ్మణో **బ్రహ్మవాదం** "అహం బ్రాహ్మణోమ్హీ"తి వాచం వదేయ్యాతి భగవా అవోచాతి యోజనా.

యే బుద్ధా **పాపకే** అకుసలే ధమ్మే బాహిత్వా సదా చరన్తి **సతా** సతిసమ్పన్నా ఖీణసంయోజనా, తే బుద్ధా లోకస్మిం బ్రాహ్మణాతి **వే** ఏకన్తేన కథీయన్తీతి అవోచాతి యోజనా.

యత్థ నిబ్బానే ఆపో చ పథవీ చ తేజో చ వాయో చ **న గాధతి** న పతిట్ఠహతి, **తత్థ** నిబ్బానే **సుక్కా** గహా చేవ తారకా చ న జోతన్తి, **తత్థ** నిబ్బానే ఆదిచ్చో నప్పకాసతి, **తత్థ** నిబ్బానే చన్దిమా న భాతి, **తత్థ** నిబ్బానే తమో న విజ్జతి.

యో బ్రాహ్మణో **అత్తనా** సయం ముని మోనేన యదా తం నిబ్బానం **అవేది** విన్దతి పటిలభతి పటివిజ్ఝతి, **అథ** పటివిజ్ఝనక్ఖణే సో బ్రాహ్మణో **రూపా** రూపధమ్మతో చ **అరూపా** అరూపధమ్మతో చ **సుఖదుక్ఖా** సుఖదుక్ఖతో చ పముచ్చతీతి అవోచాతి యోజనా.

యక్ఖ, యో బ్రాహ్మణో **సకేసు** సకఅత్తభావేసు **ధమ్మేసు** ఉపాదానక్ఖన్ధేసు సచ్చేసు, ధమ్మేసు చ పారగూ హోతి, **అథ** పారగమనక్ఖణే సో బ్రాహ్మణో **ఏతం** అజకలాపకం తయా వుత్తం ఏతం **పిసాచం** కిలేసపిసాచఞ్చ , తయా కతం **అక్కులఞ్చ** అక్కులం, పక్కులకరణం అతివత్తతీతి అవోచాతి యోజనా.

యో భిక్ఖు **ఆయన్తిం** ఆగచ్ఛన్తిం పురాణదుతియికం భరియం వా, అఞ్ఞం ఆగచ్ఛన్తిం ఇత్థిం వా చిత్తేన న అభినన్దతి, **పక్కమన్తిం** పురాణదుతియికం భరియం వా, అఞ్ఞం పక్కమన్తిం ఇత్థిం వా చిత్తేన న సోచతి, **సఙ్గా** పఞ్చవిధతోపి సఙ్గతో ముత్తం సఙ్గామజిం **తం** భిక్ఖుం "బ్రాహ్మణ"న్తి అహం వదామీతి అవోచాతి యోజనా.

ఏత్థ నదియం బహుజనో న్హాయతి, సో బహుజనో న్హాయకో **ఉదకేన** ఉదకన్హానేన సుచీ న హోతి. **యమ్హి** పుగ్గలే **సచ్చం,** సచ్చతో సేసధ**మ్మో** చ అత్థి, సో పుగ్గలో సుచీ చ హోతి, సో పుగ్గలో బ్రాహ్మణో చ హోతీతి అవోచాతి యోజనా; సుచిఅసుచిభావో **టీకాయం** విత్థారతో వుత్తోవ.

ఆతాపినో ఝాయతో యస్స బ్రాహ్మణస్స **ధమ్మా** సచ్చధమ్మా యదా **హవే** ఏకన్తేన పాతుభవన్తి, తదా ధమ్మానం పాతుభవనక్ఖణే సో బ్రాహ్మణో మారసేనం **విధూపయం** విధూపయన్తో తిట్ఠతి. "కిమివా"తి వత్తబ్బత్తా "**సూరియోవ ఓభాసయమన్తలిక్ఖ**"న్తి వుత్తం. సూరియో అన్తలిక్ఖం ఓభాసయన్తో తిట్ఠతి ఇవ, ఏవం తిట్ఠతీతి యోజనా.

యో పంసుకూలికో భిక్ఖు సబ్బాని చత్తారి **యోగాని** ఉపాతివత్తో సకిఞ్చనే లోకే **అకిఞ్చనో ఇరియతి** చతుబ్బిధఇరియాపథం వత్తేతి. **అపహానధమ్మం** కేనచి మగ్గేన అప్పహానసభావం అప్పత్తకాయేన అప్పత్తం **తేవిజ్జపత్తం,** ఇరియమానం సన్తిన్ద్రియం తం పంసుకూలికం భిక్ఖుం తుమ్హే పస్సథ.

ఆజానియం పురిసఆజానీయం **జాతిబలనిసేధం** "అహం జాతిబ్రాహ్మణో"తి జాతిమత్తకేన పవత్తమానబలనిసేధకం తం పంసుకూలికం భిక్ఖుం సమ్బహులా ఉళారా దేవతా బ్రహ్మం విమానం ఉపసఙ్కమిత్వా **ఇధ** సాసనే, బ్రహ్మవిమానే వా పసన్నచిత్తా హుత్వా నమస్సన్తి. **నిధాతి** చ ఏత్థ **న**-కారో ఆగమో.

పురిసాజఞ్ఞ **తే** తవ అమ్హాకం నమో అత్థు, పురిసుత్తమ **తే** తవ అమ్హాకం నమో అత్థు, యస్స **తే** తవ నిస్సయం మయం నాభిజానామ, సో త్వం కిం పుగ్గలం నిస్సాయ ఝాయసీతి అవోచున్తి యోజనా.

యే భిక్ఖూ కాలేన కాలం ధమ్మస్సవనవసేన చిరరత్తం సమేతికా భవన్తి, ఇమే భిక్ఖూ సహాయా హోన్తి వత. **నేసం** సహాయానం భిక్ఖూనం **ధమ్మో** బుద్ధప్పవేదితే ధమ్మే సద్ధమ్మో సమేతి.

కప్పినేన అరియప్పవేదితే ధమ్మే సువినీతా తే సహాయకా భిక్ఖూ సవాహినిం మారం జేత్వా అన్తిమం **దేహం** అత్తభావం ధారేన్తీతి అవోచాతి యోజనా.

సిథిలం వీరియం ఆరబ్భ సబ్బదుక్ఖప్పమోచనం ఇదం నిబ్బానం యోగావచరేన న అధిగన్తబ్బం, **అప్పేన** అప్పకేన థామసా ఇదం నిబ్బానం న అధిగన్తబ్బం.

అయఞ్చ యోగావచరో భిక్ఖు దహరో, యో పురిసో సవాహినిం మారం జేత్వా అన్తిమం **దేహం** అత్తభావం ధారేతి, సో **అయం** పురిసో సో ఉత్తమపురిసోవాతి అవోచాతి యోజనా. "పురిసో"తి వత్తబ్బే ఛన్దానురక్ఖణవసేన "పోరిసో"తి వుత్తం.

మోఘరాజ, దుబ్బణ్ణకో లూఖచీవరో సదా **సతో** సతిసమ్పన్నో ఖీణాసవో చ విసంయుత్తో చ కతకిచ్చో చ అనాసవో చ తేవిజ్జో చ ఇద్ధిప్పత్తో చ చేతోపరియాయకోవిదో చ సో భిక్ఖు సవాహినిం మారం జేత్వా అన్తిమం దేహం ధారేతీతి అవోచాతి యోజనా.

౧౦౫. "**తథాగతో**"తిఆదీసు యోజనా పాకటా. **ఇదం** సుత్తం అసేక్ఖభాగే విసయే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **అసేక్ఖభాగియం** సుత్తం నామ.

౧౦౬. నానావిధం అసేక్ఖభాగియం సుత్తం ఆచరియేన నిద్ధారితం, అమ్హేహి చ ఞాతం, "కతమం సంకిలేసభాగియఞ్చ వాసనాభాగియఞ్చ సుత్త"న్తి వత్తబ్బత్తా "**తత్థ కతమం సంకిలేసభాగియఞ్చ వాసనాభాగియఞ్చ సుత్త**"న్తిఆది వుత్తం. **తత్థా**తి తేసు సోళససు సంకిలేసభాగియాదీసు సుత్తేసు **కతమం** సుత్తం సంకిలేసభాగియఞ్చ వాసనాభాగియఞ్చ సుత్తం నామాతి పుచ్ఛతి.

ఛన్నం ఆపత్తిం ఆపజ్జిత్వా ఛన్నం ఛాదేన్తం భిక్ఖుం దుక్కటాదివస్సో అతివస్సతి, **వివటం** ఆపత్తిం ఆపజ్జిత్వా వివటం దేసేన్తం ఆచిక్ఖన్తం భిక్ఖుం దుక్కటాదివస్సో నాతివస్సతి, **తస్మా** ఛన్నస్స అతివస్సనతో చ వివటస్స నాతివస్సనతో చ **ఛన్నం** ఛాదితబ్బం ఆపత్తిం **వివరేథ** దేసేథ ఆరోచేథ , **ఏవం** వివరణే సతి **తం** వివరన్తం భిక్ఖుం దుక్కటాదివస్సో నాతివస్సతీతి యోజనా.

"ఇమస్మిం సుత్తే కిత్తకేన సంకిలేసో దస్సితో, కిత్తకేన వాసనా దస్సితా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "ఛన్నమతివస్సతీ"తి సంకిలేసో, 'వివటం నాతివస్సతీ'తి వాసనా, 'తస్మా ఛన్నం వివరేథ, ఏవం తం నాతివస్సతీ'తి అయం సంకిలేసో చ వాసనా చా"తి వుత్తం. "**ఛన్నమతివస్సతీ**"తి ఏత్తకేన సంకిలేసో దస్సితో. "**వివటం నాతివస్సతీ**"తి ఏత్తకేన వాసనా దస్సితా. "**తస్మా ఛన్నం వివరేథ, ఏవం తం నాతివస్సతీ**"తి ఏత్తకేన అయం సంకిలేసో చ దస్సితో, అయం వాసనా చ దస్సితా. **ఇదం**

“ఛన్నం…పే… వస్సతీ”తి సుత్తం సంకిలేసభాగే విసయే చ వాసనాభాగే విసయే చ వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **సంకిలేసభాగియఞ్చ వాసనాభాగియఞ్చ** సుత్తం నామ.

“సంకిలేసభాగియఞ్చ వాసనాభాగియఞ్చ సుత్తం ఏత్తకమేవా”తి వత్తబ్బత్తా **“చత్తారోమే మహారాజా”**తిఆది వుత్తం. “తేసు చతూసు పుగ్గలేసు కతమే పుగ్గలా సంకిలేసభాగియా, కతమే పుగ్గలా వాసనాభాగియా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **“తత్థ యో చ పుగ్గలో”**తిఆది వుత్తం. **తత్థా**తి తేసు చతూసు తమోతమపరాయణాదీసు పుగ్గలేసు. తస్సత్థో పాకటో. **ఇదం** “చత్తారోమే”తిఆదికం సుత్తం సంకిలేసభాగియేసు ద్వీసు పుగ్గలేసు చ వాసనాభాగియేసు ద్వీసు పుగ్గలేసు చ వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **సంకిలేసభాగియఞ్చ వాసనాభాగియఞ్చ** సుత్తం నామ.

నానావిధం సంకిలేసభాగియఞ్చ వాసనాభాగియఞ్చ సుత్తం ఆచరియేన నిద్ధారితం, అమ్హేహి చ ఞాతం, “కతమం సంకిలేసభాగియఞ్చ నిబ్బేధభాగియఞ్చ సుత్తం నామా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **తత్థ కతమం సంకిలేసభాగియఞ్చ నిబ్బేధభాగియఞ్చ సుత్త**”న్తిఆది వుత్తం. తస్సత్థో వుత్తనయేన వేదితబ్బో.

అయసం యం బన్ధనఞ్చ దారుజం యం బన్ధనఞ్చ పబ్బజం యం బన్ధనఞ్చ లోకే అత్థి, **తం** అయసాదిబన్ధనం “దళ్హం బన్ధన”న్తి **ధీరా** బుద్ధాదయో పణ్డితపురిసా న ఆహు. మణికుణ్డలేసు చ పుత్తేసు చ దారేసు చ యా **సారత్తరత్తా** బలవరాగరత్తా అపేక్ఖా లోకే విజ్జతి, తం సారత్తరత్తఅపేక్ఖాసఙ్ఖాతం రాగబన్ధనం “దళ్హం బన్ధన”న్తి **ధీరా** పణ్డితపురిసా ఆహు. ఇమినా సుత్తప్పదేసేన **అయం** సారత్తరత్తఅపేక్ఖాసఙ్ఖాతో అకుసలధమ్మో **సంకిలేసో** దస్సితో.

“కేన నిబ్బేధో దస్సితో”తి వత్తబ్బత్తా **“ఏత**”న్తిఆది వుత్తం. **ధీరా** పణ్డితపురిసా **ఏతం** రాగబన్ధనం “దళ్హం బన్ధన”న్తి ఆహు. **ఏతం** రాగబన్ధనం **ఓహారినం** హేట్ఠా అపాయం అవహరణం హోతి, **సిథిలం** బన్ధనట్ఠానే ఛవిఆదీని అకోపేతత్తా సిథిలం హోతి, **దుప్పముఞ్చం** లోభవసేన ఏకవారమ్పి ఉప్పన్నస్స రాగబన్ధనస్స దుమ్మోచయత్తా దుప్పముఞ్చం హోతి, పణ్డితపురిసా **ఏతమ్పి** వుత్తప్పకారం రాగబన్ధనమ్పి మగ్గేన **ఛేత్వాన** అనపేక్ఖినో హుత్వా కామసుఖం పహాయ పరిబ్బజన్తి. ఇతి ఇమినా సుత్తప్పదేసేన **అయం** మగ్గో **నిబ్బేధో** దస్సితో. **ఇదం** “అయస”న్తిఆదికం సుత్తం రాగాదిసంకిలేసభాగే విసయే చ వాసనాభాగే విసయే చ వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **సంకిలేసభాగియఞ్చ వాసనాభాగియఞ్చ సుత్తం** నామ.

౧౦౭. భిక్ఖవే, **యఞ్చ చేతేతి** యఞ్చ చేతనం నిబ్బత్తేతి, **యఞ్చ పకప్పేతి** యఞ్చ పకప్పనం కరోతి, **యఞ్చ అనుసేతి** యఞ్చ అనుసయనం భవతి, **ఏతం** చేతనం ఏతం పకప్పనం ఏతం అనుసయనం విఞ్ఞాణస్స ఠితియా **ఆరమ్మణం** పచ్చయో హోతి. **ఆరమ్మణే** పచ్చయే సతి తస్స అభిసఙ్ఖార **విఞ్ఞాణస్స** పతిట్ఠా హోతి. తస్మిం అభిసఙ్ఖార**విఞ్ఞాణే** పతిట్ఠితే విరుళ్హే సతి ఆయతిం **పునబ్భవాభినిబ్బత్తి** విఞ్ఞాణాదినిబ్బత్తి హోతి. ఆయతిం పునబ్భవాభినిబ్బత్తియా సతి ఆయతిం జాతిజరామరణం సమ్భవతి. ఆయతిం సోక…పే… సముదయో హోతి.

భిక్ఖవే, చే నో చేతేతి, చే నో పకప్పేతి, **అథ** తథాపి చే **అనుసేతి** అనుసయనం భవతి, ఏవం సతి **ఏతం** అనుసయనం **విఞ్ఞాణస్స** అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణస్స **ఆరమ్మణం** పచ్చయో హోతి…పే… సముదయో హోతి. **ఇతి** ఇమినా సుత్తప్పదేసేన **అయం** వుత్తప్పకారో చేతయనాదికో అకుసలధమ్మో **సంకిలేసో** దస్సితో.

“కేన నిబ్బేధో దస్సితో”తి వత్తబ్బత్తా **“యతో చా”**తిఆది వుత్తం. భిక్ఖవే, యతో చ అరియమగ్గికో నేవ చేతేతి, నో చ పకప్పేతి, నో చ అనుసేతి, ఏతం అచేతయనం ఏతం అకప్పనం ఏతం అననుసయనం **విఞ్ఞాణస్స** అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణస్స **ఆరమ్మణం** పచ్చయో న హోతి...పే.... ఆయతిం జాతిజరామరణం నిరుజ్ఝతి, ఆయతిం సోక...పే.... యాసా నిరుజ్ఝన్తి... పే.... నిరోధో హోతి. **ఇతి** ఇమినా సుత్తప్పదేసేన **అయం** అరియమగ్గో **నిబ్బేధో** దస్సితో. **ఇదం** “యఞ్చ భిక్ఖవే”తిఆదికం సుత్తం సంకిలేసభాగే విసయే చ నిబ్బేధభాగే విసయే చ వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **సంకిలేసభాగియఞ్చ నిబ్బేధభాగియఞ్చ** సుత్తం నామ.

౧౦౮. నానావిధం సంకిలేసభాగియఞ్చ నిబ్బేధభాగియఞ్చ సుత్తం ఆచరియేన నిద్ధారితం, అమ్హేహి చ ఞాతం, “కతమం సంకిలేసభాగియఞ్చ అసేక్ఖభాగియఞ్చ సుత్త”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **“తత్థ కతమం సంకిలేసభాగియఞ్చ అసేక్ఖభాగియఞ్చ సుత్త”**న్తిఆది వుత్తం. తస్సత్థో వుత్తనయేన వేదితబ్బో.

భిక్ఖవే, అస్సుతవా పుథుజ్జనో **సముద్దో** జలసాగరసముద్దో “సముద్దో సముద్దో”తి భాసతి. కేనట్ఠేన భాసతి? దుప్పూరణట్ఠేన చ సంసరణట్ఠేన చ దురతిక్కమనట్ఠేన చ సముద్దోతి భాసతి. ఏవం సతి, భిక్ఖవే, ఏసో జలసాగరసముద్దో **అరియస్స** భగవతో వినయే వుత్తప్పకారట్ఠేన సముద్దో న హోతి. భిక్ఖవే, **ఏసో** జలసాగరసముద్దో మహా ఉదకరాసి మహా ఉదకణ్ణవో హోతి. భిక్ఖవే, చక్ఖు పురిసస్స సముద్దో హోతి, **తస్స** చక్ఖుస్స **రూపమయో** రూపాయతనమయో వేగో. కేనట్ఠేన? పథవితో యావ అకనిట్ఠబ్రహ్మలోకా నీలాదిరూపారమ్మణం సమోసరన్తమ్పి దుప్పూరణట్ఠేన చ అనమతగ్గే సంసారే సంసరణట్ఠేన చ దురతిక్కమనట్ఠేన చ చక్ఖుమేవ సముద్దో హోతి. నీలాదిరూపాయతనస్స అప్పమేయ్యస్స అప్పమేయ్యేన ఊమిమయేన వేగేన సంసరణట్ఠేన నీలాదిరూపమేవ వేగో హోతి. **ఇతి** ఇమినా సుత్తప్పదేసేన **అయం** చక్ఖు సముద్దో రూపమయో వేగో చ **సంకిలేసో** సంకిలేసహేతు దస్సితో.

“కేన అసేక్ఖో దస్సితో”తి వత్తబ్బత్తా **“యో త”**న్తిఆది వుత్తం. యస్మిం అరహత్తఫలే ఠితో **యో** అరహా రూపమయం తం వేగం **సహతి** మనాపే రూపే రాగం, అమనాపే రూపే దోసం, అసమపేక్ఖనే మోహం అనుప్పాదేన్తో హుత్వా ఉపేక్ఖకభావేన సహతి, **అయం** అరహా, భిక్ఖవే, సఊమిం సావట్టం సగహం సరక్ఖసం చక్ఖుసముద్దం అతరీతి వుచ్చతి, తిణ్ణో పారఙ్గతో థలే తిట్ఠతి బ్రాహ్మణోతి వుచ్చతి. **ఇతి** ఇమినా సుత్తప్పదేసేన **అయం** అరహత్తఫలభూతో **అసేక్ఖో** దస్సితో.

“సోతం భిక్ఖవే”తిఆదీసుపి ఇమినా నయేన యథాసమ్భవం అత్థో వేదితబ్బో. ఇదం “సముద్దో”తిఆదికం సుత్తం సంకిలేసభాగే విసయే చ అసేక్ఖభాగే విసయే చ వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **సంకిలేసభాగియఞ్చ అసేక్ఖభాగియఞ్చ** సుత్తం నామ.

“ఏత్తకమేవా”తి వత్తబ్బత్తా **“ఛయిమే”**తిఆది వుత్తం. భిక్ఖవే, లోకస్మిం సత్తానం **అనయాయ** అనత్థాయ పాణీనం బ్యాబాధాయ ఇమే మయా వుచ్చమానా బళిసా ఛ భవన్తి. కతమే ఛ? భిక్ఖవే, **చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యా** చక్ఖువిఞ్ఞాణేన విఞ్ఞేయ్యా ఇట్ఠా **కన్తా** కామనీయా **మనాపా** మనవడ్ఢకా **పియరూపా** పియసభావా **కామూపసంహితా** కిలేసకామసహితా **రజనీయా రూపా** నీలాదిరూపారమ్మణా సన్తి, **తం** వుత్తప్పకారం రూపం భిక్ఖు **చే అభినన్దతి** సప్పీతికతణ్హాయ అభిముఖో నన్దతి, **చే అభివదతి** “అహో సుఖం అహో సుఖ”న్తి వదాపేన్తియా తణ్హాయనవసేన అభివదతి, **చే అజ్ఝోసాయ తిట్ఠతి** గిలిత్వా వియ పరినిట్ఠపేత్వా తిట్ఠతి, ఏవం సతి, భిక్ఖవే, **అయం** భిక్ఖు “గిలితబళిసో...పే.... పాపిమతో”తి వుచ్చతి. ఏత్థ చ నీలాదిభేదేన అనేకవిధత్తా

“రూపా ఇట్ఠా…పే॰… రజనీయా”తి బహువచననిద్దేసో కతోపి రూపాయతనరూపారమ్మణభావేన చ చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యభావేన చ ఏకవిధతం అనతివత్తనతో “త”న్తి ఏకవచననిద్దేసో కతోతి వేదితబ్బో. ‘‘**సన్తి, భిక్ఖవే, సోతవిఞ్ఞేయ్యా**’’తిఆదీసుపి ఇమినా నయేన యథాసమ్భవం అత్థో వేదితబ్బో. **ఇతి** ఇమినా సుత్తప్పదేసేన **అయం** చక్ఖువిఞ్ఞేయ్యాదికో ఛబ్బిధో బళిసో **సంకిలేసో** కిలేసహేతు దస్సితో.

“కేన అసేక్ఖో దస్సితో”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**సన్తి చా**’’తిఆది వుత్తం.

అభేది భిన్ది, **పరిభేది** పరిసమన్తతో భిన్ది. **ఇతి** ఇమినా సుత్తప్పదేసేన **అయం** అరహత్తఫలభూతో **అసేక్ఖో** దస్సితో. **ఇదం** “ఛయిమే”తిఆదికం సుత్తం వుత్తనయేన సంకిలేసభాగియఞ్చ అసేక్ఖభాగియఞ్చ సుత్తం నామ.

౧౮౯. నానావిధం సంకిలేసభాగియఞ్చ అసేక్ఖభాగియఞ్చ సుత్తం ఆచరియేన నిద్ధారితం, అమ్హేహి చ ఞాతం, “కతమం సంకిలేసభాగియఞ్చ నిబ్బేధభాగియఞ్చ అసేక్ఖభాగియఞ్చ సుత్త”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తత్థ కతమం సంకిలేసభాగియఞ్చ నిబ్బేధభాగియఞ్చ అసేక్ఖభాగియఞ్చ సుత్త**’’న్తిఆది వుత్తం.

అయం లోకో సత్తలోకో **సన్తాపజాతో** ఞాతిబ్యసనాదివసేన జాతసోకసన్తాపో చేవ రాగాదివసేన జాతపరిళాహసన్తాపో చ **ఫస్సపరేతో** అనేకేహి దుక్ఖసమ్ఫస్సేహి అభిభూతో **రోదం** రోదన్తో వదతి. కిన్తి వదతి? అత్తనా ఫుట్ఠం దుక్ఖం అభావితకాయతాయ అధివాసేతుం అసక్కోన్తో హుత్వా “అహో దుక్ఖం, ఈదిసం దుక్ఖం మయ్హం సత్తునోపి మా హోతూ”తిఆదినా రోదన్తో విలపన్తో వదతి, “కస్మా ఏవం వదతీ”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**అత్తతో యేన యేన హి మఞ్ఞన్తీ**’’తిఆది వుత్తం. ఏతే సత్తా యేన యేన కామఞ్జోసాదినా పకారేన అత్తతో దుక్ఖస్స పటికారం మఞ్ఞన్తి, **తతో** పకారతో **అఞ్ఞథా** అఞ్ఞేన పకారేన **తం** దుక్ఖం తికిచ్ఛితబ్బం **హి** యస్మా హోతి.

అఞ్ఞథాభావీతి యస్మా రోదం రోదన్తో వదతి, యేన యేన వా పరవిహింసాదిపకారేన అత్తనో వడ్ఢిం మఞ్ఞన్తి ఆసీసన్తి, తతో పకారతో అఞ్ఞథా అవడ్ఢి ఏవ హోతి. **తం** ఆసీసితబ్బం అఞ్ఞథాభావి అవడ్ఢితభావి ఏవ **హి** యస్మా హోతి, తస్మా మఞ్ఞితబ్బస్స ఆసీసితబ్బస్స అఞ్ఞథా భవనసీలత్తా రోదం రోదన్తో వదతి, అయం సత్తలోకో రోదన్తో చ హుత్వా వదతి. “కి”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**భవసత్తో**’’తిఆది వుత్తం. **భవసత్తో** కామభవాదీసు సత్తో విసత్తో లోకో **భవమేవ** కామభవాదిభవమేవ అభినన్దతి. **యం** భవం అభినన్దతి, తం జరామరణాదిఅనేకబ్యసనానుబన్ధత్తా భయానకట్ఠేన **భయం** హోతి. **యస్స** యతో జరామరణాదితో భాయతి, తం జరామరణాదిదుక్ఖస్స అధిట్ఠానభావతో **దుక్ఖం** దుక్ఖాధిట్ఠానం హోతి. **ఇతి** ఇమినా సుత్తప్పదేసేన **అయం** సన్తాపాదికో **సంకిలేసో** సంకిలేసహేతు దస్సితో.

సంకిలేసో దస్సితో, “కేన నిబ్బేధో దస్సితో”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**భవవిప్పహానాయ ఖో**’’తిఆది వుత్తం. **భవవిప్పహానాయ ఖో పన** కామభవాదికస్స భవస్స పజహనత్థాయ ఏవ ఇదం మయా అధిగతం మగ్గ**బ్రహ్మచరియం** వుస్సతి. **ఇతి** ఇమినా సుత్తప్పదేసేన **అయం** బ్రహ్మచరియభూతో మగ్గో **నిబ్బేధో** దస్సితో.

“భవవిప్పహానాయా”తిఆదినా ఏకన్తేన నియ్యానికమగ్గో నిబ్బేధో ఆచరియేన దస్సితో, అమ్హేహి చ ఞాతో, “కతమో అనియ్యానికమగ్గో”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**యే హి కేచి సమణా వా**’’తిఆది వుత్తం. **హి**-సద్దో వాచాసిలిట్ఠత్థో. యే కేచి సమణా వా యే కేచి బ్రాహ్మణా వా **భవేన** రూపభవేన **భవస్స** కామభవస్స విప్పమోక్ఖం ఆహంసు, **భవేన** అరూపభవేన **భవస్స**

కామభవస్స చేవ రూపభవస్స చ విప్పమోక్ఖం ఆహంసు, సబ్బే తే సమణా వా సబ్బే తే బ్రాహ్మణా వా **భవస్మా** వుత్తప్పకారభవతో అవిప్పముత్తా భవన్తీతి అహం వదామి.

“రూపభవాదినా యే చ కామభవాదిభవస్స విప్పమోక్ఖం ఆహంసూ”తి వత్తబ్బత్తా విభవేన భవస్స నిస్సరణం ఆహంసూతి దస్సేతుం **‘‘యే వా పనా’’**తిఆది వుత్తం. యే వా పన కేచి సమణా వా యే వా పన కేచి బ్రాహ్మణా వా **విభవేన** ఉచ్ఛేదదిట్ఠియా **భవస్స** సంసారభవస్స నిస్సరణం ఆహంసు, సబ్బే తే సమణా వా సబ్బే తే బ్రాహ్మణా వా **భవస్మా** సంసారభవతో అనిస్సటావ హోన్తీతి అహం వదామి. “కస్మా అనిస్సటా”తి వత్తబ్బత్తా అనిస్సటకారణం దస్సేతుం **‘‘ఉపధిం హీ’’**తిఆది వుత్తం. ఇదం **దుక్ఖం** సంసారదుక్ఖం **ఉపధిం** ఖన్ధూపధికిలేసూపధిఅభిసఙ్ఖారూపధయో పటిచ్చ **హి** యస్మా సమ్భోతి, తస్మా అనిస్సటా హోన్తి. **ఇతి** ఇమినా సుత్తప్పదేసేన **అయం** మిచ్ఛాదిట్ఠిసఙ్ఖాతో **సంకిలేసో** దస్సితో.

యే హి “కేచీ”తిఆదినా సంకిలేసో దస్సితో, “కేన నిబ్బేధో దస్సితో”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘సబ్బుపాదానక్ఖయా’’**తిఆది వుత్తం. **సబ్బుపాదానక్ఖయా** అరియమగ్గతో **దుక్ఖస్స** సంసారదుక్ఖస్స సమ్భవో నత్థి. **ఇతి** ఇమినా సుత్తప్పదేసేన **అయం** అరియమగ్గో **నిబ్బేధో** దస్సితో.

“వుత్తప్పకారా అఞ్ఞసుత్తప్పదేసేనపి దస్సితో”తి దస్సేతుం **‘‘లోకమిమ’’**న్తిఆది వుత్తం. **పుథూ** విసుం విసుం అవిజ్జాయ **పరేతం** అభిభూతం **భూతరతం** భూతేసు ఇత్థిపురిసేసు అఞ్ఞమఞ్ఞరతం **భూతం** ఖన్ధపఞ్చకం భవేహి అపరిముత్తం ఇమం లోకం మమ చిత్త త్వం పస్స. **యే కేచి భవా** ఇత్తరఖణా వా భవా, దీఘాయుకా వా భవా, సాతవన్తో వా భవా, అసాతవన్తో వా భవా పఞ్చక్ఖన్ధా **సబ్బధి** “ఉద్ధం అధో తిరియ”న్తి ఇమేసు సబ్బేసు **సబ్బత్థతాయ** సబ్బత్థభావేన అహేసుం, **సబ్బే తే** వుత్తప్పకారా భవా నిచ్చధువరహితత్తా **అనిచ్చా** సమ్పీళితత్తా **దుక్ఖా** విపరిణామభావతో **విపరిణామధమ్మా** అహేసుం. **ఇతి** ఇమినా సుత్తప్పదేసేన **అయం** అవిజ్జాదికో **సంకిలేసో** దస్సితో.

“లోకమిమ”న్తిఆదినా సంకిలేసో దస్సితో, “కేన నిబ్బేధో దస్సితో”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘ఏవమేత’’**న్తిఆది వుత్తం. **ఏవం** వుత్తప్పకారేన **ఏతం** ఖన్ధపఞ్చకం యథాభూతం **సమ్మప్పఞ్ఞాయ** సస్స అత్తనో మగ్గపఞ్ఞాయ, విపస్సనాపఞ్ఞాయ వా **పస్సతో** పస్సన్తస్స పుగ్గలస్స భవతణ్హా పహీయతి, సమ్మప్పఞ్ఞాయ యథాభూతం ఖన్ధపఞ్చకం పస్సన్తో **విభవం** ఉచ్ఛేదదిట్ఠిం **నాభినన్దతి** న పత్థేతి. తస్స పుగ్గలస్స సబ్బసో తణ్హానం ఖయా **అసేసవిరాగనిరోధో** అసేసవిరాగసఙ్ఖాతేన మగ్గేన నిరోధో నిరుజ్ఝనం **నిబ్బానం** నిబ్బుతి హోతి. **ఇతి** ఇమినా సుత్తప్పదేసేన **అయం** మగ్గో **నిబ్బేధో** దస్సితో.

“ఏవమేత”న్తిఆదినా నిబ్బేధో దస్సితో, “కేన అసేక్ఖో దస్సితో”తి వత్తబ్బత్తా **‘‘తస్స నిబ్బుతస్సా’’**తిఆది వుత్తం. తణ్హాదిట్ఠినిబ్బుతస్స తస్స **భిక్ఖునో అనుపాదా** కిలేసాభిసఙ్ఖారానం అనుప్పాదనతో అగ్గహణతో పునబ్భవో న హోతి, ఏవంభూతేన అరియపుగ్గలేన పుబ్బే అత్తానం అభిభూతో పఞ్చవిధో మారో విజితో అహోసి, అనేన అరియపుగ్గలేన పఞ్చహి మారేహి సఙ్గామో విజితో, సఙ్గామే, ఇట్ఠానిట్ఠాదీసు వా **తాదీ** తాదిలక్ఖణప్పత్తో అరియపుగ్గలో సబ్బభవాని **ఉపచ్చగా** అతిక్కన్తోవ జాతో. **ఇతి** ఇమినా సుత్తప్పదేసేన **అయం** అసేక్ఖో దస్సితో. **ఇదం** వుత్తప్పకారం “అయం లోకో”తిఆదికం సుత్తం సంకిలేసభాగే విసయే చ నిబ్బేధభాగే విసయే చ అసేక్ఖభాగే విసయే చ వాచకఞాపకభావేన ఏకదేసవసేన పవత్తనతో **సంకిలేసభాగియఞ్చ నిబ్బేధభాగియఞ్చ అసేక్ఖభాగియఞ్చ** సుత్తం నామ.

“ఏత్తకమేవా”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**చత్తారోమే**’’తిఆది వుత్తం. అన్ధపుథుజ్జనో సంసారసోతస్స అనుకూలభావేన గచ్ఛనతో **అనుసోతగామీ** నామ, కల్యాణపుథుజ్జనో సంసారసోతస్స నిబ్బిదానుపస్సనాదీహి పటిక్కూలవసేన పవత్తనతో **పటిసోతగామీ** నామ, సేక్ఖో అచలప్పసాదాదిసమన్నాగమేన ఠితసభావత్తా **ఠితత్తో** నామ, అసేక్ఖో సంసారపారఙ్గతవసేన తిట్ఠనతో ‘‘**థలే తిట్ఠతీ**’’తి వుచ్చతి.

“తేసు చతూసు పుగ్గలేసు కతమో పుగ్గలో సంకిలేసభాగియాదీ”తి వత్తబ్బభావతో ‘‘**తత్థ యోయ**’’న్తిఆది వుత్తం.

౧౧౦. నానావిధం సంకిలేసభాగియఞ్చ నిబ్బేధభాగియఞ్చ అసేక్ఖభాగియఞ్చ సుత్తం ఆచరియేన నిద్ధారితం, అమ్హేహి చ ఞాతం, “కతమం సంకిలేసభాగియఞ్చ వాసనాభాగియఞ్చ నిబ్బేధభాగియఞ్చ సుత్త”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తత్థ కతమ**’’న్తిఆది వుత్తం.

అభిజాతియో పుగ్గలా ఛ సంవిజ్జన్తి లోకస్మిం, కణ్హే నీచే కులే నిబ్బత్తో **కణ్హాభిజాతికో,** కణ్హధమ్మసమన్నాగతత్తా వా **కణ్హో కణ్హాభిజాతికో** హుత్వా **కణ్హం** కాళకం దసవిధం దుస్సీల్యధమ్మం **అభిజాయతి** పసవతి, ఏసో పుగ్గలో అత్థి. వుత్తప్పకారేన కణ్హో కణ్హాభిజాతికో హుత్వా **సుక్కం** దసవిధం కుసలధమ్మం అభిజాయతి, ఏసో పుగ్గలో అత్థి. కణ్హో కణ్హాభిజాతికో హుత్వా అకణ్హం అసుక్కం అకణ్హఅసుక్కవిపాకం **అచ్చన్తదిట్ఠం** నిబ్బానం ఆరాధేతి, ఏసో పుగ్గలో అత్థి. వుత్తవిపరియాయేన తయో పుగ్గలా జానితబ్బా.

“తేసు కతమే పుగ్గలా సంకిలేసభాగియా”తిఆదినా వత్తబ్బత్తా ‘‘**తత్థ యో చా**’’తిఆది వుత్తం.

“ఏత్తకమేవా”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**చత్తారిమానీ**’’తిఆది వుత్తం.

౧౧౧. నానావిధం సంకిలేసభాగియఞ్చ వాసనాభాగియఞ్చ నిబ్బేధభాగియఞ్చ సుత్తం ఆచరియేన నిద్ధారితం, అమ్హేహి చ ఞాతం, “కతమం వాసనాభాగియఞ్చ నిబ్బేధభాగియఞ్చ సుత్త”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తత్థ కతమం వాసనాభాగియఞ్చ నిబ్బేధభాగియఞ్చా**’’తిఆది వుత్తం.

మానుసత్తం మనుస్సభావం లద్ధాన కిచ్చం, అకిచ్చఞ్చ ద్వే భవన్తి, ద్వే కిచ్చానియేవ కత్తబ్బాని. తేనాహ అట్ఠకథాచరియో (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౧౧౧) “కత్తబ్బ”న్తి దస్సేతి. “కతమం కత్తబ్బం కిచ్చ”న్తి వత్తబ్బత్తా కత్తబ్బకిచ్చం దస్సేతుం ‘‘**సుకిచ్చం చేవా**’’తిఆది వుత్తం. పుఞ్ఞాని చ కత్తబ్బత్తా సుకిచ్చం ఏవ, సంయోజనవిప్పహానం వా కత్తబ్బత్తా సుకిచ్చం నామాతి యోజనా.

“తత్థ సుత్తే కతమేన కతమో దస్సితో”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**సుకిచ్చంచేవ పుఞ్ఞానీతి వాసనా, సంయోజనవిప్పహానం వాతి నిబ్బేధో**’’తి వుత్తో.

“ఏత్తకమేవా”తి వత్తబ్బత్తా ‘‘**పుఞ్ఞాని కరిత్వానా**’’తిఆది వుత్తం. పుఞ్ఞాని కరిత్వాన **కతపుఞ్ఞా** పుగ్గలా **సగ్గా** సగ్గతో సగ్గంయేవ వజన్తి. **సంయోజనప్పహానా** అరియా **జరామరణా** జరామరణతో విప్పముచ్చన్తి.

“తత్థ సుత్తే కతమేన కతమో దస్సితో”తి వత్తబ్బత్తా “పుఞ్ఞాని కరిత్వాన, సగ్గా సగ్గం వజన్తి కతపుఞ్ఞా’తి వాసనా, ‘సంయోజనప్పహానా, జరామరణా విప్పముచ్చన్తీ’తి నిబ్బేధో”తి వుత్తం.

“ఏత్తకమేవా”తి వత్తబ్బత్తా **“ద్వేమానీ”**తిఆది వుత్తం. “కతమేన కతమో దస్సితో”తి వత్తబ్బత్తా **“తత్థ యో…పే… అయం నిబ్బేధో”**తి వుత్తం.

నానావిధం వాసనాభాగియఞ్చ నిబ్బేధభాగియఞ్చ సుత్తం ఆచరియేన నిద్ధారితం, అమ్హేహి చ ఞాతం , “కతమం తణ్హాసంకిలేసభాగియం సుత్త”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **“తత్థ తణ్హాసంకిలేసభాగియ”**న్తిఆది వుత్తం. **తత్థా**తి తేసు సోళససు సంకిలేసభాగియాదీసు సుత్తేసు తణ్హాసంకిలేసభాగియం సుత్తం తణ్హాపక్ఖేనేవ నిద్దిసితబ్బం, బహువిసయత్తా నియమేత్వాన నిద్ధారేస్సామీతి వుత్తం హోతి. “కేన పకారేన నిద్దిసితబ్బ”న్తి వత్తబ్బత్తా **“తీహి తణ్హాహీ”**తిఆది వుత్తం. **భవతణ్హాయా**తి రూపభవతణ్హాయ. **విభవతణ్హాయా**తి అరూపభవతణ్హాయ. యేన యేన వా పన **వత్థునా** తణ్హాపభేదఉచ్ఛేదాదివత్థునా **అజ్ఝోసితా** భవతణ్హాదివసేన అజ్ఝోసితా, తేన తేన పకారేన తణ్హాదినా వా తణ్హాపభేదఉచ్ఛేదాదివత్థునా వా తణ్హాసంకిలేసభాగియం సుత్తం నిద్దిసితబ్బం.

తణ్హాసంకిలేసభాగియం సుత్తం తణ్హాపక్ఖేనేవ నిద్దిసితబ్బన్తి ఆచరియేన వుత్తం, అమ్హేహి చ లక్ఖితం, “దిట్ఠిసంకిలేసభాగియం సుత్తం కేన పక్ఖేన నిద్దిసితబ్బ”న్తి వత్తబ్బత్తా **“తత్థ దిట్ఠిసంకిలేసభాగియ”**న్తిఆది వుత్తం. **యేన యేన వా పన వత్థునా**తి దిట్ఠిప్పభేదఅమరావిక్ఖేపాదివత్థునా.

దిట్ఠిసంకిలేసభాగియం సుత్తం దిట్ఠిపక్ఖేనేవ నిద్దిసితబ్బన్తి ఆచరియేన వుత్తం, అమ్హేహి చ లక్ఖితం, “దుచ్చరితసంకిలేసభాగియం సుత్తం కేన పకారేన నిద్దిసితబ్బ”న్తి వత్తబ్బత్తా **“తత్థ దుచ్చరితసంకిలేసభాగియ”**న్తిఆది వుత్తం. తథేవ వత్తబ్బత్తా **“తత్థ తణ్హావోదానభాగియ”**న్తిఆది వుత్తం, **“దిట్ఠివోదానభాగియ”**న్తిఆది వుత్తం, **“దుచ్చరితవోదానభాగియ”**న్తిఆది వుత్తం.

౧౧౨. యస్మిం సాసనపట్ఠానే అట్ఠారస మూలపదా దట్ఠబ్బా, తం సాసనపట్ఠానం సోళసహి సంకిలేసభాగియాదీహి సుత్తేహి ఏకదేసనిద్ధారణవసేన విభజితం, అమ్హేహి చ ఞాతం, “కిం పన తం సాసనపట్ఠానం తేహి సోళసహి ఏవ సంకిలేసభాగియాదీహి విభజితబ్బం, ఉదాహు అఞ్ఞేహి సుత్తేహిపి విభజితబ్బ”న్తి వత్తబ్బత్తా అఞ్ఞేహి అట్ఠవీససుత్తేహిపి విభజితుం **“తత్థ కతమే అట్ఠారస మూలపదా? లోకియం లోకుత్తర”**న్తిఆది వుత్తం . “యది అఞ్ఞేహిపి అట్ఠవీససుత్తేహి విభజితబ్బం, ఏవం సతి ‘లోకియ’న్తిఆదివచనమేవ వత్తబ్బం, కస్మా ‘తత్థ కతమే అట్ఠారస మూలపదా’తి వుత్తా”తి చే? తస్స సాసనపట్ఠానవిభాగో అట్ఠారసహి మూలపదేహి సఙ్గహితో, అట్ఠారస మూలపదాపి విభజితే సాసనపట్ఠానే దట్ఠబ్బా, తస్మా మూలపదా విభత్తాయేవ. తాని మూలపదాని విభజితుం **“తత్థ కతమే అట్ఠారస మూలపదా”**తి వుత్తం. **అట్ఠకథాయం** (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౧౧౨) పన –

> “ఏవం సోళసవిధేన సాసనపట్ఠానం నానాసుత్తేహి ఉదాహరణవసేన విభజిత్వా ఇదాని అట్ఠవీసతివిధేన సాసనపట్ఠానం దస్సేన్తేన యస్మా అయమ్పి పట్ఠానవిభాగో మూలపదేహి సఙ్గహితో, న ఇమస్సాపి తేహి అసఙ్గహితో పదేసో అత్థి, తస్మా మూలపదం, విభజితబ్బతఞ్చ దస్సేతుం ‘తత్థ కతమే అట్ఠారస మూలపదా’తి పుచ్ఛాయ

వసేన మూలపదాని ఉద్ధరిత్వా ‘లోకియం లోకుత్తర’న్తిఆదినా నవ తికా, ధవో చాతి అట్ఠవీసతివిధం సాసనపట్ఠానం ఉద్దిట్ఠ”న్తి –

వుత్తం. **తత్థా**తి తేసు సోళసహారపఞ్చకనయఅట్ఠారసమూలపదేసు కతమాని పదాని మూలపదాని హోన్తీతి పుచ్ఛతి. లోకే నియుత్తో సభావధమ్మోతి **లోకియో,** లోకే వా విదూహి విదితో సభావోతిపి **లోకియో,** లోకియో సభావధమ్మో అస్స విసేససుత్తస్స అత్థీతి తం విసేససుత్తం **లోకియం** నామ. ఏస నయో “**లోకుత్తర**”న్తిఆదీసుపి వేదితబ్బో. జానాతీతి **ఞాణం,** ఞాణం అస్స విసేససుత్తస్స అత్థీతి **ఞాణం.** ఞాతబ్బాతి **ఞేయ్యా,** ఞేయ్యా అస్స విసేససుత్తస్స అత్థీతి **ఞేయ్యం.** ఏసేవ నయో – “**ఞాణఞ్చ ఞేయ్యఞ్చా**”తి ఏత్థాపి వేదితబ్బో. నిబ్బానం పఠమం పస్సతీతి **దస్సనం,** పఠమమగ్గఞాణం, దస్సనం అస్స విసేససుత్తస్స అత్థీతి **దస్సనం.** భావనా అస్స విసేససుత్తస్స పాళియా అత్థీతి **భావనా.** “**దస్సనఞ్చ భావనా చా**”తి ఏత్థాపి ఏస నయో వేదితబ్బో. సస్స అత్తనో వచనన్తి **సకం,** సకం వచనం **సకవచనం,** భగవతో వచనన్తి అత్థో. పరస్స వచనం **పరవచనం.** విస్సజ్జనీయో అస్స విసేససుత్తస్స అత్థీతి **విస్సజ్జనీయం.** నత్థి విస్సజ్జనీయో అస్స విసేససుత్తస్సాతి **అవిస్సజ్జనీయం.** కమ్మం అస్స విసేససుత్తస్స అత్థీతి **కమ్మం.** విపాకో అస్స పాఠస్స అత్థీతి **విపాకో** . సేసేసుపి అస్సత్థిఅత్థో గహేతబ్బో. అథ వా లోకియాదిఅత్థో ముఖ్యత్థో, తంవాచకసుత్తమ్పి ఠాన్యూపచారేన వుత్తం. బుద్ధాదీనం గుణే అభిత్థవతి ఏతేన సుత్తప్పదేసేనాతి **థవో,** సుత్తప్పదేసో.

“తేసు అట్ఠవీసతివిధేసు లోకియాదీసు సాసనపట్ఠానసుత్తేసు కతమం సుత్తం లోకియం సుత్త”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా “**తత్థ కతమం లోకియ**”న్తిఆది వుత్తం. **తత్థా**తి తేసు అట్ఠవీసతివిధేసు లోకియాదీసు సాసనపట్ఠానసుత్తేసు **కతమం** సుత్తం లోకియం సాసనపట్ఠానం సుత్తన్తి పుచ్ఛతి.

భిక్ఖవే, ధేనుయా థనేహి నిక్ఖన్తం సజ్జుఖీరం నిక్ఖన్తక్ఖణే **న ముచ్చతి** న పరిణమతి ఖీరభావం పజహిత్వా దధిభావం న పాపుణాతి, తక్కాదిఅమ్బిలసమాయోగతో పచ్ఛా ఖీరభావం పజహతి దధిభావం పాపుణాతి ఇవ, ఏవం యేన బాలేన పాపం యం కమ్మం కతం, తం కమ్మం కరణక్ఖణే తస్స బాలస్స అపాయదుక్ఖాదినిబ్బత్తాపనవసేన న విపచ్చతి. దుతియే పన వా తతియాదిమ్హి వా అత్తభావే విపచ్చతి. **భస్మచ్ఛన్నో** ఛారికాయ పటిచ్ఛన్నో **పావకో** అగ్గి అక్కన్తం జనం అక్కమనక్ఖణే న డహతి. ఛారికం పన తాపేత్వా కాలన్తరే డహతి ఇవ, ఏవం యేన బాలేన పాపం యం కమ్మం కతం, తం కమ్మం కరణక్ఖణే తం బాలం అపాయదుక్ఖాదినిబ్బత్తాపనవసేన డహాపేన్తం హుత్వా న అన్వేతి. దుతియే వా తతియాదిమ్హి వా అత్తభావే అపాయదుక్ఖాదినిబ్బత్తాపనవసేన డహాపేన్తం హుత్వా డహన్తం తం బాలం తం అన్వేతీతి యోజనా. **ఇదం** “న హి…పే॰… పావకో”తి సుత్తం లోకియే అత్థే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **లోకియం** నామ.

“ఏత్తకమేవ లోకియ”న్తి వత్తబ్బత్తా “**చత్తారిమానీ**”తిఆది వుత్తం. అత్థో పాకటో. **ఇదం** “చత్తారిమాని…పే॰… కాళపక్ఖేవ చన్దిమా”తి సుత్తం లోకియే అత్థే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **లోకియం** నామ.

“ఏవం దువిధంయేవ లోకియ”న్తి వత్తబ్బత్తా “**అట్ఠిమే, భిక్ఖవే, లోకధమ్మా**”తిఆది వుత్తం. అత్థో పాకటో. **ఇదం** “అట్ఠిమే”తిఆదికం సుత్తం లోకియేసు అట్ఠవిధేసు అత్థేసు వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **లోకియం** నామ.

నానావిధం లోకియం ఆచరియేన నిద్ధారితం, అమ్హేహి చ ఞాతం, "కతమం సుత్తం లోకుత్తర"న్తి వత్తబ్బత్తా **"తత్థ కతమం లోకుత్తర"**న్తిఆది వుత్తం . ఇతో పరేసుపి ఏస నయో వేదితబ్బో. **తత్థా**తి తేసు అట్ఠవీసతివిధేసు లోకియాదీసు సుత్తేసు.

ఛేకేన సారథినా సుదన్తా అస్సా సమథఙ్గతా యథా, ఏవం **పహీనమానస్స** పహీననవవిధమానస్స **యస్స** అనాసవస్స భిక్ఖునో **ఇన్ద్రియాని** ఛబ్బిధాని చక్ఖున్ద్రియాదీని సమథఙ్గతాని. **తాదినో** తాదిలక్ఖణేన సమన్నాగతస్స అనాసవస్స **తస్స** భిక్ఖునో దేవాపి మనుస్సాపి పిహయన్తీతి యోజనా. **ఇదం** "యస్సిన్ద్రియానీ"తిఆదికం సుత్తం లోకుత్తరే అత్థే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **లోకుత్తరం** నామ.

"ఏత్తకమేవా"తి వత్తబ్బత్తా **"పఞ్చిమాని భిక్ఖవే ఇన్ద్రియానీ"**తిఆది వుత్తం. **ఇదం** "పఞ్చిమానీ"తిఆదికం సుత్తమ్పి లోకుత్తరే అత్థే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **లోకుత్తరం** నామ. (౧)

"లద్ధాన మానుసత్తం ద్వే, కిచ్చం అకిచ్చమేవ చా"తిఆదికా ద్వే గాథా వుత్తా. **ఇహ** గాథాసు "సుకిచ్చం చేవ పుఞ్ఞానీ"తి **యం** గాథాపదఞ్చ "పుఞ్ఞాని కరిత్వాన, సగ్గా సగ్గం వజన్తి కతపుఞ్ఞా"తి **యం** గాథాపదఞ్చ వుత్తం, **ఇదం** గాథాపదం లోకియే అత్థే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **లోకియం** నామ.

ఇహ గాథాసు "సంయోజనవిప్పహానం వా"తి **యం** గాథాపదఞ్చ "సంయోజనవిప్పహీనా, జరామరణా విప్పముచ్చన్తీ"తి **యం** గాథాపదఞ్చ వుత్తం, **ఇదం** గాథాపదం వుత్తనయేన లోకుత్తరం నామ. **ఇదం** "లద్ధానా"తిఆదికం వుత్తప్పకారేన లోకియఞ్చ లోకుత్తరఞ్చ.

భిక్ఖవే, విఞ్ఞాణే ఆహారే ఆహారపటిబద్ధే ఛన్దరాగే సతి నామరూపస్స అవక్కన్తి హోతి. "విఞ్ఞాణే...పే.... హోతీ"తి **ఇదం** వుత్తనయేన లోకియం నామ. "విఞ్ఞాణే...పే.... నిరోధో"తి **ఇదం** సుత్తం లోకుత్తరం నామ. **ఇదం** "విఞ్ఞాణే చే భిక్ఖవే"తిఆదికం సుత్తం లోకియే అత్థే చ లోకుత్తరే అత్థే చ ఏకదేసవసేన వాచకఞాపకవసేన పవత్తనతో **లోకియఞ్చ లోకుత్తరఞ్చ**. (౨)

౧౧౩. సత్తలోకే సబ్బా దిసా అనుపరిగమ్మ **క్వచి** దిసాయం చేతసా **అత్తనా** అత్తతో పియతరం అఞ్ఞం నేవ అజ్ఝగా, అత్తావ పియతరో యథా , ఏవం **పరేసం** సత్తానం **పుథు** విసుం విసుం అత్తావ **పియో** పియతరో, తస్మా అత్తనోవ పియతరత్తా **అత్తకామో** అత్తనో హితకామో పణ్డితో సత్తలోకో అత్తానం ఉపమం కత్వా పరం **న హింసే** న హింసేయ్యాతి యోజనా. **ఇదం** "సబ్బా దిసా"తిఆదికం సుత్తం సత్తేసు వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **సత్తాధిట్ఠానం** నామ.

యే కేచి ఖీణాసవా పుగ్గలా **భూతావ** న భవిస్సన్తి, **సబ్బే** తే ఖీణాసవా పుగ్గలా **దేహం** అత్తభావం పహాయ నిబ్బానం గమిస్సన్తి. యే చ పుథుజ్జనాదయో సత్తా పునబ్భవేసు భవిస్సన్తి, **సబ్బే** తే పుథుజ్జనాదయో సత్తా **దేహం** అత్తభావం పహాయ పరలోకం గమిస్సన్తి, తం **సబ్బజానిం** సబ్బస్స సత్తస్స హానిం మరణం, వినాసం వా కుసలో యో పుగ్గలో విజానాతి, నో **కుసలో** పుగ్గలో తం సబ్బజానిం విదిత్వా ఆతాపియో బ్రహ్మచరియం చరేయ్యాతి యోజనా. **ఇదం** "యే కేచీ"తిఆదికం వుత్తనయేన సత్తాధిట్ఠానం.

సత్తహి అఙ్గేహి సమన్నాగతం కల్యాణమిత్తం యావజీవం కుసలేన పుగ్గలేన న విజహితబ్బం. కతమేహి సత్తహి? పరిసుద్ధసీలసమ్పత్తిపరిసుద్ధదిట్ఠిసమ్పత్తీహి సమన్నాగతత్తా **పియో చ** పియాయితబ్బో చ హోతి, పాసాణఛత్తం వియ **గరు చ** హోతి, సమ్భావేతబ్బతాయ **భావనీయో చ** హోతి, "కాలేన వదామి, నో అకాలేనా"తిఆదికే పఞ్చధమ్మే అత్తని ఉపట్ఠాపేత్వా సబ్రహ్మచారీనం వా సిస్సానం వా వినిచ్ఛయఉల్లుమ్పనఓవాదదానభావే రత్వా **వత్తా చ** హోతి, సబ్రహ్మచారీహి వా సిస్సాదీహి వా వుచ్చమానో సువచో హుత్వా తేసం **వచనక్ఖమో చ** హోతి, సచ్చపటిచ్చసముప్పాదాదిగమ్భీరం వా అఞ్ఞం గమ్భీరం వా **కథం కత్తా చ** హోతి, ధమ్మవినయాదివసేనేవ దీపనతో **అట్ఠానే చ న నియోజకో** హోతి. ఇమేహి సత్తహి అఙ్గేహి సమన్నాగతం కల్యాణమిత్తం యావజీవం న విజహితబ్బం. **ఇదం** "సత్తహీ"తిఆదివచనం భగవా అవోచ. **ఇదం** "సత్తహీ"తిఆదికం వచనం సుగతో వత్వా అథాపరం **ఏతం** గాథావచనం సత్థా అవోచ. కిం అవోచ?

"పియో గరు భావనీయో, వత్తా చ వచనక్ఖమో;
గమ్భీరఞ్చ కథం కత్తా, న చట్ఠానే నియోజకో;
తం మిత్తం మిత్తకామేన, యావజీవమ్పి సేవియ"న్తి. –

ఏతం గాథావచనం సత్థా అవోచాతి యోజనా. "న చ అట్ఠానయోజకో"తి పాఠో అత్థి. **ఇదం** "సత్తహీ"తిఆదికం వచనం సత్తాధిట్ఠానం.

లోకే యం కామసుఖఞ్చ యం ఇదం దివియం సుఖఞ్చ అత్థి, **ఏతే** కామసుఖదివియసుఖా తణ్హక్ఖయసుఖస్స సోళసిం కలం న అగ్ఘన్తీతి యోజనా. **ఇదం** "యఞ్చా"తిఆదికం సుత్తం ధమ్మాధిట్ఠానం.

యత్థ నిబ్బానే దుక్ఖం నిరుజ్ఝతి, సమ్మాసమ్బుద్ధదేసితం అసోకం విరజం ఖేమం తం నిబ్బానం సుసుఖం వతాతి యోజనా. **ఇదం** "సుసుఖ"న్తిఆదికం సుత్తమ్పి ధమ్మాధిట్ఠానం. (౩)

తీసు భవేసు సత్తానం జననతో తణ్హాసఙ్ఖాతం **మాతరఞ్చ**, పితరం నిస్సాయ మానస్స ఉప్పజ్జనతో మానసఙ్ఖాతం **పితరఞ్చ**, రట్ఠే లోకో రట్ఠిస్సరం రాజానం భజతి వియ ద్విన్నం సస్సతుచ్ఛేదదిట్ఠీనం సబ్బదిట్ఠిగతేహి భజనీయత్తా సస్సతుచ్ఛేదదిట్ఠిసఙ్ఖాతే **ఖత్తియే ద్వే రాజానో చ**, ఆయసాధకో పురిసో రట్ఠే అత్థం అనుచరతి ఇవ నన్దిరాగస్స ద్వాదసాయతనే అనుచరణతో నన్దిరాగసఙ్ఖాతేన అనుచరణేన సహ పవత్తనట్ఠానం ద్వాదసాయతనసఙ్ఖాతం **రట్ఠఞ్చ** ఖీణాసవో యో బ్రాహ్మణో హనతి, సో బ్రాహ్మణో హన్త్వా **అనీఘో** నిద్దుక్ఖో హుత్వా యాతీతి యోజనా. ఇహ "మాతర"న్తిఆదిగాథాయం "మాతరం…పే…. హన్త్వా"తి **ఇదం** గాథావచనం ధమ్మాధిట్ఠానం. "అనీఘో యాతి బ్రాహ్మణో"తి **ఇదం** గాథావచనం సత్తాధిట్ఠానం. **ఇదం** "మాతర"న్తిఆదికం సుత్తం సత్తాధిట్ఠానఞ్చ ధమ్మాధిట్ఠానఞ్చ.

"చత్తారోమే భిక్ఖవే ఇద్ధిపాదా"తి **ఇదం** సుత్తప్పదేసవచనం ధమ్మాధిట్ఠానం. సో చతూహి ఇద్ధిపాదేహి సమన్నాగతో పుగ్గలో **కాయేపి** కరజకాయేపి **చిత్తం** పాదకజ్ఝానచిత్తం **సమోదహతి** పక్ఖిపతి, సో పుగ్గలో దిస్సమానకాయేన గన్తుకామో కరజకాయగతికం పాదకజ్ఝానచిత్తం అధిట్ఠహతి. **చిత్తేపి** పాదకజ్ఝానచిత్తేపి **కాయం** కరజకాయం **సమోదహతి** పక్ఖిపతి, సో పుగ్గలో సీఘం అఞ్ఞం గన్తుకామో పాదకజ్ఝానచిత్తగతికం కరజకాయం అధిట్ఠహతి. **కాయే** కరజకాయే **సుఖసఞ్ఞఞ్చ** సుఖవిహారసఞ్ఞఞ్చ **లహుసఞ్ఞఞ్చ** లహుగమనసఞ్ఞఞ్చ ఓక్కమిత్వా అఞ్ఞం గమనేయ్యం ఇచ్ఛితట్ఠానం ఏకచిత్తక్ఖణేనేవ చ

గన్త్వా ఉపసమ్పజ్జ విహరతి. **ఇదం** "సో"తిఆదికం సుత్తప్పదేసవచనం సత్తాధిట్ఠానం. **ఇదం** "చత్తారోమే"తిఆదికం సుత్తం సత్తాధిట్ఠానఞ్చ ధమ్మాధిట్ఠానఞ్చ. (౪)

౧౧౪. యం సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం **లోకుత్తరం** లోకం ఉత్తరిత్వా అభిభవిత్వా ఠితం, **యేన** సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణేన భగవా "సబ్బఞ్ఞూ"తి వుచ్చతి, **తస్స** సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణస్స పరిహానం నత్థి, **తం** సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణం సబ్బకాలే జానితుం ఆవజ్జనకాలే పవత్తతీతి యోజనా. **ఇదం** "యం త"న్తిఆదికం ఞాణే అత్థే వాచకఞాపకభావేనపి పవత్తనతో **ఞాణం** నామ.

యాయ నిబ్బానగామినియా మగ్గపఞ్ఞాయ జాతిమరణసఙ్ఖయం పజానాతి, సా నిబ్బానగామినీ మగ్గపఞ్ఞా సబ్బాహి లోకియాహి పఞ్ఞాహి **సేట్ఠా** పసత్థాతి యోజనా. **ఇదం** "పఞ్ఞా హీ"తిఆదికం వుత్తనయేన ఞాణం నామ.

"ధోతక, వో తుమ్హాకం సన్తిం అహం కిత్తయిస్సామీ"తి భగవా అవోచ. "**దిట్ఠే ధమ్మే** దుక్ఖాదిధమ్మే వా అత్తభావే వా **సతో** అనిచ్చానుపస్సనాదిసతిసమ్పన్నో హుత్వా **చరం** చరన్తో యోగావచరో అనీతిహం **యం సన్తిం** యం నిబ్బానం అరియమగ్గేన **విదిత్వా లోకే** సంసారలోకే **విసత్తికం** విసప్పకం తణ్హం **తరే** తరేయ్యా"తి భగవా అవోచ.

ధోతకో భగవన్తం వదతి "**మహేసి** మహన్తే సీలక్ఖన్ధాదీ ఏసనసీల, గోతమ, **సతో** 'సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా'తిఆదిసరణసమ్పన్నో హుత్వా **చరం** చరన్తో యోగావచరో ఉత్తమం **యం సన్తిం** యం నిబ్బానం అరియమగ్గేన **విదిత్వా లోకే** సంసారలోకే విసత్తికం తణ్హం **తరే** తరేయ్యాతి **తఞ్చ** వచనం **తఞ్చ** సన్తిం నిబ్బానం అహం **అభినన్దామి** అభిపత్థయామి, మహేసి త్వం, యఞ్చ సమ్పజానాసీ"తి ధోతకో భగవన్తం వదతి.

"**ధోతకా**"తి ఆలపిత్వా భగవా ధోతకం అవోచ. "**ఉద్ధం** అనాగతం ఉపరి **అధో** అతీతం హేట్ఠా చ **తిరియఞ్చాపి** మజ్ఝే పచ్చుప్పన్నం పరితో చ **లోకే** సంసారలోకే ఏతం తణ్హం **భవాభవాయ** ఖుద్దకభవమహన్తభవత్థాయ **సఙ్గో** లగ్గోతి **విదిత్వా** విచరన్తో త్వం తణ్హం **మాకాసి** మా అకాసీ"తి భగవా ధోతకం అవోచాతి యోజనా. **ఇదం** "కిత్తయిస్సామీ"తిఆదికం ఞేయ్యే విసయే అత్థే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **ఞేయ్యం** నామ.

"ఏత్తకమేవా"తి వత్తబ్బత్తా "**చతున్నం భిక్ఖవే**"తిఆది వుత్తం. భిక్ఖవే, చతున్నం **అరియసచ్చానం** అరియభావకరానం సచ్చానం **అననుబోధా** అబుజ్ఝనేన **అప్పటివేధా** అప్పటివిజ్ఝనేన **ఏవం** ఇమినా కారణేన మమఞ్చేవ తుమ్హాకఞ్చ దీఘమద్ధానం ఇదం **సన్ధావితం** సన్ధావనం, ఇదం **సంసరితం** సంసరణం అహోసీతి, భిక్ఖవే, అజ్జ **తయిదం** తం ఇదం దుక్ఖం అరియసచ్చం మయా అనుబుద్ధం పటివిద్ధం…పే… **తయిదం** తం ఇదం దుక్ఖనిరోధగామినీ పటిపదా అరియసచ్చం మయా అనుబుద్ధం పటివిద్ధం, మమ భవతణ్హా ఉచ్ఛిన్నా, భవనేత్తి తణ్హా ఖీణా, ఇదాని మమ పునబ్భవో నత్థి, **ఇతి ఇదం** "చతున్న"న్తిఆదికం భగవా అవోచ, సుగతో **ఇదం** "చతున్న"న్తిఆదికం వత్వా అథాపరం **ఏతం** "చతున్న"న్తిఆదిగాథావచనం సత్థా అవోచాతి యోజేత్వా గాథాయఞ్చ తథేవ యోజనా కాతబ్బా. **ఇదం** "చతున్న"న్తిఆదికం వుత్తనయేన ఞేయ్యం నామ. (౫)

"రూపం అనిచ్చం…పే… విఞ్ఞాణం అనిచ్చ"న్తి **ఇదం** సుత్తం ఞేయ్యే రూపాదిధమ్మే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **ఞేయ్యం** నామ.

ఏవం “రూపం అనిచ్చ”న్తిఆదినా పకారేన **జానం** జానన్తో **ఏవం** “రూపం అనిచ్చ”న్తిఆదినా పకారేన **పస్సం** పస్సన్తో **అరియసావకో** అరియస్స భగవతో సావకో “ఇదం రూపం అనిచ్చ”న్తి రూపం పస్సతి, “అయం వేదనా అనిచ్చా”తి వేదనం పస్సతి, “అయం సఞ్ఞా అనిచ్చా”తి సఞ్ఞం పస్సతి, “ఇమే సఙ్ఖారా అనిచ్చా”తి సఙ్ఖారే పస్సతి, “ఇదం విఞ్ఞాణం అనిచ్చ”న్తి విఞ్ఞాణం పస్సతి. **ఇతి ఇదం** సుత్తం రూపాదిపస్సనే ఞాణే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **ఞాణం** నామ.

సో “రూపం అనిచ్చ”న్తిఆదినా పకారేన పస్సన్తో అరియసావకో **రూపేన** రూపరాగేన పరిముచ్చతి…పే॰… **విఞ్ఞాణమ్హా** విఞ్ఞాణరాగమ్హా పరిముచ్చతీతి దుక్ఖస్మా పరిముచ్చతీతి అహం వదామీతి యోజనా. **ఇదం** “సో పరిముచ్చతీ”తిఆదికం సుత్తం ఞాణే చ ఞేయ్యే చ వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **ఞాణఞ్చ ఞేయ్యఞ్చ** హోతి.

సబ్బే పఞ్చక్ఖన్ధా పచ్చయేహి సఙ్ఖరితత్తా **సఙ్ఖారా** ఆదిఅన్తవన్తభావతో, అనిచ్చన్తికభావతో, తావకాలికభావతో చ ఖణపరిత్తభావతో **అనిచ్చా** భవన్తి. **ఇదం** “సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా”తి సుత్తప్పదేసవచనం వుత్తనయేన ఞేయ్యం నామ. **యదా** విపస్సనాకరణకాలే **పఞ్ఞాయ** విపస్సనాపఞ్ఞాయ **పస్సతి** అనిచ్చతాదికం పస్సతి. **ఇదం** “యదా పఞ్ఞాయ పస్సతీ”తి సుత్తప్పదేసవచనం ఞాణం నామ. **అథ** పస్సనక్ఖణే **దుక్ఖే** పఞ్చక్ఖన్ధే విపస్సకో నిబ్బిన్దతి, నిబ్బిన్దన్తో పుగ్గలో దుక్ఖాదిజాననాదివసేన చత్తారి సచ్చాని పటివిజ్ఝతి, **ఏసో** చతుసచ్చపటివేధో **విసుద్ధియా** విసుద్ధత్థాయ మగ్గోతి. **ఇదం** “అథా”తిఆదికం సుత్తప్పదేసవచనం ఞాణఞ్చ ఞేయ్యఞ్చ హోతి.

సోణాతి సోణం ఆలపతి. **సమణా** బాహిరకసమణా **బ్రాహ్మణా** జాతిబ్రాహ్మణా అనిచ్చేన రూపేన, దుక్ఖేన రూపేన, విపరిణామధమ్మేన రూపేన “అహం పరేహి **సేయ్యో** ఉత్తమో అస్మీ”తి వా సమనుపస్సన్తి, “అహం పరేన **సదిసో** సమానో అస్మీ”తి వా సమనుపస్సన్తి, “అహం పరతో **హీనో** లామకో అస్మీ”తి వా సమనుపస్సన్తి, యథాభూతస్స అదస్సనా **అఞ్ఞత్ర** వజ్జేత్వా అఞ్ఞం కిం నామ కారణం సియా, యథాభూతం అదస్సనతో తావ సమనుపస్సనస్స అఞ్ఞం కారణం నత్థి, యథాభూతం అదస్సనమేవ కారణన్తి వేదితబ్బం. ‘‘**అనిచ్చాయ వేదనాయా**’’తిఆదీసుపి ఇమినా వుత్తనయేన వుత్తనయానుసారేన యోజనా కాతబ్బా. **ఇదం** “యే హి కేచీ”తిఆదికం సుత్తప్పదేసవచనం ఞేయ్యం నామ. “యే చ ఖో కేచీ”తిఆదికో సుక్కపక్ఖో పన వుత్తవిపరియాయేన వేదితబ్బో. **ఇదం** “యే చ ఖో”తిఆదికం సుత్తప్పదేసవచనం ఞాణం నామ. **ఇదం** “యే హి కేచీ”తిఆదికం సుత్తం ఞాణే చ ఞేయ్యే చ అత్థే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **ఞాణఞ్చ ఞేయ్యఞ్చ** హోతి. (౬)

నానావిధం ఞాణఞ్చ ఞేయ్యఞ్చ సాసనపట్ఠానసుత్తం ఆచరియేన నిద్ధారితం, అమ్హేహి చ ఞాతం, “కతమం దస్సన”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ‘‘**తత్థ కతమం దస్సన**’’న్తిఆది వుత్తం. **తత్థాతి** తేసు లోకియాదీసు అట్ఠవీసతివిధేసు సాసనపట్ఠానేసు సుత్తేసు కతమం సుత్తం దస్సనం నామాతి పుచ్ఛతి.

౧౧౩. గమ్భీరపఞ్ఞేన సబ్బఞ్ఞుబుద్ధేన **సుదేసితాని** సఙ్ఖేపవిత్థారాదీహి తేహి తేహి నయేహి సుట్ఠు దేసితాని అరియసచ్చాని **యే** భావితభావనా అరియపుగ్గలా పఞ్ఞోభాసేన విభావయన్తి, తే భావితభావనా అరియపుగ్గలా దేవరజ్జచక్కవత్తిరజ్జాదిపమాదట్ఠానం ఆగమ్మ భుసం పమత్తా కిఞ్చాపి హోన్తి, తథాపి **తే** భావితభావనా అరియపుగ్గలా సోతాపత్తిమగ్గఞాణేన అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణస్స నిరోధేన అట్ఠమభవాదీసు ఉప్పజ్జనారహానం నామరూపానం నిరుద్ధత్తా

అట్ఠమక్ఖత్తువసేన **అట్ఠమం** భవం న ఆదియన్తీతి యోజనా. **ఇదం** "యే అరియసచ్చానీ"తిఆదికం సుత్తం దస్సనే పఠమమగ్గఞాణే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **దస్సనం** నామ.

నగరద్వారబాహాథిరకరణత్థం ఉమ్మారబ్భన్తరే పథవియం అట్ఠహత్థదసహత్థప్పమాణం ఆవాటం ఖణిత్వా తస్మిం ఆవాటే ఉస్సాపితత్తా **పథవిస్సితో** పథవినిస్సితో అన్తోపథవినిస్సితో **ఇన్దఖీలో** సారదారుమయో థమ్భో **చతుబ్భి** చతూహి దిసాహి ఆగతేహి **వాతేహి** మహావాతేహి **అసమ్పకమ్పియో** సమ్పకమ్పితుం అసక్కుణేయ్యో సియా యథా, **యో** సప్పురిసో అరియసచ్చాని అవేచ్చ పస్సతి, తం సప్పురిసం సబ్బతిత్థియవాదవాతేహి అసమ్పకమ్పియత్తా **తథూపమం** అహం వదామీతి యోజనా. **ఇదం** "యథిన్దఖీలో"తిఆదికం సుత్తం వుత్తనయేన దస్సనం నామ.

భిక్ఖవే, చతూహి సోతాపత్తియఙ్గేహి సమన్నాగతో **అరియసావకో** అరియస్స భగవతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స సావకో ఆచిక్ఖితుం **ఆకఙ్ఖమానో** హుత్వా **అత్తనావ** సయమేవ అత్తానం బ్యాకరేయ్య "భో, మమ అత్త అహం ఇదాని ఖీణనిరయో అమ్హి, ఖీణతిరచ్ఛానయోని అమ్హి...పే.... దుక్ఖస్సన్తం కరిస్సామీ"తి బ్యాకరేయ్య. చతురఙ్గసరూపం దస్సేతుం "**కతమేహి చతూహీ**"తిఆది వుత్తం. **ఇదం** "చతూహీ"తిఆదికం దస్సనం నామ.

నానావిధం దస్సనం నిద్ధారితం, "కతమా భావనా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా "**తత్థ కతమా భావనా**"తిఆది వుత్తం.

ఇధ సాసనే **యస్స** అరియసావకస్స **అజ్ఝత్తం** కామభవే నిబ్బత్తాపకానం ఓరమ్భాగియసంయోజనానం పజహనవసేన చ **బహిద్ధా** రూపారూపభవేసు నిబ్బత్తాపకానం ఉద్ధమ్భాగియసంయోజనానం పజహనవసేన చ **ఇన్ద్రియాని** సద్ధిన్ద్రియాదీని ఇన్ద్రియాని **సుభావితాని** అరియమగ్గభావనావసేన సుట్ఠు భావితాని భవన్తి, **భావితో** భావితమగ్గో **స దన్తో** సో అరియసావకో ఇమం లోకఞ్చ పరం లోకఞ్చ **నిబ్బిజ్జ** నిబ్బిజ్ఝిత్వా పటివిజ్ఝిత్వా **కాలం** మరణకాలే , కాలంకిరియం వా **కఙ్ఖతి** పత్థేతీతి యోజనా. **అయం** "యస్సిన్ద్రియానీ"తిఆదికా పాళి భావనాయ వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **భావనా** నామ.

ధమ్మపదాని ఝానవిపస్సనామగ్గఫలనిబ్బానధమ్మకోట్ఠాసాని. **అనభిజ్ఝా ధమ్మపదం** అనభిజ్ఝాసీసేన అధిగతఝానవిపస్సనామగ్గనిబ్బానధమ్మపదం కోట్ఠాసం. ఏస నయో సేసేసుపి. **అయం** "చత్తారిమానీ"తిఆదికా పాళి వుత్తనయేన భావనా నామ. (౭)

దేవపుత్త ఛిన్దన్తో పుగ్గలో **పఞ్చ** ఓరమ్భాగియసంయోజనాని హేట్ఠా మగ్గత్తయేన **ఛిన్దే** ఛిన్దేయ్య, పజహన్తో పుగ్గలో **పఞ్చ** ఉద్ధమ్భాగియసంయోజనాని అరహత్తమగ్గేన **జహే** పజహేయ్య, భావయన్తో పుగ్గలో **పఞ్చ** సద్ధిన్ద్రియాదీని చ ఉత్తరి **భావయే** భావేయ్య. **పఞ్చసఙ్గాతిగో** రాగసఙ్గదోససఙ్గమోహసఙ్గమానసఙ్గదిట్ఠిసఙ్గాతిగో భిక్ఖు **ఓఘతిణ్ణోతి** కామోఘభవోఘదిట్ఠోఘఅవిజ్జోఘతిణ్ణోతి **వుచ్చతి** కథీయతీతి యోజనా. "పఞ్చ ఛిన్దే పఞ్చ జహే"తి ఇదం వచనం దస్సనం నామ. "పఞ్చ చుత్తరి...పే.... వుచ్చతీ"తి **అయం** పాళి భావనా నామ. **ఇదం** "పఞ్చా"తిఆదికం సుత్తం దస్సనఞ్చ భావనా చ హోతి.

"**తీణిమాని, భిక్ఖవే**"తిఆదీసు యోజనా పాకటా. (౮)

౧౧౬. "సబ్బపాపస్స అకరణం...పే.... బుద్ధాన సాసన"న్తి **ఇదం** సుత్తం సమ్మాసమ్బుద్ధస్స వచనభావతో **సకవచనం** నామ. అత్థో హేట్ఠా వుత్తోవ.

భిక్ఖవే, బాలస్స **బాలలక్ఖణాని** బాలఉపలక్ఖణకారణాని **బాలనిమిత్తాని** "అయం బాలో"తి గహణకారణాని **బాలాపదానాని** బాలస్స అపదానాని ఘోరాణాని విరుళ్హాని కమ్మాని **యేహి** బాలలక్ఖణాదీహి బాలం "బాలో"తి **పరే** పణ్డితా సఞ్జానన్తి, **ఇమాని** బాలలక్ఖణాని మయా వుచ్చమానాని తీణి. కతమాని తీణి? భిక్ఖవే, బాలో **దుచ్చిన్తితచిన్తీ చ** దుచ్చిన్తితం అభిజ్ఝాబ్యాపాదమిచ్ఛాదస్సనం చిన్తీ చ హోతి, **దుబ్భాసితభాసీ** దుబ్భాసితం ముసావాదాదిం భాసీ చ హోతి. **దుక్కటకమ్మకారీ చ** దుక్కటం పాణాతిపాతాదికమ్మం కారీ చ హోతి. భిక్ఖవే, బాలస్స...పే.... బాలాపదానాని ఇమినా మయా వుత్తాని తీణి ఖో భవన్తి. సుక్కపక్ఖో పన వుత్తవిపరియాయేన వేదితబ్బో. **ఇదం** "తీణిమాని భిక్ఖవే"తిఆదికం వచనం సమ్మాసమ్బుద్ధస్స వచనభావతో **సకవచనం** నామ.

పథవీసమో విత్థతో సమ్బోధో నామ నత్థి. పాతం వుట్ఠం ఉదకం ఆభుసో లాభి గణ్హాతీతి **పాతాలో,** పాతాలేన సమో **పాతాలసమో** నిన్నో న విజ్జతి. మేరుసమో ఉన్నతో నత్థి, చక్కవత్తిసదిసో పోరిసో నత్థీతి యోజనా. **ఇదం** "పథవీసమో"తిఆదికం వచనం పరస్స దేవస్స వచనభావతో **పరవచనం** హోతి.

"దేవానం ఇన్ద, తవ సుభాసితేన జయో హోతీ"తి వత్వా "వేపచిత్తి, తవ సుభాసితేన జయో హోతూ"తి వత్వా "వేపచిత్తి, త్వం గాథం **భణ** భణాహీ"తి అవోచ. భిక్ఖవే, అథ ఖో అసురిన్దో వేపచిత్తి **ఇమం** వుచ్చమానం గాథం అభాసి "తే పటిసేధకో **నో చే అస్స** నో చే భవేయ్య , ఏవం సతి బాలా భియ్యో పకుజ్ఝేయ్యుం, తస్మా **ధీరో** పణ్డితో భుసేన దణ్డేన బాలం నిసేధయే"తి.

గాథాయ, భిక్ఖవే, అసురిన్దేన వేపచిత్తినా భాసితాయ అసురా అనుమోదింసు, దేవా తుణ్హీ అహేసుం. భిక్ఖవే, అథ ఖో అసురిన్దో వేపచిత్తి దేవానం ఇన్దం సక్కం **ఏతం** వచనం అవోచ "దేవానమిన్ద, త్వం గాథం **భణ** భణాహీ"తి ఏతం వచనం అవోచ. భిక్ఖవే, అథ ఖో దేవానమిన్దో సక్కో ఇమం గాథం అభాసి "బాలస్స పటిసేధనం **పరం** పచ్చత్థికం సఞ్కుపితం ఞత్వా **సతో** సతిమా **యో** పణ్డితో కోధతో ఉపసమ్మతి, తస్స పణ్డితస్స **ఏతదేవ** ఉపసమం వరన్తి అహం మఞ్ఞే"తి.

గాథాయ, భిక్ఖవే, దేవానమిన్దేన సక్కేన భాసితాయ దేవా అనుమోదింసు, అసురా తుణ్హీ అహేసుం. భిక్ఖవే, అథ ఖో దేవానమిన్దో సక్కో అసురిన్దం వేపచిత్తిం **ఏతం** వచనం అవోచ "వేపచిత్తి, త్వం గాథం భణాహీ"తి ఏతం వచనం అవోచ. భిక్ఖవే, అథ ఖో అసురిన్దో వేపచిత్తి ఇమం గాథం అభాసి "వాసవ యదా తితిక్ఖతి, తదా నం తితిక్ఖన్తం పుగ్గలం బాలో "అయం మే భయా తితిక్ఖతీ"తి మఞ్ఞతి, తితిక్ఖాయ ఏతదేవ వజ్జం అహం పస్సామి. వాసవ గోగణో పలాయినం గవం అజ్ఝోత్థరతి ఇవ, ఏవం దుమ్మేధో ఖమన్తం భియ్యో **అజ్ఝారుహతి** అజ్ఝోత్థరతి.

గాథాయ, భిక్ఖవే, అసురిన్దేన వేపచిత్తినా భాసితాయ అసురా అనుమోదింసు, దేవా తుణ్హీ అహేసుం. జాయమానే చ గోయుద్ధే పఠమం ద్వేయేవ గోణా యుజ్ఝన్తి, గోగణో పన యావ ఏకో గోణో న పలాయతి, తావ ఓలోకేన్తోవ తిట్ఠతి. యదా చ ఏకో గోణో పలాయతి , తదా సబ్బో గోణో తం పలాయినం గవం భియ్యో అజ్ఝోత్థరతీతి గోయుద్ధసభావో వేదితబ్బో. **''అథ ఖో''**తిఆదీనం యోజనత్థో పాకటో.

వేపచిత్తి, యో పుగ్గలో తితిక్ఖతి, **తం** ఖమన్తం పుగ్గలం “అయం మే భయా తితిక్ఖతీ”తి కామం మఞ్ఞతు వా, మా మఞ్ఞతు వా, తం మఞ్ఞనం నిప్ఫలమేవ. అత్థా సదత్థపరమా భవన్తి. **ఖన్త్యా** ఖన్తితో భియ్యో సదత్థో నామ న విజ్జతి.

యో బలవా సన్తో దుబ్బలస్స హవే తితిక్ఖతీతి తస్స బలవన్తస్స **తం** తితిక్ఖనం పరమం ఖన్తిన్తి సప్పురిసా ఆహు, దుబ్బలో నిచ్చం ఖమతి ఏవ.

యస్స బాలస్స బాలబలం అత్థి, తస్స బాలస్స బాలబలం “అబల”న్తి సప్పురిసా ఆహు, యస్స ధమ్మగుత్తస్స యం బలం అత్థి, తస్స ధమ్మగుత్తస్స తస్స బలస్స **పటివత్తా** పటిప్ఫరిత్వా వత్తా న విజ్జతి.

వేపచిత్తి, యో పుగ్గలో **కుద్ధం** పరమం కుజ్ఝన్తస్స పటికుజ్ఝతి, నో పటికుజ్ఝన్తో పుగ్గలో తేన పటికుజ్ఝనేన **తస్స** పరమం కుజ్ఝన్తస్స పాపపుగ్గలస్స పాపపుగ్గలతో **పాపియో ఏవ** పాపతరో హీనతరో ఏవ భవే.

వేపచిత్తి, యో సప్పురిసో **సతో** సతిమా పరం సఙ్కుపితం ఞత్వా పరమం కుజ్ఝన్తస్స అప్పటికుజ్ఝన్తోవ భవే, సో సప్పురిసో దుజ్జయం సఙ్గామం జేతి నామ, అత్తనో చ పరస్స చ ఉభిన్నం అత్థం చరతి నామ.

అత్తనో చ పరస్స చ తికిచ్ఛన్తానం ఉభిన్నం కోధో ఉపసమ్మతి, యే జనా **ధమ్మస్స** ఖన్తిధమ్మస్స అత్థే, చతుసచ్చధమ్మే వా అకోవిదా భవన్తి, తే జనా ఖమన్తం సప్పురిసం “అయం బాలో”తి మఞ్ఞన్తి, తేసం అకోవిదానం జనానం తం మఞ్ఞనం నిప్ఫలన్తి.

గాథాసు, భిక్ఖవే, దేవానమిన్దేన సక్కేన భాసితాసు దేవా అనుమోదింసు, అసురా తుణ్హీ అహేసున్తి యోజనా. **ఇదం** “భియ్యో బాలా”తిఆదికం వచనం సక్కవేపచిత్తీనం వచనభావతో **పరవచనం** నామ. (౯)

౧౧౭. పత్తం ఏతరహి అధిగతం యఞ్చ కాముపకరణం, ఆయతిం **పత్తబ్బం** అధిగతం యఞ్చ కాముపకరణం అత్థి, ఏతం ఉభయం **రజానుకిణ్ణం** రాగరజాదికిణ్ణం ఇతి **ఆతురస్స** ఆతురానంయేవ పుగ్గలానం సన్తికే **అనుసిక్ఖతో** అనుసిక్ఖన్తస్స **సిక్ఖాసారా** హుత్వా ఉపట్ఠహన్తి, సీలం వతం జీవితం బ్రహ్మచరియం ఇమే సిక్ఖాసారా హుత్వా ఉపట్ఠహన్తీతి యే **ఉపట్ఠానసారా** పుగ్గలా సారతో గహేత్వా ఠితా. ఏత్థ **సీలం** నామ “న కరోమీ”తి ఓరమణం. **వతం** నామ భోజనకిచ్చకరణాది. **జీవితం** నామ ఆజీవో. **బ్రహ్మచరియం** నామ మేథునవిరతివిసేసభావో వేదితబ్బో. తేసం ఉపట్ఠానసారానం పుగ్గలానం **అయం** వాదో **ఏకో** పఠమో **అన్తో** లామకో. **యే చ** పుగ్గలా “కామేసు దోసో నత్థీ”తి **ఏవంవాదినో ఏవందిట్ఠినో** హుత్వా ఠితా, తేసం పుగ్గలానం **అయం** వాదో **ఏకో** దుతియో **అన్తో** లామకో. ఇచ్చేతే ఉభో **అన్తా** అన్తవాదా పుగ్గలా కటసివడ్ఢనా కటసియో దిట్ఠిం వడ్ఢేన్తి. ఏతే **ఉభో అన్తే** అత్తకిలమథానుయోగే కామసుఖల్లికానుయోగే **ఏకే** పుగ్గలా అనభిఞ్ఞాయ ఓలీయన్తి, **ఏకే** పుగ్గలా అతిధావన్తీతి యోజనా. **ఇదం** “యఞ్చ పత్త”న్తిఆదికం వచనం పరేసం పుగ్గలానం వచనభావతో **పరవచనం** నామ.

యే చ సమ్మాదిట్ఠిపుగ్గలా **తే ఉభో అన్తే** అత్తకిలమథానుయోగకామసుఖల్లికానుయోగే అభిఞ్ఞాయ **తత్ర** చ అన్తే న అహేసుం. తేన చ అభిజాననేన **తే** ఉభో అన్తే న అమఞ్ఞింసు, **తేసం** సమ్మాదిట్ఠిపుగ్గలానం **వట్టం** తివిధం వట్టం పఞ్ఞాపనాయ నత్థి. **ఇతి** ఏవం **ఇదం** “యే చా”తిఆదికం వచనం భగవతో వచనభావతో **సకవచనం** నామ. **అయం ఉదానో** “యఞ్చ పత్తం... పే.... పఞ్ఞాపనాయా”తి అయం ఉదానో వుత్తనయేన సకవచనఞ్చ పరవచనఞ్చ హోతి.

పసేనది నామ **కోసలో** కోసలిస్సరో రాజా భగవన్తం **ఏతం** "ఇధ మయ్హం...పే.... తేసం పియో అత్తా"తి వచనం అవోచ. భన్తే, ఇధ రహోగతస్స పటిసల్లీనస్స **మయ్హం** మమ **చేతసో** చిత్తస్స ఏవం పరివితక్కో ఉదపాది, **కేసం** సత్తానం అత్తా పియో ను ఖో, **కేసం** సత్తానం అత్తా అప్పియో ను ఖో **ఇతి** ఏతం పరివితక్కనం ఉదపాది. భన్తే, తస్స మయ్హం ఏతం పరివితక్కనం అహోసి, **యే చ కేచి** సత్తా కాయేన దుచ్చరితం చరన్తి ఖో...పే.... మనసా దుచ్చరితం చరన్తి ఖో, **తేసం** సత్తానం అత్తా అప్పియో ఖో. **తే** దుచ్చరితం చరన్తా సత్తా "నో అత్తా పియో"తి ఏవం కిఞ్చాపి వదేయ్యుం, అథ ఖో **తేసం** దుచ్చరితం చరన్తానం సత్తానం అత్తా అప్పియోవ. తం కిస్స హేతు? అప్పియో **అప్పియస్స** అనత్థాయ **యం** దుచ్చరితం కరేయ్య, **తం** దుచ్చరితం **తే** దుచ్చరితం చరన్తా సత్తా **అత్తనావ**. సయమేవ. **అత్తనో** అనత్థాయ **హి** యస్మా కరోన్తి, తస్మా **తేసం** దుచ్చరితం చరన్తానం సత్తానం అత్తా అప్పియోవాతి ఏతం పరివితక్కనం అహోసి.

భన్తే , **యే చ కేచి** సత్తా కాయేన సుచరితం చరన్తి ఖో...పే.... మనసా సుచరితం చరన్తి ఖో, **తేసం** సుచరితం చరన్తానం సత్తానం అత్తా పియో ఖో, **తే** సుచరితం చరన్తా సత్తా "నో అత్తా అప్పియో"తి ఏవం కిఞ్చాపి వదేయ్యుం, అథ ఖో **తేసం** సుచరితం చరన్తానం సత్తానం అత్తా పియోవ. తం కిస్స హేతు? పియో **పియస్స** అత్థాయ **యం** సుచరితం చరేయ్య, **తం** సుచరితం **తే** సుచరితం చరన్తా సత్తా **అత్తనావ** సయమేవ **అత్తనో** అత్థాయ **హి** యస్మా కరోన్తి , తస్మా **తేసం** సుచరితం చరన్తానం సత్తానం అత్తా పియోవాతి ఏతం పరివితక్కనం అహోసి. ఏతం వచనం అవోచాతి యోజనా.

"**ఏవమేతం మహారాజా**"తి వచనం పఠమం వత్వా "**యే హి కేచీ**"తిఆదికే భగవతో వుత్తవచనేపి యోజనా తథేవ కాతబ్బా.

గాథాసు పన యో పణ్డితో అత్తానం "పియ"న్తి చే జఞ్ఞా, ఏవం సతి నో పణ్డితో **నం** అత్తానం **పాపేన** కమ్మేన **న సంయుజే** న సంయోజేయ్య, **తం** వచనం **హి** సచ్చం పియం అత్తానం సులభం న హోతి, దుక్కటకారినా సుఖం సులభం న హోతి.

అన్తకేన మచ్చునా అధిపన్నస్స మానుసం భవం **జహతో** పజహన్తస్స **తస్స** మరణముఖే ఠితస్స సత్తస్స కిం సకం హోతి, మరణముఖే ఠితో నో సత్తో కిఞ్చ ఆదాయ పరలోకం గచ్ఛతి, ఛాయా గచ్ఛన్తం సత్తం అనపాయినీ ఇవ, ఏవం **అస్స** పరలోకగతస్స సత్తస్స కిఞ్చ అనుగం హోతి.

ఇతి భగవా ఏవం పుచ్ఛతి, పుచ్ఛిత్వా "**ఉభో**"తిఆదివిస్సజ్జనవచనఞ్చ ఆహ. **ఇధ** లోకే యో మచ్చో యం పుఞ్ఞఞ్చ యం పాపఞ్చ ఉభో కమ్మే **కురుతే** కరోతి, **తస్స** పరలోకగతస్స మచ్చస్స **తం** పుఞ్ఞపాపద్వయం సకం హోతి. పరలోకం గతో మచ్చో **తంవ** పుఞ్ఞపాపద్వయం ఆదాయ పరలోకం గచ్ఛతి, ఛాయా గచ్ఛన్తం సత్తం అనపాయినీ ఇవ, ఏవం **అస్స** పరలోకగతస్స మచ్చస్స **తంవ** పుఞ్ఞపాపద్వయం అనుగం హోతి.

తస్మా పణ్డితో **సమ్పరాయికం** సమ్పరాయే ఫలనిబ్బత్తాపకం కల్యాణం **నిచయం** నిచయన్తో హుత్వా కరేయ్య. పాణినం పరలోకస్మిం పుఞ్ఞాని పతిట్ఠా హోన్తి, ఇతి భగవా ఆహాతి యోజనా కాతబ్బా. **ఇదం** "రాజా పసేనదీ"తిఆదికం సుత్తం కోసలరఞ్ఞో వచనభావతో **పరవచనం** హోతి. "ఏవమేతం , మహారాజ, ఏవమేతం మహారాజా"తిఆదికా అనుగీతి భగవతో వచనభావతో **సకవచనం** హోతి. **ఇదం** ద్వయం వచనం సకవచనఞ్చ పరవచనఞ్చ హోతి. (౧౦)

౧౧౮. పఞ్హో పుచ్ఛితే **ఇదం** దుక్ఖసచ్చం అభిఞ్ఞేయ్యం, **ఇదం** సముదయసచ్చం పహాతబ్బం, **ఇదం** మగ్గసచ్చం భావేతబ్బం, **ఇదం** నిరోధసచ్చం, ఫలం వా సచ్ఛికాతబ్బం, **ఇమే** కుసలాకుసలా **ధమ్మా** ఏవం కుసలాకుసలభావేన **గహితా** అనవజ్జసావజ్జభావేన వా **గహితా** సుఖవిపాకదుక్ఖవిపాకభావేన వా **గహితా** , **ఇదం** ఇట్ఠవిపాకం **ఇదం** అనిట్ఠవిపాకం ఫలం నిబ్బత్తయఇతి ఏవంగహితానం **తేసం** కుసలాకుసలధమ్మానం అయం వుడ్ఢి అత్థో, అయం హాని అత్థోతి. **ఇతి ఇదం** "పఞ్హో పుచ్ఛితే"తిఆదికం సుత్తం విస్సజ్జనీయే అత్థే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **విస్సజ్జనీయం** నామ.

"ఉళారో బుద్ధో భగవా"తి ఇమినా పదేన బుద్ధఉళారతం **ఏకంసేనేవ** ఏకకోట్ఠాసేనేవ నిద్దిసే. "స్వాక్ఖాతో ధమ్మో"తి ఇమినా పదేన ధమ్మస్వాక్ఖాతతం **ఏకంసేనేవ** ఏకకోట్ఠాసేనేవ నిద్దిసే. "సుప్పటిపన్నో సఙ్ఘో"తి ఇమినా పదేన సఙ్ఘసుప్పటిపత్తిం **ఏకంసేనేవ** ఏకకోట్ఠాసేనేవ నిద్దిసే "సబ్బే సఙ్ఖారా అనిచ్చా"తి ఇమినా పదేన సఙ్ఖారానిచ్చతం ఏకంసేనేవ నిద్దిసే. "సబ్బే సఙ్ఖారా దుక్ఖా"తి ఇమినా పదేన సఙ్ఖారదుక్ఖతం ఏకంసేనేవ నిద్దిసే. "సబ్బే ధమ్మా అనత్తా"తి ఇమినా పదేన ధమ్మానత్తతం ఏకంసేనేవ నిద్దిసే. "సబ్బే సఙ్ఖారా అనత్తా"తి అవత్వా "సబ్బే ధమ్మా అనత్తా"తి వుత్తేన ఇమినా పదేన సఙ్ఖారేహి అఞ్ఞం యం వా పన మగ్గఫలనిరోధసమాపత్తిధమ్మజాతం అత్థి, తం మగ్గఫలనిరోధసమాపత్తిధమ్మజాతమ్పి ఏవంజాతియం ఏవం ఏకంసబ్యాకరణీయన్తి మగ్గఫలనిరోధసమాపత్తిధమ్మజాతస్సాపి అనత్తతం ఏకంసేనేవ నిద్దిసేతి యోజనా. **ఇదం** "ఉళారో"తిఆదికం సుత్తం విస్సజ్జనీయే బుద్ధఉళారతాదికే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **విస్సజ్జనీయం** నామ.

నరదమ్మసారథి ఆకఙ్ఖతో **తే** భగవతో **మనసా** సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణసహితాదిమనసా **విచిన్తితం** ఞేయ్యధమ్మం దేవా మనుస్సా సబ్బే పాణినో **న జఞ్ఞా** న జానేయ్యుం. సన్తం అరణం సమాధిం నిసేవతో **తే** భగవతో మనసా విచిన్తితా కసిణాపి సబ్బే పాణినో **న జఞ్ఞా** న జానేయ్యుం. **కసిణాపి** వా కసిణారమ్మణాయ పఞ్ఞాయపి **న జఞ్ఞా** న జానేయ్యుం. **కసిణాపీ**తి ఏత్థ చ "కసిణాయపీ"తి వత్తబ్బేపి య-కార లోపవసేన "కసిణాపీ"తి వుత్తం. అథ వా "**యం ఆకఙ్ఖతి** యం ఆకఙ్ఖనం కరోతి, **తం** ఆకఙ్ఖనం **కిం** కతమ"న్తి పుచ్ఛితం పఞ్హం అఞ్ఞేసం అవిసయత్తా అవిస్సజ్జనీయం హోతీతి యోజనా. **ఇదం** "ఆకఙ్ఖతో"తిఆదికం సుత్తం అవిస్సజ్జనీయే విసయే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **అవిస్సజ్జనీయం** నామ.

భగవా **సీలక్ఖన్ధే** సీలక్ఖన్ధహేతు **ఏత్తకో** ఏతపరిమాణో, భగవా **సమాధిక్ఖన్ధే** సమాధిక్ఖన్ధహేతు **ఏత్తకో** ఏతపరిమాణో, భగవా **పఞ్ఞాక్ఖన్ధే** పఞ్ఞాక్ఖన్ధహేతు **ఏత్తకో** ఏతపరిమాణో, భగవా **విముత్తిక్ఖన్ధే** విముత్తిక్ఖన్ధహేతు **ఏత్తకో** ఏతపరిమాణో, భగవా **విముత్తిఞాణదస్సనక్ఖన్ధే** విముత్తిఞాణదస్సనక్ఖన్ధహేతు **ఏత్తకో** ఏతపరిమాణో, భగవా **ఇరియాయం** కాయవచీసమాచారే కాయవచీసమాచారహేతు **ఏత్తకో** ఏతపరిమాణో, భగవా **పభావే** ఆనుభావహేతు **ఏత్తకో** ఏతపరిమాణో, భగవా **హితేసితాయం** మేత్తాహేతు **ఏత్తకో** ఏతపరిమాణో, భగవా **కరుణాయం** కరుణాహేతు **ఏత్తకో** ఏతపరిమాణో, భగవా **ఇద్ధియం** ఇద్ధివిధహేతు **ఏత్తకో** ఏతపరిమాణోతి అవిస్సజ్జనీయోతి యోజనా. **ఇదం** "ఏత్తకో"తిఆదికం సుత్తం అవిస్సజ్జనీయే విసయే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **అవిస్సజ్జనీయం** నామ.

భిక్ఖవే, అరహతో సమ్మాసమ్బుద్ధస్స తథాగతస్స లోకే **ఉప్పాదా** ఉప్పాదహేతు తిణ్ణం రతనానం ఉప్పాదో సమ్భవతి, ఆయతిం బుద్ధరతనస్స ఉప్పాదో సమ్భవతి, ఏకస్స బుద్ధరతనస్స ధరమానక్ఖణే హి అఞ్ఞస్స బుద్ధరతనస్స అనుప్పజ్జనతో ఆయతిన్తి వుత్తం, ధమ్మరతనస్స ఉప్పాదో సమ్భవతి, సఙ్ఘరతనస్స ఉప్పాదో సమ్భవతీతి తీణి రతనాని. "తాని తీణి రతనాని గుణతో కింపమాణానీ"తి పుచ్ఛితే సతి తాని తీణి రతనాని గుణతో ఏతపరిమాణానీతి న

విస్సజ్జితబ్బానీతి యోజనా. **ఇదం** "తథాగతస్సా"తిఆదికం సుత్తం అవిస్సజ్జనీయే విసయే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **అవిస్సజ్జనీయం** నామ.

బుద్ధవిసయో పుగ్గలపరో పుగ్గలపధానో పఞ్హో అవిస్సజ్జనీయో, బుద్ధవిసయావ **పుగ్గలపరోపరఞ్ఞుతా** అవిస్సజ్జనీయా. భిక్ఖవే, అవిజ్జానీవరణానం సత్తానం పుబ్బా కోటి న పఞ్ఞాయతి తణ్హాసంయోజనానం, సకిం నిరయం సన్ధావతం సంసరతం సత్తానం, సకిం తిరచ్ఛానయోనిం సన్ధావతం సంసరతం సత్తానం, సకిం పేత్తివిసయం సన్ధావతం సంసరతం సత్తానం, సకిం అసురయోనిం సన్ధావతం సంసరతం సత్తానం, సకిం దేవే సన్ధావతం సంసరతం సత్తానం, సకిం మనుస్సే సన్ధావతం సంసరతం సత్తానం పుబ్బా కోటి న పఞ్ఞాయతి న దిస్సతి న ఉపలబ్భతీతి. "సా పుబ్బా కోటి కతమా"తి కేనచి కతం పుచ్ఛనం **అవిస్సజ్జనీయం** సంసారస్స పుబ్బకోటియా అభావతో అవిస్సజ్జనీయం హోతి. **''న పఞ్ఞాయతీ''**తి దేసనా సావకానం ఞాణవేకల్లేన కతా, న అత్తనో ఞాణవేకల్లేన. "న పఞ్ఞాయతీ"తి దేసనా అత్తనో చేవ సావకానఞ్చ ఞాణవేకల్లేన కాతబ్బా సియాతి చోదనం మనసి కత్వా **''దువిధా బుద్ధానం భగవన్తానం దేసనా''**తిఆది వుత్తం. అత్తా ఉపనేతబ్బో ఏతిస్సా దేసనాయాతి **అత్తూపనాయికా**. పరో ఉపనేతబ్బో ఏతిస్సా దేసనాయాతి **పరూపనాయికా**. "కతమా అత్తూపనాయికా దేసనా, కతమా పరూపనాయికా దేసనా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా నియమేత్వా దస్సేతుం **''న పఞ్ఞాయతీ''**తిఆది వుత్తం. "న పఞ్ఞాయతీ"తి దేసనా సావకానం నేతబ్బానం వసేన దేసితత్తా పరూపనాయికా దేసనా నామ, **''నత్థి బుద్ధానం భగవన్తానం అవిజాననా''**తి దేసనా అత్తనో నేతబ్బస్స వసేన దేసితత్తా అత్తూపనాయికా దేసనా నామ. "నత్థి బుద్ధానం భగవన్తానం అవిజాననా"తి వుత్తత్తా పుబ్బాయ కోటియా అభావతో ఏవ న పఞ్ఞాయతీతి విఞ్ఞాయతి, భగవతో ఞాణస్స పఞ్ఞాపనం కాతుం అసమత్థత్తా న పఞ్ఞాయతీతి న విఞ్ఞాయతి తేన **అట్ఠకథాయం** "నత్థి బుద్ధానం భగవన్తానం అవిజాననాతి ఏతేన పురిమాయ కోటియా అభావతో ఏవ న పఞ్ఞాయతి, న తత్థ ఞాణస్స పటిఘాతోతి దస్సేతీ"తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౧౧౮) వుత్తం.

"కథం పన బుద్ధానం భగవన్తానం అవిజాననాయ నత్థిభావో విజానితబ్బో"తి వత్తబ్బత్తా అవిజాననాయ నత్థిభావం జానాపేతుం **''యథా భగవా కోకాలికం భిక్ఖు''**న్తిఆది వుత్తం. **అట్ఠకథాయం** పన – "యం పన అత్థి, తం అఞ్ఞేసం అప్పమేయ్యమ్పి భగవతో న అప్పమేయ్యన్తి భగవతో సబ్బత్థ అప్పటిహతఞాణతం దస్సేతుం 'యథా భగవా కోకాలికం భిక్ఖుం ఆరబ్భా'తిఆదిమాహా"తి వుత్తం. భగవా కోకాలికం భిక్ఖుం ఆరబ్భ "కీవ దీఘం ను ఖో, భన్తే, పదుమే నిరయే ఆయుప్పమాణ"న్తి పఞ్హం పుచ్ఛిత్వా నిసిన్నం **అఞ్ఞతరం భిక్ఖుం యథా** యేన పకారేన **''సేయ్యథాపి...పే.... ఆఘాతేత్వా''**తి ఏవమాహ. తతో తేన పకారేన అవిజాననాయ నత్థిభావో విజానితబ్బోతి అత్థో గహేతబ్బో.

భిక్ఖు, త్వం సల్లక్ఖేహి, కోకాలికో వీసతిఖారికో కోసలకో తిలవాహో రాసిం కత్వా ఠపితో, తతో తిలతో పురిసో వస్ససతస్స వస్ససతస్స అచ్చయేన ఏకమేకం తిలం ఉద్ధరేయ్య, సో వీసతిఖారికో కోసలకో తిలవాహో ఇమినా ఉద్ధరానుపక్కమేన ఖిప్పతరం పరిక్ఖయం పరియాదానం సేయ్యథాపి గచ్ఛేయ్య, ఏకో అబ్బుదో నిరయో పరిక్ఖయం పరియాదానం న త్వేవ గచ్ఛేయ్య. వీసతి అబ్బుదా నిరయా తత్తకే కాలే పరిక్ఖయం పరియాదానం సేయ్యథాపి గచ్ఛేయ్యుం, ఏవమేవ ఏకో నిరబ్బుదో నిరయో తత్తకే కాలే పరిక్ఖయం పరియాదానం న త్వేవ గచ్ఛేయ్య. ఏస నయో సేసేసుపి. సారిపుత్తమోగ్గల్లానేసు చిత్తం ఆఘాతేత్వా పదుమం నిరయం కోకాలికో భిక్ఖు ఉపపన్నో ఖో, భిక్ఖు, త్వం ఏవం సల్లక్ఖేహీతి భగవా ఆహాతి యోజనా. భగవా "అయం అప్పమేయ్యో అయం అసఙ్ఖ్యేయ్యో"తి వా న కిఞ్చి ఆహ. "తస్మిం అప్పమేయ్యే కతమో అప్పమేయ్యో,

తస్మిం అసఙ్ఖ్యేయ్యే కతమో అసఙ్ఖ్యేయ్యో''తి కేనచి కతం పుచ్ఛనం బుద్ధవిసయత్తా **అవిస్సజ్జనీయం. ఇదం** అప్పమేయ్యఅసఙ్ఖ్యేయ్యసుత్తం వుత్తనయేన అవిస్సజ్జనీయం. (౧౧)

౧౧౯. ''**యదా నో ఉపకో**''తిఆదీసు యోజనా పాకటా.

''**కథం** కేన పకారేన **జినో**''తి ఉపకేన కతం పుచ్ఛనం "కిలేసప్పహానపకారేన జినో"తి విస్సజ్జనీయత్తా **విస్సజ్జనీయం.** ''**కేన** పకారేన **జినో**''తి ఉపకేన కతం పుచ్ఛనం "పాపకానం ధమ్మానం జితత్తా జినో"తి విస్సజ్జనీయత్తా **విస్సజ్జనీయం.** ''**కతమో జినో**''తి కతం పుచ్ఛనం "రూపాదికో జినో"తి వా "రూపాదికం ముఞ్చిత్వా అఞ్ఞో జినో"తి వా విస్సజ్జేతుం అసక్కుణేయ్యత్తా **అవిస్సజ్జనీయం.** ''**కతమో ఆసవక్ఖయో, కతమో రాగక్ఖయో, కతమో దోసక్ఖయో, కతమో మోహక్ఖయో**''తి కతం పుచ్ఛనం "నిబ్బానం ఆసవక్ఖయో"తి వా "అరహత్తమగ్గో ఆసవక్ఖయో"తి వా "అరహత్తఫలం రాగక్ఖయో"తి వా ఇతి ఏవమాదినా విస్సజ్జనీయత్తా **విస్సజ్జనీయం.** ''**కిత్తకో ఆసవక్ఖయో,** కిత్తకో రాగక్ఖయో, కిత్తకో దోసక్ఖయో, కిత్తకో మోహక్ఖయో"తి కతం పుచ్ఛనం "ఏత్తకో ఏతపరిమాణో ఆసవక్ఖయో"తి ఏవమాదినా అవిస్సజ్జనీయత్తా **అవిస్సజ్జనీయం.** **ఇదం** వుత్తప్పకారం సుత్తం వుత్తనయేన విస్సజ్జనీయఞ్చ అవిస్సజ్జనీయఞ్చ హోతి. (౧౨)

''**తథాగతో** సత్తో **అత్థీ**''తి పుచ్ఛనం "పఞ్చక్ఖన్ధే ఉపాదాయ పఞ్ఞాపేతబ్బో సత్తభూతో అత్థీ"తి విస్సజ్జనీయత్తా **విస్సజ్జనీయం.** ''**అత్థి రూప**''న్తి కతం పుచ్ఛనం రూపస్స విస్సజ్జమానత్తా "ఆమన్తా"తి విస్సజ్జనీయత్తా **విస్సజ్జనీయం,** ''**రూపం తథాగతో**''తి కతం పుచ్ఛనం తథాభావతో అలబ్భనతో అవిస్సజ్జనీయత్తా **అవిస్సజ్జనీయం.** ''**రూపవా తథాగతో**''తిఆదీసుపి ఏస నయో యథాసమ్భవం యోజేతబ్బో. **ఇదం** వుత్తప్పకారం సుత్తం వుత్తనయేన విస్సజ్జనీయఞ్చ అవిస్సజ్జనీయఞ్చ హోతి.

''**పస్సతి భగవా దిబ్బేన చక్ఖునా...పే.... యథాకమ్మూపగే సత్తే పజానాతీ**''తి కతం పుచ్ఛనం "పస్సతి భగవా"తి వా... పే.... "పజానాతి భగవా"తి వా విస్సజ్జనీయత్తా **విస్సజ్జనీయం.** ''**కతమే సత్తా, కతమో తథాగతో**''తి కతం పుచ్ఛనం పరమత్థతో అలబ్భనతో అవిస్సజ్జనీయత్తా **అవిస్సజ్జనీయం.**

''**అత్థి తథాగతో**''తి కతం పుచ్ఛనం హేట్ఠా వుత్తనయేన విస్సజ్జనీయం. ''**అత్థి తథాగతో పరం మరణా**''తి కతం పుచ్ఛనం "అత్థి తథాగతో పరం మరణా"తి విస్సజ్జమానే సతి చ ఇధలోకో ఏవ పరలోకోతి ఆపజ్జతి, "నత్థి తథాగతో పరం మరణా"తి విస్సజ్జమానే సతి చ ఇధలోకతో అఞ్ఞో పరలోకోతి ఆపజ్జతి, తస్మా అవిస్సజ్జనీయత్తా **అవిస్సజ్జనీయం. ఇదం** వుత్తప్పకారం సుత్తం విస్సజ్జనీయే విసయే చ అవిస్సజ్జనీయే విసయే చ వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **విస్సజ్జనీయఞ్చ అవిస్సజ్జనీయఞ్చ** హోతి.

౧౨౦. నానావిధం విస్సజ్జనీయావిస్సజ్జనీయసుత్తం ఆచరియేన నిద్ధారితం, అమ్హేహి చ ఞాతం, "కతమం సుత్తం కమ్మ"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా ''**తత్థ కతమం కమ్మ**''న్తిఆది వుత్తం.

''**అన్తకేనాధిపన్నస్సా**''తిఆదీసు అత్థో హేట్ఠా వుత్తనయత్తా పాకటో "మరణేనాభిభూతస్స...పే.... ఛాయావ అనపాయినీ"తి **ఇదం** సుత్తం పుఞ్ఞకమ్మపాపకమ్మద్వయే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **కమ్మం** నామ.

భిక్ఖవే, తుమ్హే పున చపరం కమ్మం సల్లక్ఖేథ. **(అనుట్ఠానగిలానం)** అనుట్ఠానగిలానస్స **పీఠసమారుళ్హం** పీఠసమారుళ్హస్స **బాలం** బాలస్స వా **మఞ్చసమారుళ్హం** మఞ్చసమారుళ్హస్స **బాలం** బాలస్స వా **ఛమాయం** భూమియం **సేమానం** సేమానస్స సయన్తస్స **బాలం** బాలస్స వా కాయేన దుచ్చరితాని వాచాయ దుచ్చరితాని మనసా దుచ్చరితాని పాపకాని యాని కమ్మాని **పుబ్బే** పుబ్బకాలే వా అతీతే అనేకకప్పకోటిసతసహస్సే వా **అస్స** బాలేన కతాని, **తాని** పాపకాని కమ్మాని **తమ్హి** పీఠసమారుళ్హాది**సమయే ఓలమ్బన్తి** వియ ఉపట్ఠహన్తి **అజ్ఝోలమ్బన్తి** వియ ఉపట్ఠహన్తి **అభిప్పలమ్బన్తి** వియ ఉపట్ఠహన్తి. భిక్ఖవే , **మహతం** మహన్తానం పబ్బతకూటానం ఛాయా సాయన్హసమయం పథవియం సేయ్యథాపి ఓలమ్బన్తి అజ్ఝోలమ్బన్తి అభిప్పలమ్బన్తి యథా, భిక్ఖవే, ఏవమేవ బాలం...పే.... అభిప్పలమ్బన్తి. భిక్ఖవే, **తత్ర** తస్మిం ఉపట్ఠానాకారే ఉపట్ఠానాకారహేతు **బాలస్స** కతపాపస్స ఏవం పరివితక్కో హోతి "**మే** మయా కల్యాణం అకతం వత, **మే** మయా కుసలం అకతం వత, భీరుత్తాణం కతం వత, **మే** మయా పాపం కతం వత, **మే** మయా లుద్దం కతం వత, **మే** మయా కిబ్బిసం కతం వత, **భో** అగిలాన సప్పురిస అకతకల్యాణానం అకతకుసలానం అకతభీరుత్తాణానం కతపాపానం కతలుద్దానం కతకిబ్బిసానం యావతా **గతి** దుగ్గతి అత్థి, తం గతిం అహం పేచ్చ గచ్ఛామీ"తి ఏవం పరివితక్కో హోతి. ఏవం వితక్కేన్తో **సో** బాలో సోచతి కిలమతి పరిదేవతి, ఉరత్తాళిం కన్దతి సమ్మోహం ఆపజ్జతీతి యోజనా.

పబ్బతకూటానం ఛాయా నామ సూరియుగ్గమనకాలేపి పథవియా ఓలమ్బన్తీపి ఛాయా హాయనవసేన ఓలమ్బన్తి. సాయన్హసమయం పన ఛాయా వడ్ఢనవసేన ఓలమ్బన్తి, తథేవ కమ్మానిపి తస్మిం కాలే వడ్ఢనవసేన ఉపట్ఠహన్తి, తస్మా తమేవ వడ్ఢనుపట్ఠానం సన్ధాయ "సాయన్హసమయ"న్తి వుత్తం. సుక్కపక్ఖేపి యోజనా కణ్హపక్ఖే యోజనానుసారేన కాతబ్బా. **ఇదం** "పున చపర"న్తిఆదికం సుత్తద్వయం కుసలకమ్మఅకుసలకమ్మేసు వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **కమ్మం** నామ.

నానావిధం కమ్మం ఆచరియేన నిద్ధారితం, అమ్హేహి చ ఞాతం, "కతమో విపాకో"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **తత్థ కతమో విపాకో**"తిఆది వుత్తం. **తత్థ** తేసు అట్ఠవీసతివిధేసు లోకియాదీసు సాసనపట్ఠానేసు కతమో విపాకోతి పుచ్ఛతి. భిక్ఖవే, వో తుమ్హేహి యే మనుస్సత్తసద్ధాపటిలాభాదయో పటిలద్ధా, తే మనుస్సత్తసద్ధాపటిలాభాదయో **వో** తుమ్హాకం లాభా భవన్తి. తుమ్హేహి పబ్బజిత్వా యం చతుపారిసుద్ధిసీలాదిసమ్పాదనం లద్ధం, తం చతుపారిసుద్ధిసీలాదిసమ్పాదనం **వో** తుమ్హాకం సులద్ధం భవతి. భిక్ఖవే, యో బుద్ధుప్పాదో నవమో ఖణో తుమ్హేహి లద్ధో, సో బుద్ధుప్పాదో నవమో **ఖణో వో** తుమ్హాకం బ్రహ్మచరియవాసాయ పటిలద్ధో భవతి.

భిక్ఖవే, మయా ఛఫస్సాయతనికా నామ నిరయా దిట్ఠా, **తత్థ** తేసు దిట్ఠేసు ఛఫస్సాయతనికేసు నామ నిరయేసు యం కిఞ్చి రూపం చక్ఖునా పస్సతి, తం అనిట్ఠరూపంయేవ పస్సతి, నో ఇట్ఠరూపం. అకన్తరూపంయేవ పస్సతి, నో కన్తరూపం. అమనాపరూపంయేవ పస్సతి, నో మనాపరూపం.

యం కిఞ్చి సద్దం సోతేన...పే.... ఘానేన...పే.... జివ్హాయ...పే.... కాయేన...పే.... యం కిఞ్చి ధమ్మం మనసా విజానాతి, తం అనిట్ఠధమ్మంయేవ విజానాతి, నో ఇట్ఠధమ్మం. అకన్తధమ్మంయేవ విజానాతి, నో కన్తధమ్మం. అమనాపధమ్మంయేవ విజానాతి, నో మనాపధమ్మన్తి పాఠో యుత్తో. "అనిట్ఠరూపంయేవ విజానాతి, నో ఇట్ఠరూప"న్తిఆదిపాఠో అయుత్తో, కత్థచి పాళియం అయుత్తపాఠో దిట్ఠో. సుక్కపక్ఖే వుత్తనయవిపరియాయేన యోజనా కాతబ్బా. **అయం** వుత్తప్పకారా "లాభా వో, భిక్ఖవే"తిఆదికో పాఠో విపాకే వాచకఞాపకభావేనేవ పవత్తనతో **విపాకో** నామ.

మారిసా **నిరయే పచ్చమానానం** అమ్హాకం సబ్బసో నిముజ్జనఉమ్ముజ్జనవసేన **సట్ఠివస్ససహస్సాని** పరిపుణ్ణాని, నిరయస్స **అన్తో** పరియోసానం **కదా** కస్మిం కాలే భవిస్సతి.

నిరయస్స **అన్తో** పరియోసానం నత్థి. నిరయస్స అన్తో పరియోసానం కుతో అత్థి? నిరయస్స **అన్తో** పరియోసానం అమ్హాకం న పటిదిస్సతి. మారిసా, యదా తుమ్హే చ అహఞ్చ సేట్ఠిపుత్తా జాతా, **తదా తుయ్హం** తుమ్హాకఞ్చ **మయ్హం** మమ చ పాపం **హి** యస్మా **పకతం** పకారేహి కతం, తస్మా నిరయస్స **అన్తో** పరియోసానం అమ్హాకం న దిస్సతీతి **అయం** పాఠో విపాకే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **విపాకో** నామ. (౧౩)

౧౨౧. అధమ్మచారీ నరో కుసలధమ్మేసు పమత్తో **హి** యస్మా హోతి, తస్మా సో అధమ్మచారీ పమత్తో నరో **యహిం యహిం** యం యం దుగ్గతిం గచ్ఛతి, తం తం గచ్ఛన్తం అధమ్మచారిం **నం** నరం అత్తనా చరితో సో ధమ్మోవ హనతి. కిమివ హనతి? **సయం** అత్తనా గహితో కణ్హసప్పో గణ్హన్తం జనం హనతి యథా, ఏవం అత్తనా చరితో అధమ్మో అధమ్మచారిం నం హనతి. ‘‘**న హి ధమ్మో అధమ్మో చా**’’తిఆదిగాథాయ అత్థో పాకటో. **ఇదం** సుత్తద్వయం కమ్మే చ విపాకే చ వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **కమ్మఞ్చ విపాకో చ** హోతి.

భిక్ఖవే, తుమ్హే పుఞ్ఞానం మా భాయిత్థ; భిక్ఖవే, **యదిదం** యం ఇదం “పుఞ్ఞానీ”తి అధివచనం పవత్తం; **ఏతం** “పుఞ్ఞానీ”తి అధివచనం ఇట్ఠస్స కన్తస్స పియస్స మనాపస్స **సుఖస్స** సుఖవిపాకజనకస్స కమ్మస్స అధివచనం హోతి. భిక్ఖవే, అహం దీఘరత్తం కతానం పుఞ్ఞానం దీఘరత్తం పచ్చనుభూతం ఇట్ఠం కన్తం పియం మనాపం అభిజానామి ఖో. “కథం అభిజానామీ”తి చే పుచ్ఛేయ్య , పుబ్బే సత్త వస్సాని **మేత్తచిత్తం** మేత్తాయ సహితం దుతియజ్ఝానచిత్తం భావేత్వా సత్త సంవట్టవివట్టకప్పే **ఇమం లోకం** మనుస్సలోకం పున న ఆగమాసిం. **సత్త సంవట్టవివట్టకప్పే**తి చేత్థ సంవట్టగ్గహణేన సంవట్టట్ఠాయీ, వివట్టగ్గహణేన వివట్టట్ఠాయీపి గహితాతి వేదితబ్బా. సేసేసుపి ఏవమేవ గహేతబ్బో. భిక్ఖవే, సంవట్టమానే కప్పే అహం ఆభస్సరూపగో హోమి, వివట్టకప్పే సుఞ్ఞం బ్రహ్మవిమానం ఉపపజ్జామి. భిక్ఖవే, **తత్ర** బ్రహ్మవిమానే తత్ర ఉపపజ్జమానే ఉపపజ్జమానహేతు అహం బ్రహ్మా హోమి, అఞ్ఞే మహానుభావేన అభిభవనతో **అభిభూ,** అఞ్ఞేహి అనభిభవనతో **అనభిభూతో** మహాబ్రహ్మా హోమి, **అఞ్ఞదత్థు** ఏకంసేన దసో అహం వసవత్తీ హోమి.

భిక్ఖవే, అహం దేవానమిన్దో సక్కో ఛత్తింసక్ఖత్తుం అహోసిం ఖో, ధమ్మికో ధమ్మరాజా చాతురన్తో విజితావీ జనపదత్థావరియప్పత్తో చక్కరతనాది**సత్తరతనసమన్నాగతో** చక్కవత్తిరాజా అనేకసతక్ఖత్తుం అహోసిం, పదేసరజ్జస్స రాజభావే కో పన వాదో.

భిక్ఖవే, తస్స చక్కవత్తిరాజభూతస్స మయ్హం **ఏతం** పరివితక్కనం అహోసి “యేన ఫలేన యేన విపాకేన అహం ఏతరహి ఏవంమహిద్ధికో ఏవంమహానుభావో అమ్హి, తం ఇదం ఫలం కిస్స కమ్మస్స ఫలం ను ఖో, సో అయం విపాకో కిస్స కమ్మస్స విపాకో ను ఖో”తి ఏతం పరివితక్కనం అహోసి. భిక్ఖవే, **తస్స** వితక్కేన్తస్స మయ్హం **ఏతం** పరివితక్కనం అహోసి “యేన ఫలేన యేన విపాకేన అహం ఏతరహి ఏవంమహిద్ధికో ఏవంమహానుభావో అమ్హి, **మే** పవత్తం తం ఇదం ఫలం తిణ్ణం కమ్మానం ఫలం ఖో, సో అయం విపాకో తిణ్ణం కమ్మానం విపాకో ఖో, సేయ్యథిదం కతమేసం తిణ్ణం కమ్మానం ఫలం విపాకో? దానస్స దమస్స సంయమస్సాతి తిణ్ణం కమ్మానం ఫలం విపాకో”తి ఏతం పరివితక్కనం అహోసీతి అవోచాతి యోజనా.

తత్థ తస్మిం “మా, భిక్ఖవే, పుఞ్ఞానం భాయిత్థా”తిఆదికే సుత్తే యఞ్చ దానం, యో చ దమో, యో చ సంయమో అత్థి, **ఇదం** దానాదిత్తయం **కమ్మం,** తంవాచకఞాపకం సుత్తమ్పి **కమ్మం** నామ. **తప్పచ్చయో** తంకమ్మపచ్చయో పచ్చయుప్పన్నభూతో పచ్చనుభూతో యో విపాకో అత్థి, ఏతం విపాకే ఫలమ్పి పక్ఖిపితబ్బం, **అయం** విపాకో తంవాచకఞాపకో పాఠోపి **విపాకో** నామ. **చూళకమ్మవిభఙ్గో** చూళకమ్మవిపాకపుథుత్తవిభాగో తథా వత్తబ్బో.

తోదేయ్యపుత్తస్స సుభస్స మాణవస్స **యం** సుత్తం భగవతా దేసితం, **తత్థ** సుత్తే వుత్తా **యే** పాణాతిపాతాదయో ధమ్మా అప్పాయుకదీఘాయుకతాయ సంవత్తన్తి, **యే** హింసనాదయో ధమ్మా బహ్వాబాధఅప్పాబాధతాయ సంవత్తన్తి, **యే** ఉసూయనాదయో ధమ్మా అప్పేసక్ఖమహేసక్ఖతాయ సంవత్తన్తి, **యే** కోధాదయో ధమ్మా దుబ్బణ్ణసువణ్ణతాయ సంవత్తన్తి, **యే** అగారవాదయో ధమ్మా నీచకులికఉచ్చకులికతాయ సంవత్తన్తి, **యే** మచ్ఛేరాదయో ధమ్మా అప్పభోగమహాభోగతాయ సంవత్తన్తి, **యే** అసల్లక్ఖణాదయో ధమ్మా దుప్పఞ్ఞపఞ్ఞవన్తతాయ సంవత్తన్తి. **ఇదం** పాణాతిపాతసత్తయుగం **కమ్మం,** తంవాచకఞాపకం సుత్తమ్పి **కమ్మం** నామ. **తత్థ** సుభసుత్తే యా అప్పాయుకదీఘాయుకతా వుత్తా…పే॰… యా దుప్పఞ్ఞపఞ్ఞవన్తతా వుత్తా, సో **అయం** అప్పాయుకదీఘాయుకతాదికో **విపాకో,** తంవాచకఞాపకపాఠోపి **విపాకో. ఇదం** సుభసుత్తం కుసలాకుసలకమ్మే చేవ విపాకే చ వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **కమ్మఞ్చ విపాకో చ** హోతి. (౧౪)

౧౨౨. యో పుగ్గలో వచీదుచ్చరితపరివజ్జనేన **వాచానురక్ఖీ** భవేయ్య, అభిజ్ఝాదిఅనుప్పాదనేన **మనసా సంవుతో** భవేయ్య, పాణాతిపాతాదిపజహనేన **కాయేన అకుసలం న కయిరా,** ఇతి తయో ఏతే కమ్మపథే విసోధయే, సో పుగ్గలో ఇసిప్పవేదితం **మగ్గం** అరియం అట్ఠఙ్గికం మగ్గం **ఆరాధయే** ఆరాధయేయ్యాతి యోజనా. **ఇదం** “వాచానురక్ఖీ”తిఆదికం సుత్తం కుసలే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **కుసలం** నామ.

యస్స పుగ్గలస్స కాయేన **దుక్కటం** దుగ్గతిసంవత్తనియకమ్మం నత్థి, వాచాయ దుక్కటకమ్మం నత్థి, మనసా దుక్కటకమ్మం నత్థి, తీహి **ఠానేహి** ఉప్పజ్జనట్ఠానేహి సంవుతం **తం** పుగ్గలం “బ్రాహ్మణ”న్తి అహం వదామీతి యోజనా. **ఇదం** గాథావచనం వుత్తనయేన కుసలం నామ.

“తీణిమాని, భిక్ఖవే…పే॰… కుసలమూలానీ”తి **ఇదం** వచనం వుత్తనయేన కుసలం. భిక్ఖవే, కుసలానం ధమ్మానం సమాపత్తియా విజ్జా పుబ్బఙ్గమా హోతి, హిరీ చ ఓత్తప్పఞ్చ అనుదేవాతి యోజనా. **ఇదం** వచనం వుత్తనయేన కుసలం నామ.

మాలువా **సాలం** రుక్ఖం ఓనతం భూమియం పతనం కరోతి ఇవ, తథా **యస్స** జనస్స అచ్చన్తం ద్వీసు తీసు భవేసు దుస్సీల్యం అత్థి, **సో** జనో అత్తానం ఓనతం అపాయేసు పాకటం కరోతి. అనత్థకామో జనో యథా అనత్థం ఇచ్ఛతి, తథా అనత్థం కరోతి యథా, తథా ఈదిసో దుస్సీలో **నం** అత్తానం అనత్థం కరోతీతి యోజనా. **ఇదం** “యస్సా”తిఆదికం వచనం వుత్తనయేన అకుసలం.

అస్మమయం అస్మసఙ్ఖాతం పాసాణమణిమయం **వజిరం** వజిరస్స ఉట్ఠానసఙ్ఖాతం పాసాణమణిం **అభిమత్థతి** విధంసేతి ఇవ, తథా **అత్తనా హి** సయమేవ కతం **అత్తజం** అత్తసమ్భవం పాపం **దుమ్మేధం** పాపం కరోన్తం జనం అభిమత్థతీతి యోజనా. **ఇదం** “అత్తనా హీ”తిఆదికం వచనం వుత్తనయేన అకుసలం.

దేవతే కుసలేహి వివజ్జితా అకుసలా దస కమ్మపథే **నిసేవియ** కత్వా **గరహా** గారయ్హా భవన్తి, **బాలమతీ** మన్దబుద్ధినో నిరయేసు పచ్చరేతి యోజనా. **ఇదం** "దస కమ్మపథే"తిఆదికం సుత్తం వుత్తనయేన అకుసలం.

"తీణిమాని, భిక్ఖవే...పే॰... అకుసలమూలానీ"తి **ఇదం** వచనం వుత్తనయేన అకుసలం. (౧౫)

యాదిసం యం బీజం వపతే, తం బీజం తాదిసం ఫలం హరతే ఇవ, తథా **కల్యాణకారీ** పణ్డితో కల్యాణం ఫలం హరతే, **పాపకారీ** బాలో చ పాపకం ఫలం హరతేతి యోజనా. **తత్థ** "యాదిస"న్తిఆదికే సుత్తే "కల్యాణకారీ కల్యాణ"న్తి **యం** వచనం ఆహ, **ఇదం** వచనం కుసలం. "పాపకారీ చ పాపక"న్తి **యం** వచనం ఆహ, **ఇదం** వచనం అకుసలం. **ఇదం** ద్వివచనం వుత్తనయేన కుసలఞ్చ అకుసలఞ్చ హోతి.

కల్యాణకారీ సప్పురిసా సుభేన కమ్మేన సుగ్గతిం **వజన్తి** గచ్ఛన్తి, పాపకారీ కాపురిసా అసుభేన కమ్మునా అపాయభూమిం **వజన్తి** గచ్ఛన్తి, **కమ్మస్స** అభిసఙ్ఖారవిఞ్ఞాణసహగతకమ్మస్స **ఖయా** ఖయనతో **విముత్తచేతసా** సముచ్ఛేదవిముత్తిపటిప్పస్సద్ధివిముత్తిచిత్తా **తే** సప్పురిసా అసుభే నిబ్బన్తి. కిమివ నిబ్బన్తి? ఇన్ధనక్ఖయా జోతి నిబ్బాతి ఇవ, తథా **తే** సప్పురిసా కమ్మస్స **ఖయా** అనవసేసఖయనతో నిబ్బన్తీతి యోజనా. **తత్థ** తస్మిం "సుభేనా"తిఆదిగాథావచనే "సుభేన...పే॰... సుగ్గతి"న్తి **యం** వచనం ఆహ, **ఇదం** "సుభేన...పే॰...సుగ్గతి"న్తి వచనం కుసలే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **కుసలం** నామ. "అపాయభూమిం అసుభేన కమ్మునా"తి **యం** వచనం ఆహ , **ఇదం** "అపాయ...పే॰... కమ్మునా"తి వచనం అకుసలే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **అకుసలం** నామ. **ఇదం** "సుభేనా"తిఆదికం గాథావచనం వుత్తనయేన కుసలఞ్చ అకుసలఞ్చ హోతి. (౧౬)

౧౨౩. **"యథాపి భమరో పుప్ఫం...పే॰... మునీ చరే"**తి **ఇదం** గాథావచనం అనుఞ్ఞాతే చరణే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **అనుఞ్ఞాతం** నామ.

భమరో నామ పుప్ఫరసపివనగహణవసేన చరణకో మధుకరాదికో భమరో. సో పుప్ఫరసం గణ్హన్తో మన్దవేగో హుత్వా పుప్ఫఞ్చ వణ్ణఞ్చ గన్ధఞ్చ అవినాసేత్వా యావదత్థం పుప్ఫరసం పివిత్వా మధుకరణత్థాయ చ పుప్ఫ**రసం** గహేత్వా మధుకరణట్ఠానం వనసణ్డం పలేతి. పుప్ఫవణ్ణగన్ధా పాకతికావ హోన్తి. ఏవమేవ పిణ్డాయ గామం పవిసన్తో ముని పసాదజనకం ఆలోకనవిలోకనగమనతిట్ఠనాదికం జనేత్వా పీతిసోమనస్ససహితం పసాదం జనేత్వా సద్ధాదేయ్యం పిణ్డపాతం యాపనమత్తం పటిగ్గహేత్వా గామతో నిక్ఖమిత్వా ఉదకఫాసుకట్ఠానే వనే భేసజ్జం లిమ్పన్తో వియ, కన్తారే పుత్తమంసం ఖాదన్తో వియ, పిణ్డపాతం పచ్చవేక్ఖిత్వా పరిభుఞ్జిత్వా భమరో వనే మధుం కరోతి వియ, కమ్మట్ఠానానురూపం వనసణ్డం పవిసిత్వా ఝానమగ్గఫలనిబ్బుత్తనత్థాయ సమణధమ్మకరణత్థాయ గామే **చరే** చరేయ్యాతి అధిప్పాయో వేదితబ్బో.

"తీణిమాని, భిక్ఖవే, భిక్ఖూనం కరణీయాని...పే॰... ఇమాని ఖో, భిక్ఖవే, భిక్ఖూనం తీణి కరణీయానీ"తి **ఇదం** సుత్తం భగవతా అనుఞ్ఞాతే ఆచారే అత్థే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **అనుఞ్ఞాతం** నామ. తస్మిం సుత్తే యో భిక్ఖు సీలం పాతి రక్ఖతి, ఇతి రక్ఖణతో సో భిక్ఖు **పాతి** నామ. యం సీలం తం పాతిం భిక్ఖుం అపాయాదిదుక్ఖతో మోచేతి, ఇతి మోచనతో తం సీలం **పాతిమోక్ఖం** నామ. యేన సీలేన భిక్ఖు సంవరితబ్బచక్ఖున్ద్రియాదికం సంవరతి, ఇతి సంవరణకరణతో తం సీలం **సంవరం** నామ, పాతిమోక్ఖం ఏవ సంవరం **పాతిమోక్ఖసంవరం,** పాతిమోక్ఖసంవరేన **సంవుతో** సమన్నాగతో హుత్వా

సంవుణనతో చతుఇరియాపథేసు చారకో హోతి, ఇతి సంవుణనతో భిక్ఖు **పాతిమోక్ఖసంవరసంవుతో** నామ. **విహరతి** చతుఇరియాపథే పవత్తేతి. వారిత్తచారం వజ్జేత్వా చారిత్తసీలం ఆదాయ చరణం **ఆచారో**, అగోచరే వజ్జేత్వా గోచరే చరణం **గోచరో**తి. అత్థో వుచ్చమానో అతివిత్థారో భవిస్సతి, తస్మా కిఞ్చిమత్తం కథేత్వా సాసనపట్ఠానసుత్తభావం కథేస్సామ.

"ఏత్తకమేవ సుత్తం 'అనుఞ్ఞాత'న్తి నిద్ధారితబ్బ"న్తి వత్తబ్బత్తా **''దసయిమే, భిక్ఖవే, ధమ్మా పబ్బజితేన అభిణ్హం పచ్చవేక్ఖితబ్బా''**తిఆది వుత్తం. **ఇదం** "దసా"తిఆదికం సుత్తమ్హి అనుఞ్ఞాతే దసవిధే పచ్చవేక్ఖితబ్బే ధమ్మే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **అనుఞ్ఞాతం** నామ. "తీణిమాని...పే.... కరణీయానీ"తి **ఇదం** సుత్తమ్హి అనుఞ్ఞాతే తివిధే సుచరితే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **అనుఞ్ఞాతం** నామ.

నానావిధం అనుఞ్ఞాతం సుత్తం ఆచరియేన నిద్ధారితం, అమ్హేహి చ ఞాతం, "కతమం సుత్తం పటిక్ఖిత్త"న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''తత్థ కతమం పటిక్ఖిత్త''**న్తిఆది వుత్తం.

> "నత్థి పుత్తసమం పేమం, నత్థి గోసమితం ధనం;
> నత్థి సూరియసమా ఆభా, సముద్దపరమా సరా"తి. –

ఇదం దేవపుత్తవచనం పటిక్ఖిపన్తో భగవా –

> "నత్థి అత్తసమం పేమం, నత్థి ధఞ్ఞసమం ధనం;
> నత్థి పఞ్ఞాసమా ఆభా, వుట్ఠి వే పరమా సరా"తి. –

గాథం ఆహ. **ఏత్థ** ఏతస్మిం గాథాద్వయే **యం** "నత్థి పుత్తసమం పేమ"న్తిఆదికం పురిమకం హోతి. **ఇదం** "నత్థి పుత్తసమం పేమ"న్తిఆదికం దేవపుత్తవచనం భగవతా పటిక్ఖిత్తత్తా, పటిక్ఖిత్తే అత్థే పవత్తనతో చ **పటిక్ఖిత్తం** నామ.

దుబ్భిక్ఖకాలే వా కన్తారే వా మాతాపితరో పుత్తధీతరో ఘాతేత్వాపి అత్తానమేవ పోసేన్తి, తస్మా **''నత్థి అత్తసమం పేమ''**న్తి వుత్తం. దుబ్భిక్ఖకాలాదీసు హిరఞ్ఞసువణ్ణసారాదీని, గోమహింసాదీనిపి ధఞ్ఞగహణత్థాయ ధఞ్ఞస్సామికానం దత్వా ధఞ్ఞమేవ గణ్హన్తి, తస్మా **''నత్థి ధఞ్ఞసమం ధన''**న్తి వుత్తం. సూరియాదీనం ఆభా పచ్చుప్పన్నతమం ఏకదేసంవ వినోదేతి, పఞ్ఞా పన దససహస్సిలోకధాతుమ్హి ఏకపజ్జోతం ఏకోభాసం కాతుం సమత్థా, అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నధమ్మకోట్ఠాసేసుపి పటిచ్ఛాదకం కిలేసతమమ్పి విధమతి, తస్మా **''నత్థి పఞ్ఞాసమా ఆభా''**తి వుత్తం. సముద్దో భూమియా చ ఏకదేసేయేవ తిట్ఠతి, నో చ దేవే అవుట్ఠే సతి ఖయనసభావో భవేయ్య, వుట్ఠి పన కోటిసతసహస్సచక్కవాళేసుపి యావ ఆభస్సరా బ్రహ్మలోకాపి పూరా భవతి, తస్మా **''వుట్ఠి వే పరమాసరా''**తి వుత్తం.

"ఇదమేవ పటిక్ఖిత్తం నిద్ధారితబ్బ"న్తి వత్తబ్బత్తా **''తీణిమాని భిక్ఖవే''**తిఆది వుత్తం. **ఇదం** "తీణిమానీ"తిఆదికం సుత్తమ్హి పటిక్ఖిత్తే దుచ్చరితే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **పటిక్ఖిత్తం** నామ. (౧౭)

౧౨౪. నానావిధం పటిక్ఖిత్తం ఆచరియేన నిద్ధారితం, అమ్హేహి చ ఞాతం, "కతమం అనుఞ్ఞాతఞ్చ పటిక్ఖిత్తఞ్చా"తి పుచ్ఛితబ్బత్తా **''తత్థ కతమం అనుఞ్ఞాతఞ్చా''**తిఆది వుత్తం.

భూరిపఞ్ఞభూరిపఞ్ఞవన్త గోతమ, **తం** భూరిపఞ్ఞం గోతమం అహం పుచ్ఛామి. **ఇధ** లోకే అనేకా **యా** జనతా భీతా, సా జనతా **కింసు** కతమా భవే. యో చ మగ్గో అనేకాయతనో ఇతి పవుత్తో, సో చ మగ్గో **కింసు** కతమో భవే. **కిస్మిం** ధమ్మే **ఠితో** జనో పరలోకం **న భాయే** న భాయేయ్యాతి పుచ్ఛతీతి యోజనా.

దేవపుత్త యో జనో సమ్మా**వాచఞ్చ** పణిధాయ, సమ్మా**మనఞ్చ** పణిధాయ, కాయేన పాపాని అకుబ్బమానో చ భవే, అయం ఏకో. బహ్వన్నపానం ఘరం ఆవసన్తో చ భవే, అయం ఏకో. **సద్ధో** సద్ధాసమ్పన్నో చిత్తముదుభావేన **ముదు** చ భవే, అయం ఏకో. **వదఞ్ఞూ** యాచకానం యాచనవసేన వుత్తవచనఞ్ఞూ హుత్వా సంవిభాగీ చ భవే, అయం ఏకో. ఇతి **ఏతేసు** చతూసు ధమ్మేసు **ఠితో** జనో ధమ్మేసు ఠితో హుత్వా పరలోకం **న భాయే** న భాయేయ్యాతి యోజనా.

“తస్మిం సుత్తే కతమం అనుఞ్ఞాతం, కతమం పటిక్ఖిత్తం నామా”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా “**తత్థ యం ఆహా**”తిఆది వుత్తం. **తత్థ** తస్మిం “కింసూధా”తిఆదిపఞ్హాయ విస్సజ్జనే “వాచం మనఞ్చా”తిఆదివచనే “వాచం మనఞ్చ పణిధాయ సమ్మా”తి **యం** వచనం భగవా ఆహ, **ఇదం** “వాచం…పే.… సమ్మా”తి వచనం అనుఞ్ఞాతే వచనీయాదికే అత్థే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **అనుఞ్ఞాతం** నామ. “కాయేన పాపాని అకుబ్బమానో”తి **యం** వచనం ఆహ, **ఇదం** “కాయేన …పే.… మానో”తి వచనం పాపకుబ్బేన పటిక్ఖిత్తే వుత్తనయేన పవత్తనతో **పటిక్ఖిత్తం** నామ. “బహ్వన్న…పే.… న భాయే”తి **యం** వచనం ఆహ, **ఇదం** “బహ్వన్న…పే.… న భాయే”తి వచనం వుత్తనయేన అనుఞ్ఞాతం నామ. **ఇదం** “వాచ”న్తిఆదికం వచనం వుత్తనయద్వయేన అనుఞ్ఞాతఞ్చ పటిక్ఖిత్తఞ్చ హోతి.

“**సబ్బపాపస్స అకరణ**”న్తిఆదికో వుత్తత్థోవ. “తస్మిం సబ్బపాపస్సాతిఆదికే కతమం అనుఞ్ఞాతం, కతమం పటిక్ఖిత్త”న్తి వత్తబ్బభావతో “**తత్థ య**”న్తిఆది వుత్తం.

దేవానమిన్ద, అహం కాయసమాచారమ్పి దువిధేన వదామి – **సేవితబ్బం** అనవజ్జం కాయసమాచారమ్పి వదామి, **అసేవితబ్బం** సావజ్జం కాయసమాచారమ్పి అహం వదామి. వచీసమాచారాదీసుపి వుత్తనయానుసారేన యోజనా కాతబ్బా.

“కిఞ్చ వడ్ఢనహాయనం ఆగమ్మ కాయసమాచారాదికం సేవితబ్బాసేవితబ్బభేదేన వుత్త”న్తి వత్తబ్బభావతో “**కిఞ్చేతం పటిచ్చా**”తిఆది వుత్తం. అకుసలధమ్మవడ్ఢనం, కుసలధమ్మహాయనఞ్చ పటిచ్చ కాయసమాచారాదయో న సేవితబ్బా, కుసలధమ్మవడ్ఢనం, అకుసలధమ్మహాయనఞ్చ పటిచ్చ కాయసమాచారాదయో సేవితబ్బాతి సల్లక్ఖేతబ్బా. (౧౮)

౧౨౩. నానావిధం అనుఞ్ఞాతఞ్చ పటిక్ఖిత్తఞ్చ ఆచరియేన నిద్ధారితం, అమ్హేహి చ ఞాతం, “**కతమో సుత్తవిసేసో థవో**”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా తథా పుచ్ఛిత్వా అయం సుత్తవిసేసో థవో నామాతి విఞ్ఞాపేతుం “**తత్థ కతమో థవో**”తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థాతి** తేసు అట్ఠవీసతివిధేసు లోకియాదీసు సాసనపట్ఠానసుత్తేసు కతమో సుత్తవిసేసో థవో నామాతి పుచ్ఛతి.

మగ్గానం జఙ్ఘమగ్గదిట్ఠిమగ్గాదీనం **అట్ఠఙ్గికో** సమ్మాదిట్ఠిమగ్గఙ్గాదిఅట్ఠఙ్గికో మగ్గో **సేట్ఠో** ఉత్తమో. **సచ్చానం** వచీసచ్చఖత్తియాదిసమ్ముతిసచ్చపరమత్థసచ్చానం **చతురో** దుక్ఖసముదయనిరోధనిరోధగామినిపటిపదావసేన చతురో అరియసచ్చా **పదా సేట్ఠా** ఉత్తమా. **ధమ్మానం** సబ్బసఙ్ఖతసప్పచ్చయధమ్మానం **విరాగో** అసఙ్ఖతనిబ్బానసఙ్ఖాతో విరాగో

ధమ్మో **సేట్ఠో** ఉత్తమో. **ద్విపదానం** సబ్బదేవమనుస్సాదీనం ద్విపదానం **చక్ఖుమా** పఞ్చవిధచక్ఖుమా భగవా **సేట్ఠో** ఉత్తమోతి యోజనా. **అయం** "మగ్గానట్ఠఙ్గికో"తిఆదిసుత్తవిసేసో ధవే అత్థే వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **ధవో** నామ.

"అయమేవ సుత్తవిసేసో ధవో"తి వత్తబ్బత్తా **"తీణిమాని భిక్ఖవే"**తిఆది వుత్తం. **అపదా** అహిమచ్ఛాదయో వా, **ద్విపదా** మనుస్ససకుణపక్ఖిజాతికాదయో వా, **చతుప్పదా** హత్థిఅస్సగోమహింసాదయో వా, **బహుప్పదా** సతపదిఆదయో వా, **రూపినో** కామరూపసత్తా వా, **అరూపినో** అరూపసత్తా వా, **సఞ్ఞినో** సత్తవిఞ్ఞాణట్ఠితిసత్తా వా, **అసఞ్ఞినో** అసఞ్ఞసత్తా వా, **నేవసఞ్ఞీనాసఞ్ఞినో** భవగ్గే నిబ్బత్తసత్తా వా **యావతా** యత్తకా సత్తా సంవిజ్జన్తి, **తేసం** తత్తకానం అపదాదీనం సత్తానం **యదిదం** యో అయం అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో తథాగతో ఉప్పన్నో, సో అయం అరహం సమ్మాసమ్బుద్ధో తథాగతో **అగ్గం** అగ్గోతి అక్ఖాయతి, **సేట్ఠం** సేట్ఠోతి అక్ఖాయతి, **పవరం** పవరోతి అక్ఖాయతి, అయం పఠమో అగ్గో.

సఙ్ఖతానం ధమ్మానం వా సప్పచ్చయసభావానం వా, **అసఙ్ఖతానం** పచ్చయేహి అసఙ్ఖరితానం పణ్ణత్తిమత్తభూతానం ధమ్మానం వా **యావతా** యత్తకా పణ్ణత్తీ వోహరీయన్తి, తత్తకేహి పణ్ణత్తీహి పఞ్ఞపేతబ్బానం **తేసం** సఙ్ఖతాసఙ్ఖతానం **ధమ్మానం యదిదం** యో అయం మదనిమ్మదనో...పే.... యో అయం నిరోధో, యం ఇదం నిబ్బానమగ్గఫలానమాలమ్బణం భవతి, సో అయం మదనిమ్మదనాదికో ధమ్మో **అగ్గం** అగ్గోతి అక్ఖాయతి...పే.... అక్ఖాయతి, అయం దుతియో అగ్గో.

సఙ్ఘానం యావతా పణ్ణత్తి, గణానం యావతా పణ్ణత్తి, మహాజనసన్నిపాతానం యావతా పణ్ణత్తి వోహరీయన్తి, తత్తకేహి పణ్ణత్తీహి పఞ్ఞపేతబ్బానం తేసం సఙ్ఘగణాదీనం యాని ఇమాని చత్తారి పుగ్గలాని పురిసయుగాని, యే ఇమే అట్ఠ పురిసపుగ్గలా...పే.... లోకస్స యం ఇదం పుఞ్ఞక్ఖేత్తం సంవిజ్జతి, సో అయం చతుపురిసయుగాదికో తథాగతసావకసఙ్ఘో **అగ్గం** అగ్గోతి అక్ఖాయతి...పే.... అక్ఖాయతి, అయం తతియో అగ్గో. ఇమాని తీణి తథాగతనిబ్బానఅరియసఙ్ఘరతనాని అగ్గాని భవన్తి.

సబ్బలోకుత్తరో అపదాదిసబ్బసత్తలోకతో ఉత్తరో సత్థా చ, **కుసలపక్ఖతో** కుసలఅనవజ్జపక్ఖభావతో ఉత్తరో ధమ్మో చ, **నరసీహస్స** సత్థునో గణో చ ఇతి **తీణి** సత్థుధమ్మగణరతనాని అగ్గాని, తాని **తీణి** సత్థుధమ్మగణరతనాని **విసిస్సరే** గుణవసేన విసిస్సన్తి.

సమణపదుమసఞ్చయో సరే రుహమానం పదుమం సోభనం ఇవ సాసనే సోభనసమణపదుమసమూహో గణో చ, ధమ్మవరో చ, విదూనం సక్కతో **నరవరదమకో** నరవరానం బ్రహ్మదేవమనుస్సరాజరాజమహామచ్చాదీనం దమకో అనుదమకో **చక్ఖుమా** సమ్బుద్ధో చ ఇతి **తీణి** గణధమ్మబుద్ధరతనాని లోకస్స ఉత్తరి భవన్తి.

అప్పటిసమో సత్థా చ, **నిరుపదాహో** నిగ్గతఉపదాహో, సబ్బో ధమ్మో చ అరియో గణవరో చ ఇతి యాని **తీణి** బుద్ధధమ్మగణరతనాని అగ్గాని, **తాని** తీణి...పే.... నాని **ఖలు** ఏకంసేన **విసిస్సరే** విసిస్సన్తి.

సచ్చనామో అవితథసచ్చదేసనతో సచ్చనామో ఖేమో **సబ్బాభిభూ** సబ్బే మనుస్సదేవాదికే అనభిభవమానోపి గుణాతిరేకవసేన అభిభవమానో వియ పవత్తనతో సబ్బాభిభూ జినో చ, **సచ్చధమ్మో** అవితథసభావతో సచ్చధమ్మో చ, **తస్స**

సచ్చధమ్మస్స **ఉత్తరి** ఉత్తమో అఞ్ఞో ధమ్మో నత్థి, విఞ్ఞాణం నిచ్చం **పూజితో** పూజారహో అరియసఙ్ఘో చ ఇతి తీణి లోకస్స **ఉత్తరి** ఉత్తమాని భవన్తి.

ఏకాయనపదస్స వచనత్థో **అట్ఠకథాయం (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౧౨౦)** బహుధా వుత్తో. జాతిఖయన్తదస్సీ హితానుకమ్పీ భగవా ఏకాయనం మగ్గం పజానాతి. "యం ఏకాయనం మగ్గం పజానాతి, తేన మగ్గేన కిం తరతీ"తి వత్తబ్బభావతో **''ఏతేన మగ్గేనా''**తిఆది వుత్తం. యం మగ్గం భగవా జానాతి, **ఏతేన మగ్గేన పుబ్బే** అతీతమద్ధానం బుద్ధాదయో అరియా **ఓఘం** సంసారోఘం తరింసు, అనాగతమద్ధానం తరిస్సన్తి, **యే చాపి** బుద్ధాదయో పచ్చుప్పన్నే ఉప్పజ్జన్తి, తే చాపి బుద్ధాదయో పచ్చుప్పన్నే తరన్తి, **విసుద్ధిపేక్ఖా** విసుద్ధిం అపేక్ఖమానా **సత్తా** దేవమనుస్ససేట్ఠం తాదిసం యథావుత్తగుణం **తం** సమ్మాసమ్బుద్ధం నమస్సన్తి, **ఇతి అయం** నానావిధసుత్తవిసేసోపి థవే రతనత్తయే, రతనత్తయగుణే చ వాచకఞాపకభావేన పవత్తనతో **థవో** నామ. ఇచ్చేతం సాసనపట్ఠానసుత్తవిసేసదస్సకో సంవణ్ణనావిసేసోపి సాసనపట్ఠానం నామాతి వేదితబ్బో.

అమ్హాకాచరియ తుమ్హేహి అమ్హాకాచరియేహి సోళసప్పభేదసంకిలేసభాగియాదిసాసనపట్ఠానసుత్తఞ్చేవ అట్ఠవీసతివిధం లోకియాదిసాసనపట్ఠానసుత్తఞ్చ నిద్ధారితం, అమ్హేహి చ ఞాతం, "తేసు సంకిలేసభాగియాదీసు సాసనపట్ఠానసుత్తవిసేసేసు కతమం సుత్తవిసేసం కతమేన సుత్తవిసేసేన సంసన్దిత్వా నిద్దిసితబ్బ"న్తి వత్తబ్బత్తా **''తత్థ లోకియం సుత్త''**న్తిఆది ఆరద్ధం. **అట్ఠకథాయం** పన – "ఏవం దువిధమ్పి సాసనపట్ఠానం నానాసుత్తపదాని ఉదాహరన్తేన విభజిత్వా ఇదాని సంకిలేసభాగియాదీహి సంసన్దిత్వా దస్సేతుం పున 'లోకియం సుత్త'న్తిఆది ఆరద్ధ"న్తి (నేత్తి॰ అట్ఠ॰ ౧౨౦) వుత్తం.

తత్థ **తత్థాతి** తేసు సోళసవిధేసు సంకిలేసభాగియాదీసు సాసనపట్ఠానసుత్తవిసేసేసు చేవ అట్ఠవీసతివిధేసు లోకియాదీసు సాసనపట్ఠానసుత్తవిసేసేసు చ అకుసలపక్ఖే పవత్తం లోకియం సుత్తం సంకిలేసభాగియసుత్తేన సమానత్థభావేన సంసన్దతి, కుసలపక్ఖే పవత్తం లోకియం సుత్తం వాసనాభాగియసుత్తేన సమానత్థభావేన సంసన్దతి, తస్మా లోకియం సుత్తం ఏకవిధమ్పి సంకిలేసభాగియేన చ వాసనాభాగియేన చ ద్వీహి సుత్తేహి నిద్దిసితబ్బం. దస్సనపక్ఖే పవత్తం లోకుత్తరం సుత్తం దస్సనభాగియేన సమానత్థభావేన సంసన్దతి, భావనాపక్ఖే పవత్తం లోకుత్తరం సుత్తం భావనాభాగియేన సమానత్థభావేన సంసన్దతి, అసేక్ఖపక్ఖే పవత్తం లోకుత్తరం సుత్తం అసేక్ఖభాగియేన సమానత్థభావేన సంసన్దతి, తస్మా లోకుత్తరమ్పి సుత్తం దస్సనభాగియేన చ భావనాభాగియేన చ అసేక్ఖభాగియేన చ తీహి సుత్తేహి నిద్దిసితబ్బం. వుత్తనయానుసారేన సేసేసుపి సంసన్దనయోజనా కాతబ్బా.

అమ్హాకాచరియ తుమ్హేహి అమ్హాకాచరియేహి నయదస్సనవసేన సుత్తవిసేససంసన్దనం దస్సితం, అమ్హేహి చ ఞాతం, "కిమత్థాయ సంకిలేసభాగియాదిభేదేన విభజిత్వా భగవతా వుత్త"న్తి వత్తబ్బత్తా **''వాసనాభాగియం సుత్తం సంకిలేసభాగియస్స సుత్తస్స నిగ్ఘాతాయా''**తిఆది వుత్తం. ఏత్థ చ సుత్తవసేన సుత్తత్థా గహితా.

"యం సత్తాధిట్ఠానం ఆచరియేన నిద్ధారితం, తం సత్తాధిట్ఠానం కిత్తకేహి సుత్తేహి విభజిత్వా నిద్దిసితబ్బ"న్తి వత్తబ్బత్తా **''లోకుత్తరం సుత్తం సత్తాధిట్ఠానం ఛబ్బీసతియా పుగ్గలేహి నిద్దిసితబ్బ''**న్తి వుత్తం. "తే ఛబ్బీసతి పుగ్గలా కతిహి సుత్తేహి సమన్వేసితబ్బా"తి వత్తబ్బత్తా **''తే తీహి''**తిఆది వుత్తం. దస్సనభాగియేన సత్తాధిట్ఠానేన, భావనాభాగియేన సత్తాధిట్ఠానేన, అసేక్ఖభాగియేన సత్తాధిట్ఠానేన చాతి తీహి సుత్తేహి తే ఛబ్బీసతి పుగ్గలా సమన్వేసితబ్బా.

“కతమేహి కతమేహి కతమం కతమం సుత్తం నిద్దిసితబ్బ”న్తి వత్తబ్బత్తా “**తత్థ దస్సనభాగియ**”న్తిఆది వుత్తం. తత్థ **తత్థా**తి తేసు తేసు దస్సనభాగియాదీసు సుత్తేసు. **తత్థా**తి వా తేసు ఛబ్బీసతియా పుగ్గలేసు. సత్తాధిట్ఠానేకదేసం దస్సనభాగియం సుత్తం ఏకబీజినా పుగ్గలేన చ నిద్దిసితబ్బం...పే.... ధమ్మానుసారినా పుగ్గలేన చ నిద్దిసితబ్బం, ఇతి ఇమేహి పఞ్చహి పుగ్గలేహి సత్తాధిట్ఠానేకదేసం దస్సనభాగియం సుత్తం నిద్దిసితబ్బం. ఏత్థ చ దస్సనగ్గహణేన సోతాపత్తిఫలట్ఠాపి గహితా, తస్మా ఏకబీజికోలంకోలసత్తక్ఖత్తుపరమా ఫలట్ఠాపి గహితా.

సద్ధానుసారీ పన యో విపస్సనాక్ఖణే సద్ధం ధురం కత్వా సోతాపత్తిమగ్గం నిబ్బత్తేతి, సో పుగ్గలో నిబ్బత్తేతబ్బసోతాపత్తిమగ్గక్ఖణే సద్ధానుసారీ నామ, సద్ధాయ సమాపత్తిం అనుస్సరతి, ఇతి సద్ధాయ సమాపత్తియా అనుస్సరణతో సోతాపత్తిమగ్గట్ఠో పుగ్గలో **సద్ధానుసారీ** నామ. సో పుగ్గలో సోతాపత్తిఫలక్ఖణే సద్ధాయ విముత్తత్తా సద్ధావిముత్తో హుత్వా ఏకబీజికోలంకోలసత్తక్ఖత్తుపరమో భవతి. యో పన పుగ్గలో విపస్సనాక్ఖణే పఞ్ఞం ధురం కత్వా సోతాపత్తిమగ్గం నిబ్బత్తేతి, సో పుగ్గలో నిబ్బత్తేతబ్బసోతాపత్తిమగ్గక్ఖణే **ధమ్మానుసారీ** నామ, ధమ్మేన పఞ్ఞాయ సమాపత్తిం అనుస్సరతి, ఇతి ధమ్మేన పఞ్ఞాయ సమాపత్తియా అనుస్సరణతో **ధమ్మానుసారీ** నామ. సో పుగ్గలో ఫలక్ఖణే దిట్ఠియా పఞ్ఞాయ నిరోధం పత్తత్తా దిట్ఠిపత్తో హుత్వా ఏకబీజి...పే.... పరమో భవతి. **ధమ్మో**తి చేత్థ పఞ్ఞా గహితా. ఇతి పభేదతో ద్వే మగ్గట్ఠా, ఛ ఫలట్ఠాతి అట్ఠహి అరియపుగ్గలేహి, సమ్పిణ్డితే పన పఞ్చహి అరియపుగ్గలేహి సత్తాధిట్ఠానేకదేసం దస్సనభాగియం సుత్తం నిద్దిసితబ్బం.

ఇమేసం ఏకబీజిఆదీనం పుగ్గలానం సత్తాధిట్ఠానేకదేసత్థత్తా చేవ దస్సనభాగియత్థత్తా చ సత్తాధిట్ఠానేకదేసం దస్సనభాగియం సుత్తం ఏత్తకేహి పుగ్గలేహి నిద్దిసితబ్బన్తి నియమేత్వా ఆచరియేన విభత్తం, అమ్హేహి చ ఞాతం, “సత్తాధిట్ఠానేకదేసం దస్సనభాగియం సుత్తం కిత్తకేహి పుగ్గలేహి నిద్దిసితబ్బ”న్తి పుచ్ఛితబ్బత్తా –

> “భావనాభాగియం సుత్తం ద్వాదసహి పుగ్గలేహి నిద్దిసితబ్బం సకదాగామిఫలసచ్ఛికిరియాయ పటిపన్నేన, సకదాగామినా, అనాగామిఫలసచ్ఛికిరియాయ పటిపన్నేన, అనాగామినా, అన్తరాపరినిబ్బాయినా, ఉపహచ్చపరినిబ్బాయినా, అసఙ్ఖారపరినిబ్బాయినా, ససఙ్ఖారపరినిబ్బాయినా , ఉద్ధంసోతేన అకనిట్ఠగామినా, సద్ధావిముత్తేన, దిట్ఠిప్పత్తేన, కాయసక్ఖినా చాతి భావనాభాగియం సుత్తం ఇమేహి ద్వాదసహి పుగ్గలేహి నిద్దిసితబ్బ”న్తి –

వుత్తం. తత్థాపి సత్తాధిట్ఠానేకదేసం భావనాభాగియం సుత్తన్తి గహేతబ్బం. **సకదా...పే.... పన్నేన** సకదాగామిమగ్గట్ఠేన పుగ్గలేన, **సకదాగామినా** సకదాగామిఫలట్ఠేన, **అనాగామి...పే.... పన్నేన** అనాగామిమగ్గట్ఠేన, **అనాగామినా** అనాగామిఫలట్ఠేన, అవిహాదీసు పఞ్చసు సుద్ధావాసేసు ఆయువేమజ్ఝం అనతిక్కమిత్వా అరహత్తం పత్వా పరినిబ్బాయనసభావేన **అన్తరాపరినిబ్బాయీ**నామకేన అనాగామినా, ఆయువేమజ్ఝం అతిక్కమిత్వా అరహత్తం పత్వా పరినిబ్బాయనసభావేన **ఉపహచ్చపరినిబ్బాయీ**నామకేన అనాగామినా, అసఙ్ఖారేన అప్పయోగేన అరహత్తం పత్వా పరినిబ్బాయనసభావేన **అసఙ్ఖారపరినిబ్బాయీ**నామకేన అనాగామినా, ససఙ్ఖారేన సప్పయోగేన అరహత్తం పత్వా పరినిబ్బాయనసభావేన **ససఙ్ఖారపరినిబ్బాయీ**నామకేన అనాగామినా, అవిహాదీహి ఉద్ధం అతప్పాదీసు ఉపపత్తిసోతేన అరహత్తం పత్వా పరినిబ్బాయనసభావేన **ఉద్ధంసోత**నామకేన అనాగామినా, అకనిట్ఠం గన్త్వా అరహత్తం పత్వా

పరినిబ్బాయనసభావేన **అకనిట్ఠగామీ**నామకేన అనాగామినా, సద్ధాయ విముత్తత్తా **సద్ధావిముత్త**నామకేన అనాగామినా, దిట్ఠియా పఞ్ఞాయ నిరోధం పత్తత్తా **దిట్ఠిప్పత్త**నామకేన అనాగామినా చాతి ఇమేహి ఏకాదసహి అఝానలాభీపుగ్గలేహి చ, కాయేన నామకాయే ఫుట్ఠానం అరూపఝానానం అనన్తరం నిబ్బానం సచ్ఛికరోతి, ఇతి సచ్ఛికరణతో **కాయసక్ఖీ**నామకేన ఝానలాభినా చాతి ద్వాదసహి పుగ్గలేహి నిద్దిసితబ్బం.

ఇమేసం వుత్తప్పకారానం పుగ్గలానం సత్తాధిట్ఠానేకదేసత్థత్తా చేవ భావనాభాగియత్థత్తా చ సత్తాధిట్ఠానేకదేసం భావనాభాగియం సుత్తం ఏత్తకేహి పుగ్గలేహి నిద్దిసితబ్బన్తి నియమేత్వా ఆచరియేన విభత్తం, అమ్హేహి చ ఞాతం, "కిత్తకేహి పుగ్గలేహి సత్తాధిట్ఠానేకదేసం అసేక్ఖభాగియం సుత్తం నిద్దిసితబ్బ"న్తి వత్తబ్బత్తా –

> "అసేక్ఖభాగియం సుత్తం నవహి పుగ్గలేహి నిద్దిసితబ్బం సద్ధావిముత్తేన, పఞ్ఞావిముత్తేన, సుఞ్ఞతవిముత్తేన, అనిమిత్తవిముత్తేన, అప్పణిహితవిముత్తేన, ఉభతోభాగవిముత్తేన, సమసీసినా, పచ్చేకబుద్ధేహి, సమ్మాసమ్బుద్ధేహి చాతి అసేక్ఖభాగియం సుత్తం ఇమేహి నవహి పుగ్గలేహి నిద్దిసితబ్బ"న్తి –

వుత్తం . తత్థ సత్తాధిట్ఠానేకదేసం అసేక్ఖభాగియం సుత్తం నిద్దిసితబ్బన్తి యోజేతబ్బం. సద్ధాయ కిలేసేహి విముత్తత్తా అరహత్తఫలక్ఖణే **సద్ధావిముత్తో** అరహా, తేన సద్ధావిముత్తేన. పఞ్ఞాయ విముత్తత్తా అరహత్తఫలక్ఖణే **పఞ్ఞావిముత్తో** అరహా, తేన పఞ్ఞావిముత్తేన. సుఞ్ఞతవిపస్సనాసఙ్ఖాతేన అనత్తానుపస్సనేన విముత్తత్తా **సుఞ్ఞతవిముత్తో** అరహా, తేన సుఞ్ఞతవిముత్తేన. అనిమిత్తానుపస్సనాసఙ్ఖాతేన అనిచ్చానుపస్సనేన విముత్తత్తా **అనిమిత్తవిముత్తో** అరహా, తేన అనిమిత్తవిముత్తేన. అప్పణిహితానుపస్సనాసఙ్ఖాతేన దుక్ఖానుపస్సనేన విముత్తత్తా **అప్పణిహితవిముత్తో** అరహా, తేన అప్పణిహితవిముత్తేన. ఉభతో రూపకాయనామకాయతో ఉభతోభాగతో విముత్తత్తా **ఉభతోభాగవిముత్తో** అరహా, తేన ఉభతోభాగవిముత్తేన. పురిమా పఞ్చ పుగ్గలా అఝానలాభినో గహితా, ఉభతోభాగవిముత్తో పన ఝానలాభీగహితో.

సమసీసీ నామ ఇరియాపథసమసీసీ, రోగసమసీసీ, జీవితసమసీసీతి తివిధా హోన్తి. ఇమేసు తీసు సమసీసీసు యో అరహా చతూసు ఇరియాపథేసు ఏకేకస్మిం ఇరియాపథే అరహత్తం పత్వా అఞ్ఞం ఇరియాపథం అసఙ్కమిత్వా తస్మిం తస్మిం ఇరియాపథేయేవ పరినిబ్బాయతి, అయం అరహా **ఇరియాపథసమసీసీ** నామ. యో అరహా యస్మిం రోగే ఉప్పన్నే అరహత్తం పత్వా తతో రోగతో అనుట్ఠహిత్వా తస్మిం రోగేయేవ పరినిబ్బాయతి, అయం అరహా **రోగసమసీసీ** నామ. యో అరహా పచ్చవేక్ఖణవీథియానన్తరం భవఙ్గం ఓతరిత్వా తతో మరణాసన్నజవనవీథియానన్తరమేవ పరినిబ్బాయతి, అయం అరహా వారసమతాయ **జీవితసమసీసీ** నామ. **వారసమతా**తి చ పచ్చవేక్ఖణవీథి మగ్గవిథ్యానువత్తకత్తా పచ్చవేక్ఖణవీథిఅనన్తరం పవత్తమానాయపి మరణాసన్నవీథి మగ్గవీథిఅనన్తరం పవత్తాతి వత్తబ్బారహా, తస్మా వీథిఅనన్తరతా వారసమతా నామ. తాయ వారసమతాయ చ జీవితసమసీసీ వుత్తో.

సహ పటిసమ్భిదాహి అరహత్తం పాపుణీతి ఏత్థపి పచ్చవేక్ఖణవీథియానన్తరం భవఙ్గం ఓతరిత్వా భవఙ్గతో వుట్ఠాయ పవత్తవీథియా పటిసమ్భిదాఞాణాని పవత్తన్తి. వుత్తనయేన వీథిఅనన్తరతాయ వారసమతాయ "సహ పటిసమ్భిదాహీ"తి వుత్తం. **భగవతో సబ్బఞ్ఞుతఞ్ఞాణమ్పి** పచ్చవేక్ఖణవీథియానన్తరం భవఙ్గం ఓతరిత్వా భవఙ్గతో వుట్ఠాయ పవత్తవీథియా పరమం పవత్తతీతి వేదితబ్బం. ఇమినా జీవితసమసీసినా, సబ్బేహి పచ్చేకబుద్ధేహి, సబ్బేహి సమ్మాసమ్బుద్ధేహి చాతి ఇమేహి నవహి పుగ్గలేహి సత్తాధిట్ఠానేకదేసం అసేక్ఖభాగియం సుత్తం నిద్దిసితబ్బం.

ఇమేసం పుగ్గలానం సత్తాధిట్ఠానేకదేసత్థత్తా చేవ అసేక్ఖభాగియత్థత్తా చ **ఏవం** ఇమినా "లోకుత్తరం సుత్తం సత్తాధిట్ఠాన"న్తిఆదినా పకారేన వుత్తేహి ఇమేహి ఛబ్బీసతియా పుగ్గలేహి అరియేహి దస్సనభాగియవాసనాభాగియఅసేక్ఖభాగియసుత్తానం వసేన లోకుత్తరం సుత్తం సత్తాధిట్ఠానేకదేసం సుత్తం నిద్దిసితబ్బం.

ఇమేసం ఛబ్బీసతియా పుగ్గలానం సకలలోకుత్తరసుత్తత్థత్తా చేవ సత్తాధిట్ఠానేకదేససుత్తత్థత్తా చ లోకుత్తరం సత్తాధిట్ఠానేకదేసం సుత్తం. ఏత్తకేహి పుగ్గలేహి నిద్దిసితబ్బన్తి ఆచరియేన నియమేత్వా విభత్తం, అమ్హేహి చ ఞాతం, "లోకియం సత్తాధిట్ఠానేకదేసం సుత్తం కిత్తకేహి పుగ్గలేహి నిద్దిసితబ్బ"న్తి వత్తబ్బత్తా **"లోకియం సుత్తం సత్తాధిట్ఠానం ఏకూనవీసతియా పుగ్గలేహి నిద్దిసితబ్బ"**న్తిఆది వుత్తం. "తే ఏకూనవీసతి లోకియా పుగ్గలా కతమేహి ధమ్మేహి నిద్దిట్ఠా సమన్వేసితబ్బా"తి వత్తబ్బత్తా **"తే చరితేహీ"**తిఆది వుత్తం. **తే** ఏకూనవీసతి లోకియా పుగ్గలా **చరితేహి** చరితవిసేసేహి నిద్దిట్ఠా సమన్వేసితబ్బాతి. "కథం చరితేహి నిద్దిట్ఠా"తి వత్తబ్బత్తా **"కేచి రాగచరితా"**తిఆది వుత్తం. రాగచరితదోసచరితాదీహి చరితేహి ఏకూనవీసతి లోకియపుగ్గలా రాగచరితా, కేచి దోసచరితా...పే.... మోహచరితో చాతి నిద్దిట్ఠా. ఇతి నిద్దిట్ఠేహి ఇమేహి ఏకూనవీసతియా పుగ్గలేహి లోకియసత్తాధిట్ఠానేకదేసం సుత్తం నిద్దిసితబ్బం. "లోకియ"న్తి సామఞ్ఞవసేన వుత్తమ్పి "సంకిలేసభాగియం లోకియ"న్తి విసేసతో విఞ్ఞాతబ్బం.

లోకియం సత్తాధిట్ఠానేకదేసం సుత్తం ఏత్తకేహి పుగ్గలేహి నిద్దిసితబ్బన్తి ఆచరియేన నియమేత్వా విభత్తం, అమ్హేహి చ ఞాతం, "వాసనాభాగియం సత్తాధిట్ఠానేకదేసం సుత్తం కతమేహి పుగ్గలేహి నిద్దిసితబ్బ"న్తి వత్తబ్బత్తా **"వాసనాభాగియ"**న్తిఆది వుత్తం. వాసనాభాగియం సత్తాధిట్ఠానేకదేసం సుత్తం సీలవన్తేహి పుగ్గలేహి, ధమ్మేహి చ నిద్దిసితబ్బన్తి యోజేతబ్బం. "కిత్తకా సీలవన్తపుగ్గలా"తి వత్తబ్బత్తా **"తే సీలవన్తో పఞ్చ పుగ్గలా"**తి వుత్తం. "కిత్తకా ధమ్మా"తి వత్తబ్బత్తా **"పకతిసీల"**న్తిఆది వుత్తం. ఇదం వుత్తం హోతి – పకతిసీలవన్తో చ సమాదానసీలవన్తో చ చిత్తప్పసాదవన్తో చ సమథవన్తో చ విపస్సనావన్తో చాతి **పఞ్చ పుగ్గలా,** పకతిసీలధమ్మో చ సమాదానసీలధమ్మో చ చిత్తప్పసాదధమ్మో చ సమథధమ్మో చ విపస్సనాధమ్మో చాతి **పఞ్చ ధమ్మా**తి ఇమేహి పఞ్చహి పుగ్గలేహి, ఇమేహి పఞ్చహి ధమ్మేహి వాసనాభాగియం సత్తాధిట్ఠానేకదేసధమ్మాధిట్ఠానేకదేసం సుత్తం యథాక్కమం నిద్దిసితబ్బన్తి.

లోకుత్తరం సత్తాధిట్ఠానం సుత్తం దస్సనభాగియవాసనాభాగియఅసేక్ఖభాగియసుత్తేహి నిద్దిసితబ్బన్తి ఆచరియేన నియమేత్వా విభత్తం, అమ్హేహి చ ఞాతం, "లోకుత్తరం ధమ్మాధిట్ఠానం సుత్తం కిత్తకేహి సుత్తేహి నిద్దిసితబ్బ"న్తి వత్తబ్బత్తా **"లోకుత్తరం సుత్తం ధమ్మాధిట్ఠానం...పే.... అసేక్ఖభాగియేనా"**తి వుత్తం.

"లోకియఞ్చ లోకుత్తరఞ్చ సత్తాధిట్ఠానఞ్చ ధమ్మాధిట్ఠానఞ్చ కిత్తకేహి నిద్దిసితబ్బ"న్తి వత్తబ్బత్తా **"లోకియఞ్చ...పే.... ఉభయేన నిద్దిసితబ్బ"**న్తి వుత్తం. **ఉభయేనా**తి లోకియలోకుత్తరేన, సత్తాధిట్ఠానధమ్మాధిట్ఠానేన సమానత్థభావేన నిద్దిసితబ్బన్తి.

"ఞాణం కిత్తకేహి నిద్దిసితబ్బ"న్తి వత్తబ్బత్తా **"ఞాణం పఞ్ఞాయా"**తిఆది వుత్తం. యస్మిం యస్మిం సుత్తే ఞాణం ఆగతం, తస్మిం తస్మిం సుత్తే ఞాణం ఞాణపరియాయేన పఞ్ఞాదినా నిద్దిసితబ్బన్తి.

“ఞేయ్యం కిత్తకేన నిద్దిసితబ్బ”న్తి వత్తబ్బత్తా “**ఞేయ్యం అతీతానాగతపచ్చుప్పన్నేహీ**”తిఆది వుత్తం. యస్మిం యస్మిం సుత్తే ఞేయ్యం ఆగతం, తస్మిం తస్మిం సుత్తే ఞేయ్యం ఞేయ్యపరియాయేన నిద్దిసితబ్బన్తి.

“ఞాణఞ్చ ఞేయ్యఞ్చ కిత్తకేన నిద్దిసితబ్బ”న్తి వత్తబ్బత్తా “**ఞాణఞ్చ ఞేయ్యఞ్చ తదుభయేనా**”తిఆది వుత్తం. యస్మిం యస్మిం సుత్తే ఞాణఞేయ్యా ఆగతా, తస్మిం తస్మిం సుత్తే ఞాణఞేయ్యా ఞాణఞేయ్యపరియాయేన నిద్దిసితబ్బన్తి.

దస్సనసుత్తే యథా నిద్దిట్ఠం, తథా ఉపధారయిత్వా లబ్భమానతో నిద్దిసితబ్బం. భావనాసుత్తే యథా నిద్దిట్ఠం, తథా ఉపధారయిత్వా లబ్భమానతో నిద్దిసితబ్బం. తదుభయం దస్సనఞ్చ భావనా చ సుత్తే యథా నిద్దిట్ఠం, తథా ఉపధారయిత్వా లబ్భమానతో నిద్దిసితబ్బం.

“**సకవచనం పరవచన**”న్తిఆదీసుపి ఏవమేవ విసుం విసుం చ ఏకతో చ సుత్తే యథా నిద్దిట్ఠం, తథా ఉపధారయిత్వా లబ్భమానతో నిద్దిసితబ్బన్తి యోజనా కాతబ్బా. “ఏత్తకమేవ నిద్దిసితబ్బ”న్తి వత్తబ్బత్తా “**యం వా పనా**”తిఆది వుత్తం.

“విపాకస్స హేతు కమ్మమేవా”తి వత్తబ్బత్తా “**దువిధో హేతూ**”తిఆది వుత్తం. కిలేసా సంకిలేసభాగియసుత్తేన సమానత్థభావేన నిద్దిసితబ్బా. తణ్హాసఙ్ఖాతో సముదయో వా కిలేససఙ్ఖాతో సముదయో వా అకుసలసఙ్ఖాతో సముదయో వా సంకిలేసభాగియేన సుత్తేన సమానత్థభావేన నిద్దిసితబ్బో. లోకియకుసలహేతుసఙ్ఖాతో సముదయో వా లోకియకుసలసఙ్ఖాతో సముదయో వా వాసనాభాగియేన సుత్తేన సమానత్థభావేన నిద్దిసితబ్బో.

కమ్మఞ్చ విపాకో చ యథారహం లబ్భమానసుత్తేన నిద్దిసితబ్బోతి సామఞ్ఞవసేన విభత్తో, “కుసలం కతమేన నిద్దిసితబ్బ”న్తి వత్తబ్బత్తా “**తత్థ కుసల**”న్తిఆది వుత్తం. **తత్థా**తి తేసు అట్ఠవీసతియా సాసనపట్ఠానసుత్తేసు కుసలం చతూహి సుత్తేహి సమానత్థభావేన నిద్దిసితబ్బం. “కతమేహి చతూహీ”తి వత్తబ్బత్తా “**వాసనాభాగియేనా**”తిఆది వుత్తం. లోకియకుసలం వాసనాభాగియేన నిద్దిసితబ్బం సమానత్థత్తా, లోకుత్తరకుసలం దస్సనభాగియేన, వాసనాభాగియేన, అసేక్ఖభాగియేన చ యథారహం సమానత్థభావేన నిద్దిసితబ్బం. కుసలం ఏత్తకేహి నిద్దిసితబ్బన్తి నియమేత్వా విభత్తం, “అకుసలం కతమేన నిద్దిసితబ్బ”న్తి వత్తబ్బత్తా “**అకుసల**”న్తిఆది వుత్తం. “కుసలఞ్చ అకుసలఞ్చ కతమేన నిద్దిసితబ్బ”న్తి వత్తబ్బత్తా “**కుసలఞ్చ అకుసలఞ్చ తదుభయేన నిద్దిసితబ్బ**”న్తి వుత్తం. యస్మిం యస్మిం సుత్తే తదుభయం ఆగతం, తస్మిం తస్మిం సుత్తే ఆగతేన తదుభయేన నిద్దిసితబ్బం.

“అనుఞ్ఞాతం కతమేన నిద్దిసితబ్బ”న్తి వత్తబ్బత్తా “**అనుఞ్ఞాత**”న్తిఆది వుత్తం. అనుఞ్ఞాతం భగవతో అనుఞ్ఞాతాయ సమానతాయ నిద్దిసితబ్బం. “కతివిధం అనుఞ్ఞాత”న్తి వత్తబ్బత్తా “**తం పఞ్చవిధ**”న్తిఆది వుత్తం. **యం** అనుఞ్ఞాతం యాసు యాసు భూమీసు దిస్సతి, **తం** అనుఞ్ఞాతం తాసు తాసు భూమీసు ఆగతేన సమానేన **కప్పియానులోమేన** నిద్దిసితబ్బం.

అనుఞ్ఞాతం ఇమినా నిద్దిసితబ్బన్తి ఆచరియేన నియమేత్వా విభత్తం, “పటిక్ఖిత్తం కతమేన నిద్దిసితబ్బ”న్తి వత్తబ్బత్తా “**పటిక్ఖిత్తం భగవతా**”తిఆది వుత్తం. భగవతా పటిక్ఖిత్తం భగవతా **పటిక్ఖిత్తకారణేన** సుత్తే ఆగతేన వత్థునా కారణఫలభావేన నిద్దిసితబ్బం. యం పటిక్ఖిత్తం యాసు యాసు భూమీసు దిస్సతి, తం పన పటిక్ఖిత్తం తాసు తాసు భూమీసు ఆగతేన పాకటేన అకప్పియానులోమేన నిద్దిసితబ్బం.

“అనుఞ్ఞాతఞ్చ పటిక్ఖిత్తఞ్చ కతమేన నిద్దిసితబ్బ”న్తి వత్తబ్బత్తా “**అనుఞ్ఞాతఞ్చ పటిక్ఖిత్తఞ్చ తదుభయేన నిద్దిసితబ్బ**”న్తి వుత్తం. యస్మిం యస్మిం సుత్తే అనుఞ్ఞాతఞ్చ పటిక్ఖిత్తఞ్చ ఆగతం, తస్మిం తస్మిం సుత్తే ఆగతేన తదుభయేన నిద్దిసితబ్బం.

“థవో కతమేన నిద్దిసితబ్బో”తి వత్తబ్బత్తా “**థవో పసంసాయా**”తిఆది వుత్తం. యస్మిం యస్మిం సుత్తే యా యా పసంసా ఆగతా, తస్మిం తస్మిం సుత్తే ఆగతాయ తాయ తాయ పసంసాయ థవో నిద్దిసితబ్బో. “యో థవో పసంసాయ నిద్దిసితబ్బో, సో థవో కతివిధేన నిద్దిసితబ్బో”తి వత్తబ్బత్తా “**సో పఞ్చవిధేనా**”తిఆది వుత్తం. భగవతో థవో చ ధమ్మస్స థవో చ అరియసఙ్ఘస్స థవో చ అరియధమ్మానం సిక్ఖాయ థవో చ లోకియగుణసమ్పత్తియా థవో చాతి పఞ్చవిధేన వేదితబ్బో. **ఇతి ఏవం** వుత్తప్పకారేన పఞ్చవిధేన థవో నిద్దిసితబ్బో.

అమ్హాకాచరియ అమ్హాకాచరియేన అట్ఠారస మూలపదా సాసనపట్ఠానే దట్ఠబ్బాతి వుత్తా, “కతమాని తాని అట్ఠారస మూలపదానీ”తి పుచ్ఛితబ్బత్తా “**ఇన్ద్రియభూమీ**”తిఆది వుత్తం. సాసనపట్ఠానే **ఇన్ద్రియభూమి** సద్ధిన్ద్రియాదిఇన్ద్రియభూమి యేహి నవహి పదేహి నిద్దిసితబ్బా, సాసనపట్ఠానే కిలేసభూమి యేహి నవహి పదేహి నిద్దిసితబ్బా, ఏవం ఇమినా పకారేన ఏతాని మూలపదాని నవ పదాని కుసలపదాని, నవ పదాని అకుసలపదానీతి అట్ఠారస మూలపదాని హోన్తి. సాసనపట్ఠానే దట్ఠబ్బా, “కేన కారణేన అట్ఠారస మూలపదా సాసనపట్ఠానే దట్ఠబ్బాతి విఞ్ఞాయతీ”తి వత్తబ్బత్తా “**తథా హీ**”తిఆది వుత్తం. **తథా హీ**తి తతో ఏవ అట్ఠారసమూలపదానం సాసనపట్ఠానే దట్ఠబ్బత్తా “**అట్ఠారస మూలపదా కుహిం దట్ఠబ్బా? సాసనపట్ఠానే**”తి యం వచనం వుత్తం, తేన వచనేన విఞ్ఞాయతీతి. “కేన మూలపదానం నవకుసలపదనవఅకుసలపదభావేన అట్ఠారసభావో విఞ్ఞాయతీ”తి వత్తబ్బత్తా “**తేనాహ**”తిఆది వుత్తం. **తేన** మూలపదానం నవకుసలపదనవఅకుసలపదభావతో ఆయస్మా మహాకచ్చానో –

> “నవహి చ పదేహి కుసలా, నవహి చ యుజ్జన్తి అకుసలపక్ఖా;
> ఏతే ఖో మూలపదా, భవన్తి అట్ఠారస పదానీ”తి. –

యం వచనం ఆహ, తేన “నవహి…పే.… పదానీ”తి వచనేన మూలపదానం నవకుసలపదనవఅకుసలపదభావేన అట్ఠారసభావో విఞ్ఞాయతీతి.

“యం యం సంకిలేసభాగియాదిసోళసవిధం సాసనపట్ఠానఞ్చేవ యం యం లోకియాదిఅట్ఠవీసతివిధం సాసనపట్ఠానఞ్చ ఆచరియేన నిద్ధారితం, ఏత్తకమేవ పరిపుణ్ణం, అఞ్ఞం సాసనపట్ఠానం నిద్ధారేత్వా యుత్తం యుజ్జితబ్బం నత్థీ”తి వత్తబ్బత్తా “**నియుత్తం సాసనపట్ఠాన**”న్తి వుత్తం. యథానిద్ధారితసాసనపట్ఠానతో యం యం అఞ్ఞం సాసనపట్ఠానం నిద్ధారితం అత్థి, తం తం అఞ్ఞం సాసనపట్ఠానం **నియుత్తం** యథారహం నిద్ధారేత్వా యుత్తం యుజ్జితబ్బన్తి అత్థో గహేతబ్బోతి.

“యం లోకో పూజయతే…పే.… నియుత్తం సాసనపట్ఠానన్తి యత్తకో వచనక్కమో భాసితో, ఏత్తకేన వచనక్కమేన కిం నేత్తి సమత్తా, ఉదాహు అసమత్తా”తి వత్తబ్బత్తా “**ఏత్తావతా**”తిఆది వుత్తం. ఆయస్మతా మహాకచ్చానేన యా నేత్తి భాసితా, భగవతా సా నేత్తి అనుమోదితా, మూలసఙ్గీతియం సఙ్గాయన్తేహి థేరాసభేహి యా నేత్తి సఙ్గీతా, సా నేత్తి “యం లోకో పూజయతే…పే.… నియుత్తం సాసనపట్ఠాన”న్తి **ఏత్తావతా** వచనక్కమేన **సమత్తా** పరిపుణ్ణావ హోతి.

ఇతి సమత్తాయ ఆయస్మతా మహాకచ్చానేన భాసితాయ భగవతా అనుమోదితాయ మూలసఙ్గీతియం సఙ్గాయన్తేహి థేరాసభేహి సఙ్గీతాయ నేత్తియా అత్థవణ్ణనా **సద్ధమ్మపాలనామేన మహాధమ్మరాజగురునా మహాథేరేన** రచితా జినపుత్తానం హితకరా నేత్తివిభావనా ఛబ్బీసాధికనవసతే సక్కరాజే సావణమాసే సుక్కపక్ఖే నవమదివసే సూరియుగ్గమనసమయే సమత్తా.

ఇతి సాసనపట్ఠానే సత్తిబలానురూపా రచితా విభావనా

నిట్ఠితా.

నిగమనకథా

సబ్బసత్తుత్తమో నాథో, లోకే ఉప్పజ్జి నాయకో;
సమ్బుద్ధో గోతమో జినో, అనేకగుణలఙ్కతో.

సాసనం తస్స సేట్ఠస్స, అట్ఠవస్ససతాధికం;
ద్విసహస్సం యదా పత్తం, నిమ్మలం వడ్ఢనం సుభం.

తదా భూమిస్సరో **మహాధమ్మరాజా** మహిద్ధికో;
ఆణాచక్కేన సారేతి, రాజా నేఅనువత్తకే.

లద్ధా సేతగజే వరే, లోకే విమ్హయజానకే;
అప్పమత్తో మహావీరో, పుఞ్ఞం కత్వాభిమోదతి.

తస్మిం వస్సేవ సావణే, మాసే నవమదివసే;
సూరియుగ్గమనే కాలే, నిబ్బత్తాయం విభావనా.

యత్తకం సాసనం ఠితం, తత్తకం రచితం మయా;
ఠాతు నేత్తివిభావనా, జినపుత్తహితావహా.

ఇతి తం రచయన్తేన, పుఞ్ఞం అధిగతం మయా;
హోన్తు తస్సానుభావేన, సబ్బే విముత్తిభాగినో.

రాజదేవీ పుత్తనత్తా, పనత్తా చ సజాతికా;
సబ్బే రజ్జసుఖే ఠత్వా, చరన్తు చరితం సుఖీ.

దేవో కాలే సువస్సతు, సబ్బో రట్ఠజనో సుఖీ;
అఞ్ఞమఞ్ఞం అహింసన్తో, పియో హోతు హితావహోతి.

నేత్తివిభావినీ నిట్ఠితా.